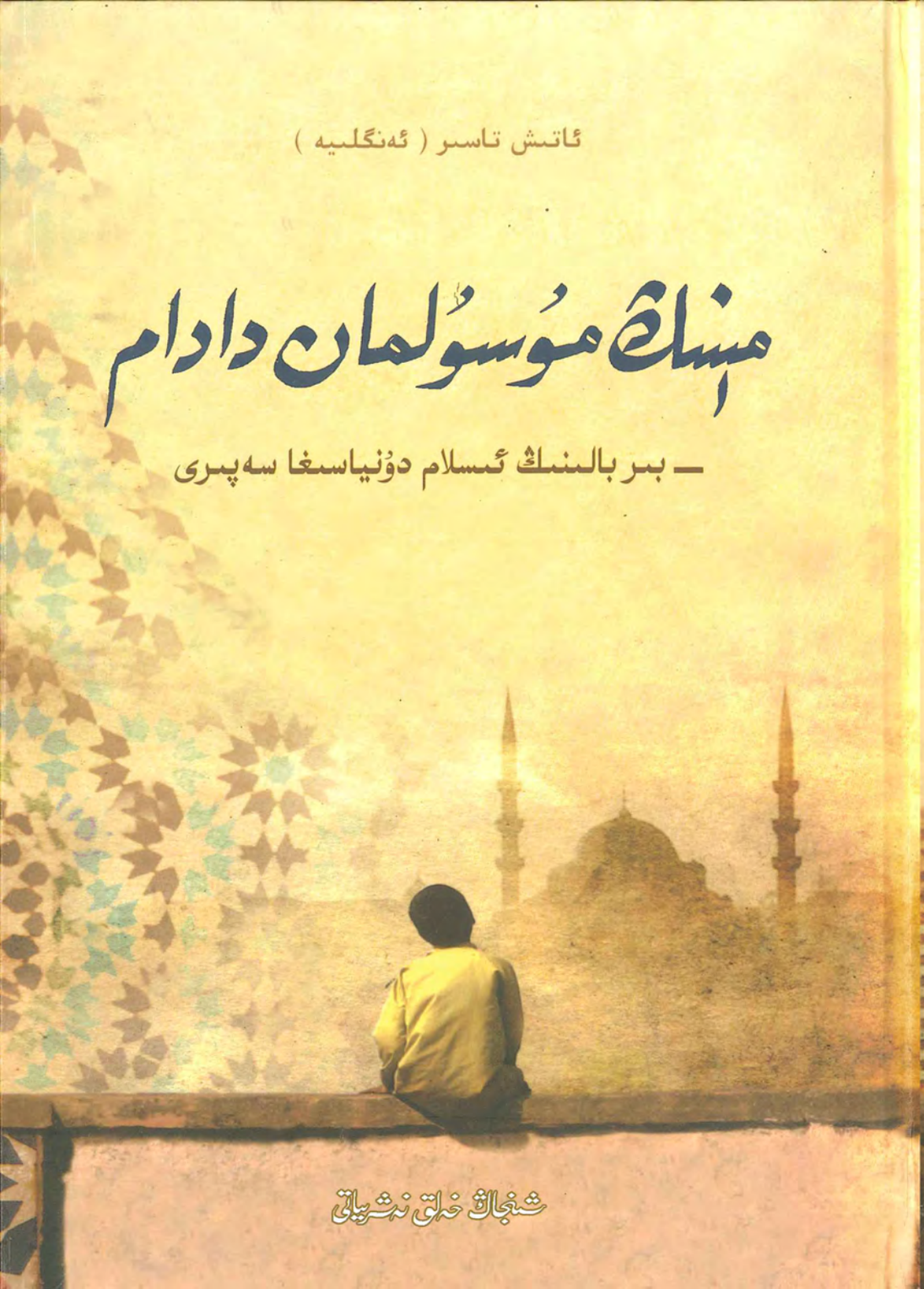
ئاتىش تاسىر (ئەنگلىيە)

مېنىڭ مۇسۇلمان دادام

— بىر بالىنىڭ ئىسلام دۇنياسىغا سەپىرى

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى

ئاتىش تاسىر (ئەنگلىيە)

مېنىڭ مۇسۇلمان دادام

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى

ISBN 978-7-228-16436-3

ئۇيغۇر كتاب تورى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كتابلارنىڭ بىرىنى تاللىسى

ئاتىش تاسىر (ئەنگلىيە)

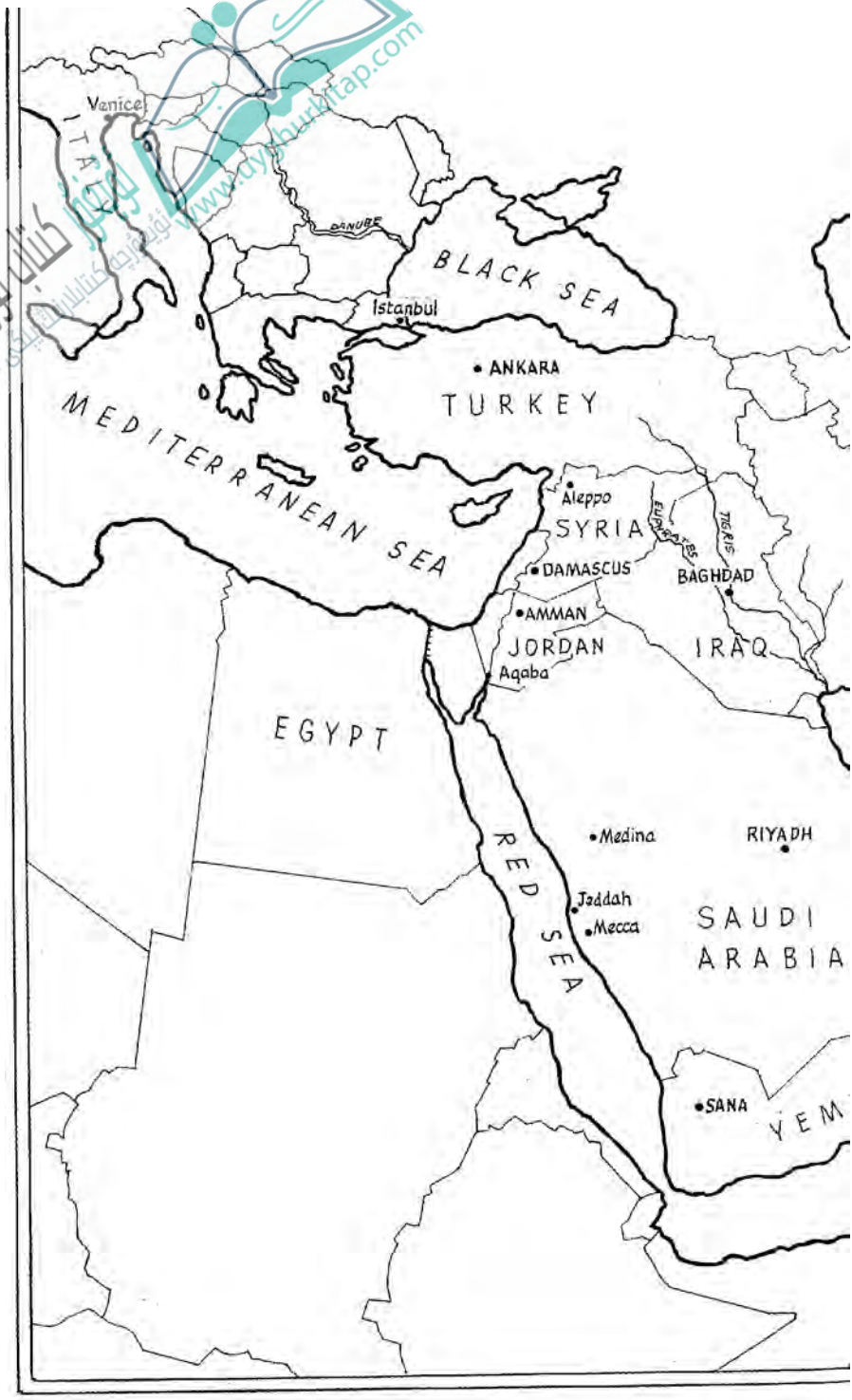
مېنىڭ مۇسۇلمان دادام

ــ بىر بالىنىڭ ئىسلام دۇنياسىغا سەپىرى

تەرجىمە قىلغۇچى: قادىر ئارسلان

ئىسلام دۇنياسىغا قىلىنغان سەپەر خەرىتىسى

Venice
ITALY
DANUBE
BLACK SEA
Istanbul
ANKARA
TURKEY
MEDITERRANEAN SEA
Aleppo
SYRIA
EUPHRATES
TIGRIS
DAMASCUS
BAGHDAD
AMMAN
JORDAN
IRAQ
Aqaba
EGYPT
RED SEA
Medina
RIYADH
Jeddah
Mecca
SAUDI ARABIA
SANA
YEM

图书在版编目(CIP)数据

我的穆斯林父亲：维吾尔文/(英) 阿蒂西·塔西尔（Aatish Taseer）著；卡德尔·阿尔斯郎译. — 乌鲁木齐：新疆人民出版社，2012.12
ISBN 978-7-228-16436-3

Ⅰ.①我… Ⅱ.①阿… ②卡… Ⅲ.① 长篇小说 — 中国 — 当代 — 维吾尔语 （中国少数民族语言）Ⅳ.①I 247.5

中国版本图书馆 CIP 数据核字(2011) 第303837号

Copyright © 2009 by Aatish Taseer
Copyright licensed by Canongate Books Ltd.
arranged with Andrew Nurnberg Associates International Limited
涉外合同登记新权图字 29 — 2011 — 59

责任编辑	阿扎提·阿里玛斯
责任校对	阿达来提·买合苏提
封面设计	买买提·诺比提
出版发行	新疆人民出版社
电　　话	0991-2827472
地　　址	乌鲁木齐市解放南路348号
邮　　编	830001
印　　刷	新疆生产建设兵团印刷厂
经　　销	新疆维吾尔自治区新华书店
开　　本	880×1230毫米 1/32开本
印　　张	14.5
版　　次	2012年12月第1版
印　　次	2012年12月第1次印刷
印　　数	1—3000
定　　价	40.00 元

ئۇيغۇر كتاب تورىكتى
ئۇيغۇرچە كتابلارنىڭ بىرىنى تاللىسى
www.uyghurkitap.com

مۇندەرىجە

ـۇقەددىمە 1

بىرىنچى قسىم

الىلىقتىكى گاڭگىراش 3
ادامدىن كەلگەن خەت 15
ئوخشاش بىر ئىسلام» 26
ارىختىكى دەرس 67
ەرجىمىخانا 75
ىرناق لاكى 107
ۇتتونىڭ ئاياغ ئىزى 128
ەككە كۆيى: «مۇسۇلمان ئەمەسلەر كىرىشكە بولمايدۇ» 133

ئىككىنچى قسىم

رىخنىڭ ناتونۇش مېھمىنى 159
دا - جۇدا بولۇش 178
ۇچرىشىش 184
لىپفون بوتكىسى 233
ىزا 247
ۇاملاشتۇرۇش 288
ۇللەنگەن، بۇگۇن 300
رىغۇلارچە باتۇرلۇق 317

«مانگـو پادىشاهـى» 327
فوتو سۈرەت بېسىش قەغـەزى 359
ھەيـدەرئـابـاد 364
ئىدىيە دۆلـەتى 407
ئەقـىدە 418
ب. بۇتتو قەتل قىلىنغان كېچە 444

ئۇيغۇر كتاب توربېكىتى
ئۇيغۇرچە كتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى
www.uyghurkitap.com

مۇقەددىمە

ماشىنا كەتتى. بىز مەرمەر مەيدانىدا قېلىپ قالدۇق. غەنى:

— مەن باشلاپ ئوقۇي، سىلەر ئەگىشىپ ئوقۇڭلار، — دېدى.

چىرايى ئاپتاپتا قارىدىغان، قىياپىتىدىن قەتئىيلىك چىقىپ تۇرىدىغان غەنى كىتاب بېتىگە دىققەت بىلەن تىكىلدى، ئاغزىدىن ئەرەبچە سۆزلەر راۋان ئېتىلىپ چىقىشقا باشلىدى.

كەرىم چىرايى سەل تاتىراڭغۇ، كۆزلىرى روشەن، كېلىشكەن يىگىت ئىدى. ئۇمۇ ئەگىشىپ ئوقۇشقا باشلىدى. بىر - بىرىمىزگە يېقىن ياندىشىپ تۇرماقتىمىز. ئۇچىمىزدا ئېھرام — تىكىلمىگەن ئىككى پارچە ئاق رەختىنىڭ بىرى تىزغا چۈشكۈدەك قىلىپ بېلىمىزگە يۆگەلگەن، يەنە بىرى سول مۇرىمىزگە ئارتىقلىق، ئوڭ مۇرىمىز يالىڭاچ.

— بەرھەق ئاللا، مېنى شەيتاننىڭ زىيان - زەخمىتىدىن ساقلىغايسەن. بەرھەق ئاللا، ماڭا مېھىر - شەپقەت ئىشىكىڭنى ئاچقايسەن.

بىز مەككىدىكى جامەئى ئەكبەر مەسچىتى (مەسچىدىل ھەرام)نىڭ سىرتىدا تۇرماقتىمىز. كېچە ئاسمىنى سۈزۈك ھەم تىنچ. كەڭ ھەم چوڭ مەيدان چىراغ نۇرىدا يوپيورۇق بولۇپ كەتكەنىدى. ھەجگە كەلگەن مۇسۇلمانلار توپ - توپ بولۇشۇپ، مەرمەر مەيدانىنى كېسىپ ئۆتمەكتە. شۇ ئەسنادا تىقما - تىقماق شەھەر — سانسىز مېھمانساراي ۋە مېھمانخانىلار بىلەن تولغان مەككە كەينىمىزدە قالماقتا.

كۆز ئالدىمىزدا قەد كۆتۈرۈپ تۇرغىنى جامەئى ئەكبەر

مەسچىتىنىڭ دەرۋازىسى، ئۈزۈن تۈۋرۈكلىرى ئارىسىغا نەقىشلىك ئەگمە قويۇلغان، ئىككى تەرىپىدە ئاجايىپ چوڭ ئىككى ئۈچلۈق مۇنار چوقچىيىپ تۇرىدۇ. دەرۋازا كۈل رەڭ قورام تاشتىن ياسالغان، ئوتتۇرىسىغا ئاق رەڭلىك يول - يول سىزىقلار ئويۇلغان؛ سالاسۇن، ئۈچلۈق مۇنارلار ئاق ، چىراغ نۇرىمۇ ئاق ئىدى. ئاق يورۇقلۇق پۈتكۈل مەيدان ۋە ئىمارەت توپىنى كېسىپ ئۆتۈپ، كۆكتە لەيلەپ تۇراتتى. قەلئەدىكى مۇنارسىمان بىنالارنىڭ بەزىلىرى رېمونت قىلىنىۋاتقان، ئۈستىدە كىرانلار بوي سوزۇپ تۇرغان، شۇ تاپتا قاپقاراڭغۇ كېچە ئاسمىنىدا غايىب بولغانىدى.

بىز قەدىمىزنى توختاتىپ، بۇ كاتتا مەيدانغا ئاستا - ئاستا ئۆزلىشىۋاتاتتۇق. مېنىڭ ئۈزۈن سەپىرىم ئەمدى ئاخىرقى نۇقتىغا يېتىپ كەلگەنىدى. مەن ئالتە ئاي ئىلگىرى سەپىرىمنى باشلاپ، دادام ئىككىمىزنىڭ بەكلا يىراقلىشىپ كېتىشىمىزنىڭ سەۋەبىنى چۈشەنشىنى ئۈمىد قىلغانىدىم. دەسلەپىدە بۇ يىراقلىشىش نوقۇل شەخسلەر ئارىسىدىكى يىراقلىشىشقا تەۋە ئىدى، بىراق سەپەر جەريانىدا ئۇنىڭغا توپلانغان تېخىمۇ چوڭقۇر دىنىي ۋە تارىخىي قىيانلار بارا - بارا زاھىر بولدى. ئۇلارنىڭ مەنىسىنى ئىزدەش ئۈچۈن، مەن ئىسلام دۇنياسىنىڭ چېتى ئىستانبۇلدىن يولغا چىقىپ، سۇرىيەنى كېسىپ ئۆتۈپ، ئىسلام دۇنياسىنىڭ مەركىزى مەككىگە كېلىپ، جامەئى ئەكبەر مەسچىتىگە يېتىپ كەلدىم. ئەمدىكى يېرىم سەپىرىمدە ئىرانىنى كېسىپ ئۆتۈپ، ئاخىر دادامنىڭ مەملىكىتى پاكىستانغا بارماقچىمەن.

بىز گويا ئارخىتېكتور ئارگىنال قەغىزىگە سىزىپ قويغان كۆزگە چېلىقماس يولۇچىلارغا ئوخشاش، داۋاملىق جامەئى ئەكبەر مەسچىتىگە قاراپ كېتىۋاتىمىز. مەيداندىكى كۆزنى

قاماشتۇرىدىغان ئاق رەڭ ۋە ھەشەمەتلىك كۆرۈنۈشلەر مېنى تاڭ قالدۇردى ـ دە، دۈگا ـ تىلاۋەت قىلىشنى ئۇنتۇپلا كەتتىم. غەنى مېنى دەپ ئاستا دۈگا ـ تىلاۋەت قىلدى. مەن ئۇنىڭغا ئەگىشىپ ئاشۇ ناتونۇش جۈملىلەرنى سۆزمۇسۆز تەكرارلىدىم. سەئۇدى ئەرەبىستانلىق بۇ ئىككى ھەمراھىمنىڭ قاتنىشىش ئالدىدا تۇرۇۋاتقان مۇراسىمغا بولغان تەجرىبىسى مول، يول باشلاشتا ئىنتايىن ئەستايىدىل ۋە تەمكىن ئىدى. جامەئى ئەكبەر مەسچىتىنىڭ كىرىش ئېغىزىغا يېقىنلىشىشىمىزغا ئەگىشىپ، ئۇلار تېخىمۇ تەمكىنلەشتى، مېنى يېتەكلەشتە تەلەپچان بولدى. غەنى يول باشلىغۇچى ئىدى، ئۇ بىر ياقتىن يول باشلىغاچ، بىر ياقتىن ماڭا تۇرلۈك مۇراسىم تەلەپلىرىنى ئېيتىپ تۇردى. كەرىم بەزى ئەرەبچە سۆزلەرنىڭ مەنىسىنى دەمۇدەم چۈشەندۈرەتتى، بەزىدە چاقچاقمۇ قىلىپ قويۇاتتى.

ـــ ھازىردىن باشلاپ تۇز ئېكرانلىق تېلېۋىزور ۋە ئېلېكترونلۇق ئۇسكۇنىلەر بولمايدۇ، ـــ دېدى ئۇ مۇقەددەس سورۇنغا كىرگەندە ئوقۇلىدىغان ئايەتنى ئېسىمدە تۇتۇشقا ئاگاھلاندۇرۇپ.

بىز كىرىش ئېغىزىغا يېقىنلاشقان جايدا رەتلىك كىشىلەر توپىغا قوشۇلدۇق. مەيداننىڭ ھەممىلا يېرىگە چېچىلغان ھەج قىلغۇچىلارمۇ بىزگە ئوخشاش يىغىلىپ جامەئى ئەكبەر مەسچىتىگە كىردى. ئەرلەر باغلىغان ئېھرام بىلەن ئوخشىمايدىغان يېرى، ئاياللارنىڭ كىيىۋالغىنى پۈتۈن بەدىنىنى يېپىپ تۇرىدىغان ئاق ۋە قارا رەڭلىك ئۈزۈن نىمچە ئىدى. جامەئى ئەكبەر مەسچىتى ئىچىدە تۇرۇپ قارىسىڭىز، بۇ جاي ئۇستى ئوچۇق كاتتا تەنتەربىيە سارىيىغا ئوخشاپ كېتەتتى. مەسچىت ئىچىگە مېتالدىن ياسالغان كۆزەتكۈچىلەر ئورنىتىلغانىدى، چەت ئەل يېزىقىدا يېزىلغان بەلگە تاختايلىرى تىكلەپ قويۇلغان، يەنە ئەرەبچە خەت ۋە ئەرەبچە رەقەم يېزىلغان

بىرمۇنچە كۆرسەتمە تاختىلىرىمۇ بار ئىدى. ناھايىتى چوڭ پانار چىراغلار تورۇستىن پەسكە ساڭگىلاپ، دالانغا يارقىن نۇر چېچىپ تۇراتتى. بىزنىڭ ئوڭ - سولىمىزدىكى قاتار - قاتار دەھلىزلەر قىستا - قىستاڭ نامازخانىلارنى ئوراپ تۇراتتى. بۇ چاغدا غەنى كېلىپ ماڭا بەيتۇللا (كەئبە) سىرتىدا ئوقۇلىدىغان ئايەتنى پەس ئاۋازدا ئېيتىپ بەردى ! بەيتۇللا ! شۇ چاغدىلا ئۇنى ئېسىمدە تۇتۇۋالدىم. شۇ تاپتا بۇ قاپقاراڭغۇ كۇب جىسىم ئاخىرقى نۇقتىغا بېرىپ پىرقىراۋاتقاندەك باشنى قايدۇرماقتا ئىدى. كۆز ئالدىمدىكى ئىشلاردىن ھەيران قېلىپ، غەنى ئېيتىپ بەرگەن ئايەتنى يەنە بىر قېتىم ئۇنتۇپ قالدىم.

كەئبىدىكى قارا تاش (ھەجەرۇل ئەسۋەد) سەل ئولتۇرۇشۇپ كەتكەن بولۇپ، كۇموش چەمبەرگە ئېلىپ قويۇلغانىدى، ئەرەب مىللىتىنىڭ ئەجدادى ئىسمائىل ئەلەيھىسسالام ۋە ئۇنىڭ ئاتىسى ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام كەئبىنى بىرلىكتە بىنا قىلغاندا، پەرىشتە جەبرائىل ھەجەرۇل ئەسۋەدنى ئۇلارغا ئىنئام قىلغانىكەن. نۇرغۇن ھەج قىلغۇچىلار رەت بويىچە ھەجەرۇل ئەسۋەدنى سىلاپ، ئۇنىڭ سىلىق، قارا رەڭلىك يۈزىنى سۆيەتتى. بىز ھەجەرۇل ئەسۋەدنى سەجدە قىلىپ بولغاندىن كېيىن، بەيتۇللانى يەتتە قېتىم ئايلىنىپ تاۋاپ قىلىشنى باشلىدۇق. ئالغا كېتىۋاتقىنىمىزدا، غەنى ئۇنلۇك ئايەت ئوقۇدى، مەن ئۇنىڭغا ئەگىشىپ تەكرارلىدىم. ھەر قېتىم چۆرگۈلەپ چىققاندا، بىز ھەجەرۇل ئەسۋەدكە تاۋاپ قىلىشىمىز، ئاندىن «ئاللاھۇئەكبەر» دەپ ئوقۇشىمىز كېرەك ئىدى.

ئالدىمىزدىكى رەتتىكىسى پۈتۈن ئەس - يادى بىلەن بېرىلگەن ئوچ نەپەر يىگىت ئىدى. ئۇلار ھەر قېتىمدا بىلەكلىرىنى ئۆزئارا ئۆتكۈزۈپ، سەكرەپ - تاقلىغىنىچە يۇگۈرۈپ چۆرگۈلەيتتى. گەپ - سۆزىدىن ئۇلارنىڭ ھىندىستانلىقلىقى جەنۇبىدىن كەلگەنلىكىنى پەرق ئەتكىلى بولاتتى. ئۇلار بىزدىن نەچچە قېتىم ئارتۇق

ئايلاندى، ئۇلارنىڭ مۇقەددەس جاي مەككىگە كېلىش خۇشاللىقى بىزگىمۇ قانتىق تەسىر قىلدى. ئارقىمىزدا كېلىۋاتقىنى چىرايى پاكىستانلىقلارغا ئوخشاپ كېتىدىغان بىر ئەر كىشى ئىكەنلىكى ئاستا ئىلگىرىلىمەكتە ئىدى. ئۇ ياشانغان ئانىسىنى چاقلىق ئورۇندۇققا ئولتۇرغۇزۇپ بەيتۇللانى ئاستا ئايلىنىۋاتاتتى. مومايىنىڭ چىرايىدىن ئاجىزلىق ۋە هارغىنلىق بىلىنىپ تۇراتتى، كۆز ئىپادىسى قېتىپ قالغانىدى: ئۇ ئۆچۈپ كېتىۋاتقان ئاخىرقى روھىنى مەككىدىكى مۇقەددەس جايغا قالدۇرۇشقا تىرىشماقتا ئىدى. شۇ چاغدا تېنى ئاجىز يەنە بىر تاۋاپ قىلغۇچى يېنىمىزدىن ئالدىراپ ئۆتتى ۋە بىزگە هەسرەتلىك كۈلۈپ قويدى - دە، يەنە جىددىي ئىلگىرىلەپ كەتتى.

ئوخشاش بولمىغان مىللەت توپىغا تەۋە كىشىلەرنىڭ جامەئى ئەكبەر مەسچىتىگە جەم بولۇشى، ئۇزۇن سەپلەرنىڭ ئىرق ۋە تىللارغا مەھكەم ئورناپ كېتىشى بۇ مەسچىت قۇرۇلۇشىغا بىر تۇرلۇك تەۋەلىك تۇيغۇسىنى قوشقانىدى. كىشىلەر ئائىلىسىدىكىلەر بىلەن بىللە ئولتۇرۇپ ئارام ئالماقتا، دۇئا قىلماقتا، «قۇرئان كەرىم» نى ئوقۇماقتا ئىدى. قاراڭغۇ چۈشۈپ كەتتى، ئەمما هېچكىمنىڭ بۇنىڭ بىلەن كارى يوق. قانداقلا بولسۇن، بۇ يەر ئاخىرقى نۇقتىنىڭ ئاخىرقى نۇقتىسى ئىدى.

بەيتۇللانى يەتتە قېتىم ئايلىنىپ بولغاندىن كېيىن، بىز تاۋاپ قىلغۇچىلارنىڭ هالقىسىمان سېپىدىن ئايرىلىپ، بىللە دۇئا قىلىشقا باشلىدۇق. ئېگىز ئۇچلۇق مۇنار ۋە ئاسمان پەلەك بىنالار قوش قەۋەتلىك دەهلىز تۇۋرۇكى ۋە يۇمىلاق ئۆگزىلەرنىڭ كەينىدە قەد كۆتۈرۈپ تۇراتتى، چىراغلار يوپيورۇق ئىدى. مەن ئۆزۈمنى شەهەرنىڭ مەركىزىدىكى گۈللۈكتە تۇرغاندەك هېس قىلىپ قالدىم، ئەتراپتىكى زامانىۋى ئىمارەتلەر يەر يۈزىدىن هەيۋەت بىلەن كۆتۈرۈلمەكتە ئىدى.

بىز قەدىمىمىزنى تېزلەتتۇق. هويلىنىڭ بىر بېشىدا بىر -

بىرىمىزگە يۆلىنىپ ئولتۇرغاندا، ئۇستىبېشىمىزنىڭ سەل ھۆل بولۇپ كەتكەنلىكىنى بايقىدۇق. كەرىم باداشقان قۇرۇپ ئولتۇرۇپ، يەنىلا ئايەت ئوقۇماقتا ئىدى. ئادەتتىكى چاغلاردا چىرايى قۇياشتەك پارلاپ، تەبەسسۇمدىن شوخلۇق چېقىپ تۇراتتى، ئەمما شۇ تاپتا كۆزلىرىنى يۇمغان، چىرايىدىن خاتىرجەملىك چىقىپ تۇرغان ھالدا ئايەت ئوقۇماقتا ئىدى. غەنىنىڭمۇ كۆزلىرى يۇمۇقلۇق ئىدى، قېنىق رەڭلىك لەۋلىرى يېنىك مىدىرلايتتى. بىردەم ئارام ئېلىۋالغاندىن كېيىن، بىز ئورنىمىزدىن تۇرۇپ، ئاخىرقى مۇراسىم ــ «ھەجەر ئاننىڭ سۆز ئىزدىشى» نى باشلىدۇق.

ھەجەر ئاننىڭ سۆز ئىزدىشى توغرىسىدىكى ھېكايىدە تۇرلۇك ئىشلار بايان قىلىنغان، ئەمما ئاساسلىقى ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ خوتۇنى ھەجەر ھەققىدىكى بىر ھېكايە سۆزلىنەتتى. رىۋايەت قىلىنىشىچە، ئۇ تېخى زاكىدىن ئايرىلمىغان ئىسمائىلنى قۇچاقلىغىنىچە مەككىگە يېقىن كەلگەندە سۆ ئىزدەپ سەفا بىلەن مەرۋەدىن ئىبارەت ئىككى تاغ ئوتتۇرىسىدا يەتتە قېتىم سەئىي قىلىپ[1] سۇ تاپالمايدۇ، ئىسمائىل ئۇسساپ كېتىپ يىغلاپ تېپىچەكلىگەن جايدىكى تاشلار ئارىسىدىن بۇلاق سۇيى چىقىدۇ. شۇنىڭدىن كېيىن بۇ بۇلاق «زەمزەم بۇلىقى» دەپ ئاتىلىدۇ. ئاخىرقى بۇ مۇراسىمدا مۇسۇلمانلار ھەجەرنىڭ قەدىمى بىلەن مېڭىپ، ئۇنىڭ ۋەھىمە ئىچىدىكى ۋە قۇتۇلغان چاغدىكى ھېسسىياتىنى ھېس قىلاتتى. بۇ مۇراسىم ئاللانىڭ مۇسۇلمانلارغا پاناھ بولىدىغانلىقىغا ۋەكىللىك قىلاتتى.

غەنى بىزنى باشلاپ مەيداندىن ئايرىلىپ، جامەئى ئەكبەر مەسچىتىنىڭ ئايرىم بىر دائىرىسىگە كەلدى. بىز كېتىۋېتىپ

① سەئىي قىلىش ــ ھەج قىلىدىغانلارنىڭ سەفا تېغى بىلەن مەرۋە تېغى ئوتتۇرىسىدا يەتتە قېتىم بېرىپ ـ كېلىشى كۆزدە تۇتۇلىدۇ.

ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاياغ ئىزى چۈشكەن جايدا توختىدۇق، بۇ پەيغەمبەرنىڭ ئاياغ ئىزىغا ئالىتۇندىن ھەل بېرىلىپ، ئەينەك قاپ ئىچىگە ئېلىپ قويۇلغانىدى. بىز ئېھتىرام بىلەن ھۆرمەت بىلدۇردۇق، غەنى بەس ئاۋازدا ئايەت ئوقۇدى. بىز ئۆزۈن كارىدورنى بويلاپ داۋاملىق ئىلگىرىلىدۇق. ئىككى تەرەپتىكى چاسا تۆۋرۈكلەرنىڭ ئارىلىقى تەكشى بولۇپ، بىر - بىرىگە قارىشىپ تۇرغان سىنئەينەكلەرگە ئوخشاش، ئالدىغا سانسىز تەسۋىرلەرنى چۈشۈرۈپ تۇراتتى. ھەج مۇراسىمىدا ھەج قىلغۇچىلاردىن سەئىي قىلىش تەلەپ قىلىناتتى. ھاۋا دىمىق ئىدى، ھەج قىلغۇچىلاردىن تەر قۇيۇلۇپ تۇراتتى. كارىدورنىڭ بىر تەرىپى تۇتىشىپ كەتكەن بۆلمىلەر ئىدى. كىچە شامىلى دەمىۋەم سالقىن ھاۋانى ئۆچۈرۈپ كېلەتتى؛ يەنە بىر تەرىپىدە تۇرۇپ كەئبەنىڭ كاتتىلىقىنى تاماشا قىلغىلى، يەنە لىفتىنىڭ قەۋەتلەر ئارىلىقىدا چىقىپ - چۈشۈۋاتقانلىقىنى، كۆك رەڭلىك فورما كىيگەن قارا تەنلىكەرنىڭ ئىمارەتنى يۇيۇۋاتقانلىقى كۆزگە چېلىقىپ قالاتتى.

ھارغىنلىق ئىچىدە ئۇزاق قاتاراپ يۇرۇش جەريانىدا، مەيداندىكى بەيتۇللاغا نەزەر تاشلىدىم. يۇزلىگەن - مىڭلىغان كىشىلەر ئۇنى چۆرىدەپ ئايلىنىۋاتاتتى، بىراق بۇمۇ غايەت چوڭ مەيداننىڭ كىچىككىنە قىسمىدىلا ئىدى. مەن بەيتۇللانىڭ چوڭ - كىچىكلىكىنى مۆلچەرلەپ باقماقچى بولدۇم، ئاخىر بۇ نىيىتىمدىن ياندىم، بەيتۇللانىڭ سىرلىقلىقىدىكى بىر نۇقتا شۇ ئىدىكى، قارا رەڭلىك يوپۇققا كەشتىلەنگەن قارا رەڭلىك خەتلەر بەيتۇللا بىلەن جىپسلىشىپ كەتكەنىدەك ئىدى، ئايرىم ئىكەنلىكىنى يېقىن ئارىلىقتىنمۇ پەرق ئەتكىلى بولمايتتى.

بەيتۇللانىڭ ئۆزى نەپىس قۇرۇلۇش بولمىسىمۇ، بىراق كىشىنى ئۇمىدسىزلەندۈرۈپ قويمايتتى. ئۇنىڭ ئاددىي سىرتقى شەكلى دۇنيادىكى بارلىق ئارزۇ - ئىستەكلەرگە بولغان

مەنستەمەسلىكنى ئىپادىلەپ تۇراتتى. ئۇ مۇستەھكەم، لېكىن بىناكارلىق ساھەسىدىكى مەشھۇر ئەسەر بولمىسىمۇ، بىراق ئۇنىڭ خاسلىقىنى يىمىرىۋەتكىلى بولمايىتتى. ئۇ بىر خاتىرە تاشتىن كۆرە، جەننەتتىكى بىر تۇرالغۇغا تېخىمۇ بەك ئوخشايىتتى. بىر مۇقەددەس جاي بولۇش سۈپىتى بىلەن، بەك تىنچ ئىدى، بىراق بۇنداق تۆۋەن ماقامغا ئېتىقادنىڭ ئۆزىگە ئايلىنىپ، مۇرىتلىرىغا ھېچنېمىنى بەخش ئەتمىگەندەك قىلغىنى بىلەن، ئۇلارنى ئېتىقادقا يېقىنلاشتۇرالايىتتى. بەيتۇللانىڭ چىرايلىق موزايكا تورۇس تاختىسى ۋە كاھىشىلىك يۇمىلاق ئۆگزىسىمۇ ھەشەمەتچىلىك بىلەن مۇناسىۋەتسىز بىزەك ئىدى، خالاس.

نۆۋەتتىكى ئىش ئۆز پىكرىمنى دەللىلەش بولدى. بىز مەنزىل ئاخىرلىشاي دېگەندە، بىر ھەج قىلغۇچى بىلەن تاسادىپىي ئۇچرىشىپ قالدۇق. قارىمۇتۇق كەلگەن بۇ ئادەم ناھايىتى قىسقا سۆزلەيىتتى. ئۇ ماڭا ئەرەبچە نېمىلەرنىدۇر دېدى، ئۇقالمىغانلىقىمنى كۆرۈپ، غەنى بىلەن كەرىمگە بۇرۇلدى. ئۇلار بېشىنى لىڭشىتىپ قويۇپ، بىر ئېغىزمۇ گەپ قىلمايلا ئالدىغا قاراپ مېڭىۋەردى.

ــ ئۇ نېمە دەيدۇ؟

ــ ئۇ: «بۇ يەر ئاللانىڭ دەرگاھى. سىلەر ئۇنىڭ ئاۋۇ نەرسىلىرىنى يۇلۇۋەتسەڭلەر، ئاللانىڭ شاپائىتىگە ئېرىشىسىلەر» دەيدۇ.

غەنى بوينۇم ۋە بىلىكىمدىكى زەنجىرنى كۆرسەتتى.

مەن ھەتتا بۇ زەنجىرلەرنىڭ قەيەردىن كەلگەنلىكىنىمۇ ئېسىمگە ئالالمىدىم، بەزىلىرى ئىبادەتخانىدىن، يەنە بەزىلىرى مۇسۇلمانلارنىڭ دۇئا ــ تىلاۋەتخانىسىدىن كەلگەنىدى.

ــ ئۇنىڭغا دەپ قويۇڭلار، بۇ، بىر سوپىلار خانىقاسىدىن كەلگەن، ــ دېدىم مەن ئۆزۈمنى ئاقلاپ.

— يەنىلا بۇنداق دەپ يۈرمەيلى، — دېدى غەنى كۈلۈپ، — ئۇ تېخىمۇ ئاچچىقلاپ كېتىدۇ. ۋەھھابىيلار سۆيىلارنى يامان كۆرىدۇ.

ئېتىقاد ئاللانىڭ مۇسۇلمانلارغا ئاتا قىلغان ياخشىلىقى ئۈچۈن مەزھەپتىكى مۇسۇلمانلار ئارىسىدىكى ئوخشىمايدىغان كۆزقاراشلارنى يۇمشىتىدۇ. ھالبۇكى، مەن مەككىگە كەلگەن بىر ئېتىقادسىز ئادەم. مانا، بايا بىرەيلەن مېنى ئاشكارىلاپ قويدى.

ئۇيغۇر كتاب توربىكتى
ئۇيغۇرچە كتابلارنىڭ يېڭى ئادرىسى
www.uyghurkitap.com

بىرىنچى قىسىم

ئۇيغۇر كتاب تورى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

باللىقتىكى گاڭگىراش

ئۆزۈمنىڭ مۇسۇلمانلىق سالاھىيىتىمنى ئەڭ دەسلەپ بايقىغان ئاشۇ كۈنى دادامنىڭ ھەمىشە قېشىمدا تۇرمايدىغانلىقىنىمۇ تونۇپ يەتكەن چېغىم بولدى. بۇ ئىككى بايقاش خۇددى بىللە تۇغۇلغان قوشكېزەكلەردەك ئۇلىشىپلا كەلگەنىدى.

بۇ تومۇز كۈنلىرىنىڭ بىرى ئىدى، مەن ھاممامىلارنىڭكىدە تۇرۇۋاتاتتىم. ھاممام دېھلىدىكى نيۇئېن پاسونىدىكى داچىدا تۇراتتى. كەڭ يولنىڭ بويىدىكى داچىنىڭ ئىككى تەرىپىگە ھىندىستاننىڭ ئازادى دەرەخلىرى تىكىلگەنىدى. دەرەخلەردىكى يېشىل مېۋىلەر پىشىپ، ھەممىلا يەردە ــ ئۆينىڭ ئالدىدىكى چىملىقتا، ھالكونغا تۇتاشقان پەلەمپەيدە چېچىلىپ ياتاتتى، ھەتتا ئۇلارنى قارا چۇمۇلىلەر ئۆيگىمۇ يۇدۇپ كىرگەنىدى.

شۇ چاغدا بەش ياشتا، بەلكىم ئالتە ياشتا بولۇشۇم مۇمكىن. مۇخبىرلىق قىلىدىغان ئاپام خىزمەت مۇناسىۋىتى بىلەن پات ـ پات كاماندىروپكىغا چىقىپ تۇراتتى، مەندىن خەۋەر ئېلىشقا ئامالسىز قالغاندا، ھاممامنىڭكىگە ئاپىرىپ قويىاتتى. ئۇ يەردە چۈشتىن كېيىن تۇراتتىم، بەزىدە قونۇپمۇ قالاتتىم. ھاممامنىڭ ئېرى شىك دىنىغا ئېتىقات قىلىدىغان باي بىر جەمەتنىڭ مىراسخورى ئىدى، ئۇنىڭ نۇرغۇن ئوغۇل ـ قىز جىيەنلىرى پات ـ پات بۇ ئۆيگە ئويىنغىلى كېلەتتى. ئۇنىڭ بۇ تۇغقانلىرىمۇ مۇشۇنداق كوچا رايونىدىكى ئېسىل ئۆيلەردە تۇراتتى، بۇ ئۆيلەرنىڭ ئەتراپىدىمۇ ئازادى دەرىخىنىڭ مېۋىلىرى ۋە كۈچلۈك چۇمۇلىلەر بار ئىدى. مەن ئاپام ۋە يەنە بىر ھاممام، بۇۋام ـ

مومامىلار بىلەن بىللە بىرنەچچە كوچا نېرىدىكى كىچىك ئۆيدە تۇراتتۇق. بۇ ئارىلىقتا بىر ئاسما كۆۋرۈك دېھلىنىڭ يېڭى پاسوندىكى داچىلىرى ۋە ئازادى دەرەخلىرى بىلەن مۇستەملىكە مەزگىلىدىكى كونا شەھەر رايونىنى ئايرىپ تۇراتتى.

ئاكا - ئۇكا، ئاچا - سىڭىللىرىم بولمىغاچقا، ئاپام مېنىڭ ھاممىلىرىمنىڭكىگە بېرىپ باشقا بالىلارغا ھەمراھ بولۇشۇمنى ئۆيدە بوۋا - مومىلىرىم بىلەن بىللە تۇرغانغا قارىغاندا ئۆسۈپ يېتىلىشىمگە تېخىمۇ پايدىلىق دەپ قارايتتى. ھالبۇكى، مەن ئاشۇ ئۆيدىن ئەيمىنەتتىم، ئەگەر دەسلەپتە مېنىڭ قارار قىلىش ھوقۇقۇم بولغان بولسا، ئۇ يەرگە ئەسلا قەدەم باسمىغان بولاتتىم. مەن ئادەتتىكى كىچىك ئائىلىنىڭ بالىسى، بىر توپ بالا ژاراڭ - چۇرۇڭ قىلىشىپ ئويناپدىغان ھېلىقى چوڭ ئۆيگە بېرىپ قالسام، ئۇلارغا قوشۇلۇپ كېتەلمەيتتىم. نەۋرە تۇغقانلىرىمغا ئوخشىمايدىغان يېرىم شۇكى، مېنىڭ يېڭى - يېڭى ئويۇنلارنى ئوتتۇرىغا چىقىرىش پۇرسىتىم بەكلا ئاز، ئويۇنغا قاتنىشىش پۇرسىتىمۇ كۆپ ئەمەس ئىدى. ھەر قېتىم ھاممامنىڭكىگە ئاپىرىپ قويۇلماقچى بولغىنىمدا، ئېزىلەڭگۈلۈك قىلاتتىم ياكى ئويۇن يېرىملىشىپ بىر يەرگە بارغاندا ھازىر بولاتتىم.

ھېلىقى كۈنى ئەتىگەندە، ھاممامنىڭكىگە يېتىپ بارغىنىمدا، نەۋرە تۇغقانلىرىم (يەنە نەۋرە تۇغقانلىرىمنىڭ نەۋرە تۇغقانلىرىمۇ بار) نىڭ دادىلىرىدىن خاتىرە دەپتەر ۋە قەلەم ئېلىۋاتقانلىقىنى كۆردۈم. ئۇلارغا بېرىلگەن ۋەزىپە يولدىن ئۆتكەن ماشىنىلارنىڭ نومۇرىنى خاتىرىلەش ئىكەن. بىر كۈن ئاخىرلاشقۇچە ماشىنا نومۇرىنى ئەڭ كۆپ خاتىرىلىگەن بالا ئالاھىدە مۇكاپات بۇيۇمىغا ئېرىشەلەيدىكەن. مەن ھاممامنىڭكىگە يېتىپ بارغاندا، ئويۇن ئاللىقاچان باشلىنىپ بولغانىكەن. بەش ئىنگلىز موسى كۆلەمدىكى بۇ تۇرالغۇنىڭ ئەتراپى ئاۋات قاتناش غول لىنىيەسى ئىدى. نەۋرە تۇغقانلىرىم ئۆينىڭ ئەتراپىدىن

ئۆزىگە پايدىلىق ئورۇنىنى ئىگىلەپ، ئۆتكەن - كەچىكەن ماشىنىلارنى كۆزىتىشكە باشلىدى. مەن خاتىرە دەپتىرىنى كىمدىن سوراپ ئېلىشنى بىلەلمىدىم، بىراق ئويۇنغا قاتناشمىغانلىقىمنى ھاجىتى يوق، قاتناشمىغانلىقىمنى بايقاپ قالمىغان ئادەممۇ يوق دەپ خۇش بولدۇم. ئۆز كۆڭلۈمنى ئۆزۈم خۇش قىلغان ھالدا پىشايۋاندىكى باغۇەن ئورۇندۇقىدا ئولتۇرغىنىمدا، ئەمدىلا ئۆي ئىشلىرىنى تۈگىتىپ بۇ يەردىن ئۆتۈپ كېتىۋاتقان ھامام كۆرۈپ قالدى. ھامام بىردىنبىر جىيەنى ــ سىڭلىسىنىڭ ئوغلىنىڭ ئويۇنىنىڭ سىرتىدا قالدۇرۇلغانلىقىنى كۆرۈپ بەكلا ئاچچىقى كەلدى. مەن بۇ بىركىمنىڭ خاتالىقى ئەمەس، ئۆزۈم كېچىكىپ كەلدىم دەپ چۈشەندۈرۈشكە تىرىشتىم، بىراق ئۇ ئائىلىسىنىڭ كىشىلىرىگە مۇئامىلە قىلىشتا ناھايىتى قائىدە - يوسۇنلۇق ئىكەنلىكىنى، ئەمدىلىكتە بۇنداق خاتالىقنىڭ سادىر بولغانلىقىنى خىيالىغا كەلتۈرگەن ھامان بەكلا تېرىكىپ كەتتى. ئۇ ئىككى مالىيىنى ھەممە بالىنى چاقىرىپ كېلىشكە بۇيرۇدى. بۇ بۇيرۇقىنى ئاڭلاپ يۈرىكىم جىغىدە قىلىپ كەتتى، مەن ئۇنىڭدىن ئەمدى بولسىمۇ ئويۇنغا قاتناشتۇرۇشىنى قايتا - قايتا ئۆتۈندىم، بىراق مالايلار تەرەپ - تەرەپكە چېپىپ كەتتى، ھاممامۇ ماڭا خاتىرە دەپتەر تېپىپ بەرگىلى ماڭدى.

ئۇزاق ئۆتمەي، باشلىرىغا رەڭگارەڭ ياغلىق چىگىۋالغان ئون نەچچە بالا كارىدورغا يىغىلىپ، ئەھۋالىنى چۈشەندۈرۈپ قويۇشۇمنى تەلەپ قىلغاندەك ماڭا تىكىلىشتى. بېشىمدا ھېچنېمە يوق ئىدى، گەپلىرىم قولاشماي بىردەم تۇرۇپ قالغاندىن كېيىن، قانداشلىق باغلىنىشىم يېقىن بىرنەچچە نەۋرە تۇغقىنىم بىلەن بىللە تۇرماقچى بولدۇم، بىراق ئۇلار ئويۇنىنىڭ بالدۇر ئۇزۇپ قويۇلغانلىقىدىن بەكلا نارازى ئىكەن. ئۇلارنىڭ كاللىسىدا ئويۇنلا بار، باشقا ئىشلار بىلەن پەرۋايى پەلەك ئىدى.

بىرنەچچە مىنۇتتىن كېيىن، ھاممام قايتىپ كېلىپ ماڭا بىر خاتىرە دەپتەرنى ئۇزارتتى. ئۇ نەۋرە تۇغقانلىرىنىڭكىدەك

خاتىرە دەپتەرنى تاپالمىغانلىقىنى، بىراق بۇنى ئىشلەتسەممۇ بولىۋېرىدىغانلىقىنى ئېيتتى. خاتىرە دەپتەر نەۋرە تۇغقانلىرىمنىڭكىدىن ئۇزۇن ھەم تار ئىدى. ۋاراقلاپ بېقىپ، ئۇنىڭ بوغالتىرلار ئىشلىتىدىغان ھېسابات دەپتىرى ئىكەنلىكىنى، ئىشلىتىلگەن بىرنەچچە ۋاراقنىڭ يېڭىدىنلا يىرتىۋېتىلگەنلىكىنى بايقىدىم.

ھامماما ئوغلىنى، يەنى ماڭا قانداشلىقى ئەڭ يېقىن نەۋرە تۇغقىنىمنى يېنىغا چاقىرىپ، ھەممەيلەن ئاڭلىيالىغۇدەك ئاۋازدا ئۇلارنىڭ مېنى سەپتىن چۈشۈرۈپ قويغانلىقىنى ئەيىبلىدى. ئاندىن باشقا بالىلارنىڭ ئالدىغا بېرىپ، مېنىڭ كېچىكىپ كەلگەنلىكىمنى، باشقىلارغا يېتىشۋالالمايدىغانلىقىمنى ئېيتتى. بۇ پەرقنىڭ ئورنىنى تولدۇرۇش ئۈچۈن، مەن بىر ئېتىبارغا ئېرىشتىم: بالىلارنىڭ ھەربىرى خاتىرە دەپتىرىدىن يىگىرمە ماشىنىنىڭ نومۇرىنى ماڭا بەرسە، ئاندىن داۋاملىق مۇسابىقىگە چۈشەلەيدىغان بولدى. بالىلار ئاغرىنغان ئاھاڭدا: «ئادىللىق بولمىدى!» دەپ تۇشمۇتۇشتىن چۈرقىراشتى، بىراق ھامماممۇ بۇيرۇقىغا بويسۇنۇشقا مەجبۇر بولۇپ، بىرمۇنچە ۋاقتىنى سەرپ قىلىپ يىگىرمە ماشىنا نومۇرىنى تاللاپ ماڭا بېرىشكە باشلىدى. مەن رازى بولمىغان باجىگىردەك پەلەمپەيدە ئولتۇردۇم، نەۋرە تۇغقانلىرىم ئۆچىرەت بىلەن بىر - بىرلەپ ئالدىمغا كەلدى، ھەممىسىنىڭ يېشى مېنىڭكىدىن چوڭ، بويىمۇ ئېگىز، يەنە تېخى چىگىۋالغان ياغلىقىمۇ بار ئىدى. مېنىڭ زۇۋان سۈرمىگەنلىكىم ئۇلارغا چوقۇم ۋاپاغا جاپا قىلغانلىقتەك بىلىنىدى بولغاي، چىرايىدىن تېخىمۇ خاپا بولغانلىقى زاھىر بولدى. ئۇزۇن ھەم تار دەپتىرىمنىڭ ئۈچ بېتىنىڭ توشۇشىغا ئەگىشىپ، نەۋرە تۇغقانلىرىممۇ بىردەمدىلا غايىب بولۇشتى. سەپتىن چۈشۈپ قالسام، ھاممامنىڭ يەنە كۆرۈپ قېلىشىدىن ئەنسىرىدىم، شۇڭا ئۇلارنىڭ ئارقىسىدىن يۈگۈرۈپ، بىر ئورۇننى تېپىپ كوچىنى كۆزىتىشكە باشلىدىم.

مەن كىچىكىمدىن رىقابەت خاراكتېرلىك ئويۇنلاردىن قورقاتتىم، شۇ كۈن هاياتىمدىكى ئەڭ ئۆزۈن كۈندەك بىلىنىدى. «فىياد» ۋە «كونسول» ماركىلىق ماشىنىلار دەرەخ سايە تاشلاپ تۇرغان چوڭ يولدا ئاستا كېتىۋاتاتتى، قىزىپ كەتكەن ھاۋا ئاسفالت يولدىن كۆتۈرۈلۈپ، ئاق تەگلىك، قارا خەتلىك ماشىنا نومۇر تاختىلىرىنى توسۇۋالغاندەكلا قىلاتتى. ئۆگزىدىن يىراققا نەزەر تاشلىغاندا، ئىمپېرىيە مېھمانخانىسىنىڭ سۇ ئۈزۈش كۆلچىكى ئەتراپىدىكى ۋىندىمل پالما دەرەخلىرىنى كۆرگىلى بولاتتى. نەمخۇش هاۋا يەر يۈزىنىڭ قۇرغاقلىقىنى بىلدۈرۈپ تۇراتتى. كېرەكسىز گاز، چاڭ ـ توزان ۋە يۇقىرى تېمپېراتۇرا ئارىلىشىپ، قاقلاپ كۆيدۈرۈۋاتقاندەك بىر خىل يېقىمسىز تۇيغۇ بېرەتتى. شۇ كۈندىكى ئادەمنىڭ زادىلا ئىشەنگۈسى كەلمىگۈدەك پىژغىرىم ئىسسىق كىشىنىڭ بەكلا جېنىغا تېگەتتى. نەۋرە تۇغقانلىرىم كۆتۈرەڭگۈ ۋە خۇشال كەيپىياتتا ئىدى، بەزىلىرى بۇ مۇسابىقىنىڭ زېرىكەرلىك ئىكەنلىكىنى بىلىپ تۇرسىمۇ، يەنىلا چاندۇرمايتتى. ئۇلار كۆزىتىش ئورنىنى هارماي ـ تالماي ئالماشتۇراتتى، چەت ئەل ئەلچىخانىلىرىنىڭ كۆك، ئاق رەڭلىك ماشىنا نومۇر تاختىلىرىنى كۆرۈپ قالغاندا، خۇشاللىقىدا چۇرقىرىشىپ كېتەتتى. يېقىندا بازارغا سېلىنغان «سۇزۇكى» ماركىلىق ماشىنىلارنىڭكىگە ئوخشاش، بۇنداق ماشىنىلارنىڭ نومۇر تاختىسى ئۇچۇن تېخىمۇ يۇقىرى نومۇر ئالغىلى بولاتتى.

چۈشلۈك تاماق ۋاقتى بولغاندا، مۇسابىقە ۋاقتىنچە توختىدى. گەرچە ئەلچىخانا ماشىنىلىرىنىڭ نومۇر تاختىسىنى «سۇزۇكى» ماركىلىق ماشىنىلارنىڭكىگە قارىغاندا ئاسان پەرق ئەتكىلى بولسىمۇ، ئاق رەڭلىك VIP نومۇرلۇق ماشىنىلارنىڭكىگە سېلىشتۇرغاندا پەرق ئېتىش قىيىن ئىدى. شۇنىڭدەك، ئەلچىخانا نومۇر تاختىسىنى ئاسقان ماشىنىلارنى بايقاش ئەڭ تەس بولغاچقا، تېخىمۇ يۇقىرى نومۇرغا ئېرىشىشكە تېگىشلىك ئىدى. بىر بالا ئەنگلىيە ۋالىيسىنىڭ «15 CD 1» نومۇرلۇق

ماشىنىسىنى كۆردۈم، دېدى. بىراق باشقىلار بۇنىڭدىن گۇمانلاندى. مەن خۇشياقمىغان هالدا بۇ گەپلەرنى ئاڭلاپ بىر چەتتە تۇرغىنىمدا، ئېتىبارغا ئېرىشكىنىمنىڭ هەقىقەتەن ئادىل بولمىغانلىقىنى بىردىنلا تونۇپ يەتتىم. گەرچە توپلاش سۈرئىتىم ئەڭ ئاستا بولسىمۇ، ئېرىشكەن نومۇرۇم باشقىلارنىڭكىدىن خېلىلا ئالدىدا تۇراتتى. كۆپچىلىك بۇ نۇقتىنى تونۇپ يەتكەن بولسا كېرەك، تاماق ۋاقتىدا بىرەرسى مەن بىلەن پاراڭلاشمىدى.

هەممەيلەن ئۆز ئورۇنلىرىغا بارغاندىن كېيىن، مەن خاتىرىلىگەن نومۇرلىرىمنى ئازايتىشنى قارار قىلدىم. ئەگەر ئاخىرىدا چېمپىيون بولۇپ قالسام، كۇنبويى ئۇچرىغان خورلۇقلىرىم تېخىمۇ ئېغىرلاپ كېتەتتى. چۈشتىن كېيىنكى ۋاقىت ئاستا ـ ئاستا ئۆتمەكتە، مەن يېڭىدىن بىرەر نومۇرنىمۇ قوشمىدىم. چۈشتىن كېيىن چىدىغۇسىز ئىسسىق بولۇپ كەتتى، شۇنداقتىمۇ نەۋرە تۇغقانلىرىمنىڭ روهى يەنىلا كۆتۈرەڭگۈ ئىدى. لېكىن، كەيپىياتىم تولىمۇ تۆۋەن هالدا ئۆتكۈزگەن بىرنەچچە سائەت ئىچىدە ئازراقمۇ غەيرەتكە كېلەلمىدىم، چېمپىيون بولۇپ قېلىشتىن قورقتۇم. گۇگۇم چۈشكەندە، خۇددى شىددەتلىك كەلكۇن توسمىنى بۇزۇۋەتكەندەك، كوچىلار قاتناش قىستاڭچىلىقى دەستىدىن ماشىنىلار بىلەن تولۇپ كەتتى. مەن چوقۇم چېمپىيون بولالمايدىغان بولدۇم دەپ خاتىرجەم بولدۇم. تېمپېراتۇرىنىڭ تۆۋەنلىشىگە ئەگىشىپ، ئاسمان ئەسلىي رەڭگىگە قايتتى، پۈتۈن ئىسسىقنىڭ دەستىدىن جېنى ئاران قالغان قۇشلار ۋە هاشاراتلار قايتىدىن جانلىنىپ كەتتى.

سائەت ئالتىگە ئاز قالغاندا بالا باققۇچىلار هەممەيلەننى سۈت ئىچىشكە چاقىردى. ئەسلىدە ئاپام مۇشۇ چاغدا مېنى ئالغىلى كېلىشى كېرەك ئىدى، بىراق تېخى يېتىپ كېلەلمىگەنىدى. هامىمنىڭ ئائىلىسىدە، سۈت ئىچىش كىچىك بالىلارنى ئۆستۇرۇشنىڭ ئېپى دەپ قارىلاتتى. بۇنىڭغا قاتتىق ئىشىنىدىغان

نەۋرە تۇغقانلىرىم سۇتنى مۇسابىقىلەشكەندەك ئىچەتتى. ھەربىر بالىنىڭ بالا باققۇچىسى مەخسۇس سەپلەنگەن بىر تەتۈرىيە سايمىنى ئالغاچ كەلگەندەك، ئۇلار ئۇچۇن مەخسۇس ئىستاكانلارنى ئالغاچ كېلەتتى.

مەن سۇت ئىچىشكە ئۆچ ئەمەس، بىراق ھامماما تەلەپ قىلغان مىقداردا ئىچەلمەيتتىم. مېنىڭ مەخسۇس ئىستاكانىم يوق ئىدى، سۆرەلمىلىك قىلغان ھالدا ئاپامنىڭ كېلىشىنى كۈتۈپ، ماشىنا نومۇرى تىزىملىكى سۇرۇشتە قىلىنىشتىن بۇرۇن تىكشۈپتىشىنىڭ كويىدا بولدۇم. شۇنىڭ بىلەن ھەممەيلەن سۇت ئىچىش ئۈچۇن ئۆيگە كىرىپ كەتكەندە، مەن بىر تۆپىلىككە چىقتىم، پاسىل تامنىڭ يېنىغا كېلىپ ئىشتىنىمنىڭ سىيرىتمىسىنى سىيرىپ كىچىك تەرەت قىلماقچى بولدۇم. مەن ئالدىمدىكى كۆپۈك ئۆرلەپ تۇرغان كىچىك كۆلچەككە دىققەت بىلەن قاراپ تۇرغىنىمدا، بىردىنلا بىر نەۋرە تۇغقىنىمنىڭمۇ كىچىك تەرەت قىلمۇاتقانلىقىنى كۆرۈپ قالدىم. ئۇ مېنى كۆرۈپ بىردەم تىكىلىپ تۇرغاندىن كېيىن، تۇيۇقسىز چىرايى ۋەھىمىلىك تۇس ئالدى. ئۇنىڭ نېمىدىن قورقۇپ كەتكەنلىكىنى بىلمەكچى بولۇپ ئەتراپقا قارىدىم ۋە ئۇنىڭ بىلەن سۆزلەشمەكچى بولدۇم. بىراق، ئۇ تەتۈر قارىۋېلىپ، ئۆزىچە نېمىلەرنىدۇر سۆزلەپ كەتتى. ھاجەت قىلىپ بولغاندىن كېيىن، ئۇ سىيرىتمىسىنى ئەتتى - دە، بۇرۇلۇپلا قېچىپ كەتتى. ئۇ: «Aatish ka susu nanga hai!» دەپ توۋلىغىنىچە، تۆپىلىكتىن ئۆتۈپ ئۆدۈل گۈللۈككە يۈگۈرۈپ كەتتى.

ئۇ سۆزلەرنى خېلى جايىدا تاللىغاندەك قىلاتتى. مەن تېخى بۇ سۆزنىڭ مەنىسىنى ئاڭقىرىشقا ئۈلگۈرمەيلا، كۆپچىلىكنىڭ مېنى ئوڭايسىزلاندۇرۇپ قويىدىغانلىقىنى سېزىپ بولدۇم. «nanga» يالىڭاچ، تاقىر دېگەن مەنىدە ئىدى. بالا باققۇچىلار بۇ سۆزنى بالىلارغا كىيىم كىيمەي قالايمىقان يۈگۈرۈپ يۇرۇش ئۈياتلىق

ئىش ئىكەنلىكىنى چۈشەندۈرۈش ئۈچۈن ئىشلىتەتتى. بۇ سۆز بالىلار قوشاقلىرىدا دائىم ئۇچراپ تۇرغاچقا، بالىلار ئۇنىڭ مەنىسىنى ئوبدان بىلەتتى. «susu» كىچىك ئوغۇل بالىلارنىڭ جىنسىي ئەزاسىنى كۆرسىتەتتى. گەرچە ئۇنىڭ سۆزلىشىكى ھەربىر تاق سۆزنىڭ مەنىسىنى بىلسەمۇ، بىرلەشكەندىن كېيىنكى مەنىسىنى بىلمەيتتىم. ئۇ نېمە ئۈچۈن مېنى يالىڭاچ دەيدىغاندۇ؟ مەن باشقىلار بىلىپ قېلىشتىن بۇرۇن ئۇنىڭدىن ئۇقۇپ باقماقچى بولۇپ، سىيرىتمامنى ئەتتىم - دە، ئۇنى قوغلاپ تۆپىلىكتىن چۈشتۈم. مەن يۈگۈرۈپ چىملىققا كەلگەندە، خەۋەر ئاللىقاچان باشقا بالىلارغا يېتىپ بولۇپتۇ. قارىماققا ئۇلار ئوچۇق ھاۋادا چاققان چاقماقنى كۆرگەندەك ھالەتتە بولۇپ، بەزىلىرى يۆتىلىپ، بەزىلىرى قىيا - چىيا قىلىشىپ ئۆرىتۆپە بولۇشۇپ كەتكەنىدى. ئەمەلىيەتتە ئۇلارمۇ بۇنىڭ زادى نېمە مەنىسى بارلىقىنى بىلەلمىگەندەك قىلاتتى، لېكىن بالا باققۇچىلار قاقاھلاپ كۈلۈشۈۋاتاتتى.

ئايۇاندىكى قالايمىقانچىلىق چوڭلارنىمۇ باشلاپ كەلدى. ھېلىقى نەۋرە تۇغقىنىم يەنە بىر قېتىم «Aatish ka susu nanga hai!» دەپ توۋلىدى. بۇ قېتىم چوڭلارنىڭ ھەممىسى، ھەتتا ھامامىمۇ كۈلۈپ كەتتى. شۇنىڭ بىلەن مەنمۇ ئەگىشىپ كۈلدۈم، كۈلكەم ھەرقانداق كىشىنىڭكىدىن جاراڭلىق ئىدى. بۇ چاغدا باشقا نەۋرە تۇغقانلىرىمۇ كۈلۈشكە باشلىدى، بايىاتىن ئۇلار بۇنى قىلچە قىزىقارلىق ھېس قىلمىغان، بەلكى بىئارام بولۇشقانىدى. روشەنكى، بۇنداق ئەھۋالدا سوئالمىغا جاۋاب بېرىدىغان ئادەم يوق ئىدى، شۇنىڭ بىلەن بالا باققۇچىلارنىڭ نەزىرىدە جىنسىي ئەزايىمىنىڭ كۈلكە قىلغۇدەك نەرسى بارلىقىنى ئاپامدىن ئايرىم سوراپ باقماقچى بولدۇم. تەلىيىمگە، كۆپچىلىك بۇ كىچىككىنە قىزىق ئىش تۇپەيلى ماشىنا نومۇرى خاتىرىلەش مۇسابىقىسىنى ۋاقتىنچە ئۇنتۇپ قالدى. بۇ چاغدا ئاپاممۇ كەلدى، مەن بۇ ئىشنى

ئۇلارنىڭ ئېسىگە كەلتۈرۈپ قويۇشتىن ئەنسىرەپ، ئاپامدىن مېنى ئۆيگە ئەكېتىشىنى تەلەپ قىلىپ تۇرۇۋالدىم.

ئاپام ماشىنىسىنى ھەيدەپ ئۆيگە قايتقۇچە، لىگاتۇرا (سىرىق ئۇلاش) ئويۇنى ئويىنىغاندەك، بىر كوچا رايونىدىن يەنە بىر كوچا رايونىغا ئۆتمەكتە ئىدى. مەن ماشىنىدا كېتىۋېتىپ، يول بويى بۇگۈن كۆرگەنلىرىم توغرۇلۇق ئويلاندىم. جىنسىي ئەزايىمىنىڭ نەۋرە تۇغقىنىمىنىڭكى بىلەن ئوخشىمايدىغانلىقىنى مەنمۇ تونۇپ يەتكەنىدىم، بىراق ھەرقانچە قىلىپمۇ بۇنىڭ مەنىسىنى قىياس قىلالمىدىم. دادامنىڭ يوقلۇقى بىلەن خەتنىلىكىمنىڭ يوقلۇقى ئوتتۇرىسىدا ھەقىقەتەن مەلۇم باغلىنىش بولغان تەقدىردىمۇ، مەندە بۇنداق ئاجايىپ باغلىنىشنى تۇتۇۋالغۇدەك قابىلىيەت يوق ئىدى. ئاپام ماڭا دادامنىڭ پاكىستاندا گېنېرال زىيائۇلھەقنىڭ ھەربىي مۇستەبىتلىكىگە قارشى تۇرغانلىقى ئۈچۈن تۇرمىدە ياتقانلىقىنى ئېيتقان بولسىمۇ، خەتنىلىكىمنىڭ كېسىۋېتىلگەنلىكى توغرىسىدىكى ئىشنى زادىلا تىلغا ئېلىپ باقمىغانىدى. مېنىڭ ئاتا توغرىسىدىكى چۈشەنچەم بەكلا مۇجمەل ئىدى. شۇ كۈنكى كەچۈرمىشىم مېنى بەكلا ئازابلىدى، شۇ سەۋەبتىن بۇنداق ئۈچۈرنى ھەرقانداق قىلىپمۇ قوبۇل قىلالمىدىم: دادام ئەرلەرنىڭ خەتنىلىكى كېسىۋېتىلمىغان دۆلەتنىڭ ئادىمى.

بۇ پەقەت كىچىككىنە ئىش بولۇپ، تۇرمۇشۇمغا ھەرگىز توسالغۇ بولالمايتتى. مەن يۇمۇر ئاڭلىغاندەك يەنە كۈلدۈم. قۇياش گېنېرال سافۇدا مەقبەرەسىنىڭ كەينىگە ئۆتۈپ كەتتى. ماشىنىمىز شەھەر رايونىنى بۆلۈپ تۇرغان ئۆتۈشمە كۆۋرۈكتىن ئۆتتى. مېنىڭ بۇ دۇنياغا بولغان قارىشىم جىنسىي ئەزايىمىنىڭ «بۆكى» بولمىغانلىقى تۈپەيلى ۋاقتىنچە بولسىمۇ ئۆزگىرىپ قالمايتتى.

※ ※ ※

پۈتكۈل ئۆسۈپ يېتىلىش جەريانىمدا، ئۆزۈمنىڭ مۇسۇلمانلىق سالاھىيىتىمگە قارىتا بىر خىل تونۇشتا بولۇپ كەلدىم، بىراق بۇ تونۇشۇم بەكلا يۈزە ئىدى، يەنى ئىسمىمنىڭ مۇسۇلمانلارنىڭكىگە بەك ئوخشايدىغانلىقىنى بىلىش بىلەنلا چەكلىنەتتى. مەن ئۆزۈمنىڭ ھىندى دىنى مۇرىتىمۇ، شىك دىنى مۇرىتىمۇ ئەمەسلىكىمنى، ئەمما خەتنە قىلىنغانلىقىمنى بىلەتتىم. ئاپامنىڭ دېھلىدا نۇرغۇن مۇسۇلمان دوستلىرى بار ئىدى، بىز پات - پات كۆرۈشۈپ تۇراتتۇق، بولۇپمۇ مۇسۇلمانلارنىڭ ھېيت - ئايەملىرىدە شۇنداق بولاتتى. ھەر قېتىم ئايەم كېلىپ، ئۇلار ماڭا مۇسۇلمانلارنىڭ ئۆرپ - ئادەتلىرى ۋە قائىدە - يوسۇنلىرىنى ئۆگەتكەندە، ئۇلارنىڭ مېنى ئۆز ئادىمىمىز دەپ قارايدىغانلىقىنى ھېس قىلاتتىم. لېكىن، دېھلىدا ئىسلام مەدەنىيىتىنىڭ سىڭىشى چوڭقۇر بولغانلىقتىن، بۇنداق بەزىدە يېمەكلىك، بەزىدە شېئىر قوزغىتىدىغان ئاڭنى پەرق ئېتىش تولىمۇ قىيىن ئىدى، شۇڭا شەھەردىكى نۇرغۇن غەيرىي مۇسۇلمانلارمۇ بۇنداق مەدەنىيەتتىن ئورتاق بەھرىمەن بولاتتى.

ھىندىستان سۇب چوڭ قۇرۇقلۇقىدىكى دىنلار ئاتا جەمەت تۇسىگە ئىگە ئىدى، شۇڭا مەن دادامنىڭ يوقلۇقى بىلەن دىنىي سالاھىيىتىمنى تەبىئىيلا باغلىغانىدىم. نۇرغۇن يىل ئىلگىرى، ھېلىقى كۇندىكى «قوشكېزەك» ۋەقە خىيالىمدا پەيدا بولسا، كاللام گادىرماچ بولۇپ كېتىپ، ئېنىق مەسىلىلەرنى رەتلەشكە ئامالسىز قالاتتىم. ئۆسۈپ يېتىلىش جەريانىدا، ئاپام ماڭا دىنىي ئاڭنى زادىلا سىڭدۈرۈپ باقمىدى، بىراق مومام ئۇنداق ئەمەس ئىدى، گەرچە ئۆزى شىك دىنى مۇرىتى بولسىمۇ، ماڭا باشقا ئەللەردىن كەلگەن، كېيىن ھىندىستاندا يىلتىز تارتقان دىنلار ھەققىدە دائىم سۆزلەپ بېرەتتى. بالىلىق چېغىمدا مەن

www.uyghurkitap.com

ھىندىستان زېمىنىدىكى ئاساسلىق دىنلارنىڭ ھەممىسىگە ئىنتىلىپ باققانىدىم. بەش - ئالتە ياش ۋاقتىمدا ئىخلاسمەن ھىندى دىنى مۇخلىسى بولۇپ، شام كۆيدۈرۈپ ئىبادەت قىلىپ، ئىلاھلارغا سەجدە قىلغانىدىم، بولۇپمۇ ئىلاھ شۇئىما بەك چوقۇناتتىم، بىراق كېيىن ئالەمدىكى گىگانت ئادەم خېمانىنىڭ پەيدا بولۇشى مېنىڭ قىزىقىشىمنى يوقىتىۋەتتى. يەتتە - سەككىز ياشقا بارغاندا، چېچىمنى قويۇۋېتىپ شىك بولمەن دەپ داۋراڭ سالدىم، بىراق ئاپام ۋە نەۋرە تۇغقانلىرىم توسۇپ قويدى، ئۇلار چاچ كېسىش ھوقۇقى ئۈچۈن، ھەتتا ئاتا - ئانىلىرى بىلەنمۇ تالاش - تارتىش قىلغانىدى. ئاشۇ يىللاردا مەن بۇ دىنلارنىڭ ئارىسىدا قاتراپ يۈردۈم، بىراق ھېلىقى تومۇز كۈنى چۈشتىن كېيىنكى تەن ئالغانلىقىمنى باشتىن - ئاخىر ئۇنتۇپ قالمىدىم: مەن بىر مۇسۇلمان ئىكەنمەن.

ئون ياش ۋاقتىمدا، دېڭىز قولتۇقى ئۇرۇشىدىن قاچقان بىر كۇۋەيتلىك ئائىلە بىزنىڭ بىناغا كۆچۈپ كىردى، بۇ ئائىلىنىڭ ئۈچ ئوغلى بىلەن ياخشى دوست بولۇپ قالدىم. بىر ئاخشىمى ھەممىز ئۇلارنىڭ دادىسىنىڭ كارىۋىتىدا ئولتۇرۇپ پاراڭلىشىۋاتقاندا، تۇيۇقسىز دىن مەسىلىسى ئوتتۇرىغا چىقىپ قالدى. ئېھتىمال روھىيىتىمىنىڭ ئىچكىرىسىدىكى بىر خىل قەتئىي ئىشەنچتىن ياكى ئۇلارنىڭ مېنى ئارىسىغا ئالغانلىقىدىن بولسا كېرەك، ئۇلارغا مۇسۇلمان ئىكەنلىكىمنى ئېيتتىم. دادىسى ھەيران بولۇپ، خەتنە قىلىنمىغانلىقىمنى سورىدى، ئۇ يەنە ئىسقىرتىپ ۋە بارماقلىرىدىن قاس چىقىرىپ بىزنى كۈلدۈرۈۋەتتى. شۇنىڭ بىلەن بۇ تېما ئەمدىلا باشلىنىشىغا، خەتنە قىلىشقا مۇناسىۋەتلىك سوئال ۋە مېنىڭ ئىسلام دىنى بىلەن بولغان مۇناسىۋىتىم گاڭگىراش ۋە كۈلكە ساداسى ئىچىدە يەنە توتوقلىشىپ كەتتى.

نەچچە يىلدىن كېيىن، ھىندى دىنى مۇخلىسلىرى بىلەن مۇسۇلمانلارنىڭ توقۇنۇشى پۈتكۈل ھىندىستاندا ئومۇميۈزلۈك

پارتلاپ، هىندى دىنى مىللەتچىلىرى پۈتۈن دېھلىنى تىنتىپ، ئەرلەرنىڭ ئىشتىنىنى سالدۇرۇپ خەتنە قىلىنغان - قىلىنمىغانلىقىنى تەكشۈردى. شۇ چاغقا كەلگەندىلا، خەتنە قىلىنىشىم بىلەن دادامنىڭ ئېتىقادى چوڭلار قوبۇل قىلالىغۇدەك بىر چۈشەندۈرۈشكە راستلا موھتاج بولدى. ھالبۇكى، ئەينى چاغدا مەن دادامنىڭ كىملىكىنى بىلمىش ئىستىكى ھەممىنى، جۈملىدىن ئۆزۈمنىڭ دىنىي سالاھىيىتىم توغرىسىدىكى گۇمانىمنى بېسىپ چۈشىدۇ دەپ ئويلايتتىم. شۇ چاغدا مەن ھىندىستاننىڭ جەنۇبىدىكى خىرىستىيان دىنى ياتاقلىق مەكتىپىگە بېرىپ ئوقۇشقا تەيىرلانغاندا، ئۆزۈمنىڭ دىنىي سالاھىيىتىمگە، ئەملىيەتتە پۈتكۈل ھىندىستانغا مۇناسىۋەتلىك بۇ گاڭگىراش ئۇزۇلۇپ قالدى. دىن مېنىڭ قىزىقىشىمنى قايتا قوزغىغاندا، ئاللىقاچان ئون يىللىق ئۆمرۈم ئۆتۈپ كەتكەن، ھىندىستاندىكى بالىلىق چاغلىرىمۇ كەلسە كەلمەسكە كەتكەنىدى.

ئۇيغۇر كتاب تورى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

دادامدىن كەلگەن خەت

2005 ـ يىلىنىڭ ھاۋا تۇتۇق بىر ئەتىگىنى مەن ئوچۇق رەڭلىك ۋېگېن يولۇچىلار پويىزىغا ئولتۇرۇپ لىدىسقا باردىم. شۇ چاغدا مەن يىگىرمە تۆت ياشقا كىرگەن، لوندوندا ياشاۋاتقىنىمغا بىر يىل بولۇپ قالغانىدى. لىدىسقا بېرىشتىن بىرنەچچە كۈن ئىلگىرى، پاكىستانلىقلار پۇشتىدىن بولغان بىر توپ ئەنگلىيەلىك لوندونىنىڭ ئاپتوبۇس ۋە پويىزلىرىنى پارتلىتىۋەتكەنىدى، ئۇلارنىڭ كۆپىنچىسى لىدىسنىڭ شەھەر ئەتراپى رايونىدىكى بازار ــ بىستوندىن كەلگەنىدى. قارا خىشتىن سېلىنغان قاتار ـ قاتار تۇرالغۇلارلا بار بىستون ئاشۇ سەھەردە يېتىپ كەلگەن نەزەر سېلىش ۋە فوكۇسلاشقا ھەرگىز بەرداشلىق بېرەلمەيتتى. ئادەتتىكى كۈنلەردىكى تىنچ ئاھالىلەر رايونى دۇنيانىڭ ھەرقايسى جايلىرىدىن كەلگەن مۇخبىرلار بىلەن توشۇپ كەتتى، ھەممىلا يەردە تېلېۋىزىيە كامېرا ۋە ئۇلاپ تارقىتىش ماشىنىلىرى بار ئىدى. ئامانلىق ساقلاشقا نۇرغۇن ساقچى يېتىپ كەلگەن، شۇ يەردىكى ئاھالىلەر بولسا، چاقماق لامپا، سېرىق رەڭلىك ئايرىغۇچ سىم ۋە ساقچىلار تەرىپىدىن تازىلىنىۋاتقان يوشۇرۇن پارتلىتىش رايونىنىڭ ئارىسىدا قالغانىدى. بەزى ئاھالىلەر ئىشكىنى تاقۇۋېلىپ ئۆيدىن چىقماسلىقنى تاللىۋالغان، يەنە بەزىلىرى مۇخبىرلار بىلەن سۆزلىشىپ بېقىش نىيىتىگىمۇ كەلگەنىدى. بىستونىنىڭ ئاساسلىق ئاھالىسى پەنجاپلىقلار، مۇسۇلمانلار، شىك دىنى مۇرتىلىرى، پاكىستانلىقلار ۋە ھىندى دىنى مۇخلىسلىرىدىن تەركىب تاپقان، خۇددى ھىندىستان بىلەن پاكىستان بۆلۈپ ئىدارە قىلىنىشتىن ئىلگىرىكى كۆپ مەنبەلىك مەنزىرىنىڭ ئۆزى بولۇپ، قايتا

مەۋجۇت بولمايدىغان، بىرلىككە كەلگەن ھېلىقى ھىندىستاننى ئىختىيارسىز كىشىنىڭ ئېسىگە سالاتتى. بۇ ھال بولۇپمۇ مېنى ئويلاندۇرۇپ قويدى.

مەن بىستوننى ئايلىنىپ يۈرۈپ، يەرلىك ئاھالىلەر بىلەن پاراڭلاشتىم. زىيارىتىمنىڭ چوڭقۇرلىشىشىغا ئەگىشىپ، شۇ يەردىكى مۇسۇلمانلارنىڭ ئارىسىدا بىر ھاڭنىڭ بارلىقىنى بايقىدىم. مەن ئىلگىرى ئەنگلىيەنى سايا‌ھەت قىلىپ يۈرگەن چاغلىرىمدا بۇنى بايقىمىغانىدىم. كونا بىر ئەۋلاد مۇسۇلمانلار قارىماقا لاھۇردىكى تۇرلۇك مالىلار ماگىزىنىدىن بىۋاستە كەلگەندەكلا قىلاتتى، ئۇلار ئۇزۇن كەمزۇل ۋە پەنجابچە كەڭ ساري كىيەتتى، ئەڭ ياخشى بىلىدىغان تىلى پەنجاب تىلى ئىدى. ئۇلار ئەنگلىيەلىكلەرنىڭ ئىراق ئۇرۇشىغا ئارىلاشقىنىغا قارشى تۇرىدىغان، ئامېرىكىنىمۇ يامان كۆرگىنى بىلەن، ھازىرقى مۇقىم تۇرمۇشىنى تاشلاپ رادىكال ئۇنسۇر بولىدىغان ئىشنى ھەرگىز قىلمايتتى. چۈنكى، ئۇلار پاكىستاندىن ئەنگلىيەگە كېلىپ ئىقتىسادىي ئورۇنغا ئېرىشىشنىڭ جاپالىقلىقى ۋە ئاسان ئەمەسلىكىنى ئوبدان بىلەتتى.

لېكىن، ياش ئەۋلادلار ئاتىلىق سالاھىيەتتىكىلەرنىڭ ئېتىراپ قىلىشىغا ئېرىشەلمەيتتى، مەن ئاتىلىق سالاھىيەتتىكىلەرنىڭ كۆزقارىشىنىڭ تەرەپدارى ئىدىم. بەزى ياشلار ئەرەبچە تىمچە كىيەتتى، ساقىلىنىڭ ئۇزۇنلۇقىنى ئىسلام دىنىنىڭ ئۆلچىمى بويىچە ياستاتتى. ئۇلاردا ئاتىلىق سالاھىيەتتىكىلەرنىڭكىدەك خاراكتېردىكى يۈمۇرلۇق ۋە كەڭ قورساقلىق كەمچىل ئىدى. ئۇلار غەرب دۇنياسىغا قاتتىق ئۆچ، بىراق بۇنىڭ سەۋەبلىرى ئېنىق ئەمەس ئىدى. ئىلگىرى مەن بىر ياشنى كۆرگەن، ئۇ دادىسى بىلەن بىللە بىر ساندۇقنى دۇكىنىغا ئەكىرىۋاتقانىكەن. ئۇنىڭ كۆزلىرى چوڭ ئەمەس، ئەمما ناھايىتى چوڭقۇر مەنىلىك قارايتتى، قارا ساقىلى ناھايىتى قويۇق ئىدى. ئۇ كۈل رەڭ نىمچە، كىچىككىنە ئاق بۆك كىيىۋالىغانىدى. ئۇنىڭ بۇ

ياسىنىشى ھەقىقەتەن كىشىنىڭ دىققىتىنى قوزغايتتى. مەن ئۇنىڭدىن نېمە ئۈچۈن بۇنداق ياسىنىۋالغانلىقىنى سورىدىم.

ئۇ ئىنگلىز تىلىدا سوغۇققىنا جاۋاب بەردى:

— بۇ دېگەن ئەنئەنىۋى كىيىنىش ئۇسۇلى.

— دادىڭىزنىڭ كىيگەنلىرى ئەنئەنىۋى كىيىم - كېچەك ئەمەسمۇ؟

— شۇ، ئەمما مېنىڭ كىيگىنىم ئىسلام پاسونى.

ئۇنىڭ دادىسى قاتتىق ئۆكچەسلىنىپ كەتتى.

يېنىمدا تۇرغان بىر بوۋاي كۈلۈۋەتتى.

— بابا مەن قوشنامغا، ئوغلۇم زادىلا ئىش قىلمايدۇ دەپ ئاغرىنىپ بەرگەنىدىم، بىراق ئۇ ئەكسىچە: «ئۇنداق بولسا نېمە بوپتۇ، مېنىڭ ئوغلۇم ساقال قويۇپلا قالماي، يەنە تېخى بىر دامۇللا بولۇۋالدى» دېدى.

ئۇ بۇ چاقچاقنى پۈتۈنلەي مېنى ئاڭلىسۇن دەپ سۆزلەۋاتاتتى، چۈنكى ھىندىستاندا «دامۇللا» دېگەن سۆز مەسخىرە ۋە مەنسىتمەسلىك مەنىسىگە ئىگە ئىدى.

بىستوننىڭ ھەممىلا يېرىنى زىيارەت قىلغان بىر يىلغا يېقىن ۋاقىتتا، مەن ئەنگلىيەدىكى ئىككىنچى ئەۋلاد پاكىستانلىقلار، يەنى «دامۇللا» غا ئايلانغان بۇ ئەۋلادلارنىڭ ھەممىسى ئەنگلىيەنىڭ شىمالىي قىسمىدا ئۆسۈپ يېتىلگەنلىكىنى بىلدىم. دۇكاندا تەرەپبالىلا ئۇچرىتىپ قالغان ھېلىقى ئاتا - بالا بۇ ئىككى ئەۋلاد كىشىلەرنىڭ پەرقىنىڭ بىر ئىخچام كۆرۈنۈشى ئىدى. گەرچە بۇ ئىككى ئەۋلاد كىشىلەر ھەقىقىي مەنىدىكى ئەنگلىيەلىك ھېسابلانمىسىمۇ، ئەجدادلىرى دىنىي سالاھىيەتكە ئادەتتىكىچە مۇئامىلە قىلىشقا مايىل بولۇپ، ھاياتىنىڭ ئېغىرلىق مەركىزىنى ئىقتىسادىي جەھەتتە مۇۋاپىقىيەت قازىنىشقا قويۇاتتى. ياش ئەۋلادلارنىڭ بۇنداق ئېنىق مەۋقەسى يوق ئىدى: ئۇلار ھەم ئەنگلىيەلىك ئەمەس، ھەم پاكىستانلىقمۇ ئەمەس، ئاتىلىق سالاھىيەتتىكىلەرنىڭكىدەك ئىقتىسادىي مۇددىئاسىمۇ يوق ئىدى،

ئۇلارنىڭ دۆلەت تەۋەلىكىدىن ھالقىغان ئىسلام سالاھىيىتىمۇ ئەيىبلەشكە ئۇچرايتتى، شۇنىڭغا ئەگىشىپ ئادالەتسىزلىكتىن غەزەپلىنىش تۇيغۇسىمۇ پەيدا بولغانىدى.

بىر قولايلىق ماگىزىنىنىڭ غوجايىنى، ئېگىز بويلۇق، سۇرلۇك كىشى بومبا تاشلىغان تېررورچىلارنى تونۇيدىكەن، ئۇ مۇنداق دېدى:

— ئۇلارنىڭ ھەممىسى بۇ يەردە تۇغۇلغان، چوڭ بولغان. چوڭلار تىجارەت قىلىپ ئائىلىسىنى باقىدۇ، بالىلارنىڭ تۇرمۇشى غەم - غۇسسەسىز ھەم زېرىكەرلىك. ئۇلار ھېچ ئىش قىلمايدۇ، ئۇلارنىڭ يۇمۇرلۇق تۇيغۇسىمۇ، تەۋەلىك تۇيغۇسىمۇ يوق.

شۇ ھەپتىدىكى زىيارىتىم ئاخىرلاشقاندىن كېيىن، پويىزغا ئولتۇرۇپ ئۆيگە قايتتىم ۋە يول بويى بۇ كىشىلەرنىڭ ھېكايىسىنى ئويلىدىم. مەن ئۆزۇمنىڭ يىلتىزسىز شەخسىي سالاھىيىتىمدىن تارتىپ (بۇ ھال مېنىڭ شەخسىي ئەھۋالىم بىلەن سەل ئوخشىشىپ كېتەتتى) تاكى ماڭا يات بولغان ئىسلام رادىكالىزمىغىچە ئويلىدىم. مەن بۇنداق مەۋقە بىلەن تۇنجى قېتىم بىر يىل ئىلگىرى ئۇچراشقانىدىم. شۇ چاغدا مەن پاكىستانلىق مۇھاجىرلار ئەۋلادىدىن بولغان ئەنگلىيەلىك ياش ھاسان بارت بىلەن ئۇچراشتىم. ئۇ ئىسلام رادىكال تەشكىلاتى «ئەل - مۇھاجىران» نىڭ باياناتچىسى بولۇپ، تەرەپ - تەرەپكە قاتراپ يۈرۈپ، ئافغانىستانغا بېرىپ ئۇرۇش قىلىشقا ئادەم توپلىدى (بارت كېيىن مەزكۇر تەشكىلات ئۈچۈن كۆچ چىقارمايدىغان بولدى، بىراق 2008 - يىلى ئايروپىلانغا ئولتۇرۇپ لاھۇرغا بېرىشقا ھازىرلانغاندا يەنىلا قولغا ئېلىنىدى). بىز مانچېستېرنىڭ «كۇررى» كوچىسىدىكى ھىندىستان ئاشخانىسىدا بىللە غىزالانغانىدۇق. بارت پاكار، ئەمما ساغلام، كۈچلۈك، كىشىلەرگە قىزغىن مۇئامىلە قىلىدىغان، بەزىدە زىيادە ھاياجانلىنىدىغان ئادەم ئىدى. بىز تەكىدىمەت ئىدۇق. ئۇ ماڭا بەك ئىشىنەتتى، بۇنىڭدىكى قىسمەن سەۋەب مېنى مۇسۇلمان دەپ

بىلگەنلىكى ئىدى، چۈنكى مېنىڭ مۇسۇلمان دادام بار ئىدى.

ئۇ ئېتىقادقا يۈكسەك ئۇلۇغۋار ئەقىدە باغلىغانىدى.

— 1400 يىل ئىلگىرى مەدىنە بىزنىڭ كىچىككىنە شەھىرىمىز ئىدى، — دېدى ئۇ ماڭا، — لېكىن ئاران ئون يىل ۋاقىت ئۆتكەندە، ئۇ مىسرغا كېڭەيدى، بەلكى پېرسىيەگىچە سوزۇلدى...

مېنىڭ بارلىقا يېقىنچىلىق قىلىشىم يېشىمىزنىڭ ئوخشاشلىقى، ئايرىۋېتىلگەن مۇستەقىل دۇنياسىغا قىزىققانلىقىم، يەنە ئۇنىڭ سەممىيلىكىدىن ئىدى. لېكىن، بۇنداق ئېتىقاد ۋە غايە ئوتتۇرىمىزدا ئارىلىق پەيدا قىلىپ قويغانىدى.

— ئەمىسە، هازىرچۇ؟ — دېدىم مەن ئاخىر، — سەن مەن بىلەن تەڭدىمەت، بۇ يەردىن نەگە بېرىشقا تەرەددۇت قىلىۋاتىسەن؟

— بىرىنچى ئىشىم، — دەپ جاۋاب بەردى ئۇ، — ئەڭ زور تىرىشچانلىق بىلەن پاسپورتۇمنى قايتۇرۇۋېلىش (پاسپورتى ئەنگلىيە دائىرىلىرى تەرىپىدىن تۇتۇپ قېلىنغانىكەن)، قانچە بالدۇر ئېلىۋالسام شۇنچە بالدۇر پىلانىم بويىچە ئىش كۆرەلەيمەن. مەن بىلەن هەمكارلىشىدىغان ئاشۇ كىشىلەر بىلەن بىللە... «ئەل ـ مۇهاجىران» دىن ئايرىلغاندىن تارتىپ، بۇ ئىشقا ئىز چىل بېرىلىپ كېلىۋاتىمەن. هازىر بىز توققۇز كىشى، ئەمدى هەرقانداق كىشىنى قوبۇل قىلمايمىز، چۈنكى بىز پۈتۈنلەي بىر دەك پىكىر ۋە ئېتىقادقا ئىگە. هەربىر ئەزانىڭ ئىش تەقسىماتى ئوخشاش بولماسلىقى مۇمكىن، بىراق بىر كوللېكتىپ بولۇش سۈپىتىمىز بىلەن تېخىمۇ كەڭ ئىمكانىيەتنى راسلاشقا قۇربىمىز يېتىدۇ. پاسپورتۇمنى قايتۇرۇۋالغان هامان، ئالالا ئىجازەت بېرىدىغانلا بولسا، شۇنداق قىلالايدىغانلىقىمغا ئىشىنىمەن، بۇ تەكەببۇرلۇق ياكى ئەسەبىيلىك ئەمەس، ئۇلۇغۋار جاسارەتمۇ ئەمەس، مەنده مېنى كەلگۈسى ئىسلام دۇنياسىنىڭ باياناتچىسىغا ئايلاندۇرغۇدەك قابىلىيەتنىڭ بولۇشىغا ئىشىنىمەن —

ئاللانىڭ ماڭا تېخى كۆچ - قۇدرەت ئاتا قىلىشىنى تىلەيمەن — مۇسۇلمانلاردا بۇنداق شەخسنىڭ كەمچىل بولۇۋاتقىنىغا بەك ئۆزاق بولدى.

ئۇنىڭ جاۋابى ئىككىمىزنىڭ ئارىلىقىنى تېخىمۇ يىراقلاشتۇرۇۋەتتى. شۇنچە يىللاردىن بۇيان، مېنىڭ مۇسۇلمانلارغا بولغان تونۇشۇم تاسادىپىيلىق ئىچىدە ئېرىشكەنلىرىم بولۇپ، بارتتىكى ئېتىقادنى چۈشىنىشكە ھەرگىز يېتەرلىك بولمايتتى.

لىدىستىن لوندونغا قايتىپ كەلگەندە، مەن ئىسلام دۇنياسىغا بولغان چۈشەنچەمنىڭ نەقەدەر چولتا ئىكەنلىكىنى تونۇپ يەتتىم. بىلىمكى، بىستوندىكى ھېلىقى يىگىت بىلەن بارت ئۆزلىرىنى ئەنگلىيەلىكمۇ، پاكىستانلىقمۇ ئەمەس دەپ قارايدىكەن، ئۇلار يەنە ئاتىلىرىدەك كۆچمەنلىك سالاھىيىتىنىمۇ قوبۇل قىلمايدىكەن، پەقەت مۇسۇلمان بولۇشنىلا تاللىۋېلىش ئۇلارنى سالاھىيەتكە ئائىت بۇ باش قېتىنچىلىقلاردىن خالاس قىلغانىكەن. لېكىن، مەن ئۇچۇن ئېيتقاندا، مۇسۇلمانلارغا بولغان يۇزە مەدەنىيەت بىلىمسىگە تايىنىپ، شۇنداقلا «قۇرئان كەرىم» ۋە ئىسلام ئەنئەنىسىنى قىلچە چۈشەنمەي تۇرۇپ، بىستونلۇق يىگىت ۋە بارتنىڭ دۆلەت ھالقىغان سالاھىيەت كىملىكىنى چۈشىنىشكە ئامالسىز ئىكەنمەن. مەن دىنىي سالاھىيەتنى نېمە ئۈچۇن دۆلەت تەۋەلىكىنىڭ ئورنىغا دەسسەتكىلى بولىدىغانلىقىنى ھېچ چۈشىنەلمىدىم. مەن بىلەن بۇنداق ئېتىقادنىڭ مۇناسىۋىتى يەنىلا قاراڭغۇلۇق ئىچىدە تۇرۇۋاتاتتى. شۇنداق بولسىمۇ، مەلۇم مەنىدىن ئېيتقاندا، مەن يەنىلا بىر مۇسۇلمان ئىدىم.

گەرچە مەن ئۇلارنىڭ رادىكاللىقى، سوغۇق مۇئامىلىسى ۋە تاپتىن چىققانلىقىنى يۇزە ھېس قىلغان ھەمدە ئىسلام دىنىنىڭ باشقا سالاھىيەتلەر تولدۇرالمايدىغان بوشلۇقنى تولدۇرغانىدەك قىلغانلىقىنى غۇۋا تونۇپ يەتكەن بولسامۇ، يەنىلا لوندونغا

قايتىپ كېلىپ ماقالە يېزىشنى باشلىۋەتتىم. ماقالەمدە ئەنگلىيەدىكى مۇسۇلمان رادىكاللىرى بىلەن ئۇچرىشىش جەريانىدىكى بىر قاتار كەچۈرمىشلىرىمنى ئومۇميۈزلۈك خۇلاسىلىدىم. مەن پاكىستانلىقلاردىن بولغان ئىككىنچى ئەۋلاد ئەنگلىيەلىكلەرنىڭ ئەنگلىيە مۇسۇلمانلىرى رادىكال تەشكىلاتىنىڭ يادروسىنى تەشكىل قىلىدىغانلىقىنى تىلغا ئالدىم، سەۋەبى ئۇلار ئالاھىدە سالاھىيىتى تۈپەيلى يەكلىنەتتى، شۇنداقلا نۇرغۇن ساھەدە ئىنكار قىلىناتتى. بۇ ماقالەم ئەنگلىيەدىكى بىر سىياسىي ژۇرنالدا ئېلان قىلىندى، شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا، يەنە ھاسان بارتنى قىلغان زىيارىتىمىز بېسىلدى. مەن تۇنجى ماقالەمنى ئېلان قىلغانلىقىمدىن بەكمۇ پەخىرلەندىم، ماقالەمنى دادامغا ئەۋەتىپ بەردىم.

كېيىن مەن جاۋاب خەت تاپشۇرۇۋالدىم، ئۇ دادامنىڭ ماڭا يازغان تۇنجى خېتى ئىدى. لېكىن، قورمۇقۇر ئوقۇغانسېرى، كۆڭلۈم غەش بولدى ـ دە، بايىقى ھاياجىنىمىز يوقالدى. ئۇ خېتىدە، قارىشىڭ بىر تەرەپلىمە ئىكەن، ھەتتا «پاكىستان مىللىي روھىدىن ئاساسىي ساۋات» نىڭمۇ يوق ئىكەن، شۇنداقلا نامىمنى بۇلغاپسەن دەپ ئەيىبلىگەنىدى:

«ئىسلام رادىكالىزمى زەھەرلىك، بۇ نۇقتىدا ئىرېلاندىيە جۇمھۇرىيەتچىلەر ئارمىيەسى (IRA) ۋە ھىندىستان مىللىي قوغدىنىش قىسمى (RSS) مۇ ئوخشاش. ئىسلام رادىكالىزمىنىڭ پەيدا بولۇشى ۋە ئەۋج ئېلىشىنىڭ سەۋەبى پاكىستان بىلەن ئىراق، ئەگەر ھىندى دىنى مۇخلىسلىرى پارتلىتىش ھۇجۇمىغا، تاجاۋۇزغا، بوزەك قىلىشقا ئۇچرىسا، ئۇلارنىڭمۇ ئوخشاشلا قارشىلىق كۆرسەتكەنلىكىنى كۆرەلەيسەن... سەن ئۆزۈڭنى «ھىندىستانلىق ـ پاكىستانلىق» دەۋالغىنىڭ دەل شۇنداق ھاقارەتلىك سىياسىي تەشۋىقاتنى قوغدىغىنىڭ، ھەممىنى ئوبدان چۈشىنىدىغان قىياپەتكە كىرىۋالغىنىڭ.

ئۇ يەنە پالاق توپنى تىلغا ئاپتۇ، بۇ تەنھەرىكەت تۈرى ھەمىشە ھىندىستان سۇب چوڭ قۇرۇقلۇقى ئۇرۇشىنىڭ ئالدىن قىزدۇرۇش گېنېرالنىي رېپېتىتسىيەسى بولۇپ كەلگەندى: «لاھۇرنىڭ خەلقئارا پالاق توپ مۇسابىقىسىدە يېڭىلىپ قالغاندىن كېيىنكى ئىنكاسىغا قاراپ باق، يەنە دېھلىنىڭ «Lala»لىرى بىلەن سېلىشتۇرۇپ باق. شۇ چاغدا سەن ھىندى دىنىنىڭ ئۆز - ئۆزىنى كەمسىتىشتەك مۇرەككەپ ئىدىيەۋى ھالىتىنىڭ تۈگمىسىنى بايقايسەن.» «Lala» سودىگەرنى كۆرسىتەتتى، دادامنىڭ بۇنداق قارىشى ئەمەلىيەتتە ئۆزىدىكى بىر تەرەپلىمە قاراشنى ئىپادىلەپ بەرگەندى. بۇ، پاكىستاندا قوللانما شەكىلدىكى بىر تەرەپلىمە قاراش بولۇپ، ھىندى دىنى مۇخلىسلىرى ھېيلىگەر سودىگەر، ئاجىز، نادان، توخۇ يۇرەك، ھەرگىز مۇسۇلمانلارغا سېلىشتۇرغىلى بولمايدۇ دەپ قارىلاتتى. دادا بىر، ئانا بۆلەك ئاچام مېنى: «ئوھوي، مەن سېنىڭ ھىندى دىنىنىڭ كىچىك قارا ئالۋاستىسى ئەمەسلىكىڭدىن بەك خۇشال بولدۇم» دەپ زاڭلىق قىلغان، دادا بىر، ئانا بۆلەك ئاكامغا: «مەنمۇ ھىندى دىنى مۇخلىسلىرىغا ئۆچ» دېگەندى. ھىندى دىنىدىن ئىسلام دىنىغا بەيئەت قىلغان كۆپىنچە پاكىستانلىقلاردا بىر خىل مۇرەككەپ تارىخىي ئىدىيەۋى ھالەت بار ئىدى، ئۇلار ئەجدادلىرىنىڭ پېرسىيە، ئافغانىستان قاتارلىق يەرلەردىن كەلگەنلىكى، شۇنداقلا بىر مەزگىل ھىندى دىنى مەزھەپلىرىگە ھۆكۈمرانلىق قىلغانلىقىغا ئىشىنەتتى.

دادام خەت يازغان چاغدا مېنىڭ سالاھىيىتىمگە قانداق مۇئامىلە تۇتقانلىقى، مېنى ئۆز ئادىمى دەپ بىلگەن ياكى بىر ئاسىي ئۇرۇقنى تېرىپتىمەن دەپ بىلگەنلىكىگە بىرنېمە دېيەلمەيمەن. ئۇ راستلا: «سەن ھەقىقەتەن مۇسۇلمانلارغا قارشى بۇنداق بوھتانلارنى تارقىتىشنى تاسىر جەمەتىگە شەرەپ كەلتۈرىدۇ دەپ قارامسەن؟» دېگەندى. بۇ قېتىمقى خەت ئالاقىسىنىڭ ماڭا ئەڭ قىزىقارلىق تۈيۇلغىنى شۇكى، دادام ھەر

كۇنى شوتلاندىيە ۋىسكىسى ئىچەتتى، زادىلا پەرھىز تۇتمايتتى، دۇئا ـ تىلاۋەت قىلمايتتى، ئۇ: «تۇرمىدە يېتىۋاتقاندا «قۇرئان كەرىم» نىلا ئوقۇدۇم، باشتىن ـ ئاخىر بىرنەچچە قېتىم ئوقۇپ، ئاخىرىدا ماڭا كېرەكلىك نەرسىنىڭ يوقلۇقىنى بايقىدىم» دېگەنىدى. ئەمدىلىكتە ئۇ بىر مۇسۇلمان سۈپىتىدە مېنىڭ گەپلىرىمنىڭ دەخلى ـ تەرۇزىغا ئۇچراپتۇدەك. ئۇ دىنىي دۆلەت تەۋەلىكىدەك چىڭ ساقلىغان، ھەتتا ئەمرىمەرۇپلارغا بويسۇنغاندىنمۇ بەك تەلەپچان بولغانىدى.

دادامنىڭ خېتىنى ئوقۇپ بولاي دېگەندە، ئۇنىڭ دېگىنىنىڭ توغرا ئىكەنلىكىنى ئاستا ـ ئاستا ھېس قىلدىم: مەندە ھەتتا پاكىستانلىقلارغا ئائىت «ئاددىي ساۋات»، تېخىمۇ مۇھىمى، ئىسلام مىللىي روھىغا ئائىت ئاددىي ساۋاتمۇ يوق ئىدى. ئىلگىرى مەن دادامنى ئۆزۈم ئاتىۋالغان مەدەنىيەتلىك مۇسۇلمان مەنسىدىلا خاتا چۈشىنىپ كەلگەنىكەنمەن. بۇنىڭ دېھلىدىكى ئۆسۈپ يېتىلىش كەچۈرمىشلىرىم بىلەن ھېچقانداق پەرقى يوق، ئۆزۈپ ـ ئادەت، كىيىم ـ كېچەك، يېمەكلىك، بايرام ۋە تىل جەھەتتىلا پەرقى بار دەپ قاراپتىمەن. لېكىن، دادامنىڭ ئىدىيەسى كۆپ چوڭقۇر ئىكەن. مەن ئۆزۈمدىن بىر سوئالنى داۋاملىق سوراپ كەلدىم، يەنى دادام ئىسلام دىنىنىڭ ئاساسىي ئەقىدىلىرىگە ئىشەنمەيدىغانلىقىنى داۋاملىق ئاشكارا جاكارلاپ تۇرسىمۇ، نېمە ئۈچۈن يەنىلا مۇسۇلمان ھېسابلىنىدۇ؟ ئېتىقادىمۇ يوق تۇرسا، قانداق نەرسە ئۇنى مۇسۇلمان قىلغاندۇ؟

لوندوننىڭ ياز كۈنلىرى جىمجىت، قۇرغاق ئىدى. بىرنەچچە ھەپتە ئۆتۈپ كەتتى، دادامغا ئەۋەتىپ بەرگەن ھېلىقى ماقالەم رادىيودا ئاڭلىتىلىشقا باشلىدى. مەن بارا ـ بارا سەل ئېھتىيات قىلىشقا باشلىدىم، بىراق نىيىتىمنىڭ دۇرۇسلۇقى ئېنىق ئىدى. بۇ مەزگىلدە دادام باشتىن ـ ئاخىر سۈكۈت قىلدى، نەچچە ھەپتە ئۆتكەندىن كېيىن، ئۇنىڭ سوغۇق مۇئامىلىسىنى ھېس قىلغاندەك بولدۇم. ئۇنىڭ خوتۇنى بىلەن قىزى ئارىلىشىشقا

ئورۇندى، بىراق ئۆزۈم يازغان نەرسە ئۈچۈن ھەرقانداق كىشىدىن ئەپۇ سوراشقا ھەرگىز تەييارلىق قىلمىدىم. گەرچە مەن يۇز بېرىش ئېھتىمالى بولغان جىسمانىي جەھەتتىن ھۇجۇم قىلىنىشتىن پەخەس بولساممۇ، بىراق خەتتىكى ئۆزىنى ئېغىر ئالمىدىم. ئەكسىچە، خەت مېنىڭ قىزىقىشىمنى قوزغاپ، كەيپىياتىمنى ئورغۇتۇپ، ھەربىر قىلىشقا ئۇندىدى. شۇنىڭ بىلەن مەن بىر قېتىملىق ئىسلام سەپىرىنى پىلانلاشقا كىرىشتىم.

مېنىڭ مەقسىتىم بۇ يازدا يېڭى بىر ئەۋلاد مۇسۇلمانلارغا تەسىر قىلغان ئىسلام سالاھىيىتى ۋە دادامنىڭ ئېتىقادىغا بولغان ئەڭ يېڭى بايقىشىمدىن ئىبارەت ئىككى يىپ ئۇچىنى ئۇلاش ئىدى. دادامنىڭ خېتى مەن ئۈچۈن ئىككى ياقلىمىلىق خىرىسنى ئوتتۇرىغا قويىدى، مەن ئىسلام دىنى ۋە پاكىستانغا بولغان تونۇشۇمنى يېڭىباشتىن تەپسىلىي ئويلىنىپ باقماقچى بولدۇم.

لېكىن، مەن پاكىستاندىنمۇ كەڭ زېمىنغا موھتاج ئىدىم. مەن دادامنىڭ مىللىي سالاھىيىتىدىنمۇ كۆپ نەرسىنى ئىگىلەپ، ئىسلام دىنى بىلەن باغلىماقچى بولدۇم، شۇڭا پاكىستانغا سەپەر قىلىش ھەرگىز يېتەرلىك بولمايتتى. 1947 - يىلى پاكىستان ھىندىستاندىن بۆلۈنۈپ چىقتى، مەقسىتى بىر خىل ئېتىقاد ئۈچۈن مۇستەقىل دۆلەت قۇرۇش ئىدى. لېكىن، ئۇنىڭ بىلەن ھىندىستانىنىڭ نۇرغۇن يېقىن تەرەپلىرى بار ئىدى، شۇڭا مەن يەنە باشقا مۇسۇلمان دۆلەتلىرىنى كېزىپ چىقمىسام بولمايتتى، بولمىسا، تۈپ ئىسلام ئىدىيەسى بىلەن ئىلگىرى ھىندىستان رايونىدا يۈز بەرگەن نامەلۇم ئۆزگىرىشلەرنى پەرقلەندۇرۇش تولىمۇ قىيىنغا چۈشەتتى. دادام تۇرىدىغان جاي بىلەن مەن ئۇنىڭ خېتىنى ئوقۇغان جايىنىڭ ئارىلىقى پۈتكۈل ئىسلام دۇنياسى ئىدى، مەن بۇ جۇغراپىيەلىك ئەۋزەللىكتىن ئوبدان پايدىلانماقچى بولدۇم، سەپەر قىلىدىغان دۆلەتلەر ئۆزگىچە بىر يايىنى ھاسىل قىلغانىدى: دىندىن تولۇق خالىيلاشتۇرۇلغان تۈركىيە، بۇ يەردە

20 ـ ئەسىرنىڭ 20 ـ يىللىرىدىن تارتىپ ئىسلام دىنى ھۆكۈمەت دائىرىلىرى تەرىپىدىن جامائەت ساھەسىدىن قوغلاپ چىقىرىلغان؛ ئەرەب مىللەتچىسى سۇرىيە يېقىندىن بۇيان مۇسۇلمان رادىكاللىرىنىڭ مۇھىم بارار جايىغا ئايلانغان؛ ئىران 1979 ـ يىلى دەبدەبىلىك ئىران ئىنقىلابىنى بېشىدىن كەچۈرگەنىدى.

ئەنئەنىۋى قاراش بويىچە، تۈركىيەدىن باشقا، دادام ۋە مەن ھازىر تۇرۇۋاتقان جايىنىڭ ئارىلىقىدىكى زېمىنمۇ ئەرەب مىللىتىنىڭ ئىپتىدائىي كېڭىيىش مەزگىلىدە قاپلىغان تېررىتورىيەسىنىڭ بىر قىسمى بولۇپ، ئىسلام دىنىمۇ 7 ـ ئەسىر ۋە 8 ـ ئەسىردە ئىسپانىيەدىن ھىندىستانغا تارقالغانىدى. مەن ئىسلام دۇنياسىنىڭ چېتى ئىستانبۇلدىن سەپىرىمنى باشلاپ، مۇقەددەس مەككىگە، ئاندىن داۋاملىق ئىراننى كېسىپ ئۆتۈپ پاكىستانغا بېرىشنى قارار قىلدىم. بۇ سەپەرنىڭ بىرىنچى قىسمى ئىسلام سەپىرىنىڭ بىر بۆلىكى ئىدى، خۇددى ھەج قىلىش جەريانىدەك، ئىلگىرىكى مۇقەددەس شەھەردىن بۇگۈنكى مۇقەددەس جايغا باراتتىم. ئىراندىن باشلىنىپ پاكىستانغا باردىغان سەپەر بولسا ئۇيگە قايتىش سەپىرى بولۇپ، ئۇزۇم بىلەن ئىسلام دىنىنىڭ مۇناسىۋىتىنى ئىزدەپ، دادامنىڭ دۆلىتىگە تاكى دادامنىڭ ئىشىكىنىڭ ئالدىغچە باراتتىم.

«ئوخشاش بىر ئىسلام»

نويابىرنىڭ بىر كۈنى. ھاۋا تۇتۇق ھەم نەم ئىدى. مەن ئىستىقلال كوچىسىدىكى ستاربوكس قەھۋەخانىسىنىڭ سىرتىدا ئەيىۋبنى ساقلىدىم. ئىستانبۇل شەھىرىنىڭ مەركىزىگە جايلاشقان بۇ كونا پاسوندىكى ياۋروپا سودا كوچىسىدا تىرامۋاي قاتنايتتى. يول يۈزى رېمونت قىلىنىپ يېڭىلىنىۋاتاتتى. ئاخشام ياغقان يامغۇر يېڭى يېيىتىلغان ئاق رەڭلىك تاشنىڭ ئۈستىگە چۈشۈپ، بىر قەۋەت مەينەت سۇ چېچىۋېتىلگەندەك بولۇپ قالغانىدى. كوچىنىڭ ھەممىلا يېرىدە ھاياتىي كۈچى ئۇرغۇپ تۇرغان ياشلار ھاسىل قىلغان مەنزىرىنى كۆرگىلى بولاتتى. ئۇلار كۆلچەك ـ كۆلچەك بولۇۋالغان لاي سۇنىڭ ئۈستىدىن سەكرەپ ئۆتكەندە، سۇ پادىچى ئىشتىنىنىڭ پۇچقاقلىرىغا چاچرايتتى.

بۇ يەرگە ھەرقايسى ئىمرقلارنىڭ تاشقى قىياپەت ئالاھىدىلىكى جەم بولغاندەك قىلاتتى. بۇ يەردىكى تەمبەل ئەرلەرنىڭ ياڭاق سۆڭىكى ئوتتۇرا ئاسىيالىقلارنىڭكىدەك ئېگىز، كۆزلىرى ياۋروپالىقلارنىڭكىدەك نۇرلۇق، تېرىسى ئوتتۇرا دېڭىز كىشىلىرىنىڭكىدەك زەيتۇن رەڭلىك ئىدى. ئۇلارنىڭ بېلى زىلۋا، مۇسكۇللىرى چىڭ ئىدى. ئۇلار يارىشىملىق پادىچى ئىشتىنى، بەدىنىگە يېپىشىپ تۇرىدىغان مايكا ۋە قېنىق رەڭلىك تولىستوپكا كىيىۋالغان؛ كالتە چاچ قويۇپ، چېتىنى ئىنچىكىلىك بىلەن كەستۇرگەنىدى، ئارقا تەرىپىدىكى چېچى قويۇق ھەم يىرىك، بېشىنىڭ ئارقىغا چاپلىشىپ تۇراتتى. ئۇلار يول يۇرگەندە ئۆزىگە تەمەننا قويغاندەك، ئۇدۇل قاراپ، شاپاشلاپ

ماڭاتتى. ئايالـلارنىڭ پەردازلـىق چىرايى ۋە يۇيغان چاچلىرى ئەرلەرنىڭ كۆزىنى ئالا چەكمەن قىلىۋەتكەندى. سىكار تارتىپلەر بولسىمۇ، سانى جەق بۇ مودا ياشلار يەنىلا كوچىنى جىلى جانلاندۇرۇپ تۇراتتى.

ئىستىقلال كوچىسىمۇ بۇ ياشلارغا ئوخشاشلا ياقا يۇرت مەدەنىيىتىگە تولغان جاي ئىدى: نەزەر تاشلىسىڭىز، يول بويى ياۋروپا ئۇسلۇبىدىكى ئەگمە ئىشىك، مودا مال سېتىۋېلىش رايونى، تاش بىلەن قوپۇرۇلغان ياتاق بىناسى، ئەپچىل بالكون ۋە تام تۇۋرۇكلەرنى ھەممىلا يەردە كۆرگىلى بولاتتى. يان كوچا رايونىدىن ئۆتسىڭىز، شەرق ئەنئەنىسىگە ئىگە بازاردا بېلىق ۋە كۆكتات سېتىلىۋاتقانلىقى كۆزىڭىزگە چېلىقاتتى. بۇ شەھەر بۇرۇن ئاۋاتلىقىنىمۇ كۆرۈپ باققان، خارابلىشىشقىمۇ يولۇققان، بۈگۈنكى كۈنگە كەلگەندە، خارابلىشىش ـ گۈللىنىش تەقدىرىنىڭ ئالمىشىشى يەنىلا داۋاملاشماقتا ئىدى. بۇ يەردە قاۋاقخانا، قەھۋەخانا، كىتابخانا، «ئادىداس» مەخسۇس سېتىش دۈكىنى، كېچىلىك ماگىزىن، ھور مۇنچىسى، چېنىقىش مەركىزى، ئەلچىخانا ۋە ھۆكۈمەت ئورگانلىرى بار ئىدى. ئوخشىمىغان ئۇسلۇبتىكى مۇزىكىلار تەرەپ ـ تەرەپتىن كېلىپ بۇ كوچىغا جەم بولاتتى، بۇلارنىڭ ئىچىدە مودا مۇزىكىلارلا ئەمەس، ئېلېكتىر ئاۋازلىق مۇزىكا تەڭكەش قىلىنغان سانسكرىت تىلىدىكى مۇناجاتلارمۇ بار ئىدى.

※ ※ ※

مەن بىرنەچچە كۈنىنىڭ ئالدىدا پويىزغا ئولتۇرۇپ ئىستانبۇلغا كەلگەندىم، پويىز ۋېنگىرىيەنىڭ بۇداپېشت شەھىرىنىڭ جەنۇبىدىن بۇلغارىيەنىڭ سوفىيە شەھىرىگە، ئاندىن ئىستانبۇلغا كەلدى. بۇ جەريانىدا قەدىمكى ئوسمان ئىمپېرىيەسىنى ئالدىرىماي كېسىپ ئۆتتى. ئىمپېرىيەنىڭ ئىلگىرى ياۋروپاغا چوڭقۇر سىڭىدۈرگەن تەسىرىنىڭ روشەن

ئىزنالىرى ھازىرمۇ بار ئىدى: بۇداپېشتتا، ياۋروپانىڭ ئەڭ شىمالىدىكى بىر جايدا بىر تۈرك زاھىت ئۇچۇن سېلىنغان بىر مۇسۇلمانلار خاتىرە مۇنارى قېلىپ قالغان؛ سوفىيەدە، ئىمپېرىيەنىڭ ئاخىرقى ئاتمىش توققۇز مەسچىتى قېلىپ قالغان؛ پاكار، بەزىلىرى ۋەيران بولغان بۇ مەسچىتلەر مۇئەييەن بۇلۇڭ ھاسىل قىلىپ، بىر غول يولنىڭ بىر تەرىپىگە قاتار جايلاشقان، بىر تاش تۇۋرۇك ئېھتىيات بىلەن پىيادىلەر يولىغا سوزۇلۇپ كىرگەنىدى.

مەن ئىستانبۇلدا مەركىزىي مەيداندىكى بىر دوغلاق، زامانىۋى مېھمانخانىغا ئورۇنلاشتىم. ياتاقتىن سىرتقا قارىسا، بوسپورۇس بوغۇزىنى كۆرگىلى بولاتتى. ياتاقتا ئورۇنلىشىۋالغانىنىڭ ئەتىسى ئەتىگەندە، بوغۇزىنىڭ كۇل رەڭ دېڭىز يۈزىدە زاھىر بولغان ئاجايىپ كۆرۈنۈشكە نەزەر سالدىم. شۇ چاغدا مەن دېڭىز ساھىلىغا كېلىپ، يېقىن ئەتراپتىكى بىر شىپاڭدا بىرنەچچە ئەسكەر ۋە بۇۋاي بىلەن قەھۋە ئىچىپ ئولتۇراتتىم، ئەتراپ تىپتىنچ ئىدى. تۇيۇقسىز ھەممە كىشى قولىدىكى ئىشنى توختىتىپ، دەققەت بىلەن دېڭىزغا قاراشقا باشلىدى. شىپاڭنىڭ يېنىدىكى بىر ئەر كىشىمۇ غاڭزىسىنى ئۆچۈرۈپ دېڭىزغا تىكىلدى. ئەسكەرلەرنىڭ سەل خاتىرجەمسىزلەنگەنلىكى بىلىنىپ تۇراتتى.

خۇددى پىل ياكى كىتقا ئوخشاش غايەت چوڭ سۇت ئەمگۈچى ھايۋان نەرە تارتىپ، ۋاپات بولغان بىر قەھرىمان داھىيسىغا تەزىيە بىلدۇرگەندەك، تىنچ بوسپورۇس بوغۇزىدىن تۇنجى گۈدۈك ساداسى ئاڭلاندى. ئەسكەرلەر تېتىك ھالدا، قەددىنى رۇسلاپ تىك تۇردى ۋە تۇيۇقسىز قولىنى كۆتۈرۈپ سالام بېرىشكە باشلىدى. توپ ئىچىدىكى نارەسىدىلەر ئالدىراش ئاۋاز قاتقاندەك، باشقا جايلاردىمۇ گۈدۈكلەر ياڭرىدى. ئارقىمدىكى ھەممە ماشىنا توختىدى. بۇنداق كۆرۈنۈشنى زادىلا كۆرۈپ باقمىغان بەزى يولۇچىلار شۇ ھامان يول بويىدا قېتىپ تۇرۇپ قالدى. شەھەر

سۈكۈتكە چۆمدى. ئاق چايكىلار خۇددى كېسىلگەن باغلاپ قويۇلغاندەك، بېشىمىزنىڭ ئۈستىدە ئايلىنىپ يۈرەتتى. گۈدۈك ساداسى ئاستا - ئاستا يېنىپ، دېڭىز يۈزىدىن لەيلەپ ئۆتكەن بىرنەچچە ئەكس ساداغا يوقالغاندىن كېيىن، بوسپورۇس بوغۇزى يەنە هاياتىي كۈچىنى ئەسلىگە كەلتۈردى، ئارقىمىدىكى قاتناشمۇ قايتىدىن هەرىكەتكە كەلدى.

بۇ 11 - ئاينىڭ 10 - كۈنى ئەتىگەن سائەت توققۇزدىن ئالتە مىنۇت ئۆتكەن ۋاقىت ئىدى. بىر مىنۇتقا سوزۇلغان گۈدۈك ئاۋازى تۈركىيەنىڭ دۆلەت ئاتىسى مۇستافا كامالنى، يەنى دىندىن خالىي بىر تۈرك ئەزىمەتنى خاتىرلەش ئۈچۈن ياڭرىغانىدى. مۇستافا كامال 20 - ئەسىرنىڭ 20 - يىللىرىدا بۇ زامانىۋى دۆلەتنى قۇرغان، چەت ئەللىنىڭ تاجاۋۇزىغا تاقابىل تۇرۇش ئۈچۈن، ئەنئەنىۋى سوپىلار خانىقالىرىنى تاقىۋەتكەن، كۆلاھ ۋە چۈمبەلنى مەنئى قىلغان، تۈرك تىلىدىكى پارسچە ۋە ئەرەبچىدىن كىرگەن سۆزلۈكلەرنى تازىلىغان، رىم ئالفاۋىتىنى قوللانغان، خەلىپە هاكىمىيىتىنى بىكار قىلغانىدى. ئۇ ئىسلام دىنى بارلىققا كەلگەندىن بۇيان ئىزچىل مەۋجۇت بولۇپ كەلگەن هاكىمىيەتنى ئىلاهىيلاشتۇرۇش قارىشىغا خاتىمە بەرگەنىدى. ئۇ ئىسلام دۇنياسى بىلەن مەدەنىيەت جەهەتتە ئادا - جۇدا بولماقچى، پەقەت تۈركىيەگىلا مەنسۇپ بولغان تۈركىيەنى بەرپا قىلىپ، باشقىلارنى بىر دەك ئەمەلدىن قالدۇرماقچى بولغاندەك قىلاتتى.

دادام خېتىدە خەلىپە هاكىمىيىتىنى تىلغا ئېلىپ مۇنداق دېگەنىدى: «مۇسۇلمانلار ئىلگىرى بەزى ياۋروپا ئەللىرىنى، مەسىلەن، گىرېتسىيە بىلەن ئىسپانىيەنى نەچچە يۈز يىل بېسىۋالغان، لېكىن بۇ ئەللەرنى ئىسلام دىنىغا بەيئەت قىلىشقا هەرگىز مەجبۇرلىمىغان. ئەمەلىيەتتە، مۇسۇلمان خەلىپە هاكىمىيىتى تارىختا يەهۇدىيلارنى قوغدىغان، خىرىستىيانلارنىڭ تەرەققىي قىلىپ زورىيىشىغا يول قويغان.» خەلىپە دادامنىڭ مۇسۇلمانلار كوللېكتىپى توغرىسىدىكى تارىخ قارىشىنىڭ بىر

قىسمى ئىدى. ئۇ بۇنداق قاراشنى ئېتىقاد قىلمۇالمىسلىقى، ئېتىراپ قىلاتتى. بۇ ئىلگىرى مېنىڭ مۇسۇلمانلار تارىخىغا بولغان يۈزە چۈشەنچەمگە تاقىلىپ باقمىغان ساھەلەرنىڭ بىرى ئىدى. بۇ ئۇلۇغ ئەرباب ئىسلامنىڭ كوللېكتىپ تارىخى بىلەن ئۇزۇل ـ كېسىل ئالاقىسىنى ئۇزگەن، شۇنداقلا ئۇ بەرپا قىلغان دۆلەتنىڭ ئىسلام دىنىغا تۇتىدىغان مۇئامىلىسى پاكىستاننىڭكى بىلەن تامامەن قارىمۇقارشى بولسىمۇ، دادام مۇستافا كامالنىڭ قابىلىيىتى ۋە ئۇ يولغا قويغان زامانىۋىلاشتۇرۇش بۇرچىغا قاتتىق چوقۇناتتى. شۇڭا، سەپىرىم باشلىنىش بىلەنلا، تۇركىيەدە ئالتە ھەپتە تۇرۇپ قالدىم. بىر تەرەپتە بارتلارنىڭ مۇئامىلىسى، بىر تەرەپتە دادامنىڭ كۆزقارىشى تۇپەيلى — ئۇلارنىڭ ھەممىسىلا ئۇلۇغ ئىسلام تارىخىنى سۆزلەيتتى — ئىسلام دىنى بىلەن ئادا ـ جۇدا بولغان بۇ دۆلەتنىڭ ئېتىقاد يولىدىكى ئەھۋالىنىڭ قانداقلىقىنى كۆرۈپ باققۇم كەلدى.

※ ※ ※

مەن ئىستىقلال كوچىسىدىكى ستاربوكس قەھۋەخانىسىدا كۇتۇۋاتقان كىشى ماركسىزمغا ئېتىقاد قىلىدىغان ياش ئوقۇغۇچى ئىدى. ئۇ سەپىرىمنىڭ مەقسىتىنى ئۇققاندىن كېيىن، ماڭا ئىستانبۇلنى ئەتراپلىق كۆرسىتىشنى تەشەببۇسكارلىق بىلەن ئوتتۇرىغا قويغانىدى. بىرنەچچە مىنۇتتىن كېيىن ئۇ ئىككى قولىنى تولىستوپكىسىنىڭ يانچۇقىغا تىقىۋالغان ھالدا پەيدا بولدى. ئۇنىڭ بويى پاكار، ئەمما مۇرىسى كەڭ، قارا چېچى سەل مايلاشقانىدى، كۆك كۆزلىرى چوڭقۇر مەنىلىك قارايتتى، بەزىدە قۇلاققا ياقمايدىغان غەلىتە ئاۋاز چىقىرىپ كۈلۈپ قويىاتتى. ئەييۇب بىلەن بىللە بولغان ئادەمنىڭ بىمالال ۋە كۆڭۈلۈك بولۇشى قىيىن ئىدى. بىز ئاددىيلا سالاملاشتۇق. ئاندىن، ئولتۇرۇپ رەسمىي ئىشنى مۇزاكىرىلىشىشكە باشلىدۇق.

— بىز دىنىي كەيپىيات ئىنتايىن قويۇق بۇ مەھەللىگە بېرىپ باقايلىمۇ؟ — دېدى ئۇ. بۇ ئۇنىڭ كۆپ خىل ئىمكانىيەتلىك پىلانلىرىنىڭ بىرىدەك قىلاتتى. ئۇ تاكسىن مەيدانىدا بىر تاكسىنى توستى، بۇ يەر مەن تۇرىدىغان جايغا بەك يېقىن ئىدى. تاكسىغا چىققاندىن كېيىن، ئۇ شوپۇرغا فاتىخ چارسانباغىغا ئاپىرىپ قويۇشنى ئېيتتى.

— ئۇ يەردىكى كىشىلەرنىڭ دىنىي ئېڭى بەك كۈچلۈك، ئۇلار ئەرەب دۆلەتلىرى ياكى ئىراندەك بولۇشنى ئۈمىد قىلىدۇ، — دەپ چۈشەندۈردى ئۇ، — بۇ بىر خىل سۈپ مەدەنىيەت.

ئىستانبۇلنىڭ يەر يۈزى مەنزىرىسى ئۆزگىرىشچان. فاتىخ چارسانباغا بارىدىغان يولدا بىز خۇددى باشقا شەھەرگە كېلىپ قالغاندەك بولدۇق. بىز تۆت كوچىدىن ئۆتۈۋىدۇق، سېرىق چاچ، زەڭگەر كۆز، تەق - تۇرقى خىلمۇخىل تۈرك ئاياللار تۈيۈقسىز غايىب بولۇپ، ئۇلارنىڭ ئورنىنى قاۋۇل ئاياللار ئالدى. ئۇلار قېنىق رەڭلىك نىمچە ۋە ئاچ سېرىق رەڭلىك باش ياغلىقىغا ئورىنىپ، يول بويى توۋلاپ قاچا - قومۇچ ۋە بىرىكمە رەختتىن تىكىلگەن ئەرزان كىيىملەرنى سېتىپ يۈرەتتى. سىزنىڭ بۇ يەردىكى كۆركەم ئېلان، ماشىنا ۋە ئائىلە بۇيۇملىرى بىلەن ئىستىقلال كوچىسى ئەتراپىدىكى مەنزىرىلەرنى باغلىيالمىشىڭىز تولىمۇ قىيىنغا چۈشەتتى. بۇ يەردىكى بىنالارمۇ ئوخشىمايتتى، ھەممىسى بىرقەدەر يېڭى، ئەمما ئۇسلۇبى ساددا ئىدى، ۋەيران بولۇپ رېمونتسىز قالغانلىرى تېخىمۇ كۆپ ئىدى. ھەتتا يەنە بەزى تۆپ پەرقلەرنىمۇ كۆرگىلى بولاتتى. بۇ يەر ئالاھىدىلىك جەھەتتە قوپالراق بولۇپ، ئانچە ئارىلىشىپ كەتمىگەن، مەلۇم تەرەپلەردە ئەرەب ئۇسلۇبىغا تېخىمۇ يېقىن ئىدى. لېكىن، بۇ يەر تېخى يېتەرلىك دىنىي مەھەللىگە ئايلىنىپ بولالمىغانىدى، شۇنداقلا بىر خىل سۈپ مەدەنىيەتكە ئىگە دېيىشكىمۇ بولمايتتى.

بىز كىرا ھەققىنى تۆلىۋەتكەندىن كېيىن تاكسىدىن چۈشۈپ

پىيادە ماڭدۇق. ئەيىۋب ئىككىمىزنىڭ كىيىۋالغان پادىچى ئىشتىنىمىز ۋە قىشلىق تولىستوپكىمىز پەسىلگە تازا ماس كەلمەي قالغاندەك قىلاتتى. ئەيىۋب ئۆسمۇرلۇك ۋاقتىدا فاتىخ چارسانباغا بىر قېتىم كېلىپ باققان، ئەينى چاغدا بۇ جاينى تازا ياقتۇرمىغانىكەن، بۇنىڭ سەۋەبىنى مەنمۇ تېزلا چۈشىنىۋالدىم. ھاۋانىڭ ئەلپازى تۈيۈقسىز ئۆزگىرىشكە باشلىدى. بىز پەسكە سوزۇلغان يانتۇ يولنى بويلاپ ئىلگىرىلەپ، كىچىك دوقمۇشتىن قايرىلغاندىن كېيىن قانۇن ھۆكۈمرانلىق قىلىدىغان يېپىيېڭى دۇنياغا كېلىپ قالدۇق، بۇ يەردىكى ھەممە ئايال قارا نىمچىگە ئورىنىپ، كۆزى بىلەن بۇرنى جايلاشقان جاينىلا ئوچ بۇرجەك شەكىلدە ئېچىپ قويغان، ئەرلەرمۇ نىمچە كىيگەن، ئۇستۇنكى كالپۇكىنى پاكىز قىرىپ، ئېڭىكىگىلا بىر تۇتام ساقال قويۇۋالغانىدى. بۇ كوچىدىكى كىتابخانىلار سان جەھەتتە مەن بارغان ھەرقانداق شەھەرنىڭكىنى بېسىپ چۈشىدىغان بولۇپ، «ئەزان» ياكى «تىلاۋەت قىلغۇچى» دېگەن نامىلار قويۇلغان دۇكانلار ئىدى. ھەممە كىتابخانىلاردا ئوخشاش قىزىل رەڭلىك، نەپىس مۇقاۋىلىق دىنىي كىتابلار، ئوخشىمايدىغان فورماتتىكى «قۇرئان كەرىم» ۋە باشقا كىتابچىلەر، مەسىلەن، كىشىلەرنىڭ گۇمانلىرىغا ھەر جەھەتتىن تاقابىل تۇرىدىغان «ئەيسا ۋە ئىسلام دىنى»، «زامانىۋى ئىلىم - پەن ۋە ئىسلام دىنى»، «ئاياللارنىڭ ئورنى ۋە ئىسلام دىنى» دېگەندەك كىتابلار سېتىلاتتى. باشقا بىر قىسىم كىتابخانىلارمۇ «قۇرئان كەرىم» گە مۇناسىۋەتلىك ئوچۇرلارنى ئۆزۈلدۈرمەي كىرگۈزۈپ - چىقىرىپ تۇراتتى. رەت - رەت دىنىي CD پىلاستىنكىلىرى كۆرگەزمە قىلىنغان پارقىراق ۋىترىنالارنىڭ كۆرۈنۈشى ئىستىقلال كوچىسىدىكىلەردىن قېلىشمايتتى. ئۇستىگە كەشتە توقۇلغان، كەشتىلەرگە نىمچە رەختىنىڭكى بىلەن ئوخشاش رەڭ ئىشلىتىلىپ، قارا رەڭ ئۇستىگە قارا رەڭ، كۆك رەڭ ئۇستىگە كۆك رەڭ قەۋەتلەنگەن نىمچىلەر كىيىم - كېچەك ماگىزىنى ئىشىكىنىڭ كۆزگە

چېلىقىپ تۇرىدىغان يېرىگە قويۇلغان كىيىم ئاسقۇچلارغا ئېسىپ قويۇلغانىدى. بۇ يەردە ھەممە تۇردىكى ئەرەبچە كىيىم-كېچەكلەرنى سېتىۋالغىلى بولاتتى، يۇمشاق يەكتەكتىن تارتىپ ئاق شاپاق دوپپىغىچە ھەممىسى تەل ئىدى. بۇ ئىسلامچە زامانىۋى مەركىزي كوچا ئىدى.

مېنىڭچە، «سۇب مەدەنىيەت» ھەقىقەتەن ياخشى سۆز. ئۇ بىر خىل چەتنەش مەنىسىنى بىلدۈرەتتى، ئىستانبۇلنىڭ شەھەر مەدەنىيىتىدىن ئۆزگىچە بولۇپلا قالماي، تۈركىيەنىڭ ئەنئەنىۋى ئىسلام دىنىدىنمۇ چەتنىگەنىدى. ئۇ بۇ خىل يېڭى ئېتىقادنىڭ رادىكال تەرىپىنى نامايان قىلىپ بېرەتتى. ئەگەر مەن ئەنگلىيەنىڭ شىمالىدا تۇنجى قېتىم پاكىستانلىقلارنىڭ ئەۋلادى — ھېلىقى رادىكال ياشلار بىلەن ئۇچراشقاندا، بۇ سۆزنى بىلىۋالغان بولسام، چوقۇم ئۇلارنى مۇشۇ سۆز بىلەن سۈرەتلىگەن بولاتتىم. بۇ مېنىڭ غەيرىي سۈننەتتىكى مۇخلىسلار توپىنى ئىككىنچى قېتىم بايقىشىم ئىدى. ئۇلار دىنغا ئېتىقاد قىلاتتى، لېكىن ئىشلەتكىنى بىر خىل يېڭى ئۇسۇل بولۇپ، ئەنئەنە بىلەن ئادا - جۇدا بولۇش ئۇلارنىڭ قەلبىگە تاڭغان دىننىڭ بىر قىسمى بولۇپ قالغانىدى.

بىزنىڭ پەيدا بولۇشىمىز ئەتراپىمىزدا دۇشمەنلىك نەزەرلەرنى پەيدا قىلدى، ئەيىۋب مېنى باشلاپ بۇ يەردىن ئايرىلماقچى بولدى. مەن بىر چايخانىنى تېپىپ، ئۇ يەردە ئولتۇرۇپ بۇ يەرنىڭ ۋەزىيىتىنى قايتىدىن كۆزىتىپ بېقىشنى تەكلىپ قىلدىم.

ئەيىۋب بەك جىددىيلەشكەنىدەك قىلاتتى. بىز چايخانىغا كىرگەندە، ئۇ:

— بىرەر چاتاق چىقىپ قېلىشى مۇمكىن، — دېدى، ئۇنىڭ تەلەپپۇزىدىن بىر خىل شۇملۇقلۇقنىڭ بېشارىتى چىقىپ تۇراتتى.

بىر يىگىت پۇكەينىڭ كەينىدە ئىشلەۋاتاتتى. ئۇ قارا نىمچە كىيىۋالغان، سۇس قوڭۇر رەڭ ئىسلامچە ساقال قويۇۋالغانىدى. ئىشىكتىن كىرىشىمىزگىلا ئۇنىڭ دىققىتى بىزگە

مەركەزلەشتى. ئەيىۋب چاي بۇيرۇتقاندا، بۇ يىگىت خۇددى بىزگە خاتا كىرىپ قالغانلىقىمىزنى ئەسكەرتكۈدەك پۇرسەت بەرمىگەنلىكىمىزدىن تېرىككەندەك، ھەتتا غەزەپلەنگەندەك بولدى. بىز چاي ئىچىۋاتقاندا، ئۇ پۇكەي سۇرتۇش، پۇل تاپشۇرۇۋېلىش ماشىنىسىنى سۇرتۇش بىلەن مەشغۇل بولدى، بىراق نەزىرى باشتىن - ئاخىر بىزدىن نېرى بولمىدى. دەل شۇ پەيتتە، بىر سوئالىم ئۇنىڭغا پۇرسەت بەردى. مەن ئۇنىڭ كىيىنىشىگە ئائىت بىر مەسىلىنى سورىدىم. قارىسام، ئەيىۋبنىڭ قاپىقى تۇرۇلۇپ كەتتى، بىراق يەنىلا سوئالىمنى تەرجىمە قىلىپ بەردى.

يىگىت قولىدىكى ئىشنى توختاتتى ۋە چىرايى تۇتۇلۇپ كەتتى. ئۇ ئەيىۋبقا قاراپ گېپىنى تۇگەتكەندە، مەن بۇ قېتىملىق سۆھبەتنىڭ دوستانە بولمىغانلىقىنى سەزدىم.

— ئۇ بىزنى ئاگاھلاندۇرۇۋاتىدۇ، — دېدى ئەيىۋب تەرجىمە قىلغاچ، دېمىنى ئېلىۋېلىش پۇرسىتىنى ئىزدەپ، — بىز بۇ يەردە ھەرقانداق مەسىلىنى سورىماسلىقىمىز كېرەك ئىكەن، بولمىسا زوراۋانلىق ھۇجۇمى پەيدا بولىدىكەن.

بۇ گەپ ئاڭلىماققا تولىمۇ قوپال ئىدى، بولۇپمۇ ئەسلىدىلا پەرۋاسىز ئەيىۋبنىڭ ئاغزىدىن چىققاندا تېخىمۇ شۇنداق ئاڭلاندى. ئارقىدىن ئۇ يەنە نېمىلەرنىدۇر دېۋېدى، ئەيىۋب تەرجىمە قىلىپ بەردى:

— تۇرمۇش ئۇسۇلىمىز بىزنىڭ شەخسىي ئىشىمىز، باشقىلارنىڭ سۇرۇشتۇرۇشى خاتا. مۇھەممەد پەيغەمبەر مۇشۇنداق كىيىنمىگەن، شۇڭا بىزمۇ مۇشۇنداق كىيىنمىز.

كېيىن ئۇ يەنە ئەيىۋب بىلەن بىردەم پاراڭلاشتى، لېكىن ماڭا تەئەللۇق قىسمى ئاخىرلاشقان بولسا كېرەك، ئەيىۋب تەرجىمە قىلمىدى. مەن ئۇلارنىڭ پاكىستاننى تىلغا ئالغانلىقىنى ئاڭلىدىم.

— بىز كېتەيلى، — دېدى ئۇ، — چاتاق چىقىپ قېلىشى مۇمكىن.

ئەيىۋب سەل جىددىيلىشىپ قالغانىدى. ئۇ ئاساناﻻ ھاياجانلىنىدىغان كىشىلەردىن ئەمەس ئىدى، شۇڭا ئۇنىڭ ھۆكۈمىدىن ئازراقمۇ گۇمانلانمىدىم. بىز ھېلىقى يىگىت بىلەن خوشلاشتۇق، ئۇ بىزنى چايخانىنىڭ ئىشىكىگىچە ئۇزىتىپ قويدى.

— ئۇ يەنە نېمە دېدى؟ — دەپ سورىدىم ئەيىۋبتىن.

— سەل تۇرۇپ دەپ بېرەي، — دېدى ئۇ، — ھازىر كەتمىسەك بولمايدۇ.

بۇ چاغ يەنىلا ئەتىگەن بولۇپ، كوچا ئاستا - ئاستا ئويغىنىۋاتاتتى. دۇكانلار كەينى - كەينىدىن ئېچىلىشقا باشلىدى. نىمچە كىيىۋالغان ئاياللار بىزگە ھەيرانلىق، تېڭىرقاش نەزىرى بىلەن قارىشاتتى. مەن ئەيىۋبتىن بازار ياكى شەھەر ئەتراپىدىن مۇشۇنداق يەرنى تاپقىلى بولىدىغان - بولمايدىغانلىقىنى سورىدىم.

— تاپقىلى بولمايدۇ، — دېدى ئۇ، — بۇ ئۇلارنىڭ قانداق كىيىم كىيىش مەسىلىسى ئەمەس.

يول بويى پەسكە قاراپ ماڭدۇق، فاتىخ چارسانباغا يوشۇرۇنغان دۇنيا ئارقىمىزدا قالدى. شەھەرنىڭ باشقا قىسمى يەنە قايتىپ كەلدى، سۇب مەدەنىيىتىنىڭ كۆزنى يۇمۇپ - ئاچقۇچە غايىب بولۇشى ۋە زاھىر بولۇشى ئوخشاشلا تۇيۇقسىز بولدى. لېكىن، ئۇ غايىب بولغۇچە، بىز كۆز ئالدىمىزدىن كەتمەيدىغان بىر كۆرۈنۈشنى كۆردۇق. ئايرىمچىلىق ۋە زاھىتلىق تۈسىگە تولغان بۇ جىددىي مۇھىتتا بىر مەكتەپ تەنەپپۇس قىلىۋاتاتتى: زەنجىرلىك رېشاتكا بىلەن ئورالغان تىك تۆت تەرەپلىك سېمونت مەيدانىدا فورما كىيگەن ئون نەچچە ئوغۇل - قىز يۈگۈرۈپ، كۈلۈشۈپ، سەھەرنىڭ زېرىكەرلىكلىكىنى بۇزۇۋاتاتتى.

چايخانىدا يولۇققان تەھدىت خاراكتېرلىك بېشارەتتىن كېيىن، ئۇيناۋاتقان بۇ بالىلار ماڭا كۆتۈلمىگەن تەسەللى بولدى. ئۇلار پۈتۈن ئەس - يادى بىلەن قوغلاشماق ئويناۋاتاتتى، ئوغۇللار

بىلەن قىزلار ئارىلىشىپ مەيداننىڭ بۇ چېتىدىن ئۇ چېتىگە يۈگۈرۈشەتتى. قىزلار كالتە كۆڭلەك، ئوغۇللار ئىشتان كىيىشكەنىدى. قارىماققا ئۇلار ئۆز مەيلىچە ياشاۋاتقانىدەك، ھېچقانداق چەكلىمىگە ئۇچرىمايدىغاندەك كۆرۈنەتتى.

ئاسارەتنىڭ سىرتىدىكى دۇنيادا نېمچە كىيگەن ئاخىرقى كۆلەڭگە كېچىك تاغ چوققىسىنىڭ كەينىگە ئۆتۈپ غايىب بولدى. مەن بۇ مەھەللىدىن كەلگەن بالىلارنى ئويلىساملا شۇركۇنۇپ كېتىمەن. ھېلىقى كۆلەڭگە بەلكىم بىرەر بالىنىڭ ئانىسى ياكى ئاچىسى بولۇشى مۇمكىن. ئۇمۇ ئىلگىرى مەكتەپتە ئوقۇغانمىدۇ؟

ماشىنا دوقمۇشتىن قايرىلغاندا، بىر تەنها ھەيكەلنى كۆرۈپ قالدىم، بۇ مۇھىتتا ئۇنىڭ مەۋجۇت بولۇپ تۇرۇشى تاسادىپىي ھەم كۇلكىلىك بىلىندى. ئېگىزلىكى تەخمىنەن ئۇچ ئىنگلىز چىسى كېلىدىغان، مەيداننىڭ نېرىقى بېشىنىڭ مەركىزىگە تىكلەنگەن بۇ ھەيكەل بالىلارنىڭ ئويۇنىغا كۆمۈلۈپ، كىشىنىڭ ئىشەنگۈسى كەلمەيدىغان ئەپسانە جىسمەدەك تۇراتتى. ئاتا تۇرك مۇستافا كامالنىڭ بۇ يېرىم بەدەن ھەيكىلى پارقىراق قارا تاشتىن ئويۇپ ياسالغان، سېمونت مەيدانغا تىكلىپ قاراپ تۇراتتى.

تاكسىدا كېتىۋاتقاندا، ئەيۋب چايخانىدىكى يىگىتنىڭ كېيىن ئۆزىگە دېگەنلىرىنى سۆزلەپ بەردى. يىگىت فاتىخ چارسانىنى تىلغا ئالغاندا: «بىز پەقەت مۇشۇ يەردىلا مۇسۇلمانەدەك ياشىيالايمىز، شۇڭا بۇ يەرنى قوغدىشىمىز كېرەك. سىرتتىن كەلگەنلەر، مەسىلەن، مۇخبىر ياكى يازغۇچى دېگەنلەر بىزگە ئاۋارىچىلىك ئېلىپ كېلىشى مۇمكىن. قايسىبىر كۈنى ساقچىلار كېلىپ مەھەللىمىزنى چېقىۋېتەمدۇ، بۇنىڭغا بىرنېمە دېگىلى بولمايدۇ» دەپتۇ. كىينىش گېپىگە كەلگەندە، ئۇ يەنە قوشۇمچە قىلىپ: «بىزنىڭ بۇنداق كىينىشىمىز مۇھەممەد پەيغەمبەرنىڭ مۇشۇنداق كىينىگەنلىكىدىن. بۇنداق كىينىگەن بىرەر دۆلەت

رەھبىرى يوق، مۇستافا كامالمۇ بۇنداق كىيىنمىگەن، باشقىلارمۇ ھەم شۇنداق» دەپتۇ.

ئەينى چاغدا مەن بۇ سۆزلەرنى دېيىش نەقەدەر قاپ بۇرەكلىك ئىكەنلىكىنى تونۇپ يەتمىگەنىدىم. تۈركىيە مۇستافا كامالغا يۈكسەك چوقۇنىدۇ، ئۇنىڭ ئارمىيەنى ئارقا تەرەك قىلىپ زورلۇق بىلەن يولغا قويغان بىدئەتچىلىكى ئەڭ باتۇر مۇسۇلمانلارنمۇ ئۇندىيەلمەس قىلىپ قويغانىدى. چايخانىدىكى يىگىت ھېلىقىدەك ئەدەپسىزلىك بىلەن بۇ داھىي ھەققىدە باشقا تۈركىيەلىككە گەپ قىلسا، تۈرمىگە تاشلىنىشى تۇرغانلا گەپ ئىدى. بۇ ئىش پەقەت بىر باشلىنىش بولدى، شۇنىڭدىن كېيىنكى سەپەرلىرىمدە مەن كىيىنىش ۋە تاشقى قىياپەتنىڭ نەقەدەر مۇھىملىقىنى، بولۇپمۇ ئىسلام دىنى بىلەن زامانىۋى جەمئىيەتنىڭ مۇناسىۋىتىگە چېتىلغان چاغلاردا شۇنداق بولىدىغانلىقىنى تەكشۈرۈپ دەللىلىدىم. بۇ مەزگۈر دىنىنىڭ دۇنياغا ئىسپاتلىغان بىر قىسمى ئىدى. مۇستافا كامال ئىلگىرى ئۇنى بىكار قىلىش ئۈچۈن كۈرەش قىلغانىدى، چايخانىدىكى يىگىت ئۇنى قوغداش ئۈچۈن كۈرەش قىلىۋېتىپتۇ.

يىگىت ئەيىبلىتىن مېنىڭ مۇسۇلمان - مۇسۇلمان ئەمەسلىكىمنى سوراپتۇ. ئەيىبلەب دادامنىڭ مۇسۇلمان ئىكەنلىكىنىلا بىلەتتى، ئۆزى مۇسۇلمان بولمىسىمۇ، يەنىلا سەۋەبتىن بىرنى توقۇپتۇ: «ئەگەر داداڭ مۇسۇلمان بولسا، سەنمۇ شۇنداق بولىسەن.» كېيىنكى سەككىز ئايدا، ئەتراپىمدىكى كىشىلەر ئوخشاش سەۋەبتىن پايدىلاندى. ئەينى چاغدا ئېھتىمال ئۇ كەيپىياتنى يۇمشىتىشنىلا ئويلىغان بولغىيدى، بىراق چايخانىدىكى يىگىت ھەقىقەتەن بۇ ئۇچۇرنى قوبۇل قىلىشقا مەجبۇر بولغانىدى. مۇسۇلمانلىق سالاھىيىتىگە ئىگە بولۇش ئەڭ مۇھىم، باشقا جەھەتلەردە، مەسىلەن، سىزنىڭ ئەقىدىگە قانچىلىك رىئايە قىلىشىڭىز ئانچە مۇھىم ئەمەس. بۇ بىر ئالدىنقى شەرت، بىر خىل ھاياتلىق تامغىسى، ئۇ ھەممە

مۇسۇلمانلار تەرىپىدىن ئېتىراپ قىلىنغان. «ئۇ پاكىستانلىق، شۇنداقلا مۇسۇلمان» دەپتۇ ئەيىۋب. ئەقىدىدىكى بەلگىلىمىگە ئاساسەن ئەيىۋبنىڭ گەپلىرىنى ئىلاجسىز قوبۇل قىلغان يېگىت: «ئەگەر سەن مۇسۇلمان بولساڭ، چوقۇم بۇنىڭ تەلتۆكۈس مۇسۇلمانچە كىيىم ئىكەنلىكىنى بىلىشىڭ كېرەك» دەپتۇ.

زامانىۋى تۈركىيە جۇمھۇرىيىتى ياۋروپا ئىتتىپاقىنىڭ ئەزاسى بولۇشقا ئىرادە باغلىدى. تۈركىيە ئىزچىل تۈردە مۇسۇلمان دۆلەتلىرى ئىچىدىكى ئەڭ ئېچىۋېتىلگەن بىر دۆلەت بولۇپ كەلدى، لېكىن ئۇنىڭ بىدئەتچىلىكى دىنىي ئەقىدە خاراكتېرىگە ئىگە بولۇپ، بىر خىل مۇستەقىل دىنغا ئوخشاپراق كېتىدۇ. بۇ دۆلەت ھەرگىز دىندىن ئايرىلغان ئەمەس، بەلكى دىن بىلەن ھەپلىشىدۇ: جۇمە نامىزىدىكى خۇتبىنىڭ مەزمۇنى يېزىلىدۇ، ئىمامىلار بەلگىلىنىدۇ، دىن قالپىقىنى كىيگەنلەر ھۆكۈمەت ئورگانلىرىدىن قوغلاپ چىقىرىلىدۇ. نېمە ئۈچۈن بۇنداق چېكىدىن ئاشقان ئۇسۇلارنى قوللىنىش كېرەك؟ مۇستافا كامال ئىسلام سالاھىيىتىدىن بايقىغان قانداقتۇر بىر نەرسە ئۇنىڭغا بۇ زامانىۋى دىندىن خالىي جۇمھۇرىيەتكە تەھدىت پەيدا قىلىدىغانلىقىنى ھېس قىلدۇرغان؟

20 ـ ئەسىرنىڭ 20 ـ يىللىرى دۆلەت قۇرۇلغاندىن بۇيان، ئىستانبۇل تەربىيە ئالغان سەرخىللار قاتلىمى ۋە ئارمىيە بىلەن بىرلىكتە ئۆزىنىڭ رادىكال بىدئەتچىلىكىنى يولغا قويۇپ كەلدى. دەسلەپتە كىشىلەر بويسۇندى، بىراق يېقىنقى يىللاردا دىنىي جەھەتتە تېخىمۇ مۇتەئەسسىپ ئاناتولىيە كۆچمەنلىرىنىڭ ئۇزۇكسىز ئىستانبۇلغا كېلىشى بىلەن، كىشىلەر ئاستا ـ ئاستا يۇرەكلىنىپ، ئۆزىنىڭ سالاھىيىتىگە قارىتا تېخىمۇ مۇئەييەن بىلىشكە ئىگە بولدى. رادىكالىزم قاپلىغان ھېلىقى كىچىك تاغ چوققىسى بىر قىسىم ئادەملەر توپىنىڭ ئىنكاسىغا ۋەكىللىك قىلىپ، ئىسلام دىنى يېڭىباشتىن ياسىغان يولغا ماڭدى. ھالبۇكى، تېخىمۇ نۇرغۇن كىشى چۈمبەل سېلىش نېمە ئۈچۈن

چەكلەنگەنلىكىنىڭ سەۋەبىنى بىلمەكچى بولۇۋاتىدۇ. ئۇلار كاپىتال توپلاشقان سودا مەركەزلىرىگە «يېشىل كاپىتال» لىرىنى بەرپا قىلىپ، ئىستانبۇلدا بىدئەتچىلىكنى يۇرگۈزگەن بايلار سىنىپى بىلەن قارشىلاشماقتا. شەھەرنىڭ ھەممىلا يېرىدە چۈمبەل سېلىپ SUV ئېچىۋاتقان ئايالارنى كۆرگىلى بولىدۇ. ئىسلام دىنى ئارقا ئىشىكتىن جىممىدە كىرمەكتە. ئارمىيە ۋە بۇرژۇئازىيەنىڭ كامالىزمچىلىرى ئۇلارنى نازارەت قىلىپ، ئىشەنمەسلىك پوزىتسىيەسىنى تۇتماقتا. لېكىن، ئىسلام سالاھىيىتىگە بولغان يەنە بىر قېتىملىق بۇنداق جاكار زادى نېمىدىن دېرەك بېرىدۇ؟ ئۇلار ئىلگىرى يوقىتىپ قويغان مەدەنىيىتى بىلەن دۇنيانى قايتىدىن ئۇلاشتا قانداق بەدەل تۆلىمەكچى؟

※ ※ ※

ئەگەر ئابدۇللانى ئۇچراتمىغان بولسام، تۈركىيەدىكى كەچۈرمىشلىرىنىڭ قانداق بولىدىغانلىقىنى بىلمەيمەن. رەڭگىرويىنىڭ ياخشىلىقى، يۈرۈش - تۇرۇشىنىڭ مۇلايىملىقى ئۇنىڭ غەزەپلىنىشى بىلەن روشەن سېلىشتۇرما پەيدا قىلاتتى. بىرنەچچە ئايدىن كېيىن ئۇنى ئېسىمگە ئالغىنىمدا، ئىسلام دىنىغا بەيئەت قىلىشتىن يۈرۈن، بىر دىنىي مەكتەپنى پۈتكۈزگەنلىكى تۇپەيلى جازاغا ئۇچراشتىن ئىلگىرى، ئۇنىڭ سودا مەكتىپىنىڭ ئوقۇغۇچىسى بولۇپ قالغىلى تاس قالغانلىقى تېخىچە ئېسىمدە. گەرچە ئەرەب تىلى ۋە دىن ئىلمىنى ئۆگەنگەن بولسىمۇ، ئۇ بىستوندىكى ئىسلامىزمچىلار ۋە باشقا مۇسۇلمان ئەللەردىكى دىنىي مەكتەپتىكى ئوقۇغۇچىلار بىلەن ئوخشىمايتتى، يەنى ئۇنىڭ ئۆگەنگىنى پەقەت بىدئەتلىك سىستېمىسىدىكى بىر خىل پەن بولۇپ، ئەنگلىيەدىكى بەزى كىشىلەرنىڭ ئىلاھىيەتشۇناسلىقىنى ئۆگەنگىنىگە ئوخشاپ كېتەتتى. ئۇ ھېلىقى رادىكالىزملىق تاغ چوققىسىدىن كەلگەن

ئەمەس، ئىزچىل مۇسۇلمان بولۇش ئېھتىمالى بولسىمۇ، بىراق ئۆزلۈكنى بىلىش دەرىجىسى تامامەن ئوخشىمايتتى.

مەن بوسپورۇس قولتۇقىنىڭ ئاسىيا دېڭىز قىرغىقىغا جايلاشقان ئىسلام مەدەنىيەت مەركىزىگە بىرقانچە قېتىم بېرىپ باققان. بىر قېتىم ئەيىيۇب مېنى سەئۇدى ئەرەبىستانلىق بىر دىپلوماتنىيە ئەمەلدارىنىڭ نۇتقىنى ئاڭلاشقا ئاپارغاندى. بۇ ئەمەلدار ئەنئەنىۋى ئەرەبچە كىيىم كىيىپ يېغىن مەيدانىدا پەيدا بولغاندا، ئەيىيۇب تۇيۇقسىز قاقاھلاپ كۈلدى، ئېتىقادسىزلىق ئۈستۈلغا ئۆزىنىڭ تۇركچە ئۇسۇلىنى قوشۇپ ئەرەبلەرگە بولغان مەنسىتمەسلىكىنى ئىپادىلىدى. نۇتۇقتىن كېيىن، مەن دىن ئىلمىدە ئوقۇۋاتقان بىر ئوقۇغۇچى بىلەن بىرەم پاراڭلاشتىم ھەمدە ئۇنىڭدىن تۇنجى قېتىم ئابدۇللانىڭ ئىسمىنى ئاڭلىدىم. بىز ئۇنىڭ بىلەن كۆرۈشۈشكە بىرنەچچە قېتىم ئۇرۇندۇق، ئەمما مەن ئىستانبۇلدىن ئايرىلىشقا بىرنەچچە كۈن قالغاندىلا كۆرۈشەلىدۇق. بۇ چاغ دېكابىردىكى جۇدۇن مەزگىلى بولۇپ، ئىستانبۇلنىڭ قاتنىشى پات - پات توسۇلۇپ قالاتتى. بىز ئاممىۋى مۇنبۇسقا ئولتۇرۇپ بوسپورۇس قولتۇقىنىڭ تۆمۈر رەڭ دېڭىز يۈزىنى بويلاپ ماڭدۇق، ئاندىن تاكسىغا ئولتۇرۇپ غايەت چوڭ ياپىلاق شەكىللىك كۆۋرۈكتىن ئۆتتۇپ، ئاخىر ئاسىياغا كىردۇق. شۇ ئەسنادىكى ئازادلىك مېنى قالتىس خۇشال قىلدى.

ئىستانبۇل مەدەنىيەت مەركىزىدە شارقىراپ ياغقان يامغۇر بىزنى ئۇستى ئوچۇق مەيداندىن ئاشخانىغا تۇتىشىدىغان كارىدورغا قوغلىدى. ئاشخانا ئاق رەڭلىك بىر ئېغىز ئۆي بولۇپ، ھېچقانداق بېزەلمىگەنىدى. بىز تاماق ئۈستىلىنى چۆرىدەپ ئولتۇردۇق. ئۇستەل پاكارراق بولغاچقا، ئېڭىشىپ خەت يېزىش قىيىن ئىدى. ئەيىيۇب چاي ئەكەلگىلى ماڭدى، مەن ھېلىلا كىرگەن ئىككى ئوقۇغۇچىنىڭ تىل سەۋىيەسىنى سىناشقا

باشلىدىم. ئابدۇللا قاۋۇل، يۇمىلاق يۈزلۈك ئىدى، قېلىن كالپۇكنىڭ ئۈستىگە قوڭۇر رەڭ ئىسلامچە بۇرۇت قويۇۋالغان، يۇرۇش - تۇرۇشى مۇلايىم ئىدى، ئىنگلىزچىنى ئاستا، ئەمما ناھايىتى توغرا سۆزلەيتتى. ئېزىكانىنىڭ ساقال - بۇرۇتى پاكىز قىرىلغان، كۆزلىرىنىڭ ئارىلىقى تارراق ئىدى. ئۇ ئىنگلىزچىنى دۇدۇقلاپ سۆزلەيتتى، ئابدۇللانىڭ تەبەسسۇمى ۋە مۇلايىم ئاۋازى بىلەن سىلىشتۇرغاندا، ئۇنىڭ يۇرۇش - تۇرۇشى قوپالراق بىلىنەتتى. ئەيىبۇب بىر پەتنۇستا چاي كۆتۈرۈپ كىردى.

قانداق بولۇپ ئىلاھىيەتشۇناسلىق ساھەسىگە كىرىپ قالغانلىقى توغرىسىدا سورىغان سوئالىمغا جاۋاب بەرگەندە، ئابدۇللا گېپىنى: «بۇ ئىشنى چۈشەندۈرۈش بەكلا قىيىن» دەپ باشلىدى. ئەسلىدە مەن ئۇنى تىل بىلەن ئىپادىلەش جەھەتتىكى يەزى قىيىنچىلىقلارنى كۆزدە تۇتۇۋاتىدۇ دەپ قارىغانىدىم، لېكىن ھەرگىز ئۇنداق ئەمەس ئىكەن. ئۇ بۇ قارارنى چىقارغان چاغدىكى ھەقىقىي مۇرەككەپ ئەھۋالنى كۆزدە تۇتقانىكەن.

ـــ بۇ ناھايىتى ئاددىي، ئاساسىي سەۋەب مېنىڭ دىنىمىزنى ئۆگىنىشنى ئويلىغانلىقىم. ئەمەلىيەتتە، مېنىڭ كەسپىم دىن ئىلمى ئەمەس، بەلكى ئەرەب تىلى، بىراق مائارىپ جەھەتتە ئومۇمىي ساۋاتقا ئىگە بولۇش تەلىپى سۈپىتىدە، مەنمۇ ئىسلامغا ئائىت بەزى پەنلەرنى، مەسىلەن، «ھەدىس» ۋە «فىقھە مەنبەلىرى ئىلمى» نى ئۆگەندىم.

ئۇ سۆزلەپ شۇ يەرگە كەلگەندە، مەن ئادەتتىم بويىچە ئەيىبۇبنىڭ تەرجىمە قىلىپ بېرىشىنى كۈتتۈم، بىراق ئابدۇللانىڭ تۇيۇقسىز راۋان بايانى مېنى ھەيران قالدۇردى.

ـــ دىنىمىز ۋە مەدەنىيىتىمىزگە ھەمدە ئۇلارنىڭ بۇ دۇنياغا بولغان قارىشىغا ۋەكىللىك قىلماقچى بولسىڭىز، ـــ ئۇ سۆزلەرنى ئەستايىدىل تاللاپ ئىشلەتتى، ـــ تەلىم - تەربىيەنى ئوبدان قوبۇل قىلىپ، تولۇق سالاھىيەتنى ھازىرلىشىڭىز كېرەك.

— سىز ئۆزىڭىزنى نېمىلەرنى قىلىش مەجبۇرىيىتىم بار دەپ قارامسىز؟ — دەپ سورىدىم مەن. تۇيۇقسىز ئۇنىڭ تەلەپپۇزىنىڭ جىددىي تۇس ئالغانلىقىنى تۇيدۇم.

— توغرا، ئەلۋەتتە شۇنداق.

— قانداق پىكرىڭىز بار؟

— بۇ دۇنيا بىلەن ئىدىيەمىزنىڭ ئوتتۇرىسىدا نۇرغۇن زىددىيەت بار. بىزنىڭ ئېتىقادىمىز، مەدەنىيىتىمىز... — ئۇ تۇيۇقسىز مەن بىلەن ئىنگلىزچە سۆزلىشىۋاتقانلىقىدىن سەل خىجىللىق ھېس قىلدى بولغاي، ئېزىكانىنىڭ بۇنداق سۆزلىشىشكە ماسلىشالايدىغان - ماسلىشالمايدىغانلىقىنى سورىدى. مەن ئۇنىڭ باشقىلارنى ئويلىغانلىقىدىن خۇشال بولدۇم، بىراق يەنىلا ئىنگلىزچە سۆزلەۋېرىشنى تەلەپ قىلدىم. ئېغىزچە سۆزلىشىشكە سېلىشتۇرغاندا، ئېزىكانىنىڭ ئاڭلاپ چۈشىنىش قابىلىيىتى يامان ئەمەس ئىكەن، ئەيىبۇبمۇ زۆرۈر تېپىلغاندا تەرجىمە قىلىپ بېرىشكە ماقۇل بولدى. ئابدۇللا بۇ مەسىلىنى شەرھلەشنى داۋاملاشتۇردى، — بىز ھازىر تۇرۇۋاتقان مۇھىتىمىزنى چۈشىنىشىمىز كېرەك. بۈگۈنكى دۇنيا بىلەن بىزنىڭ دىنىمىز، تارىخىمىز ۋە ئارقا كۆرۈنۈشىمىزدىكى دۇنيا بەكلا يىراقلىشىپ كەتتى. بىزنىڭ قىلىشقا تېگىشلىك تۇنجى ئىشىمىز بۈگۈنكى دۇنيادا ئىسلامنىڭ يۈز بېرىۋاتقانلىقىنى ئايدىڭلاشتۇرۇپ، بۇ قۇرۇلمىنىڭ سىياسىي، پەلسەپىۋى ۋە تارىخىي مەنبەسىنى چۈشىنىش. ئەلۋەتتە، بىز يەنە ئېتىقادىمىز ۋە مەدەنىيىتىمىزنى ئۆگىنىشىمىز ۋە ئەمەلىيەتتىن ئوتكۈزۈشىمىز كېرەك. بۇ خىل مەدەنىيەتكە بىر پۈتۈنلۈك سۈپىتىدە قاراش ھەرگىز ئاسان ئىش ئەمەس، قانداقلا بولسۇن، بۇ مىڭ يىلدىن ئوشۇق تارىخقا ئىگە بىر خىل ئۇلۇغ مەدەنىيەت - دە.

ئۇنىڭ گېپىنىڭ مەزمۇنى مېنىڭ سوئالىمدىن چەتنەشكە باشلىغاچقا، سۆزىنى بۆلۈشكە مەجبۇر بولدۇم:

— سىزنىڭ كۆزدە تۇتۇۋاتقىنىڭىز تۇرمىيە مەدەنىيىتىمۇ ياكى ئىسلام مەدەنىيىتىمۇ؟

— ئىسلام مەدەنىيىتى، — دەپ جاۋاب بەردى ئۇ. — چۈنكى بىز ئاشۇ بۇيۇك مەدەنىيەتنىڭ بىر قىسمى. ئېيتايلۇق، تۇرغۇن كىشى، جۇملىدىن ئەرەبلەر، تۈركلەر، پارسلار ئەرەبچىنى ئۆگىنىدۇ. بۇ بىر ئەنئەنە، ئۇنى بىر پۈتۈنلۈك سۈپىتىدە ئىگىلەش تولىمۇ قىيىن، بىراق بىز قۇربىمىز يەتكىنچە شۇنداق قىلىشىمىز كېرەك. ئاندىن بۇ دۇنياغا قارىتا ئىنكاس قايتۇرۇپ، ئەتراپىمىزدىكى رېئاللىق بىلەن ئېتىقادىمىز ۋە غايىمىز ئوتتۇرىسىدا مەۋجۇت بولۇپ تۇرغان مەسىلىلەرنى ھەل قىلىشقا ئۇرۇنۇشىمىز كېرەك.

ئابدۇللا سۆزلەپ شۇ يەرگە كەلگەندىلا، مەن ئۇنىڭ سۆزىدىكى «دۇنيا» ھەرگىز ئۇنىڭ دۇنياسى ياكى ھېلىقى تاشقى دۇنيا ئەمەس، بەلكى بىر غەيرىي ئۇقۇمنى كۆرسىتىدىغانلىقىنى، كېيىن ئۇ ئىشلەتكەن «دۇنيا قۇرۇلمىسى» دېگەن سۆز ئەمەلىيەتتە دەل ھازىرقى دۇنيانىڭ كىچىكلىتىلگەن سۈرىتى ئىكەنلىكىنى تونۇپ يەتتىم.

— قانداق توقۇنۇش؟

ئىزچىل زەن قويۇپ ئاڭلاۋاتقان ئېزىكان ئېغىز ئاچتى:

— ئالدى بىلەن ئۇچۇر جەھەتتىكى توقۇنۇش. شەيئى بىلىم ئارقىلىق كونترول قىلىنىدۇ ۋە بەلگىلىنىدۇ. بىلىم دۇنيا قۇرۇلمىسىنى يارىتىدۇ. مەسىلەن، غەرب مەدەنىيىتى بۇ قۇرۇلمىنىڭ مەركىزى، ئۇ باشقا قۇرۇلمىلارنى كونترول قىلىشقا ئۇرۇنۇۋاتىدۇ، ئۇ بىلىمنى قولىدا تۇتۇپ تۇرىدۇ ھەمدە بىلىمدىن پايدىلىنىپ باشقا مەدەنىيەتلەرنى كونترول قىلىشقا ئۇرۇنىدۇ. مەقسىتىگە يەتكەن ھامان، بىز رېئاللىقتا ئۆزىمىزنىڭ مەسىلىنى دەسلەپكى مەزگىلدىكى مۇسۇلمانلاردەك ئويلىمايدىغان بولۇپ قالغانلىقىمىزنى بايقايمىز.

مەن سۆھبەت تېمىسىنىڭ پەلسەپە ۋە دىنشۇناسلىققا قىيىپ

كېتىشىدىن پەخەس بولۇشۇم كېرەكلىكىنى ھېس قىلدىم.

— سىز غەرب مەدەنىيىتى شۇنداق قىلىشقا ئۇرۇنۇۋاتىدۇ دەپ ياكى ئاللىقاچان مۇۋەپپەقىيەت قازاندى دەپ قارامسىز؟ سىز ئۆزىڭىزنى بۇ «دۇنيا قۇرۇلمىسى» نىڭ سىرتىدا تۇرۇۋاتىمەن دەپ قارامسىز؟

— مەن بىز قۇرۇلمىنىڭ سىرتىدا دېمەكچى ئەمەس، — دەپ جاۋاب بەردى ئابدۇللا، — بىز مۇشۇ قۇرۇلما ئىچىدە ياشاۋاتىمىز. پەقەت بۇ قۇرۇلمىنىڭ قانداق ھەرىكەتلىنىۋاتقانلىقى ئۈستىدە پىكىر يۈرگۈزۈپ، ئۇنىڭ بىزگە نېمىلەرنى قىلىۋاتقانلىقىنى بىلمەكچىمىز. بىز بۇ قۇرۇلما بىلەن بارغانسېرى چوڭقۇر يۇغۇرۇلۇپ كېتىۋاتىمىز، بىراق سىز: «بۇنداق قىلىشقا بولامدۇ؟» دەپ سورىسىڭىز، مەن چوقۇم بولمايدۇ دەپ جاۋاب بېرىمەن. ئېيتايلۇق، ئىسلام دىنى ئالاھىدە بەلگىلەنگەن ئۇسۇل بويىچە ياشاشنى تەشەببۇس قىلىدۇ، بىراق بۈگۈنكى دۇنيا قۇرۇلمىسىدا سىز دىنىي ئەھكاملارغا بويسۇنۇپ ئىش قىلسىڭىز، كاپىتالىزمنىڭ ئىقتىسادىي مۇھىتىدا پۈت تىرەپ تۇرالىشىڭىز تولىمۇ قىيىن.

— بۇ نۇقتىنى قانداق چۈشەندۈرىسىز؟

— مىسالغا ئالساق، ئۆسۈمنىڭ ئۆزى بىر چوڭ مەسىلە. بۇ توقۇنۇشنى كەلتۈرۈپ چىقىرىدىغان ئامىللارنىڭ بىرى.

ئىسلام دىنىنىڭ جازانىخورلۇقنى مەنئى قىلىش پەرمانى ئابدۇللانىڭ تۇرمۇشىغا قانچىلىك تەسىر قىلىدىغانلىقىنى خىيالىمغا كەلتۈرگىنىمدە، چىرايىمدا چوقۇم گاڭگىراش ئىپادىسى زاھىر بولدى بولغاي، ئۇ قوشۇمچە قىلدى:

— يەنە بىر مىسال شۇكى، مەن بىرنەچچە ئامېرىكىلىقنى تونۇيمەن. ئۆتكەن ئايدا ئۇلاردىن بىرى ماڭا بىر ئوغلىنىڭ بارلىقىنى ئېيتتى. ئۇ ئوغلىنىڭ دىنىي پەرھىزلەرگە رىئايە قىلىشىنى ئۈمىد قىلىدىكەن، بىراق بۇنى ئىشقا ئاشۇرۇشنىڭ بەكلا قىيىن ئىكەنلىكىنى بىلىپتۇ.

— ئۇلار ئامېرىكىلىق مۇسۇلمانلارمۇ؟

— شۇنداق، دادىسى بالىسىنى ئىسلام پەرھىزلىرىگە بويسۇندۇرغان قىلماقچى...

مەن ئۇنىڭ نېمە ئۈچۈن بۇ قۇرۇلمىنى ئەتراپىدىكى شەيئىلەر ئورنۇالغان، شۇنداقلا يات قىلىپ تەسۋىرلەۋاتقانلىقىنى زادىلا چۈشىنەلمىدىم. مەن ئۇ تەسۋىرلىگەن قۇرۇلمىنىڭ بىر قىسمى، بىراق باشقا نۇقتىدىن ئۆزۈمنى دەڭسىيەلمەيمەن، ئۆزۈمنى بۇ قۇرۇلمىدىن ئايرىپ چىقىپ كېتەلمەيمەن. مەن بىر قۇرۇلمىنىڭ، يەنى ئىسلام قۇرۇلمىسىنىڭ زادى قانداق قىلىپ ئۇنىڭ قەلبىدە يەككە - يېگانە مەۋجۇت بولۇپ تۇرغانلىقى ھەمدە ھەربىكەتلىنىۋاتقانلىقىنى بىلىشكە بەكلا قىزىقىپ قالدىم.

— سىزنىڭ نېمە ئۈچۈن بۇ قۇرۇلمىنى غەرب قىممەت قارىشىنىڭ ئۈستىگە قۇرۇلغان دەپ قارايدىغانلىقىڭىزنى چۈشىنىمەن، شۇنىڭدەك، ئۆزىڭىزنىڭ ئاشۇ قۇرۇلمىغا بولغان ئېھتىياجىڭىزنىمۇ چۈشىنىمەن. بىراق، نېمە ئۈچۈن ئەڭ دەسلەپكى ئىسلام دىنى بۈگۈنكى دۇنيادىكى مەسىلىلەرنى ھەل قىلالايدۇ دەپ قارايسىز؟

— بۇ، ئادەمنىڭ ئىنسانىيەتنىڭ بىر ئېلىپبېنتى سۈپىتىدە مەۋجۇت بولۇپ تۇرغانلىقى بىلەن ئوخشاش ئىش، — دەپ جاۋاب بەردى ئابدۇللا، — لېكىن، مېنىڭدە بىر خىل مەۋجۇتلۇق ئەندىزىسى بار، يەنى بىر مۇسۇلمان بولۇش. بۇ بىر خىل ئۆزگىچە مەۋجۇتلۇق ئەندىزىسى، چۈنكى ئۇ زامانغا ئەگىشىپ ياكى ماكانىنىڭ ئۆزگىرىشى بىلەن ئۆزگىرىپ كەتمەيدۇ. ئىسلام دىنى ئىنسان يارالغان نەرسە ئەمەس، ئۇ ئىنسانلارغا ئىلتىپات قىلىپ بېرىلگەن نەرسە. بۇ دېگەنلىك، ئۇ تارىخىن، ئادەمزاتتىن، مەدەنىيەتتىن ئۈستۈن تۇرىدۇ دېگەنلىك. بىز پەقەت ئەمدىلا ئۇنىڭ بىلەن مۇناسىۋەت ئورنىتىۋاتىمىز، ئۇنى ئەملىيەتتىن ئۆتكۈزۈش ئۈچۈن ئۇرۇنۇۋاتىمىز.

ئابدۇللانىڭ تەلەپپۇزى كەسكىنلەشتى. مەن ئېتىقاد

پەردىسىنىڭ سۆھبىتىمىزنى بەك بالدۇر ئاياغلاشتۇرۇپ قويۇشىدىن سەل ئەنسىرەپ قالدىم، ئېتىقادنىڭ چىن - چىن ئەمەسلىكى باشقىلار بىلەن پىكىر ئالماشتۇرۇشۇمغا نەچچە قېتىم توسالغۇ بولغانىدى، بىراق مەن ئابدۇللا ئىككىمىزنىڭ ئورتاق تونۇشىمىز بارلىقىغا ئىشىنەتتىم. گەرچە ئۇ تۇركىيەدىن زادىلا ئايرىلىپ باقمىغان بولسىمۇ، «دۇنيا قۇرۇلمىسى» دېگەن كۆز قاراشنى ئوتتۇرىغا قويدى، ھەرھالدا بۇنىڭدا ئورتاقلىققا ئىگە ئىدۇق. «دۇنيا قۇرۇلمىسى» يەنىَ كۆچمە تېلېفوندىن تارتىپ ئايروپىلان، ھازىرقى زامان ماشىنىسىغىچە بولغان ھەرقانداق نەرسىنىڭ ئورنىنى باسالايدۇ، بىراق ئەڭ مۇھىم نۇقتا بىزنىڭ ياۋروپا - ئامېرىكا مەدەنىيىتى ۋە قىممەت قارىشى ئاستىدا ئاشكارىلاۋاتقانلىرىمىز ئىدى. ئۇنىڭ تەسىرى ئىستىقلال كوچىسىدا خۇددى ياماشقۇچى ئۆسۈملۈكلەردەك ھەممە يەرنى بىر ئالغانىدى.

— سىز زامانىۋى قۇرۇلمىدا قانداق مەسىلىلەر بار دەپ قارايسىز؟

— زامانىۋى قۇرۇلما ئادەمنى مەركىزىي ئورۇنغا قويدى. ئۇ ئادەمنى مەركەز قىلمىدۇ. بىزنىڭ قۇرۇلمىمىز خۇدانى مەركەز قىلمىدۇ. غەرب مەدەنىيىتى ئىنسانلارنىڭ ھەممىنى كونترول قىلالايدىغان قابىلىيىتىنىڭ بارلىقىغا ئىشىنىدۇ، خۇدانىڭ بىر مەدەنىيەت سىستېمىسى ياكى دىن سىستېمىسىنى يارىتىپ بېرىشىنى كېرەك قىلمايدۇ. مانا بۇنىڭ ئۆزى پەرق، بەلكى ئىنتايىن چوڭ پەرق. ھازىرقى زامان سىستېمىسى بىلەن بارلىق ئەنئەنىۋى سىستېمىلارنىڭمۇ پەرقى بار، ئىسلام دىنىنىڭلا ئەمەس، خرىستىيان دىنى ۋە يەھۇدىي دىنىنىڭمۇ ھەم شۇنداق.

ئىنسانىنى ئىلاھنىڭ ئورنىغا دەسسىتىش، ئىلغارلىقنى ئاخىرەتنىڭ ئورنىغا دەسسىتىش، ئىدراكنى ئېتىقادنىڭ ئورنىغا دەسسىتىش — ئابدۇللا ئۆزىنىڭ مۇشۇنداق ئۆزگىرىش قىلىشقا مەجبۇرلىنىۋاتقانلىقىنى ھېس قىلغانىدى، بىراق مېنىڭچە، ئۇ

ئۆزگىرىشكە مەجبۇرلانغانلىقىدىن ئەمەس، بەلكى ئۆزىنىڭ ئۆزگەرتكەنلىكىدىن بەكرەك ئەپسۇسلانغاندەك قىلاتتى.

— زامانىۋى قۇرۇلما ناھايىتى قۇدرەتلىك، — ئىرىكان گەپ باشلىدى، — ئۇ ئىسلام دىنى بىلەن قارىمۇقارشى بولۇپلا قالماي، باشقا ئەنئەنىۋى مەدەنىيەتلەر بىلەنمۇ قارىمۇقارشى شۇغىنىسى، باشقا مەدەنىيەتلەردىن كەلگەن ئىنكاسلار ئۇنىڭ تەرىپىدىن پايدىلىنىلىپ، ئىچى قۇرۇق بىر ئورالمىغا، بىر ئىستېمال بۇيۇمىغا ئايلىنىپ قېلىۋاتىدۇ. لېكىن، ئۇ ئىسلام دىنىدىن پايدىلىنىشقا ئامالسىز، چۈنكى ئىسلام دىنى ئىككى دۇنياغا پەرقلىق مۇئامىلە قىلمىغان دىن.

— ئىسلام دىنىنىڭ ماددىي دۇنياغا بولغان مۇئامىلىسىدە قانداق ئوخشىماسلىق بار؟

— ئىسلام دىنىدا بۇ دۇنيا توغرۇلۇق نۇرغۇن قائىدە بار، — دېدى ئابدۇللا، — بىز دىنىنىڭ ھەر ۋاقىت بىر مۇسۇلمانىنىڭ تۇرمۇشىغا كۆرسەتمە بېرىپ تۇرۇشىغا ئىشىنىمىز. بۇ بىزنىڭ «فىقھە مەنبەلىرى ئىلمى» مىزدىمۇ ئىپادىلىنىدۇ. بىز بىر كىشىنىڭ قىلمىشىغا قارىتا قىممەت ھۆكۈمى بېرىشكە ئۇرۇنمىز. بىزنىڭ بېكىتىلگەن قائىدە كاتېگورىيەمىز بار، مۇسۇلمانلار كاتېگورىيە ئىچىدە ئىش قىلىشى كېرەك، چەكتىن چىقىپ كەتسە بولمايدۇ. كاتېگورىيە مەسئۇلىيەت، مەجبۇرىيەتتىن باشلىنىپ، قانۇنسىزلىقتا، يەنى مەنئى قىلىنغان ساھەدە ئاخىرلىشىدۇ. بۇ ئىككى ئامىل ئوتتۇرىسىدا نۇرغۇن قاتلاملىق ئۆلچەملەر بار، بىراق ھەممىسى چەكنىڭ سىرتىغا چىقىپ كەتمەيدۇ. باشقا دىنلاردا بۇنداق تەلەپ ۋە ئىجازەتلەر يوق، بىراق ئىسلام دىنى مۇشۇنداق بىرلىككە كەلگەن خۇسۇسىيەتكە ئىگە. ئۇ بىر مۇكەممەل سىستېما، ئىككىلا دۇنيانى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

ئىسلام دىنى دۇنياسىدا بىر قاتار بەلگىلىمە ۋە مەنئى قىلىش پەرمانلىرى بار بولۇپ، باشقا ھەرقانداق دىنىنىڭكىدىن تەپسىلىي،

بىراق ئاخىرقى ھېسابتا چەكلىك ساھەدىلا، يەنى بۇگۈنكى دۇنيا ۋە پەيغەمبەرنىڭ ئەرەب دۇنياسىدىكى ھەممىگە باب كېلىدىغان قىسمىدىلا رول ئوينىيالايدۇ. ئابدۇللا تىلغا ئالغان مىڭ يىلدىن ئوشۇق تارىختا، دەسلەپكى مۇسۇلمانلار بويسۇندۇرغان ئىران، سۇرىيە ۋە مىسىر پەيغەمبەرنىڭ ئۇلۇغسىدىن ۋاز كەچكەن. لېكىن، ھازىر تۈركىيەدە شۇ قەدەر ئۇلۇغ ئىسلام تارىخىنى داۋاملاشتۇرۇش قىينىغا چۈشۈۋېتىپتۇ. مەن ئابدۇللانىڭ ۋۇجۇدىدىن ئاقىۋەتنىڭ يېقىنلىشىۋاتقانلىقىنى، شۇنداقلا ئۇنىڭ قايغۇ ـ ھەسرىتىنى ھېس قىلدىم. مانا بۇ رېئاللىق ئىدى.

ـــ سىزچە، غەرب ئەللىرى ئۆزىنىڭ تۈرمۇش ئۇسۇلىنى پۈتكۈل دۇنياغا تېڭىۋېتىپتۇ ـ دە، ـــ دېدىم مەن، ـــ 17 ـ ئەسىردە ئىسلامنىڭ ئىستېلا خاراكتېرلىك دىن بولغانلىقىنى، ئەرەبلەرنىڭمۇ ئۆزىنىڭ تۈرمۇش ئۇسۇلىنى بويسۇندۇرۇلغۇ ـ چىلارغا تاڭغانلىقىنى ئويلاپ باقتىڭىزمۇ؟

ئېزىكان بىلەن ئابدۇللا قاقاھلاپ كۈلۈپ، چاي بىلەن قاقلىپ كېتىشكە تاس قالدى. مەن ئۇلارنىڭ كۈلكىسىدىكى ھەيرانلىقنى سەزگەندەك بولدۇم.

ـــ ئەزەلدىن ھېچكىم مەندىن بۇنداق سوئالنى سوراپ باقمىغان، ـــ دېدى ئابدۇللا سەل يۇمۇرلۇق قىلىپ، ـــ ياخشى سوئال، ياخشى سوئال بولدى.

بايانىن سوريغان سوئالىمدا سەل ھۆرمەتسىزلىك بولسىمۇ ـــ ئەينى چاغ ئەرەب مىللىتىنىڭ ئالتۇن دەۋرىنىڭ تارىخى بولۇپ، شۇ يىللاردا ئەرەبلەر ئۆزىنىڭ ئېتىقادىنى ھەممىلا يەردە تارقىتىپ يۈرەتتى. ئېزىكان جاۋاب بەردى:

ـــ ئىسلام دىنى تەشكىللەش خاراكتېرىگە ئىگە...

بايىقى ھەيرانلىقتىن ئەمدىلا ئەسلىگە كەلگەن ئابدۇللا:

ـــ ئېيتايلۇق، ياۋروپالىقلار دەسلەپتە ئامېرىكىغا بېرىپ ئۇ يەردىكى كىشىلەرنى بايقىغان، ئەمما بۇگۈنكى كۈندە ئىلگىرىكى يەرلىكلەرنىڭ ئۇ يەردە ياشاۋاتقانلىقىنى ناھايىتى ئاز كۆرىمىز.

ئوخشمايدىغنى شۇكى، ئوسمان ئىمپېرىيەسى بالقان يېرىم ئارىلىنى نەچچە يۈز يىل كونترول قىلدى، ھازىر سىز ئويلىغاندەك بارسىكىز، يەنىلا چېركاۋلارنى تاپالايسىز، — دېدى.

سۆھبەت خەتەرلىك يۆنىلىشكە قاراپ تەرەققىي قىلىۋاتاتتى. مۇسۇلمانلار ئىستېلا قىلىش جەريانىدا چېركاۋلارنى ۋەيران قىلغانمۇ، يوق؛ باشقا مەدەنىيەتلەر قىساس ئېلىشنى چىقىش قىلىپ مەسچىتلەرنى ۋەيران قىلغانمۇ، يوق. مۇسۇلمانلارنىڭ تارىخقا مۇئامىلە قىلغاندا، ئۆز دىنىنى مۇقەددەس، مۇكەممەللىكنىڭ ئۆلچىمى دەپ قاراپ، باشقا مەدەنىيەتلەرنىڭ خاتالىقلىرىغا سېلىشتۇرۇشى ئۇستىدە مۇھاكىمە قىلىشنى خالىماي، ئۆزۈمنى بۇ تېمىدىن قاچۇرماقچى بولدۇم.

— ئەگەر سىز ئىسلام دىنىنىڭ مۇئەييەن تەشكىللەش ۋە قوغداش خۇسۇسىيىتى بار، ئەكسىچە غەرب مەدەنىيىتىنىڭ ماھىيىتى بۇزغۇنچىلىق دېمەكچى بولسىكىز، ئۇنداقتا، مېنىڭ بۇ تەشكىللەش خاراكتېرىنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى سوراپ باققۇم كېلىۋاتىدۇ، — دېدىم مەن.

ئابدۇللا مەسچىت، ئىبادەتخانا ۋە چېركاۋلارنىڭ ۋەيران قىلىنىش مەسىلىسىگە قايتىپ كەلدى.

— مەن شۇنداق دېيەلەيمەن، — دېدى ئۇ، — ئەگەر مۇسۇلمانلار ھىندىستاندا ئىبادەتخانىلارنى ۋەيران قىلغان بولسا، ئۇنداقتا، مۇسۇلمان بولۇش سۈپىتىم بىلەن، بۇ توغرا ئەمەس دېيەلەيمىز.

— توغرا ئەمەس؟

— شۇنداق، قىلچە شۇبھىسىزكى، بۇ توغرا ئەمەس.

— ئۇلار بۇتلارنى ۋەيران قىلغان تەقدىردىمۇ؟

ئابدۇللا كۈلۈمسىرەپ قويدى. ئۇ ئېزىكان بىلەن سۆزلىشىشكە باشلىدى. ئۇلار ئەرەب تىلىدا ئۆزئارا پىكىر ئالماشتۇردى. ئاخىردا ئابدۇللا سودىيە كېسىمنامىنى

جاكارلىغان تەلەپپۇز بىلەن:

ــ پەيغەمبىرىمىز ئۆز قولى بىلەن بۇتلارنى چاققان، شۇڭا بۇتقا چوقۇنۇش ئەلۋەتتە توغرا ئەمەس، ــ ئۇ گەپنى ناھايىتى تەبئىي ھالدا ئەھلى كىتابلارغا يۆتكىدى ۋە يەنىلا كۆلۈمسىرىگەن ھالدا سۆزلىدى، ــ لېكىن، بىز ناسارالار ۋە يەھۇدىيلارنى ئەھلى كىتاب دەيمىز، شۇنداقلا ئۇلارنى ھۆرمەتلەيمىز. ئەگەر بىرەر ئەھلى كىتاب بىرەر ھايۋاننى بوغۇزلىسا، مۇسۇلمانلار يېيىشە بولمىدۇ.

ــ مېنىڭ بىر مەسىلىنى سورىغۇم كېلىۋاتىدۇ: ئەگەر بىرەر ئەھلى كىتاب ئۆز دىنىي ئېتىقادى بولۇپ، ئىسلام دىنى ۋە مۇھەممەد پەيغەمبەرنى قوبۇل قىلمىسا، ئۇنداقتا ئۇ يەنىلا جەننەتكە كىرەلەمدۇ؟

ئۇلار يەنە كۆلۈشۈپ كەتتى ۋە ئۆزئارا تېخىمۇ كەسكىن پىكىرلەشتى.

ــ بۇ مەسىلە توغرىسىدا نۇرغۇن ئوخشىمىغان قاراشلار بار، ــ دېدى ئابدۇللا، ــ لېكىن، ئاساسىي ئېقىمنىڭ قارىشىچە، بۇ مۇمكىن ئەمەس.

مېنىڭ خىيالىم خۇداشۇناسلىقتا ئەمەس، شۇنىڭدەك ئاخىرەت بىلەنمۇ مۇناسىۋەتسىز ئىدى. ماڭا ئەڭ قىزىقارلىق تۇيۇلغىنى ئابدۇللانىڭ مۇسۇلمانغا بولغان ئۇقۇمىدا بىيولوگىيەلىك تۇسىنىكىمۇ بارلىقى بولدى. ئېھتىمال دەل مۇشۇ ھال مۇسۇلمانلار مېنىڭ زادى مۇسۇلمان ـ مۇسۇلمان ئەمەسلىكىمنى ئايدىڭلاشتۇرماقچى بولغانلىقىنىڭ سەۋەبى بولسا كېرەك. بۇ مېنىڭ تۇركىيەگە يېڭىلا كەلگەن چېغىمدىكى كەچۈرمىشلىرىم بىلەن ئوخشاش ئىدى. بىراق، مېنىڭ زادى قانداق مۇسۇلمان ئىكەنلىكىم ئانچە مۇھىم ئەمەس ئىدى.

ــ سىلەردە دۇنياغا قارىتا بىر خىل پان مۇسۇلمانچىلىق قارىشى بار ئىكەن، بىراق ئەمەلىيەتتە مۇسۇلمان دۇنياسى بۆلۈنۈپ كەتكەن.

ــ سىز سۇننىي مەزھىپى بىلەن شىئە مەزھىپىنى دېمەكچىمۇ؟

— شۇنداق، لېكىن يەنە دۆلەت بىلەن دۆلەت ئارىسىدىكى بۆلۈنۈشنىمۇ دېمەكچىمەن. تۈركىيەنىڭ ئۆز ئۇسۇلى بار، ئىرانىنىڭمۇ ئۆز ئۇسۇلى بار. سىلەر قايسى جەھەتتىن مۇسۇلمانلارنىڭ بۇنداق بۆلۈنۈشلىرنى يېڭىشىدىن ئۇمىد بار دەپ قارايسىلەر؟

— ئېھتىمال ئوخشىمىغان سىياسىي قاراشلار ئارىسىدا بىرلىك ھاسىل قىلغىلى بولماس، — دېدى ئابدۇللا، — لېكىن، ئاددىي خەلق... سىز ئۇلارمۇ ئىككى قاتلامغا بۆلۈنگەن دېيىشىڭىز مۇمكىن. يۇقىرى قاتلامدىكى سىنىپلار سىياسىي قۇرۇلمىغا بەكرەك كۆڭۈل بۆلىدۇ، بىراق تۆۋەن قاتلامدىكىلەر ئوخشىمايدۇ. ئەگەر سىز مۇسۇلمان دۆلەتلەردىكى خەلقنى كۆزىتىدىغان بولسىڭىز، ئۇلارنىڭ ئارىسىدا زور پەرقنىڭ يوقلۇقىنى بايقايسىز. سىياسىي قۇرۇلمىلاردا ئوخشىماسلىقلار بولغان تەقدىردىمۇ — ھەتتا بەزىلىرى غەربنىڭ شەكلىگە يېقىنلىشىشى مۇمكىن — بىراق خەلقنىڭ ياشاش ئۇسۇلىدا ئىختىلاپ مەۋجۇت ئەمەس.

ئابدۇللا تۈركىيەدىن باشقا ئىسلام دۆلىتىگە زادىلا بېرىپ باقمىغان، ئەمما ئۇنىڭ دۇنيادىكى ھەممە مۇسۇلمانلار قېرىنداش ئىكەنلىكىگە قەتئىي ئىشىنىش قارىشى دۆلەتتىن، سىياسىيدىن ھالقىپ كەتكەنىدى. بۇمۇ مۇسۇلمانلار قىممەت قارىشىنىڭ بىر قىسمى بولۇپ، ھۆكۈمەت ۋە سىياسىي قاتلام چىرىپ كەتكەن، چەت ئەلنىڭ تىزگىنلىشىگە ئۇچرايدۇ، ئاددىي مۇسۇلمانلارنىڭ ھەممىسى ئاق كۆڭۈل، بىردەك ئىتتىپاقلىشالايدۇ، دەپ قارىلاتتى. دادام كېيىن مېنىڭ ئالدىمدىمۇ مۇشۇنداق قېرىنداشلارچە دوستلۇقنى تىلغا ئالدى، بىراق ھەرقانچە ئويلىنىپمۇ ئۇنىڭ زادى نېمىگە ئاساسەن بۇنداق قېرىنداشلارچە دوستلۇق تەرىپىدىن قوبۇل قىلىنغانلىقىنىڭ، يەنە نېمە ئۈچۈن ئۆزۈمنىڭ ئۇ قاتىنىشالايدىغان ساھەنىڭ سىرتىدا قالدۇرۇلغانلىقىمنىڭ جاۋابىنى تاپالمىدىم.

— ئەگەر سىز بىر دۆلەتكە بېرىپ، ئىككى توپ كىشىنى ئۇچرىتىپ قالسىڭىز، — دېدى ئابدۇللا، — قايسىسىنىڭ مۇسۇلمان، قايسىسىنىڭ مۇسۇلمان ئەمەسلىكىنى ئاسانلا پەرق ئېتەلەيسىز. چۈنكى، مۇسۇلمان بولۇش سۈپىتىدە نۇرغۇن تەلەپنى ئورۇنلاش كېرەك. مەسىلەن، ناماز ۋاقتى بولغاندا، نامازغا بېرىشى شەرت. يەنە ئېيتايلۇق، مۇسۇلمانلار يالغان سۆزلىسە بولمايدۇ...

— ھەي، توختاپ تۇرۇڭ، بۇ تازا قاملاشمىغان گەپ بولدى. سىزنىڭ كۆزدە تۇتۇۋاتقىنىڭىز ھېلىقى دۇرۇس مۇسۇلمانلار بولۇشى مۇمكىن، لېكىن دۇرۇس ئاسارالارمۇ ئوخشاشلا يالغان سۆزلىمەيدۇ.

ئابدۇللا كۈلۈپ كەتتى. مەن بۇنداق گەپنى كۆپ قېتىم ئاڭلىغان. مۇسۇلمانلار باشقا مۇسۇلمانلارنى ئۆلتۈرسە بولمايدۇ. ئۇنداقتا، ئىراقتا يۈز بەرگىنى قانداق ئىشلار؟ مۇسۇلمانلار مەڭگۈ ئاتوم بومبىسى تاشلىمايدۇ، يەنە مۇشۇ خىلدىكى نۇرغۇن گەپ ـ سۆزلەر بار.

— بايا سىز ئىسلام دۆلەتلىرى ئوتتۇرىسىدىكى توقۇنۇشنى تىلغا ئالدىڭىز، — دېدى ئابدۇللا، ئۇنىڭ چىرايى جىددىي تۈس ئالدى، — لېكىن، مېنىڭ چۈشەندۈرمەكچى بولغىنىم، سىز مەيلى نەدە بولۇڭ، مۇسۇلمان بولۇش سۈپىتىڭىز بىلەن، باشقىلارنىڭكىگە ئوخشىمايدىغان كەچۈرمىشىڭىز بولىدۇ. مۇسۇلمانلىق سالاھىيىتى تارىختىن ئۈستۈن تۇرىدۇ. ئۇ بىر خىل مەۋجۇتلۇق ئەندىزىسى، بىر خىل غايە. سىز بۇ غايىگە قانچە يېقىنلاشقانسېرى، شۇنچە لاياقەتلىك مۇسۇلمان بولالايسىز.

مۇسۇلمانلىق سالاھىيىتى تارىختىن ئۈستۈن تۇرىدىكەن. ئارتۇر كوستېلىنىڭ «چۈشتىكى زۇلمەت» ناملىق كىنو فىلىمىدىكى گىلگېنىنىڭ: «ھەقىقەت دەل ئىنسانلارغا پايدىلىق بولغان نەرسە» دېگەن سۆزىگە ناھايىتى ئوخشاپ كېتىدىغان بۇنداق تەرىپلەش ئىسلام دىنىنىڭ ئۆز ئەركانلىرىغا مۇخالىپ

كېلىدىغان شۇنچە كۆپ تارىخقا نېمە ئۈچۈن سەۋر - تاقەت قىلىدىغانلىقىنى لايىقىدا چۈشەندۈرۈپ بېرەتتى.

ئابدۇللا ئۆزى پىششىق بىلىدىغان ئىسلامچە مەنتىقىدىن پايدىلىنىپ چۈشەندۈردى:

— سىز ئوخشىمىغان ئىسلام دۆلەتلىرىدە پەرق مەۋجۇت دەپ قارايدىكەنسىز، بىز بۇ نۇقتىنى ئىنكار قىلمايمىز، بىراق بۇ پەرقلەر ۋاقىتلىق، خالاس. بۇ پەرقلەرگە ئېرەن قىلىپ كەتمىسەكمۇ بولىدۇ، چۈنكى بىز مەڭگۈ ئۆزگەرمەيدىغان بىر خىل ئالاھىدىلىككە ئىگە.

— سىز غەرب دۇنياسى مۇسۇلمان دۇنياسىدىن بەزى نەرسىلەرنى تارتىۋالماقچى دەپ قارامسىز؟

— بۇ ناھايىتى چوڭ مەسىلە، — دېدى ئابدۇللا ئارقىسىغا سەل يۆلىنىپ.

ئاسمان ئاستا - ئاستا قاراڭغۇلاشماقتا ئىدى، كۈتكۈچى يەنە چاي ئەكىلىپ بەردى.

— مېنىڭچە، — دېدى ئابدۇللا، — غەرب دۇنياسى ئىسلام دىنى ئىگە بولغان غايە قۇرۇلمىسىنىڭ ئۆزلىرىنىڭ پۈتكۈل سىياسىي، مەدەنىيەت قۇرۇلمىسىنى بۇرۇنقىغا قايتۇرۇۋېتىشقا قۇربى يېتىدىغانلىقىنى بىلىدۇ. ئىسلام دىنى بۇنداق ئۇستۇنلۇكنى ھازىرلىغان. چۈنكى سىز ئۇنى ئۆزگەرتەلمەيسىز. ئىسلام دىنى يەنىلا جايىدا تۇرىدۇ، سىز ئۇنى ئۇيان - بۇيان قىلىۋېتىشكە ئامالسىز. ئەگەر ئۇنىڭ ئەقىدىلىرىگە رىئايە قىلىسىڭىز، ياخشى مۇسۇلمان ھېسابلىنىسىز. ئۇنىڭدىن ئايرىلماقچى بولسىڭىز، تالىبىۋېلىش ئۆزىڭىزنىڭ ئىختىيارىدا، لېكىن سىز بۇ دىننى ئۆزگەرتىشكە ئامالسىز.

ئۇ مۇشۇنداق شەكىل بىلەن ئىسلام دىنىغا ئىشىنىدىغانلا بولسا، ئۇنىڭ تۇرمۇشىدىكى نۇرغۇن مەزمۇندىن گۇمانلانماي بولمايتتى. ھەرھالدا ئۇ يەنىلا ئىسلام دىنىنىڭ سىرتىدىكى تېخىمۇ مۇكەممەل قۇرۇلمىدا ياشايتتى، شۇنداقلا بۇ ئۇنىڭ

تۇرمۇشىنىڭ ھەرقايسى جەھەتلىرىگە سىڭىپ كىرگەنىدى. مەن ئۇنىڭ «دۇنيا قۇرۇلمىسى» دېگەن سۆزنى ئىجاد قىلغانلىقىدىن ئىنتايىن مىننەتدار بولدۇم. بۇمۇ بىزنىڭ تۇرمۇش كەچۈرمىشلىرىمىزنىڭ ئۆزئارا گىرەلىشىپ كەتكىنىگە ئوخشاش بولۇپ، ئىسلام دىنى پەقەت ئۇنىڭ تاللىشىلا ئىدى.

— ياخشى، — دېدىم مەن، — سىز ۋە مەن بۇ «دۇنيا قۇرۇلمىسى» نىڭ بىر قىسمى، نۇرغۇن شەيئى بۇ قۇرۇلمىدىن كەلگەن، مەسىلەن، سىز ئىشلىتىۋاتقان تېلېفون...

مەن ئەتراپىمغا كۆز يۈگۈرتۈپ، مىسال كەلتۈرىدىغانغا باشقا نەرسىلەرنى تاپماقچى بولدۇم، بىراق ئۇ مېنى توختىتىۋالدى.

— ھەممە، — دېدى ئۇ، ئاۋازىدىن ئازابلىنىۋاتقانلىقى بىلىنىپ تۇراتتى، — ھەممىسى شۇ.

— توغرا، ھەممىسى شۇ، — مەن بۇ گەپنى تەكرارلىغاچ، ئۇنىڭغا رەھىم سالدىم ۋە سەل مۇلايىمراق بولۇشۇم كېرەكلىكىنى ھېس قىلدىم، — سىز بۇ شەيئىلەرنىڭ ئىچىدىن قانداق قىممەتنى بايقىدىڭىز؟

ئۇلار بىردەم پاراڭلاشتى. مەن ئۇلارنىڭ بۇ سوئالىنىڭ مەنىسىنى ئوبدان چۈشىنىدىغانلىقىنى، پەقەت پاراڭلىشىش داۋامىدا بىر يول تاپماقچى بولۇۋاتقانلىقىنى ھېس قىلدىم.

— «مارلبورو» ماركىلىق تاماكا، — ئېزىكان كۈلۈپ كەتتى، — ئىشلىنىش تېخنىكىسى يامان ئەمەس.

روشەنكى، ئابدۇللانىڭ مۇلاھىزە قىلىشى تېخىمۇ چوڭقۇر ئىدى.

— راست گەپنى قىلسام، بايقىمىدىم، — دەپ جاۋاب بەردى ئۇ، — بۇ مۇسۇلمان زىيالىيلار ئويلىنىدىغان بىر چوڭ مەسىلە. بۇ مەسىلە توغرىسىدا نۇرغۇن مۇھاكىمە بولدى، بىر خىل تېخنىكىنى ئېتىراپ قىلىش ئۆز مەيلىچە بولىدىغان ئىش ئەمەس. كىنوخانىنى مىسالغا ئالساق، ئىرانلىقلار نۇرغۇن ياخشى كىنولارنى ئىشلىدى. ھازىرقى ئەھۋالدىن قارىغاندا، بۇنى قوبۇل قىلىش كېرەك. كىنو ئىشلەش ئارقىلىق غايىمىزنى نامايان

قىلغىلى، دۇنيا قۇرۇلمىسى بىلەن قارشىلاشقىلى بولمىدۇ.

ئۇنىڭ گېپىنى بۆلگۈم كەلدى، چۈنكى ئۇ تىلغا ئالغان ئۇيغۇر فىلملىرىنىڭ كۆپىنچىسى ئەمەلىيەتتە ئىسلام ھاكىمىيىتىگە قارشى ئىدى، بىراق شۇ چاغدا ئۇ تېخىمۇ قىزىقارلىق بىر قاراشنى ئوتتۇرىغا قويدى.

— لېكىن، يەنە بەزى كىشىلەر بىز فىلمىنى ئەمەس، تېلېكامېرانىڭ ئۆزىنى مۇھاكىمە قىلىشىمىز كېرەك دەپ قارايدۇ. مۇنەۋۋەر فىلمىنى سۈرەتكە ئېلىشتىن بۇرۇن، بىز تېلېكامېرانىڭ ئۆزى ياخشىمۇ ياكى يامانمۇ دېگەننى مۇھاكىمە قىلىپ ئايدىڭلاشتۇرۇۋېلىشىمىز كېرەك. بىز تېلېكامېرانىڭ مەھسۇلاتىغا ئەمەس، ئۆزىگە قىزىقمىز.

— تېلېكامېراغا نېمە بوپتۇ؟

— ئۇ غەرب مەدەنىيىتىنىڭ مەھسۇلى. بىزنىڭ تېلېكامېرانى مۇھاكىمە قىلىشىمىز زۆرۈر. ئۇنىڭ ۋەكىللىك قىلىدىغىنى نېمە؟

ئۇنىڭ بۇ گېپىدىن تېنىم شۇركۇنۇپ كەتتى. ئۇنىڭ گەپ-سۆزلىرىدىن بۇ دۇنيانى پارچىلاپ چۈشىنىش، ئاندىن دىنىنىڭ ئۆلچىمىدىن پايدىلىنىپ بىردىن - بىردىن باھالاپ ئېتىراپ قىلىش ياكى ئىنكار قىلىشتىن ئىبارەت بىر خىل ئىستەكنىڭ بارلىقىنى ئۇقتۇم. شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا، ئۇنىڭ تۇرلۇك قاراشلىرىنىڭ بىردەك ئىكەنلىكىگە قايىل بولدۇم. ئۇ بىر تەرەپتىن «دۇنيا قۇرۇلمىسى» دىن نەپ ئېلىشنى خاتا دەپ قارايدىكەن، شۇنىڭ بىلەن بىللە ئۆزىنى بۇ دۇنياغا تاقابىل تۇرۇش قىممىتى قارىشى بىلەن قورالاندۇرىدىكەن. تولىمۇ چوڭقۇر پىكىر يۈرگۈزىدىغان ياكى ساختىپەزلىك قىلىشنى شۇنچە كۆڭلىگە ئالمىدىغان ئابدۇللاھەك كىشىلەر تولىمۇ ئاز. لېكىن، مەن ئۇنى قانائەتلەندۈرەلەيدىغان، بېكىنمە، تامامەن ساپ مۇھىتنى تەسەۋۋۇر قىلالمىدىم...

ئۇ مېنىڭ قارشى تۇرىدىغانلىقىمنى سېزىپ قالدى بولغاي، ئارقىدىنلا تەسەللى بېرىشكە باشلىدى، شۇنىڭ بىلەن ھېلىلا

يانغىلى باشلىغان غەزەپ ئوتى ئىدراك تەرىپىدىن بېسىۋېتىلدى.

— تۇركىيە بۇرۇن بىر مەزگىل كىشىلەرنىڭ مۇسۇلمانچە باش يېغلىق ۋە تۇركچە كىگىز قالپىقىنى كىيىشىنى چەكلىگەنىدى، ئادەتتىكى قالپاقنىلا كىيىشكە بولاتتى. ئۇ چاغلاردا بىز باش يېغلىق چىگىشكە بولامدۇ، يوق، دېگەننى مۇھاكىمە قىلغانىدۇق. بۇنداق مۇھاكىمە بەك مۇھىم. ھەرقانداق مەدەنىيەتتە سىمۋول خاراكتېرلىك بەزى بەلگە بۇيۇملار بولىدۇ، تاقىغان ھامان، ئۇلار سىزنىڭ مەدەنىيەت تەۋەلىكىڭىزنىڭ بەلگىسى بولۇپ قالىدۇ.

— تەۋەلىك خاراكتېرى شۇنچە مۇھىممۇ؟ غەرب شەرقتىن نۇرغۇن نەرسىنى قوبۇل قىلدى، ئەكسىچە قىلىپ ئېيتساقمۇ، ئەھۋال شۇنداق. نېمە ئۈچۈن سىلەرنىڭ جەزمەن ھەممىنى يېڭىباشتىن يارىتىشىڭلار كېرەك بولىدىكەن؟

نەچچە ئەسىردىن بۇيان، ئىسلام دىنى گىرېتسىيەنىڭ مېدىتسىناسى ۋە پەلسەپىسىدىن تارتىپ، ئىرانىنىڭ بىناكارلىقىغىچە سىرتتىن كەلگەن نۇرغۇن نەرسىنى قوبۇل قىلغان. سۆھبەت ئاخىرلىشىش ۋاقتىغا كەلگەندىلا، ئابدۇللا نېمە ئۈچۈن ھازىرقى ئىسلام دىنىنىڭ تويۇنۇپ بولغانلىقىنى، خۇددى ئامېرىكا مەدەنىيىتى يوگا گۈمپىسى ۋە ئىتالىيە تائاملىرىنى قوبۇل قىلغاندىن كېيىن، «باشقىسى كېرەك ئەمەس» دېگىنىگە ئوخشاش، مەدەنىيەت جەھەتتىكى قوبۇل قىلىشنى توختاتقانلىقىنى چۈشەندۈردى.

— ئەلۋەتتە، — دېدى ئۇ، — بۇ چوقۇم شۇنداق. مەن قانداق قىلسا ياخشى بولىدىغانلىقىنى بىلمەيمەن. مېنىڭ ئويۇم غەربتىن كەلگەن ھەممە نەرسىنى تاشلىۋېتىش ئەمەس. بۇ تولىمۇ بىمەنىلىك بولىدۇ. دېمەكچى بولغىنىم، بىز ھازىر ئىشەنگەن ياكى قوللىنىزدا بار بولغان نەرسىلەر ئۈستىدە ئويلىنىشىمىز كېرەك، چۈنكى... — ئۇ گېپىنى داۋاملاشتۇرالمىدى، — چۈنكى بۇگۈنكى كۈنگىچە بىز بۇنداق قىلىپ باقمىدۇق، — ئۇ سەل

توختۇالغاندىن كېيىن گېپىنىڭ ئاخىرىنى ئېيتقاندا، ئاۋازى بوغۇلغاندەك بولدى.

ئارىنى بىرپەس سۈكۈت باستى، ئۇ ئۆزىنى سەل بېسىۋېلىپ بايىقى تېما ئۈستىدە گەپ باشلىدى:

— بىز بارلىق شەيئىلەرنى تەكشۈرۈش ۋە مۇھاكىمە قىلىشقا موھتاج، ئېھتىمال بىز يېڭى بىر قۇرۇلمىنى يارىتىپ قالارمىز. مەن بۇنداق ئەھۋالنىڭ راستلا يۈز بېرىدىغانلىقىغا بىرنېمە دېيەلمەيمەن، بىراق بىز قىلىشقا تېگىشلىك ئىش — ھەممىنى باشتىن - ئاخىرغىچە تەكشۈرۈش ۋە تەتقىق قىلىش. بىز شۇنداق قىلىشقا موھتاجمىز.

تۈركىيەنىڭ دوگما، باشباشتاق بىدئەتچىلىكى ئاستىدا يىراقلىشىۋاتقان تارىخ ئابدۇللادەك كىشىلەرنى يارىتقان. ئۇلار بۈيرۇق بويىچە ئۆزىنىڭ ئېتىقادىنى يوشۇرۇشنى، ياۋروپالىقلارنىڭ كىيىم - كېچەكنىنى كىيىشنى خالىمايدۇ. ئۇ تارىخنى تەتقىق قىلىدۇ، مۇستافا كامالنىڭ «ئىسلام مەدەنىيىتى» نى چەكلىگەنلىكىنى تەتقىق قىلىدۇ، مۇستافا كامال تۈركىيەلىكلەرنىڭ ۋۇجۇدىدىن ئايرىۋەتمەكچى بولغان تىلنى ئۆگىنىدۇ، ئۇ مەنئى قىلغان كىيىملەرنى كىيىدۇ، شۇنىڭ بىلەن بىللە يەنە بۇ تاللىشى ئۈچۈن بەدەل تۆلەيدۇ.

— ئۆسۈپ يېتىلىش جەريانىدا، سىز ۋە ئەتراپىڭىزدىكىلەر مۇستافا كامالغا قانداق قاراشتا بولغان؟ — دەپ سورىدىم مەن.

مەن بۇ سوئالنى ئاڭلىغان مۇسۇلمانلارنىڭ ئوڭايسىزلانغان ھالدا كۈلۈمسىرىگىنىنى كۆرگەنىدىم. ئابدۇللادىن ھەقىقىي جاۋاب بېرىشنى تەلەپ قىلدىم ھەمدە زىيارىتىمنىڭ ھەرگىز گېزىتكە ئىشلىتىش ئۈچۈن ئەمەسلىكىگە كاپالەت بەردىم.

— ئەلۋەتتە ياقتۇرمايمىز، — دېدى ئۇ ئاخىر، — بىزنىڭ ئۇنىڭ توغرۇلۇق قىلىدىغان پارىڭىمىز كۆپ ئەمەس... سىزنىڭ دېمەكچى بولغىنىڭىز بىزنىڭ ئائىلىدىمۇ؟

— ھەئە، دەل ئۆسۈپ يېتىلىش مۇھىتى، مەكتەپ ۋە ئائىلىدە.

ـــ مەكتەپتە ئوقۇۋاتقاندا، پەقەت مەكتەپتىلا مۇستافا كامالنىڭ چۈشەنچىسى بىلەن ئۇچرىشاتتۇق. ئۇ مەكتەپنىڭ سىرتىدا مەۋجۇت ئەمەس. بۇنى ئىپادىلەش بەكلا قىيىن. كۆپچىلىك بەزى ئىشلارنى مۇھاكىمە قىلمايدۇ، ئەمما ھەممىسىنىڭ كۆڭلىگە ئايان.

ئابدۇللا بىر كونسېرۋاتىپ مەھەللىدە چوڭ بولغان. ئاددىي قىلىپ ئېيتسام، مەن ئۇنى سېمونت بىلەن قۇرۇلغان، ئەتراپىنى دىنغا ئېتىقاد قىلىدىغان ئەر ۋە ئاياللار ئورۇالغان ھېلىقى دۇندىن خالىي رايونىنىڭ مەيدانىدىكى بىر بالا دەپ تەسەۋۋۇر قىلالايمەن.

ئۇ بىدئەتچىلىك توغرىسىدا بىرمۇنچە قاقشىدى:

ـــ بىدئەتچىلىك بىر تۈركۈم يېڭى ئادەملەرنى تەربىيەلەش ئۈچۈن پايدىلىنىلىپ، مۇسۇلمانلارنى قۇرۇلمىنىڭ سىرتىغا سقىپ چىقىرۇەتمەكچى بولۇۋاتىدۇ، شۇنداقلا مەلۇم دەرىجىدە مۇۋەپپەقىيەت قازاندى. ئېيتايلۇق، بىر دىنىي زات ھۆكۈمەتتە مۇھىم ۋەزىپىدە، مەسىلەن، باش مىنىستىر بولسا، بىز بۇنداق ئىشقا ئىنتايىن دىققەت قىلىشىمىز كېرەك، چۈنكى بۇ ھەرگىز ياخشى ئىش ئەمەس. تۈركىيەدىكى مۇسۇلمانلار يەنىلا قۇرۇلمىنىڭ سىرتىغا سقىپ چىقىرىلۇاتىدۇ، بىراق ئۇلار كىرىشكە تىرىشۋاتىدۇ. تۈركىيەدىكى ئىسلاھاتلارنىڭ ھەممىسى يۇقىرىدىن تۆۋەنگە بولىدۇ. يۇقىرى قاتلامدىكىلەر خەلقتىن بۇ ئىسلاھاتقا ئېھتىياجلىقمۇ ـ ئېھتىياجلىق ئەمەسمۇ سوراپ قويمايدۇ.

ئابدۇللا بۇ قۇرۇلما ئىچىدە نۇرغۇن ئازاب ـ ئوقۇبەتكە دۇچار بولغان. ئۇ ئەردوغانغا ئوخشاشلا ئىمام خاتىپ مەكتىپىنى پۈتكۈزگەن. ئۇ ئالىي مەكتەپكە كىرىش ئۈچۈن ئىمتىھان بەرگەندە، مۇشۇ سەۋەب تۈپەيلى نومۇرى تارتىلىپ كەتكەن. بۇنى ئويلاۋېتىپ، تۇيۇقسىز ئۇنىڭ دىن ۋە ئەرەب تىلىنى ئۆگىنىشى ئۆزىنىڭ ئارزۇسىمۇ ـ ئارزۇسى ئەمەسمۇ سورىغۇم كەلدى.

— بۇ ئىش ئەھمىيەتتە بەكلا مەسخىرىلىك ئىش، — دەپ جاۋاب بەردى ئۇ، — ئەينى چاغدا بىز ئون بەش ئارزۇيىمىزنى تولدۇرۇشىمىز كېرەك ئىدى. ئارزۇ جەدۋىلىمىدە ئىلاھىيەتشۇناسلىق 13 - ئورۇنغا تىزىلغان، بىرىنچى ئارزۇيۇم سودا ئىلمى ئىدى. ئۇ چاغدا مەن ئاران ئون توقۇز ياشقا كىرگەن، شەيئىلەرگە توغرا ھۆكۈم قىلالمايتتىم، بىراق ئىلاھىيەتشۇناسلىق ئىنستىتۇتىغا كىرگەندىن كېيىن، بۇنىڭ ماڭا ئەڭ مۇۋاپىق كېلىدىغان پەن ئىكەنلىكىنى تونۇپ يەتتىم.

سودا ئىلمى ! مەن ھەيران قالدىم. زامانىۋى قۇرۇلمىغا قارىتا ئۆچمەنلىككە تولغان ئابدۇللانىڭ ئىلگىرى جەمئىيەت پەلەمپىيىدە يۇقىرى ئۆرلەپ، قۇرۇلما ئىچىدىكى مەنپەئەتنى قوغلاشقانلىقىنى كىمۇ خىيالىغا كەلتۈرىدۇ دەيسىز. قۇرۇلما تەرىپىدىن سىقىپ چىقىرىلغاندىن كېيىن، ئۇنىڭ ھازىرقى نىشانى ئىسلام تەتقىقات فاكۇلتېتىدا تەتقىقاتچى بولۇش ئىكەن.

كەچ بولدى، مەن ئورنۇمدىن تۇرۇپ ئۇلار بىلەن خوشلاشماقچى بولدۇم، ئەمما ئاخىرقى بىر سوئال قەدىمىنى توختىتىۋالدى. مەن بۇ سوئالنى شۇنىڭ ئۈچۈن خىيالىمغا كەلتۈردۈمكى...

— سىز مۇسۇلمانلارنىڭ ئۆزى «دۇنيا قۇرۇلمىسى» غا ئوخشىمايدىغان قۇرۇلمىنى يارىتىشى كېرەك دېدىڭىز. ئۇنداقتا، نېمە ئۈچۈن مۇسۇلمانلارنى بىر «دۇنيا قۇرۇلمىسى» غا سىغدۇرغىلى بولمايدۇ؟

— سىزگە بىر ھېكايە سۆزلەپ بېرەي، — دېدى ئابدۇللا، — ئەگەر بىر مۇسۇلمان ئايال بىر غەيرىي مۇسۇلمان بىلەن توي قىلماقچى بولسا، بىز رۇخسەت قىلمايمىز. ئۇ بۇنداق قىلسا بولمايدۇ. لېكىن، بىر مۇسۇلمان بىر ئەھلى كىتابنى خوتۇنلۇققا ئالماقچى بولسا، بۇنىڭدا چاتاق يوق. يەھۇدىيلار بىزنى ئەرلەرنىڭ يەھۇدي دىنى ياكى خىرىستىيان دىنىغا ئېتىقاد قىلىدىغان ئاياللارنى خوتۇنلۇققا ئېلىشىغا يول قويىدۇ، ئەمما مۇسۇلمان

ئايالالارنىڭ يەھۇدىي دىنى ياكى خىرىستىيان دىنىغا ئېتىقاد قىلمىغان ئەرلەرگە تېگىشىگە رۇخسەت قىلمايدۇ، دەپ تەنقىد قىلىدۇ. بۇنىڭ نېمە ئۈچۈنلۈكىنى بىلەمسىز؟ چۈنكى، بىز ئۇلارنىڭ پەيغەمبەرلىرىنى، ۋەھىي كىتابلىرىنى قوبۇل قىلمىز، شۇنداقلا ئەيسانىڭ يامان گېپىنى قىلمايمىز، لېكىن ئۇلار بىزنىڭ پەيغەمبىرىمىزنى قوبۇل قىلمايدۇ. ئۇلار «قۇرئان كەرىم» نى، دىنىمىزنى، بىزنىڭ قۇرۇلمىمىزنى قوبۇل قىلمايدۇ. مانا بۇنىڭ ئۆزى پەرق... بۇ ھەرگىزمۇ باشقا مەدەنىيەتلەرنى ۋەيران قىلىشىمىز كېرەك دېگەنلىك ئەمەس.

ئۇ گېپىدىن توختىدى، مەن ئۇنى ئارىمىزدا يەنە بىر قېتىم دوستانە بولمىغان كەيپىياتنىڭ پەيدا بولغانلىقىنى چوقۇم سەزدى دەپ ئويلىدىم، بىراق ئۇ يەنىلا سۆزىنى داۋاملاشتۇردى:

— مەسىلەن، بىر ناسارا بىز بىلەن بىر يەردە ياشىسا، بىراق مۇسۇلمانلارنىڭ ئۇسۇلىغا رىئايە قىلمىسا بولىدۇ. ئۇ بۇ يەردە تۇرسا بولىدۇ، لېكىن بىزنىڭ گېپىمىزنى ئاڭلىشى شەرت.

ئاشۇ سالقىن ھەم نەمخۇش چۈشتىن كېيىن، مەن بوسپورۇس بوغۇزىنىڭ ئاسىيا دېڭىز قىرغىقىدىكى بىر قەھۋەخانىدا ئابدۇللا ۋە ئېزىكان بىلەن خوشلاشتىم. ئەتىسى ئەتىگەندە پويىزغا ئولتۇرۇپ دەمەشققە بارماقچىدىم، شۇ تاپتا پويىز بېلىتى ئالغىلى بارمىسام بولمايتتى.

ئابدۇللامۇ كېيىنكى يىلى يازدا سۇرىيەگە بېرىشنى پىلانلىغانىكەن. مەن ئۇنىڭ بېرىشىنى ئۈمىد قىلدىم. ئۇ مەندىن پاكىستاندىكى بەزى ئەھۋاللارنى، ئۇ يەردىكى خەلقنىڭ قايسى دەرىجىدىكى ئەركىنلىككە ئىگە ئىكەنلىكىنى سوردى. مەن ئۇنىڭ ئۇ يەرگە بېرىپ كۆرۈپ بېقىشىنى ئۈمىد قىلدىم. تۇركىيە بىلەن پاكىستان ئوخشاش تارىخقا ئىگە: ھەربىي جەھەتتىكى ئەمەلىي كۈچى قۇدرەتلىك، دائىم سىياسىي ۋەقەلەرگە چېتىلىپ قالىدۇ، ھەر ئون يىلدا سىياسىي ئۆزگىرىش

يۇز بېرىپ، ۋەزىپىدىكى رەھبەرگە ئۆلۈم جازاسى بېرىلىدۇ، بىراق تۈركىيە پاكىستانىنىڭكى بىلەن ئوخشىمايدىغان يولنى تاللىۋالغان. مەن باشقا مۇسۇلمان ئەللەرگە بېرىپ كۆرۈپ بېقىش ئابدۇللادا بەزى يېڭى ئوي - پىكىرلەرنى، ۋەتەنىنىڭ ئىسلام دۇنياسىنىڭ ئورتاقلىقىدىن باشقا ئېرىشكەن مۇۋەپپەقىيەتلىرىگە قارىتا يېڭىچە ھۆرمەت تۇيغۇسىنى پەيدا قىلىدىغانلىقىغا ئىشىنىمەن.

پاكىستان بىلەن تۈركىيەنىڭ ئىنتايىن مۇھىم باغلىنىشى بار. 1947 - يىلى پاكىستان مۇستەقىللىقىنى قولغا كەلتۈرۈپ، كۆپ مەنبەلىك جەمئىيەتتىن ئايرىلىپ چىققاندىن كېيىن، تۈركىيەگە ئوخشاش مۇقىم دۆلەت چېگراسى بار، ئاھالىسىنىڭ ھەممىسى دېگۈدەك مۇسۇلمان بولغان دۆلەتكە ئايلاندى، بۇنداق مۇستەقىللىق ئىككى دۆلەتنىڭلا تارىخىدا ئىلگىرى بولۇپ باقمىغان. ئوخشىمايدىغىنى، ھىندىستان بىلەن پاكىستاننى بۆلۈپ ئىداره قىلىشتىكى ئەسلىي مەقسەت ھىندىستاندىكى مۇسۇلمانلار ئۈچۈن مۇستەقىل، دىندىن خالىي ماكان قۇرۇپ بېرىش بولسىمۇ، بىراق پاكىستان يېڭىباشتىن ئىسلام تارىخى بىلەن بولغان مۇناسىۋىتىنى تېپىۋالدى، ھەتتا ئوردۇ تىلىنى ئىسلام دۆلىتىگە ئەڭ مۇۋاپىق كېلىدىغان ئورتاق تىل قىلىپ كىرگۈزدى. تۈركىيە، يەنى تۈركلەر ئۈچۈن قۇرۇلغان بۇ دىندىن خالىي دۆلەت ئىسلام تارىخى بىلەن بولغان ئالاقىسىنى ئۈزدى.

زىيارىتىمىنىڭ دەسلەپكى پىلانلىرىدىن بىرى ئىسلام تارىخى بىلەن ئالاقىسىنى ئۈزگەن بىر دۆلەتكە بېرىپ، دىنىي كىشىلەر توپىنىڭ قانداق تۇرمۇش ھالىتىدە تۇرۇۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ بېقىش ئىدى. مەن سىياسىي ۋە تارىخىي جەھەتتە، ئابدۇللانىڭ ئېتىقادى «دۇنيا قۇرۇلمىسى» بىلەن شۇنچە كەسكىن قارشىلىشىدىغانلىقىنى، ئۇنى يات، دۇشمەن دەپ قارايدىغانلىقىنى، ئۇنى ئىسلام دىنىنى «ئىچى قۇرۇق ئورالما» غا ئايلاندۇرماقچى دەپ جەزملەشتۇرىدىغانلىقىنى خىيالىمىغىمۇ

كەلتۇرۇپ باقمىغانىدىم. بۇ جەھەتتىن ئېيتقاندا، دىن بولمىسمۇ بەربىر ئىدى: چەت ئەل كۆچلىرى تەرىپىدىن مۇستەملىكە قىلىنغان ھەرقانداق دۆلەتنىڭ خەلقىدە مۇشۇنداق خورلۇق تۇيغۇسى بولۇشى مۇمكىن ئىدى.

ئىسلام دۇنياسى ئابدۇللا ئۇچۇن يەنە بىر خىل ئالاھىدە مەنىگە ئىگە ئىكەن: ئىسلام دۇنياسى بىر دۇنيا بولۇپلا قالماي، يەنە بىر خىل دۇنيا تەرتىپى، «بىر خىل كاتتا مەدەنىيەت» بولۇپ، ئۇنى ئەرەبلەر، پارسلار ۋە تۇركلەر ئورتاق ياراتقان. خۇددى ئامېرىكىدىن ئايرىلىپ باقمىغان بىر كىشىدە ياۋروپاغا قارىتا شۇنداق قاراشنىڭ بولۇشى مۇمكىن بولغىنىغا ئوخشاش، ئۇ باشقا مۇسۇلمانلار ئېلىگە بېرىپ باقمىغان بولسىمۇ، ئۇ يەردىكى خەلقمۇ ئۆزىگە ئوخشاش ئىدىيەگە ئىگە ئىكەنلىكىگە ئىشىنىدىكەن. مەن ئۇنىڭدىن ھىندىستان مۇسۇلمانلىرىغا بولغان قارىشىنى سورىمىدىم، بىراق جەزمەلەشتۇرەلەيمەنكى، ئۇ ھىندىستاننىمۇ مۇشۇ مەدەنىيەتنىڭ ئىچىگە كىرگۈزىدۇ. كېيىن، مەن كاراچىدا ئۇچرانقان بىر ئەر بۇ خىل مەدەنىيەتنى «ئېتىقاد مەدەنىيىتى» دەپ ئاتىدى. ئۇنىڭ گېپى كىشىگە مۇسۇلمان دۇنياسىدا ئىلگىرى ئېتىقادتىن كېلىپ چىققان دۇنيا مەۋجۇت بولغانلىقىنى، ئۇنىڭ ھازىرقى دۇنيا ياكى «دۇنيا قۇرۇلمىسى» غا ئوخشاش مۇكەممەل، باشقا قۇرۇلمىلارغا سىغىشى قىيىن ئىكەنلىكىنى ھېس قىلدۇراتتى.

ئابدۇللانىڭ قارىشىچە، ئۇ دۇنيانىڭ ئورۇن بوشتىشى 1924 - يىلى، يەنى مۇستافا كامال ئىستانبۇلدا خىلىپە ھاكىمىيىتىنى بىكار قىلغاندا يۈز بەرگەن، گەرچە ئابدۇللا بۇنداق زاۋاللىققا يۈز تۇتۇشنىڭ ئەملىيەتتە نەچچە يۈز يىل داۋامىدا پەيدىنپەي ئاخىرقى نۇقتىغا قاراپ ماڭىدىغانلىقىغا باشقىچە پىكىردە ئەمەس ئىدى. بۇ بىر مۇھىم ۋاقىت تۇگۇنى، چۈنكى ئۇ ئىسلام دىنى نامىدا مىڭ يىلدىن ئوشۇق داۋام قىلغان ھاكىمىيەت بىلەن دىنىي ھوقۇق بىرلەشكەن تۈزۈلمە پەردىسىنىڭ يېپىلغانلىقىنىڭ

بەلگىسى بولۇپ قالدى. ئۇنىڭ ئاخىرلىشىشى ھېچبولمىغاندا كېيىنكى ئىسلامنىڭ تارىخىدا، ئابدۇللا جاكارلىغان ئىسلام دىنىنىڭ ھېلىقى مۇكەممەللىكىنى ھەرگىز ئېنىق كۆرگىلى بولمايدىغانلىقىدىن دېرەك بېرەتتى: ئەمەلىيەتتە ئۇ پەقەت جاكاردىلا مەۋجۇت ئىدى. «دۇنيا قۇرۇلمىسى» دىن كەلگەن توسالغۇ ئۇرۇكسىز داۋاملاشماقتا ئىدى، بۇ تېخنىكا، ئەخلاق ۋە سىياسىي جەھەتتىكىلەرنى ئۆز ئىچىگە ئالاتتى. ئابدۇللا ئېيتقان ئىسلامچە مۇكەممەللىكنى ئىشقا ئاشۇرۇشقا توغرا كەلسە، بىر ئەلگەكتىن دۇنيانى تاسقاپ تاللاپ، «دۇنيا قۇرۇلمىسى» غا مەنسۇپ قىسمىنى پۈتۈنلەي چەتكە قېقىشقا توغرا كېلەتتى.

※ ※ ※

ئىستانبۇلدا تۇرغان ئاخىرقى كەچتە، مەن بىلەن بىر مېھمانخانىدا تۇرىدىغان بىر جۈپ ئەر ھەمجىنس ئاشىق - مەشۇق مېنى «مۇھەببەت» نامىلىق كېچىلىك كۇلۇبقا ئاپاردى. بىز بىر قاراڭغۇ ئۆيگە كىردۇق، شۇنىڭ بىلەن ئويۇن باشلاندى. مەن ئەتراپىمدىكى كىشىلەرنى ئېنىق كۆرەلمىدىم، ئەمما ئۆي تەر بىلەن ئەتىرنىڭ ئارىلاشما پۇرىقىغا تولغاندى. ئاجىز بىنەپشە نۇر سەھنىگە چۈشۈپ تۇراتتى. كۆزلىرىم قاراڭغۇلۇققا كۆنگەندە، قوپال ئاۋازدا ۋاڭ - چۈك قىلىشىۋاتقان، پۈتۈن بەدىنىگە زىبۇ - زىننەتلەرنى تاقىۋالغان، ئايالچە ياسىنىۋالغان بىرنەچچە ئەرنى، تەق - تۇرقى ئادەتتىكىچە، دىققات بىرنەچچە قىزنى ۋە كىشىلەر توپى ئىچىدە مېڭىپ يۈرگەن ئېگىز، كېلىشكەن بىرمۇنچە ئەرلەرنى كۆردۇم. قارىماققا، ئۇلار يىگىرمە نەچچە ياشلاردا، قارا ئىشتان ۋە تىك ياقىلىق كۆڭلەك كىيىۋالغاندى. ئويۇن باشلىنىشىنىڭ ئالدىدا ئۇلاردىن بىرى مەن بىلەن بىيوتېخنولوگىيە تېمىسىدا پاراڭلاشتى.

خىرە بىنەپشە چىراغ يورۇقىدا، مەن تۆت ئەر كىشىنىڭ پەقەت ئاق كالتە ئىشتانلا كىيىۋالغانلىقىنى كۆردۈم. ئۇلار كېلىشكەن، مۇسكۇللىرى چىڭ بولۇپ، چېنىقىش ئۆيىدىكى لاتىن ئۇسسۇل ئويىنىغۇچىلارنى ئەسلىتەتتى: پۇت - قول، ئومۇرتقا، كۆكرەك مۇسكۇللىرى ۋە پۇتۇن بەدىنىنىڭ ئالدى تەرىپى چىرايلىق يارىتىلغاندى. ئۇلارنىڭ چىرايى تۈركىلەرنىڭ يۈمران تېرىسى، ئورا كۆزلىرى ۋە بۆرتۈپ چىقىقان يانىڭاق سۆڭەكلىرىنى ئەسلىتەتتى. قىسقا چاچلىرى پارقىراپ تۇراتتى، كۈلكە - سۈرەنلىرىدە بىر خىل سەپداشلارچە دوستلۇق مېھرى بارەڭ قىلاتتى. ئۇلارنىڭ قولىدا بىنەپشە رەڭلىك نۇر گەردىشى ئىچىدە كىشىنى ھەيران قالدۇرغۇدەك چاقناپ تۇرىدىغان يېشىل ۋە سارغۇچ رەڭلىك بويالغار، بۇلارنىڭ نېمىگە ئىشلىتىلىدىغانلىقىنى بىلەلمىدىم.

مۇزىكا باشلاندى. بۇ بىرنەچچە ئەر كىشى پاراڭدىن توختىدى. بۇ خاتىرجەم چىراي ئەرلەر ئىككى گۇرۇپپىغا بۆلۈنۈپ ئۇسسۇل ئويناشقا باشلىدى. خىرەلەشكەن چىراغ يورۇقىدا ئاق كالتە ئىشتان ۋە بويالاردىكى فوسفور يورۇقىنىلا غۇۋا كۆرگىلى بولاتتى. ئۇلار ئۆزئارا چاپلىشىپ ئۇسسۇل ئويىنىماقتا ئىدى، يوتىلىرىنىڭ ئالدى تەرەپ مۇسكۇللىرى ئۆزئارا سۈركىلىشكە باشلىغاندا، كىشىلەر توپىدىن دەمۇدەم چىرقىراشلار ئاڭلىنىپ تۇراتتى. كەينىدىن، ساغرا مۇسكۇلىدىن تارتىپ دولىغىچە يېشىل رەڭلىك فوسفور نۇرى يالاپ ئۆتكەندە كىشىلەر توپىدىن قىيقاس - چۇقان كۆتۈرۈلدى. شۇندىلا بويالارنىڭ نېمىگە ئىشلىتىدىغانلىقىنى چۈشەندىم. داۋاملىق بىر - بىرىگە چاپلىشىۋاتقان ئاق كالتە ئىشتانلىق ئىككى جۈپ ئۇسسۇلچى مۇزىكىنىڭ ئەۋجىگە چىقىشىغا ئەگىشىپ، داۋاملىق نۆۋەت بىلەن

بىر - بىرىنىڭ بەدىنىگە بويىاق سۈركەيتتى ۋە ئۇسسۇل ھەمراھلىرىنى ئالماشتۇرۇپ تۇراتتى. بۇ ئۇسسۇلنىڭ بىر قىسىم مەزمۇنى مۇزىكا ريتمىغا ئەگىشىپ ئۇسسۇل ھەمراھىنىڭ بەدىنىگە پارقىراق بويىاق سۈركەش ئىكەن. ئاخىرلىشىشقا ئاز قالغاندا، يېشىل ۋە قىزغۇچ بويىاقلارنىڭ ھەممىسى چاچراپ چىقىپ كېتىپ، خۇددى «كۆرۈنمەس ئادەم» فىلىمىنىڭ كۆرۈنۈشىدىكىدەك، ئۇلارنىڭ بارماقلىرى يەنە كۆرۈنۈپ قالدى. كىشىلەر توپى ريتىملىق ھالدا تەنتەنە قىلماقتا ئىدى. ئۇلار قاقاھلاپ كۈلۈشەتتى.

تۈركىيە ئىگە بولغان ئەركىنلىك، يەنى بۇنداق كېچىلىك كۈلۈب، تۈركىيە ئىككى يىلدا بىر قېتىم ئۆتكۈزىدىغان كۆرگەزمە، ئىسلام دۆلىتىدە تۇنجى قېتىم ئۆتكۈزۈلگەن پىكاسسۇ رەسىم كۆرگەزمىسى دېگەنلەر تۈركىيە زېمىنىغا كەلگەن سایاھەتچىلەر سەل قارىسا بولمايدىغان بىر تەرەپ. ئىستانبۇلدا تۇرۇشلۇق بىر پىروفېسسور ماڭا بۇ شەھەر: «بۇ يەردىن تارتىپ سىنگاپورغىچە بىردىنبىر ئولتۇراقلاشقىلى بولىدىغان جاي. سىزنىڭ چىشىڭىزغا تېگىدىغان خىيالىم يوق» دېدى. ئوخشاش بىر دۆلەتتە بۇ ئەركىنلىك ئابدۇللادەك كىشىلەرنىڭ قارىغاش ئوبيېكتى، ئۇلارنىڭ قارىشىچە، ئەركىنلىك ئۆز مەيلىگە قويۇۋېتىشتىن، دەھرىيلىك ئېزىشنىڭ قورالى دەپ ئاتىلىپ قېلىشتىن، يات زېمىندىن كەلگەن قىممەت قارىشىنىڭ خىيالىغا كەلگەننى قىلىشتىن دېرەك بېرىدۇ. ئۇ دەۋاتقان ئىسلامچە چوڭ بىرلىكنىڭ بۇ يەردە كونكرېت زاھىر بولۇش ئىمكانىيىتى يوق. پەقەت سۈرىيەدە، شۇنداقلا كېيىن تېخىمۇ ۋەكىللىك خاراكتېرىگە ئىگە بولغان ئىران ۋە پاكىستاندا ئابدۇللا سۈرەتلىگەن دۇنيا كۆز بىلەن كۆرگۈدەك كۆرۈنۈش بىلەن

مەۋجۇت بولدى.

ئويۇن ئاياغلاشتى، كېچىلىك كۆلۈپتىكى تەنتەنە يەنىلا داۋاملاشماقتا ئىدى. مەن تۇركىيەلىك دوستۇمغا ئۇزۇكسىز دىققەت قىلدىم. بۇ چاغدا ئۇ بېشىنى بۇراپ ماڭا پىچىرلىدى:

ــ مانا بۇ نېمە ئۇچۇن بىزنىڭ مەڭگۇ ئىرانغا ئايلىنىپ قالمايدىغانلىقىمىزنىڭ سەۋەبى.

ئۇيغۇر كتاب تورى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كتابلارنىڭ يېڭى نادىرسى

تارىختىكى دەز

كىشىلەر ھەر قېتىم بوۋامدىن مېنى مۇسۇلمان ياكى شىك قىلىپ تەربىيەلىمەكچى بولغانلىقىنى سورىغاندا، ئۇنىڭ جاۋابى بىرلا ئىدى: «بىز ئۇنى پەقەت بىر ئادەم قىلىپ تەربىيەلىمەكچى.»

ئېھتىمال ھەممە بالىلار بوۋا - مومىلىرىمىزنىڭ تەبىئىي خىزمىتى بالا تەربىيەلەش دەپ قارايدىغاندۇ. بوۋام - مومامنى مىسالغا ئالساق، ئۇلارنىڭ ياش ۋاقتىدىكى ھەربىيگە قاتنىشىش كەچۈرمىشى، ئۆتۈپ كەتكەن كۈنلىرى دەل ھەقىقىي بۇرچى — جان - دىلى بىلەن ئۆزىنى بېغىشلاش، بىخەتەر، ئىشەنچلىك بوۋا - موما بولۇش بۇرچىنى ئادا قىلىش ئۈچۈن بولغاندەكلا قىلاتتى. مەن ئۇلار بىلەن بىللە تۇراتتىم، بىللە سەپەر قىلاتتىم؛ ئاپام پەنجاب ۋە كەشمىرگە كاماندىروپكىغا كەتكەن چاغلاردا، ئۇلار مېنىڭ قوغدىغۇچۇم بولاتتى؛ 1984 - يىلى زوراۋانلار كوچىلاردا زورلۇق - زومبۇلۇق قىلغان، ئائىلىمىزمۇ ھۇجۇمغا ئۇچراشقا تاس قالغاندا، ئۇلار مۇھاپىزەت كۈنلۈكۈم بولغانىدى. ئەينى چاغدا ئىندىرا گەندى ئۆزىنىڭ ئىككى نەپەر شىك قوغدىغۇچىسى تەرىپىدىن سۈيىقەست بىلەن ئۆلتۈرۈلگەنىدى، زوراۋانلار قىساس ئېلىش ئۈچۈن ھەممە يەردە شىكلارنى قىرغىن قىلىۋاتاتتى.

گەندى خانىم سۈيىقەست بىلەن ئۆلتۈرۈلگەندىن كېيىن پارتلىغان دىنىي توپىلاڭ بوۋام - مومامىلارغا ھاياتىدىكى ئەڭ ئەنسىز ئازابلىق ئەسلىمىلەرنى يادىغا سالدى. 1947 - يىلى ھىندىستان بىلەن پاكىستان بۆلۈپ ئىدارە قىلىنىشىنىڭ ئالدىدىراق، ئۇلارغا ئەمدىلا چاي ئىچۈرۈلگەنىكەن. شۇ يىلنىڭ ئاخىرىدا ئۇلار توي قىلغان، بىراق دەل شۇ چاغدا ھىندىستان

بىلەن پاكىستان بۆلۈپ ئىدارە قىلىنغانلىقتىن، بوۋام تۇيۇقسىز ئۆلدى - ماكانسىز قالغان. ئۇ دېھلىغا كەلگەندە ھەم كۆيۈ ئوغۇل، شۇنداقلا بىر مۇساپىر بولۇپ قالغان. گەرچە مومامغا ھىندىستاننىڭ كۆپ مەنبەلىك دىنىي مۇھىتى كۆڭۈللۈك بىلىنسىمۇ، بىراق بوۋام ئۇنىڭ بىلەن ئىزچىل ئارىلىق ساقلاپ كەلگەن. شۇڭا، دىن مەسىلىسى بولمىسا، ئۇمۇ پاكىستانلىق بولسا بولىۋېرەتتىكەن. مېنىڭ ئۇلار بىلەن دېھلىدا بىللە ياشىغان كەچۈرمىشلىرىمدىن قارىغاندا، بوۋام - مومامىلارنى دەل شۇ قېتىملىق تارىخىي ۋەقەنىڭ تىرىك شاھىتلىرى دېيىشكە بولاتتى، ئۇنىڭ كۆلەڭگىسى قىرىق يىلدىن كېيىن مېنىڭ ئۈستۈمگە چۈشتى.

1947 - يىلى، كېيىن پاكىستاننىڭ پەنجابىغا ئايلانغان رايوندا بوۋامىلارنىڭ يەر - زېمىنى بار بولۇپ، ھىندىستان بىلەن پاكىستان بۆلۈپ ئىدارە قىلىنغاندا، ئۇلار پاكىستانغا بېرىشنى تالىلىۋالغان. بۇ قارار پەقەت يەر مەسىلىسىگىلا چېتىلىپ قالمايدىكەن: بوۋام تۇرۇشلۇق ئاتلىق ئەسكەرلەر پولكى بىرمىدا ياپونىيە ئارمىيەسى بىلەن بولغان ئۇرۇشنى ئەمدىلا ئاخىرلاشتۇرۇپ، ھىندىستاننىڭ جەنۇبىدا ۋاقتىنچە تۇرۇۋاتقان ھەمدە پاكىستانغا بېرىشقا ھازىرلىنىۋاتقانكەن.

1947 - يىلى 8 - ئاي، لاھۇر پويىز ئىستانسىسى. ئالدىنقى بىرنەچچە ھەپتىدە چېگرانىڭ ئىككى تەرىپىدىكىلەر بۇ ئىشقا جىددىي مۇئامىلە قىلماي، بۆلۈپ ئىدارە قىلىش پەقەت كۆرۈنۈشتىكى ئىش، ئاھالە كۆچىدىغان ئىش يۇز بەرمەيدۇ دەپ قارىغان؛ ئۇلۇغ مومامۇ شۇنداق ئويلىغان. شۇنىڭ بىلەن بۆلۈپ ئىدارە قىلىش باشلانغاندا، مېنىڭ شىك دىنىغا ئېتىقاد قىلىدىغان ئۇلۇغ مومام — ياش تۇل ئايال كىچىك ئوغلىنى ئېلىپ ھىندىستان چېگرا سىزىقىدىكى بىر تاغ باغرىدىكى ئارامگاھقا بارغان. شۇ چاغلاردا بوۋام ئۆپكە تۇبېركۇلىيۇز كېسىلىگە گىرىپتار بولغان، دوختۇر كەشمىرگە بېرىپ ھاۋا ئالماشتۇرۇش

تەكلىپىنى بەرگەنكەن. ئۇلۇغ مومام تۇزلەڭلىكتىن ئۆتىدىغان چاغدا ئۆيگە بىر قېتىم قايتىشىمىز، ئاندىن يەنە داۋاملىق شىمالغا مېڭىشىمىز كېرەك دەپ ئويلىغان.

شۇ چاغدا پەنجابتىكى قىرغىنچىلىق باشلىنىپ بولغانلىكەن. شۇ قېتىملىق توپىلاڭدا بىر مىليون ئادەم ھاياتىدىن ئايرىلغان. لاھۇر پويىز ئىستانسىسىدا بىر مۇسۇلمان ساقچى كومانداىرى ئۇلارنىڭ بىرەر مەزھەپتە ئىكەنلىكىنى بىلىۋالغان: ئۇلۇغ مومامنىڭ ئەسلەپ بېرىشىچە، ئەينى چاغدا پۈتۈن ئەتراپتا لاۋۇلداپ ئوت كۆيۈۋاتقانلىكەن. ساقچى كومانداىرى ئىچ ئاغرىتقان ھەم گۇمانلانغان ھالدا، بۇ يەردە ئۇلارنى سىغدۇرغۇدەك يەرنىڭ يوقلۇقىنى ئېيتقان. ئۇلۇغ مومام: «بىز نەگە بارىمىز؟» دەپ سورىغان.

ساقچى ئۇلارنى ئامرىتسارغا بارىدىغان پويىزغا چىقىرىپ قويغان. ئۇ يەر يېڭى ھىندىستان چېگرasi ئىچىدىكى تۇنجى بېكەت ئىكەن. بىراق، پويىز زادىلا قوزغالمىغان. ئۇلار يامغۇر پەسلىنىڭ دەمىق، نەم ھاۋاسىدا پۈتۈن بىر كۈن ساقلىغان. ئاخىر ھېلىقى ساقچى ئۇلارنى پويىزدىن چۈشۈرۈپ يەنە بىر پويىزغا چىقىرىپ قويغان. پويىز تېزلا قوزغالغان. شۇنداق قىلىپ ئۇلارنىڭ ھاياتىمۇ ئامان قالغان. ئالدىنقى پويىز ھالاكەت پويىزى بولۇپ، قوزغىلىپ ئۇزاق ئۆتمەي ھۇجۇمغا ئۇچرىغان. ئۇلار ئامرىتسارغا بارغاندىن كېيىن، ھېلىقى پويىز بېكەتكە كىرگەندە، ئۇنىڭدىكى ھەممە كىشىنىڭ ئۆلۈپ كەتكەنلىكىنى ئاڭلىغان.

ئۇلۇغ مومام بۆلۈپ ئىدارە قىلىشنىڭ زەربىسى تۇپەيلى زادىلا ئەسلىگە كېلەلمىگەن. ئامرىتسارغا بارغاندىن كېيىن، ئۇ چوڭ تاغام بىلەن نەھارغا ــ دېھلىنىڭ يېنىدىكى بىر كىچىك قورۇققا كۆچۈپ بارغان. ئۇلۇغ مومام ئاشۇ يەردىكى قاراڭغۇ كىچىك ئۆيدە كېيىنكى ئۆمرىنى ئۆتكۈزۈپ، 1989 ـ يىلى ئالەمدىن ئۆتكەن. ئۇ ھىندىستان بىلەن پاكىستاننى بۆلۈپ ئىدارە قىلىش

توغرۇلۇق زادىلا گەپ قىلىپ باقمىغان، قىرىق يىلدىن كېيىن، ئاپام ئۇنى يوقلاپ بارغاندىلا، ئاندىن نېمىلەردىن مەھرۇم بولغانلىقىنىڭ گېپىنى قىلىپ بەرگەن. ئۇ يەر ۋە يېپەكلەرنى تىلغا ئالغان، ئەمما ئۇي - خىيالى يەتىلا ئۆزىنى ھەيران قالدۇرغان بىر ئېسىل كۆرۈنۈشتىلا بولغان: «ئۆينى ئىجارىگە ئالغان كىشىنىڭ خوتۇنىنىڭ ناكىدكام (ئاياللارنىڭ مۇرە يېپىنچىسى) نى ئارتىۋالغانلىقىغا زادىلا ئىشەنگۈم كەلمەيلا قالدى، — ئۇ شۇنداق دېگەن، — ئىلگىرى مېنىڭ بەك چىرايلىق ناكىدكام بار ئىدى.» مەن تۇغۇلغاندىن كېيىن، ئاپام مېنى ئۇنىڭغا كۆرسەتكىلى ئاپارغان، لېكىن ئۇ باغرى تاشلىق بىلەن: «ھە، ئۇ بەك ئوماق ئىكەن، شۇغىنىسى، مۇسۇلمان - دە» دېگەن.

بوۋامغا كەلگەندە — ئەينى چاغدا ئۇ گۈدەك بولغاچقا، بۆلۈپ ئىدارە قىلىش مەزگىلىدىكى ئەھۋاللارنى بېشىدىن ئۆتكۈزمىگەنىكەن — ئۇلۇغ مومامنىڭ مۇسۇلمانلارغا بولغان ئۆچمەنلىكى دىن ۋە سىياسىيغا ئىشەنمەسلىككە ئايلانغان، شۇنداقلا مۇسۇلمانلارغا ھەقىقىي ياخشى ھېسسىياتتا بولۇشقا ئامالسىز قالغان. ئۇ مۇسۇلمانلارنى بۇ بىھۇدە بۆلۈپ ئىدارە قىلىشتا پەنجابتا قالغان زىيانكەشلىككە ئۇچرىغوچىلار دەپ قارىغان. ئۇلۇغ مومامنىڭ تاللىۋالغىنى ئىلگىرىكى ئىشلارنى ئۇنتۇش بولسا، بوۋامنىڭ بىر تەرەپ قىلىش ئۇسۇلى ئېسىدە تۇتۇش، ئېسىدە چىڭ تۇتۇش بولغان. يېشىنىڭ چوڭىيىشىغا ئەگىشىپ، ئىنكاسى ۋە تونۇشى گاللاشقان بولسىمۇ، بىراق پەنجاب، يەنى ئۆزى ئۆسكەن جاي توغرىسىدىكى خاتىرىسى بارغانسېرى روشەنلىشىپ بارغانىدى. ئۇ بەزى ماگىزىن، يۇقىرى تەبىقىدىكىلەرنىڭ كۇلۇبى ۋە كەسىپداشلار ئۇيۇشمىسى بىناسىدىكى گۈزەل ئاياللارنى يەنىلا ئەسلىيەلەيتتى، بىرمۇنچە قەدىناس دوستلىرىنى سېغىناتتى. ئۆزىنىڭ پەنجابنى قاتتىق سېغىناتتى. بوۋامنىڭ كۆزلىرىگە نېپىز تۇمان يېيىلىپ، كۆز ياشلىرى لىغىلداۋاتقاندەكلا قىلاتتى. نۇرغۇن يىللاردىن كېيىن،

ئۆزىنىڭ پاكىستانلىقىنىڭ قېنى بار نەۋرىسىنى كۆرگەندە، قايتا كۆرۈشكە ئامالسىز قالغان ئاشۇ زېمىنغا بولغان سېغىنىش ھېسسىياتى يەنە قوزغالدى.

بوۋامنىڭ چىرايى ئېچىلىپ كەتتى، ئۇ ماڭا ئىنگلىزى لوندوندىن دادامغا تېلېفون ئۇرۇپ، مېنىڭ تۇغۇلغانلىق خەۋىرىمنى ئېيتقانلىرىنى ھاياجان بىلەن سۆزلەپ بەردى. بوۋام پاكىستانلىق تېلېفونىست گەپ قىلغاندا، تەلەپپۇزىدىن مۇزىكىنتكىدەك رېتىمنى ئاڭلىغانلىقىنى سۆزلەپ، ھاياجان بىلەن:

— ئۇ بىزنىڭ پەنجابلىقلاردەك سۆزلەيدىكەن ! — دېدى. ئېھتىمال بۇ ئۇنىڭ 1947 - يىلىدىن كېيىن ئۆزىدىن يىراقتا قالغان پەنجابلىقلارنىڭ ئاۋازىنى تۇنجى قېتىم ئاڭلىشى بولۇشى مۇمكىن. مەن دېھلىدا ئۇنىڭ بىلەن بىللە تۇرۇۋاتقان چاغلاردا، بۆلۈپ ئىدارە قىلىنمىغان دەۋردىكى ھىندىستانغا بولغان سېغىنىشىنى داۋاملىق ھېس قىلىپ تۇراتتىم، شۇنداقلا ئۇنىڭدىن ئۆزۈمنىڭ پاكىستان بىلەن بولغان قوش قانداشلىق مۇناسىۋىتىمنى بىلگەنىدىم.

چېگرا سىزىقى ئۇنىڭ بۇ زېمىنغا ۋە ئىككى جايىنىڭ ئورتاق مەدەنىيىتىگە بولغان ھېسسىياتىنى توسۇشقا ئامالسىز ئىدى. ئېھتىمال بۇمۇ ئۇنىڭ ھاياتىدىكى نۇرغۇن زىددىيەت ئىچىدىن قۇتۇلۇپ چىقىشىنىڭ سەۋەبى بولۇشى مۇمكىن. مەسىلەن، 1965 - يىلى ئۇ پاكىستاندا بولغان ئۇرۇشتا كونا ئارمىيەدىكى سەپداشلىرى بىلەن بىر - بىرىگە قورال تەڭلىشىپ قالغان. ئەينى چاغدا ھىندىستان بىلەن پاكىستاننىڭ بۆلۈپ ئىدارە قىلىنغىنىغا ئانچە ئۇزاق بولمىغانىكەن. نۇرغۇن جەڭچى ئۆزئارا تونۇشىدىكەن، ئۇرۇش توختىغان كۈنى نۇرغۇنلىرى بىر - بىرىدىن ھال - ئەھۋال سوراشقان. شۇ قېتىملىق ئۇرۇش بوۋام ئۆمرىدە قاتناشقان ئەڭ پاجىئەلىك ئۇرۇش بولغان، ئىككى

تەرەپتىن ئۆلگەن ۋە يار-يار بولغان سانسىز كىشى ئۇنىڭ ھاياتىدا تەسىر پەيدا قىلالمىغان.

ئىككى دۆلەت ھۆكۈمەتلىرىنىڭ چەك - چېگرانى ئايرىش پوزىتسىيەسى ئاددىي خەلقنىڭكىدىن تولىمۇ كەسكىن ئىدى. بوۋامنىڭ مۇناسىۋىتى ئەڭ ياخشى، شۇنداقلا دوستلۇقى ئەڭ ئۇزاق مەكتەپداش دوستى پاكىستانىنىڭ شۇئات ۋادىسىدا تۇراتتى. ئاتمىش يىلدىن بۇيان ئۇلار ئىزچىل خەت ئالاقىسى قىلىپ كەلدى، نازارەت قىلىپ باشقۇرۇش قاتتىق، خەت ئالاقە قىلىش قىيىن، تېلېفونلىشىش ئاساسەن مۇمكىن بولمايدىغان مەزگىللەردىمۇ ئالاقىسى ئۇزۇلۇپ قالمىدى.

بارلىق ئۇرۇش ئوتلىرى ئۆچكەندىن كېيىن، قايغۇلۇق چاغلار تېز ئۆتۈپ كېتىپ، تۇرلۇك - تۇمەن خورسىنىشلارلا قېلىپ قالىدىكەن. مەن يېقىندا كەلگەن بىر پارچە خەتنى ئوقۇغانىدىم:

«قەدىرلىك ئومار جېتىر، خەت يازغىنىڭدىن ئىنتايىن مىننەتدارمەن. مەن بايىلا سايدىن قايتىپ كەلدىم، جىيەنىم ئۇ يەردىكى بىر قېتىملىق بومبا پارتلاشتا ئۆلۈپ كەتتى. ئادەمنى ئەڭ ئازابلايدىغىنى، قىنىق بىر ياشلىق بىر يىگىت ئۆلۈپ كەتتى، ئەمما قۇربان بولۇشنىڭ ئەھمىيىتىنىڭ نېمىلىكىنى بىلەلمىدىم. ھۆكۈمەت يارىماس بولغاچقىلا، ھەممە نەرسە ئۆزگەرمەيۋاتىدۇ.

ئۇچ يىل ئىلگىرى يىقىلىپ چۈشكەندە نېرۋام ئازراق زەخىم يېگەنلىكىنى ھېسابقا ئالمىغاندا، سەكسەن نەچچە يىللىق ھاياتىمتى ھەرھالدا يامان ئەمەس ئۆتكۈزگەن بولدۇم. ھازىر پۈت - قوللىرىم ئاجىزلاپ كەتتى، قۇلىقىمىمۇ ئاساسەن كارىدىن چىقتى. ئەگەر سەن ئېلىخەتتىن پايدىلىنالايدىغان بولساڭ، خەت ئالاقىمىز تېخىمۇ كۆپەيگەن بولاتتى. بالىلىرىڭنىڭ ئىچىدە چوقۇم ئېلىخەت (ئېلېكترونلۇق پوچتا يوللانمىسى) نى ئىشلىتەلەيدىغانلار بار. بۇلتۇرغا كەلگەندىلا مەن كومپيۇتېرنى ئىشلىتىشكە باشلىدىم، نەۋرىلىرىم تېخى مېنى زاڭلىق قىلىشىدۇ.

سەكسەن ياشقا كىردىم دېگىنىم خاتا بولمىسىلا، سەنمۇ سەكسەن بىرگە كىرىپ بولدۇڭ. ئېسىڭدىمۇ، سەن مېنىڭ ھايات دوستلىرىمنىڭ ئىچىدىكى يېشى ئەڭ چوڭى. بىز كۆپرەك خەت ئالاقە قىلىپ تۇرايلى. يېڭى يىلىڭغا مۇبارەك بولسۇن. تىلىكىمنى قوبۇل قىل. ئورانجىبتىن.»

— قالتىس ئورانجىب - دە، بۇ، — دېدى بوۋام كۈلۈمسىرەپ، — پاكىستاندىن ھىندىستانلىق بىر بىرىگادا كومانداىرغا خەت يېزىپتۇ، يەنە تېخى «ھۆكۈمەت يارىماس بولغاچقىلا، ھەممە نەرسە ئۆزگەرمەيۋاتىدۇ» دەپتۇ. ئاجايىپ قالتىس ئورانجىب - دە، بۇ!

ئاۋام 1947 - يىلىدىكى ھىندىستان بىلەن پاكىستاننى بۆلۈپ ئىداره قىلىشقا قارىتا ئاساسەن مەسخىرە قىلىش پوزىتسىيەسىنى تۇتقانىدى. ئاشۇ بىر ئەۋلاد كىشىلەرنىڭ چىرايىدىن يەنىلا كۆرگىلى بولىدىغان ھەسرەتلىك تەبەسسۇم ئۆتمۈشكە بولغان بىردىنبىر قاراشقا ۋەكىللىك قىلىدىغانىدەك قىلاتتى: بىر - بىرىدىن يىراقتا ياشاۋاتقان دوستلار، مەڭگۈلۈك مەھرۇم بولغان ئۇيغۇر ۋە يەر - زېمىن ھەمدە ئورتاق مەدەنىيەت ئىچىدىن پارچىلىنىپ كەتكەن ئىككى دۆلەت ئوتتۇرىسىدا ئۇرۇش ئوتى تۇتاشقان. بەلكىم بەزى كىشىلەر ياراتقۇچى ئىلاھ كىشىلەرنى كولدۇرلىتىپ، بىمەنىلىك بىلەن بوۋامنى ئۆز دۆلىتىدىن ئايرىۋەتتى، لېكىن قالايمىقانچىلىق ئۆتۈپ كەتكەندىن كېيىن، ئۇنىڭغا پاكىستانلىقنىڭ قېنى بار بىر نەۋرىسىنى قايتۇرۇپ بەردى، بىراق خىيالىچە بولغاندا، ئىش بۇنداق بولماسلىقى كېرەك ئىدى، دېيىشى مۇمكىن. ئاشۇ بىر مەزگىللىك تارىخنىڭ بىمەنىلىكى ئۇنى يېقىتۇۋېتەلمىدى. ئۇنىڭ يۈرتىغا بولغان ھېسسىياتى يەنىلا ئىنتايىن پاك ئىدى. مېنىڭ كېلىشىمۇ ئۇنىڭ قەلبىدىكى ئۇمىدنى ئۇرغۇتتى، بۇ سەۋەبلەر

ئۇنىڭ ھىندىستاننى پارچىلىۋەتكەن تەڭرىگە دىمىقىنى قېقىشىغا ئاساس بولالايىتتى. ئۇنىڭ قارىشىچە، مېنىڭ ئالاھىدە قانداشلىقىم قانداقتۇر غەلىتە ۋە باش ئاغرىتىدىغان ئىش ئەمەس ئىدى، ئەكسىچە، ئۇ بۇنى بىر خىل تۆلەم، ئاشۇ تارىخ تېمىنىڭ يېرىقىنى ئېتىدىغان نەرسە، ئۇنىڭ بىر ئۇچى ئۆزى، يەنە بىر ئۇچى ئۆزىنىڭ يۇرتىدىكى ئارمىيە، ئۇي ۋە «ھايات تۇرۇۋاتقان يېشى ئەڭ چوڭ دوستى» دەپ قارايتتى.

ئۇيغۇر كتاب توربىكتى
ئۇيغۇرچە كتابلارنىڭ بىگى نادىرسى
www.uyghurkitap.com

تەرجىمىخانا

كېچىلىك بازارغا بارغانلىقىمنىڭ ئەتىسى ئەتىگەندە ئىستانبۇلدىن ئايرىلدىم. ئۇ يەردە شەھەرنىڭ قارلىق مەنزىرىسىنى كۆرەلمىدىم، بىراق ئاناتولىيەنىڭ قىشلىق مەنزىرىسىنى كۆرەلىگىنىمنىڭ ئۆزى بىر خىل تولۇقلىما ھېسابلىناتتى. مەن توروس تېز پويىزىغا ئولتۇرۇپ دەمەشققە يول ئالدىم. پويىز چاقى ئاستىدا ياسالغىنىغا خېلى يىللار بولغان ھەجاز تۆمۈريولى. بۇ تۆمۈرىيول ئوسمان ئىمپېرىيەسىنىڭ ئاخىرقى يىللىرى ياسالغان، ئەسلىي مەقسەت ئىستانبۇل بىلەن مەككىنى تۇتاشتۇرۇش ئىدى، كېيىن .T.E لاۋرېنس تەرىپىدىن كۆپ قېتىم پارتلىتىلغانلىقتىن دۇنياغا تونۇلغانىدى.

پەقەت بىر ۋاگوننىڭ كارىۋاتلىرى كۆكۈچ رەڭلىك ئىدى، ۋاگونغا ئەرەبچە ھۆسنىخەت بىلەن «CFS,Chemins de fer Syriens» دېگەن سۆزلەر يېزىلغان بولۇپ، مەنىسى «سۇرىيە تۆمۈرىيولى» ئىدى. بۇ ۋاگون شەرقىي جەنۇبقا بارغاندا باشقا ۋاگونلاردىن ئايرىۋېتىلىپ، پاراۋۇز ئالماشتۇرغاندىن كېيىن مەنزىلگە قاراپ ماڭاتتى. دېرىزە سىرتىدا دېڭىزغا يانداش بازارلار «يالت» قىلىپ ئۆتەتتى، بازاردىكى ھەممە ئۆيلەرنىڭ ئۆگزىسى قىزىل كاھىشلىق ئىدى. مەن بىرھازا ئۇخلاپ، ئاخشام كەم قالغان ئۇيقۇمنى تولۇقلىدىم. ئويغانغىنىمدا چۈشتىن كېيىن سائەت بىر بولۇپتۇ. گەرچە قىش كۈنى بولسىمۇ، قۇياشنىڭ ھارارىتى يەنىلا يېتەرلىك ئىدى. ۋاگون سىرتىدا قوڭۇر رەڭلىك ئېقىن قىرغاقتىكى تاشلارنىڭ چوڭقۇر يېرىقلىرىغا ئورۇلۇپ بۇزغۇن چاچرىتاتتى. مۇبادا باشقا پەسسىلەر بولغان بولسا، پاكار چاتقاللىقلار چوقۇم پارچە ـ پارچە سايە تاشلىغان بولاتتى، بىراق ھازىر سۇ يۈزىدىلا

تار، ئۇزۇن سايە قالدۇرغاندى. بىر قاقىر بۇ قىش كۈندىكى پاتقاقتا گاڭگىرىغان ھالدا تىكىلىپ قارىماقتا ئىدى. بىر يەرگە دەستىلەنگەن چوڭ - چوك يۇمىلاق تاشلار بالىلار ئويناش ئۈچۈن ياسىۋالغان مەيدانغا ئوخشاپ قالغانىدى. ئاپپاق قار بىلەن چاتقاللار يوچۇقلاردىن ھاياتلىق ماكانىنى تالىشىۋاتقاندەك قىلاتتى. بارغانسېرى تەكشىلىنىۋاتقان يەر يۈزىدىن يىراقلارغا نەزەر تاشلىسىڭىز، قىش مەنزىرىلىرى كۆزگە تاشلىنىپ تۇراتتى. كەچ بولدى، دېرىزە سىرتىدىن كۆرۈنۈپ تۇرغان قىشلاقلار ئاپپاق قارغا كۆمۈلگەنىدى، بەزىدە ئۆرۈلگەن تاملارنى كۆرۈپ قالغاندىلا، ئاندىن بۇ يەرنىڭ ئەسلىدە ئىللىق بەلباغقا جايلاشقان مەملىكەت ئىكەنلىكى كىشىنىڭ ئېسىگە كېلەتتى. قۇياش ئۈپۈقتا ئېسىلىپ تۇرغان ئاقۇچ شارغا ئوخشاپ قالغانىدى، ئاستىدا قار دۆۋىسىنى تېشىپ چىقىپ كۆككە بوي سوزغان ئۈچلۈق مۇنار ماڭا تامامەن يېڭىچە تەسەۋۋۇرنى بەخش ئېتىپ، تۇنجى قېتىم ئىسلام دىنى بىلەن قىش كۈنىنى بىرلەشتۇردى.

بىر كېچىنى پويىزدا ئۆتكۈزۈپ، ئەتىسى ئەتىگەندە ئاناتولىيەنىڭ جەنۇبىغا يېتىپ بارغىنىمدا، قار - مۇزلار غايىب بولۇپ، ئۇلارنىڭ ئورنىنى كۆل رەڭ تاشلار ۋە تەكشى ئېدىرلىقلار ئالغانىدى. يېشىل ئوت - چۆپلەر يەر يۈزىنى شالاڭ ياپقانىدى. پويىزنىڭ جەنۇبقا قاراپ ئىلگىرىلىشىگە ئەگىشىپ، يەنىلا دېرىزە سىرتىدىكى تۇتاش تاشلارنى كۆرگىلى بولاتتى، پەقەت تۇپراقلا قىزىل رەڭگە ئۆزگەرگەن، ئوت - چۆپلەر تېخىمۇ قويۇق ئۆسكەنىدى. يەر يۈزىدە دەل - دەرەخلەر يوق دېگۈدەك بولۇپ، ياپيېشىل يەر يۈزى كۆز يەتكۈسىز يىراقتا ئاسمان بىلەن تۇتىشىپ كەتكەنىدى. پويىز بىرنەچچە سائەت توختاپ، پاراۋۇز ئالماشتۇرۇشنى كۈتتى. پويىز بىر قېتىم يېنىك سىلكىنىپ، ئالدى - كەينىگە بىرنەچچە قېتىم تەۋرەنىدى - دە، يەنە يولغا چىقتى.

مەن ئايرىمخانىدىن چىقىپ، ئېگىز بوي، قويۇق قاشلىق، كۆزلىرى يوغان سۈرىيەلىك پويىز خادىمىدىن بىر ئىستاكان چاي ئالدىم. بۇ چاغدا كۈچلۈك نەشە پۈرىقى پاراۋۇز تەرەپتىن ئۇچۇپ كەلدى. بېشىمنى دېرىزىدىن سىرتقا چىقاردىم، بىراق نەشە پۈرىقى تېخىمۇ كۈچەيىپ كەتتى. پۈراقنى بويلاپ مېڭىپ كارىۋاتلىق ۋاگوندىن ئۆتۈپ بىر ئىشىكنىڭ ئالدىغىچە كەلدىم. ئەينەكلىك ئىشىكنىڭ ئىككى قانىتى ئېتىكلىك ئىدى. ئىشىكنىڭ يەنە بىر تەرىپىدە بېشىغا بېرىلىلىر (بىر خىل قالپاق) كىيىۋالغان، تەق ـ تۇرقى كېلىشكەن، قوي كۆزلىرى چاقناپ تۇرىدىغان ئىككى تۈرك ئەسكەر ئايرىمخانىنىڭ سىرتىدا سىگار چوڭلۇقىدىكى نەشىلىك موخورکىغا ئۇدۇل تۇرۇپ يۆتەلمەكتە، كۈلمەكتە ئىدى.

ئۇلار مېنى كۆرگەندە، ئۇچەيلىرى ئۇزۇلگۈدەك كۈلۈپ ئېچىپ مۇكچىيىپ قالدى. ئۇلار ئېگىلگىنىچە ماڭا تاماكا سۇندى. مەن ئائىلاجلىق مەنسىدە قول ئىشارىتى قىلدىم: كارىۋاتلىق ۋاگونىنىڭ ئىشىكى كىيىدۈرمە كۈلۈچ ۋە تاقاق بىلەن تاقۇپتىلگەن بولۇپ، ئېچىلىپ باقمىغىنىغا نەچچە يىل بولغاندەك قىلاتتى. مەن كىيىدۈرمە كۈلۈچنى بۇراپ ئېچىشقا ئۇرۇنۇپ باقماقچى بولدۇم، بىراق ئىشكنى ئاچالايدىغىنىمغا راستلا ئىشەنگىنىمدىن ئەمەس، بەلكى ئەدەپ يۈزىسىدىنلا شۇنداق قىلغانىدىم. كىيىدۈرمە كۈلۈچقا مۇنداقلا تېگىپ قويۇشۇمغا يەرگە چۈشۈپ كېتىپ، تاقاق قولۇمغا چىقتى. ئىشكنى ئىتتىرىۋىدىم، ئىككى قانىتى ئالتە دېيۇم چوڭلۇقتا ئېچىلدى، بۇ ئارىلىق ئەسەبىيلەرچە كۈلۈشۈۋاتقان ئىككى ئەسكەرنىڭ ماڭا موخورکىنى سۇنۇپ بېرىشىگە يېتەتتى.

تۇركىيەدە ھەربىي مەجبۇرىيەت ئۆتەش پۇقرالارنىڭ مەجبۇرىيىتى، ئالدىمدىكى ئىككى ئەسكەر يېقىن ئەتراپتىكى ئىسكەندىرۇن بازىرىدا تۇرىدىغان ئەسكەرلەر ئىكەن. ئۇلار ئىنگلىزچە سۆزلەشنى ئاساسەن بىلمەيدىكەن، شۇڭا بىز تاماكا

چېكىشكەچ كۇلۇشۇپ تۇردۇق. مەن سۇرىيەلىك پويىز خادىمىنىڭ تۇتۇۋېلىشىدىن ئەنسىرەپ، دەممۇدەم ئارقىمغا قاراپ قويياتتىم، بىراق ئۇلار مەندىك جىددىيلىشىپ كەتمىدى. پويىز خادىممۇ كەلمىدى، شۇنىڭ بىلەن بىز نەشىلىك موخورکىنى تۇۋۇنگىچە شوراپ تۇگەتتۇق. بىز بىر تونېلدىن ئۆتتۇق، ئىككى ئەسكەر كۆيۈۋاتقان تاماكا كۆتىكىنى دېرىزە سىرتىغا چىقىرىپ، ئوت ئۇچقۇنلىرىنىڭ قاراڭغۇلۇقنى يېرىپ ئۆتۈشىگە قاراپ خۇش بولۇپ كېتىشتى. ئۇزاق ئۆتمەي، پويىز بارا - بارا سۇرئىتىنى ئاستىلاتتى، ئىككى ئەسكەر ئېرىنچەكلىك بىلەن قەدەم تاشلاپ نۆۋەتچىلىككە كەتتى. نەچچە مىنۇتتىن كېيىن ئۇلارنىڭ پويىزدىن چۈشكەنلىكىنى كۆردۇم. ئۇلار ماڭا قول پۇلاڭلاتتى ۋە كۇلۇمسىرىگىنىچە بارمىقى بىلەن ئالدى تەرەپنى كۆرسەتتى. مەن بېشىمنى دېرىزىدىن چىقىرىپ، تۇركىيەنىڭ كىچىك دۆلەت بايرىقى سانجىپ قويۇلغان ئىككى قاراۋۇلخانىنىڭ ياپيېشىل تاغ باغرىدا تەنها قەد كۆتۈرۈپ تۇرغانلىقىنى كۆردۇم. بۇ يەردە شەھەرنىڭ قىلچە ئىزناسى يوق، ئېگىز - پەس يەرلا بار ئىدى. بىز سۇرىيە چېگراسىغا كىرىپ قالغانىدۇق.

بىز تۇركىيەدىن ئايرىلىش تامغىسىنى تېزلا باستۇرۇپ بولدۇق. پويىز سىم توسۇقتىن ئۆتۈپ، چوڭ بىر ئىمارەتكە قاراپ ئىلگىرىلىدى. بۇ، كۇل رەڭ ئىمارەتنىڭ يېشىل ئۆگزىسى، گىل رەڭ ئۇچلۇق مۇنارى ۋە بىر سۇ يولى بار ئىدى. كىچىچە ئاسمىنىدىن يامغۇر چۈشۈۋاتاتتى، «ئىمان نۇرى» بۇلۇت قاپلىغان قاراڭغۇلۇقنى يېرىپ ئۆتۈپ، يىراقتىكى تېخىمۇ پەس يەرلەرگە چۈشكەنىدى. ئەتراپتا ئەرەبچە خەت بېسىلغان، سۇرىيەنىڭ رەھبىرى بەشىر ئاسادنىڭ سۇرىتىمۇ بار پويىزلار كۆرۈندى. بەشىر ئاساد يۇزى گۆشلۈك، ئاستىنقى ئېڭىكى سەل قىسقىراق، بالا چىرايىدىن تېخى كەتمىگەن كىشى ئىدى. ئۇ جاۋۇغايلىرى چىڭ يېپىشىپ تۇرىدىغان، ئاللىقاچان دۇنيادىن ئۆتكەن دادىسى ھافىزغا قىلچە ئوخشمايتتى.

چېگرا ئەمەلدارلىرى بىزنى بىرنەچچە سائەت توختىتىپ قويدى. ئاۋۇال نەچچە مىنۇت سەرپ قىلىپ، بىر شۇبېتسارىيەلىك مەسلىھەتچىنىڭ كەسپىنى سورۇشتۇردى. شۇبېتسارىيەلىك ماڭا قاراپ ياردەم سوردى، بىراق تۇرك تىلى بىلەن ئېنىق ئىپادىلىگىلى بولمىدىغان مەنە ئەرەب تىلىغا ئالماشقاندا، ئۇنۇملۇك بولماي قالدى. كۆچمەنلەر باشقارمىسىنىڭ ئازادە كىيىنىۋالغان ئەمەلدارى ياش يىگىت ئىدى. ماڭا نۆۋەت كەلگەندە، ئۇ ئەرەبچە سۆزلىيەلەيدىغان ـ سۆزلىيەلمەيدىغانلىقىمنى، مۇسۇلمان ـ مۇسۇلمان ئەمەسلىكىمنى سوردى، ئاندىن ماڭا بىر تال تاماكا سۇنۇپ، لى ئاڭدىن گەپ سوراشقا باشلىدى. لى ئاڭ ئامېرىكا تەۋەلىكىدىكى جۇڭگولۇق يۇمشاق دېتال ئىنژېنېرى ئىدى. ئۇ ئەكېتىلىپ بىرھازادىن كېيىن قايتىپ كەلدى، قايتىپ كەلگەندە چىرايىدىن ھەيرانلىق بىلىنىپ تۇراتتى.

ـــ سەل تۇرۇپ يولغا چىققاندىن كېيىن، بايىقى دىراماتىك كۆرۈنۈشنى سۆزلەپ بېرەي، ـــ دېدى ئۇ چىرايىغا ئاران كۈلكە يۈگۈرتۈپ. بىراق، ئۇ نېمە ئىش بولغانلىقىنى زادىلا دەپ بەرمىدى.

ھەلەبنىڭ يامغۇرى ئەتىگەندىن كەچكىچە يېغىپ، ماڭا دەمەشققىچە ئەگىشىپ كەلدى. مەن ئولتۇرغان مىنىبۇستا مىسرنىڭ بىر فىلىمى قويۇلۇۋاتاتتى. فىلىم بىرقاتار قارا كومپىدىيەلىك كۆرۈنۈشلەردىن تەركىب تاپقانىدى. باش پېرسوناژى ياش يىگىت بولۇپ، ئۇ ئۆزىنى كۆرەلەيدىغان بىر خىل تېرە كېسىلىنىڭ دەردىنى يەتكۈچە تارتقانىدى. فىلىم تۆۋەن سەۋىيەلىك ھەم قوپال ئىشلەنگەنىدى. مەن يىگىتنىڭ يۈزىنى قاپلىغان قېنىق يېشىل رەڭلىك يىپىشقاق سۈيۇقلۇقىغا قاراشقا زادىلا جۈرئەت قىلالمىدىم. فىلىمدىكى ئوچۇق رەڭ ۋە ۋاراڭ ـ چۈرۈڭلۇق شاۋقۇن يول بويى ئارامىمنى قويمىدى. ئەكسىچە، قېشىمدىكى قىسقا چاچ قويۇۋالغان، ئۆتۈك كىيىۋالغان ئەسكەر باش پېرسوناژنىڭ ھالاكەتلىك تەقدىرىنى كۆرۈپ، ئىنتايىن

خۇشال بولغان هالدا قاقاهلاپ كۈلۈپ كەتتى.

ھەلەبنىڭ شەھەر ئەتراپى ئاستا - ئاستا قۇملۇققا، يۇمشاق، ئۇششاق قۇملارغا ئەمەس، تۇز، قاتتىق، ئۇششاق تاشلارغا تولغان قۇملۇققا ئايلاندى. يىراقتىكى قوڭۇر رەڭلىك تاقىر تاغمۇ شېغىللىق ئىدى. بىر دەممۇدەم ئاتا - بالا ئاسادلارنىڭ چوڭ سۇرىتىنىڭ يېنىدىن ئۆتەتتۇق. بوۋاينىڭ سۇرىتىگە ئالدىنقى ئەسىرنىڭ 70 - يىللىرىدىكى ئۇسلۇب ئىشلىتىلگەنىدى: چىراي ئىپادىسى جىددىي داھىيانە تەبەسسۇمدا ئىدى، ئىشچى - دېھقانلار قول تۇتۇشۇپ ئىلگىرىلەۋاتقان، كومبايىن بىلەن زاۋۇت بىرلىكىتە ئىشلەۋاتقان مەنزىرە ئارقا كۆرۈنۈش قىلىنغانىدى. نۇرغۇن سۇرەتنىڭ رەڭگى ئۆڭۈپ كەتكەن، بەزىلىرىنىڭ ھەتتا بويىقىمۇ چۈشۈپ كېتىپ، پارچە - پارچە ئاقۇچ داغلارلا قالغانىدى. ياش ئاساد بولسا بىر قاتار پورترېتلارنى ئومۇملاشتۇرغانىدى: بىر سۇرىيەلىك ياش ئەر بىلەن بىر ئايال مۇرىنى مۇرىگە تىرىگىنىچە، ۋەتەنپەرۋەرلىك قىزغىنلىقىغا تولغان نەزىرى بىلەن يىراقلا نەزەر تاشلاپ تۇراتتى، سۇرىيە دۆلەت بايرىقىدىكى قىزىل، ئاق، قارا رەڭ ئارقا كۆرۈنۈش قىلىنغانىدى. مەن جەزملەشتۈرەلەيمەنكى، بۇ سۇرىيەنىڭ ئەرەب مىللەتچىلىكى ئۇيقۇسى ئىچىدە كۆپ يىل يېتىپ، مەلۇم بىر كۈنى تۇيۇقسىز ئويغىنىپ خەلقئارا بېسىمغا دۇچ كەلگەنلىكىگە قارىتا قايتۇرغان ئىنكاسى ئىدى. قاراڭغۇ چۈشتى، مىنىبۇس خەمات ۋە خېممىسا دېگەن ئىككى بازاردىن ئۆتتى. بۇ ئىككى جاي ناھايىتى قەدىمىي، شۇنداقلا مول تارىخقا ئىگە ئىدى. 20 - ئەسىرنىڭ 80 - يىللىرىنىڭ بېشىدا، ئەينى چاغدىكى مۇستەبىت خەمات‌تىكى بىر چوڭ رايونىي بېسىقتۇرۇپ، بىر كېچىدىلا مۇسۇلمان قېرىنداشلار جەمئىيىتىنى بىر تەرەپ قىلغانىدى. بۇ ئىسلام ھەرىكىتى تەشكىلاتى مىسىردا پەيدا بولۇپ زورايغان، بۇ دۆلەت ئۇچۇن باش ئاغرىتىدىغان مەسىلە بولۇپ كەلگەنىدى. شۇ قېتىملىق ھاستۇ - رۇشنىڭ گېپى بولسا، كىشىلەر قاتتىق ۋەھىمىگە چۈشەتتى.

www.uyghurkitap.com

هەممىلا يەرگە تارقالغان مىش - مىش گەپلەردە دېيىلىشىچە، ھۆكۈمەت قېرىنداشلار جەمئىيىتىدىكىلەرنى خەمانىنىڭ يوندى يولىغا كىرىشكە مەجبۇرلاپ، ئۇ يەردە توك بىلەن قىيىسىغا نىمىش.

مىنىبۇس بىزنى بازار سىرتىدىكى بىر كىچىك بېكەتكە ئاپاردى. ئۇ يەر قاقاس ھەم قۇرۇق بولۇپ، ئەتراپىدا ھېچقانداق قوغداش ئەسلىھەلىرى يوق، بەكمۇ قاراڭغۇ ئىدى. مەندە يېڭى جايغا يېتىپ بارغاندىكى خاتىرجەملىك ياكى قىزىقىش تۇيغۇسىدىن ئەسەر بولمىدى، ئەتراپىمدا يامغۇر، سېمونتتا قوپۇرۇلغان ئۆي ۋە لامپۇچكىلارلا بار ئىدى. شەھەرنىڭ ئۇپۇق تەرىپى بەكلا تۆۋەن، پەرق ئېتىش قىيىن ئىدى، قاراڭغۇلۇقتا ئۇچلۇق مۇنار ئۇستىدىكى يېشىل رەڭلىك نەيچە لامپۇچكا ۋە ئاق رەڭلىك يول چىرىغىلا نۇر چېچىپ تۇراتتى. كونا، ئەمما ھەممىلا يەرنى كۆرگىلى بولمىدىغان ئۇچلۇق مۇنار قاراڭغۇلۇقتا قەد كۆتۈرۈپ تۇراتتى. شۇ كۈنى مىلاد ئاخشىمى ئىدى.

※ ※ ※

سۇرىيە خەلقىگا ئىسلام ھەربىتى تەشكىلاتىنىڭ مەركىزى ئىدى. مەن تۇنجى قېتىم ھاسان بارتىتىن سۇرىيەنىڭ بۇ مەخپىيىتىنى ئۇققانىدىم.

— ئۆزۈمنىڭ تېخىمۇ مۇھىم رول ئوينىشىم كېرەكلىكىنى بىلىمەن، — دېدى بارت مانچېستېردىكى ھېلىقى قەھۋەخانىدا، — شۇ چاغقا بارغاندا، مەن ئاشۇ رولنى ئويناشقا تەييار بولىمەن.

ئۇنىڭ بېشارەت بېرىۋاتقانلىقىنى ئاڭلاپ:

— سىز دىن يولىدا قۇربان بەرمەكچى، شۇنداقمۇ؟ — دەپ سورىدىم.

— ئىنتايىن توغرا، — دەپ جاۋاب بەردى ئۇ، — بۇ دۆلەتكە بەند قىلىنىش مېنى قاتتىق ئۇمىدسىزلەندۈردى، چۈنكى مەن ئاشۇ بۇرچۇمدىن تولىمۇ يىراقتا ئىكەنلىكىمنى بىلىمەن. شۇنى

بىلىمەنكى، مۇبادا كۇنلەرنىڭ بىرىدە ئۇخلاۋېتىپ ئۆلۈپ كەتسەم، ئاللا ماڭا مەغپىرەت قىلمايدۇ، چۈنكى مەن بەكلا ئەسكى ئادەم بولۇپ قالمەن... جەننەتكە كىرىشىم ئانچە ئاسان بولمايدۇ.

— ئەگەر پاسپورتىڭىزنى قايتۇرۇۋالالىسىڭىز، نەگە بارىسىز؟ — دەپ سورىدىم مەن.

— ئېھتىمال يەمەنگە بېرىشىم مۇمكىن، بىراق ئاۋۋال سۇرىيەگە بارىمەن، چۈنكى ھازىر پاكىستان مېنى تۇتماقچى بولۇۋاتىدۇ، ئۇلار مېنى مۇشەررەفنى يوشۇرۇن ئۆلتۈرۈش سۇيىقەستىگە قاتناشتى دەپ ئەيىبلەۋاتىدۇ.

— ئۇنداقتا، يەمەن ۋە سۇرىيەگە بارغاندىن كېيىن، سىزنىڭ ئاخىرقى دۇشمىنىڭىز ئامېرىكا بولىدۇ، شۇنداقمۇ؟

— شۇنداق، لېكىن ئامېرىكا كۆزۈم ئوچۇق چاغلىرىمدا گۇمران بولسا، ئۆزگىچە بەزى ئىشلارنى قىلىشىم مۇمكىن، — ئۇنىڭ چىرايىدا بىر خىل تەقەززالىق ئالامىتى پەيدا بولدى، — لېكىن، مەن ئەرەب تىلىنى ئۆگىنىشىم كېرەك! ھازىر مەن ئىنگلىزچە ۋە ئوردۇچە سۆزلەشنى بىلگەچكە، تاشقى جەھەتتىن ئىسلامنىڭ گۈزەللىكىدىن بەھرە ئالالايمەن، بىراق ئەرەب تىلىنى بىلمىسەم، ئىسلام دىنىغا ھەقىقىي يېقىنلىشالمايمەن. بۇ خۇددى بىر چىرايلىق ئۆي ئىچىنىڭ نەقەدەر گۈزەللىكىنى دېرىزىدىنلا كۆرەلىگىنىڭىزگە ئوخشايدۇ. ئىشىنىمەنكى، ئەرەب تىلى ماڭا بىر ئاچقۇچ بېرىپ، ھازىر يېقىنلىشالمايدىغان ئاشۇ نەرسىلەرگە باشلاپ بارىدۇ. ئەرەب تىلىنى ئۆگىنىۋالساملا، ئاللانىڭ ئىرادىسى بىلەن ھەربىي سەپكە قاتنىشالايمەن. خۇددى ئىسرائىلىيەدىكى يەھۇدىيلارغا ئوخشاش، ئەسكەر ئېلىشقا ئاۋاز قوشۇش ھەربىر ئەر ۋە ئايالنىڭ مەجبۇرىيىتى.

مەنزىلىمگە يېتىپ بارغاندىن كېيىنكى بىرنەچچە سائەتتىلا، سۇرىيەدىكى خەلقئارا سىياسىي كەيپىياتنى راستلا كۆرەلىدىم. مىلاد بايرىمى كۈنى دەمەشقتىكى ماگنىزىن ۋە ھاممامىلارنى

ئايلىنىپ چىقتىم، پۈتكۈل بازارنىڭ ھەممىلا يېرى قىزىل رەڭلىك چوڭ پىلاكاتلار بىلەن تولۇپ كەتكەنىدى. پىلاكاتلارغا سېرىق، قىزغۇچ سېرىق ۋە ئاق رەڭلەردە ھەر خىل شوئارلار يېزىلغانىدى:

سۇرىيە مېھىر - مۇھەببەت ۋە تىنچلىققا تولغان زېمىن، رادىكال ئىسرائىلىيە ۋە ئۇنىڭ ئىتتىپاقدىشى ئامېرىكىغا ئاگاھلاندۇرىمىزكى: سۇرىيە غۇرۇرلۇق ئەل، بىز ئۆسۈپ يېتىلگەن زېمىن. ئىراق ۋە پەلەستىننىڭ كەچۈرمىشلىرىنى كۆرگەندىن كېيىن، بىز سىلەرنىڭ دېموكراتىيەڭلەرنى رەت قىلىش يولىنى تاللىدۇق. بۇنداق دېموكراتىيە خەلقنىڭ جەسەتلىرى ئۈستىگە بەرپا قىلىنغان. سىلەر گۇناھسىز ئاددىي پۇقرالارنى بومبارداىمان قىلدىڭلار، ب د ت خەۋپسىزلىك كېڭىشى ئارىلاشقاندا، سىلەر رەت قىلىش ھوقۇقىنى ئىشلىتىپ ئىسرائىلىيەنى قانات ئاستىڭلارغا ئالدىڭلار. بىر گۇمانلىق ۋەقەنى دەپلا، ئامېرىكا خەۋپسىزلىك كېڭىشىنى سۇرىيەگە پايدىسىز قارار چىقىرىشقا بىرنەچچە قېتىم مەجبۇرلىدى، گەرچە سۇرىيە ئۇنى ئىجرا قىلىۋاتقانلارنىڭ بىرسى بولسىمۇ. لېكىن، سۇرىيە خەلقى قورقۇپ قالمايدۇ، ھەرقانداق قىيىنچىلىق ئالدىدا، ئۇلار سۆيۈملۈك بەشىر ئاساد زۇڭتۇڭنىڭ رەھبەرلىكىدە قەتئىي قارشىلىق كۆرسىتىدۇ.

بۇلتۇرقى ئاشىق - مەشۇقلار بايرىمىدا، لۇئاننىڭ سابىق زۇڭتۇڭى رەفىق ھارىرى بېيروت شەھەر مەركىزىدە پارتلىتىش ھۇجۇمىغا ئۇچراپ ھاياتىدىن ئايرىلدى. لۇئان ئىچكى ئۇرۇشىدىن كېيىن، ھارىرى مەزكۇر دۆلەتنى قايتا قۇرۇش جەريانىدا مۇھىم رول ئوينىغانىدى، ئۇنىڭ نام چىقىرىشىنىڭ يەنە بىر سەۋەبى، ئۇ سۇرىيەنىڭ لۇئان چېگرا سىي ئىچىدە ئەسكەر تۇرغۇزۇشىغا قارشى تۇرغانىدى. مانا - مانا پاراڭلارغا قارىغاندا، سۇرىيەلىكلەر پارتلىتىشنىڭ پەردە ئارقىسىدىكى رولچىسىمىش. لۇئاندا قارشىلىق پارتىلىغاندىن كېيىن، سۇرىيەلىكلەر قوشۇنىنى چېكىندۈرۈپ كەتتى. سۇرىيەنىڭ ئاشۇ قىش كۈنلىرى سۆز -

چۆچەكلەر ئەتراپىنى بىر ئالغاندى.

سۇرىيەنىڭ بېكىنمچىلىك قىلىۋاتقىنىغا نەچچە ئون يىل بولدى. ئۇنىڭ ھاكىمىيىتى مەۋجۇت بولۇپ تۇرغان ۋاقىتنىڭ كۆپ قىسمىدا سوتسىيالىزم شەكلىنى قوللىنىپ دىنىنىڭ سىياسىيغا ئارىلىشىشىغا رۇخسەت قىلمىغان، خەلق قوبۇل قىلىدىغان ئۇچۇرلار سىياسىي تەكشۈرۈشتىن ئۆتىدۇ. خەلقئارالىشىش دولقۇنىنىڭ دەۋرەپ يېتىپ كېلىشىگە ئەگىشىپ، دەمەشقنىڭ ھەممىلا يېرىگە مەنىسى مۇجمەل، يۇقىرى ماقامدىكى مۇشۇنداق شوئارلار ئېسىلغان. بۇ ھۆكۈمەتنىڭ چەتنىڭ پاراكەنچىدىلىكىگە قايتۇرغان ئىنكاسى. زۇكۇتۇڭ بەشىر ئاساد ۋە سۇرىيە خەلقى ئاللادىن باشقا ھېچكىمگە تىز پۈكمەيدۇ. بۇنىڭدىن باشقا، سۆز ئەركىنلىكى، بىلىم مۇھىتى ۋە سىياسىي مەدەنىيەت كەمچىل، شۇنداقلا مەخپىي ساقچىلار قوشۇنى ھەر ۋاقىت نازارەت قىلىپ تۇرغانلىقتىن، مەسچىت كىشىلەرنىڭ يىغىلىپ سىياسىينى مۇھاكىمە قىلىدىغان بىردىنبىر جايى بولۇپ قالغان.

تۇنجى كۇنى مېنى ئەڭ ھەيران قالدۇرغىنى، ئەسەبىيلىككە تولغان شوئارلارنىڭ پۇقرالارنىڭ شەخسىي تەشەببۇسى قالپىقى ئاستىدا بازاردا تارقالغانلىقى بولدى. ھالبۇكى، بازار جامائەت سورۇنلىرى ئىچىدىكى ئاممىۋى سورۇن ئىدى. سۇرىيەدە مەزمۇنى سەزگۈر بىر پارچە ئېلخەت سىزنىڭ مەخپىي ساقچىلار تەرىپىدىن قولغا ئېلىنىشىڭىزغا سەۋەب بولۇشى مۇمكىن، بىراق مەركىزىي بازارغا تارقالغان پىلاكاتلارنىڭ ئېسىلىشى جەزمەن ھۆكۈمەتنىڭ ھىماتىدا بولىدىكەن. باشقا جەمئىيەتتە بولسا، مەلۇم مۇستەقىل سىياسىي پارتىيەنىڭ بىر جايىنى ئىجارىگە ئېلىپ، سىياسىي تەلىپىنى ئىپادىلەش ھوقۇقى بولسىمۇ، بۇنداق پىلاكاتلارنى ئېسىشنى تەسەۋۋۇر قىلىش ئىنتايىن قىيىن، يەنى بۇ خەلقئارادىكى دۇشمىنىگە قارىتىلغان ئاشكارا چۇقانلىرىنى دەۋر مەيدانى ياكى ئوكسفورد كوچىسى دېگەندەك جايلارغا ئاسقاندەكلا

بىر ئىش ئىدى. قانداقتۇر بىر خەلقئارا ۋەقە قوللىغۇچىلىرىنىڭ مۇشۇنداق چېكىدىن ئاشقان جار سېلىش دەرىجىسىگە يېتىشىگە رۇخسەت قىلىنىشىنىڭ ھىندىستاندا يۇز بېرىشىنىمۇ تەسەۋۋۇر قىلالمايتتىم.

نەرسە - كېرەك سېتىۋالغىلى كەلگەن خېرىدارلار پادىچى ئىشتىنى كىيىۋېلىشقانىدى، ماروزنى يېيىشەتتى. ئۇلار لاپاسلىق بازارنى بويلاپ كېتىۋاتقاندا خىيالىغا كۆپرەك كېلىدىغىنى ئەنئەنىۋى ئەرەب بازىرى ئەمەس، بەلكى پارىژنىڭ پىيادىلەر يولى بولاتتى، ئۇلار پىلاكاتلارنى ئۇنتۇپ كەتكەندەكلا قىلاتتى. ئۇلارنىڭ كۆپىنچىسى ياش ئەرلەر بولۇپ، شالاڭ ساقال قويۇۋالغان، كەڭ ئىشتان ۋە ئازادە تولىستوپكا كىيىۋالغانىدى. ئۇلار ئىككى - ئۈچتىن بولۇشۇپ، مۇرىلىرىنى تۇتىشىپ، بىر يايمىدىن بىرنېمە يېسە، يەنە بىر يايمىدىن ئۇسسۇلۇق ئىچىشەتتى. ئۇلارنىڭ قىلچە نىشانى يوقتەك قىلاتتى، خالىغانچە تاماكا چېكىشەتتى. كۆپىنچە سودا ئايالىلار ئارىسىدا بولاتتى، ئۇلار قېلىن قارا كەمزۇل كىيىۋالغان، ياغلىق سالغان، بەزىلىرى چۈمپەردە بىلەن يۈزىنى توسۇۋالغانىدى. بۇرۇتلۇق دۇكان غوجايىنى يوغان قورسىقىنى تومپايتىپ تۇراتتى. چەت ئەللىكلەرلا توختاپ بۇ پىلاكاتلارنى ئوقۇيتتى. بىر توپ ئىتالىيەلىك ساياھەتچى لاپاسلىق بازارنىڭ بېشىدا قەدىمىنى توختىتىپ قارىشۋاتاتتى. كۆكتىكى بۇلۇتلار قاردىداپ كەتكەن بولسىمۇ، ئۇلار ھەيۋەتلىك ئۇمەييە مەسچىتىگە بارماقچى بولۇۋاتاتتى. مەلۇم مەنىدىن ئېيتقاندا، ئىنگلىز، فىرانسۇز تىللىرىغا تەرجىمە قىلىنغان بۇ ئۇچۇرلارنى ھەقىقەتەن ئۇلارنىڭ كۆرۈشى كېرەك ئىدى.

ئاشۇ قىش كۈنلىرىدىكى سۈرىيە ئۇرۇش خەۋپىگە ئۇچراۋاتقان بولسىمۇ، بىراق چەت ئەللىك ساياھەتچىلەرنىڭ ئايىغى ئۈزۈلمەيتتى. ئۇلارنىڭ ئارىسىدا ئەنگلىيەلىك، فىرانسىيەلىك، دانىيەلىك، نورۋېگىيەلىك، ھىندىستانلىق، پاكىستانلىق، ھەتتا ئامېرىكىلىقلارمۇ بار ئىدى. ئۇلارنىڭ پەيدا بولۇشى خەلقئارا

سۈيـقەست گۇمـانلىرىنى تېخىمۇ ئېغىرلاشتۇرۇۋەتكەنـدى. سۈرىيە مەن زىيارەت قىلغان تۇنجى ساقچى دۆلىتى، سەل - پەللا كەتكۈزۈپ قويسام چېگرادىن چىقىرىۋېتىلىشىم ئېھتىمال ئىدى. مۇشۇ ئويدا قاتمۇقات نازارەت ئاستىدىكى مېھمانخانىلاردىن يىراقلىشىش، شۇنداقلا ئۆزۈمنىڭ پىلانى بويىچە بۇ يەرنىڭ قائىدە - يوسۇنلىرىنى ئۆگىنىش ئۈچۈن، يۇرۇشلۇك ياتاق بىناسىدىن بىر ئۆينى ئىجارىگە ئېلىپ بۇ يەردە ئىككى ئاي تۇرۇشنى قارار قىلدىم.

يېڭى كەلگەن بىرنەچچە كۈندە، ئالاھىدە چەت ئەللىكلەر تۇپىنى، يەنى دەمەشق ئۇنىۋېرسىتېتىدىكى چەت ئەللىك ئوقۇغۇچىلارنى ئۇچراتتىم. ئۇلارنىڭ ھەممىسى «11 - سېنتەبىر» ۋەقەسىدىن كېيىن ئەرەب تىلىنى ئۆگەنمەكچى بولغانلار ئىكەن. گەرچە نۇرغۇن كىشىنىڭ ئىسلام دىنىغا قىزىقىشى بولسىمۇ، بىراق بۇ يەرگە كېلىشىگە تۇرتكە بولغان سەۋەب دىن ئەمەس، بەلكى ئەرەب تىلىنى ئۆگەنمەكچى بولغانلار ئىكەن. مەن بارتتەك بىر كىشىنىڭ بۇ چەت ئەللىك ئوقۇغۇچىلار بىلەن بىللە ئۆتۈۋاتقانلىقىنى تەسەۋۋۇر قىلالمىدىم، چۈنكى ئۇ ئەرەب تىلى ئۆگەنمەكچى، شۇنداقلا ئېتىقاد مەدەنىيىتىگە غەرق بولغانىدى. مەن ئابدۇللا ئىككىسىنى خىيالىمغا كەلتۈردۇم، شۇنىڭ بىلەن ئەركىن، ئېچىۋېتىلگەن، گۈللەنگەن ئەللەردىن كەلگەن ئاشۇ كىشىلەرنىڭ سۈرىيەدە تېمىلەرنى ئىزدەپ تاپماقچى بولغانلىقىنى بەك بىلگۈم كەلدى. ئەنگلىيە ياكى تۇركىيەدە ئۇلارنىڭ ئىزدەيدىغىنى ئەڭ كۆپ بولغاندا شەخسىي مەۋقەلەرگىلا ۋەكىللىك قىلالايتتى. لېكىن، سۈرىيە ئۇلارنىڭ ئىدىيەسىنى كېڭەيتمەكچى بولغان جاي بولغانلىقتىن، كوللېكتىپ ئارقا كۆرۈنۈشىدە ئۇلارنىڭ بۇ دۇنيادىن تىلىمەكچى بولغانلىرىنى راستلا بەك بىلگۈم كەلدى.

مەن بارتتەك كىشىلەرنىڭ ئەھۋالىغا بەكمۇ قىزىقاتتىم، ئېۋىن مەن سوئال سورايدىغان تۇنجى كىشى ئىدى. نورۋېگىيەدىن

كەلگەن، سىرىق چاچلىق، كىلىشكەن بۇ يىگىت ئەرەبچە ئۆگىنىۋاتاتتى، شۇنىڭ بىلەن بىللە دىنىي كىتىقادىنى ئۆزگەرتمەكچىمۇ بولۇۋاتاتتى. ئۇنىڭدىن بارتتەك كىشىلەرنىڭ دەمەشقتە نېمە قىلىشى مۇمكىن دەپ قارايدىغانلىقىنى سورىدىم. ئېيتىن بارت توغرىسىدىكى سۆزلىرىمنى زەن قويۇپ ئاڭلىغاندىن كېيىن، لەۋلىرىنى چىڭ يۇمدى، چىقارغان بوشقىنا ئاۋازى ئۇنىڭ چۈشەنگەنلىكىنىمۇ، تاقەتسىزلەنگەنلىكىنىمۇ بىلدۈرۈۋاتقانىدەك قىلاتتى. ئابۇنو مەركىزىنى پىششىق بىلىدىغان چەت ئەللىك ئوقۇغۇچى بولۇش سۈپىتى بىلەن، ئاغزىم بىسىقماي قىلغان پەرەزلىرىمدىن بارتنىڭ ئۇ يەرگە ئوقۇشقا كىرىشى چوقۇم ئېيتىلىدىغان ئىچكى پۈشۈرات‌تى. ئۇنىڭ زېھرەكلىك چىقىپ تۇرغان چىرايى هاياجانغا تولغاندى. ئۇ بۇ ئىسلام ئۇنىۋېرسىتېتى ۋە مەسچىتىنىڭ قانداق قىلىپ مالىدىن تارتىپ ھىندونېزىيەگىچە بولغان ئارىلىقتىكى ئوقۇغۇچىلارنى جەلپ قىلالىغانلىقىنى سۆزلەپ بەرمەكچى بولدى - يۇ، گەپ قىلالمىدى. ئۇ مېنىڭ نېمىلەرنى بىلمەكچى بولغىنىمنى بىلىپ، جاۋاب بېرىشنىڭ ئورنىغا سوغۇققىنا كۈلۈپ قويدى.

بىرنەچچە كۈن ئۆتكەندە، بىز ئابۇنو مەركىزىگە بىللە بېرىش ۋاقتىنى بېكىتىلىدۇق. ئېيتىلغاندە دەمەشق ئۇنىۋېرسىتېتىدا ئەرەب تىلى دەرسىگە قاتنىشاتتى. چۈشتىن كېيىن ياتقىمدىن ۋاقچىرەك چىقتىم. بىز بىر يانتۇ كوچىنى بويلاپ «ئىنجىل» دىكى كېسىپىئان تېغىغا قاراپ ماڭدۇق. تاغ چوققىسى دەل - دەرەخسىز، تۈتۈق رەڭدە ئىدى، تاغ ئېتىكىدىكى كىچىك شەھەرنىڭ سېمونت ئۆيلىرى تاغ يانباغرىنى بويلاپ ئازراق يۇقىرىغا سوزۇلغانىدى. بىز قۇببەسى قىزىلگۈل رەڭلىك مەشھۇر جىيل ئەبۇياقۇب مەسچىتىنىڭ يېنىدىن ئۆتتۇق، ئۇنىڭ يېنىدىكىسى فىرانسىيە ئەلچىخانىسى ئىدى. كېيىنكى بىرنەچچە ھەپتىدە بىز بۇ يەردە تامامەن ئوخشىمايدىغان بىر خىل

كەيپىياتنى ھېس قىلدۇق. بىز تاغ ئېتىكىگە يېقىن جايدىن ئوڭغا بۇرۇلۇپ، ئون مىنۇتچە ماڭدۇق، نەچچە يۈز مېتىرلا نېرى بېرىۋىدۇق، شەھەرنىڭ قىياپىتى تامامەن ئوخشىمايلا قالدى. كەڭرى ئاساسىي كوچىلار، مېھمانسارايلار ۋە ھەرقايسى ئەلچىخانىلىرى غايىب بولۇپ، ئۇلارنىڭ ئورنىنى قىستاڭ مەھەللىلەر ئالدى. تار ھەم قىستاڭ بۇ كوچىلاردا زاھىر بولغان ئەنئەنە مەنزىرىسى ھەتتا قەدىمكى شەھەرلەرنىڭكىدىنمۇ ئېشىپ چۈشەتتى. بۇ يەردە سایاھەتچى، ئاسارئەتىقە دۇكىنى دېگەنلەر يوق ئىدى، مىلىچمال دۇكانلىرى بازار تاپالمايتتى، ئەكسىچە، قەدىمىي شەھەرلەردە بولسا بەزىدە ئىنتايىن روناق تاپالايتتى. ناھايىتى راۋان يۈرۈشكەن، گۈللەپ ياشناۋاتقان ئەنئەنىۋى بازار بۇ دۇنيا بىلەن سەل سىغىشالمىغاندەك قىلاتتى. قاسىاپنىڭ گۆش دۇكىنىدىكى بىر تۆمۈر ئاسقۇدا بىر تۆگىنىڭ بېشى پۈتۈن پېتى ئېسىقلىق ئىدى، دۇكاننىڭ بىر يېپىق يېرىدە، بىر ئەر كۇنبويى گورىلكا بىلەن كاۋاپ پىشۇراتتى. ئۇنىڭ يېنىدىكى شىرەگە شىلىمشىق، ھجايغان كالپۇكلىرىنىڭ ئارىسىدىن ئۇششاق چىشلىرى كۆرۈنۈپ قالغان، قاقلاپ پىشۇرۇلغان قوي كاللىلىرى تىزىپ قويۇلغانىدى، يېنىغا بېزەك ھېسابىدا يېڭى كەرەپشىمۇ قويۇپ قويۇلغانىدى. كۆك رەڭلىك كىچىك يۈك ماشىنىسى ئادەملەر توپىنى ئاستا كېسىپ ئۆتتى، بىر ئەر كىشى ماشىنىنىڭ ئارقا تەرىپىدىكى بىر دۆۋە ئانارنىڭ ئۈستىدە ئولتۇراتتى. بىر ئائىلە ئېلېكتىر سايمانلىرى رېمونتخانىسىنىڭ يېنىدىكى دۇكان خورما، زەيتۇن، ھۇلبە ۋە قىزىل ئاپېلسىنلار بىلەن تولغانىدى. ئەتىر ساتىدىغان سېتىقچى ھەرقانداق خىلدىكى غەربچە ئەتىر پۇرىقىنى تەقلىد قىلىپ ئىشلىيەلەيدىغانلىقى توغرۇلۇق كاپالەت بەرمەكتە ئىدى. ياشىنىپ قالغان بىرنەچچە ئايال بېشىنى مەملۇك مەسچىتىنىڭ سوغۇق تاش دەرۋازىسىغا قويغىنىچە، ئالتە قىرلىق ئۇچلۇق مۇنار ۋە ئىستالاكتىتقا خېرىدار چاقىرىپ توۋلىماقتا ئىدى.

ئېۋىنىڭ ياسىنىشى بۇ بازارغا ناھايىتى لايىق كەلگەنىدى. ئۇ قېتىق رەڭلىك ئەرەبچە قاپلىما كىيىم كىيىۋالغانىدى، ئۇزۇن سېرىق چاچلىرىنى قوي تېرىسىدىن تىكىلگەن بۆرك بىلەن تۇراتتى. ئۇ فوتو ئاپپاراتىنى ئېھتىيات بىلەن يېنىغا تىقىۋالغانىدى. چەت ئەللىكلەرنىڭ سالاھىيىتى ھېچقانداق توسالغۇ بولالمايتتى. بازار ھەممە قىزىقىدىغان جاي ئىدى. ئۇ دائىم بۇ يەردىكى مەسچىتكە كېلىپ دۇئا - تىلاۋەت قىلىدىكەن، ئاق تەنلىك بولۇش سۈپىتى بىلەن، ئېتىقادقا بولغان قىزىقىشى ھەمىشە كىشىلەرنىڭ قايىللىقى ۋە ھەۋىسىنى قوزغايدىكەن. ئۇ سۈرىيەنىڭ كوچا شېۋىسىدە ئەمەس، بەلكى ئۆلچەملىك ئەرەب تىلىدا، يەنى كىلاسسىك، ئەدەبىيلەشكەن ئەرەب تىلىدا سۆزلەيدىكەن. بۇمۇ كىشىلەردە چوقۇم چوڭقۇر تەسىر قالدۇراتتى.

بىز ئالغا قاراپ مېڭىشنى داۋاملاشتۇردۇق. بازار بارغانسېرى تارىيىپ، ئابۇنونىڭ ئەتراپىنى چۆرىدىگەن ئالاھىدىلىك ئېنىق نامايان بولۇشقا باشلىدى، بىراق ئۇنىۋېرسىتېتنىڭ ئۆزىگە يەنە خېلى ئارىلىق بار ئىدى. بىرنەچچە جەنۇبىي ئاسىيالىق بىز تەرەپكە يۈگۈرۈپ كېلىۋاتاتتى. ئاق كىيىم كىيىۋالغان، قويۇق قارا بۇرۇت قويۇۋالغان، قاراشلىرى ئۆتكۈر بۇ كىشىلەر توپ ئىچىدە كۆزگە ئېنىق چېلىقىپ تۇراتتى. بىز ئابۇنونى ئۆز كۆزىمىز بىلەن كۆرۈشتىن بۇرۇنلا، ئۇلار خۇددى خەۋەرچىلەردەك بۇ يەرنىڭ كۆپ خىل مەدەنىيىتىدىن خەۋەر بەردى. ئارقىدىنلا بىز يەنە جۈەك ھىندونېزىيەلىكلەرنى كۆردۇق. ئۇلار كونۇسسىمان بۆرك كىيىۋالغان، ساقال - بۇرۇت قويۇۋالغانىدى. بۇ يەردە يەنە رەڭلىك چۈمپەردە سېلىۋالغان قاۋۇل غەربىي ئافرىقىلىق ئىيالالار ۋە يۈز تۆكىلىرى قىزغۇچ ياۋروپالىق مۇسۇلمانلار، ئېفىيوپىيەدىكى ياڭاق سۆڭىكى ئېگىز، ئاغزى كىچىككىنە كەلگەن ئافرىقىلقلار بار ئىدى. جەنۇبىي ئاسىيالىقلار ئەڭ كۆپ بولۇپ، گەپ - سۆزىدە ئىنگلىزچە تەلەپپۇز بار ئىدى.

يەنە نەپس چاسا چۈمپەردە سېلىۋالغان شەرقىي جەنۇبىي ئاسىيالىق قىزلارمۇ بار ئىدى. دۆلەت تەۋەلىكىم ۋە ئىرقىم مېنىڭ شەخسىي بەلگەم، بىراق ئابۇنوغا كەلگەن كىشىلەر ئۇچۇن ئېيتقاندا، بۇ پەرقلەر بىر خىل تېخىمۇ يۇكسەك ساداقەتمەنلىك تەرىپىدىن يېپىۋېتىلگەنىدى.

بىر كىچىك مەيدان ئەڭ ئاۋات جاي ئىكەن. ئۇ يەردە تورخانا، ئىسلام كىتابخانىسى، چېنىقىش مەركىزى ۋە «شەييەھۇ ئەررەئىسسىيا» (ئاللاغا شۈكۈر) دەپ ئاتىلىدىغان ماگىزىن بار ئىكەن، ماگىزىندا مەخسۇس غەرب بازارلىرىغا سېتىلىدىغان ئىسلام پاسونىدىكى كىيىملەر سېتىلىدىكەن. ئېۋېن نىمچىسىنى مۇشۇ يەردىن سېتىۋالغانىكەن. بۇ يەردىكى ئېلېمېنتلار مەن ئىلگىرى بارغان ئىككى جاي ــ بارت بىلەن ئۇچراشقان مانچېستېر «كۈررى» كوچىسى ۋە ئىستانبۇلدىكى رادىكاللار توپلاشقان كىچىك تاغ چوققىسىدىكىگە ئوخشاش ئىدى: ئايالىلار ۋە ھاراق ـ شاراب يوق چاغلاردا، ئىدېئولوگىيە تۈسى قويۇق كىتابخانا، چېنىقىش ئورۇنلىرى ئىجتىمائىي ئالاقە مەركىزىگە ئايلىنىاتتى. يەنە تورخانىمۇ بار، ئۇ يەردە پۈتۈن دۇنيادىكى مۇسۇلمانلار بىلەن پىكىر ئالماشتۇرغىلى ھەم ئىسلام تور بېكەتلىرىگە كۆز يۈگۈرتۈپ چىققىلى بولاتتى. بۇ كىچىك مەيداندىن ئابۇنونىڭ ئاق رەڭلىك ئۇچلۇق مەرمەر مۇنارىنى ئېنىق كۆرگىلى بولاتتى.

يەتمىش يىل ئىلگىرى ئابۇنو يېڭى سېلىنغاندا كىچىك مەسچىت ئىدى، بىراق يېقىنقى ئوتتۇز يىل ماباينىدە، سابىق باش ئىسلام قانۇنشۇناسى ئەھمەد گۈتالۇنىڭ باشقۇرۇشىدا بۇ مەسچىتنىڭ تەسىر كۈچى بۇ كىچىككىنە ئەنئەنىۋى بازارنى قاپلىغاندى. ئۇچ مەدرىسە كۆپەيتىپ سېلىنغان، بۇنىڭ ئىككىسى قانۇن مەكتىپى بولۇپ، توقۇز قەۋەتلىك ئىمارەت ئىدى. بۇ مەكتەپلەردە ئەرەب تىلى ۋە دىنشۇناسلىق دەرسلىرى تەسىس قىلىنغاندى، ئاللىك بەش دۆلەتتىن كەلگەن ئون ئىككى

مىڭدىن ئوشۇق ئوقۇغۇچى بۇ يەردە بىلىم ئالاتتى. ئابۇنو بۇ يەردىكى ئالىي دىنى داھىي پۇتۇن كۆچى بىلەن قولالايدىغان جاي ئىدى. ئۇنىڭ تېز تەرەققىي قىلىشى دىنىي كۆچنىڭ سۈرىيەدە ئۆزۈكسىز زورىيىۋاتقانلىقىنى كۆرسىتەتتى، شۇنداقلا سۈرىيەنىڭ خەلقئارا ئىسلام تەشكىلاتلىرىنىڭ ئۆيۈشۈشىدىكى مۇھىملىقىنى نامايان قىلىپ بېرەتتى. سابىق باش ئىسلام قانۇنشۇناسى كەڭ قورساقلىقى ۋە باشقا دىنلارنى قوبۇل قىلىشى بىلەن داڭلىق ئىدى. ئابۇنو «ئىسلامنىڭ ھەقىقىي قىياپىتى» نى يەتكۈزگەنلىكى ھەم بۇ يولغا باشلىغانلىقى بىلەن پەخىرلىنەتتى. ھەر جۈمە كۈنى بۇ يەرنىڭ يېغىن زالى ھەمدە مەخسۇس چەت ئەللىكلەر ۋە ئاياللارغا مۇلازىمەت قىلىدىغان قوشۇمچە بىناسى ئادەملەرگە تولۇپ كېتەتتى. سۈرىيەلىكلەر ۋە چەت ئەللىكلەر مەسچىتكە كېلەتتى، بىراق ئېتىقاد ۋە تىل كويىدا كەلگەن غەيرىي ئەرەب مۇسۇلمانلار ئۈچۈن ئېيتقاندا، ئابۇنو بىر ئالاھىدە جاي ئىدى.

بىز تارىقنى ئىزدىدۇق، ئالىي مەكتەپتىكى يېڭى كىشىلەرنىڭ ھەممىسى ئۇنىڭ بارلىق مەسىلىلەرنى ھەل قىلىشقا ياردەم بېرەلەيدىغانلىقىنى بىلەتتى. ئېۋېن ئۇنى بىر دۇكاندىن سۈرۈشتۈردى، بۇ چاغدا ئۇ مەيدانىنىڭ بىر بۇرجىكىدە پەيدا بولدى. ئېگىز بوي، سېمىز، مۇلايىم بۇ كىشى ئېڭىكىنىڭ ئاستىنى پاكىز قىردۇرۇپ، تېپىك ئىسلامچە ساقال - بۇرۇت قويۇۋالغانىدى، ساقال - بۇرۇتى بەكلا قارا ئىدى. ئۇ ئېۋېن بىلەن قىزغىن سالاملاشتى، ئاندىن ماڭا لاپپىدە قارىۋېتىپ:

— بۇرادەر، سىز ھىندىستانلىقمۇ ياكى پاكىستانلىقمۇ؟ — دەپ سورىدى.

— پاكىستانلىق، — دەپ جاۋاب بەردىم مەن ئۆزۈمگە ئازراق تۈس قوشۇپ.

— بىز ھەممە دۆلەتتىن كەلگەن كىشىلەرنى قارشى ئالىمىز، بۇرادەر، چۈنكى ياۋروپادىكى چېغىمدا ھەممە كىشى ماڭا ئىنتايىن

دوستانه مۇئامىله قىلدى. سىزگە يارەم بېرەلىشىم مۇمكىن، بۇرادەر. مەن باشقا يول باشلىغۇچىلارغا ئوخشىمايمەن، يەنى بىر تىينىمۇ ھەق ئالمايمەن.

ئۇنىڭ دېگىنى راست ئىدى، بىراق ئۇ مېنى تېخىمۇ جىددىيلەشتۈرۈپ قويدى. مەن تارىقىنىڭ پۇل تېپىش ئۇچۇن بۇرۇلۇپلا باشقا جايغا كېتىپ قېلىشىدىن ئەنسىرىدىم.

ئۇنىڭدىن ئابۇنودا رويخەتكە ئالدۇرۇشقا مۇناسىۋەتلىك ئىشلارنى سوردىم.

— بولىدۇ، بولىدۇ، بۇرادەر، مەن سىزگە يارەم قىلىمەن، — دېدى ئۇ، — سىز قايسى دەرسكە قاتناشماقچى؟ ئەرەب تىلىغمۇ؟ ئىسلام دەرسىگىمۇ؟ دۇنيانىڭ ھەرقايسى جايلىرىدىن، مەسىلەن، نورۋېگىيە، ئەنگلىيە، ئافرىقا، پاكىستان دېگەندەك يەرلەردىن كەلگەن نۇرغۇن كىشى ئىسلام دىنىنى ئۆگىنىدۇ، — ئۇ بىزنى باشقىلارغا ئىشىنىپ قالماسلىققا ئاگاھلاندۇردى، يەنە بىزنىڭ بىر ئەنئەنىمىزگە مۇناسىۋەتلىك ئىككىنچى ئەۋلاد خەلىپە ئۆمەرنىڭ ھېكايىسىنى سۆزلەپ بەردى، — ئۇ مەلۇم كىشى بىلەن بىرلا ۋاقىتتا بىر كىشىنىڭ ئىبادەت قىلىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپتۇ، — دېدى تارىق، — ھەمراھى: «ئۇ ياخشى ئادەم» دەپتۇ، «ئۇنىڭ ياخشى ئادەم ئىكەنلىكىنى قانداق بىلىسەن؟ — دەپ سوراپتۇ ئۆمەر، — سەن ئۇنىڭ بىلەن تىجارەت قىلىپ باققانمۇ؟ بىللە سەپەرگە چىقىپ باققانمۇ؟ مۇشۇ ئىشلارنى قىلغاندىلا، ئاندىن ئۇنىڭ ياخشى ئادەم ياكى ياخشى ئادەم ئەمەسلىكىنى بىلەلەيسەن.»

تارىق بەك پاراڭچى ئىكەن، ئەگەر بىر ئۇنىڭ گېپىنى ئۇزۇۋۇتۇپ ئۆزىمىزنى ئارامغا قويمىغان بولساق، يەنە ئۇزاق سۆزلىشى تۇرغانلا گەپ ئىدى. ئۇ ئەتە سائەت ئون ئىككى يېرىمدا جۇمە نامىزىدىن بۇرۇن كېلىپ ماڭا يارەم بېرىشكە ماقۇل بولدى. ئۇنىڭ نامازنى تىلغا ئالغانلىقىنى ئاڭلاپ، سەل ئەنسىرەپ قالدىم. ئەگەر ئۇ مېنى بىللە نامازغا ئاپىرىپ، نامار

ئوقۇشنى زادىلا بىلمەيدىغانلىقىمنى بىلىپ قالسا قانداق قىلغۇلۇق؟

— تارىق، ئاماس ئوقۇشنى قانداق ئۆگىنىمەن، — دېدىم مەن تۇيۇقسىز.

— ئەنسىرىمەڭ، بۇرادەر، — دېدى ئۇ ئازراقمۇ ئارىسالدى بولماي، — بىز سىزگە ئامازنى قانداق ئوقۇشنى ئۆگىتىمىز.

ئەتىسى مەن ئىسلام مەيداندىكى تورخانىدا تارىقنى ساقلىدىم. ئۇ كېچىكتى، مەن ئۇنىڭ ئاغزىدا ماقۇل بولغىنى بىلەن، ئاخىرىدا كەلمەي قويۇشىدىن ئەنسىرىدىم. يېنىمدا چىرايى نۇرسىز، بۇجغۇر، قوڭۇر ساقاللىق بىر ياۋروپالىق چېچەن ئازادلىق تەشكىلاتىنىڭ تور بېكىتىنى كۆرگەچ، سكروفوندىن پايدىلىنىپ Skype ئارقىلىق سۆزلەۋاتاتتى. مەن تورخانىغا بىرقانچە قېتىم كىرىپ - چىقىپ، ۋاقىتتىن ئەندىشە قىلىپ تۇرغىنىمدا تارىق پەيدا بولدى. ئەزان ئاۋازى ئاڭلاندى، تارىق ماڭا قارىدى، ئۇنىڭ قارىشى خۇددى بىر ئولىمپىك تىرەنبىرىنىڭ بىر چولپان ماھىر يارىلانغاندىن كېيىن بىر زاپاس ئەزاغا قارىشىغا ئوخشايتتى. ئۇ قولۇمدىن تارتقىنىچە ئابۇنو تەرەپكە قاراپ ماڭدى. ئۇنىڭغا ئاماس ئوقۇشنى بىلمەيدىغانلىقىمنى ئەسكەرتتىم.

— ھېچقىسى يوق، بۇرادەر، — دېدى ئۇ مېنى كۆپ قەۋەتلىك مەرمەر بىنا تەرەپكە باشلاپ كېتىۋېتىپ، — بىز سىزگە ئۆگىتىمىز.

ئوخشىمىغان ئىرقلاردىكى نەچچە يۈز كىشى كىرىپ، ئاياغلىرىنى سالدى ۋە كىرىش ئېغىزى يېنىدىكى جاھازىغا قويۇپ قويدى.

ئىچىگە قاراپ، ئابۇنو مەسچىتىنىڭ ئىشىك، كارىدور ۋە پەلەمپەيدىن تەركىب تاپقان كۆپ ئۆلچەملىك سىرلىق سارايى ئىكەنلىكىنى بايقىدىم. مەن تارىققا يېقىن ئەگەشتىم، ئۇ قىستىلىشقان كىشىلەر توپىنى ئىتتىرىپ يول ئېچىپ،

ئىككىنچى قەۋەتنىڭ پەلەمپىيىدىن چىقتى. ئۇستىگە چىققاندا، بىز ئاياغلىرىمىزنى سىلىپ قويۇپ، گىلەم سېلىنغان كارىدورغا كەلدۇق. توسۇق ئەينەكتىن پەستە نەچچە يۈز كىشىنىڭ قاتار - قاتار تىزىلىپ رەتلىك ئولتۇرغانلىقىنى كۆردۇم. ئەتراپى ئەينەك توسۇقلۇق ئىككى قەۋەت دالان ئىدى. ئايرىم - ئايرىم هالدا ئۇزۇن زەنجىر ۋە ئاق رەڭلىك ئىنچىكە دەستە بىلەن مۇقىملاشتۇرۇلغان زىننەت چىراغلىرى ۋە شامالدۇرغۇچلار ئېگىز تورۇستىن ئاق بۆكلۈك ئادەملەر دېڭىزىغا ساڭگىلاپ تۇراتتى.

كارىدورنىڭ بېشىدىكى بۆلۈڭدا تاملىرىغا گىلەم ئېسىلغان، بىر تەرىپىدىكى دېرىزىدىن پەستىكى مەنزىرىنى كۆرگىلى بولىدىغان بىر ئۆي بار ئىدى. يېشى، مىللىتى ئوخشىمايدىغان ياش ئەرلەر قارا رەڭلىك تېڭىشىغۇچ تاقاپ ئۇ يەر - بۇ يەردە چۆرىدەپ ئولتۇرۇشاتتى، بەزىلىرى يۆلەنچۈكلۈك ئورۇندۇقتا، بەزىلىرى يەردە ئولتۇرۇپ، تېلېۋىزور ئېكرانىدىكى خۇتبە سىن لېنتىسىنى كۆرۈۋاتاتتى. تارىقنىڭ دېيىشىچە، بۇ يەر تەرجىمىخانا ئىكەن. ئۇ بۇ يەردىكى هەربىر كىشىنى تونۇيدىغاندەك، ئۆينىڭ ئىچىگە بىر قۇر كۆز يۈگۈرتكەندىن كېيىن، نىمچە كىيگەن بىر كىشىنىڭ دولىسىغا ئۇرۇپ قويدى. هېلىقى كىشى بېشىنى كۆتۈرۈۋىدى، تارىق:

ـــ مۇهەممەد، سەن پاكىستاندىن كەلگەن بۇ قېرىندىشىمىزدىن خەۋەر ئېلىپ، ئۇنىڭغا نامىز ئوقۇشنى ئۆگىتىپ قويساڭ بوپتىكەن، ـــ دېدى.

ئورۇق، قارا كەلگەن مۇهەممەد قارىماققا هىندىستانىنىڭ جەنۇبىدىكى كىشىلەرگە ئوخشايتتى. ئۇ بېشىنى ئاستا لىڭشىتىپ، پەس ئاۋازدا نېمىلەرنىدۇر دېدى. تارىق ئۇنىڭغا رەهمەت ئېيتىپ، ماڭا مەدەت بەرگەندەك كۈلۈمسىرەپ قويدى، ئاندىن كۆزدىن غايىب بولدى.

مۇهەممەد ماڭا بىر تىڭشىغۇچنى سۇندى، مەن ئۇنىڭ قېشىدا ئولتۇردۇم. تەرجىمىخانىدىكىلەر مېنىڭدىن ئىنگلىز

تىلىدىكىسىنى كېرەك قىلىدىغانلىقىمنى سورىدى (ئېنىقكى، ئۇلار يەنە باشقا سەككىز خىل تىل بىلەن تەمىن ئېتىدىكەن). مەن: «كېرەك» دېدىم. ئارقىدىن، تەرجىمە ئېكرانىدا مەسچىتلەردىلا ئىشلىتىلىدىغان ئاھاڭدا ئاستا سۆزلەۋاتقان چار ساقاللىق ئىمامنى كۆردۈم. ئۇ نامراتلارغا ياردەم بېرىشنىڭ مۇھىملىقىنى تەكىتلەپ، قۇتقۇزۇش نىسبىتىنىڭ ئادەتتىكى مۇسۇلمانلاردىن تەلەپ قىلىنىدىغىنىدىن ئىككى پىرسەنت ئارتۇق بولۇشنى تەشەببۇس قىلىۋاتاتتى. ئۇنىڭچە، بۇنداق قىلىش ئاللا ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرىگە بولغان مۇھەببەتنى ئىپادىلەش ئۇسۇلى ئىكەن. ئەينى چاغدا مەن ئېكراندىكى ئىمامنىڭ ئاللىقاچان تۆگەپ كەتكەنلىكىنى بىلمەيتتىم. ئۇ دەل ئىمام ئەھمەد گۇتالۇ بولۇپ، سۇرىيەنىڭ باش ئىسلام قانۇنشۇناسى، ئابۇنونىڭ بەرپاچىسى ئىدى.

بىردەم ئاڭلىغاندىن كېيىن، مۇھەممەد:

— بىز ئەمدى تاھارەت ئالغىلى بارايلىمۇ؟ — دېدى پەس ئاۋازدا.

— ماقۇل.

ئۇ ئورنىدىن ئالدىرىماي تۇردى، مەن ئۇنىڭغا ئەگىشىپ تەرجىمخانىدىن ئايرىلدىم. بۇلۇڭ تەرەپتە غۇسلىخانا بار ئىكەن، يەر يۈزىگە مۇزدەك مەرمەر ياتقۇزۇلغانىدى، غۇسلىخانا رايونىدا بىرنەچچە دانە مېتال جۇمەك قاتار تىزىقلىق ئىدى. مۇھەممەت ماڭا تاھارەت ئېلىش تەرتىپىنى ئۆگەتتى، ئاۋۋال قولنى، جەينەكنىڭ ئاستىدىكى بىلەكنى، باشنىڭ بىر قىسمىنى، ئاندىن كېيىن پۇتنى ئوشۇققىچە يۇيىدىكەنمىز.

— سۇنى ھەممە ئورۇنغا تەگكۈزۈشكە كاپالەتلىك قىلىش كېرەك، — دېدى ۋە تاھارەت ئېلىشقا باشلىدى. مەن كۆزەتكەچ ئۇنىڭ ھەربىكەتلىرى بويىچە ئىش قىلدىم. ئۇ ئىنتايىن ئەستايىدىللىق بىلەن يۇيۇپ، بارماقلىرىنى بىر - بىرلەپ ئايرىپ، سۇنى بارماقلارنىڭ ئارىسىدىكى ئاقراق تېرىگە

تەگكۈزدى. ئۇ مېنىڭ يۈزۈمنى بىر قېتىملا يۇغىنىمنى بايقاپ قېلىپ، پەس ئاۋازدا:

ــ پەيغەمبىرىمىز ئۈچ قېتىم يۇيىلتتى، ــ دېدى.

مەن يەنە ئىككى قېتىم يۇدۇم.

ــ بەدىنىمىزنىڭ بۇ قىسىملىرىنى يۇيۇپ تازىلىشىمىزنىڭ سەۋەبى، ــ دەپ قوشۇمچە قىلدى ئۇ، ــ بۇ ئورۇنلار سىرتتا ئوچۇق تۇرىدۇ، ئۇلارنى يۇغاندا پۈتۈن بەدىنىمىزنى سالقىن ساقلىغىلىمۇ بولىدۇ.

تەرجىمىخانىغا قايتىپ كىرگىنىمدە، پۈت ۋە چاچلىرىم ھۆل ئىدى. سابىق ئىسلام قانۇنشۇناسىنىڭ ئاۋاز لېنتىسى ئاياغلىشىپ بولغانىدى، ئارىلىقتا بىرنەچچە مىنۇت دەم ئېلىش ۋاقتى بار ئىكەن. بۇ پۇرسەتتىن پايدىلىنىپ، مۇھەممەدتىن ئۆزىنىڭ ئەھۋالىنى سورىدىم. ئۇنىڭ دېيىشىچە، ئۇ سۇرىيەدە ئىسلام شەرىئىتىنى ئۆگىنىۋېتىپتۇ، ئاۋسترالىيەدە چوڭ بولغانكەن، ئاتا ـ ئانىسى ۋە بوۋا ـ مومىلىرى ھىندىستاندىن ئۇ يەرگە كۆچۈپ بېرىپ ئىسلام دىنىنى تارقاتقانكەن.

ــ ئۇ يەرنى ياخشى كۆرەمسىز؟

ــ ناھايىتى ياخشى جاي، ــ دېدى ئۇ، ــ مەن بىلمىدىغان ئەڭ قالتىس دۆلەت.

ئۇنىڭ قاپقارا سىرتقى قىياپەت ئالاھىدىلىكى ئافرىقىلىق ياكى يەرلىك ئاھالىلەرنىڭكىگە ئوخشاپ كېتەتتى، تەمكىن چىرايىدا بەك كۆپ ئىپادە يوق ئىدى. ئۇ مەندىن نېمە ئۈچۈن سۇرىيەگە كەلگەنلىكىمنى سورىدى. مەن دادامنىڭ دىنىغا بولغان قىزغىنلىقىنى تۈپەيلىدىن كەلگەنلىكىمنى، ئۆسۈپ يېتىلىش جەريانىدا بۇنى چۈشىنىپ باقمىغانلىقىمنى ئېيتتىم.

ــ دۇنيادىكى تىنچلىققا موھتاج ھەممە دۆلەت ئىسلام دىنىغا ئېھتىياجلىق، ــ دېدى ئۇ، چىراي ئىپادىسىدە يەنىلا ئۆزگىرىش بولمىدى، ــ ھەممە دىن تىنچلىقنى تەرغىب قىلىدۇ، بىراق ئىسلام دىنى تەشەببۇس قىلىدىغان تىنچلىق ئۇلارنىڭ ئىچىدىكى

ئەڭ ئاقىلانە بىر خىلى.

مەن بۇنىڭ نېمە ئۈچۈنلۈكىنى سوراشقا ئۇلگۈرمەيلا، پارىڭممىز پەستىكى زالغا كىرىپ كەلگەن بىرنەچچەيلەن تەرىپىدىن ئۆزۈۋۈتىلدى. ئۇلارنىڭ پەيدا بولۇشى بىلەن تەرجىمخانىغا كىرىدىغان كىشىلەر تېخىمۇ كۆپەيدى.

— ئاۋۇ كىشى بوسانىيەنىڭ باش ئىسلام قانۇنشۇناسى، — مۇھەممەد قۇلىقمىغا هاياجان بىلەن پىچىرلىدى.

ئابۇنوغا تونجى كېلىشىم بولغاچقا، ئۆزۈمنىڭ نەقەدەر تەلەيلىك ئىكەنلىكىمنى تېخى تونۇپ يەتمىگەنىكەنمەن. مەكتەپ بەزى مۇھىم ئىسلام داهىيلىرىنى ئۆزىنىڭ مۇنبىرىگە پات - پات تەكلىپ قىلىپ تۇرىدىكەن، بىراق شۇ كۈنى سورۇنغا كەلگەن شەخسلەر — ئۆزىنىڭ ئۆلچىمى بىلەن ئۆلچىگەن تەقدىردىمۇ — مۇتلەق هۆرمەتلىك كىشىلەر ئىدى. تۆۋەندىكى ئەزىز مېهمانلاردىن يەكتەك كىيگەن، بېشىغا ياغلىق سالغان ئۇچەيلەن ئايرىم - ئايرىم هالدا سۆرىيە ۋە بوسانىيەنىڭ ئىسلام قانۇنشۇناسلىرى ئىدى، مەكتەپ مۇدىرى سالىھ گۇتالۇ سابىق مەكتەپ مۇدىرىنىڭ ئوغلى ئىدى. ئۇلارنىڭ يېنىدا تۇرغان، ساقال - بۇرۇت قويمىغان، كەرىشنىۋاي كاستۇم - بۇرۇلكا كىيگەن كىشى مەدەنىيەت مىنىستىرى ئىكەن. بۇ داڭلىق كىشىلەرنىڭ قەدەم تەشرىپ قىلىشى ئابۇنونىڭ كىشىلەرنى نەقەدەر جەلپ قىلىشىدىكى سەۋەبلەرنىڭ بىرى بولۇپ، كىچىككىنە تەرجىمخانا تولۇپ تاشقان هاياجان ۋە خۇشاللىقلارنى سىغدۇرالمايدىغاندەكلا بولۇپ قالغانىدى.

سېمىز كەلگەن گۇتالۇنىڭ چار ساقلى ئىنتايىن رەتلىك، بۇرنى قاڭشارلىق ئىدى. ئۇ بىرىنچى بولۇپ سۆزلىدى. ئۇ كۆپچىلىك بىلەن سالاملاشتى، كېيىن ئاللادىن ئۆزگە ئىگىمىزنىڭ يوقلۇقىنى، مۇھەممەد پەيغەمبەر ئاللانىڭ ئەلچىسى ئىكەنلىكىنى دەللىلىدى، كېيىن ئىسلام دىنى كەڭ قورساق ۋە مېهىر - مۇھەببەتكە تولغان دىن ئىكەنلىكىنى ئېيتتى. ئۇ

ئابۇنونىڭ ئەزەلدىن بىرەر تەررورچىنى يېتىشتۇرۇپ باقمىغانلىقىنى تىلغا ئالدى. لېكىن، بوسانىيەنىڭ باش ئىسلام قانۇنشۇناسىنى تونۇشتۇرغاندا، پىكرى ئىزچىل تاشقى كۈچلەرگە مەركەزلەشتى. ئۇ بوسانىيە خەلقىنىڭ دەھشەتلىك ۋە «تەكەببۇرانە» ئادالەتسىزلىك ۋە زوراۋانلىققا ئۇچرىغانلىقى؛ پەيغەمبەرنىڭ ئىسلام دىنىنىڭ شەرقتىن غەربكىچە تارقىلىدىغانلىقىنى، ئەمەلىيەتتە ھەقىقەتەن شۇنداق بولغانلىقىنى، بىراق بوسانىيەگە كەلگەندە، دۈشمەن ئۇنى يوقىتىش نىيىتىدە بولغانلىقى؛ لېكىن بوسانىيە خەلقى باشتىن-ئاخىر قەتئىي بولغانلىقى، يەنى ئېتىقادىدا چىڭ تۇرغانلىقىنى سۆزلىدى.

— سۇرىيە، — دېدى ئۇ، — ھازىرمۇ دۈشمەن دۆلەتلەردىن كەلگەن شۇ خىل تەھدىتكە دۇچ كەلمەكتە. بەشىر ئاساد نىڭ رەھبەرلىكىدە سۇرىيەمۇ ئوخشاشلا قەتئىي چىڭ تۇرىدۇ.

بۇ مەن تۇنجى قېتىم ئاڭلىغان خۇتبە، بۇ يەنە جۈمە نامىزىدىكى ۋەز دەپمۇ ئاتىلاتتى. مېنى ھەيران قالدۇرغىنى، ئۇنىڭ سىياسىي تېما جەھەتتە شۇ قەدەر ئاشكارا ئىكەنلىكى بولدى. مەن سۇرىيەدە تۇرغان بىرنەچچە ھەپتە ئىچىدە بايقىغان ئەڭ روشەن بىر ئالاھىدىلىك سىياسىي تېما پەيدا قىلغان سۈكۈت بولدى. سۇرىيەلىك دوستلىرىم ماشىنا ئىچىدىلا سىياسىي ئىشلار توغرۇلۇق پاراڭلىشالايتتى، چۈنكى بۇ يەردە ئاممىۋى سورۇندا رەھبەرلەرنىڭ نامىنى تىلغا ئېلىشقىمۇ رۇخسەت قىلىنمايدۇ، دەپ قارىلىدىكەن.

ئارقىدىنلا سۇرىيەنىڭ باش ئىسلام قانۇنشۇناسى سۆزلىدى. ئۇ دورداي كالپۇك، چىرايى ۋە قامىتىدىن قاۋۇل، كۆچلۈك ئىكەنلىكى بىلىنىپ تۇرىدىغان، كالتە قارا ساقاللىق، كۆزلىرى چاقناپ تۇرىدىغان كىشى ئىدى. ئۇ ئىسلام دىنىنىڭ تاشقى دۈشمەنلىرى؛ ئىسلام تارىخى؛ ئائادىللىققا غەزەپلىنىش ھېسسىياتى؛ ئاساد جەمەتىنى مەدھىيەلەش قاتارلىقلار ئۈستىدە

توختالدى.

نۆۋەت بوسانيەنىڭ باش ئىسلام قانۇنشۇناسىغا كەلدى. ئۇ بىر ھېكايىنى مۇقەددىمە قىلىپ، ئەتتالۇسىيەلىك بىر مەلىكىنىڭ ئىسلام ھۆكۈمرانلىقىدىكى ئىسپانىيەنىڭ ئاخىرقى بىرنەچچە يىلىدىكى كەچۈرمىشلىرىنى بايان قىلدى. بۇ ئۇرۇشتا ئۇ گۈرۈگە ئېلىنىپ، بىر خرىستيان ئائىلىسىگە قۇللۇققا سېتىپ بېرىلگەن. بۇ مەزگىلدە دادىسى ماراكەشكە قېچىپ كەتكەنكەن. قىزنىڭ ئاستا ـ ئاستا چوڭ بولۇشىغا ئەگىشىپ، غوجايىنىنىڭ ئوغلى ئۇنىڭغا كۆيۈپ قاپتۇ، ھەتتا ئۇنىڭ قۇل ئىكەنلىكى بىلەنمۇ ھېسابلاشماي ئەمرىگە ئالماقچى بوپتۇ. بۇنىڭدىن ئىلگىرى قىز ئۆزىنىڭ سالاھىيىتىنى ئاشكارىلىمىغانىكەن، بىراق ئەمدى دېمەي بولماپتۇ: «مەن قۇل ئەمەس، مەلىكە. دادام بىلەن ئاپام ماراكەشتە. ئۇلارنىڭ ئىجازىتىسىز سېنىڭ بىلەن توي قىلالمايمەن.»

ــ بۇ ئەنتالۇسىيە مەلىكىسىنىڭ ھېكايىسى بىلەن بوسانيەنىڭ نېمە مۇناسىۋىتى بار؟ ــ ئىسلام قانۇنشۇناسى تۆۋەندىكى ئاڭلىغۇچىلاردىن سورىدى ۋە سەل توختىۋېلىپ سۆزىنى داۋاملاشتۇردى، ــ ئاشۇ مەلىكە دەل بوسانيە. يۇز يىل بۇرۇن بېرلىندا ئۇمۇ بىر قۇل ئىدى. لېكىن، بەزى كىشىلەر ئۇنىڭغا ئەركىنلىك بەرمەكچى بولغاندا، ئۇ: «مەن قۇل ئەمەس، مېنىڭ دادام ئىستانبۇلدا، ئاپام دەمەشقىتە. سېنىڭ ماڭا ئەركىنلىك بېرىش ھوقۇقۇڭ يوق!» دېگەن.

مەن ئىسلام قانۇنشۇناسىنىڭ گېپىنى زادىلا چۈشىنەلمىدىم. ئەقىل ـ پاراسەتكە تولغان، يۈكسەك ھۆرمەتكە ئىگە بۇ دىنىي ئەربابنىڭ سۆزىدە تارىخ بۇرمىلانغانىدى. ئەسلىدە ئۇنىڭ بىر مەقسىتى بار بولۇپ، تارىخنى زورلاپ كىرگۈزگەنىدى. ئۇ دەۋاتقان بېرلىن 1878 ـ يىلىدىكى «بېرلىن شەرتنامىسى» نى كۆرسىتەتتى، شەرتنامە ئەينى چاغدىكى ئوسمان ئىمپېرىيەسىنى بالقان يېرىم ئارىلىدىكى چوڭ بىر پارچە زېمىندىن مەھرۇم

قىلغاندى. ئۇ بۇ ئىشنى نەچچە يىل ئىلگىرى ئەنتالۇسىيەنىڭ قولدىن كېتىش ئىشى بىلەن خاتا باغلىۋالدى. ئۇ يەنە ئوخشاش ئۇي - پىكىر بىلەن ئاشۇ تارىخنى 20 - ئەسىردىكى بوسانىيە قىرغىنچىلىقى بىلەن باغلىدى. تەپسىلاتىنىڭ كارى چاغلىق: ئۇ غەرب خىرىستىيان دىنىنىڭ ئۇزاق مەزگىللىك تاجاۋۇزچىلىق، زۇلۇم سېلىش تارىخىنى، دەسلەپتە ئەنتالۇسىيەنى بۆلۈۋالغانلىقى، بۇ ئەھۋالنىڭ ھازىرغىچە داۋاملىشىپ كېلىۋاتقانلىقىنى بايان قىلماقچىدى. ئۇنىڭ قارىشىچە، بۇ جەريانداۋ قارشىلىشىۋاتقان ئىككى تەرەپ باشتىن - ئاخىر ئۆزگەرمەپتۇدەك.

بۇ بىر چاڭ - توزان قاپلىغان تارىخ ئىدى. ئابدۇللا خىيالىمغا كەلدى. ئىستانبۇلدا ئۇ بىر مۇسۇلمان بولۇش تارىختىن ئۇستۇن تۇرىدۇ دېگەنىدى. بۇ جۇملىنىڭ بىرەر سۆزىنى ئېلىۋېتىشكە، تەرتىپىنى قالايمىقان قىلىشقا، مەنىسىنمۇ ئۆزگەرتىۋېتىشكە بولمايتتى. ئۇنىڭ نىشانى دەل ئىسلام تارىخىنى تەشۋىق قىلىپ، مۇسۇلمان بىلەن غەيرىي مۇسۇلمانلار ئوتتۇرىسىدىكى پەرقلەرنى مۇستەھكەملەش، شۇنداقلا مۇسۇلمانلارنىڭ ئىلگىرى دۇنياغا ھۆكۈمرانلىق قىلغان دەۋرىنىڭ ئۆتۈپ كەتكەنلىكىگە ھەسرەت چېكىش ئىدى. ئىسلام قانۇنشۇناسلىرىنىڭ نۇقتىئىنەزىرىدىن قارىغاندا، بوسانىيەدە قىرغىنچىلىق قىلغان كىشىلەر بىلەن بۇ پاجىئەنىڭ يۈز بېرىشىگە يول قويغان ئامېرىكىلىقلارنىڭ پەرقى يوق ئىكەن، 1878 - يىلى بوسانىيەنى «قۇل» سۈپىتىدە يۇۋروپالىقلارغا سېتىپ بەرگەن، شۇنداقلا نەچچە يۈز يىل ئىلگىرى مۇرلارنى زېمىنىدىن قوغلاپ چىقارغان ئىسپانىيەلىكلەر بىلەنمۇ پەرقى يوق ئىكەن.

شۇ كۈنى ئەتىگەندە، ئىران زۇكۇتۇكى ئەھمەدى نىجات دەمەشقىتە ئىدى. سۇرىيەلىكلەر بىلەن ئىرانلىقلار تاشقى بېسىمغا ئورتاق قارشى تۇرۇپ، يېڭى زىچ مۇناسىۋەتنى تەرەققىي قىلدۇرۇۋاتاتتى. مەدەنىيەت مىنىستىرى ئابۇنوغا كېلىشنىڭ

ئالدىدا، ئۇنىڭغا ھەمراھ بولۇپ ئۇمەيىە مەسچىتىنى ئېكسكۇرسىيە قىلغانىدى.

— بۇ، ئۇنىڭ تۇنجى قېتىملىق دۆلەت زىيارىتى، — دېدى مىنىستىر، — مەن ئۇنىڭغا ئىسلام دىنى بۇ مۇنبەردىن ھەرقايسى جايلارغا، جۈملىدىن تارتىپ ئەنتالۇسىيەگىچە تارقالغانلىقىنى ئېيتتىم.

نىجات ئۇنىڭغا: «ئۇ يەنە بىر قېتىم ھەرقايسى جايلارغا تارقىلىدۇ» دەپ كاپالەت بېرىپتۇدەك.

گۇتالۇ خۇلاسە سۆز قىلدى:

— غەرب دۇنياسى جەمئىيىتىمىزدە ئۆزلىرىنىڭ ئىدىيەسىنى تارقىتىشقا ئۇرۇنىدۇ...

— لېكىن، بىزنىڭ «قۇرئان كەرىم» ىمىز بار، — دەپ قوشۇمچە قىلدى مىنىستىر.

ئارقىدىن نامار ۋاقتى بولدى. مۇھەممەد ماكا قانداق قىلىشنى ناھايىتى تېز سۆزلەپ بەردى. بىز ئۆرە تۇردۇق. مەن باشقىلارغا ئەگىشىپ ھەرىكەت قىلدىم. بىرىنچى قىسمىنىڭ رىتمى بەك تېز بولۇپ، ھەربىي مەشىققە ئوخشايدىكەن، ئاۋۋال قوللىرىنى قۇلاقلىرىنىڭ كەينىگە قويۇپ، ئاندىن كېيىن كۆكرىكىمدە قوۋۇشتۇردۇم... مەن سەپنى قالايمىقانلاشتۇرۇپ قويۇشتىن قورقۇپ، كۆپچىلىككە ئەگىشىشكە تىرىشتىم. قەددىمنى رۇسلىدىم، ئاندىن ئېڭىشتىم، باشقىلار بىلەن بىللە «ئامىن» دېدىم، ئاخىرىدا تىزلىنىپ ئاللاغا ئىتائەت قىلدىم. رۇكۇ قىلىش ۋە پېشانىنى يەرگە تەگكۈزۈش جەريانى نامازنىڭ مەن ئەڭ ياقتۇرغان قىسمى بولدى؛ نامازدىن كېيىن، مەن باداشقان قۇرۇپ ئولتۇردۇم، بۇ قىياپەت بىلەن ئولتۇرۇش بەك قىيىن ئىكەن، دائىم نامار ئوقۇيدىغانلار بۇ قىياپەتنى ئۇزاق ۋاقىت ساقلاشنى خۇشاللىق دەپ بىلىدىكەن. بۇ جەريانىدا مەن بىر كىچىك ئوغۇل بالىنى كۆزەتتىم، ئاق بۆك كىيىۋالغان بۇ بالا قېشىمدا ئولتۇراتتى. ئۇ كۆز بويامچىلىق قىلىپ، تۇرۇپ نامار ئوقۇۋاتقان

قىياپەتكە كىرىۋالاتتى، تۇرۇپ بەدىنىنى رۇسلاپ ئۇياقتا قارايتتى. ئۇنىڭ چاقناپ تۇرغان كۆزلىرى تولىمۇ چىرايلىق ئىدى. دادىسىنىڭ ئۇنىڭ يېنىدا ئولتۇرغانلىقىنى كۆردۈم. پۈتۈنلەي ئەر كىشىلەرلا بولغان بۇ مۇھىتتا، مەسچىتتە نامازئوقۇش ئاتا ـ بالا ئارىسىدىكى بىر تۇرلۇك ئالاھىدە مۇراسىم بولىدىغانلىقىنى تەسەۋۋۇر قىلىش قىيىن ئەمەس ئىدى.

نامازئاياغلاشقاندىن كېيىن، نۇرغۇن كىشى تەرجىمىخانىدا قېلىپ بىردەم پاراڭلاشتى. مۇھەممەد ئىككىمىزنىڭ ئوتتۇرىسىدا مەلۇم بىر خىل تىلسىز ئالاقە ئورنىتىلغانىدەك قىلاتتى. ئۇ مېنى خۇددى دوستىنى باشلاپ ماڭغانىدەك مېڭىپ يۇرۇپ كىشىلەرگە تونۇشتۇردى. مەن فۇئاد بىلەن تونۇشتۇم. ئۇ پاكىستانلىق پۇشتىدىن بولغان ئەنگلىيەلىك بولۇپ، بىرمىڭخامدىن كەلگەن، تەمكىن، قويۇق قارا ساقاللىق، يىگىرمە ياشلاردىكى يىگىت ئىدى.

ئۇنىڭغا تومۇرۇمدا ھىندىستانلىقىنىڭ قېنى ۋە پاكىستانلىقنىڭ قېنى بارلىقىنى ئېيتتىم. ئۇ:

ــ بۇ، چۈشەنمەك تەس بىر خىل سالاھىيەت ئىكەن، ــ دېدى.

ــ خۇددى ئۆزىمىزگە ئوخشاش. بىز ئۆسۈپ يېتىلىش جەريانىدا ئىرقىي كەمسىتىشكە ئۇچراپ كەلدۇق. كىشىلەر بىزنى ئەنگلىيەلىك ئەمەس دەيتتى. ئۇ چاغلاردا ئىرقچىلىق يەنىلا بەك ئومۇملاشقانىدى. ئېسىمدە قېلىشچە، ئۇ چاغلاردا بېرنارد ماننىن (كومېدىيە ئارتىسى) ناھايىتى قارشى ئېلىناتتى.

ــ ھازىرقى ئىچكى ئىشلار ۋەزىرىنىڭ دەيدىغىنى، بىز كەم ـ كوتىسىز ئەنگلىيەلىك ئەمەس ئىكەنمىز، بىز تېخىمۇ ئەنگلىيەلىككە ئايلىنىشىمىز كېرەك ئىكەن.

فۇئاد ئاتا ـ ئانىسىنىڭ ئارزۇسىنى ئىشقا ئاشۇرۇپ سودا ساھەسىگە كىرىش ئۈچۈن تىرىشىپ ئىشلەيدىكەن، بىراق بۇ

يولدىن نەپرەتلىنىدىكەن.

— بۇ يول بەك تۇتۇق، — دېدى ئۇ، — ھەر كۈنى ئەتىگەندە ماشىنامنى ھەيدەپ ئىشقا بارىمەن، كۈندىلىك ئورۇنلاشتۇرۇشنى مېخانىكىلىق ھالدا ئورۇنلايمەن، شىركەتكە بارغىنىمدا كىككى يۈز پارچە ئېلىخەتكە جاۋاب يېزىشىم كېرەكلىكىنى بايقايمەن، قىلغۇدەك دەبدەبىلىك گەپلەر يوق. ئاشۇ دۇنيادا ئۇتۇق قازانماقچى بولساڭ، شىركەت ئۈچۈن خىزمەت قىلىشاڭ كېرەك. بىراق، بۇ نېمە ئۈچۈن؟ پۇل ئۈچۈنمۇ؟ مەن قارار قىلدىم، ھەقىقەتكە ئىتائەت قىلىپ، بەزى ئەھمىيەتلىك ئىشلارنى قىلىشىم كېرەك.

ھازىر ئۇنىڭ ئۆزىنى قايسى تەرەپكە تەۋەدەك ھېس قىلىدىغانلىقىنى سورىدىم:

— ئەنگلىيەگىمۇ ياكى پاكىستانغىمۇ؟

— ئىككىلا تەرەپكە، — دېدى ئۇ، — ئەپسۇسلىنىدىغىنىم، مېنىڭ بالىلىرىم، ئۇلارنىڭ ئاپىسى پوئېرتوريكولۇق!

ئۇ سۆزلەۋاتقاندا بىر خىل غەلىتە، ئازابلىق كۈلۈمسىرىدى.

شۇ چاغدا مۇھەممەد باشقىلار بىلەن پاراڭلىشىۋاتاتتى، شۇڭا فۇئاد مېنى ئامېرىكىنىڭ كونىنېكتىكۇت ئىشتاتىدىن كەلگەن قارا تەنلىك «قېرىنداش» رەپىق بىلەن تونۇشتۇرغىلى ئاپاردى. ئۇنىڭ يېشى چوڭراق بولۇپ، قىرىقتىن ئاشقاندەك قىلاتتى، ئېگىز بوي، رەڭگىرويى ناھايىتى ياخشى ئىدى. ئۇ ئامېرىكىنىڭ فىلورىدا ئىشتاتىدا ئىسلام دىنىغا بەيئەت قىلغاندىن كېيىن، خوتۇنىنى ئېلىپ سۇرىيەگە كۆچۈپ كەلگەنىكەن. ئۇ بۇ يەردە ئوقۇتقۇچىلىق قىلىدىكەن، خېلى بۇرۇنلا تۇيۇ قىلغانىكەن. ئۇ ماڭا ئەرەب تىلىنى تېز ئۆگىنىشنىڭ بەزى ئاسان ئۇسۇللىرىنى ئېيتىپ بەردى. ئۇنىڭغا سەپەر پىلانىمنى سۆزلەپ بەردىم.

— سىز قەلبىڭىزدە ياخشىغان ئىسلام ساداسىغا

ئەگىشىشىگىز كېرەك، — دېدى ئۇ، — بۇنداق سادا سىزنى غەربنىڭ نېمىسى توغرا، نېمىسى خاتا ئىكەنلىكىنى پەرق ئېتىشكە ئاگاھلاندۇرۇپ تۇرىدۇ. بىز ھەممىدىن گۈمانىمىزنى سوراشنى ئۆگىنىۋېلىشىمىز كېرەك. بىز ئىسلام دىنىغا قارىتا گۈمانىمىزنى ئوتتۇرىغا قويۇشىمىز مۇمكىن، بىراق پەقەت: «ھەي، سەن خاتا قىلدىڭ» دېگەن گەپنىلا قىلالايمىز، سىز ئاللانىڭ خاتا قىلغانلىقىنى ئىسپاتلاشقا ئامالسىز.

مەن رەفىق بىلەن خوشلىشىپ، يەنە مۇھەممەدنى تاپتىم. ئۇ مەن بىلەن بىللە كېتىدىغانلىقىنى ئېيتتى. تەرجىمىخانىنىڭ كارىدورىدا «قۇرئان كەرىم» دىن دەرس باشلىنىپ كەتكەنىدى، بىز سۇرە ئۆگىنىۋاتقان بىرنەچچە قاتار ياش بالىلارنىڭ يېنىدىن ئۆتتۇق. مەن مۇھەممەد بىلەن خوشلاشتىم، بۇ كىشى ماڭا قانداق نامايش ئوقۇشنى ئۆگىتىپ قويغانىدى. ئۇ تېلېفون نومۇرۇمنى خاتىرىلىۋېلىپ، كېيىن تېلېفون بېرىدىغانلىقىنى ئېيتتى. ئۇ بىرنەچچە دوستى بىلەن كىنتاكىغا بارماقچىكەن، مەن ئۆزۈمنىڭمۇ ئۇلارغا قېتىلىپ قېلىشىم مۇمكىنلىكىنى پەرەز قىلدىم.

مەن بارت ۋە ئابدۇللاغا ئوخشاش كىشىلەرنىڭ دۇنياسىنى ئىزدەپ تېپىش ئۈچۈن سۇرىيەگە كەلگەنىدىم، ئۇلارنى تاپتىم، شۇنداقلا باشقا نەرسىلەرنىمۇ بايقىدىم. مەن ئۇلارنىڭ قىزىقىشىمنى قوزغىشىدىكى ئاساسىي سەۋەبنى دەللىلىدىم: ئېتىقاد پەردىسىنىڭ ئارقىسىغا يوزە يوشۇرۇنغىنى بۇ رېئال دۇنيادىكى مەسىلىلەر ئىكەن. ئابۇنو مەدرىسەسىدە سۆزلىنىدىغان ۋەقەلەر ناھايىتى زامانىۋى بولۇپ، ئابدۇللا تەسۋىرلىگەن «دۇنيا قۇرۇلمىسى» بىلەن بىۋاستە مۇناسىۋەتلىك ئىكەن. گۇتالۇ

مەدەنىيەت تاجاۋۇزى ۋە چەت ئەل ئىدىيەسى ئېلىپ كەلگەن تەسىرنى تىلغا ئالدى؛ فۇئاد ئىرقىي كەمسىتىشنىڭ زامانىۋى تۈرمۇشنىڭ توسالغۇلىرىنى — ئېلېكترونلۇق پوچتا يوللانمىسى تەرىپىدىن پارتلىتىش ھەمدە زەھەرلىك كۈندىلىك ئىشلارغا كۆنۈشنى — يەنە ئەللىك يىل ئىلگىرىكى زور كۆلەملىك كۆچمەن بولۇش ئارقا كۆرۈنۈشىدە دۆلەت ھالقىغان نىكاھتىن پەيدا بولغان بالىلار ۋە سالاھىيىتىنى يوقىتىشلارنى تىلغا ئالدى. ئۇ دەل پاكىستانلىقلارنىڭ ئەنگلىيەگە كۆچمەن بولۇپ بېرىشنى مىسالغا ئالدى. بۈلار پۈتكۈل دۇنيا شۇنىڭدەك مەنمۇ دۇچ كەلگەن مەسىلىلەر ئىدى...

بازارنى كېسىپ ئۆتۈپ قايتىپ كېتىۋاتقاندا، مەن ئوڭۇشسىزلىق تۇيغۇسىغا ئوخشاپ كېتىدىغان بىر خىل بېسىمنى ھېس قىلدىم. مەن ئېتىقادنىڭ كىشىلەرنى ئىلاھتىن پاناھلىق تىلەش، ماددىي دۇنيانىڭ باش قېتىنچىلىقلىرىدىن ئۆزىنى چەتكە ئېلىش سورۇنى بىلەن تەمىن ئېتەلەيدىغانلىقىغا ئىشىنىمەن، بىراق ئابۇنو بۇنداق جاي ئەمەس ئىدى. ئۇ زەردىسى قاينىپ ئۆزىنى باسالماسلىق كەيپىياتىغا تولغان، ئۆزىنى دالدىغا ئېلىشنى مەسىلىنى ھەل قىلىشنىڭ چارىسى قىلىدۇ، بۇ يەنە ئىزچىل ئۇنىڭ قۇربى يېتىدىغان چارىسى بولۇپ كەلگەن. بۇنداق ئۆزىنى دالدىغا ئالىدىغان جاي ھەرگىز خىلۋەتتىكى ئىبادەتخانا ياكى موناستىر ئەمەس.

ئابۇنونىڭ نىشانى مۇخلىسلىرىنى بىر خىل ساپ تارىخ ۋە سىياسىي تەرتىپ ئىچىگە قايتۇرۇپ كېلىپ، ھازىرقى زامان جەمئىيىتىدىن كەلگەن مۇداخىلىگە ئۇچراتماسلىق. سۈرىيە مۇۋاپىق باشلىنىش نۇقتىسى دەپ قارىلىدۇ. ئەنگلىيە بىلەن تۈركىيەگە سېلىشتۇرغاندا، بۇ يەردە تاشقى دۇنيانى ئويلىماسلىق

تېخىمۇ ئاسان. لېكىن، مەن تونۇيدىغان، دۇنيانىڭ ھەرقايسى جايلىرىدىن كەلگەن نۇرغۇن مۇسۇلمان سۇرىيەنى يېتەرلىك پاك ئەمەس دەپ قاراپ، كەينى - كەينىدىن يەمەنگە كۆچۈپ، قانۇننىڭ نازارىتى نىسبەتەن بوشراق بولغان چەت - ياقا جايلارغا بېرىپ تېخىمۇ ساپ مۇھىتنى تاپماقچى، شۇنداقلا پەيغەمبەرنىڭ دەۋرىدىكى ئىسلام دىنى بىلەن تېخىمۇ يېقىنلاشماقچى بولۇۋاتاتتى.

ئۇيغۇر كتاب توربىكتى
ئۇيغۇرچە كتابلارنىڭ بىرىنچى تورى
www.uyghurkitap.com

تىرناق لاكى

بۇ بىر چوڭ ئۇقۇشماسلىق ئىدى. مەن مۇھەممەد پەيغەمبەرنى تەسۋىرلەيدىغان ھەجۋىي رەسىملەرنىڭ گېپىنى نورۋېگىيەلىك دوستۇم ئېۋېن بىلەن چۈشلۈك تاماق يەۋاتقاندا ئاڭلىغانىدىم. بۇ ھەجۋىي رەسىملەر تۇنجى قېتىم دانىيەدە بېسىلغان، كېيىن نورۋېگىيەدە قايتا بېسىلغان. بىز ئۇلارنى كۆرۈپ باقمىدۇق، ئەمما بۇ ھەجۋىي رەسىملەرنىڭ مۇسۇلمان دۇنياسىنىڭ غەزىپىنى قوزغىغانلىقىنى ئاڭلىدۇق. سۇرىيە ۋە سەئۇدى ئەرەبىستان دانىيەدە تۇرۇشلۇق باش ئەلچىلىرىنى قايتۇرۇپ كەتتى. دىنىي داھىيلار دانىيە مالىيەسىنى بايقۇت قىلىشقا چاقىرىق قىلدى. نەچچە كۈن بولمايلا يامان سۈپەتلىك ئايلىنىش بارغانسېرى كەسكىنلەشتى، ھەجۋىي رەسىملەرنىڭ ھەر قېتىملىق كۆچۈرۈپ بېسىلىشى تېخىمۇ زور قەھر - غەزەپنى قوزغايتتى، شۇنىڭ بىلەن ۋەقە ئەتراپىغا پۈر كەتتى، ھەجۋىي رەسىم تېخىمۇ كۆپ كۆچۈرۈپ بېسىلدى. ئاخبارات ئاپپاراتلىرىنىڭ ھوقۇقى ياكى تېخىمۇ مۇھىمى ھۆكۈمەتتىن مۇستەقىل تۇرۇش خاراكتېرى مۇسۇلمان دۇنياسى ئۈچۈن ناتونۇش ياكى مۇجمەل ئىدى. بۇ ئۇلارنىڭ بۇ ئىشنى بىر گېزىتخانا، بىر مۇستەقىل ھەجۋىي رەسىم سىزغۇچى ياكى مۇھەررىر ئەمەس، بەلكى پۈتۈن دۆلەت كەلتۇرۇپ چىقارغان دېگەن تونۇشقا كېلىپ قېلىشىغا سەۋەب بولدى.

ئاشۇ جۈمە كۈنى سەھەردىكى دەمەشق كېچىلىك يۇرۇش مەنئى قىلىنغان شەھەرگە ئوخشاپ قالغانىدى.

كوچىدا ماشىنىلار يوق دېيەرلىك ئىدى، ماگىزىنلارنىڭ ھەممىسى ئېچىلمىغانىدى. مەن تۇرىدىغان جاي بىلەن پارالىل

ئاۋات كوچىنىڭ شۇ تاپتىكى بوشلۇقى كىشىنى دەككە - دۈككىگە سالاتتى. ئالدىنقى كۈنى يېغىشقا باشلىغان يامغۇر توختاپ قالغان، بىراق قارا بۇلۇتلار شەھەر ئاسمىنىدا يەنىلا لەيلەپ يۈرەتتى. كېسىپئان تېغىنىڭ ئۈستىدىكى قارا بۇلۇتلار يىرتقۇچلاردەك تىكىلگىنىچە سۈرۈلۈپ، بۇ تاغنى ئىلگىرىكىدىنمۇ چوڭ ھەم ئاقۇچ كۆرسەتمەكتە ئىدى.

ئېۋىن مەن بىللە ئابۇنوغا بارىدىغانلىقىنى ئېيتقانىدى، شۇڭا تۇرالغۇسىنىڭ ئالدىغا كېلىپ ئۇنى كۈتتۈم. بىز ئادەتتىكى چاغلارغا قارىغاندا خېلى بوشاپ قالغان بازاردىن ئۆتۈپ مەنزىلىمىزگە يېتىپ باردۇق. تەرجىمىخانىغا كىرسەك، كىشىلەر لىققىدە ئولتۇرۇشۇپ كېتىپتۇ. بىرنەچچە ھەپتىدىن بۇيان مەن بۇ يەرنىڭ دائىملىق مېھمىنى بولۇپ قالغاچقا، نۇرغۇن چىرايلارنى تونۇيالايدىغان بولۇپ قالغانىدىم. بىز كېچىكىپ قاپتۇق، خۇتبە باشلىنىپ كېتىپتۇ. گۈتالۇ مېھرابتا تۇرۇپ ۋەز ئېيتماقتا ئىدى...

ئۇنىڭ سۆزى ئاياغلاشقاندىن كېيىن، دۇئانىڭ باشلىنىشى سەل غەلىتىرەك بولدى، بۇ خۇددى بىر مەيدان كەسكىن بەس - مۇنازىرىدىن كېيىن ئۇخلاشقا تۇتۇنغاندەك بىر ئىش ئىدى. تەرجىمىخانىدىكىلەر كۆچلۈك ھاياجاندا ئىدى. گۈتالۇ كۈرەش قىلىشقا چاقىردى. ئادەمنىڭ ئىشەنگۈسى كەلمەيدىغان ئىش شۇكى، شۇنداق ھاياجانلىق دۇئانى ئاڭلىغاندىن كېيىن، زالغا توپلاشقان ياش ئەركەكلەرنىڭ ئىنكاسى ناھايەت ئۆيىگە قايتىش، دانىيە ھۇلىسىنى يېيىشنى رەت قىلىشتىنلا ئىبارەت بولدى.

مەن رەفىقىنىڭ كىرگەنلىكىنى كۆرۈپ، قېشىغا باردىم. ئۇنىڭدىن خۇتبەدىكى غەرب ھەم ئامېرىكىغا قارشى مەۋقەنى كۆڭلىگە ئالمىدىغانلىقىنى سورىدىم.

ــ كۆڭلۈمگە ئالمايمەن، چۈنكى مەن مۇسۇلمان، ــ دېدى ئۇ قانداقتۇر بىر پىرىنسىپنى ئىسپاتلىغاندەك، ــ مەن ئالدى بىلەن بىر مۇسۇلمان، ئاندىن بىر ئامېرىكىلىق. بۇ يەرگە

www.uyghurkitap.com

كېلىشتىن بۇرۇنمۇ ئۆزۈمنى ئامېرىكىلىق دەپ قارىمايدىغان بولۇپ قالغانىدىم.

رەفىق بۇرۇن ئېۋىنىنى كۆرۈپ باقمىغانىكەن، ئۇلارنى بىر-بىرىگە تونۇشتۇردۇم. ئۇ ئېۋىنىنىڭ نورۋېگىيەلىك ئىكەنلىكىنى ئۇققاندا جىددىي قىياپەتكە كىردى، ئاندىن كىشىلەر تەبىئىي ئاپەت يۈز بەرگەن جايىنى سۈرۈشتۈرگەندەك، ئۇنىڭدىن ئۇ يەردىكى تۇرلۇك ئەھۋاللارنى سۈرۈشتۈردى.

ـــ ھېچقانداق مەسىلە يوق، بىراق كىشىلەر ئەھۋالىنى ئانچە چۈشەنمەيدۇ، ـــ دېدى ئېۋىن، ـــ كىشىلەر نېمە ئۈچۈن ھەممە كىشىنىڭ بۇنچە غەزەپلەنگەنلىكىنى تېخى تازا بىلىپ كەتمەيدۇ.

ـــ شۇنى ئېسىڭىزدە تۇتۇڭكى، ـــ رەفىق جانلىنىپ كەتتى، ـــ بۇ ئىش مۇسۇلمانلارنىڭ چىشىغا تېگىپلا قالماي، خىرىستىيان ۋە يەھۇدىيلار ئۈچۈنمۇ ئوخشاش. ئەگەر ئۇلار «ئىنجىل» ۋە «تەۋرات» لارنى ۋاراقلاپ كۆرىدىغان بولسا، مەبۇدنى ياساشقا رۇخسەت قىلىنمايدىغانلىقىنى بايقايدۇ، ـــ ئۇ ئاخىرقى سۆزلىرىدىن تولىمۇ ھۆزۈرلانغاندەك، سۆزلەۋاتقاندا بۇ مۇقەددەس كىتابلار ئۆزىگە ئاتا قىلغان كۈچ ـ قۇدرەتكە تولغاندەك بولدى، ـــ ئۇلار مۇقەددەس كىتابلاردىن بىرەك يىراقلىشىپ كەتتى، بۇنداق قىلىشنىڭ مەنئى قىلىنغانلىقىنى بىلمەيدۇ. ئەگەر سىزسىڭىز ياكى كۆپەيتىسىڭىز، مەبۇد ياسىغان بولىسىز، شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا، كىشىلەرنىڭ غەزىپىنى قوزغايسىز. شۇڭا، بۇ پەقەت مۇسۇلمانلارنىڭ زىتىغا تەگكەنلىكلا بولۇپ قالماي، ھەربىر كىشىنىڭ زىتىغا تەگكەنلىك بولىدۇ.

لېكىن، بۇ ئىش ھەممىلا كىشىنىڭ زىتىغا تەگكىنى يوق. رەفىق ھەممە كىشىنىڭ زىتىغا تەگدى دېمەكچى، بىراق ئەمەلىيەت ئۇنداق ئەمەس، خىرىستىيانلار ۋە يەھۇدىيلاردا ئىنكاس بولمىدى. ئاشۇ ھەپتىدە، ئامېرىكىدا تۇغۇلۇپ چوڭ بولغان رەفىق ۋە غەرب ئەللىرىدە چوڭ بولغان باشقا كىشىلەر سۈرىيەدە بىر خىل پەۋقۇلئاددە شارائىتتا تۇردى. ئۇ ئەتراپىدىكى

بارلىق كىشىلەرگە، جۈملىدىن تەرجىمىخانىدىكى ئابۇنونىڭ يۇقىرى دەرىجىلىك داھىيلىرىغا ئۇلارنىڭ بۇ ئىشنى ھەقىقىي چۈشىنىپ يېتەلمىگەنلىكىنى، ئۇلارنىڭ زىتىغا تەگكەن ھەجۈيي رەسىملەرنى دانىيە ھۆكۈمىتى ياكى دانىيە شىركىتى چىقارمىغانلىقىنى، ھۆكۈمەت ياكى شىركەتلەرنىڭ ھەجۈيي رەسىملەرنىڭ بېسىلىشىنى توسۇشقا كۈچى يەتمەيدىغانلىقىنى چۈشەندۈرسە بولاتتى.

— سىزچە، ھازىرقى ئىنكاس مۇزاپىقمۇ؟ — دەپ سورىدىم مەن.

— ھمم، ئۇلار ئىنكاسىنى كۆردى، شۇنداقمۇ؟ — دېدى ئۇ، — ئەگەر بۇ ئۇلارغا كېرەكلىك ئىنكاس بولسا، ئۇلارغا كۆرسەتتۇق. بەزى كىشىلەر AK - 47 نى كۆتۈرۈپ ئۇلارنىڭ ئەلچىخانىسىنىڭ سىرتىدا ئولتۇرىدۇ. مانا بۇ ئىنكاس. مەن ھەرگىز بۇنى ياخشى چارە دېمەكچى ئەمەس، بىراق ئۇ بىر خىل ئىنكاس.

— سىزچە، بۇنداق ئىنكاس چىشىغا تېگىشنى پەيدا قىلىش سەۋەبى بىلەن ئوخشىمايدىغان ئورۇندا تۇرغانداك قىلامدۇ، قانداق؟

رەفىق سوئالىمنىڭ مەنىسىنى چۈشەندى، كۆپ قىسىم سۈرىيەلىكلەر ئۇنىڭ چۈشىنىش دەرىجىسىگە يېتەلمەيتتى. لېكىن، ئۇنىڭ نەزىرىدە نۆۋەتتىكى مۇھىم مەسىلە ئېۋىن ۋە مېنى مەبۇد ياساش گۇناھ دەيدىغان قىلىپ تەربىيەلەش ئىدى.

— قارالا، بۇ رايوندىكى كۆپ قىسىم كىشىلەر ئۇچۇن ئېيتقاندا، — دېدى ئۇ ئاۋازىنى پەسەيتىپ، — گېزىتنىڭ ئۆزى ھۆكۈمەت، شۇڭا ئۇلار نېمە ئۈچۈن ھۆكۈمەتنىڭ ئىجازىتىدىن ئۆتكۈزمەي بۇ ھەجۈيي رەسىملەرنى باسقىلى بولىدىغانلىقىنى چۈشەنمەيدۇ.

مەن ئۇنىڭدىن نېمە ئۈچۈن ئەتراپىدىكى كىشىلەرگە بۇ نۇقتىنى چۈشەندۈرمەيدىغانلىقىنى سورىدىم.

— بىزگە مەلۇم، غەربلىكلەردە پەن تېخنىكا بىلەن دېموكراتىيە ياكى كۆزقارىشىزنى ئۆزگەرتمىگان، پاشقا نەرسىلەر بار، — دەپ جاۋاب بەردى ئۇ، — لېكىن ئۇلاردا كۆپ ئەقىل-پاراسەت يوق. ھوقۇقىغا ئىگە بولغانلىقى ئۈچۈنلا غورۇرغا تېگىدىغان بۇنداق رەسىمەرنى ئېلان قىلىش ئاقىلانىلىك ئەمەس. ھېلىقى گەپكە قايتىپ كەلسەك، ئاللادىن باشقا كىم سىزگە بۇنداق ھوقۇقنى بېرەلەيدۇ؟ غەربتە دائىم تۇرلۇك ھەرىكەتلەر بولۇپ تۇرىدۇ. لېكىن، سىلەر ھەرىكەت قىلغان ۋاقىتلاردا بۇنىڭ نېمە ئۈچۈن ئىكەنلىكىنى بىلمەيسىلەر، قايتا ئويلانغۇدەك ۋاقىتلارمۇ يوق.

يامغۇرلۇق بۇلۇت خۇددى بىر قاپقارا تۇۋاقتەك بازارنىڭ ئۈستىدىن لەيلەپ ئۆتتى. تار كوچىنىڭ ھەممىلا يېرى مەلۇك مەسچىتىدىن چىققان نامازخانلار بىلەن تولغانىدى. ئاخىر قاتتىق يامغۇر بىلەن گۈلدۈرماملىق چاقماق خاتىرجەملىكنى بۇزدى، دۇكانلارنىڭ ئىشىكى ئالدىدا تارام-تارام ئېرىقچىلار پەيدا بولدى. بازاردىكى مەينەت مۇشۇكلەر ھۆل بولۇپ كەتتى، پاتقاق شەھەرنىڭ پەس تەرىپىگە چاچ بويىقدەك يېيىلدى.

يامغۇر شارقىراپ ياغدى، ئارقىدىنلا مۆلدۈر تاراسلاپ چۈشكىلى تۇردى. ئېۋىن ئىككىمىز قەدىمىمىزنى توختىتىپ، لاپاسىنىڭ ئاستىغا كىرىۋالدۇق.

ئارقىمىزدىكى دۇكاندا ئۇماچ سېتىلىدىكەن، ئۇماچ ئاق رەڭلىك سولياۋ بۇلۇتتىن ئىشلەنگەن ئىستاكانغا ئوسۇلىدىكەن. ئىستاكانلارنىڭ سۇنۇلۇش تېزلىكى كىشىگە تالاش ئىمكانىيىتىنى بەرمەيتتى. ئەتراپىمىزدىكى كىشىلەرنىڭ كۆپىنچىسى يىگىرمە نەچچە ياشتا ئىدى. دۇكانىنى ئىس-تۈتەك قاپلىغان، يەنە ئۇزاق كىيىلگەن قىشلىق كىيىملەرنىڭ پۇرىقىمۇ بار ئىدى. كۆز ۋە بۇرۇنلىرى ئالاھىدە گەۋدىلىنىپ تۇرىدىغان بۇ قاۋۇل كىشىلەر مودا كىيىنگەنىدى. يۇزىدىكى تۈكلەر ئىنچىكىلىك بىلەن قىرىلغان، بەدىنگە چاڭ يېپىشىپ

تۇرىدىغان پادىچى ئىشتىنى ۋە مايكىلىرىغا ئەرلەرگە خاس نەقىشلەر — موتوسىكلىت، بۇركۇت دېگەندەك نەرسىلەرنىڭ رەسمى بېسىلغان ياكى ياقىسىغا سۇنئىي خۇرۇم تۇتۇلغانىدى.

مۆلدۈر توختىدى، بىزمۇ بازاردىن ئايرىلدۇق. ئېۋىن كېتىۋېتىپ كۆكتات سېتىۋالدى ۋە ئۆيدە تاماق ئېتىدىغانلىقىنى ئېيتىپ، مېنىمۇ بىللە بېرىشقا تەكلىپ قىلدى.

ئۇنىڭ ياتىقى چوڭ ئەمەس، بىراق ھاۋاسى ياخشى ئىكەن، ئىشىك ـ دېرىزىلىرىنى ئېچىۋېتىۋىدى، نەمخۇش مەيىن شامال يېلپۇپ ئۆتتى. ئۇ بىنانىڭ ئۈستۈنكى قەۋىتىدە تۇرىدىكەن، بالكوندىن پەسكە قارىسا، سېمونت ئۆي ئۆگزىلىرى ۋە سۇنئىي ھەمراھ قوبۇللىغۇچىلىرىنى كۆرگىلى بولاتتى، ئاپتاپپەرەستەك يۇمىلاق تەخسە شەكىللىك قوبۇللىغۇچىلار تىنچ كۆرۈنەتتى. بۇ قوبۇللىغۇچىلارنىڭ مەۋجۇت بولۇشى قانۇنسىز ئىدى، بىراق ھۆكۈمەت سۈكۈت قىلىش پوزىتسىيەسىنى تۇتۇۋاتاتتى، ئېھتىمال بۇمۇ ساقلانغىلى بولمايدىغان ئىش بولۇپ، شەھەردىكى ساناقسىز تورخانىلارنىڭ ياشلارغا لىققىدە تولۇپ كەتكىنىگە ئوخشاش، ئۇچۇرنى نازارەت قىلىشقا تايىنىدىغان بۇ تۈزۈلمىدىكى ئەڭ روشەن قارشى تۇرۇش بەلگىسىگە ئايلىنىپ قالغانىدى.

چۈشلۈك تامىقىمىز خۇددى زىياپەتتىكىگە ئوخشاش ناھايىتى مول بولدى، تۇخۇم، پىدىگەن، دۇملىمە بەرەڭگى قورۇمىسى، ئارپىبەدىيان قوشۇپ پىشۇرۇلغان كالا گۆشى ۋە سالات بار ئىدى. بىز پولدا ئولتۇرۇپ غىزالاندۇق.

بىز غىزالىنىپ بولغاندا، مەش ئۈستىدىكى چەينەك يەنىلا قايناۋاتاتتى. رەفىق بۇرۇن بىزنى ئاگاھلاندۇرغان ھېلىقى ئىنكاس كوچىدا پەيدا بولدى. چۈشلۈك تاماقنىڭ كۆڭۈللۈكلۈكى ماڭا مەسچىتتىكى جىددىي كەيپىياتنى ئۇنتۇلدۇرۇۋەتكەندى، شۇنداقلا بايات بېرى دەمەشق كوچىلىرىدا ھېچقانداق پاراكەندىچىلىكنىمۇ كۆرمىگەندىم، تۇيۇقسىز ئاڭلانغان ۋارقىراش ـ جارقىراشتىن قاتتىق چۆچۈپ كەتتىم. كوچىدا توۋلىنىۋاتقان

شوئارلار مۇسۇلمانلارنىڭ ئېتىقاد جاكارى ئىدى: «لائىلاھە ئىللەللاھۇ مۇھەممەدۇن رەسۇللىللا!» قىسقا، ئەممما قۇلاقلىق يارغۇدەك مۇزىكا ساداسىغا ئەگىشىپ كۇچەيگەن، ھەممىلا كىشى ئاڭلىيالايدىغان بۇ جۇملە سۆز قۇلىقىمىزغا يېتىپ كەلگەندە ئەكس ساداغا ئوخشاپ قالاتتى. بىز بۇ بىر جۇملە سۆزنى تەكرار - تەكرار ئاڭلىدۇق. تۇنجى قېتىم ئاڭلىغاندا، پارىخىمىزنى توختاتتۇق. ئىككىنچى قېتىم ئاڭلىغاندا، يەنىلا ئورنىمىزدا ئولتۇراتتۇق. ئۈچىنچى قېتىمدا ئېۋىنىڭ بالكونىغا يۈگۈرۈپ چىقتۇق. تۇرغان يېرىمىزدىن پۈتكۈل يانتۇ كوچىنى كۆرگىلى بولاتتى.

بىر توپ ئادەم كوچىنىڭ ئۇ بېشىدىن بىز تەرەپكە قاراپ سۈرۈلمەكتە ئىدى، ئۇلارنىڭ سانى كۆپ ئەمەس، بىراق قاتتىق غەزەپلەنگەنىدى. ئەللىكتىن يۇزگىچە ئادەمدىن تەركىب تاپقان بۇ ئارىلاش توپتا چۈمبەل سالغان ئايالىلارمۇ، بالىلار ۋە بايا بىز ئۇماچخانىدا كۆرگەندىكىدەك ياش ئەرلەرمۇ بار ئىدى. بايا شەھەرنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدىكى مەسچىتلەردە جۇمە نامىزىنى ئوقۇپ بولغان، سەللە ئورىغالغان ئىمامىلار قارشىلىق كۆرسىتىشكە رەھبەرلىك قىلىۋاتاتتى. ئۇلار تاۋاردىن ئىشلەنگەن ئىسلام ۋە سۈرىيە بايراقلىرىنى كۆتۈرۈۋالغانىدى. بىز ئۇلارنىڭ ئېۋىن تۇرىدىغان سارايدىن ئۆتكەنلىكىنى، ئاندىن فرانسىيە ئەلچىخانىسىغا ئەللىك مېتىرمۇ كەلمەيدىغان يەردە توختىغانلىقىنى كۆرۈپ تۇردۇق. نەچچە كۈن ئىلگىرى، «فرانسىيە كەچلىك گېزىتى» ھەجۋىي رەسىملەرنى كۆچۈرۈپ باسقان، كېيىن مۇھەررىرى ئىشتىن بوشىتىۋېتىلگەنىدى.

كىشىلەر توپىنىڭ چۇقان - سۈرەنلىرى تېخىمۇ كۈچەيدى، ئېۋىن ئىككىمىز كوچىغا يۈگۈرۈپ چىقتۇق. نامايىشچىلار ئەلچىخانىنىڭ ئەگىرى - بۈگرى پاسىل تېمى سىرتىغا توپلاندى. قىزىل رەڭلىك بىرنەچچە ساقچى ئاپتوموبىلى ئۇلارنىڭ ئەتراپىدا توختىدى. ساقچىلار يىراقتا تۇرۇپ ئۇلارنى كۆزەتمەكتە

ئىدى.

شۇ تاپتا ئۇلار مەنزىلگە كېلىپ بولغانىدى، بىراق ئارقىدىن نېمە قىلماقچى ئىكەنلىكى تازا ئېنىق ئەمەستەك قىلاتتى. ئېۋىن ئىككىمىز نامايىشچىلارنىڭ سىرتىدا تۇردۇق. ئالدىدىكى كىشىلەر بىلەن ئەلچىخانا قوغدىغۇچىلىرىنىڭ ئارىسىدا ئازراق توقۇنۇش يۈز بەردى، بىراق پۈتكۈل قارشىلىق كۆرسەتكۈچىلەر توپىدا تېخى ئەلچىخانىنى ئۆرىتۈپە قىلىۋېتىدىغان كۈچ يوق ئىدى. ئۇلار ئىنگلىزچە «يوقىلىڭلار، يوقىلىڭلار» دەپ بىردەم توۋلاشتى، ئاندىن بەزى كىشىلەر ئەلچىخانىنىڭ قورۇق تېمىغا كەمپۈت قەغىزى ۋە بىر ئىستاكان سۈتلۈك ئېچىملىكىنى ئاتتى... غەزەپتىن باشقا، نۇتۇق سۆزلەش، بايانات ئېلان قىلىش، ئىمزا قويۇش دېگەنلەرنىڭ ھېچقايسىسى بولمىدى. ئۇلارنىڭ شوئارلىرى ناھايىتى ئاددىي ئىدى، ھال رەڭ مايكا كىيىۋالغان بىر كىچىك بالىمۇ «لائىلاھە ئىللەللاھۇ مۇھەممەدۇن رەسۇللىللا»، «ئاللاھۇ ئەكبەر» دېگەن سۆزلەرنى ئىنچىكە ئاۋازى بىلەن تەكرار - تەكرار توۋلايتتى. ئەلچىخانا ئىچىدىن ھېچكىم جاۋاب قايتۇرماي، غەزەپلەنگەن كىشىلەرگە سوغۇق سۇكۇت قىلدى. ئەتىگەنكى يامغۇر ئۆتۈپ كەتكەندىن كېيىن، يەر يەنىلا نەم ئىدى، ئۇلارنىڭ غەزىپىنى ئۇچۇرۇپ كەتمەكچى بولغاندەك، تاغدىن مەيىن شامال چىقتى.

دەل شۇ چاغدا، كىشىلەر توپىدا بىر تونۇش چىراي پەيدا بولدى. ئۇ ئېۋىننىڭ سۈرىيەلىك دوستى بەسىر ئىدى. ئۇ قارشىلىق بىلدۈرگۈچىلەر توپىغا ئەگىشىپ دانىيە ئەلچىخانىسىدىن كەلگەنكەن. ئۇ توپتىكى كىشىلەرنى ئىتتىرىپ يۇرۇپ بىرنى تېپىۋالدى. ئۇ خۇشال، چاقچاقلىشىۋاتقاندەك بىر خىل كەيپىياتتا، چۈشتىن كېيىنكى ۋەقەدىن قاتتىق ھاياجانلىنىپ كەتكەنىدى. ئۇ غۇلىچىنى كېرىپ ئېۋىننى قۇچاقلىدى، تەشەببۇسكارلىق بىلەن بىرنى توپىنىڭ ئىچكىرىسىگە باشلاپ كىرىدىغانلىقىنى ئېيتتى. بىز ئۇنىڭغا

ئەگىشىپ كىشىلەر توپىنىڭ چېتىنى بويلاپ ئالدىغا ئۆتتۇق، بۇ چاغدا قارشىلىق بىلدۈرگۈچىلەر ئەلچىخانىنىڭ سىرتىدىكى توسۇقلارنى غەزەپ بىلەن ئىتتەرمەكتە ئىدى. مەن قىستىلىپ كېتىۋاتقانلىقىمدىن مېڭىشتىن توختىدىم، بىراق ئېۋىن بىلەن بەسىر داۋاملىق ئىلگىرىلىدى. كۆزنى يۇمۇپ ـ ئاچقۇچە ئۇلارنى كۆرەلمەي قالدىم.

ئالدى تەرەپتە يۈز بەرگەن مالىمانچىلىقتىن سەل ئەنسىرەپ قالدىم. ئېۋىن بىلەن ئايرىلىپ كېتىش مېنى تېخىمۇ ئەندىشىگە سالدى. ئەسەبىيلەشكەن كىشىلەر توپى ئاچچىقىنى چىقىرىدىغان نىشانىنى ئىزدەۋاتاتتى،

مەن كىشىلەر توپىغا كۆز يۈگۈرتۈپ ئېۋىنىنى ئىزدەۋاتقىنىمدا، تۇيۇقسىز بەسىرنىڭ توپقا قاراپ ئەرەب تىلىدا توۋلاۋاتقانلىقىنى ئاڭلاپ قالدىم:

ـــ ئۇ مېنىڭ دوستۇم، نورۋېگىيەلىك، ئۇ ياخشى ئادەم، ـــ دېدى ئۇ، ئاندىن ئېۋىننى تارتىپ ئالدىغا چىقىرىپ، ئۇنىڭغا، ـــ سەن دۆلىتىڭ ئۇچۇن سۆزلىگىن، ـــ دېدى.

كىشىلەر توپىدىن ھېچقانداق ئاۋاز چىقمىدى، جىمجىتلىق تىترەپ كەتتىم. «مانا ئەمدى ئۇلارنىڭ ئاچچىقىنى چىقىرىدىغان نىشانى بار بولدى، ـــ دەپ ئويلىدىم مەن، ـــ تەسەۋۋۇرۇمدىكى ئەڭ يامان ئىش يۈز بېرىدىغان بولدى.» كۆڭلىدە ئازراق ئەندىشە بارىدەك قىلسىمۇ، ئېۋىن قورقۇنچىنى ئازراقمۇ ئىپادىلىمىدى. بۇرۇنقىدەكلا تەمكىن ھالدا، كىشىلەر توپىغا قاراپ ئەرەبچە سۆزلىدى.

ـــ بۇ ئەلچىخانا، ـــ دەپ گېپىنى باشلىدى ئۇ، چىرايى بۇرۇنقىدەكلا جىددىي تۇس ئالغانىدى، ئۇ قولىنى سەل كۆتۈرۈپ، كۆرسەتكۈچ بارمىقىنى باشمالتىقىغا يېقىپ، تۇغرىلىق ئىشارىتىنى قىلدى، ـــ ئۇ ھەرگىز بىر دۆلەتكە ۋەكىللىك قىلالمايدۇ. مېنىڭچە، بۇ قېتىملىق توقۇنۇش چۈشىنىش كەمچىل بولۇش تۈپەيلى يۈز بەرگەن. نورۋېگىيەدە بىزنىڭ ئىسلام دىنىغا

ئائىت بىلىدىغانلىرىمىز كۆپ ئەمەس، ئۇ يەردىكى مۇسۇلمانلارمۇ كۆپ ئەمەس. نورۇبگىيەلىكلەر ئىسلام دىنىنى كۆپرەك چۈشىنىشكە موھتاج. ئىسلام دىنىغا ئائىت بىلىملەر ئارقىلىق بىز... ــ ئۇ توختىۋالدى ۋە ئېڭىشىپ بەسىردىن قايسى سۆزنى ئىشلەتسە مۇۋاپىق بولىدىغانلىقىنى سورىدى. كىشىلەر توپى تىمتاس بولۇپ، ئۇنىڭ گېپىنى ئاڭلاپ ھەيران قېلىشقانىدى، ــ ... ئىسلام دىنىنى ھۆرمەت قىلساق، بىرلىكتە ئىناق ياشىيالايمىز. ئاللا خالىسا!

ئۇ بۇ سۆزلەرنى ھېسداشلىق، ئۆزىگە بولغان ئىشەنچ بىلەن ھېچبىر قىينالمايلا ئېيتتى، كىشىلەرنىڭ چۈشىنىشىنى ئۈمىد قىلىپ، ئەيىبلەشلەردىن ساقلىنىشقا تىرىشتى. غەرب دۇنياسىدىكى بۇ كونا گەپلەر شۇ ئەسنادا تولىمۇ يېڭىلىقتەك ئاڭلىنىپ، ئەرەب كوچىسىدا ئۇزۇكسىز ئەكس سادا پەيدا قىلدى.

كىشىلەر توپىدىن بىردەم قوللاش سادالىرى ياڭرىدى. بەزى كىشىلەر يۇقىرى ئاۋازدا:

ــ ئۇ ئىسلام دىنىنى قوبۇل قىپتۇ! ــ دەپ توۋلاشتى.

ئېۋىننىڭ چىرايىدا سۇس تەبەسسۇم پەيدا بولدى. كىشىلەر تەرەپ ـ تەرەپتىن قول ئۇزارتىپ ئۇنىڭ بىلەن كۆرۈشتى؛ بەزى كىشىلەر يانفونىنى چىقىرىپ ئۇنى سۈرەتكە تارتتى؛ بىر تېلېۋىزىيە سۈرەتكە ئېلىش گۇرۇپپىسى قىستىلىپ ئالدىغا ئۆتۈپ ئۇنى زىيارەت قىلىشنى تەلەپ قىلدى. ئۇنىڭ سۆزى نامايىشنى ئاخىرلاشتۇردى. مەن يېنىڭ نەپەس ئالدىم. ئەھۋال ئەسلىدە ناھايىتى ئېغىرلاپ كېتىشى مۇمكىن ئىدى. مەن بەسىر ئېۋىننى ئىنتايىن زور خەتەرگە ئىتتەردى دەپ ئويلىدىم، ئەمما ئېۋىن ئۇنداق قارىمىدى، بەلكى بۇنى بەسىرنىڭ ئۆزىگە بولغان بىر خىل ئىشىنىشى دەپ قارىدى.

ياتاققا قايتىپ كەلگەندىن كېيىن، بەسىر ئاق بۆكسىنى كىيىۋالدى، ئۇ يەنىلا زىيادە ھاياجانلىنىش ھالىتىدە تۇراتتى. ئۇ:

ــ ئەيىبلەشكە تېگىشلىك كىشىلەر ئەسلىدە

ئىسرائىلىيەلىكلەر بولۇشى كېرەك. ئۇلار ھەجۇيى رەسسامدىن پايدىلىنىپ ئەرەبلەر بىلەن دانىيەلىكلەرنىڭ يېقىن مۇناسىۋىتىگە بۇزغۇنچىلىق قىلدى، — دېدى.

شۇ كۈنى ئەتىگەندە ئۇ مەسچىتتە بەزى كىشىلەرنىڭ مۇسۇلمانلارنىڭ ئۆزى ئەيىبلىنىشى كېرەك، چۈنكى ئۇلار غەربلىكلەرگە مۇھەممەد پەيغەمبەرنىڭ نەقەدەر ئۇلۇغ ئەرباب ئىكەنلىكىنى ئېيتالمىغان دېگەنلىكىنى ئاڭلىدى. ئۇ مېنى بىر چەتكە تارتىپ، پەيغەمبەرنىڭ ئۇلۇغلۇقى، ئۇنىڭ مەدىنىگە بارغانلىقى ھەمدە نېمە ئۈچۈن ئىسلام دىنىنىڭ دۇنيادىكى ئوچ چوڭ دىنىنىڭ بىرى ئىكەنلىكىنى چۈشەندۈردى.

— سىز قانداق ھېسسىياتتا؟ — دەپ سورىدىم مەن ئېڭىندىن.

— مەن شۇ چاغدا يەنە كۆپرەك سۆزلىمەكچىدىم ، — دەپ جاۋاب بەردى ئۇ، ئاۋازىدىن يەنىلا كۈچلۈك، بىر خىل ھاياجان بىلىنىپ تۇراتتى، — لېكىن سۆزۈمنى تاپالماي قالدىم. مېنىڭ راستلا: «بىز سىلەرنىڭ قاتتىق غەزەپلەنگەنلىكىڭلارنى بىلمىز، بىراق بۇنىڭ نېمە ئۈچۈن ئىكەنلىكىنى بىلمەيمىز» دېگۈم بار ئىدى.

※ ※ ※

يەكشەنبە كۈنى بولغاندا، بىز تېخىمۇ چۈشىنىلمەي قالدۇق. ھەجۇيى رەسسام غەزەپلەنگەن ھۆكۈمەت ۋە موللىلار ئارىسىدىن ئاۋامنىڭ ئارىسىغا تارقالدى. كوچىلار قاينىۋاتقان قازانغا ئوخشاپ قالدى. دەمەشققە كەلگەن بىر ئايچە ۋاقىتتىن بۇيان، مەن تۇنجى قېتىم خەتەرنى ھېس قىلدىم. شۇنچە چەكلەپ قويۇلغان بىر دۆلەتنىڭ چۆلۈۋرى يېشىۋېتىلگەنلىكىنى كۆرۈش كىشىنى سارىسىمگە سالاتتى.

بىر قېتىملىق يېڭى كوچ كۆرسىتىش نامايىشى پارتلىدى. شۇ چاغدا مەن ئامېرىكىلىق يازغۇچى دوستۇم بارتېل بوۋل بىلەن بىللە ئەمدىلا چۈشلۈك غىزانى يەپ بولۇپ، ئالدىنقى كۈندىكى

ۋەقەنى ئەسلەۋاتاتتۇق. چۈقان - سۇرەننى ئاڭلىغان چاغدا بىر بىر تىنچ ئاھاللەر رايونىنىڭ كىچىك باغچىسىدا ئايلىنىپ يۈرەتتۇق. بارتېل نېمىندۇر پۇراپ قالغاندەك، مېنى باشلاپ كوچىغا يۈگۈرۈپ چىقتى. بىز بىر غول كوچىنى بويلاپ نامايىش بولۇۋاتقان يۆنىلىشكە قاراپ يۈگۈرۈپ، ئاخىر ئوتتۇرىسىغا پالما دەرەخلىرى تىكىلگەن كەڭ كوچىغا يېتىپ كەلدۇق. قاتناش يۆنىلىشى ئۆزگەرتىۋېتىلگەنىدى، چۈنكى يۈزلىگەن - مىڭلىغان نامايىشچىلار چوڭ يولنى بويلاپ كېلىۋاتاتتى.

تۇنجى كۈندىكى ھاۋا بىلەن ئوخشىمايدىغىنى، بۇ تىنىق، گۈزەل چۈشتىن كېيىن ئىدى. نامايىش قوشۇنىغا ئەگىشىپ كوچىدا مېڭىش چۈشتىن كېيىنكى سەيلىگە سېلىشتۇرغاندا تېخىمۇ مۇشكۈل ئىدى. تۇنۇگۈندىن تارتىپ توۋلىنىشقا باشلىغان «لائىلاھە ئىللەللاھۇ مۇھەممەدۇن رەسۇلىللا !» دېگەن شوئار يەنىلا ياڭرىماقتا، لېكىن قوشۇنىنىڭ كۆلىمىدىن قارىغاندا، بۈگۈنكىسىنى نىسپىي تىنچ دېيىشكە بولاتتى، كىشىلەر توپىنىڭ ئاساسىي كۈچى ئالغا ئىلگىرىلەشكە باشلىغانىدى. بىز قوشۇنىنىڭ قايىاققا بېرىشىنى، قايسى ياۋروپا دۆلىتىنىڭ يەنە ھەجۋىي رەسىمنى باسقانلىقىنى ياكى كىشىلەر توپىنىڭ غەزەپ - نەپرىتى بىردەك «چوڭ شەيتان» ئامېرىكىغا قارىتىلغان - قارىتىلمىغانلىقىنى ئۇقالمىدۇق، چۈنكى بۇ كۆلەمدىكى نامايىش جەزمەن ھۆكۈمەتنىڭ ئىجازىتىگە ئېرىشكەنىدى. باشلامچىلار كىچىكرەك بىر كوچىغا قايرىلغاندىلا، ئاندىن بىز ئۆزىمىزنىڭ دانىيە ئەلچىخانىسىنىڭ ئەتراپىغا كېلىپ قالغانلىقىمىزنى بىلدۇق. دەسلەپتە ئانچە قىستاڭچىلىق ئەمەس ئىدى، بىراق كوچىنىڭ بىر تەرىپىدە يول توسۇقلىرىنىڭ ئېگىز تىكلىنىشىگە ئەگىشىپ، كەلگەن يولىمىز بىلەن ئارقىمىزغا قايتىمىساق، بۇ يەردىن ئايرىلغىلى بولمايدىغان بولۇپ قالدى. شىددەت بىلەن كېلىۋاتقان نامايىشچىلار قايتىش يولىمىزنىمۇ ئېتىۋەتتى. ۋاقىت ئۆتكەنسېرى ئەلچىخانىنىڭ ئالدىدىكى ئانچە چوڭ بولمىغان

بوشلۇق تېخىمۇ قىستا ـ قىستاڭ بولۇپ كەتمەكتە ئىدى، كىشىلەر توپىدىكى ئېنېرگىيە خۇددى بۇنزېن گىرىپلىكسىمان يالقۇنىغا ئوخشاش تەرەپ ـ تەرەپكە ئۇرۇلۇشقا باشلىدى. شۇ قەدەر يېقىن ئارىلىقتىن ھاياجانلانغان ئاشۇ كىشىلەر توپىغا يېقىنلىشىش دەسلەپتە مېنى خاتىرجەمسىزلەندۈردى، ئۇزۇكسىز كۈچىيىۋاتقان ئېنېرگىيە تۈيۇقسىز دولقۇنلىنىپ، بارتېل ئىككىمىزنى تىنچراق بىر جايغا ئىتتىرىپ قويدى.

بىز ئۇ يەردىن كىشىلەرنىڭ دانىيە ئەلچىخانىسىنىڭ بېغىر رەڭ ئۈدۈل تېمىنى نىشانلاپ ئاچچىقىنى چىقىرىۋاتقانلىقىنى كۆردۈق. بىرمۇنچە پارچە ـ پۈرات تاشلار ئۇچۇپ چىقىشقا باشلىدى. تاشلار تەگكەن يېرىدە ئىز قالدۇراتتى. بېغىر رەڭ ئۈدۈل تامنىڭ سىمونت سۇۋىقىدا دەزلەر پەيدا بولۇۋىدى، توپ ئىچىدىن ئاپىرىن سادالىرى يېڭىرىدى. تاشلار بارغانسېرى كۆپەيدى. بىر تال تاش ئەلچىخانىنىڭ سىرىق رەڭ ۋە قىزىل رەڭلىك بەلگىسىگە تېگىۋىدى، كىشىلەر خۇشاللىقىدا چۇرقىرىشىپ كەتتى. كاسكا كىيىۋالغان ساقچىلار شالاڭ سەپ ھاسىل قىلدى، كۆپىنچىسى ياش بالىلار بولۇپ، ئەلچىخانىغا دۈمبىسىنى قىلىپ، چىرايى ئىپادىسىز، قىمىر قىلماي تۇرۇشتى.

بۇگۈنكى نامايىش تۈنۈگۈنكىگە ئوخشىمايتتى: ئالدىن تەييارلىق خىزمەتلەر ئىشلەنگەن بولۇپ، قاياقتىن كەلگەنلىكىنى ئۇققىلى بولمايدىغان تاشلار ئەلچىخانىغا داۋاملىق ئېتىلىۋاتاتتى. كىشىلەر ھاياجاندىن ئۈسسۈلغا چۈشتى، دانىيە دۆلەت بايرىقى يىرتىلىپ، كۆيدۈرۈلۈپ، كۆپ قېتىم دەسسىلىپ پايخان قىلىندى. ئۇلار ئۆزلىرى ياسىۋالغان، «بىز تەقدىرنىڭ سۈرئىتىدىنمۇ تېز. شىمالىي ياۋروپا قاراقچىلىرى، پەخەس بولۇش!» دېگەن سۆزلەر يېزىلغان پىلاكاتلارنى ئېگىز كۆتۈرۈشۈۋالغانىدى.

بىر ئەر كىشى بىز تەرەپكە يۈگۈرۈپ كەلدى. ئۇ كىشىلەر

ئارىسىدىن بىرنىڭ چەت ئەللىك ياكى مۇخبىر ئىكەنلىكىمىزنى تونۇپ قالغان بولسا كېرەك. بۇ ئەھۋال مېنى جىددىيلەشتۈرۈۋەتتى.

— سىلەر ياۋروپالىقلارغا شۇنى دەپ قويايلى، مۇخبىرلارنىڭ ئەركىنلىكى ئەسەبىيلەشكەن ئەركىنلىك. بۇ يەردە، بۇ يەردە، مېنىڭ ئىسمىمنى خاتىرلىۋېلىڭلار، مۇھەممەد غەزالى، قىرىق توققۇز ياش، — ئۇنىڭ ئاۋازى ياڭراق بولۇپ، چىرايىدىن بىر خىل كېسەللىك ھالىتىدىكى ئەسەبىيلەرچە خۇشاللىق بىلىنىپ تۇراتتى، — بۇ ئاددىي كىشىلەرگە، تەربىيە ئالمىغان كىشىلەرگە قاراپ بېقىڭلارا! — دېدى ئۇ ھاسىرىغان ھالدا، — مەن قۇربان بولۇشقا تەييارلىنىپ قويدۇم، — ئۇ يۇقىرى ئاۋازدا ۋارقىرىۋىدى، ئاۋازى كىشىلەرنىڭ شوئار ۋە چاقىرىقلىرىنى يېرىپ ئۆتتى، — ئۇلۇغ پەيغەمبىرىمىزنى ھاقارەتلىگەن ئاشۇ كىشىلەرگە قارشى تۇرىمىز.

ئۇ توپ ئىچىگە يۇگۈرۈپ بېرىپ، كۆزنى يۇمۇپ - ئاچقۇچە غايىب بولدى. ئۇ ئادەم دېگىزىدىكى بىر تامچىلا ئىدى...

سائەت تۆتتىن ئېشىپ كەتتى، باش ئەلچىخانىنىڭ تاش ھۆجۇمىغا ئۇچرىغىنىغا يېگىرمە بەش مىنۇتچە بولدى، بىراق ھۆكۈمەتنىڭ ھېچقانداق ئارىلىشىشى بولمىدى. شالاڭ سەپ تۈزگەن ھېلىقى زوراۋانلىققا قارشى تۇرۇش ساقچىلىرى جايىدىن قىلچە مىدىرلىمىدى. مەن ئۇلارنىڭ ئىپادىسىز چىرايىنى كۆزىتىۋاتقىنىمدا، توپ ئىچىدىن تۆيۈقسىز ھۆركىرىگەن بىر ئاۋاز ياڭرىدى، مەن بېشىمنى كۆتۈردۈم. پادىچى ئىشتىنى كىيگەن بىر يىگىت ئەلچىخانىغا كىرىپ، بىر بالكونغا چىقتى. ئۇ كىشىلەرنىڭ ماختاش سادالىرى ئىچىدە بىردەم كېرىلىپ تۇردى، ئاندىن رېشاتكىدىن ئاتلاپ ئۆتۈپ ھېلىقى ئېلىلىپس شەكىللىك بەلگىنى ناھايىتى ئاسانلا يۇلۇۋالدى ۋە ئولجىنى كۆتۈرگەندەك، ئۇنى ئېگىز كۆتۈردى، ئاندىن توپقا قارىتىپ ئاتتى. كېيىن ئاق رەڭ بىلەن «لائىلاھە ئىللەللاھۇ مۇھەممەدۇن رەسۇلىللا» دېگەن سۆزلەر يېزىلغان يېشىل بايراقنى قولىغا

ئېلىپ، ئەلچىخانىنىڭ بىر قىيىپاش بايراق خادىسىغا ئېسىپ قويدى.

— ئۇلار بۇ يەرنى كۆيدۈرۈۋېتىشى مۇمكىن، — دېدى بارتېل چاتاقنىڭ چوڭى چىقىدىغان بولدى.

مەن دەسلەپ ئۇلارنىڭ چوڭ چاتاق تېرىيدىغانلىقىنى، نامايىشنىڭ ناھايىتى تېز تەرەققىي قىلىپ، بىرنەچچە تال تاش ئېتىشتىن كەسكىن ھۇجۇمغا ئايلىنىپ كېتىشىنى خىيالىمغا كەلتۈرمىگەنىدىم. ياش ساقچىلار تېخى ھېچقانداق ھەربىكەت قىلماي ئۇلارغا قاراپلا تۇراتتى، ھۆكۈمەتنىڭ قورشۇۋلىنىغان بۇ كىچىك ئەلچىخانىنى تاشلىۋەتكەنلىكى ناھايىتى ئېنىق ئىدى. چەكلەنگەن رايونغا بېسىپ كىرىدىغان كىشىلەر بارغانسېرى كۆپەيدى.

دەسلەپتە پەيدا بولغان ئىس ـ تۈتەك ۋە يالقۇن ئەلچىخانىنىڭ ئىچىدىن ئەمەس، بەلكى ئەتراپىدىن كەلگەندەك قىلاتتى. لېكىن، بارا ـ بارا ئەلچىخانا بىناسى يالقۇن تەرىپىدىن قورشۇۋلىنغان ئەمەس، بەلكى ئاستىنقى قەۋەتنىڭ دېرىزە ـ ئىشىكلىرىدىن ئېتىلىپ چىقىۋاتقاندەك كۆرۈنۈشكە باشلىدى.

بارتېل لوندوندىكى «بەكشەنبە» گېزىتىنىڭ مۇھەررىرى بىلەن تېلېفونلىشىۋاتاتتى. مەن دەمەشقتە ماڭا كۆپ يارىدەم قىلغان سۈرىيەلىك دوستۇم نادىرغا تېلېفون ئۈردۈم، ئۇ بىرنەچچە مىنۇتتىن كېيىن يېتىپ كېلىدىغانلىقىنى ئېيتتى. گۇگۇم يېقىنلاشتى، يالقۇن ۋە ئىس ـ تۈتەكلەر يەنىلا ئەتراپقا يېيىلماقتا ئىدى، ئاسمان قاراڭغۇلاشتى، ئەمما بۇ يەردە ئويىنىلىۋاتقىنى چۈشەنگىلى بولمايدىغان بىر ئىپتىدائىي كۆرۈنۈش ئىدى. كىشىلەر تەبرىكلەش ئۈسسۈلىغا چۈشتى. گويا مەلۇم بىر قەدىمىي مۇراسىم قايتا زاھىر قىلىنىۋاتقاندەك، ئۇلار دانىيە دۆلەت گىربىنى — خۇددى بۇ يەر بىر مۇقەددەس خارابىلىكتەك — ئايلىنىپ ئۈسسۈل ئويناماقتا ئىدى.

بىر ئوت ئۆچۈرۈش ئاپتوموبىلى يول توسۇقىدىن ئۆتۈپ،

كوچىنىڭ ئۇ بېشىدا توختىدى. يەنە بىر جايدا كېچە مەنزىرىسى ۋە قويۇق ئىس ـ تۈتەكنىڭ ئارقىسىدىكى كىرپىت ۋە مۇنار چوققىسى كۆرۈنۈپ تۇراتتى. بۇ ئەلچىخانىنىڭ يېنىدىكى چېركاۋ بولۇپ، شۇ تاپتا ئۇمۇ ئوتنىڭ تەھدىتىگە ئۇچرىماقتا ئىدى.

بىرنەچچە مىنۇتتىن كېيىن، نادىر توپ ئىچىدە پەيدا بولدى. ئۇ پاكاررراق، چىرايلىق ياسانغان، رەتلىك ساقال قويۇۋالغان، كۆزلىرى چاقناپ تۇرىدىغان كىشى ئىدى. بىز تىقما ـ تىقماق توپ ئىچىدىن چىقىش يولىنى ئىزدەشكە باشلىدۇق. مەن ئۇنىڭدىن بەزى كىشىلەر بىلەن پاراڭلىشىشمىغا يارىدىم بېرىشىنى ئۆتۈندۈم، ئۇلار يەنىلا كوچا تەرەپكە قاراپ كېتىشۋاتاتتى.

بىر ئەر كىشى يۇقىرى ئاۋازدا توۋلىدى:

— بۇ ئىشنى ئۇلار تېرىدى. بۇ يەرنى كۆيدۈرۈپلىۋەتمەي، يەنە تېخى كۈكۈم ـ تالقان قىلىۋېتىشىمىز كېرەك.

ياغلىق چىگىۋالغان خېنىبا ئىسىملىك قىز:

— بۇنداق قىلىشىمىز ئۆزىمىز ئۈچۈن ئەمەس. ئۇلار يەيغەمبىرىمىزنى ھاقارەتلىدى. ئەلچىخانا دېگەن قانچىلىك نېمىدى؟ — دېدى.

يىگىرمە ئالتە ياشلىق، كۆزئەينەك تاقىۋالغان مۇھەممەد ئىسىملىك ئوقۇغۇچى بىزنىڭ پارتىمىزنى ئاڭلاپ، قىزنىڭ گېپىنى ئۈزۈۋەتتى:

— بۇ توغرا ئەمەس. بىز نارازىلىق بىلدۈرسەك، نامايىش قىلساق بولىدۇ، بىراق بۇنداق قىلساق بولمايدۇ. پەيغەمبىرىمىز بۇنى قوللىمايدۇ. بۇ بىزنىڭ خاتالىقىمىز، چۈنكى بىز ياخشى مۇسۇلمانلاردىن ئەمەس. ئەگەر بىز ياخشى بولغان بولساق، بەزى كىشىلەر پەيغەمبىرىمىز ۋە ئىتتىقادىمىزنى ھاقارەت قىلىشقا پېتىنالمىغان بولاتتى. ئىلگىرى بىز ياخشى مۇسۇلمان ئىدۇق، ئۇ چاغلاردىكى دۇنيا تىلى ئىنگلىز تىلى ئەمەس، ئەرەب تىلى ئىدى.

ئۇ سۆزلەپ بولغاندىن كېيىن، خېنىبا گەپ ـ سۆز قىلماي

بېشىنى لىكشىتتى. بۇ ئوقۇغۇچى ئىپادىلىگەن ھەسرەتكە ئەجەبلەنگىلى بولمايتتى: نۇرغۇن كىشى مەغلۇپ قىلىنغان كىشىلەرنىڭلا بۇ ھەجۇيي رەسىملەر تەرىپىدىن ھاقارەتلەنگەنلىكىنى ھېس قىلاتتى.

كوچا تېزلا بوشاپ قالدى. ئوت ئۆچۈرگۈچىلەر ئوت ئۆچۈرگەن يەر ھەم كۆيۈندە، ھەم ھۆل بولۇپ كەتكەنىدى. كوچىدا چېچىنى بويىۋالغان، كۆك تولىستوپكا كىيىۋالغان بىر ئايال سېتىۋالغان ئولجىلىرىنى كۆتۈرگىنىچە ئەلچىخانىنىڭ ئالدىدىن ئۆتۈپ كېتىۋېتىپ، چىرقىراق ئاۋازدا ئىنگلىزچە توۋلىدى:

ــ ئوھۇ، قالتىس، قالتىس، ئۇلار ئۇنى كۆيدۈرۈۋېتىپتۇ.

قىرىق ياشلاردىكى جىھاد ئىسمىلىك بىر ئەر مېنى توختىتىۋېلىپ:

ــ ئەگەر سىز يەھۇدىيلارنىڭ سۈيىقەستىنى تونۇپ يەتكەن بولسىڭىز، بۇ ۋەقەگە ئىسرائىلىيە ئاخبارات ئىدارىسىنىڭ تامغىسى بېسىلغانلىقىنى بايقايسىز. بۇ ئىسرائىلىيەلىكلەرنىڭ بىر سۈيىقەستى، چۈنكى ئۇلار پەيغەمبىرىمىزنىڭ پۈتۈن دۇنيادىكى مۇسۇلمانلارنىڭ نامايەندىسى ئىكەنلىكىنى بىلمىدۇ، ــ دېدى.

ــ ئەگەر سىز بۇنىڭ بىر سۈيىقەست ئىكەنلىكىنى بىلمىدىغان بولسىڭىز، نېمە ئۈچۈن بۇنىڭغا قاتنىشىپ قالدىڭىز؟

ئۇنىڭ ئىسرائىلىيەنىڭ جىنايەتلىرىنى بىر - بىرلەپ تىزىپ بەرگۈسى بار ئىدى، بىراق جاۋاب قايتۇرمىدى. شۇ تاپتا نادىرنىڭ قاتتىق سەپراسى ئۆرلىگەنلىكى كۆرۈنۈپ تۇراتتى. ئۇ بۇ ۋەقەنىڭ سۈرىيەنىڭ دۇنيادىكى ئورنىغا ۋە ئىسكاندىناۋىيە دۆلەتلىرى بىلەن بولغان مۇناسىۋىتىگە زىيان سېلىشىدىن ئەنسىرىمەكتە ئىدى. بۇ دۆلەتلەر ھېچبولمىغاندا ھازىرغىچە ئەرەبلەرنىڭ ئىتتىپاقدىشى ۋە قوللىغۇچىسى بولۇپ كەلگەنىدى. ئۇ مېنىڭدىن نېمە ئۈچۈن پەيغەمبەرنى ھاقارەتلەش بىر خىل ھوقۇققا ئايلىنىپ

قالدۇ دېگەن سوئالنى توختماي سوراۋەردى.

قايتىپ كېتىۋاتقىنىمىزدا، زوراۋانلىق قىلمىشلارنىڭ ئەلچىخاندىن مەن تۇرۇۋاتقان سارايغا يېقىن مەھەللىگە قاراپ يامراۋاتقانلىقىنى كۆردۇم. ياش ئەرلەردىن تەركىب تاپقان كوللېكتىپ كوچىدا موكىدەك ئۆتۈشۈپ، ئەخلەت ساندۇقلىرىنى تېپىپ ئۆرۈمەكتە، ئۇچرىغانلىكى نەرسىگە ھۇجۇم قىلماقتا ئىدى. بۇ چاغدا، ھەقىقىي زوراۋانلىقنىڭ ئالدىنى ئېلىش ساقچىلىرى كوچىدا چارلاشقا باشلىدى، ئۇلار نىقابلىق كاسكا، قارا فورما كىيىۋالغان، ساقچى كالتەكىنى كۆتۈرۈۋالغانىدى. بىر يۇقىرى بېسىملىق سۆز زەمبىرىكىمۇ ئىشقا سېلىنىدى. خەۋەرلەر كەلمەكتە ئىدى، نورۋېگىيە باش ئەلچىخانىسى كۆيدۈرۈۋېتىلىپتۇ، توپىلاڭ تۈرالغۇمزىنىڭ يېنىغا يامراماقتا ئىدى، بۇ چاغدا مەن ئېۋىنىدىن ئەنسىرەشكە باشلىدىم. دەمەشقىتە كۆپىنچە كىشىلەر قولۇم ـ قوشنىلىرىنى تونۇيدىغان بولغاچقا، تۈنۈگۈنكى نامايىشتا نۆتۈق سۆزلىگەن نورۋېگىيەلىكنىڭ نەدە تۇرىدىغانلىقىنى ئاسانلا كۆرسىتىپ بېرەلەيتتى. ئېۋىنىڭ يان تېلېفونى يوق ئىدى، لېكىن ئاخىر بەسىرنىڭ تېلېفونى ئارقىلىق ئۇنى تېپىۋالدىم. ئۇ دەسلەپ دانىيە باش ئەلچىخانىسىدا تۇرۇپتۇ، كېيىن يەنە ئۆز دۆلىتىنىڭ باش ئەلچىخانىسىغا بېرىپتۇ. ئۇ دەرھال مېنىڭ ياتقىمغا كېلىدىغانلىقىنى ئېيتتى.

يىگىرمە مىنۇتتىن كېيىن، ئۇ بەسىر بىلەن بىللە كەلدى. ساقچىلار بىز تۇرۇۋاتقان جايىنىڭ ئەتراپىدىن بىر ئوچۇم زوراۋانلارنى ناھايىتى تېزلا تۇتتى. جىددىيلىك ئىچىدىكى بىرنەچچە سېكۇنت ئۆتۈپ كەتكەندىن كېيىن، چىرايىمىزنى خاتىرجەملىك ئىپادىسى ئىگىلىدى. ئېۋىن جىددىيلىشىش ۋە ھاياجانلىنىش ئىچىدە پىكىر يۈرگۈزۈشكە ئامالسىز قالغانىدەك قىلاتتى. ئۇ چۈشتىن كېيىنكى ئىشلارنى كېكەچلىگەن ھالدا سۆزلەپ بەردى. نورۋېگىيە باش ئەلچىخانىسىنىڭ سىرتىدا بىر ئەر كىشى ئۇنى تۇتۇۋېلىپ: «سەن نەلىك؟ سەن نەلىك دەيمەن؟»

دېگىنىچە ھۆركىرەپتۇ. ئۇ: «شۇپتىلىك» دەپ جاۋاب بەرگەنكەن، باشقا كىشىلەر ھېلىقى ئەرنى تارتىپ ئەكېتىپتۇ. ساقچىلار نامايىشچىلارغا ياش ئاقتۇرۇش بومبىسى ئېتىپتۇ. ئېۋىن بىرمۇنچە كىشىلەر بىلەن بىر مەسچىتكە بېرىپ يۇر- كۆزلىرىنى يۇيۇپتۇ. ئۇ ھەرقانچە قىلسىمۇ بىر ئىشنى ئۇنتۇيالمايدىكەن، يەنى نامايىشچىلار مەسچىتكە كېتىۋاتقاندا، ئەزان ئاۋازى ياڭراپتۇ. نامايىشچىلار توختاپ كوچىدا نامار ئوقۇپتۇ، ئاندىن قوزغىلىپ، باش ئەلچىخانىغا داۋاملىق ھوجۇم قىپتۇ.

— مەن ئۇلارنىڭ نامار ئوقۇغانلىقىغا راستلا ئىشىنەلمەي قالدىم، — دېدى ئۇ ھاسىرىغان ھالدا.

شۇ كۈنى كەچتە، دەمەشقتىكى نورۋېگىيەلىكلەر ئەسلىدە كونا شەھەردە بىللە غەزالىناقچى ئىدى، بىراق نامايىش كەچكىچە داۋاملاشقاچقا، پائالىيەت ئەمەلدىن قالدۇرۇلدى. ئەلچىخانىنىڭ كۆيدۇرۇۋېتىلگەنلىك خەۋىرى كوچىدىن سىرتقى دۇنياغا تارقالدى، نورۋېگىيە بۇ دۆلەتتىكى پۇقرالىرىنى چېكىندۇرۇپ كېتىدىغانلىقىنى جاكارلىدى. سەھەر سائەت تۆتتە تۇنجى ئايروپىلان ئۇچتى.

※ ※ ※

ئاشۇ يەكشەنبە ئەتىگەندە، مەن «چاڭگا» ماركىلىق قەھۋەنى ئىچكەچ بالكوندىن سىرتقا قاردىم، شەھەر يارقىن قۇياش نۇرىغا چۆمۈلگەنىدى. مەھەللە تىپتىنچ بولۇپلا قالماي، پاكىز سۈپۈرۈپ تازىلانغان، توپىلاڭنىڭ قىلچە ئىزناسى قالدۇرۇلمىغانىدى. قاتناشنىڭ نورمالىلىقى ئەسلىگە كەلگەن، ماگىزىنلار ئېچىلغان، قاتناش چىرىغىنىڭ يېنىدىكى بولكىخانىدا دۇخوپكىدىن مەززىلىك پىسا ئىسسىق پېتى چىقماقتا ئىدى. ئۆتكەن بىرنەچچە كۈندە شۇنچە كۆپ ئىشلار يۈز بەرگەن بولسىمۇ، ئاخىرقى

بىرنەچچە سائەتتىكىسى خوددى بىر مۇراسىمغا ئوخشاپ قالغاندى. دەمەشقىنىڭ ئاشۇ ئەتىگەندىكى كەيپىياتى خۇددى بايرام كېچىسى ئۆتكەندىن كېيىنكى ھىندىستاننىڭكىگە ئوخشايتتى.

جەددىي ۋەقە ئۆتۈپ كەتكەندىن كېيىن، ۋەقەنىڭ سەۋەبىي كىشىنى ئەجەبلەندۇرەتتى: ھەجۋىي رەسىم.

چىشىغا تېگىش خاراكتېرلىك ئاشۇ ھەجۋىي رەسىمنىمۇ ئىسلام شەكلىدىكى ئۇسۇلدىن پايدىلانماي شەرھلىگىلى بولاتتى. ياۋروپا دىنىنىڭ جامائەت تۈرمۇشىغا ئارىلىشىش تارىخىدىن قەدەمىمۇقەدەم مېڭىپ چىققان. ئۇ دىنىنىڭ پەرھىزلىرى ۋە خەتەرلىكلىكىنى چۈشىنىدۇ. ھەجۋىي رەسىملەرنى قوغداش سىستېمىسى بەرپا قىلىنغان، بۇنىڭدىكى قىسمەن سەۋەب دەل دىنىنىڭ جامائەت تۈرمۇشىغا زىيادە ئارىلىشىۋېلىشىنى توسۇش دېيىشكە بولىدۇ. بۇ ھەجۋىي رەسىملەر چىققان جاي دىنىنىڭ چاقچاقنى كۆتۈرۈش ئىقتىدارىنىڭ بولۇشىنىڭ ئۆزى بىر خىل مۇۋەپپەقىيەت دەپ قارايدۇ. لېكىن، ئەھۋال ھەرگىز ئىزچىل بۇنداق بولىۋەرمەيدىكەن.

مەن سۇرىيەگە كەلگەندە، بارت بىلەن ئابدۇللا سۇرەتلەپ بەرگەن كۆرۈنۈشلەرنىڭ رېئاللىقتا قانداق زاھىر بولۇشىنى كۆرۈپ باقماقچى بولغانىدىم. ئابدۇللا ئىسلامنىڭ مۇكەممەللىكى توغرىسىدىكى چۈشەنچىسى — رېئال ئەمەس، پەقەت قارشى پىكىردىكى قاراش — ھەجۋىي رەسىملەر پەيدا بولۇشتىن ئىلگىرىلا ئابۇنودا ئىپادىلەنگەنىدى. ئەمەلىيەتتە، ئۇلار بىر خىل غايىدىكى غەزەپلىنىش كەيپىياتىنى ئوتتۇرىغا چىقارغانىدى: دۇچ كەلگىنىمىز دۇشمەنلىشۇاتقان يات دۇنيادىن كەلگەن دەخلى - تەرۇز، ئېتىقاد، بۇ قېتىم قانداق تاقابىل تۇرۇشنى بىلىدۇ.

دەمەشقتە يۈز بەرگەن ۋەقەنى بىر كىچىك ھېكايە بىلەن

چۈشەندۈرگىلى بولمىدۇ، بۇنى بىر سۈرىيەلىك دوستۇم سۆزلەپ بەرگەن. كۈندىلىك تۇرمۇشتىكى بۇ ھېكايىنىڭ غايىۋى كۆرۈنۈشىگە ئەسەبىيلىك يوشۇرۇنغان بولۇپ، ئۇنىڭدا مۇنداق ۋەقە سۆزلەنگەن: بىر ئەر كىشى ئىمامدىن خوتۇنىنىڭ تىرناق لاكى سۈرۈشىگە رۇخسەت قىلسا بولمىدىغان ـ بولمايدىغانلىقىنى سورىغان. ئۇ «بولمايدۇ» دېگەن جاۋاب بېرىلمىغانلىقىنى پەرەز قىلغان، بىراق نەتىجىدە قاتتىق ھەيران قالغان. ئىمام: «ئەلۋەتتە سۈرسە بولىدۇ، چىرايلىقراق كۆرۈنسە نېمىشقا بولمىغۇدەك؟ لېكىن، قۇرئاندا شۇنداق ئېيتىلغانكى، نامازدىن ئىلگىرى تاھارەت ئالغاندا، سۇنى بەدىنىڭ ھەربىر قىسمىغا، جۈملىدىن تىرنىقىغا تەگكۈزۈشى كېرەك» دېگەن. ئۇ يەنە كۆلۈپ: «تىرناق لاكىنى كەشىپ قىلغان شىركەت ئوخشاشلا تىرناق يۇيۇش سۈيىنمۇ كەشىپ قىلغان ئەمەسمۇ» دېگەن. شۇڭا، ئۇنىڭ خوتۇنى تىرناق لاكى سۈرسە بولىدىكەن، بىراق ھەر قېتىم نامازغا ئوقۇيدىغان چاغدا يۇيۇۋېتىشى كېرەك ئىكەن. ھەر كۈنى بەش قېتىم! مانا شۇنداق قىلىپ، دىن ئۆزىنىڭ ئۈستۈلى بىلەن تىرناق لاكى مەسىلىسىنى بىر تەرەپ قىلغان.

بۇتتونىڭ ئاياغ ئىزى

1980 ـ يىلى مارت، ئاتا ـ ئانام دېھلىدا ئۇچرىشىپ قالغان. ئەينى چاغدا دادام ھىندىستاندا ئۆزىنىڭ سىياسىي ئۇستازى ـــ پاكىستانىنىڭ داھىيسى زۇلپىقار ئەلى بۇتتو ئۇچۇن يازغان بىيوگرافىيەسىنىڭ مەزمۇنىنى كېڭەيتىۋاتقانىكەن. ئاپام ئۇنى زىيارەت قىلىشقا ئەۋەتىلگەنىكەن. ئەينى چاغدا ئاپام بىر ياش مۇخبىر بولۇپ، دېھلىدىكى بىر گېزىتخانىدا ئىشلەۋاتقانىكەن.

ـــ قايسىلىرى سالمان تاسىر بولىدىلىكىن؟ ـــ ئاپام دادام ۋە ئۇنىڭ نەشرىياتچىسى چۇشكەن ياتاقتا كىرىپ شۇنداق دەپ سورىغان. شۇ چاغدا ئۇلار دېھلىدىكى ئوبىرا مېھمانخانىسىدا تۇرۇۋاتقانىكەن.

ئۇلارنىڭ رومانتىكلىق تارىخى دەل ئاشۇ كۇنى كەچتىن باشلانغان. دادام ئاپامنىڭ تېلېفون نومۇرىنى يېزىۋالغان، ئۇلار «مىڭشې» دېگەن جۇڭگو ئاشخانىسىدا كەچلىك تاماق يېگەن، بىر ھەپتىدىن كېيىن، دادام ئاپام بىلەن بىللە غايىب بولغان.

دادام بىلەن ئاپام ئۇچراشقان چاغدا، ئىككىسىلا ئۆز دۆلىتىدىكى سىياسىي ئاپەت ئىچىگە كىرىپ قالغانىدى. ئاپام «سىياسىيون» گېزىتخانىسىغا ئىشقا چۇشۇپ بىر ئايدىن كېيىن، گەندى خانىم 1975 ـ يىلى دۆلەتنىڭ جىددىي ھالەتكە كىرگەنلىكىنى جاكارلىغان. شۇنىڭدىن كېيىنكى بىر مەزگىلدە، باشقىچە كۆزقاراشتىكى كىشىلەر تۇرمىگە تاشلانغان، ئاخبارات ۋاستىلىرىنىڭ ساداسى چەكلەنگەن، ئاپاممۇ جىددىي ھالەتنىڭ باشلىنىش ۋە بىكار قىلىنىش جەريانىنى بېشىدىن كەچۈرگەن. گەندى خانىم يېڭىباشتىن ھوقۇقنى كونترول قىلغاندا، پەنجاب رايونىدىكى تېررورلۇق ئۇنىڭ ھاياتىغا زامىن بولغان.

پاكستاندا دېموكراتىيە ئېلىپ كېلىنىشى مۇمكىن دەپ قارالغان زۇلپىقار ئەلى بۇتتو ئالدىنقى يىلى دارغا ئېسىلغان. شۇ يىلى ئىران ئىنقىلابى پارتلىغان ۋە سوۋېت ئىتتىپاقى ئافغانىستانغا تاجاۋۇز قىلىپ كىرگەنىدى. كېيىن گېنېرال زىيائۇلھەقنىڭ دەۋرى يېتىپ كەلگەن.

دادام بۇتتونىڭ قوللىنىۋاتقان بولۇش سۇپىتى بىلەن، بۇ ئىشلارغا قول قوۋۇشتۇرۇپ بىر چەتتە قاراپ تۇرالمايتتى. ئۇنىڭ تۇنجى قېتىم بۇتتونىڭ نۇتقىنى ئاڭلىغان چاغ 60 ـ يىللار بولۇپ، لوندوندا ئوقۇۋاتقان مەزگىلى ئىدى. ئەينى چاغدا بۇتتو ئۇنى قاتتىق تەسىرلەندۇرگەن، كېيىن دادام بۇتتوغا ئەگىشىپ دورچېستېرغا بارغان. بۇتتو مەيخانىدا بىر توپ دوستلىرى بىلەن ئولتۇرغاندا، دادام ئۇنىڭ ئالدىغا بېرىپ سالاملاشقان. بۇتتو ئۇنى بىللە پىۋا ئىچىشكە تەكلىپ قىلغان. بۇ ئىش دادام ئۇچۇن ئېيتقاندا، زور ئەھمىيەتتى بار ـ دە. ئۇ ئالتە ياش چېغىدا دادىسىدىن ئايرىلىپ قېلىپ ـــ مېنىڭ دادامنىڭ دىدارىنى كۆرەلمەيدىغان بولغان چاغدىكى يېشىم بىلەن ئاساسەن ئوخشاش ـــ لاھۇردا چوڭ بولغان، بالىلىق دەۋرى ئىنتايىن نامراتلىقتا ئۆتكەن. ئەينى چاغدا ئۇ لوندوندا بوغالتىرلىقنى ئۆگىنىۋاتقان بولۇپ، كۆپىنچە ۋاقىتلاردا بىر پارچە شاكىلات بىلەنلا قورسىقىنى ئەستەرلىيەلەيدىكەن. بۇتتونىڭ مەردلىكى ۋە ئوچۇق ـ يورۇقلۇقى دادامدا چوڭقۇر تەسىر قالدۇرغان: ئاشۇ پەيت ئۇنىڭ بۇ رەھبەر ۋە ئۇنىڭ ئائىلىسىگە بولغان مۇھەببىتىنىڭ باشلىنىش ۋاقتى بولۇپ قالغان، شۇنداقلا قەلبىدە پاكستاننىڭ سىياسىي ساھەسىگە ئاتلىنىشقا بەل باغلاشتەك قاينىق ھېسسىيات لاۋۇلدىغان.

1979 ـ يىلى يۇز بەرگەن نۇرغۇن ۋەقە دادامغا ئېنىقسىزلىق ۋە ئېھتىماللىقلارنى ئېلىپ كەلگەن. بۇتتونىڭ قىزى بېنازىر سىياسىي ساھەگە كىرىپ، زىيائۇلھەق بىلەن قارشىلاشقان.

يۈكسەك غايىپەرەس، ئوتتۇز ئالتە ياشلىق بىر ئەر كىشى ئۇچۇن ئېيتقاندا، ۋەتەنى دۇچ كەلگەن ئاۋارىچىلىكلەرمۇ ئۇنىڭ نىشانىنىڭ كۈنسايىن پىشىپ يېتىلىشىنى ئىلگىرى سۈرگەن. ئۇ بۇتتو ئۆلۈشتىن بۇرۇنلا ئۇنىڭ بىيوگرافىيەسىنى يېزىشقا باشلىغان، نۇرغۇن نۇقتىدىن ئېيتقاندىمۇ، بۇ ئۇنىڭ سىياسىي ساھەگە قەدەم تاشلىشىنىڭ بىر باشلىنىش نۇقتىسى بولۇپ قالغان.

ئاتا ـ ئانامنىڭ كىشىنى مەپتۇن قىلىدىغان ئىشى بىرەر ھەپتە داۋام قىلمايلا، دادام لاھورغا قايتقان، ئۇ يەردە ئۇنىڭ خوتۇنى ۋە ئۈچ گۆدەك بالىسى بار ئىكەن. بىر ئايدىن كېيىن، ئاپام ھامىلدار بولۇپ قالغانلىقىنى بايقىغان. بۇ سەتچىلىكنىڭ ئېغىرلىق دەرىجىسىنى مۆلچەرلىگىلى بولمايتتى. ئاپام قەدىمىي شىك ئائىلىسىدە تۇغۇلغان بولۇپ، ھىندىستان بىلەن پاكىستان بۆلۈپ ئىدارە قىلىنغانلىقىنىڭ ئازابىدىن تېخى قۇتۇلۇپ بولالمىغاندى. ئۇ تېخى توي قىلمايلا بىر پاكىستانلىق يولۇچى بىلەن ئارىلاشقانلىقى ۋە ھامىلدار بولۇپ قالغانلىقى ئەينى چاغدا مۆلچەرلىگۈسىز سەتچىلىك ئىدى، ھازىرمۇ ئوخشاشلا شۇنداق قارىلاتتى. كېيىنكى بىر ھەپتىدە ئۇ ئىزچىل ھامىلىنى چۈشۈرۈۋېتىش ئويىدا بولغان، بۇ چاغدا دادام تاسادىپەن دۇبەيدىكى ماربېللا كۇلۇبىدىن تېلېفون قىلىپ قالغان. ئاپام ھامىلدار بولۇپ قالغانلىقىنى ئۇنىڭغا ئېيتقان.

ــ قانداق قىلماقچى بولۇۋاتىسىز؟ ــ دادام شۇنداق دەپ سورىغان.

ــ سىزچە، قانداق قىلىشىم كېرەك؟

دادام قانداق قىلسا ئۇنى ھامىلىنى چۈشۈرۈۋېتىش نىيىتىدىن ياندۇرالايدىغانلىقىنى سورىغان. ئاپام ھېچبولمىغاندا يالغاندىن توي قىلغان بولۇۋالايلى دېگەن. پاراڭلىشىشتىن كېيىن، ئۇلار ئەچىل كېلىشىم تۈزۈپ، مۇناسىۋىتىنى پوتۇن كۈچى بىلەن

داۋاملاشتۇرۇشنى قارار قىلغان.

كېيىنكى بىرنەچچە ئايدا ئىككىسى ئىزچىل مەخپىي ھەرىكەت قىلغان. ئاپرېلدا ئاتا - ئانام يەنە پاكىستاندا كۆرۈشكەن. ئۇلار دۇبەيگە بارغان، لوندوندا يازنى ئۆتكۈزگەن، پۇتۇن ياز پەسلىدە چىراغلار چاقناپ تۇرغان كېچىلەر، ئاۋات مەيخانا ۋە ئۇستى ئوچۇق ئاشخانىلارنىڭ ھۇزۇرىنى سۈرگەن. بۇ جەريانداا ئاپامنىڭ ھامىلدارلىق ئەھۋالى باشتىن - ئاخىر ئۇنىڭ ئاتا - ئانىسى ۋە دادامنىڭ پاكىستاندىكى ئائىلىسىدىن مەخپىي تۇتۇلغان. مۇشۇنداق مەخپىيەتلىك ئۇسۇلى بىلەنلا ئۇلار مۇناسىۋىتىنى داۋاملاشتۇرالىغان، شۇنداقلا ئاشۇ مەزگىلدە، مەن ئۆسۈپ يېتىلىش جەريانىدا ئىگە بولغان دادام بىلەن مۇناسىۋەتلىك ئىككى نەرسە ئاپامنىڭ قولىغا تەگكەن. ئۇنىڭ بىرى، دادام يازغان بۇتتونىڭ تەرجىمىھالى بولۇپ، «مېنىڭ سەممىي مۇھەببىتىمگە تەقدىم، سالمان تاسىر» دېگەن بېغىشلىما ۋە «17/5/80» دېگەن چېسلا يېزىلغانىدى. يەنە بىر بۈيۇم كۈمۈش سۇرەت رامكىسى بولۇپ، ئۇنىڭدا دادامنىڭ ئىككى پارچە سۈرىتى بار ئىدى. ئۇلارنىڭ بىرىدە دادام يۆگەكتىكى مېنى قۇچاقلاپ تۇراتتى، يەنە بىرىدە موغۇل خاتىرە تېشىنىڭ يېنىدا تۇرغان بولۇپ، ئاق كىيىم كىيگەن، 70 - يىللاردا مودا بولغان چوڭ قارا كۆزئەينەك تاقىۋالغانىدى.

ئاپامنىڭ ھامىلدارلىق خەۋىرى بوۋام، مومامىلاردىن مەخپىي تۇتۇلۇپ، تاكى مەن تۇغۇلۇشقا نەچچە ھەپتە قالغاندىلا ئۇلارغا ئېيتىلغان. ئۇ چاغ نويابىر بولۇپ، ئاپامنىڭ ئاچىسى خەۋەر يەتكۈزۈپ، «گۇرۇچ ئاللىقاچان دەم يەپ بوپتۇ» دېگەن.

بۇ ئۇلارنىڭ تۇنجى قېتىم ياۋروپاغا بېرىشى بولۇپ، كېيىن قايتا بېرىپ باقمىغان. ئۇلار كامانىروپكىنى باھانە قىلىپ ياۋروپانى سايادەت قىلغان، مېنىڭ ئۇلارغا پۈرسەت يارىتىپ

بەرگىنىمدىن مىننەتدار بولغاندەك، ئاشۇ چاغدىكى سۈرەتلىرىنى دائىم ماڭا كۆرسىتىپ تۇرغان. بۇ ئامانلىق يەلپۈنۈپ تۇرىدىغان ساقلىق ۋە باش ياغلىقى ئىسپانىيەدە دائىم كىشىلەرنىڭ ئۇنى سالۋادور دالى دەپ ئاتاتا تونۇپ قېلىشىغا سەۋەب بولغان.

ئەتىياز كەلگەندە ئۇلار مېنى ئېلىپ ھىندىستانغا قايتىپ كەلگەن، شۇ يىلى 4 - ئايدا، دېھلىدا مۇراسىم ئۆتكۈزۈپ، ئۇرۇق - تۇغقان، دوست - بۇرادەرلىرىنىڭ ئالدىدا ئۆزلىرىنىڭ مۇناسىۋىتىنى ئاشكارا ئېتىراپ قىلغان ھەم قانۇنلاشتۇرغان. نەچچە ھەپتە ئۆتكەندىن كېيىن، بۇتتو جەمەتىنىڭ ئىشى تۈرمۇشىمىزغا ئارىلىشىپ كىرگەن. پاكىستان خەلقئارا ئاۋىياتسىيە شىركىتىنىڭ بىر نۆۋەتچى ئايروپىلانى بۇلىنىپ، كابۇلغا مەجبۇرىي قوندۇرۇلغان. بۇتتونىڭ ئوغلى مۇتازا ئايروپىلان بۇلاش ۋەقەسىگە چېتىلىپ قالغان. BBC دادامنى زىيارەت قىلغان، ئەينى چاغدا ئۇ بېنازىر بۇتتونىڭ ئىتتىپاقدىشى بولۇپ، گېنېرال زىيائۇلھەققە بىرلىكتە قارشى تۇرغان، شۇ چاغدا بېنازىر بۇتتو تۇرمىدە ئىكەن. ئەينى چاغدا دادام پاكىستاندا بولۇپ، ئۆزىنى زىيارەت قىلغان مۇخبىرلارغا، مۇتازانىڭ بۇلىغىنى پەقەت بىر ئايروپىلان، بىراق زىيائۇلھەق پۈتكۈل پاكىستانىنى بۇلىدى، دېگەن. بىرنەچچە سائەتنىڭ ئىچىدە، دادامنىڭ لاھۇردىكى تۇرالغۇسى قورشۇۋېلىنغان، شۇنىڭ بىلەن بىللە ئۇنى قولغا ئېلىش بۇيرۇقىمۇ يېتىپ كەلگەن.

ئايروپىلان بۇلاش ۋەقەسى دادامنى گېنېرال زىيائۇلھەققە قارشىلىق كۆرسىتىدىغان بىر مەيدان ئۇزاقتا سوزۇلغان كۈرەشكە سۈرەپ كىرگەن، ئۇزاق ئۆتمەي، بىزنىڭ بۇ ۋاقىتلىق كىچىك ئائىلىمىزمۇ تۇنجى قېتىملىق داۋالغۇشقا ئۇچرىغان.

ئۇيغۇر كتاب تورى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

مەككە كۆيى:
«مۇسۇلمان ئەمەسلەر كىرىشكە بولمايدۇ»

ھەجۋي رەسسام مالمانچىلىقى يۈز بەرگەن ھېلىقى كۈنى چۈشتىن كېيىن سۇرىيەدىن ئايرىلدىم. مەن بىر ماشىنا تېپىپ ۋە بىر شوپۇرنى تەكلىپ قىلىپ سەئۇدى ئەرەبىستانىغا قاراپ يول ئالدىم. پادىشاھلىق چېگراسىنىڭ چوڭ بىر پارچىسى قالايمىقان قۇرۇلۇشلار بىلەن تولغان بولۇپ، نۇرغۇن ئىسكىلات، يەنە بىر مەسچىت بار ئىدى. مەسچىتنىڭ ئۈستىدىكى ئۈچلۈق مۇنارمۇ، ئېگىز ئۆگزىسى ئاستىدىكى چاسا تۈۋرۈكلەرمۇ ئاق بولۇپ، چېگرادىن كىرگەنلەرنى قارشى ئېلىۋاتقاندەك، كۆلەڭگىسىنى كۆزنى چاقنىتىدىغان ئاسفالت يولغا تاشلاپ تۇراتتى. تىنچىق، تەكشى زېمىننىڭ ئۈستىگە ئورنىتىلغان تىكەنلىك سىم، پولاتتىن ياسالغان ئېگىز يول چىراغلىرى پەسكە ئېگىلىپ تۇراتتى. سەھەرنىڭ جىمجىتلىقى ھەممە يەرنى قاپلىغانىدى. سۇرىيەدىن ئايرىلغاندىن باشلاپ، زېمىن قۇملۇققا ئايلاندى. شۇ ئەسنادا كۆز ئالدىمدىكى ھەممە نەرسە ئاددىيلىشىپ كەتكەندەك ھېس قىلدىم. ئۇ يەردە ئۆسۈملۈك دېگۈدەك يوق بولۇپ، ئۇ يەر-بۇ يەرگە ئۇچرايدىغان ئاز-تولا ئۆسۈملۈكلەرمۇ ئۇششاق بولۇپ، ئۇلارنىڭ ھەممىسى ئۇششاق بىلەكچىلەر، بىرنەچچە خىلدىكى ئادەم ئىكەنلىكىنى

ئىسپاتلايدىغان قەغەزنى دەرھال چىقاردى. شوپۇر SUV نى كۆچمەنلەر كۆزنىكى تەرەپكە ھەيدىدى، بالا چىراي، شالاڭ ساقالىلىق بىر ئەر كىشى پاسپورتۇمغا زەن قويۇپ كۆز يۈگۈرتتى، ئاندىن ماڭا لاپپىدە قارىدى. سەئۇدى ئەرەبىستان پادىشاھلىق، مېنىڭ ۋىزىغا ئېرىشەلىشىم بىر تەلەي ئىدى. كۆچمەنلەر باشقارمىسىنىڭ بۇ ئىش بېجىرگۈچىسى ناھايىتى ئېتىبار بەرگەندەك، بىر خىزمەتدىشىنى كۆرۈپ بېقىشقا چاقىردى.

— رىيادقا؟ — دەپ سورىدى ئۇنىڭ خىزمەتدىشى ماڭا كۆلۈمسىرەپ تۇرۇپ.

— ياق، جىددەگە، — دەپ جاۋاب بەردىم ۋە مەنمۇ ئۇنىڭغا كۆلۈمسىرىدىم.

ئۇ پاسپورتۇمغا قېنىق قارا رەڭلىك، سۈيۇر شەكىللىك تامغىنى باستى، تامغىنىڭ ئۈستىگە پىكاپ، يەنە قىلىچ بىلەن زەيتۇن دەرىخىدىن تەركىب تاپقان دۆلەت گېربى ئويۇلغانىدى. مانا ئەمدى خاتىرجەم بولىدىغان بولدۇم.

— بۇ سەئۇدىلىقلارنىزە، — شوپۇر غۇدۇرغىنىچە SUV نى ھەيدەپ چېگرادىن ئايرىلدى.

پادىشاھلىققا كىرگەندە ئاۋۋال كۆزۈمگە چېلىققىنى تاغنىڭ شېغىللىق يۈزىگە غايەت چوڭ بور بىلەن يېزىلغان «لائىلاھە ئىللەللاھۇ» (بىر ئاللادىن باشقا ھېچ خۇدا يوق) دېگەن سۆزلەر بولدى. ئارقىدىنلا بىر يول بەلگە تاختىسىنى كۆردۈم، ئۈستىگە «مەككە، 1171 كىلومېتىر» دەپ يېزىلغانىدى.

※ ※ ※

جىددە تارىختا مەككىگە باردىغان ئۆتكەل بولۇپ كەلگەن. مەن بۇ قەدىمكى شەھەرنىڭ بىر مەيدانىدا غەنىنى كۈتتۈم. ئىككىمىزنى ئەزەلدىن تونۇشمايدىغان، ئەمما ئورتاق دوستلۇق رىشتىسى بار كىشىلەر دېيىشكە بولاتتى. ئۇ مەككىگە بېرىش

پىلانىنى ئۇقماندىن كېيىن، مېنى باشلاپ بېرىشنى تەشەببۇسكارلىق بىلەن ئوتتۇرىغا قويدى. ئۇ يەنە بىر پول باشلىغۇچىغا مېنى جىددە قەدىمكى شەھرىنى ئېكسكۇرسىيە قىلدۇرۇشنى ئورۇنلاشتۇردى. شۇ كۈنى كەچتە، بۇ سەپەرنىڭ مەقسىتىنى بىلگەندىن كېيىن، ياشىنىپ قالغان ھېلىقى يول باشلىغۇچى:

ــ سىزنىڭ ھېلىقى تاشقا قول تەگكۈزەلمىگىز ناتايىن. كىشىلەر بەس - بەس بىلەن تالىشىپ، بىر - بىرىنى ئىتتىرىشىدۇ، لېكىن ئاشۇ تاشقا ھۆرمىتىڭىزنى بىلدۈرسىڭىزلا كۇپايە، ــ دېگەن تەكلىپنى بەردى.

ئەتراپىمىزدىكى ھەممە دۇكانلارنىڭ سىرتىغا جامەئى ئەكىپەر مەسچىتىنىڭ رەسمى چۈشۈرۈلگەن بېغىر رەڭ ۋە قارا رەڭلىك گىلەملەر ئېسىۋېتىلگەنىدى. جىددە قەدىمكى شەھىرى باشقا يەرلەرگە ئوخشىمايتتى، بۇ يەردە ئاۋات بازارنى تاپقىلى بولمايتتى. يەنە بىر روشەن ئالاھىدىلىكى شۇكى، بۇ يەردە سەئۇدىلىقلار ۋە ئايالارنى كۆرگىلى بولمايتتى. سانداۋق كۆتۈرۈۋالغان ياكى ھارۋا ئىتتەرگەن ئەر كىشىلەرنىڭ ھەممىسلا پاكىستانلىقلار بولۇپ، مەينەت ساری كەمزۇل كىيىشۋالغانىدى. مەن كۆرگەن بىردىنبىر ئايال قاۋۇل ئافرىقىلىق ئايال بولۇپ، يۈزىدىن باشقا ھەممە يېرى قارا رەڭدە ئىدى. ئۇ مەيدان مەركىزىدىكى دەرەخ تۈۋىدە ئولتۇراتتى، بېشىنى قوللىرى ئارىسىغا ئالغان، ئىككى جەينىكىنى تىزىغا تىرىۋالغانىدى. ئۇستىبېشىدىكى چاڭ - توزان ۋە چىرايىدىكى بەختسىزلىككە ئۇچرىغانلىق ئىپادىسى ئۇنى نامراد ۋە مىسكىن كۆرسىتەتتى. ئۇنىڭغا ئەر كىشى ھەمراھ بولمىغانىدى، ئۆتكەن - كەچكەنلەرنىڭ نەزىرىدە، تامامەن ئايال زاتى بولمىغان بۇنداق مۇھىتتا (ئەمەلىيەتتە مەجبۇرىي پەيدا قىلىنغان)، ئۇنىڭ ئېچىنىشلىق ھالىتى ۋە تەنھالىقى كۆزگە تېخىمۇ چېلىقىپ تۇراتتى.

دېڭىزدىن كەلگەن شامال مەيدانىنى كېسىپ ئۆتتى. ئېگىز قەدىمكى ئىمارەتلەر توپىنىڭ قوينىدا شەھەر ئىچىدىكى ئاۋات سودا مەنزىرىسىنى كۆرسە، تۇنجى قېتىم كەلگەن كىشى قەدىمكى دەۋردىكى ئەرەب يېرىم ئارىلى ۋە ئىلگىرىكى جىددەنى ئەسلەپ قېلىشى مۇمكىن. نېفىت بايقىلىشتىن بۇرۇن، جىددە ئەرەب دۇنياسىدىكى نۇقتىلىق پورت ۋە مۇقەددەس شەھەرگە ئۆتىدىغان ئېغىز ئىدى.

ساياھەت يېتەكچىسى شەرقىي جەنۇب تەرەپتىن مەسچىتكە كىرىشىم كېرەكلىكىنى ئېيتتى. لېكىن، كىرىشتىن ئىلگىرى، ئالدى بىلەن ئۆزۈم ئورۇنلىماقچى بولغان ئۆمرە ھەج ئارزۇيۇمنى جاكارلىشىم، يەنى ساياھەتچىلىك كاساتلاشقان پەسلىدە مەككىگە بېرىشتىكى بىر خىل ھەج - تاۋاپنى ئادا قىلىشىم، يەنە ئېھرام (ھەج كىيىمى) باغلىشىم كېرەك ئىدى. بۇ تەلەپنى ئادا قىلىش ئۈچۈن، بىر سائەتكە يەتمىگەن ۋاقىتتا ئەنىنىڭ يارىدىمىگە ئېرىشتىم. سەئۇدىلىق نۇرغۇن ياشلارغا ئوخشاش، ئۇمۇ سەئۇدى دۆلەت كىيىمى — ئاق نىمچە كىيىۋالغان، ئەمما بېشىدا ياغلىق يوق ئىدى. ئۇنىڭ تەق - تۇرقى كىبلىشكەن بولۇپ، ئېڭىكى ۋە مەڭز سۆڭىكى كۆزگە ئالاھىدە تاشلىنىپ تۇراتتى. سەل ئاراش چىشلىرى ئۇنى قوپالراق كۆرسەتسىمۇ، قىزغىن، دوستانە مىجەزىگە تازا ماس كەلمىگەندەك قىلاتتى. ئۇ ھېلىلا بانكىدىن ئىشتىن چۈشكەنىكەن، ماڭا مەككىگە بېرىشتىن ئىلگىرى بىرنەچچە يەرگە بېرىشىم زۆرۈرلۈكىنى ئېيتتى.

بىرىنچى بېكەت ئۇنىڭ ئۆيى بولۇپ، باشقا ئائىلە ئەزالىرىنىڭ ئۆيلىرى بىلەن بىرلىكتە بىر مەھەللىنى تەشكىل قىلغان، بۇ بىر قەۋەتلىك پاكار ئۆيلەر كەڭرى چىملىققا تارقالغانىدى. غەنىنىڭ بوۋىسى قاراڭغۇ، كەڭ بىر ئېغىزلىق ئۆيدە تۇرىدىكەن، مېھمانخانىدىكى ئائىلە جابدۇقلىرى شالاڭ قويۇلغان، دېرىزىسى ناھايىتى چوڭ، سىرتتىكى گۈللۈكنى كۆرگىلى بولاتتى. ئۇي ياشانغانلار تۇرالغۇسىنىڭ ئۇسلۇبى بىلەن راسلانغان، ئۆينىڭ

www.uygurkitap.com

ھېزىلىشى، ئائىلە جابدۇقلىرى ۋە سۈرەت رامكىلىرىنىڭ ھەممىسى كونا پاسوندا ئىدى.

ئۆيدە ئادەم يوق ئىدى، بىز غەنىنىڭ ناماز ئوقۇۋېلىشى ئۈچۈنلا ئۇنىڭ ئۆيىگە كەلگەنىدۇق. مەن غەنىنىڭ بەلگىلەنگەن ۋاقىت بويىچە ناماز ئوقۇش تەلىپىگە بۇ قەدەر رىئايە قىلىدىغانلىقىنى ئويلىمىغانىدىم. ئۇ تېخى بايىلا يانچۇقىدىن ئىككى تال سىگارنى چىقارغانىدى. بىز مەككىگە ماڭماقچى، بىراق مېنىڭ دىنىي سالاھىيىتىم تېخى مۇزاكىرە قىلىنمىغانىدى، يەنە كېلىپ، مەن پەرھىزلەرگە بويسۇنىدىغان قىياپەتكە كىرىۋېلىپ بىللە ناماز ئوقۇيدىغان بولسام، ئۇنىڭغا تولىمۇ غەلىتە بىلىنگەن بولاتتى. بۇنىڭدىن باشقا، ئۆزۈمنىڭ ماسلىشىپ كېتەلەيدىغانلىقىغىمۇ ئانچە ئىشەنچىم يوق، باشقا كىشىلەر ھەمراھ بولمىغان ئەھۋالدا تېخىمۇ شۇنداق ئىدى. شۇنىڭ بىلەن ئاستا مېڭىپ غەنىنىڭ بوۋىسىنىڭ كىتابخانىسىغا يېتىپ باردىم. ئۆي يورۇق، راھەت بولۇپ تۆت تېمى كىتابلار بىلەن توسۇلغان، نۇرغۇن كىتاب سىياسىي، ئېنىبرگىيە ۋە دىنغا ئائىت ئىدى. ئىشىك يوچۇقىدىن غەنىنى كۆردۈم، بۇ قاۋۇل يىگىتنىڭ چىرايىدا ئەرەب خاسلىقى گەۋدىلىك ئىدى، شۇ تاپتا ئۇ يۇكۇنگىنىچە ئۇنسىز ئايەت ئوقۇۋاتاتتى. ئۇنىڭ ناماز ۋاقتىدىكى قىياپىتى، مۇراسىم خاراكتېرلىك دىنىي تىلىنى ئىشلىتىشى تەبىئىي بولۇپ، مېنىڭ خاملىقىم بىلەن روشەن سېلىشتۇرما ھاسىل قىلغانىدى. يېتىپ كېلىش ئالدىدا تۇرغان ھەجنى ئويلىغىنىمدا، ئىختىيارسىز يەكلىنىشتىن پەيدا بولىدىغان بىر خىل ئىچى سىقىلىش مېنى ئارامسىدا قويمىدى.

ئېھرام بىر دەستە ئاق لۆڭگە بولۇپ، ماشىنىغا قويۇقلۇق ئىدى. غەنى ناماز ئوقۇپ بولغاندىن كېيىن، ماشىنىنى ھەيدەپ ئۇنىڭ دوستى كەرىمنىڭ ئۆيىگە باردۇق، ئاندىن ئېھرام باغلىدۇق. بۇ ئىككىنچى ئاينىڭ بىر كېچىسى بولۇپ، ئىنتايىن سالقىن ئىدى.

كەرىم تولىمۇ قامەتلىك بولۇپ، بۇنداق قامەت بىر خىل تاتىراڭغۇلۇق ۋە رەھىمسىز خۇسۇسىيەتكە ئىگە ئىدى. ئۇنىڭ كۆزلىرى نۇرلۇق، چىچىمۇ بەك پارقىراق ئىدى. ئۇ گەپ قىلغاندا پات - پات رېئاللىققا بولغان غەزىپى ئىپادىلىنىپ تۇراتتى، تەبەسسۇمدا مەسخىرە تۇسى كەتمەيتتى. ئۇينىڭ تېمى قىزغۇچ رەڭدە ئاقارتىلغانىدى. ئۇينىڭ لايىھەلىنىشى ئىسپانىيە قورۇقلىرىغا تەقلىد قىلىنغان بولۇپ، تاش ئەگمە ئىشىكى ۋە سۇ ئۇزۇش كۆلچىكى بار ئىدى. كەرىمنىڭ ئۆكسى ئۆيدە ئىكەن، ئۇ كالتە ئىشتان ۋە تەنھەرىكەت مايكىسى كىيىۋېلىپ كۆز ئالدىمىزدىن ئىرغاڭلاپ ئۆتۈپ كەتتى. بۇ دۆلەتتىكى بارلىق ئارامبەخش ئەسلىھەلەر ــ تۆز كەڭ ئېكرانلىق تېلېۋىزور، چوڭ توڭلاتقۇ، پاكار پۇتلۇق سافا ــ بۇ ئۆيدە تەل ئىدى. بىز بىرنەچچە ئۆيدىن ئۆتۈپ، كەرىمنىڭ ھۇجرىسىغا كەلدۇق، ئىچىدىكى سەرەمجانلار ئۇنىڭ بالىلىق ۋاقتىدىكىدىن ئۆزگەرمىگەندەك قىلاتتى.

ــ بىز ئاخىرقى قېتىم بىر تالدىن چېكىشۋالايلىمۇ؟ ــ دەپ سورىدى كەرىم.

بىزنىڭ ئەمدى كىرىدىغان ھالىتىمىز «ئېھرام باغلاش» دەپ ئاتىلاتتى. بۇنداق ھالەتكە كىرگەن ھامان، بىرقاتار ھەرىكەتلەر قائىدىگە خىلاپلىق قىلىش دائىرىسىگە كىرگۈزۈلەتتى، مەن تاماكا چېكىشنىمۇ مۇشۇلارنىڭ بىرى دەپ قارىغانىدىم، بىراق خاتالىشىپتىمەن. كەرىم بەرگەن بىر تال مارلبورونى چېكىپ بولغاندىن كېيىن، ياشلىق مەزگىلىمدىكىگە ئوخشاپ كېتىدىغان بىر خىل غەلىتە تۇيغۇ پەيدا بولدى. بۇ تۇيغۇنىڭ ئوغرىلىقچە چەككەن تاماكىنىڭ ھۇزۇرىدىن پەيدا بولدىمۇ ياكى تېخىمۇ چوڭقۇر قاتلامدىن ئېيتقاندا، ئېتىقاد قەلبىمدە قوزغىغان بىر خىل قېرىنداشلىق مېھرىدىن پەيدا بولدىمۇ، بىلەلمىدىم. بۇ ئەرلەر ئارىسىدىكى بىر خىل سەپداشلارچە دوستلۇق ۋە يېقىنچىلىق تۇيغۇسى ئىدى، ئىلگىرى مەندە بۇنداق ئۇرغۇپ

چىققان تۈيغۇ بولۇپ باقمىغاندى، لېكىن مەن مۇسۇلمانلار بىلەن بىللە بولغان چاغلىرىمدا ئىختىيارسىز مۇشۇنداق تۈيغۇغا پېتىپ قالاتتىم. مەيلى نېمە بولۇشىدىن قەتئىينەزەر، مەن بىلەن ئەزەلدىن كۆرۈشۈپ باقمىغان بۇ ئىككى ئەر كىشىنىڭ مەردلىكىدە بۇنداق قېرىنداشلارچە تۈيغۇ كۈچىيىپ كېتىۋاتاتتى. ئۇلار مېنى ئۆيىگە باشلاپ كىردى، ئەمدى مەككىگە باشلاپ بارماقچىدى.

مېنىڭ قولاشمىغان ھەرىكەتلىرىم ياشلىق مەزگىللىدىكى ھېسسىياتىمنى ئاشكارىلاپ قويدى. مەن ئۆزۈمنى ئالدامچىدەك ھېس قىلدىم: ئايەتلەرنىڭ مەنىسى ۋە مۇراسىمنىڭ جەريانىنى بىلمەيمەن، قىزىقىشىمۇ ئېتىقادىمدىن كۆپ ئېشىپ كەتتى. مەن ئاشكارىلىنىپ قېلىشىمدىن ئەنسىرىدىم، ئاخىرقى نەتىجىمۇ راستلا مېنىڭدىن يۇز ئۆرۈدى. بىز كەرىمنىڭ مۇنچىسىدا تاھارەت ئالدۇق: يۇزىمىزنى، بېشىمىزنىڭ بىر قىسمىنى، قولىمىزنى بىلىكىمىزگىچە، پۇتىمىزنى ئوشۇقىمىزغىچە يۇدۇق، ئاندىن ئېھرام باغلىدۇق. بۇ ئىككى پارچە ئاق رەخت ئىدى، بۇنىڭ ئىچىگە ھېچنېمە كىيمىدۇق. بىر پارچە ئاق رەختنى بېلىمىزگىچە ئورىدۇق، يەنە بىرىنى بوشقىنا قىلىپ سول مۇرىمىزگە ئارتىۋالدۇق. ئوڭ مۇرىمىزنى ئوچۇق قويۇش ئىنتايىن مۇھىم ئىدى، چۈنكى بۇ پەمغەمبەرنىڭ ئۆزى كۆرسەتكەن نەمۇنە ئىدى. چاتاق چىقتى، مەن ئۆسمۇرلۇك چېغىمدا ھىندىستاندىكى گۇۋادا تۇرغاندا، ئوڭ بىلىكىمگە ئىلاھ شۇئانىڭ رەسىمنى چەكتۈرگەنىدىم، ئۇ ھىندى دىنىنىڭ ھالاكەت ئىلاھى ئىدى. كەرىم بىلەن غەنى كۆرگەندىن كېيىن ئىختىيارسىز چۆچۈپ كەتتى، كېيىن قىزىق تۇيۇلدى. ئىسلام دىنىدا بەدەنگە شەكىل چەكتۈرۈش مەنئى قىلىنغانىدى، «مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئەرەبستاندىكى ئۇممەتلىرىنىڭ ئايالىرىنىڭ قولىغا يىگىنە سانجىشىنى، شۇنداقلا بۇ تۆشۈكچىلەرگە كۆك رەڭ ياكى باشقا رەڭلەرنى سۈركەشنى مەنئى

قىلغان.» بىز ھەج قىلغىلى بارغاندا ئىككىنچى پارچە ئاق رەخت بىلەن ئىككى مۇرەمنى يېپىۋېلىشنى قارار قىلدۇق، نەتىجىدە مەن پەيغەمبەرگە ئەمەس، يېپىنچا ئارتىۋالغان مومايغا ئوخشاپ قالدىم.

ئىھرام باغلاپ بولغاندىن كېيىن، بىز بىللە نامازغا ئوقۇپ، ئۆمرە ھەج قىلىش ئىرادىمىزنى جاكارلىدۇق. مەن بىر خىل ئاددىي رىتىمغا غەرق بولۇپ كېتىپ، ھەربىر تىمىنىڭ باشقىلارنىڭكىگە ماس كېلىگەن - كەلمىگەنلىكىگە تازا دىققەت قىلىپ كېتەلمىدىم. سەجدە قىلغاندا، ئىمكانقەدەر ۋاقىتنى سوزدۇم، مەن بۇ جەريانىنى ياخشى كۆرۈپ قالغانىدىم.

بىز غەنىنىڭ «لېكسۇس» ماركىلىق ماشىنىسىغا ئولتۇرۇپ كۆتۈرمە يولدىن مېڭىپ جىددەدىن ئايرىلدۇق. تۆۋەن تەرەپ شەھەرنىڭ نامراتلار رايونى ئىدى، ئېلېكتىرون لامپىلار يورۇقىدا پېشىل مۇنار قەد كۆتۈرۈپ تۇراتتى. تاشيول جىددەدىن چىقىقاندىن كېيىن كەڭ، يۇقىرى سۈرئەتلىك تاشيولغا ئۆزگەردى. يول بويىدا قاراڭغۇلۇقتىكى قۇم تاغلار بىلەن ئامېرىكا زەنجىرسىمان ئاشخانىلىرىنىڭ بىرىكىپ كەتكەنلىكىنى كۆرگىلى بولاتتى. پادىشاھلىق دۆلەتتە بۇنداق مەنزىرىنى كۆرۈش ئەقىلگە سىغمايتتى. يولدا ماشىنىلار يوق دېگۈدەك ئىدى، ماشىنا ئۇچقاندەك كېتىۋاتاتتى، تېخى ھاۋا تەڭشىگۈچمۇ بار.

يولدا كەرىم مېنىڭدىن بەدىنىمگە شەكىل چەكتۈرگەنلىكىم توغرىسىدىكى ئىشنى سورىدى. مەن غەنى ئىككىسىگە بۇ ئىشنىڭ تەپسىلاتىنى، جۈملىدىن شۇ كۈنى پۈتۈ ئىچكەنلىكىمنى، مۇسۇن شامىلىنىڭ گۇۋاھلىكى يالىقمدا چۆرگۈلەپ يۈرگەنلىكى ھەمدە ئاللىبۇرۇن تۈگەپ كەتكەن زەھەر خۇمارى بار شەكىل چەككۈچى ھەققىدە سۆزلەپ بەردىم. ئارقىدىن، بۇ قېتىمقى سەپەرنىڭ جىددىيلىكى ئارىلىشىۋېلىپ، بىئارام بولۇشقا باشلىدىم. مەندە نۇرغۇن جەھەتتىن غەنى بىلەن كەرىمگە يېقىنچىلىق تۈيغۇسى بار ئىدى، بىراق بەزى دىنىي مەزمۇنلار مەدەنىيەت رامكىسىغا

ئويۇلغانىدى، مەككىگە بېرىپ ھەج قىلىش دەل بۇنىڭ بىر مىسالى. يەكلىنىش ھېسسىياتىمنىڭ كۈچىيىشىگە ئەگىشىپ، ئۆزۈمنىڭ ئۇلارغا ناخۇشلۇقۇمدىن بېشارەت بېرىۋاتقانلىقىمنى سېزىپ قالدىم. مېنىڭ سۈنئىيلىكىم چوقۇم بەك ئېنىق بولۇپ كەتتى بولغاي، كەرىم سەپەرنىڭ باشلىنىشىدا ھەل قىلىنمايتاشلاپ قويۇلغان مەسلىنى دەرھال ئوتتۇرىغا قويدى:

— ئەمىسە، سىز ئۆزىڭىزنى مۇسۇلمان دەپ قارامسىز؟

ئۇنىڭ روھلۇق ۋە چىرايلىق تەبەسسۇمى بۇ مەسىلىنىڭ كەسكىنلىكىنى يېپىۋەتتى.

— ھە، مەن ھازىر بۇنى مۇلاھىزە قىلىشنىڭ ۋاقتى ئەمەسلىكىنى بىلمەيمەن.

— ۋاقتى ئەمەس؟ نېمە ئۈچۈن؟

— ھە، مەن مەلۇم دەرىجىدە مۇسۇلمان، — دېدىم پەس ئاۋازدا، — مەدەنىيەت جەھەتتىن ئېيتقاندا.

مەدەنىيەتلىك مۇسۇلمان، بۇ دادام سوئاللىرىغا جاۋاب بەرگەندە ئىشلەتكەن ئاتالغۇ ئىدى. مەن شۇ تاپتا بۇ سۆزنى ئىشلەتكەندە، ئۇنىڭ مەنىسىنى راستلا تولۇق چۈشەنمەيتتىم، تولىراق ئۇنى بىر خىل سەممىي جاۋاب سۈپىتىدە كەرىمنىڭ سوئالى ئىچىدىن بىر چىقىش يولى تېپىشنى ئويلىغانىدىم. بۇنىڭدىن ئىلگىرى دادام بىلەن ئۈچرىشىش جەريانىدا بۇ سۆزنىڭ بىلدۈرىدىغىنى ھەرگىز دىن بىلەن ئۈچرىشىشنىڭ بىر خىل تەمكىن ئۇسۇلى ئەمەسلىكىنى بىلگەنىدىم: ئۇنىڭ سىياسىي ۋە تارىخىي جەھەتتىكى مەنىسى باشقا مۇسۇلمانلارغا سادىق بولۇشنى بىلدۈرەتتى. پادىشاھلىق دۆلەتتە تۇرۇۋاتقىنىمدا، مەن سۇب چوڭ قۇرۇقلۇقىدىكى مەدەنىي ئىسلام دىنىنىڭ ئىلگىرىكى بىر چاغدىكى ئەرەب يېرىم ئارىلىدىكى ئىسلام دىنى بىلەن زور پەرقى بارلىقىنى بىلگەن، بىراق ئوخشاشلا ئۆزگىرىش ئىچىدە تۇرغان بىر خىل تەڭپۇڭلۇقنى ھېس قىلغانىدىم. يەرلىكلىك ۋە خاسلىق ئىلگىرىكىدەك گەۋدىلىك بولمىغان مۇھىتتا، ئۇ تېخىمۇ يەر

شارىلىشۇاتاتتى، تېخىمۇ بىرەكلىشۇاتاتتى: بىستونلۇقلار بىلەن ئىستانبۇللۇقلار ئارىسىدىكى پەرق ئانچە روشەن بولماي قالغانىدى.

مەككىگە بېرىشقا بىرەر سائەتمۇ قالمىغاندا، شەھەر سىرتىغا يېتىپ كەلدۇق. تېز سۇرئەتلىك تاشيول ئىككىگە بۆلۈنگەنىدى: بىرى، «مۇسۇلمان ئەمەس» لەر يۇرىدىغان يول بولۇپ، خىرىستىيانلار يان يولى دەپ ئاتىلاتتى، يەنە بىرى بىز ماڭىدىغان يول بولۇپ، «مۇسۇلمانلار مەخسۇس يولى» ئىدى، ئۇ مەخسۇس مۇسۇلمانلار ئۈچۈن تەسىس قىلىنغان چىقىش ئېغىزى ئىدى.

— يەنە بىر يول نەگە بارىدۇ؟ — دەپ سورىدىم مەن.

— ھاڭنىڭ تېگىگە، — دېدى كەرىم قاقاھلاپ كۈلۈپ.

ماشىنا گىرەلەشكەن ئىككى پارچە چوڭ سېمونت تاختىنىڭ ئاستىدىن ئۆتتى.

— ئۇ نېمە؟

— ھە، ئۇ سەپەردىكى كىشىلەر ئۈچۈن ئورنىتىلغان، — دېدى كەرىم.

سېمونت تاختىلاردىن ياسالغان كىرىستىن نەچچە يۈز مېتىر نېرىگە بارغاندىلا، ئاندىن ئۇنىڭ شەكلىنى ئېنىق كۆردۈم: ئۇ ناھايىتى چوڭ «قۇرئان كەرىم»نىڭ رېھىلى ئىكەن.

مەككىدىكى تاغ ۋە ئاسمان ـ پەلەك ئىمارەتلەر تېزلا كۆرۈنۈشكە باشلىدى. بىز بىر ئەگرى ـ بۈگرى يول بىلەن شەھەرگە كىردۇق، سۇرئىتىمىز مۆلچەردىكىدىنمۇ تېز ئىدى. مەن كۆرگەن ئۇيۇق سىزىقى تەسەۋۋۇرۇمدىكىسى بىلەن پۈتۈنلەي ئوخشىمايتتى. گەرچە مەن بىر قەدىمكى شەھەرنى كۆرۈشنى ئۈمىد قىلغان بولسامۇ، بىراق تەسەۋۋۇرۇمدىكى قىياپىتى كۆز ئالدىمكىسىگە ئوخشىمايتتى. ھالبۇكى، بىز كىرگەن بۇ شەھەر خەلقئارالىق مەركىزىي شەھەرلەرنىڭ پۈل مۇئامىلە رايونى بىلەن ئوخشاش ئىدى. بۇ يەردە سىلىندىر شەكىللىك، كونسېرۋا قۇتىسى شەكىللىك ئاسمان ـ پەلەك ئىمارەتلەر، قەۋەتمۇقەۋەت

كىچىك بالكونلار بار ئىدى؛ ئاق رەڭلىك سارايلارنىڭ قەۋەت سانى ناھايىتى كۆپ ئىدى؛ نۇر قايىتۇرغۇچ ئەينەك ئورنىتىلغان مېھمانخانىلار، يەنە قوش مۇنارلىق ئىشخانا بىنالىرى بار ئىدى. مەن بىر توپ سودا ئەربابلىرىنىڭ مېھمانخانىسىنىڭ يۇرۇشلۇق ياتقىدا تۇر بېتىنى كۆرگەچ، جامەئى ئەكبەر مەسچىتىگە نەزەر تاشلاۋاتقانلىقى ياكى مەككىدىكى ئەمەلدارلارنىڭ چۆرگۈلىمە ئورۇندۇقتا ئولتۇرۇپ تەرەققىيات پىلانىنى لايىھەلىگەچ، ھەج قىلىش، ئېكسكۇرسىيە، سايahەت لىنىيەسىنى — سايahەتچىلەرنىڭ يېمەك - ئىچمىكى، تۇرالغۇسى، ئوخشىمايدىغان ھەج نۇقتىلىرىغا بارىدىغان ئاپتوبۇس ھەمدە ناشتىلىق ئۈچۈن بىر تال ئالما ۋە بىر ئىستاكان ئىچىملىك بىلەن تەمىنلەش قاتارلىق ئىشلارنى تەشكىللەۋاتقانلىقىنى تەسەۋۋۇر قىلدىم. بىز بىر تاغدىن ئۆتتۇق، تاغنىڭ ھەممە يېرى پاكار ياتاقلار بىلەن تولغان، كەپىلەر تاغ باغرىدىن يۇقىرىغا — تاغ چوققىسىغىچە سوزۇلغانىدى.

— بۇ يەردىكى نۇرغۇن ئۆي بەزى شىركەتلەر تەرىپىدىن چېقىۋېتىلدى، — دەپ ئاشكارىلىدى كەرىم، — بۇ تاغنىڭ پۈتكۈل يان تەرىپى سېتىۋېلىنغان. مەككىنىڭ تەرەققىياتى بارغانسېرى مەسىلىلەرگە دۇچ كەلمەكتە.

شەھەر مەركىزىگە كىرىشىمىزگە ئەگىشىپ، مەككىنىڭ سودىسىدىكى قالايمىقان بازار كۆرۈنۈشى كۆز ئالدىمىزدا نامايان بولدى. نەچچە ئون كىچىك مېھمانخانا، دىنىي كىتابخانا، كىيىم - كېچەك دۇكىنى، دۇكاننىڭ سىرتىدا ھېچ ئىش قىلماي ئولتۇرغان دۇكان غوجايىنى، ئاۋىياتسىيە شىركىتىنىڭ ئىش بېجىرىش ئورنى، يەنە پاكىستان خەلقئارا ئاۋىياتسىيە شىركىتىنىڭ بەلگىسى دېگەنلەر كۆزگە چېلىقاتتى. بىر قىسىم قۇرۇلۇشلار ئىسلام ئۇسلۇبىنى ساقلاپ قالغان بولۇپ، گەۋدىلىنىپ تۇرىدىغان ئەگمە ئىشىك تۇتاشتۇرۇلغان تاش تۇۋرۇكلەر ياكى ئالدى تەرىپى گېئومېتىرىيەلىك شەكىللەر بىلەن زىننەتلەنگەن ئىمارەتلەر بار

ئىدى. باشقا ئىمارەتلەر ھەشەمەتلىك مېھمانخانا ئۈسلۇبىنى قوللانغان، كۆك رەڭلىك دېرىزە ۋە ئاچ سېرىق رەڭلىك تاشلار ئىشلىتىلگەنىدى. كۆپىنچە ئىمارەتلەر 70 ـ، 80 ـ يىللاردا سېلىنغان كېلەڭسىز، چاسا ئىمارەتلەر ئىدى، نەملەشكەن گىلەملەرنىڭ پۈرىقى ئەتراپقا تارقىلىپ تۇراتتى، ئۆيلىرى غۇۋا، ئۆي جابدۇقلىرىنىڭ ھەممىسى پەنەركىدىن ياسالغانىدى. ھازىر سايياھەتچىلىك كاسات پەسىل بولسىمۇ، كەچتە بۆلەكچە جانلىنىپ كېتەتتى، چىراغلار چاقناپ تۇراتتى. ئەرلەر كوچىدا بىمالال ئاستا مېڭىپ يۈرەتتى، سېرىق ۋە قىزىل رەڭلىك بەلگىسى بار بىر ئاشخانىدا نېمچە كىيگەن كىشىلەر ئۇزۇن ئۆچرەت بولۇپ كېتىشكەنىدى. مەككە قەدىمكى شەھىرىدىمۇ مۇشۇنداق ئېگىز ئىمارەتلەر توپلانغان قالايمىقان كۆرۈنۈش بار ئىدى، ئەمما ھەممىسى تاش بىلەن قوپۇرۇلغان، ئۇسلۇبىمۇ جىددەدىكى كونا ئۆيلەرگە بەكرەك ئوخشاپ كېتەتتى، كەڭ ئەمەس، دېرىزىلىرىمۇ كىچىك ئىدى. مەن سەل مەيۈسلىنىپ قالدىم، چۈنكى ئاشۇ قەدىمكى شەھەر بىزنىڭ مەنزىلگاھىمىزنىڭ ــ شەھەرنىڭ مەركىزى ۋە ئەڭ ئاساسىي جامائەت رايونىنىڭ ــ ئەتراپىنى ئوراپ تۇرمايدىكەن.

مېنى ھەيران قالدۇرغان يەنە بىر ئىش مەككىدىكى ئافرىقا ئېلىمېنتى بولدى. ھەرقانداق سورۇندا ئاق كىيىم كىيۈالغان ئافرىقىلىقلارنى كۆرگىلى بولاتتى. ئۇلارنىڭ بەزىلىرى ئاق بۆك كىيىۋالغان، شالاڭ، بۇجۇر ساقال قويۇۋالغانىدى. ئۇلارنىڭ مەككىدە كۆرۈنەرلىك پەيدا بولۇشى مېنىڭ ئەرەب دۇنياسىغا بولغان چۈشەنچەمنى كېڭەيتىپ، بىر دەريا ئايرىپ تۇرغان دۆلەتلەر، مەسىلەن، چاد، ماۋرىتانىيە ۋە سۇدانىنى ئېسىمگە سالدى. مەن ئۆزۈمنى ئەرەب يېرىم ئارىلىنىڭ ئەڭ ئىچكىرىسىگە كىرىپ قالغاندەك ھېس قىلدىم. بۇ رايونىنىڭ ئۇدۇلى ئاسىيا چوڭ قۇرۇقلۇقى ئەمەس، بەلكى ئافرىقا ئىدى. دەل مۇشۇنداق يېقىن ئارىلىق بولغانلىقتىن، پەيغەمبەر جەمەتىنىڭ بىر قىسىم

ئەزالىرى ۋە دەسلەپكى مەزگىلدىكى مۇسۇلمانلار ئىپتىدائىي مەكتەپلىرىگە قېچىپ بېرىپ، مەككىدىكى مۇشرىكلارنىڭ زىيانكەشلىكىدىن پاناھلانغان. ئەترابىمىزدىكى ئافرىقىلىقلار بەك كۆپ ئىدى. ئاخىر مەن يەنىلا ئۆزۈمنى بېسىۋالالماي، كەرىمدىن سورىدىم:

— بۇ بىر چوڭ مەسىلە، — دەپ جاۋاب بەردى ئۇ، — ئۇلارنىڭ ھەممىسى ئەرەبچە ئافرىقىدىن مەككىگە ھەج قىلغىلى كەلگەنلەر. بۇ يەردىكى مالايلارنىڭ يېرىمى دېگۈدەك ھەج قىلغۇچىلار.

بىز ماشىنا بىلەن چوڭ بىر مەيدانغا كەلدۇق، ئاق رەڭلىك چىراغ نۇرى مەرمەر يېيىتىلغان يەر يۈزىنى يورۇتۇپ تۇراتتى. ئارقىمىزدا يېرىمى قوپۇرۇلغان مۇنارنىڭ ئۇستىدە كىران ئېسىلىپ تۇراتتى، مۇنارنىڭ تېخى پۈتمىگەن ئومۇمىي كۆرۈنۈشى كېچە ئاسمىنىدا غايىب بولغانىدى.

ماشىنا كەتكەندىن كېيىن، بىز بۇ مەرمەر تاشلىق مەيداندىكى كىچىككىنە كۆلەڭگىلەرگە ئايلىنىپ قالدۇق، غەنى:

— مەن ئايەتنى ئۇنلۇك ئوقۇيمەن، سىز ماڭا ئەگىشىپ تەكرارلاڭ، — دېدى.

※ ※ ※

ئىسلام دىنىنىڭ پەيغەمبىرى ھازىرقى سەئۇدى ئەرەبىستانىدا تۇغۇلۇپ، پۈتكۈل ئۆمرىنى مۇشۇ يەردە ئۆتكۈزگەن. بۇ پادىشاھلىقتا ماڭا بۇ ئەمەلىيەتنى ئەسلەتكۈدەك ھېچقانداق قەدىمكى يادىكارلىق يوق دېيەرلىك ئىدى. پەيغەمبەر ھايات يىللاردا، ئۇنىڭ ئۆزى ۋە ئىسلام دىنى ئاساسەن ئەرەب يېرىم ئارىلىدىن چىقالمىغانىدى. ئەمەلىيەتتە، دەسلەپكى ئىسلام دىنىنىڭ پۈتكۈل ئوربىتىسىنىڭ رادىيۇسى ھازىر مەن تۇرۇۋاتقان ئورۇندىن ھېسابلىغاندا نەچچە يۈز كىنگلىز چاقىرىمىدىن ئېشىپ كەتمەيتتى. ئەيسا ئەلەيھىسسالام ياكى بۇددا بىلەن ئوخشىمايدىغان

يېرى، پەيغەمبەرنىڭ ھاياتىغا مۇناسىۋەتلىك ئىشلار ئىنتايىن كۆپ ئىدى. ئۇ مەككىدە تۇغۇلغان، ئىلگىرى تاغىسى ئەبۇ تالىب بىلەن بىللە تىجارەت قىلغان. يىگىرمە بەش ياشقا كىرگەندە، بۇۋى خەدىچەگە يوللىنىپ ئىشلىگەن. بۇۋى خەدىچە ئىككى قېتىم توي قىلغان، بالىسىمۇ بار ئىدى. ئۇزاق ئۆتمەي ئۇ بۇۋى خەدىچە بىلەن توي قىلغان. ئۇلارنىڭ ئوغۇللىرى ياشلا ئۆلۈپ كەتكەن. بۇ مەزگىلدە، ئەبۇ تالىبنىڭ ئوغلى ھەزرىتى ئەلى پەيغەمبەر ۋە بۇۋى خەدىچە بىلەن بىللە ياشىغان. ھەزرىتى ئەلى شۇنى مەزھەپىنىڭ قەھرىمانى، كېيىن پەيغەمبەر ۋە بۇۋى خەدىچىنىڭ قىزىغا ئۆيلەنگەن. ئۇ يەنە پەيغەمبەرنىڭ نەۋرە تۇغقىنى ئىدى، پەيغەمبەرنىڭ ئۆزىمۇ گۆدەك ۋاقتىدا ئەبۇ تالىب بىلەن بىللە ياشىغانىدى.

پەيغەمبەر قىرىق يېشىدا تۇنجى قېتىم ۋەھىيگە ئېرىشكەن. بەش يىلدىن كېيىن، ئۇ ئاللانىڭ كۆرسەتمىسى بىلەن پەيغەمبەرگە ئايلانغان. تۇنجى قېتىملىق «قۇرئان كەرىم» نازىل بولغاندىن كېيىنكى يىگىرمە بەش يىلدا مەككىدە ياشىغان، بۇ مەزگىلدىكى ۋەھىيلەرنىڭ مەزمۇنىمۇ كېيىن مەدىنىگە كەلگەن مەزگىلدىكى ۋەھىيلەرنىڭ مەزمۇنى بىلەن ئانچە ئوخشىمايدۇ. مەدىنە نەچچە يۈز ئىنگلىز چاقىرىمى نېرىدىكى كىچىك شەھەر ئىدى. كېيىنكى مەزگىلدىكى ۋەھىيلەر تېخىمۇ كونكرېت بولۇپ، مەزمۇنىنىڭ كۆپىنچىسىدە 7 - ئەسىردىكى ئەرەب يېرىم ئارىلىنىڭ كونكرېت مەسىلىلىرىگە ئېتىبار بېرىلگەن، دەسلەپكى مەزگىلدىكى ۋەھىيلەردە بولسا ئىنسانىيەت دۇچ كەلگەن ئومۇمىي مەسىلىلەرگە كۆڭۈل بۆلۈنگەن. بۇ ۋەھىيلەر پەيدا بولغان بىرنەچچە يىلدا، پەيغەمبەرنىڭ تۇرمۇش كەچۈرۈشى ئاسانغا چۈشمىگەن. ئۇنىڭ مۇسۇلمان «ئۇممەت» لىرى مەككە كۇپپارلىرىنىڭ زىيانكەشلىكىگە ئۇچراپ تۇرغان، ئىقتىسادىي جەھەتتىمۇ دائىم قىيىن ئەھۋالغا چۈشۈپ قالغان. 619 - يىلى

پەيغەمبەر خوتۇنى ۋە ئۆز دادىسىدەك بولۇپ قالغان تاغىسى ئەبۇ تالىبتىن ئايرىلىپ قالغان. كېيىنكى يىرتەچە يىلدا، ئۇ بىرقاتار ۋەھىيلەرنى بېشىدىن كەچۈرگەن، مەككىنى غەلىبە بىلەن قايتۇرۇۋالغان ھەمدە ئەرەب ئىمپېرىيەسىنى مۇستەھكەملىگەندىن كېيىن بۇ دۇنيادىن ئايرىلغان. ئارقىدىن يېتىپ كەلگىنى دۇنيادىكى ھەرقايسى ئىمپېرىيەلەر بىلەن قارشىلىشىش ھەمدە ئارقا - ئارقىدىن غەلىبىگە ئېرىشكەن شانلىق يىللار بولغان. پەيغەمبەرنىڭ ۋاقتىدا ئېتىقادنىڭ ھىمايىچىلىرى كۆزگە چېلىقمايدىغان تۆۋەن دەرىجىلىك توپ بولۇپ، تەرەپ - تەرەپكە قېچىپ سەرسان بولۇپ كەتكەندى. شۇ چاغدىكى ئىسلام دىنىنىڭ پۈتكۈل دۇنياسى بوستانلىق، قۇملۇق، دەريا جىلغىسى ۋە باشقا جايلاردىكى قەبىلىلەرنىڭ ئۆزۈكسىز سوركىلىشى ۋە توقۇنۇشىغا ئۇچراپ تۇراتتى.

مەن ئۇچۇن ئېيتقاندا، بۇلارنىڭ ھەممىسى ۋەھيي ئىدى. پەيغەمبەرنىڭ ھاياتىدىكى نۇرغۇن ئەگرى - توقايلىق كېيىنچە «قۇرئان كەرىم» ۋە ئىسلام رىۋايەتلىرىگە كىرگۈزۈلگەنىدى. بۇ بۇنداق دىن «مۇكەممەللىكى» نىڭ بىر تەرىپى بولۇپ، تەپسىلات جەھەتتە ئۇممەتلىرىنىڭ شەخسىي ئادەتلىرىدىن تارتىپ پىمەك - ئىچمەكنى تاللاشقىچە بولغان ئىشلىرىنى كونترول قىلاتتى.

ئەرەب يېرىم ئارىلىدا بۇنداق پەرھىزلەر سىستېمىلىق، شۇ جاينىڭ ئەھۋالىغا مۇۋاپىق دەپ قارىلىدىغان بولۇپ، ھىندى دىنى قائىدە - يوسۇنلىرىنىڭ ھىندىستانىدىكى مۆلچەرىگە ئوخشاپ كېتەتتى. مۇھەممەد پەيغەمبەر ئەرەبلەرگە دىنىنى ئېلىپ كەلگەندە، كۆڭلىدە ئويلىغىنى ئەرەب يېرىم ئارىلىدىكى قەبىلىلەرنىڭ بۆلۈنۈش ھالىتىدىكى ئۆتمۈشى ئىدى، شۇڭا ئۇ بىر مەيدان ئىسلاھات ئېلىپ بېرىپ، مەۋجۇت بولۇپ تۇرغان تۇرمۇش ئۇسۇلى ۋە مەككىنى تاۋاپ قىلىش مۇراسىملىرىنى تولۇق تەڭشەپ، ئەرەب يېرىم ئارىلىدىكى ئۆزئارا توقۇنۇشۇۋاتقان

بارلىق قەبىلىلەر ئارىسىدا ئالدىنقى ئىسلام دىنىنىڭ ئادەتلىرىنى شەكىللەندۈرگەن ھەمدە ئۇزاقىچە ئەمىلىكنى ساقلاشنىڭ سەۋەبلىغا ئايلانغان.

تومىاس پاتىرىك خيۇس 19 - ئەسىردە مۇنداق يازغانىدى:

مۇھەممەد پەيغەمبەرنىڭ ئۇلۇغ ئىشلىرىنىڭ دەسلەپكى مەزگىللىدىكى ئىنتايىن روشەن بىر نۇقتا شۇكى، كەئبە تىلغا ئېلىنغان ھەرقانداق مەلۇمات يوق دېيەرلىك. ئەينى چاغدىكى ھەج يۆنىلىشىنىڭ كەئبە ئەمەس، پىرۇسالىم ئىكەنلىكىدەك ئەمەلىيەت بىلەن بىرلەشتۈرۈپ ئويلىغاندا، مۇھەممەد پەيغەمبەرنىڭ بۇتلارنى چېقىشتىن ئىبارەت كۆچلۈك خاھىشى تۇپەيلى، بۇ قەدىمىي مەبۇدلەر ئىبادەتخانىسى ۋە ئۇنىڭ خۇراپات مۇراسىملىرىنى بەك كۆپ قوللاپ كەتمىگەنلىكىنى كۆرۈۋالغىلى بولىدۇ. مۇبادا ئۇ چاغلاردا يەھۇدىيلار يېڭى پەيغەمبەرنى كۈتۈۋالغاندا ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ دىنىنى قوبۇل قىلىپ، مۇسا ۋە ئەيسا ئەلەيھىسسالامنى رەت قىلغان بولسا، مۇقەددەس شەھەرگە ئايلىنىدىغىنى مەككە ئەمەس، بەلكى پىرۇسالىم بولغان، تاۋاپ قىلىدىغان ئوبيېكت كەئبە ئەمەس، بەلكى قۇببەسىمان ئۆگزىلىك مەسچىت بولغان بولاتتى.

لېكىن، يەھۇدىيلار ئەرەبلەرنىڭ پەيغەمبىرىنى قارشى ئالمىغان. پەيغەمبەر ھاياتىنىڭ ئاخىرقى بىرنەچچە يىلىغا كەلگەندىلا، ئاندىن مەككە ئۇنىڭ تۇرمۇشىغا كىرگەن. مىلادىيە 629 - يىلى، مۇقەددەس جايدىكى بۇتلارغا ھۆرمەت بىلدۈرۈلەتتى، پەيغەمبەر مەككىلىكلەر بىلەن كېلىشىمنامە ئىمزالاپ، ئۇچ كۈنلۈك زىيارەت قىلىش پۇرسىتىگە ئېرىشكەن. ئاشۇ بىرنەچچە كۈننىڭ بىر چۈشتىن كېيىنى، ئۇنىڭ ھەمراھى بىلال كەئبەگە چېقىلىپ، مۇسۇلمانلار نامىزىنىڭ تۇنجى ئەزىنىنى توۋلىغان. كېيىنكى يىلى پەيغەمبەر ۋە ئۇنىڭ قوشۇنى مەككىنى پەتھى قىلىپ، كەئبەدىكى بۇتلارنى چېقىپ تاشلىغان. پەيغە بەر ۋ'پات

بولۇشنىڭ ئالدىدىكى ئىككى يىلدا ئەرەب يېرىم ئارىلىدىكى بارلىق قەبىلىلەردە ئورتاق مەۋجۇت بولغان ھەج مۇراسىمى، ئىسلام ئەندىزىسى بىلەن يېڭىباشتىن يارىتىلغان، خىيۇس پىروفېسسور پالمېرنىڭ «قۇرئان كەرىم» نى تونۇشتۇرۇشىدىن نەقىل كەلتۈرۈپ مۇنداق يازغان:

مۇھەممەد پەيغەمبەر بۇ يەردىن بىر مۇقەددەس جايىنى تاپقان، قەدىمدىن تارتىپ كىشىلەر بۇ يەرگە تاۋاپ قىلىپ كەلگەن، شۇنداقلا بۇ يەردە ئۆزىنىڭ سەجدىسىنى تەقدىم قىلىپ كەلگەنىدى. بۇ، تارقاق ئەرەب مىللىتىنىڭ ئورتاق نۇقتىلىرىنىڭ بىرى ئىدى. بۇ نۇقتا ئۇلارغا بىرلىككە كەلگەن دۆلەت تۈيغۇسىنىمۇ ئاتا قىلغانىدى؛ ئۇنى ئەملدىن قالدۇرۇش، ھەتتا ئۇممەتلىرىنىڭ ئۇنىڭغا بولغان ھۆرمىتىنى ئاجىزلاشتۇرۇش خىيالىدا بولۇش ئەسەبىيلەرچە نىيەت بولۇپ، ئۇنىڭ ھۆكۈمرانلىقىنىمۇ ۋەيران قىلاتتى. شۇنىڭ بىلەن ئۇ ئىككىنچى ئورۇندا تۇرىدىغان بىر ياخشى چارىنى قوللىنىپ، ئىچىدىكى بۆتلارنى يوقىتىپ، ئاندىن مۇقەددەس جايىنى ئاللاغا تەقدىم قىلدى.

بۇ، مەككىنى تاۋاپ قىلىشتىكى يەنە بىر بېشارەت بولۇپ، ئۇنىڭغا زىچ مۇناسىۋەتلىك بولغىنى ئەرەب يېرىم ئارىلى ئىدى. دەل مۇشۇنداق ئالدىنقى ئىسلام ئادىتى پەيغەمبەر ئارقىلىق يارىتىلغاندىن كېيىن، ئەرەب قەبىلىلىرى بىرلەشتۈرۈلدى.

بۇلاردىن باشقا، ئىسلام دىنى ئەرەب يېرىم ئارىلىدا سىستېما دەپ قارالغىنىدەك، ئوخشاشلا مەزكۇر دىن سىرتقا تارقىلىپ يېتىپ بارغانلىكى جايلار يات دەپ قارالدى. ئۇ يېتىپ بارغان جايلاردا ئەرەب ئىسلام دىنى بىلەن يەرلىك مەدەنىيەتنىڭ شالغۇت مەھسۇلاتى پەيدا بولدى. بۇنداق بىرلىشىشتىن ھاسىل بولغان نەتىجە «قۇرئان كەرىم» گە سۆزمۇسۆز ئەمەل قىلىش ئەمەس، بەلكى مەدەنىي ئىسلام دىنى بولدى. بۇنداق ئىسلام دىنى مەزھىپى

سىرلىق، كەڭ قورساق بولۇپ، ئۇنىڭ مۇناجات ۋە شېئىرلىرى ھەمدە يەرلىك ئىلاھلارغا ھۆرمەت قىلىشى ئادەتتە ھىندىستان مۇسۇلمانلىرى بىلەن ھىندى دىنى مۇخلىسلىرىدا ئورتاقلىققا ئىگە. بېغىشمىدىكى تىزىق ئۇنچىنى دەل مۇشۇنداق بىر خىل دىن ئاتا قىلغان. ھالبۇكى، بۇگۈنكى سەئۇدى ئەرەبىستان مۇقەددەس كىتابقا سۆزمۇسۆز رىئايە قىلىپلا قالماي، يەنە بۇنداق تېپتىكى چوقۇنۇشنى ئوخشاشلا باشقا بىر خىل دىنغا ئايلاندۇرغان. كېچە مەنزىرىسىدىكى ھەيۋەتلىك ھەج مۇراسىمى ئۆزىنىڭ قارشى تۇرىدىغانلىقىنى غەنى بىلەن كەرىمگە ئېنىق ئىپادىلىدى. غەنى زەئىپ ئاۋازدا:

ــ يەنىلا بۇنداق دېمەڭ، ئۇ تېخىمۇ ئاچچىقلىنىپ كېتىدۇ. ۋەھھابىيلار ئەھلى تەسەۋۋۇپنى ياخشى كۆرمەيدۇ.

لېكىن، ئەرەب يېرىم ئارىلىدىمۇ ئەھۋال ئىزچىل شۇنداق بولۇۋەرمىگەنىدى. مېنىڭ بۇ دىن بىلەن ۋاقىتلىق ئالاقە قىلىشىمغا تۇرتكە بولغان تارىخىي ۋەقەلەر ئەملىيەتتە ئىسلام دىنى پەيدىنپەي تېخىمۇ يەر شارىلىشىۋاتقان، تېخىمۇ ئەركىنلىشىۋاتقان ئارقا كۆرۈنۈش ئاستىدا يۈز بەرگەنىدى.

19 ـ ئەسىرنىڭ دەسلەپكى مەزگىللىرىدە، ۋەھھابىيلار مەككىگە كىرگەن. ئەينى چاغدا ھىجاز رايونىنىڭ كۆپ قىسىم زېمىنى ئوسمان ئىمپېرىيەسىگە تەۋە بولۇپ، ھۆكۈمرانلار ئۇلارنىڭ مۇۋەپپەقىيەتلىرى ۋە تەشۋىق قىلغان دىنىي ئەقىدىلىرىدىن ئالاقزەدە بولغان. يېرىم ئەسىرنىڭ ئالدىدا مەزكۇر مەزھەپنىڭ يارانقۇچىسى مۇھەممەد ئىبنى ئابدۇل ۋەھھاب يەرلىكتىكى قەبىلە ئاقساقىلى، شۇنداقلا ھازىرقى سەئۇدى جەمەتىنىڭ بوۋىسى مۇھەممەد ئىبنى سەئۇد بىلەن بىر پارچە دىنىي، سىياسىي كېلىشىمنامە ئىمزالىغان. ۋەھھابىيلار ئىسلام دىنىنى بۇلغايدۇ دەپ قارايدىغان باشقىچە يول تۇتۇشلارغا قارشى

تۇرۇپ، ئۇلارنى ئىسلام دىنىنىڭ پەيغەمبەرنى ئولگە قىلغان ئاساستىكى پاكلىقىغا داغ تەگكۈزدى دەپ قارىغان. ئۇلار مەككىنى باشقۇرغان نەچچە يىلدا، مۇقەددەس جاي، خۇراپىي پائالىيەت، بۇتقا چوقۇنۇش ۋە زىبۇ ـ زىننەت بۇيۇملىرى، مەسىلەن، يىپەك، تاۋار ـ دۇردۇن ۋە پارس ۋولىنكىسى قاتارلىقلارغا زەربە بەرگەن. مەن تىزىق ئۇنچىگە ئېرىشكەن مۇقەددەس جايلارمۇ ۋەيران قىلىنغان، بۇنىڭدىن باشقا مۇزىكا، ئۇسسۇل، تۇمار ھەمدە بىرقەدەر كەڭ قورساق، جانلىق تەلىماتلارمۇ چەتتە قالمىغان. ئاشۇ مەزگىلدە كۆپ قىسىم مۇسۇلمانلار دۇنياسىدا كەلگۈسىدە ئېتىقاد دەپ قارىلىدىغان نەرسىلەرنىڭ ئورنىنى بۇ قىلمىشلار ئىگىلىۋالغاندى.

ۋەھھابىيلارنىڭ قاتتىق ھۆكۈمرانلىقى مەككىگە ھەج قىلغىلى كېلىدىغانلارنىڭ سانىنىڭ بىراقلا ئازىيىپ كېتىشىنى كەلتۈرۈپ چىقارغان. ئۇزاق ئۆتمەي ئۇلار ئىككىنچى مۇقەددەس شەھەر مەدىنىنى ئىشغال قىلىپ، ئۇ يەردە ئىسلاھاتنى شۇنداق كەسكىن يولغا قويغانكى، ھەتتا ھەشەمەتلىك قۇببەسىمان ئۆگزىسى بار پەيغەمبەر مەقبەرەسىمۇ ۋەيران قىلىۋېتىلگەن. ئوسمان ئىمپېرىيەسى ئاخىر قۇدرەتلىك قوشۇن ئەۋەتىپ، ئىشغال قىلىۋىلىنغان مۇقەددەس شەھەرلەرنى قايتۇرۇۋالغان. 1818 ـ يىلى سەئۇدىنىڭ ئەۋلادى، كېيىن ۋەھھابىيلارنىڭ داھىيسى بولغان ئابدۇللا ئىستانبۇلنىڭ بىر مەيدانىدا ئاشكارا قەتل قىلىنغان. شۇنىڭدىن كېيىن، سەئۇدى پادىشاھلىقى بىلەن ۋەھھابىيلار ئەقىدىسى بىر ئەسىرگە يېقىن غايىب بولغان. 19 ـ ئەسىرنىڭ ئاخىرىغا كەلگەندە، ئەنگلىيەلىك ۋېيفرىت بىرېنت «ئىسلام دىنىنىڭ كەلگۈسى» ناملىق كىتابىنى يازغاندا، ۋەھھابىيلارنى مۇنداق تەسۋىرلىگەنىدى:

مېنىڭچە، ھازىرقى مۇسۇلمانلارنىڭ ئابدۇل ۋەھھابنىڭ ئىلگىرى مۇۋەپپەقىيەت قازىنىشقا نەقەدەر ئاز قالغانلىقىنى ئېتىراپ قىلمىقى

قىيىن. 18 ـ ئەسىر ئاخىرلىشاي دېگەندە، ئىنبنى سەئۇدى جەمەتىنىڭ داھىيسى، بىر خۇداچىلىق تەرەپدارلىرىنى ھمايە قىلغۇچى پۇتكۇل ئەرەب يېرىم ئارىلىنىڭ شىمالىدىن ئېفرات دەريا‌سى رايونلىرىغىچە ئۆزىنىڭ ھۆكۈمرانلىق ئورنىنى تىكلەپ بولغان، 1808 ـ يىلىغا كەلگەندە (ئاپتونۇمىيە ئەسلىي تېكىستى) ئۇلار مەككە بىلەن مەدىنەنى پەتھى قىلغانىدى. شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا، ۋەھھابىيلارنىڭ دىنىي ئەقىدىلىرى تېخىمۇ كەڭ رايونلاردا يىلتىز تارتقانىدى. ھىندىستان بىر مەزگىل ئېتىقادقا قايتىش گىرۋىكىدە تۇرغان، مىسىر، شىمالىي ئافرىقا، ھەتتا تۇركىيەدىكى نۇرغۇن كىشى مەخپىي يوسۇندا يېڭى دىنىي ئەقىدىگە بەيئەت قىلغانىدى. ھالبۇكى، ئىككى سەۋەب ئومۇمىي خاراكتېرلىك ئىنقىلاب قىلىش پىلانىغا توسقۇنلۇق قىلدى، شۇنداقلا ئۇزۇل ـ كېسىل مۇۋەپپەقىيەت قازىنىشقا توسالغۇ بولدى. بىرىنچىدىن، ئىنقىلابنىڭ رادىكاللىق خاراكتېرى بەك كەسكىن بولدى. ھازىرقى زامان ئىدىيەسى بىلەن ئېرىشىلگەن ئىلگىرىلەشلەرنى تامامەن كۆزدە تۇتماي، ئەرەب يېرىم ئارىلىنى سىياسىي مۇۋەپپەقىيەت ۋە دىنىي مۇۋەپپەقىيەتلەر بولغاندىلا، ئاندىن يەڭگىلى بولىدىغان قىيىنچىلىقلارغا يۈزلەندۈرۈپ قويدى. ئەمەلىيەتتە پەيغەمبەرنىڭكىدەك تەمكىنلىكتىن ئازراق بولسىلا ئىككىنچى خاتالىقتىن ساقلىنىشقا بولاتتى، گەرچە بۇنداق تەمكىنلىككە ئۇنىڭ مۇددىئاسى ھەمراھ بولسىمۇ، بۇ خاتالىق دەل ئۇششاق ـ چۈششەك تەپسىلاتلارغا قارىتا ھەددىدىن زىيادە قاتتىق چىڭ تۇرۇۋېلىش ئىدى.

بىر ئەسىردىن كۆپرەك ۋاقىتتىن كېيىن، ئەرەب ئارىلىدا تۇرۇپ سەئۇدى جەمەتى بىلەن ۋەھھابىيلارنىڭ غەلىبىسىنى كۆرۈش سەل غەلىتىرەك بىلىنىدۇ. ئۇلارنىڭ دىنىي ئەقىدىلىرى يەنە بىر قېتىم خەلقئارا خاراكتېرلىك كەڭ تارقىلىش پۇرسىتىگە ئېرىشىپ، يەنە بىر قېتىملىق ئەرەبلەشتۇرۇشكە ئۇرۇنۇش باشلاندى. ئۇنىڭ ئوبيېكتى پۈتۈن دۇنيا بولماي، يەنىلا مۇسۇلمان دۇنياسى بولسىمۇ، بىراق بۇ قېتىملىقىنىڭ

ۋاستىسى قورال كۆچى بولمىدى، بەلكى خالىغىنىچە ئىدارە قىلالايدىغان غايەت زور بايلىقتىن پايدىلىنىش بولىدى. ئوخشاشلا بۇ يەردە مەن ئۇششاق - چۈششەك تەپسىلاتلار ئۈچۈن يەنە بىر قېتىم ئەيىبلەندىم.

بىستوندىن قايتىدىغان پويىزدا مەن ئۆزۈمنىڭ ئىسلام دىنىغا بولغان تونۇشۇمنىڭ تولىمۇ يۈزە ئىكەنلىكىنى سېزىپ، ئۆسۈپ يېتىلىش جەريانىدا ئىسلام سالاھىيىتى توغرىسىدىكى تۈيغۇمنىڭ بەكلا يېتەرسىز ئىكەنلىكىنى ھېس قىلغانىدىم. ھازىر مەن سەپىرىمنىڭ ئوتتۇرا نۇقتىسىدا تۇرۇۋاتىمەن، تۈركىيە بىلەن سۇرىيەنى بېسىپ ئۆتكەندىن كېيىن، دىن مۇخلىسلىرى بىلەن ئۇزاق بىللە بولغاندىن كېيىن، ئۆزۈمنى بۇ دىن توغرۇلۇق ھېچنېمىنى بىلمەيدىكەنمەن دەپ قارىمايدىغان بولدۇم. ھازىر مەن بۇ خىل ئېتىقادنىڭ پەرھىزلىرى توغرۇلۇق ئىنتايىن ئەتراپلىق چۈشەنچىگە ئىگە بولدۇم.

دىنىمىڭ كىيىم - كېچەك، يېمەكلىك، چوقۇنۇش، شەخسىي قىلمىش ھەمدە ئائىلە ۋە جەمئىيەتتىكى قىلمىشلارغا بولغان تەلىپى پۈتۈن بىر يۈرۈش تۈرمۇش ئۇسۇلىنى شەكىللەندۈرگەن. لېكىن، بۇنداق ئېتىقادقا بولغان چۈشەنچەم تېخىمۇ چوڭقۇرلاشتى... بارت ۋە ئابدۇللادەك كىشىلەر، شۇنداقلا ئابۇنودا ئۇچراتقان كىشىلەرنىڭ ھەممىسى بۇنداق ئېتىقادنى يېڭىباشتىن تەپسۈالغان، لېكىن ئۇلارنىڭمۇ ئويلايدىغىنىمىڭ كۆپرەكى يەنىلا «قۇرئان كەرىم» ئەمەس، بەلكى «دۇنيا قۇرۇلمىسى». ئۇنىڭدىن باشقا، يەنە دادامغا ئوخشاش «قۇرئان كەرىم» دىن تولىمۇ يىراق كىشىلەرمۇ بار. ئۇنىڭ بۇ دىنىي قوغداش دەرىجىسى ئوخشاشلا كىشىنى ھەيران قالدۇرىدۇ. شۇڭا، مېنىڭچە ئەگەر ئىسلام دىنىمىڭ زامانىمىزدىكى ئالامەتلىرىنى چۈشىنىشكە ئۇرۇنماقچى بولساڭ، ئېتىقادنىڭ بېكىنمە چەمبىرىكىدىن قۇتۇلۇپ چىقىشىڭ كېرەك. بۇ مەقسەتكە يېتىش ئۈچۈن، مەن تېخىمۇ كەڭ نەزەر

بىلەن بۇ قېتىملىق سەپەر جەريانىدىكى جەمئىيەتلەرنى كۆزدىن كەچۈرۈپ چىقىشىم كېرەك.

مۇشۇ سەۋەب تۇپەيلىدىن مەككىگە كېلىشىمنىڭ ئۆزى بىر خاتالىق ئىكەنلىكىنى ھېس قىلدىم: مەككە ئېتىقادقا ۋە ئەرەب قەبىلىلىرىگە مۇناسىۋەتلىك ئىدى. سەپىرىمنىڭ ئىككىنچى قىسمىدىن، يەنى ئەرەب يېرىم ئارىلىدىن ئايرىلىپ، ئىران ۋە پاكىستانىنى كېسىپ ئۆتكەن قىسمىدىن باشلاپ، مۇسۇلمان چەمبىرىكىگە يەنە كىرىشىمنىڭ زۆرۈرىيىتى يوقلۇقىنى ھېس قىلدىم. تېخىمۇ قىزىقارلىق مەزمۇن ئىسلام دىنىنىڭ قانداق قىلىپ ئېتىقادتىنمۇ چوڭقۇر ئۇسۇل بىلەن كىشىلەر ۋە جەمئىيەتتە رول ئوينىۋاتقانلىقىنى، ئۇنىڭ دادامغا ئوخشاش ئادەملەرگە قارىتا قانداق رول ئوينىغانلىقىنى، شۇنداقلا ئىرانداك ئىسلام ئىنقىلابىنى بېشىدىن ئۆتكۈزۈپ، جەمئىيەت كارتىنىسىنى يېڭىباشتىن سىزىپ چىققان دۆلەتنى كۆرۈپ بېقىش ئىدى.

※ ※ ※

بىز «بۇۋى ھەجەرنىڭ سۇ ئىزدىشى» مۇراسىمىنى تاماملىغاندا، غەلىبىنىڭ «لېكسۇس» ماركىلىق ماشىنىسى بىزنى سىرتتا كۈتۈپ تۇرغانىكەن. مەككىنىڭ ساتىرىشى چىقىش ئېغىزىدا تۇراتتى، ئۇ بىر تۇتام چېچىمنى سىمۇول خاراكتېرلىك قىرىۋالدى، شۇنىڭ بىلەن ھەج رەسمىي ئاياغلاشتى. بىزنىڭ بۇ كىچىك توپىمىزنى ھارغىنلىق تۇيغۇسى چۈلغىۋالدى، يەنە ئىشىنىڭ ئويلىغىنىمدەكدەك بولمىغانلىقىدىن ئەپسۇسلىنىشىمۇ بار ئىدى. گەرچە ئۇ كېيىنكى سەپىرىمنى نۇرغۇن يىپ ئۇچى بىلەن تەمىن ئەتكەن بولسىمۇ، لېكىن بۇ مەزگىللىك كەچۈرمىشلىرىم كىشىنى مەيۇسلەندۈرەتتى. ئەتراپلىق

ئويلىماسلىق مەن ئۇچۇن ئېيتقاندا قەستەن خاتالىق ئۆتكۈزگەنلىك ئىدى، يەنە كېلىپ، ھەممە كىشى ئۇنداقسىزلىنىپ قالاتتى. غەنى مەندىن ئەپۇ سوراپ: «بۇ قېتىملىق ئۆمرە ھەج تارىخىدىكى مۇكەممەل بولماي قالدى» دېدى. مەن دادامنى ئېسىمگە ئالدىم. ئۇ ئۆمرە ھەجگە قاتناشقاندا، ئېھرامىمۇ باغلىمىغان، بەلكى كاستۇم - بۇرۇلكا كىيىۋالغانىكەن. ئۆزۈمنىڭ تازا مۇنتىزىم مۇسۇلمان ئەمەسلىكىمنى كۆزده تۇتۇپ، مەنمۇ غەندىن ئەپۇ سورىدىم. كەرىم كېلەر يىلى ئۆزى بىلەن رەسمىي ھەجگە قاتنىشىشنى خالايدىغان - خالىمايدىغانلىقىمنى سورىدى. ئەسلىدە مەن ئۇنى چاقچاق قىلىۋاتىدۇ دەپ ئويلاپتىمەن، كېيىن گېپىنى ئىنتايىن ئەستايىدىل دېگەنلىكىنى بايقاپ قالدىم. مەن ئۆزۈمنىڭ كېلىدىغان - كەلمەيدىغانلىقىمنى جەزملەشتۇرەلمىدىم، ئەمما ئۇنىڭ مەندىن شۇنداق سوئالنى سورىغانلىقىدىن خۇش بولدۇم.

باشقا مۇسۇلمانلارنىڭ ماڭا بولغان قېرىنداشلارچە مۇئامىلىسىدىن تەسىرلەنمەسلىكىم مۇمكىن ئەمەس ئىدى. ئۆسۈپ يېتىلىش جەريانىدا بۇنداق ئېتىقادنى يېتىلدۇرمىگەنلىكىم تۇپەيلى، مەندىكى بۇنداق تەسىرات تېخىمۇ روشەن بولدى. مەلۇم مەندىن ئېيتقاندا، مېنىڭ مۇسۇلمانلىق سالاھىيىتىم، مەيلى ئۇ قايسى تېپقا تەۋە بولسۇن، ئاساسلىقى دادام مۇسۇلمان بولغاچقا، ئۇلار ماڭا مۇسۇلمان سۈپىتىده مۇئامىله قىلىۋاتاتتى. دادامنۇ پاكىستانلىق، بىراق بۇ مېنى ئۆزلۈكىدىن پاكىستانلىققا ئايلاندۇرالمايدۇ، پاكىستانلىقلارنىڭ نەزىرىده شۇنداق بولغان تەقدىردىمۇ ھەم شۇنداق. لېكىن، بىر مۇسۇلمان بولۇش بۇنىڭغا ئوخشىمايدىكەن.

مەن ئەگىرى - بۈگرى تاشيول بىلەن مېڭىپ بۇ شەھەردىن ئايرىلدىم. شۇ چاغدىكى مەككە خېلى جىمىپ قالغان، چىراغلارمۇ خىرەلىشىشكە باشلىغانىدى. شۇنىڭغا مۇناسىپ ھالدا، ماشىنىمىزنىڭ ئىچى تېخىمۇ قاراڭغۇلىشىپ، كوچا

چىراغلىرىلا ئۆزۈكسىز چاقناپ تۇراتتى. بىز شەھەرنىڭ چېتىگە يېتىپ باراي دېگەندە، ئىككى دانە سېرىق رەڭلىك ئەگمىنى كۆرۈپ قالدىم، ئۇلاردا قىلچە ئىسلام پۇرىقى يوق ئىدى.

— ماكدونالدمۇ؟

— ھەئە، — دېدى كەرىم، — مۇسۇلمانلارلا كىرىشكە بولىدىغان ماكدونالد.

ئۇيغۇر كتاب توربىكتى
ئۇيغۇرچە كتابلارنىڭ بىرىنى تاللىسى
www.uyghurkitap.com

ئىككىنچى قىسىم

ئۇيغۇر كتاب توربېكىتى
ئۇيغۇرچە كتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى
www.uyghurkitap.com

تارىخنىڭ ناتونۇش مېھمىنى

— ئەنە تېھران، — دېدى سادىق ئەپەندى، — ئەگەر مۇشۇنداق پاسكىنا ھاۋادىمۇ كۆرەلەيدىغان بولسىڭىز.

مەن كۆرەلمىدىم. ئۇپۇققا قىيسايغان قۇيۇق شەھەرنىڭ قوڭۇر رەڭ قېپىنى قاقلاپ تېخىمۇ قاتۇرۇۋەتكەندەك قىلاتتى. يىراقتا چوققىلىرىنى ئاپپاق قار قاپلىغان تاغ تىزمىسى شەھەرنى چۈمكىگەن نېپىز تۇمان ئىچىدە گىرۋەكلىرى پاسكىنا بولۇپ كەتكەن كارىۋات كىرلىكىگە ئوخشاپ قالغانىدى. بىز شەھەرگە جەنۇب تەرەپتىن كىردۇق، شەھەرنىڭ شىمال تەرىپىنى قورشاپ تۇرغان تاغ چوققىلىرى تېھرانىنى بۆشۈكتە بىنا قىلىنغان شەھەرگە ئوخشىتىپ قويغانىدى.

— ئەتە پاكىز بولۇپ كېتىدۇ. ئەتە مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ تۇغۇلغان خاتىرە كۈنى، — دېدى سادىق كۇلۇپ قويۇپ، — ئىسلام دىنىنىڭ پەيغەمبىرى.

بىز ناھايىتى چوڭ سېرىق گۈللۈك لاماركىيە ئوتىنىڭ يېنىدىن ئۆتتۇق، ئۇنىڭ ئۈستى تەرىپى تۈتىشىپ كەتكەن چوققىلىق مۇنار شۇ تاپتىكى قاراڭغۇلۇقتا مىس رەڭ كۆرۈنەتتى.

— ئاۋۇ نېمە؟

— ھە، ئۇ ھۈمەينىنىڭ... ئىشقىلىپ، ھۈمەينىنىڭ بىرنېمىسى، — سادىق ئەپەندىنىڭ ھارغىنلىقتىن يۇمۇلۇپ كېتىۋاتقان كۆزلىرى بىردىنلا چاقناپ كەتتى، — ئۇ ھۈمەينىنىڭ قەسىرى، — دەپ قوشۇمچە قىلغاچ قاقاھلاپ كۇلدى، ئۇنىڭ ئاۋازىدىن فىرانسۇزچە تەلەپپۇز بىلىنىپ

تۇراتتى.

ئوقۇش تارىخىدىن ئېيتقاندا، سادىق ئەپەندى تاكسى شوپۇرى بولماسلىقى كېرەك ئىدى. يېشىدىن قارىغاندىمۇ، شۇ كۈنى ئەتىگەندە ماشىنىسىنى ھەيدەپ تۆت يۈز كىلومېتىر يول يۈرۈپ ئىسفاھانغا مېنى ئالغىلى بېرىپ، يەنە شۇ يولى بىلەن قايتىپ كېلىشىنىڭ ئورنى يوق ئىدى. لېكىن، ئۇ ئىران ئىنقىلابى مەزگىلىدە ھىندىستاندا ئىقتىسادشۇناسلىقتا ئوقۇغانلىقىنى ئېيتقاندا، يېشىنى خاتا مۆلچەرلەپ قالغانلىقىمنى بىلدىم. يۈزىدىكى چوڭقۇر قورۇقلار، قورۇلۇپ كەتكەن ئىككى مەڭزى ۋە بوشاشقان كۆز خالتىسىغا قاراپ، ئۇنىڭ ئەللىك نەچچە يېشىغا يەنە ئون بەش ياشنى قوشۇۋەتكەنىدىم. ئىنقىلابنىڭ پارتلىشى ئۇنىڭ ئىقتىسادشۇناسلىق بويىچە ماگىستىرلىق ئوقۇشىنى ئۈزۈپ قويغان. نۇرغۇن ئىرانلىقلا ئوخشاش، ئۇ ۋەتەنگە قايتىپ ئاتا ـ ئانىسىدىن خەۋەر ئېلىش يولىنى تاللىۋالغان. ئۇ بىر دوستى بىلەن كىيىم ـ كېچەك تىجارىتى قىلغان، بىراق بىرنەچچە يىل ئۆتمەيلا مەغلۇپ بولغان.

ـــ شېرىكىم بىلەن ئارىمىزدا بەزى مەسىلىلەر يۈز بەردى، ـــ دېدى ئۇ ئاڭلىنار ـ ئاڭلانماس قىلىپ، ـــ لېكىن، بۇنى دېمىگەندىمۇ، ئەينى چاغدا تىجارەت قىلىش ھەقىقەتەن تەس ئىدى، ئۇرۇش مەزگىلىدە تۇرۇۋاتاتتۇق.

كۆز ئالدىمىزدا رەڭگارەڭ مەنزىرە زاھىر بولدى: يۇرۇشلۇق ياتاق بىناسىنىڭ ئالدىغا گىلەم ئېسىلغان، گىلەمگە 20 ـ ئەسىرنىڭ 80 ـ يىللىرىدىكى ئىران ـ ئىراق ئۇرۇشى مەزگىلىدە كۆكنارلىقتا قۇربان بولغانلارنىڭ رەسمى چۈشۈرۈلگەنىدى؛ بىر ئېلىكتىرون سىزغۇچ قىزىل ئىشكالىسى بىلەن بۇلغىنىش دەرىجىسىنى توغرا ئۆلچەپ تۇراتتى؛ بىر تال يېشىل رەڭلىك سولياۋ كاكتۇس ۋە بىر تۇپ قىزغۇچ كوكۇس پالمىسى؛ قاتناش قىستاڭچىلىقىدىكى يۇقىرى سۈرئەتلىك تاشيول؛ ئېگىز ـ پەس

تۆت ياكى بەش قەۋەتلىك ئىمارەتلەر. بەزى ئىمارەتلەرنىڭ كۆك گىرۇەكلىرىگە كۈموش رەڭلىك نۇر قايتۇرغۇچ غىش شەكىللەر چۈشۈرۈلگەن؛ بەزى ئىمارەتلەر بولسا چاسا شەكىللىك ھېچقانداق رەڭ بېرىلمىگەن، پەقەت سۇر رەڭلىك ئالىيوماسىن دېرىزە رامكىلىرىلا بار. دات رەڭلىك ناھايىتى چوڭ ئىمارەت يۇمىلاق شەكىللىك بىر پارچە يەرنىڭ ئوتتۇرىسىدا قەد كۆتۈرگەن بولۇپ، بىرمۇ دېرىزىسى يوق، ھەربىر قەۋەتكە تار يوشۇرۇنۇش ئورنى قويۇلغانىدى. شەھەرنىڭ شىمال قىسمىغا يۇرۇشمىزگە ئەگىشىپ، ئەتراپتىكى ئىمارەتلەرنىڭ بويى پەسلەشكە باشلىدى. بۇ يەردىن تېخىمۇ كۆپ نۇر قايتۇرغۇچ ئەينەكلەرنى كۆرگىلى بولاتتى، ئۇلارنىڭ كۆپىنچىسى مۇز كۆك رەڭلىك، بەزىلىرى قارا رەڭلىك ئىدى، بۇلاردىن باشقا، يەنە نۇرغۇن ئاق رەڭلىك مۇنار بار ئىدى. ھېچقانداق قەدىمكى ئىزنالار، ئالاھىدە زامانىۋى نەرسىلەر، ئۆزگىچە ئىران ئۇسلۇبىدىكى نەرسىلەر، پەۋقۇلئاددە غەربچە ئىزنالارمۇ يوق ئىدى. بۇ يەرنىڭ مەنزىرىسى تۇتۇق، پىلانلاش كەمچىل بولۇپ، بىرەر ئۆلچەملىك قۇرۇلۇشنى تاپقىلى بولمايتتى. تارىخنىڭ گىرۋىكىدە تۇرۇۋاتقان بۇ شەھەرگە ھەرقانداق مەدەنىيەت تامغىسى بېسىلمىغان، لايىھەلەش كەمچىل بولۇپ، ئۇنىڭ تەرەققىياتىغا يېتەكچىلىك قىلىۋاتقىنى ئىنسانلارنىڭ ئۇزۇكسىز كۆپىيىشىلا ئىدى. شەھەرلىشىش جەريانىدىكى بايلىق ۋە مەرتىۋىگە قاراپ مۇئامىلە قىلىش يەر شەكلى مەنزىرىسىدە تەسۋىرلەپ بېرىلگەنىدى. يانتۇلۇقتا بىنا قىلىنغان بۇ شەھەردە بايلار ئېگىزلىكتە، نامراتلار پەستە تۇراتتى. يەنە كېلىپ، نامراتلار رايونى ئەڭ قاتتىق بۇلغانغان جاي ئىدى.

سەپەرنىڭ بۇ مۇساپىسى كىشىنى قاتتىق مۇگدەك باستۇراتتى. زىيادە ئېشىپ كەتكەن ئاھالە قاتناش ئارىلىدىكى غول يوللاردىن كەڭرى كوچىلارغا سىڭىپ كېتەتتى، ئاندىن يەنە كىچىك كوچىلارغا كېلىپ، بۇ شەھەرنى پالەچ بولمىغان

تەقدىردىمۇ، تارتىشىپ قېلىش كېسەللىكىگە گىرىپتار بولۇپ قالغاندەك كۆرسىتەتتى. بىز قىزىل چىراغ يانغاندا خېلى تۇرۇپ قالدۇق، مەن ماشىنىنىڭ دېرىزە ئەينىكىنى چۈشۈرۈۋۈتىدىم، ئىس - تۈتەكلىك ئىسسىق ھاۋا ماشىنىغا كىردى. قارا كۆزئەينەك تاقىغان، بېشىغا قارا، سېرىق چېكىتلىك ياغلىق ئارتۇالغان بىر قىز ئالدىمىزدىن ئۆتۈپ كەتتى. بۇنىڭدىن باشقا رەڭلىك نەرسىلەردىن پەقەت سېرىق رەڭلىك تاكسى ۋە ھال رەڭ ئاپتوبۇسلارلا بار ئىدى.

مەن ئەرەب يېرىم ئارىلىدا بىرنەچچە كۈن كۆپرەك تۇرۇپ قالدىم، ئاندىن ئىككى ھەپتىگە سوزۇلىدىغان ئىران نورۇز بايرىمىنى ئۆتكۈزدۇم، يەنە جەنۇبتىكى شەھەر شىرازدىن شىمالغا يۈرۈپ تېھرانغا بېرىش يولىدا بىرمۇنچە ۋاقىتنى سەرپ قىلدىم. 4 - ئاي مەزگىلى ئىدى، ساياھەت ۋىزامىنىڭ ئاران بىر ئاي ۋاقتى قالغانىدى.

ئىككى ئەرەب دۆلىتى — سۇرىيە بىلەن سەئۇدى ئەرەبىستاندىكى بىرقەدەر ئوڭۇشلۇق بولغان كەچۈرمىشلىرىمگە ئاساسلانغاندا، بۇ يەردىكى ئىشىم ئەسلىي مۆلچەرىمدىكىدىن ئاسانراق بولۇشى كېرەك دەپ قارايتتىم. مەن ئاشۇ دۆلەتلەردە نازارەت رادارىدىن ئاسان قۇتۇلغان، سىياسىيغا چېتىشلىق ئىشلار ياكى ھۆكۈمەتنىڭ چىشىغا تېگىپ قويغان كىشىلەرنى سۈرۈشتۈرمىسەملا، يېڭىلىغىلى بولىدىغان ساياھەت پاسپورتىنى ئىشلىتىش ئىزچىل ياخشى ئۇسۇلۇم بولۇپ كەلگەنىدى.

ياتاق بىناسى بىر چوڭ ئىمارەتلەر توپىغا جايلاشقانىدى، ياتاق بىناسىنىڭ ئىككى تەرىپىدىن شەھەرگە نەزەر تاشلىغىلى بولاتتى: شىمال تەرىپى تاغ بولۇپ، ئاز - تولا گىياھ ۋە ئېگىزرەك ئىمارەتلەر بار ئىدى؛ جەنۇب تەرىپىدە پاكار - پاكار ئۆيلەر ۋە ئىس - تۈتەكلەر يېيىلىپ كەتكەنىدى. ئەتراپىمىنى سېمونت ئۆگزىلەر قورشاپ تۇراتتى، ئۇستىگە ھاۋا تەڭشىگۈچ، تەرەكلىك كوندىنساتور، تېلېۋىزور ئانتېننىسى ۋە ئېھتىيات بىلەن

جايلاشتۇرۇلغان سۇنئي ھەمراھ ئانتېننالىرى. مىجىز ـ مىجەز ئورۇنلاشتۇرۇلغاندى. قىستا ـ قىستاڭچىلىقتىن ياشقا، تېھراندىكى شاۋقۇن، ئىس ـ تۈتەك ۋە سېمونتتىن ھاسىل بولغان بىر خىل ئارىلاشما سىزىقنىڭ تەڭپۇڭلۇقىنى ئۇزۇقسىز قالايمىقان قىلىپ تۇراتتى. بۇ سىزنى غېپىدە قېچىپ كېتىشنى ئويلاشقا مەجبۇر قىلىدىغان شەھەر ئىدى. كۆرۈش سېزىمىنى سۇسلاشتۇرىدىغان بىردىنبىر نەرسە، شۇنداقلا بۇ يەرگە بۇ شەھەرنى بىنا قىلىشتىكى بىردىنبىر سەۋەب دەل ئاشۇ تاغلار ئىدى. چوڭقۇر سۇ رايونىدىكى ئۇچ ئىنگلىز چىسى كېلىدىغان بىچارە يېشىل سۇنى ھېسابقا ئالمىغاندا، سارايىنىڭ سۇ كۆلچىكى قۇرۇق. يان تامغا «ھاياتلىق = جىنسىي قىلمىشتىن يۇققان كېسەللىك» دېگەن سۆزلەر قىزىل رەڭدە قاغا پۈتى قىلىپ يېزىلغانىدى.

※ ※ ※

مەن ئۇچۇن ئېيتقاندا، دەسلەپكى بىرنەچچە كۈندە تېھران كىشىنى قىزىقتۇرىدىغان شەھەر بولدى: ھازىرقى زامان كىرىزىسىغا پاتقان شەھەر، ئېنېرگىيە تولۇق، ماراقچى كۆزلەر تەكىلىپلا تۇرغان. بۇ يەنە پىتنە ـ پاسات يامرىغان شەھەر ئىدى. ياز كېلىش ئالدىدا قىزلارنىڭ كىيىنىشىنىڭ لايىقىدا بولمىغانلىقى توغرىسىدىكى پىتنە ـ پاساتلار تەرەپ ـ تەرەپتىن يېغىپ كېتەتتى؛ غەرب مۇزىكىلىرىنى قويدۇڭ، دەپ ماشىنىلار توسۇۋېلىنىدۇ، ئاندىن تۈيۇقسىز ھۇجۇم قىلىپ، ماشىنىلار مۇسادىرە قىلىنىدۇ، بۇلارنىڭ ھەممىسى ھۆكۈمەتنىڭ ئومۇميۈزلۈك قىسىش سىياسىتىنىڭ ئالامەتلىرى ئىدى. شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا، ئاخبارات ۋاسىتىلىرى قۇم شەھىرىدىكى دىنىي زاتلار پۈتۈن كۈچى بىلەن قارشى تۇرغان بولسىمۇ، ئاياللار

يەنىلا تۇنجى قېتىم تەنتەربىيە سارىيىغا كىرىش ھوقۇقىنى قولغا كەلتۈردى دەيتتى. خەلق داۋاملىق ھۆكۈمەتنىڭ بۇ پەلىپەتىش خەۋەرلىرىنى ئوقۇش بىلەن ئالدىراش ئىدى.

مېنىڭ ھوشيارلىقىم تېھراندا بوشاشتى، سەۋەبى بۇ يەردىكى كىشىلەرنىڭ گەپ - سۆزلىرى بەكلا ئوچۇق، ناھايىتى ئەركىن بولۇپ، ئۇلار ماڭا بەكلا ئىشىنىدىغاندەك كۆرۈنۈپ، ئەنسىرىگۈدەك ھېچنېمە يوقتەك تۇيۇلدى. مەن سۈرىيەگە كەلگىنىمگە بىرنەچچە ھەپتە بولغان كىشى بولساممۇ، يەنىلا بەك ئېھتىيات قىلدىم، ئاممىۋى سورۇن ياكى تېلېفوندا زىيارەتنى زادىلا قوبۇل قىلمىدىم. ھالبۇكى، ئىراندا كىشىلەر كۆزقارىشىنى بايان قىلغاندا قىلچە ئەيمەنمەيلا قالماي، بەلكى نارازىلىقىنى يۇقىرى ئاۋازدا ئىپادىلەش جەريانىدا خۇشاللىققا ئېرىشىدىكەن. شىمالغا بېرىش سەپىرىدە، مەن يەرلىتىكى بىر ئالىي مەكتەپتە ئوچىراتقان بىر ئوقۇغۇچى ھۈزۈرلانغان ھالدا: «بىزنىڭ ئىنقىلابىنىڭ ئاللىقاچان ۋاقتى ئۆتتى» دېدى.

بۇنداق كەيپىيات مېنىڭ نىشانىمغا ئىنتايىن ماس كېلەتتى. مەن سەپەرنىڭ بۇرۇلۇش نۇقتىسىدا تۇراتتىم. مۇسۇلمانلار بىلەن مۇئامىلە قىلىشقا سېلىشتۇرغاندا، مەن ئىسلام ئىنقىلابىنىڭ بۇ يەردە قانداق جەمئىيەتنى بەرپا قىلغانلىقىنى كۆرۈپ بېقىشنى بەكرەك خالايتتىم. بارت، ئابدۇللالارنىڭ كېلەچىكىنىڭ — مانچېستېر ۋە ئىستانبۇلنىڭ دەبدەبىلىك سۆزلىرىدىلا ئەمەس — تېخىمۇ ئۇلۇغۋار، كەڭ ئارقا كۆرۈنۈشتە قانداق زاھىر بولىدىغانلىقىنى بىلگۈم بار ئىدى. مەن بۇنىڭ بىر خىل تەييارلىق ياكى بىرلىشىش نۇقتىسى ئىكەنلىكىنى، دادام خېتىدە ماڭا قويغان «پاكىستانىنى تېخىمۇ ئوبدان چۈشەن» دېگەن ئىككىنچى خىرىسنى كۈتۈۋېلىشقا باشلىغانلىقىمنى ھېس قىلاتتىم. لېكىن، بۇنىڭ ئالدىدا مەن بىر كىشىنى، يەنى بۇ

ئىسلام جۇمھۇرىيىتىدىكى مۇۋەپپەقىيەت قازانغۇچىنى كۆرۈشۈم كېرەك ئىدى.

※ ※ ※

مۇھەممەد رەھمىنىڭ يېشى ئىسلام ئىنقىلابىنىڭكىنىڭ ئىككى ھەسسىسگە تەڭ ئىدى. ئۇنىڭ ھاياتىنىڭ ئالدىنقى يېرىمى ئىران پادىشاھلىقى ھۆكۈمرانلىقىدا ئۆتكەن، كېيىنكى يېرىمى بولسا ئىسلام جۇمھۇرىيىتىدە ئۆتۈۋاتاتتى. شوپۇرۇم سادىق بىلەن ئوخشاشلا، ئۇمۇ ھىندىستاندا بىلىم ئالغاندى. ئۇ دېھلىدىكى ھىندىستان سانائەت پەنلىرى ئىنستىتۇتىدا ئوقۇغان، بۇ رىقابەت ئىنتايىن كەسكىن بولىدىغان ئالىي مەكتەپ ئىدى. شۇ چاغلار 20 ـ ئەسىرنىڭ 70 ـ يىللىرى بولۇپ، مۇھەممەد رەھمىنىڭ ھىندىستاندىكى كۈنلىرى ناھايىتى كۆڭۈللۈك ئۆتۈۋاتقان، ئىراندا بولسا غايەت زور ئۆزگىرىش يۈز بەرگەنىدى. ئۇ 1979 ـ يىلىدىكى ئاشۇ ۋەقەلەرگە ئىنتايىن ئۆزگىچە ئۇسۇل بىلەن قاتناشقانىدى. سىياسىي پائالىيەتلەردە جۇشقۇنلۇقىنى ئىپادىلەپ، ئىران پادىشاھلىقىغا قارشى تۇرغان، ئىنقىلاب باشلانغاندا، ھىندىستاندا ئوقۇۋاتقان بىر توپ ئىرانلىق ئوقۇغۇچى بىلەن بىرلىكتە ئىران باش ئەلچىخانىسىنى ئىگىلىۋېلىپ، ئىسلام جۇمھۇرىيىتى قۇرۇلغانلىقىنى جاكارلىغانىدى. تەخمىنەن چارەك ئەسىردىن كېيىن، ئۇ شەخسىي كارخانا غوجايىنىغا ئايلانغان، ئىنقىلابتىن كېيىنكى يىللاردا مەنسەپ ـ ئابرۇيى تېز ئۆسكەنىدى. تەرجىمھالىدىن قارىغاندا، ئۇنى ئىسلام ئىنقىلابىدىكى ئەتىۋارلىق كىشى ھېسابلاشقا بولاتتى.

مەن تېھرانغا كەلگەن دەسلەپكى بىرقانچە كۈندە ئۇنىڭ بىلەن كۆرۈشتۇم، شۇ چاغدا ئۇنىڭ ئوقۇغۇچىلىق دەۋرىدىكى كەچۈرمىشلىرىدىن بىلىدىغانلىرىم بەك ئاز ئىدى. شەھەردىكى

بىر مودا رايوتدا ئۇنىڭ بىناسى بار بولۇپ، تاملىرى قېنىق رەڭلىك ياغاچ بىلەن زىننەتلەنگەن مېھمانخانىسى غوجايىنىڭ ئىلكىدىكى بايلىقنى ئاشكارىلاپ تۇراتتى. ئارىلىقى بىر دەك قىلىپ ئېسىلغان رەسىم رامكىلىرىدا بالىي ئارىلىدىكى شاللىق، ئارىزونادىكى قۇملۇقتا پېتىۋاتقان قۇياش ۋە باشقا مەنزىرە رەسىملىرى بار ئىدى. مۇھەممەد كىرىپ كەلدى، ئۇ قوڭۇر رەڭلىك تولىستوپكا، ئىچىگە كۆك كۆڭلەك كىيىۋالغانىدى. ئۇ قاۋۇل، چىرايى تاتىراڭغۇ بولۇپ، ئۆچكە ساقال قويۇۋالغان، قىزغىن مۇئامىلىلىك، كىشىگە كۆڭۈللۈك كەيپىيات ئاتا قىلىدىغان كىشى ئىدى. ئۇنىڭ ئۆزىگە ئىشىنىشى ۋە سالاپىتى، نەپىس ياسالغان ئالتۇن گىرۋەكلىك كۆزئەينىكى ۋە «بىرېتلىك» ماركىلىق سۇ ئۆتمەس قول سائىتى ئۇنىڭ مۇۋاپىقىيەت قازانغانلىقىنى ئىپادىلەپ تۇراتتى. مەن باللىق ۋاقتىمدا ھىندىستاندىلا ئۇنى تونۇيتتۇم، بىراق سەمىمىلىكى ۋە كۈلكە ئاۋازىلا ئېسىمدە قالغانىدى.

مەن تېخى ئۆزۈمنى ھېچقانچە تونۇشتۇرمايلا، گەپنىڭ تېمىسى سىياسىي ۋە يازۇچىلىدىكى ئايالىلارنىڭ كۆڭلەكلىرىدىكى نەقىشلەرگە يۆتكىلىپ كەتتى. ئۇ قاپىقىنى تۇرۇپ، سۇرلۇك قىياپەتكە كىردى:

— ئىران پادىشاھلىقى ھۆكۈمرانلىق قىلغان مەزگىلدە بىز تېخىمۇ مۆتىدىلرەك ئىدۇق، بىراق ھازىرمۇ بۇ دۆلەت يەنىلا مۆتىدىل دۆلەت، بەلكى بۇ ھاكىمىيەت ئاياغلاشقاندىن كېيىنمۇ بۇ ھالەت يەنىلا داۋاملىشىدۇ،

مەن ئۇنىڭ ئىنقىلابنى قوللايدىغانلىقىنى بىلەتتىم، شۇڭا بۇنداق دېگەنلىكىنى ئاڭلاپ، بۇ باھاسىغا ئازراق شەخسىي تۇس قوشۇلغاندەك، يەنى بىر ناتونۇش ئادەم ئۆزىنىڭ ئائىلىسىدىكى ئامراقلىق ۋە دۇشمەنلىكىنى سۆزلەۋاتقاندەك تۇيۇلدى.

— مەن بۇنداق گەپنى، يەنى بۇ ھاكىمىيەتنىڭ ئاياغلىشىش ۋاقتى دېگەن گەپنى دائىم ئاڭلاپ تۇرىمەن. سىزنىڭچە، قاچان

يۇز بېرەر؟

— ياش ئەۋلادلار ئۆزگىرىش ئېلىپ كېلىدۇ، — دېدى مۇھەممەد رەھىمى، — سىلەر ناھايىتى تېزلا ھەربىكىنىڭ كېلىسىلەر، مەسىلەن، ھەتتا پەقەت بىر ياكى ئىككى يىلدىلا ئالدىنقى شەرت شۇكى، ھەرقانداق چەت ئەل كۇچلىرىنىڭ ئارىلىشىشى بولماسلىقى كېرەك. ئارىلىشىش بولمىسا، ناھايىتى تېزلا ئىشقا ئاشۇرغىلى بولىدۇ. لېكىن، ياشلار ئارىلىشىپ قالسا، بۇ ھاكىمىيەت يوقالمايدۇ، چۈنكى ئۇلارنىڭ مەۋجۇتلۇقى خەلقنى بىردەك ئىتتىپاقلاشتۇرالايدۇ. چەت ئەل كۇچلىرى بۇ يەرنى ئىراققا ئايلاندۇرالمايدۇ.

قۇرۇق قول ئىگىلىك تىكلىگەن بۇ كىشىنىڭ ۋۇجۇدىدا بىر خىل كۇچلۇك خاراكتېر بار ئىدى، بۇنىڭغا ئۇنىڭ ئۆتمۈشتىكى سىياسىي ھاياتى قوشۇلۇپ، دادامنى ئەسلىتىپ قويدى. ئۇنىڭ سۆزلەش ئۇسۇلى نۇتۇق سۆزلەشكە بەك ئوخشاپ كېتەتتى، ئۆزىگە تولۇق ئىشەنچ بولغاچقا، كۆزقارىشىنى ئىنتايىن مۇئەييەنلەشتۇرۇپ ئوتتۇرىغا قويياتتى. سۆھبەتلىشىش ئارىمىزدا بىر خىل غۇۋا يېقىنچىلىق تۇيغۇسىنى پەيدا قىلدى. بۇ چاغدا ئۇ شۇنچە جىددىي تېمىدا پاراڭلاشقانلىقى ئۈچۈن سەل ئوڭايسىزلانغاندەك بولدى. ئۇ مېنى بىر ئاشخانىغا بېرىپ چۈشلۈك غىزا يېيىشكە تەكلىپ قىلدى ۋە مېنى باشلاپ مېھمانخانىدىن ئايرىلدى. ئۇنىڭ خىزمەت رايونى تىنچ يان كوچىدا بولۇپ، ئۇ يەردىن ئۆتسەكلا شەھەرنىڭ ئەڭ ئاساسلىق كوچىسى ۋارىئاسقا يېتىپ باراتتۇق. شۇ تاپتىكى كوچىلار گۈزەل باھار مەنزىرىسى تۇسىگە كىرگەن، قۇياش نۇرى چىنار شاخلىرىنىڭ ئارىسىدىن ئۆتۈپ پەسكە چۈشۈپ تۇراتتى، بۇ چىنارلار فىرانسىيە چىنارى دەپمۇ ئاتىلاتتى. ئۇ بىر خىل كۆركەم دەرەخ بولۇپ، كەشمىر جىلغىسىدا باراقسان ئۆسۈپ، ئەتراپقا خۇش پۇراق چاچاتتى، چوققىسىدا كەڭ سايىۋىنى بار ئىدى، يوپۇرمىقىنىڭ شەكلى كىچىك بالىلارنىڭ ئالقىنىغا

ئوخشاپ كېتەتتى. ژارئاس كوچىسىنىڭ ئۇ بېشى تاغ چوققىسى بولۇپ، بىزگە بەك يېقىن ئىدى، شۇ كۈنى ئەتىگەنده ئۇ كىنو دېكىراتسىيەسىدەك كۆرۈنمەكتە ئىدى. كوچىنىڭ ئىككى تەرىپىده قەھۋەخانا، ئايالار كىيىم ـ كېچەك دۇكىنى، يايما، مېھمانخانا ۋە ھەرقايسى دۆلەتلەرنىڭ ئەلچىخانىلىرى قەد كۆتۈرۈپ تۇراتتى. بۇ يەردىمۇ ئىران ئىسلام جۇمھۇرىيىتى ئىنتىزام قىسمىنىڭ گازارمىسى بار ئىدى. بەزى ئۆزگىچە كېچىلەردە پىكاپلار كوچا بويلاپ ئۈزۈن سەپ بولۇپ تۇراتتى، ئارقىدىنلا ماشىنىدا چاقچاق قىلىش ئويۇنى باشلىنىپ كېتەتتى. بۇ تېھراندىكى بىر تۇرلۇك پائالىيەت ئىدى، ئوغۇللار ماشىنا ھەيدەپ قىزلارنىڭ ئالدىغا ئۆتۈپ كېتىپ، ئۆزئارا كۆز بېقىشاتتى، كۈلۈمسىرىشەتتى، باغاقچە تاشلىشاتتى، ساقاللىق ئەرلەر پەيدا بولۇپ قالسا، شۇ ھامان تارقىلىپ كېتەتتى.

ئاشخانىنىڭ ئىسمى «Bistango» ئىدى. قىسقىغىنا پەلەمپەي بىلەن ماڭغاندىن كېيىن ئىچىگە كىرگىلى بولاتتى. بۇ يەرنىڭ كۆلىمى كىچىك، ئەمما ناھايىتى يورۇق، ئاق داستىخانلىرى پاكىز، ئۈستەلدە ئېسىل ئەينەك ئىستاكانلار بار ئىدى. ئاشخانا دىرېكتورى مۇھەممەدنى تونۇيدىكەن، ئۇنىڭ بىلەن قىزغىن سالاملىشىپ، بىزنى ئۆينىڭ مەركىزىدىكى ئۈستەلگە باشلاپ ئولتۇرغۇزدى. مۇھەممەد دائىم تونۇش كىشىلەرنى ئۆچراتقىلى بولىدىغان ئاشخانىدا تاماق يېگەنده، ئادىتى بويىچە ئەتراپىدىكى ئۈستەللەرگە بىر قۇر تېز كۆز يۈگۈرتتى. غىزالانغۇچىلارنىڭ كۆپىنچىسى چوڭ ياشلىق كىشىلەر ئىدى، ئۇلار قارا كاستۇم ـ بۇرۇلكا كىيىۋالغان بولۇپ ماڭا مانخاتتان شەھەر مەركىزىدىكى بىر شىركەتنىڭ ئاشخانىسىغا كىرىپ قالغاندەك تەسىرات بەردى. بۇ يەرده كۈتكۈچىدىن بىر پارچە ھاراق تىزىملىكىنى ئېلىش ئادەتتىكى ئىش ئىكەن.

ھىندىستاندا بالىلىق دەۋرىم ئۆتۈپ كەتكەندىن كېيىن، مەن مۇھەممەدنى قايتا كۆرۈپ باقمىغانىدىم، بىراق 1980 ـ يىلى

www.uyghurkitap.com

هـنـدىستـانغا بـىر قېتـىم بارغاتـلـىقىنى تىلغا ئالغـانـدا، هىندىستاندا تۇرۇۋاتقان چاغدا ئەمەس، بەلكى ئۇيغۇرگە تۇغقان يوقلاپ بارغاندا ئۇنىڭ بىلەن تونۇشقانلىقىمنى بىلدىم. 1980 - يىلى پۈتكۈل مۇسۇلمان دۇنياسى شىددەتلىك دولقۇنلار ئىچىدە دەۋرەپ تۇراتتى: دەل ئالدىنقى يىلى نۇرغۇن ۋەقەلەر يۈز بەرگەن، يەنى سوۋېتلىكلەر ئافغانىستانغا تاجاۋۇز قىلىپ كىرگەن، مەككىدىكى كەئبە ھۇجۇمغا ئۇچرىغان، زۇلپىقار ئەلى بۇتتوغا ئۆلۈم جازاسى ئىجرا قىلىنغان...

— شۇنداق، هەممە ئىش قالايمىقانلىشىپ كەتتى، كېيىنچۇ؟

— شۇنداق، — دېدى ئۇ كۈلۈپ، ئۇنىڭ ئۆزىمۇ ئاشۇ ئەنسىز يىللاردىكى داۋالغۇشلاردىن تەئەججۈپلەنگەندەك قىلاتتى، — مەن ۋەتەنگە قايتىپ يەتتە كۈندىن كېيىن ئۇرۇش پارتلىدى. ئىراق بىلەن ئۇرۇش قىلىش بىر خىل قورال سۈپىتىدە، ئىسلام جۇمھۇرىيىتى تۈزۈلمىسىنى مەجبۇرىي يولغا قويۇش، بارلىق ئۆكتىچى كۈچلەرنى سۈپۈرۈپ تاشلاش ئۈچۈن پايدىلىنىلغان، ئاخىرىدا ئۇرۇشنىڭ دەرىجىسى كۆتۈرۈلۈپ، بەش يۈز مىڭ ئىرانلىق ھاياتىدىن ئايرىلغانىدى. ئۇرۇشنى قوزغىغىنى سادام ھۈسەين، ئۇرۇشنى سوزغىنى ھۈمەينى بولدى. گەرچە ئىراقلىقلار ئامېرىكىنى ئارقا تىرەك قىلغان بولسىمۇ، يەنىلا بەش يۈز مىڭ جاننى ئۈزىتىپ قويغانىدى... بۇ ئۇرۇشنىڭ خەلق تۇرمۇشىغا كۆرسەتكەن تەسىرى ئىنقىلابنىڭكىدىن كۆپ ئېشىپ كەتكەن.

لېكىن، 1980 - يىلى يەنىلا قاتمۇقات تۇمان قاپلىغان بىر يىل بولدى: ئىران پادىشاھى ۋە ساۋاك، يەنى ئۇنىڭ قىساس ئېلىش خاراكتېرلىك مەخپىي قوشۇنى بىر يىلنىڭ ئالدىدا ئۇن - تىنسىز يوقالدى؛ بىر قاتار سىياسىي پائالىيەتلەر يەنىلا داۋاملاشماقتا ئىدى؛ دىنىي ھاكىمىيەت تېخى كەڭ كۆلەمدە ھاكىمىيەت يۈرگۈزۈشكە باشلىمىغانىدى، بەزى كىشىلەر يەنىلا ئىنقىلابنىڭ يېتىپ كېلىپ ھۈمەينىنىڭ تەختتىن چۈشۈشىگە

تۇرتكه بولىدىغانلىقىغا ئىشىنەتتى.

— ئەگەر شۇ چاغلاردا سىياسىيغا ئارىلاشقان بولسام، — مۇھەممەد بىر سىرنى يوشۇرۇۋاتقاندەك يەنە كۈلدى، — بىلەمسىز، ھازىر مىنىستىر دەرىجىلىك ئەرباب بولۇپ قالاتتىم. ھازىر دىپلوماتىيە مىنىستىرى بولۇپ تۇرۇۋاتقان ھېلىقى نەرسىمۇ ھىندىستاندا ئوقۇغان، بىراق مەن سىياسىينىڭ بىر خىل پاسكىنا سودا ئىكەنلىكىنى بۇرۇنلا تونۇپ يەتكەنىدىم، ئۇنىڭ بىلەن ئۆزۈمنى بۇلغاشنى ھەرگىز خالىمايمەن.

مۇھەممەد ئىرانغا قايتقاندا، ھىندى خوتۇنى بىلەن گۈدەك بالىسىنى بىللە ئېلىپ كەلگەن. ئىرانىنىڭ ئەينى چاغدىكى ئىنقىلاب ۋە ئۇرۇش ۋەزىيىتىدە، ئۇ تامامەن رونىق تاپالايتتى. لېكىن، ئۇ كىچىككىنە مۇمكىنچىلىككە تايىنىپ ئىقتىسادىي ۋە شەخسىي نەتىجە جەھەتتە ئۇتۇق قازانغان، بىراق ھىندىستاندىكى چېغىدا يۇقىرى ئاۋازدا قوللىغان ئىنقىلابقا بولغان ئارزۇسى يوققا چىققانلىق تۇيغۇسى پەيدا بولغان. ئۇ نەپىس كۆزئەينەك ئاستىدىكى چوڭقۇر مەنىلىك كۆزلىرى بىلەن ماڭا قاراپ:

— بىزنىڭ نېمە ئۈچۈن ئىنقىلاب قىلغانلىقىمىزنى بىلەمسىز؟ — دېدى.

— نېمە ئۈچۈن؟ — دەپ سورىدىم مەن بىردەملىك سۈكۈتتىن كېيىن.

بۇ چاغدا ئۇنىڭ كەسكىن كەيپىياتى سەل پەسەيگەنىدەك بولدى.

— چۈنكى، كىشىلەرنىڭ يەنە قىلغۇدەك ئىشى قالمىدى، — دېدى ئۇ، — نېفىت بىزگە ئىنتايىن كۆپ بايلىق ئاتا قىلدى، ھەتتا بىر ئوقۇتقۇچىمۇ پۈتۈن ئائىلىسىدىكىلەرنى باشلاپ ياۋروپاغا سایاھەتكە بارالايدىغان بولدى. كىشىلەرنىڭ ھەممە نەرسىسى تەل بولدى. ھەربىر ئوقۇغۇچى ئوقۇش مۇكاپات پۇلىغا ئېرىشىپ چەت ئەلگە ئوقۇشقا بارالايدۇ. بىز بۇلارنىڭ نېمە ئەھمىيىتى بارلىقىنى بىلمىدۇق ! پادىشاھ دېموكراتىيەنى يولغا

قويدى. بىز دېموكراتىيەنىڭ مەنىسىنى ئۇنىڭ ئوردىسىنىڭ سىرتىدا تۇرۇپ، يۇقىرى ئاۋازدا: «پادىشاھ تەختتىن چۈشسۇن!» دەپ توۋلاش دەپ بىلدۇق. بىزنىڭ ئىلگىرىلىشىمىز بەك تېز بولۇپ كەتتى. پادىشاھ ئۆزىنى بىر زامانىۋى ئادەم دەپ قارىپ، بۇ دۆلەتنى تېز سۇرئەتتە ئالغا سىلجىتتى، كات زۇڭتۇڭ بولسا ئارقىدا تۇرۇپ ئۇنى تېخىمۇ تېز ئىلگىرىلەشكە ھەيدەكچىلىك قىلدى.

مۇھەممەد دەل ئوردا ئالدىدا «پادىشاھ تەختتىن چۈشسۇن» دەپ توۋلىغان كىشىلەر توپىنىڭ بىر ئەزاسى ئىدى.

ــ بىلەمسىز، مەن ئىران پادىشاھى ھۆكۈم سۈرگەن مەزگىلدە تۇرمىدە قىرىق بەش كۈن ياتقان، ــ دېدى ئۇ مېنىڭ ھەيران قالغانلىقىمنى تاماشا قىلىپ ھىجايغىنىچە، ــ راست دەۋاتىمەن. چۈنكى، بىز ھىندىستانغا بېرىپ ئىران ئەلچىخانىسىدا ئىسيان كۆتۈرگەن، يەنە تېخى باش ئەلچىنى گۆرۈگە تۇتۇۋالغانىدۇق. ئەينى چاغدا ئىراندىن ھىندىستانغا كەلگەن بىر نارازىلىق بىلدۈرگۈچى ئوقۇغۇچى بار ئىدى. ئىران ھۆكۈمىتى تۇتۇش بۇيرۇقى چىقىرىپ، ھىندىستان ھۆكۈمىتىدىن ئۇنى ئىرانغا ئۆتكۈزۈپ بېرىشنى تەلەپ قىلدى. شۇنىڭ بىلەن بىز ئەلچىخانىغا باستۇرۇپ كىرىپ، باش ئەلچىنى ئۆزىنىڭ ئىشخانىسىدا گۆرۈگە ئېلىۋالدۇق، ــ مۇھەممەد تۇيۇقسىز بىردەم توختىۋالغاندىن كېيىن، سۆزىنى داۋاملاشتۇردى، ــ باش ئەلچى بىزگە قەسەم قىلدى، ئۇنىڭ تەلەپپۇزى خۇددى بىر مېھرىبان ئاتىنىڭكىگە ئوخشاش بولۇپ، ئۇنىڭدىن غۇرۇر ۋە شان - شەرەپ بىلىنىپ تۇراتتى. ئۇ ئۆتكۈزۈپ بېرىش تەلىپىنى ھەرگىز ئۆزىنىڭ ئوتتۇرىغا قويمىغانلىقىنى ئېيتتى. ئۇنىڭ گەپ قىلغاندىكى تەلەپپۇزى شۇنداق مۇلايىم ئىدىكى، ئاتىلارنىڭكىگە ئوخشايتتى. بىز ئۇنىڭغا ئىشىنىپ، ئۇنى قويۇۋەتتۇق. لېكىن، ئەمەلىيەتتە بىزمۇ ھېچنېمە قىلالمايتتۇق، قولىمىزدا يا مىلتىق، يا قىلىچ يوق ئىدى. ئۇنى قويۇۋەتكەندىن كېيىنلا،

بۇيرۇقنىڭ خاتىرىسىنى تاپتۇق، — ئۇ بىردەم توختىۋالدى، — دەل شۇ ئادەم قىلغانىكەن ! كېيىن، مەن تېھراندىكى بىر قېتىملىق تەبرىكلەش پائالىيىتىدە ئۇنى كۆرۈپ قالدىم. ئۇمۇ مېنى كۆردى، يەنە تېخى مېنى يېنىغا چاقىردى. مەن ئۇنىڭ ئالدىغا بېرىپ، ھېلىقى كۇنى ئەلچىخانىغا باستۇرۇپ كىرگەن كىشىلەرنىڭ بىرى ئىكەنلىكىنى ئەسكەرتتىم. ئۇ: «بىلمەن» دېدى. مەن: «سىز نېمە ئۈچۈن سەممىي قەسەمگىزدىن پايدىلىنىپ يالغان ئېيتتىڭىز؟» دەپ سورىدىم. ئۇنىڭ نېمە دېگەنلىكىنى بىلەمسىز؟

— نېمە دېدى؟

— ئۇ: «سىياسىي «سەممىيلىك» دېگەن سۆزنى بىلمەيدۇ. بۇ گېپىمگە ئىشەنسىڭىز، كەلگۈسىڭىز پارلاق بولىدۇ، سىياسىي ساھەگە قەدەم باسمايسىز» دېدى. مەن مېڭىش ئالدىدا ئۇ يەنە: «ئەگەر كەلگۈسىدە مەن يولۇققانىدەك ئەھۋالغا يولۇقۇپ قالسىڭىز، دېگەنلىرىمنى ئېسىڭىزدە تۇتۇڭ» دېدى. بۇ گەپتىن بەكلا ئاچچىقىم كەلدى ! — مۇھەممەد شۇ چاغدا ئۆزىنى قويۇۋېتىپ قاتتىق ۋارقىرىۋەتتى، — مەن نەگىلا بارسام، كىشىلەرگە: «بىزنىڭ داھىيىمىز ھەقىقەتەن بەك ناچار ئادەم ئىكەن» دەيدىغان بولدۇم، كېيىن، — دېدى ئۇ سەل مەيۇسلەنگەندەك ئاھاڭدا، — ئىنقىلاب باشلاندى، بىز ئىران ئەلچىخانىسىنى ئوڭتەي - توڭتەي قىلىۋەتتۇق... مېنىڭ تەشەببۇسۇم بىلەن شۇنداق قىلدۇق، يەنە ئىنقىلابنىڭ باشلانغانلىقىنى جاكارلىدۇق. شۇ كۇنى كەچتە ئەتراپىمدىكى كىشىلەرنىڭ ھەممىسى ھاراق ئىچتى، ئولتۇرۇش قىلدى. ئەتىسى ئۇلار رەسمىي مۇراسىم ئۆتكۈزۈپ، ئەلچىخانىنىڭ ئالدىدا تۇرۇپ «قۇرئان» ئوقۇدى ! دەل شۇ چاغدا مەن باش ئەلچىنىڭ ماڭا دېگەن سۆزلىرىنى يادىمغا ئالدىم.

ئۇ توختىۋېلىپ ئىنكاسىمنى كۆزەتتى. مېنى خاتا چۈشىنىپ قالدى دەپ ھېس قىلدى بولغاي، ماڭا ھومىيىپ قارىدى:

— مېنىڭ ھاراق ئىچىشكە قارشى تۇرۇشۇم غەرىزىم يوق، لېكىن ئەتىسى ئۇلار خىجىل بولماي ئۇ يەردە تۇرۇپ «قۇرئان» ئوقۇدى - دە ! مېنىڭ ئۇ يەردە قېلىپ قالغۇم كەلمىدى، ئۇلارغا ئالىي مەكتەپنىڭ باشقۇرۇشى بەك قاتتىق، مەن قايتىپ كېتىشىم كېرەك، دېدىم. مەن دەل ئاشۇ چاغدا سىياسىيدىن يىراقلىشىشنى نىيەت قىلغانىدىم.

مۇھەممەد رەھمىنى ھەيران قالدۇرغىنى ئىسلام ئىنقىلابى قالپىقىنىڭ ئارقىسىغا يەنە باشقا مەقسەتلەرنىڭ يوشۇرۇنغىنى ئىدى. مەن ئۇنىڭدەك ھەيران قالمىدىم. ئىنقىلاب باشلىنىشتىن بۇرۇن، پۈتكۈل ئىران سىرتتىن كەلگەن تەسىرنى تۇيغۇشتەك «شىددەتلىك بومبارداىمان قىلىش» ۋەزىيىتىدە تۇرغان بولۇپ، تاشقى دۇنيادىن كەلگەن زەربىنىڭ ھەممىسىنى تۇيغۇتمەكچىدى. بەلگىلەنگەن دائىرە ناھايىتى تېزلا تېھراندىكى تۇن كۇلۇبى، تېلېۋىزىيەدىكى يېرىم يالىڭاچ ئايالالار، ئىران پادىشاھىنىڭ چەكتىن ئاشقان قىلمىشلىرى ۋە پادىشاھنىڭ ئەتراپىنى ئوراپ تۇرغان غەربلەشكەن بايلار قاتلىمىغا كېڭەيدى. نېفىت ئۆز كارامىتى بىلەن ئىراننى بىر كېچىدىلا باي قىلىۋەتكەن، بىراق ئىران ھەرگىز سەئۇدى ئەرەبىستان ئەمەس ئىدى؛ ئىراندا سانى بار، كۆزگە كۆرۈنەرلىك ئوتتۇرا بۇرژۇئازىيە بار بولۇپ، تەربىيە ئالغان، كەسپىي ماھارەت ھازىرلىغانىدى؛ بۇ ھاكىمىيەتنىڭ ئاغدۇرۇلۇپ كېتىشىنى چۈشەندۇرۇش ئۇنچىلىك ئاسان ئەمەس. ئوخشاشلا چۈشىنىش قىيىن ئىشلاردىن يەنە كونا تۇزۇلمە پارچىلانغاندىن كېيىن مەيدانغا كەلگەن دىنىي ئەسەبىيلىك ۋە تۆپە - تۆپىلەپ چىكىنىشمۇ بار.

لېكىن، مۇھەممەد سۆزلەپ بەرگەن چىن ھېكايىنى ئاڭلاپ، ئۇ تەسۋىرلىگەن بالىلارچە بەڭباشلىققا ھەقىقەتەن ئىشىنىشكە بولىدىغانلىقىنى ھېس قىلدىم. دەل مۇشۇنداق بەڭباشلىق بۇ دۇنيانى پارە - پارە قىلىۋەتكەنىدى. مۇھەممەدنىڭ ئىنقىلابتىكى ھەمراھلىرىنىڭ كېچىسى بولۇشىغا ئىچىپ، ئەتىسى «قۇرئان»

ئوقۇغانلىق ئىشىغا كەلسەك، مەن ھەرگىز ئۇنىڭدەك ھەيران قالمىدىم. لېكىن، مۇھەممەدكە كەلسەك، ئۇ راستلا بۇنداق ئېتىقاد يېڭى دۇنياغا تەرتىپ ئېلىپ كېلىدۇ، دەپ ئىشەنگەن، بۇ ھەقىقەتەن ئاچا يولغا مېڭىشنىڭ تۇنجى قەدىمى ئىدى. بۇنداق ئەھۋال خۇددى قارشى تۇرىدىغان ئوبيېكتنىڭ ئارزۇدىكى ئورنىنى ئالغۇچىدىن كۈچلۈك بولغىنىغا ئوخشايتتى. لېكىن، مۇكەممەل، كەم - كوتىسىز يەنە نېمە بار؟ ئۇنىڭ غايىپەرەسلىكى، دىنىي غايىسى مېنى ئىنقىلاب يۇز بەرگەن بۇ دۆلەتنى كۆرۈپ ببقىشقا تېخىمۇ تەقەززا قىلدى.

مۇھەممەدنىڭ قەلبىدە بۇ خىل غايىچىلىكنىڭ ئورنىنى باشقا نەرسە ئېلىپ بولغان، يەنى ئورنىنى ئالغىنى ئىسلامغا بولغان گۈمانلىنىش، گاڭگىراش، نېفىت شىركەتلىرى ۋە چەت ئەل كۈچلىرىگە تولغان دۇنيا، ئىنسانلار پائالىيىتىگە بولغان بىر خىل گۈمان ئىدى. ئىسلام ئىنقىلابى پارتلىشىنىڭ قىسمەن سەۋەبى چەت ئەل كۈچلىرىنىڭ ئارىلىشىشىغا تاقابىل تۇرۇش ئىدى، بىراق شۇنداق بولغان تەقدىردىمۇ، ھازىر دۆلەت ئىشكىنى تاقىۋالغاندىن كېيىن، ئۇ ئىسلاھاتنىڭ پەۋقۇلئاددە ئۇزۇل - كېسىل بولغانلىقىنىمۇ ھېس قىلالمىدى. ئۇ دۆلىتىنىڭ يەنىلا باشقىلارنىڭ ئالقىنىدا ئويىنىتىلىۋاتقانلىقىنى ھېس قىلاتتى.

— بىلەمسىز؟ — دېدى ئۇ، — ئىلگىرى بىز ھەممىگە ئىگە ئىدۇق. لېكىن، بەزىدە مەن بىزدە نېفىت بولمىسا ياخشى بولاتتىكەن دەپ ئويلاپ قالىمەن. چۈنكى، مۇشۇ نەرسە شۇنچە كۆپ تاشقى دۇنيانىڭ دىققەت - ئېتىبارىنى تارتتى... ئامېرىكىلىقلارنىڭ ئەھمەد نىجادقا ئىزچىل تاقەت قىلىپ كېلىشىمۇ ئەھمەد نىجادنىڭ ئۇلارنىڭ بۇ رايوندا ھەرىكەت قىلىشىغا يول قويالايدىغانلىقىدىن بولغان.

— سىز ئەھمەد نىجادنى ئۇلارنىڭ ئادىمى دەپ قارامسىز؟ — دەپ سورىدىم مەن. مۇھەممەدنىڭ نېمىشقا ئىراننىڭ زۇكۇتۇڭى ئەھمەد نىجادنىڭ، يەنى بارغانسېرى ئامېرىكىنىڭ دۇشمىنىگە

ئوخشاپ كېتىۋاتقان بۇ كىشىنى ئامېرىكىنىڭ قوشۇمچە رولىدىكى يارەمچىسى دەپ قارايدىغانلىقىغا ھەيران بولدۇم.

— بۇنىڭدا گەپ يوق، — دەپ جاۋاب بەردى مۇھەممەد، — سىز ئۇنىڭ سىياسىي تەرجىمھالىغا قاراپ بېقىشىڭىز كېرەك. ئۇنىڭ ھېچقانداق ئاساسى يوق. ھېچكىم ئۇنىڭ مەيدانىنى قوللىمايدۇ. ئىسرائىلىيەنى خەرىتىدىن ئۆچۈرۈۋەتكۈدەك؟ پەلەستىنلىكلەرنىڭمۇ بۇنداق ئىقتىدارى يوق تۇرسا، ئىسرائىلىيەنى خەرىتىدىن ئۆچۈرۈۋېتىدىغانلىغا بىز كىم ئىدۇق؟

مۇھەممەد چىرايىمدىكى گۇمانسىراش ئالامەتنى كۆرۈپ:

— بۇ دەل ئون ئالتە ياش چېغىمدا بىر خىرىستىيان قىزنى ياخشى كۆرۈپ قالغىنىمغا ئوخشايدۇ. مەن ئۇنىڭ بىلەن تونۇشماقچى بولدۇم، شۇنىڭ بىلەن بىر دوستۇم بىلەن كېلىشتىم: ئۇ ھېلىقى قىزنى ئىتتىرىۋەتمەكچى بولدى. پىلانىمىز بويىچە بولغاندا، دوستۇم ئۇنى ئىتتىرىۋەتكەندە، مەن ئېتىلىپ بېرىپ دوستۇمنى بىر تەستەك سالماقچىدىم. بۇنداق بولغاندا، ئۇنىڭغا يېقىنلىشالايتتىم. شۇنداق قىلىپ، دوستۇم ئۇنى ئىتتىرىۋەتكەن چاغدا، مەن راستلا ئۇنى كېلىشتۇرۇپ بىر تەستەك سالدىم، ئاندىن ھېلىقى قىز بىلەن دوست بولۇپ قالدىم، — دېدى.

ھېكايىدىكى دوست نىجادقا، مۇھەممەد ئامېرىكىغا، قىز بولسا ئىرانغا ۋەكىللىك قىلاتتى.

— بۇ دەل ئامېرىكىنىڭ پېرسونازى، — دەپ سۆزىنى داۋاملاشتۇردى مۇھەممەد، — ئۇلار بۇ دۆلەتتىن بىر مەسىلە تېپىشقا ئېھتىياجلىق، شۇنداق بولغاندا ئۇلار ئارىلىشالايدۇ.

— لېكىن، ئىرانىڭ زۇكۇتۇكى ئىسلامنىڭ كۈچى ئەمەسمۇ؟

— شۇنداق، ئەمما ئۇ يەنە ئامېرىكىلىقلار بىلەن بىر، — دەپ جاۋاب بەردى مۇھەممەد.

— سىزنىڭچە، ھۇمەينىچۇ؟

— مۇتلەق شۇ. بولمىسا، ئۇ قانداق بولۇپ خۇسۇسىي

ئايروپىلانغا ئولتۇرۇپ پارىژدىن بۇ دۆلەتكە كېلەلەيدۇ؟ بىزنىڭ دۆلىتىمىز بەك ئۇلۇغ، — ئۇ دىمىقىنى قېقىپ قويدى، — لېكىن، دەل ئۆلگۈر سىياسىي تۈپەيلى...

بۇ باھا بىزنىڭ بۇ ئىسلام دۇنياسىدىكى سۆھبىتىمىزگە ئازراق قۇرۇق پەرەزنى قوشقاندەك قىلاتتى.

كۇتۇلمىگەندە، مۇھەممەد مەندىن رىۋايەتتىكى پېرسىيە پادىشاھى كۇرۇسنى بىلمەيدىغانلىقىمنى سورىدى. يېڭى ھۆكۈمەت كىشىگە ئۆتمۈش تارىختىكى ئازابلارنى ئەسلىتەتتى، ئۇنىڭ دەرىجىسىنىڭ كۈچلۈكلۈكى بۇ سۆھبەتتىكى بۇرۇلۇشتا گەۋدىلەندى.

— ئاخىمېنىدلارنىڭ پادىشاھىمۇ؟ بىلمەن.

مىلادىيەدىن ئىلگىرىكى 6 - ئەسىردىكى ئىمپېراتور كۇرۇس كېيىن پۈتۈن يەر شارىنى توغرىسىغا كېسىپ ئۆتىدىغان تارىختىكى بىرىنچى ئىمپېرىيەنى قۇرغان، كېيىنكى كېڭەيمىچىلىك رىۋايەتلەردە سۆزلىنىدىغان يۇنان بىلەن بولغان ئۇرۇشنى كەلتۈرۈپ چىقارغان.

— كۇرۇس ئىككى مىڭ بەش يۈز يىل ئىلگىرىلا ھازىر بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتى كۆز - كۆز قىلىۋاتقان قانۇنىنى تۈزگەن ! — دېدى مۇھەممەد يېرىلغۇدەك بولۇپ، — ئۇ ئىنسان ھوقۇقىنى بەلگىلەپ، ھېچكىمنىڭ ھېچكىمنى قۇل قىلىش ھوقۇقى يوقلۇقىنى تەشەببۇس قىلغان. بۇ دېگەن ئىككى مىڭ بەش يۈز يىل بۇرۇنقى گەپ ! لېكىن، بۇ مۇللىلار بىزگە ئەگەر ئەرەبلەر كەلمىگەن ۋە بىزنى قۇتقۇزمىغان بولسا، بۈگۈنكى كۈندە بىز يەنىلا چۆمۈلە يېگەن بولاتتۇق دېمەكچى.

مۇھەممەدنىڭ بۇ چاغدا سۆزلىگەنلىرى سىياسىيدىن بەكلا ھالقىپ كەتكەنىدى. مېنى ھاڭ - تاڭ قالدۇرغىنى، ئىرانىنىڭ ئىسلام ئىنقىلابى بىر مىڭ بەش يۈز يىللىق تارىخنى تولۇق شەرھىلىگەنلىكىنى كىم ئويلىغان دەيسىز. ئىران مۇسۇلمانلىرىدىكى ئالدىنقى ئىسلام مەزگىلى ۋە ئىمان ئېيتىشقا

بولغان تونۇش سۇب چوڭ قۇرۇقلۇقتىكى مۇسۇلمانلاردا يوق. مۇھەممەد ئۇزاق قەدىمكى تارىخنىڭ گېپىنى قىلغاندا بەكمۇ ھاياجانلىنىپ كەتتى، شۇنداقلا ئۇنىڭ سۆزىدە بەزىدە يوشۇرۇن مەنىلەر بارەدەك قىلاتتى. «Bistango» ئاشخانىسىنىڭ ھاۋا تەڭشىگۈچلۈك ئايرىمخانىسىدا ئۇنىڭ تەلەپپۇزى، شۇنداقلا سۆزلەرنى ئىنتايىن كونكرېت تاللاپ ئىشلىتىشى تېخىمۇ ھەقىقىي، تېخىمۇ يېقىنلىشىپ كېلىۋاتقان بىر خىل تەھدىتنى ئاشكارىلاپ قويدى.

ــ ھالبۇكى، سىز ئەڭ يامان بولغىنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى بىلەمسىز؟ ــ دېدى مۇھەممەد ئۇنلۇك ئاۋازدا، ــ ئۇلار بىزنىڭ كۇتۇپخانىلىرىمىز ۋە كىتابلىرىمىزنى كۆيدۈردى. ئۇلار پارس تىلىنى يوقاتماقچى ! ئىبن سىنانىڭ «دورانامە» سى ئەرەب تىلىدا يېزىلغان پارس ئەسىرى !

پاراڭنىڭ تېمىسى ئاخىر ھاكىمىيەتكە قايتىپ كەلدى. ئۇ ھۆكۈمەتنىڭ دەرسلىكلەردىن ئىران تارىخىنىڭ ئالدىنقى ئىسلام مەزگىلىگە ئائىت قىسمىنى قىسقارتىۋەتكەنلىكىنى ئېيتتى.

ــ مانا بۇ مەن دائىم دەيدىغىنىم، ــ ئۇ ئاۋازىنى پەسەيتىپ سۆزىنى داۋاملاشتۇردى، ــ ھازىرقى ياشلار ئۆزلىرىنىڭ تارىخى بىلەن بەكلا ناتونۇش. مەن ھامان بىر كۈنى ھۆكۈمەتنىڭ بىر ئادىمى بىلەن ئۇچرىشىپ قالسام ــ ئۇلار مېنى خۇسۇسىي تىجارەت توپىنىڭ ۋەكىلى بولۇشقا تەكلىپ قىلىۋاتمىدۇ ــ ئۇنىڭغا سىلەر ياشلارنى تارىخنىڭ ناتونۇش مېھمانلىرىغا ئايلاندۇرۇپ قويساڭلار بولمايدۇ، دەيمەن.

ئۇ بىرمۇنچە سۆزلەپ، ئاخىر ئومىدسىزلىك ئىچىدە قالدى. لېكىن، ئۇنىڭ دەسلەپكى جىددىيلىكى ۋە تەلەپپۇزىدىكى ئەسەبىيلىك يەنىلا داۋاملاشتى. ئۇلار ئۇنىڭ ئاخىرقى بىر كۆز قارىشىنى ــ يىراقتىكى تارىختىن مېھرىنى ئۈزەلمەسلىكنى ــ كونترول قىلىۋالغاندى. لېكىن، مەن ئېگىز بوي، خۇشخۇي بۇ ئەر كىشىنىڭ ۋۇجۇدىدىن خىيالىمغىمۇ كەلتۈرۈپ باقمىغان شۇنچە مەۋھۇم، شۇنچە يېغانلىق ئۆكسۈپ يىغلاۋاتقىنىنى ئاڭلىدىم.

ئادا - جۇدا بولۇش

ئاتا - ئانامنىڭ مۇناسىۋىتى ۋەدىلەشكىنى بويىچە مەخپىيەتلىكنى ساقلاش شەرتى ئاستىدا داۋاملىشىپتۇ، بىراق ئۇلار دۇبەيگە بېرىپ، مېنى دېھلىدىكى بوۋام - مومامغا تاپشۇرۇپ بەرگەندىن كېيىن، بۇ ۋەدە تېزلا يۇزۇلۇشقا باشلاپتۇ. مېنىڭ تۇغۇلۇشۇمغا مۇناسىۋەتلىك خەۋەرلەر تەرەپكە - تەرەپكە تارقىلىپتۇ.

شۇنىڭ بىلەن دۇبەيدە بىر ئورۇنسىز ئەنسىزلىك يۈز بېرىپتۇ. شۇ چاغدا دادام كەچلىك تاماققا تەييارلىق قىلىۋاتقانكەن، تۇيۇقسىز يېزىنسى يېنىغا كېلىپ:

— ئاتىش قانداق؟ — دەپ سوراپتۇ. دادام چۆچۈپ كېتىپ، قولىدىكى قازان يەرگە چۈشۈپ كېتىپتۇ. كېيىن ئۇ يېزىنسىنىڭ مېنىڭ مەۋجۇتلۇقۇمنى ھەرگىز بىلمەيدىغانلىقىنى، ئىسمىمنى ئاتىغانلىقى پەقەت ئوچاقنىڭ ئوتىنى بىلىپ بېقىش ئۈچۈنلا ئىكەنلىكىنى بىلىپتۇ — «ئاتىش» قەدىمىيرەك ئىسىم بولۇپ ئادەتتە ئىشلىتىلمەيتتى، «ئوت» دېگەن مەنىنى بىلدۈرەتتى.

لېكىن، ئۇزاق ئۆتمەي بۇ خەۋەر راستلا تارقىلىشقا باشلاپتۇ. ئاپامنىڭ تاغىلىرى ئىلگىرى ئۇلارنىڭ مۇراسىمىغا قاتناشقانكەن. كېيىن ئۇلار لاھۇردىكى ئاچىسۇن ئىنستىتۇتىغا بېرىپ، ساۋاقداشلار يېغىلىشىغا قاتناشقاندا، بىر سىنىپتىكىلەر تارقىلىپ يۈرگەن مىش - مىش پاراڭلاردىكى ئاپام تەگكەن ھېلىقى پاكىستانلىقنى بەس - بەس بىلەن سۈرۈشتۈرۈپتۇ. دادامنىڭ چوڭ قىزى شۇ چاغدا ئون نەچچە ياشقا كىرىپ قالغانكەن، ئۇ بىر هاممىسىدىن مېنىڭ ھېكايەمنى ئاڭلاپتۇ، ئارقىدىن دادام بىلەن زىددىيەتلىشىپ قاپتۇ. ئۇنىڭدىن بۇرۇن،

دادام ئۆزىنى ئىككى ئۇلۇش تۇرمۇش كەچۈرسەم بولمىدۇ دەپ قارار قىلىپ كەلگەنىكەن. ئۇ ئاپامغا ـــ ئۇ چاغلاردا تېخى يان تېلېفون ۋە ئېلخەت يوق ئىكەن ـــ ئىككى دۆلەت ئوتتۇرىسىدا شۇنچە ئۇزاقتىن بۇيان ھېچقانداق ئالاقە بولۇپ باقمىدى، ئەمدى قانداقمۇ بولسۇن، دېگەنىكەن. ھالبۇكى، خەۋەرنىڭ تېخىمۇ تارقىلىشىغا ئەگىشىپ، دادام جاسارىتىنى يوقىتىشقا باشلاپتۇ، ئەينى چاغدا ئۇنىڭ پاكىستاندا ھاكىمىيەتكە قاتنىشىشتەك قەتئىي ئىرادىسى بار ئىكەن، بىراق بىر ھىندى خوتۇنى ۋە ئۇنىڭدىن تۇغۇلغان ئارغۇن ئوغلىنىڭ بولۇشى ئۇنىڭ غايىسىنى خام خىيالغا ئايلاندۇرۇپ قويۇپتۇ.

ئۇلار ۋاقىتلىق بىر مەزگىل ئايرىلىپ تۇرغاندىن كېيىن، ئاپام لوندوندا دادام بىلەن يەنە جەم بوپتۇ، مەنمۇ يېنىدا ئىكەنمەن. ئاپام دادامنىڭ ئۆزگەرگەنلىكىنى بايقاپتۇ. ئۇ سوغۇق مۇئامىلىلىك، پەرۋاسىز بولۇپ قالغانىكەن. ئاپام ئۇلارنىڭ باكىر كوچىسىدىكى ياتقىدا مېڭىپ يۈرگەندە، ئۇ يەر ـ بۇ يەردە چېچىلىپ ياتقان قارا چاچلاردىن دادامنىڭ ئاشنىسى بارلىقىنى بايقاپ قاپتۇ. بۇ قېتىمقى ئاشنىدارچىلىقى ئوچۇق ـ ئاشكارا ھالەتتە بولۇپ، قارشى تەرەپ داڭلىق ھىندىستانلىق ئارتىس ئىكەن... كۆپ يىللاردىن كېيىن، دادامنىڭ ئاچىسى ماڭا ئۆزىنىڭ گېزىتخانىغا خەت يېزىپ بۇ ئاشنىدارچىلىقنى ئاشكارىلىغانلىقىنى سۆزلەپ بەردى. دادامنىڭ مەقسىتى ئۆزىنى ئوجمە كۆڭۈل پاكىستانلىق، قورۇق سۆلەت بەگزادە، ئاپامنى پەقەت كولدۇرلىتىش ئوبيېكتلىرىنىڭ بىرى قىلىپ كۆرسىتىپ، ھىندىستانلىق ئايال بىلەن بىر مەزگىللىك مۇناسىۋەتنىڭ ئەستايىدىل مۇناسىۋەت ئەمەس ئىكەنلىكىنى بىلدۈرمەكچىكەن. ئۇنىڭ پىلانى دەل جايىدا بوپتۇ: ھىندىستانلىق ئارتىس بىلەن بولغان ئاشنىدارچىلىقى ئۇلارنىڭ مۇناسىۋىتىنى ئاخىرلاشتۇرۇپتۇ.

دادام كېتىپتۇ، ئاپام ئىككىمىز باكىر كوچىسىدىكى ياتاق

بىناسىدا بىرنەچچە ئاي تۇرۇپتۇق. ئۇلار شۇنىڭدىن كېيىن بىرنەچچە قېتىملا ئۇچرىشىپتۇ. بىر قېتىم ئۇلار مېنىڭ مەسىلەمنى قانداق بىر تەرەپ قىلىش توغرىسىدا جىددىي مۇزاكىرىلىشىپتۇ. دادام: «بىر بولسا، ئۇنى سىز ئېلىپ كېتىڭ، بىر بولسا، مەن ئېلىپ كېتەي، ئەمما ئارىمىزدىكى مۇناسىۋەت پاك ـ پاكىز ئۇزۇلسۇن» دېگەن تەكلىپنى بېرىپتۇ. ئاپامغا ئۆزىنىڭ مېنى ئېلىپ كېتىشىگە توغرا كېلىدىغانلىقى ئىنتايىن ئېنىق ئىكەن، بىراق كۆتۈلمىگەن ئىش شۇ بوپتۇكى، پۇل مەسىلىسىگە چېتىلغاندا، ئىش بەكلا سەتلىشىپ كېتىپتۇ. دادام ئۇنىڭغا مىڭ فوند ستېرلىڭ بېرىپتۇ، كېيىن ئاپام خەت يېزىپ پۇل سورىغاندا، ئۇ ئاپامنى «ئوپقان» دەپ ھاقارەتلەپتۇ.

1982 ـ يىلىغا كەلگەندە، ئاپام يەنىلا لوندوندا تۇرۇۋاتقان، دوستلىرىدىن پۇل قەرز ئېلىپ كۇن ئۆتكۈزىدىغان ھالغا چۈشۈپ قالغانىكەن. ئۇ مومىسى بەرگەن ئالماس كۆزلۈك ھالقىسىنى پوند كوچىسىدىكى بىر دۇكانغا ئاپىرىپ سېتىۋېتىپتۇ. بۇ، ئۇلارنىڭ ئائىلىسىنىڭ 1947 ـ يىلىدىكى بۆلۈپ ئىدارە قىلىش جەريانىدا ساقلاپ قالغان ئائىلە تەۋەررۈكلىرىنىڭ بىرى ئىكەن. شۇ يىلى يازدا، دادام بىر دوستى ئارقىلىق ئاپامغا باكىر كوچىسىدىكى ياتاق بىناسىدىن ئايرىلىشى كېرەكلىكىنى ئېيتىپتۇ.

— نەگە كۆچىمەن؟ — دەپ سوراپتۇ ئاپام.

— بۇنى بىلمەيمەن، — دەپتۇ دادامنىڭ ھېلىقى دوستى، — بىراق، سىز كېتىشىڭىز شەرت ئىكەن.

دادام بۇرۇن ئاپامغا ھېلىقى ياتاقنى مەن ئۈچۈن سېتىۋالغانلىقىنى ئېيتقانىكەن. ئاپام دەسلەپتە ئايرىلىشنى رەت قىپتۇ، ھەتتا قۇلۇپنى ئالماشتۇرۇۋېتىپتۇ، بىراق دادام تېخىمۇ تەھدىت سېلىپ، ئەنگلىيە كۆچمەنلەر ئىدارىسىگە ئۇنى قانۇنسىز ۋىزا ئىشلەتكەن دەپ مەلۇم قىلىدىغانلىقىنى ئېيتقاندا، ئاپام ئىلاجسىز قاپتۇ.

www.uyghurkitap.com

یاز کەلگەندە، ئاپام دېھلىغا كۆچۈپ بېرىپتۇ، دادام پاكىستانغا كېتىپتۇ. ئۇزاق ئۆتمەي، دادام يەنە ئۆي قىپتۇ ھەمدە كېيىنكى يىلى باشقا ئۇچ بالىسىنىڭ تۇنجىسى ئۇغۇلۇپتۇ. شۇنىڭدىن كېيىنكى يىگىرمە يىلدا، دادامغا مۇناسىۋەتلىك خەۋەرلەرنى ئاپامنىڭ ئاغزىدىن ئاڭلاپ تۇردۇم. ئاپام ھىندىستاندا سىياسىي مۇخبىرلىق قىلىپ ئائىلىمىزنى باقتى. ئۇ بۆلگۈنچىلىك تەرەپدارلىرىنىڭ ھەربىكەتلىرى ۋە تېررورلۇق پائالىيەتلىرىنى ئىز قوغلاپ خەۋەر قىلىش ئۈچۈن، دەسلەپتە پەنجاپقا، كېيىن كەشمىرگە باردى. ئۇنىڭ سىياسىي مۇخبىرلىق مۇناسىۋىتى بولغانلىقتىن، بىز چېگرانىڭ ئۇ يېقىدىكى دادامنىڭ دەسلەپكى خەۋىرىگە، 20 - ئەسىرنىڭ 80 - يىللىرى نەزەربەند قىلىنغانلىقىدىن تارتىپ، 1988 - يىلى دېموكراتىيەنىڭ ئەسلىگە كەلگەنلىكى ۋە بېنازىر بۇتتونىڭ ئۇستۇنلۇك بىلەن غەلبە قىلغانلىقى، يەنە 20 - ئەسىرنىڭ 90 - يىللىرى ھۆكۈمەتنىڭ ئارقا - ئارقىدىن مەغلۇپ بولغانلىقى ۋە دادامنىڭ سىياسىي سەھنىدىن مەڭگۈلۈك چېكىنگەنلىكىگە ئائىت خەۋەرلەرنى داۋاملىق ئاڭلاپ تۇردۇق. ئۇ مېنىڭ بىلەن بولغان مۇناسىۋىتىنىڭ ئۆزىنىڭ سىياسىي ئىستىقبالىغا زىيان يەتكۈزۈشىدىن ئەندىشە قىلاتتى، بۇنداق ئەنسىرەش ئېھتىمال راست بولۇشى مۇمكىن. چۈنكى، بىز ئىككى يەرگە ئايرىۋېتىلگەن بولساقمۇ، ئۇنىڭ رەقىبلىرى يەنىلا ھەممىلا يەردە تۇغۇلۇش ئىسپاتىمنى تارقىتىپ، دادامنىڭ سايلامدا غەلبە قىلىش نىسبىتىگە زەربە بېرەتتى.

دادام توغرىسىدىكى سوئاللىرىم مەن دېھلىدا چوڭ بولۇۋاتقان يىللاردا پەيدا بولدى، بىراق دادام قارىسىنى كۆرسەتمىگەنلىكىدىن پەيدا بولغان گۆدەكلەرچە گاڭگىراشلىرىمغا ئوخشاش، بۇ سوئاللارمۇ ئېسىنگىرەش ۋە كۈلكە سادالىرى ئىچىدە غايىب بولاتتى. بىر كۈنى ئىككىنچى يىللىقتىكى مۇئەللىمىم ئاپامغا تېلېفون بېرىپ، مېنىڭ ھېسسىيات جەھەتتە بەزى توسالغۇلارغا

ئۇچرىغانلىقىمدىن بەك ئەنسىرەيدىغانلىقىنى ئېيتتى. ئاپام ئۇنىڭدىن نېمىشقا بۇنداق ئويلايدىغانلىقىنى سورىۋىدى، ئۇ مەندە بىر خىل چېكى يوق، ئەركىن تەپەككۇر قىلغان ھالدا ھېكايە توقۇش خاھىشىنىڭ بارلىقىنى ئېيتتى. ئاپام داۋاملىق سۇرۇشتۇرۇۋىدى، مۇئەللىم سىنىپتىكى ساۋاقداشلاردىن دادىسىنىڭ نېمە ئىش قىلىدىغانلىقىنى سورىغاندا، مېنىڭ «دادام تۇرمىدە» دەپ جاۋاب بەرگەنلىكىمنى ئېيتتى.

«بۇ جاۋاب راست» دېدى ئاپام، بۇ ئىش شۇنىڭ بىلەن تۈگىگەن بولدى. يەنە بىر قېتىملىقى يەتتە ياش ۋاقتىم ئىدى، مەن ئاپامنىڭ بىر دوستى بىلەن ئۇچرىشىپ قالدىم. ئۇنىڭ ئىسمىنىڭ سالمان ئىكەنلىكىنى ئۇقۇپ، مېنىڭ دادام ياكى ئەمەسلىكىنى سورىۋىدىم، بىر چەتتە تۇرغان ئاپام بەك ئۇڭايسىزلىنىپ كەتتى.

ئاپام ئىككىمىز دەسلەپتە ياتاق بىناسىدىكى بىر ئېغىزلىق كىچىك ئۆيدە تۇرىدۇق، ئىجارىسىنى مومام تۆلىدى، كېيىن مومام بىلەن بىللە بىر كىچىك بىنادا تۇرىدۇق، مەن دائىم ئۇ يەردىكى ئۆتۈشمە كۆۋرۈكتىن ئۆتۈپ، يەنە بىر تەرەپتىكى نېۋۇېن پاسونىدىكى دېھلى داچىسىغا بارااتتىم، يولنىڭ ئىككى قاسىنىدا ئازادى دەرەخلىرى بار ئىدى.

كىچىك چېغىمدا، ئاپام ماڭا ئۆزىنىڭ دادام بىلەن ئۆيلىنىپ چىقىقانلىقىنىڭ سەۋەبىنى چۈشەندۈرگەندە، دوستلارنىڭ قېيىدىشىپ قالغانىدىكىدەك تەلەپپۈزدا چۈشەندۈرەتتى، بۇنىڭ مەن بىلەن دوستلىرىم ئارىسىدىكى قېيىدىشىپ قېلىشتىن ھېچقانداق پەرقى يوقتەك قىلاتتى. كېيىن سوئاللىرىنىڭ بارغانسېرى مۇرەككەپلىشىشى، چوڭقۇرلىشىشىغا ئەگىشىپ، ئۇ دادامنىڭ سىياسىي ھاياتىنى سۆزلەپ بەردى... گەرچە مەندە دادامغا نىسبەتەن ياخشى تەسىرات بولمىسىمۇ، يەنىلا ئۇنى ئەسكى ئادەم دەپ قارىمايتتىم. ئۇنىڭ كىملىكى ئاپامغا ناھايىتى ئېنىق ئىدى. دادام بىلەن كۆرۈشۈش ئارزۇيۇمنى قوللايتتى، ھەر قېتىم ئۇلارنىڭ پاكىستانلىق بىرەر دوستى ھىندىستانغا كېلىپ قالسا، ئاپام ئۇنىڭ بىلەن كۆرۈشۈشۈمگە كاپالەتلىك قىلاتتى. شۇنچە

كۆپ يىللاردىن بۇيان، ئۆزۈمنىڭ نېمە ئۈچۈن بۇنداق ئويلايدىغىنىنى ماڭا ئېنىق ئەمەس، ئاپام دادامنى يەنىلا داۋاملىق ياخشى كۆرىدىغاندەك ياكى ھېچبولمىسا ئۆزلىرىنىڭ مۇناسىۋىتىنى ئەسلەيدىغاندەك، ئۆزىنىڭ ھاياتىدىكى ئەڭ كۆڭۈللۈك مۇھەببەت دەپ قارايدىغاندەك بىلىنەتتى. ئۇ پات-پات: «بەزى چاغلاردا كىشىلەر مەلۇم سەۋەب تۈپەيلى ئۇچرىشىپ، نېمىدۇر ياكى كىمنىدۇر يارىتىپ قالىدۇ، ئاندىن يەنە ئايرىلىپ ئۆز يولىغا راۋان بولۇشىدۇ» دەيتتى. بۇ گەپ ماڭا تېخى بالا ۋاقتىمدا دادامنىڭ ئايرىلىپ كېتىشىنىڭ ساقلانغىلى بولمايدىغان ئىش ئىكەنلىكىنى، ھېچكىمنىڭ ئەيىبلەنمەسلىكى كېرەكلىكىنى ھېس قىلدۇراتتى. ئەلۋەتتە، بۇۋام بۇ ئەھۋالنى ئۆز ھاياتىدىكى ھېلىقى بۆلۈپ ئىدارە قىلىش رىۋايىتىنىڭ بىر بابى دەپ قارايتتى.

سەككىز - توققۇز ياش ۋاقتىمدا، مەن دادامغا بىر پارچە خەت يېزىپ، ئۇنىڭ بىلەن كۆرۈشۈش ئارزۇيۇمنى بىلدۈردۈم. خېتىمنى سايلامنى خەۋەر قىلغىلى پاكىستانغا بارماقچى بولغان ئاپامغا بېرىپ، دادامغا تاپشۇرۇپ بېرىشنى ئۆتۈندۈم.

— ئەگەر كۆرۈشەلەيدىغانلا بولسام، خېتىڭنى دادىڭغا بېرىمەن، — دېدى ئاپام، — بىراق روھىي جەھەتتە تەييارلىق قىلىپ قوي، ئۇ خېتىڭگە جاۋاب خەت يازماسلىقى مۇمكىن. ئەگەر جاۋاب خەت يازمىسا، قانداق قىلىسەن؟

— بولدى قىلىمەن، ئۇنىڭ بىلەن مەڭگۈ ئالاقىلەشمەيمەن.

توغرا كېلىپ قالغىنى شۇكى، ئاپام سايلام رىقابىتىنى ئىز قوغلاپ خەۋەر قىلىدىغانلىقى، دادامنىڭ بولسا سايلامغا قاتناشقانلىقى تۈپەيلى، ئۇلار راستلا ئۇچرىشىپ قاپتۇ. ئاپام خېتىمنى ئۇنىڭغا بېرىپتۇ. ئۇ خەتنى ئاپتۇ ۋە ماڭا جاۋاب خەت يازىدىغانلىقىنى ئېيتىپتۇ، بىراق كېيىن زادىلا جاۋاب خەت يازمىدى. شۇنىڭ بىلەن كۆپ يىللارغىچە دادام بىلەن ئالاقىلەشمىدىم.

ئۇچرىشىش

ئىرانغا يېتىپ بارغاندىن كېيىنكى ئۇچىنچى ھەپتىگە قەدەم قويغىنىمدا، مەن مۇھەممەدنىڭ ئوغلى پايامۇ بىلەن بىللە بىر سودا ساراينىڭ يېمەك ـ ئىچمەكخانىسىدا ئولتۇردۇم. ھۆكۈمەت ئۇنىڭ بىر دوستىنى تۇتۇۋالغانىكەن.

ـــ يوقاپ كەتتىمۇ؟

ـــ ھەئە، يوقاپ كەتكىلى بىر يىل بولدى.

بۇ سودا ساراينى «بىرلىشىش» نى ئىلگىرى سۈرگەنلىكى تۈپەيلى ھۆكۈمەت تەرىپىدىن بىر مەزگىل تاقىۋېتىلگەن، بىراق يېقىندا يەنە تىجارەت باشلىغانىدى. تاملىرى پارقىراق سىر بىلەن سىرلانغان، تۇتۇق ئەينەك بىلەن ياسالغان ئورۇندۇقلار قويۇلغان بولۇپ، سىرتقا قارىسا ئېگىزدىن بىر باغچە كۆزگە تاشلىنىپ تۇراتتى. بۇ يەرنىڭ ھۆكۈمەتنىڭ چىشىغا تېگىپ قويۇشىنىڭ سەۋەبى دەل دۇنيانىڭ ھەرقايسى جايلىرىنىڭ ناچار يېمەك ـ ئىچمەكلىرى بىلەن تەمىن ئەتكەنلىكىدىن باشقا نەرسە ئەمەس ئىدى، لېكىن بۇ يەرگە يەنە بۇ ئىسلام جۇمھۇرىيىتى كۆرۈشنى خالىمايدىغان نەرسىلەرنىڭ جەلپ قىلىنغانلىقىنى تېزلا بايقاپ قالدىم. بىز ئىشكتىن كىرگەندىن كېيىن، ئايال مۇجەز بىر ئوغۇل بالىنى كۆردۇق، ئۇ پادىچى ئىشتىنى، قارا ئاسما مايكا كىيىۋالغان، چاچلىرى تىكەندەك قاتتىق، قۇلىقىغا ئون نەچچە تال ھالقا تاقىۋالغانىدى، كۆك رەڭدە بويىۋالغان قاشلىرى چاقناپ تۇراتتى. ئۇ بىر ھەيلەننى ئۇچ قېتىم سۆيدى، ئۇ كىشى سەل مۇتەئەسسىپەك كىيىنىۋالغان، مايلىشاڭغۇ چېچىنى تۇرمەكلىۋالغانىدى. ئۇلار كىرىش ئېغىزىدا بىرنەچچە مىنۇت

قاقاهلاپ كۈلۈشۈپ، ئارقىدىنلا بىر دەملىرە غايىب بولدى. ئىسلام جۇمھۇرىيىتى ھەمجىنسلارغا ئۆلۈم جازاسى بېرىدۇ، مۇنداقلا قاراپ قويۇشقىمۇ ئەرزىمەيدىغان ئىشلار ــ قارامتۇل گۈللۈك باش ياغلىقىنى تارتىپ، شوپۇرۇم ھۇسەينىنىڭ ئېنىك iPod تىن پايدىلىنىپ ئەڭ يۇقىرى ئاۋازدا «بىر دۇئاگۈيغا ئوخشاش» نى قويۇپ بېرىشىمنى تەلەپ قىلىپ چىڭ تۇرۇۋالغانلىقىغچە ــ مەن تېھرانىنىڭ كۈندىلىك تۇرمۇشىدا كۆرگەن قارشىلىقلار ئىدى.

ــ شۇنداق، ئەينى چاغدا ئوقۇغۇچىلارنىڭ بىر قېتىملىق قارشىلىق كۆرسىتىش ھەرىكىتى بولغان، ــ دەپ سۆزىنى داۋاملاشتۇردى پايامۇ، ــ ئۇ شۇ چاغدا شۇ يەردە بار ئىدى. ئۇ ھەرگىز قاتناشقۇچى ئەمەس، پەقەت يېقىن ئەتراپتا نەرسە سېتىۋالغىلى كوچىغا چىققان. ئۇلار ئوقۇغۇچىلارنى قورشاپ تۇتقىلى باشلىغاندا، ئۇ شۇ يەردە بولغاچقا، بىللە ئېلىپ كېتىلگەن. ئائىلىسىدىكىلەر ۋە دوستلىرىدىن بىرىمۇ ئۇنىڭ نەدىلىكىنى بىلمەيدۇ.

يىگىرمە ياشتىن ئاشقان پايامۇ قۇرۇلۇش باشقۇرۇش فاكۇلتېتىنىڭ ئوقۇغۇچىسى ئىدى. دادىسى بىلەن ئوخشىمايدىغان يېرى، ئۇ ئېغىر ـ بېسىق، ئاۋازى مۇلايىم ئىدى. ئۇنىڭ يوغان كۆزلىرى ھەسرەتكە تولغانىدى، تېرىسى بەكلا قارا، بۇ ئۇنىڭ ھىندى ئانىسىدىن ئىرسىيەت قالغانىدى. قارىماققا ئۇ تولىمۇ ياشتەك، ھەممە كىشىنىڭ خەۋىر ئېلىشىغا مۇيەسسەر بولۇۋاتقاندەك ھالەتتە ئىدى.

ــ كېيىن بىر يىل ئۆتكەندە، ئۇلار ئۇنى كوچىنىڭ مەلۇم بىر يېرىگە ئاپىرىپ قويۇپ بېرىپتۇ. ھازىر ئۇ ۋەھىمە ئىچىدە ياشايدۇ، كەچ سائەت يەتتىدىن كېيىن ئۆيىدىن چىقمىشقا پېتىنالمايدۇ. ئۇ ھەممە نەرسىدىن قاتتىق قورقىدۇ. ئۇ بىزگە ئۇلارنىڭ ئۆزىگە قانداق مۇئامىلە قىلغانلىقىنى سۆزلەپ بەردى.

ــ نېمە؟

— ئۇلار ئۇنى باشقىلار بىلەن بىللە يېرىمىغچە سۆ
توشتۇرۇلغان كۆلچەكتە تۇرغۇزۇپ قويۇپتۇ، سۇنىڭ چوڭقۇرلۇقى
بەلگىچە كېلىدىكەن. كېيىن ئۇلار يۇقىرىغا بىر سوۋۇتۇش
ماشىنىسىنى، يەنى ھاۋا تەڭشىگۈچنى قويۇپتۇ. ئەگەر بىرەر
كىشى ھاۋا تەڭشىگۈچتىن نېرى بولۇشقا ئۇرۇنسا، ئۇلار
ئۇرىدىكەن... — پايامۇنىڭ ئىنگلىز تىلى سەۋىيەسى تازا ياخشى
بولمىغاچقا، ئۇ بىرەر مۇڭاپىق سۆزنى تېپىش ئۈچۈن قاتتىق باش
قاتۇردى ۋە تازا جەزم قىلالمىغان ھالدا قوشۇپ قويدى، —
زەنجىر بىلەن.

— ئۇ ھازىر قەيەردە؟

— تەبرىزدە. ئۇ ھەممە نەرسىدىن قورقىدۇ. قايتىپ كەلگەندە
بەك ئورۇقلاپ كېتىپتىكەن. ئىلگىرى ئۇنىڭ كۆرۈش قۇۋۋىتى
ئالدىنقى قاتاردا ئىدى، ھازىر مانا بۇنداق قېلىنلىقتىكى
كۆزئەينەكنى تاقايدۇ.

پايامۇ كۆرسەتكۈچ بارمىقى بىلەن باشمالتىقنى كۆرسىتىپ
يېرىم ئىنگلىز سۆزى قېلىنلىقنى كۆرسەتتى. مەن ئۇنىڭ
دوستى بىلەن كۆرۈشكىلى بولىدىغان ـ بولمايدىغانلىقىنى
سورىۋىدىم، ئۇنىڭغا دەپ باقىدىغانلىقىنى، ئەمما مۇمكىنچىلىكى
ئىنتايىن ئاز ئىكەنلىكىنى، ئۇنىڭ قۇرۇق خىيال مەستانىسىگە
ئايلىنىپ قالغانلىقىنى ئېيتتى. مەن پايامۇنىڭ گېپىنى
ئاڭلاۋېتىپ، بۇنداق ۋەقەلەرنىڭ ئۇنىڭدەك كىشىلەرنىڭ ئەتراپىدا
يۈز بەرگەنلىكىدىن ئىنتايىن ھەيران بولدۇم. باشقا بىر دۆلەتتە
بولغان بولسا، ئۇنىڭدەك كىشىلەر كىتابىپەرەس، ھەتتا ئالىمسىنىڭ
ياخشى بالىسى دەپ قارالغان بولاتتى.

سۇرىيەدە مەن ھەر قېتىم بۇنداق ئېتىقادنىڭ ئۆزىنىڭ
«مۇكەممەللىك» نىڭ سىرتىدىكى مەزمۇنلارنى چۈشەندۈرۈشكە
ئىشلىتىلگەندە، ئۇششاق ـ چۈششەك ئىشلارنى، مەسىلەن،
ھازىرقى جەمئىيەتتە ھوقۇق ـ مەنپەئەت ۋە ئەدلىيەنى قانداق
يۇرۇشتۇرۇش دېگەنلەرنى چۈشەندۈرۈشكە مەجبۇرلىنىدىغانلىقىنى

هېس قىلدىم. مەن يەتە بۇنداق ئېتىقادنىڭ ساختىپەزلىك قىلىشقا زورلىنىۋاتقانلىقىنىمۇ سەزدىم. لېكىن، مېنىڭ دېمەكچى بولغىنىم ئوخشاش بىر مەسىلە: ئېتىقاد ئۆزىنىڭ قۇربى يېتىدىغان دائىرىدىن ھالقىغان دۇنيانى چۈشىنىش ئۈچۈن پايدىلىنىلغاندا، ئاشۇ دۇنيا مەلۇم ئېتىقادنىڭ سىرتىدىكى سەۋەبلەر تۈپەيلى مەلۇم خىل دەخلى - تەرۇزنى پەيدا قىلغاندا، بۇنداق ئېتىقاد ئۆزىنىڭ ئىچچام قائىدىلىرىنىڭ مەجبۇرىي يولغا قويۇلۇشىغا ئەگىشىپ، ئاخىرقى نەتىجە ئۈشۈشاق - چۈشۈشەك ئىشلارنىڭ توغرا بولۇشى ئۈچۈن تېخىمۇ چوڭ خاتالىقنى سادىر قىلىش بولىدۇ.

ھالبۇكى، تۈركىيەلىك ئابدۇللا پەقەت بىر ئادەم، سۈرىيەدىكى ئابۇنو پەقەت بىر مەسچىت، لېكىن بۇ دۆلەتتە ئۈشۈشاق - چۈشۈشەك ئىشلارنى تەكتىلەش تۈزۈلمىلەشتۈرۈلدى ۋە بىر خىل ئەندىزىگە ئايلىنىپ، جۈمھۇرىيەتكە ئەڭ زور تەھدىت پەيدا قىلىش ئېھتىمالى بولغان كىشىلەر توپىنى، يەنى ياش ئەۋلادلارنى تىزگىنلەش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدۇ. مەن ئۈمىدۋار بولغاچقا، ناھايىتى مۇھىم بىر نۇقتىنى ئۇنتۇپ قاپتىمەن. مەن ئىرانلىقلارنىڭ ئۆزلىرىنىڭ مەسىلىلىرىنى دىنىنىڭ ھەل قىلىپ بېرىشىدىن يەنە ئۈمىد كۈتمەيدىغانلىقىنى كۆرگىنىمدە، ئۇلارنى ئۆزۈم بارغان باشقا مۇسۇلمان ئەللىرىنىڭكىدىنمۇ ساغلام يولغا ماڭىدىغان بولدى، دەپ بىلجىرلاپتىمەن. ھالبۇكى، تېھراندىكى مەسچىتلەر قۇرۇق تۇرغان، نامازغا قوڭغۇرىقىنىڭ ئاۋازىنى زادىلا ئاڭلاپ باقمىغان، تولۇق چۈمبەل سالغان ئايال ياكى ساقال قويغان ئەر كىشىنى (ئۇ ھۆكۈمەت ئەمەلدارى بولمىسىلا) كۆرۈپ باقمىغان بولساممۇ، بۇ ئىنقىلاب ھەرگىز دوستانە ئەمەس ئىدى؛ ئىنقىلاب بۇ دۆلەتنىڭ پەرزەنتلىرىنى نابۇت قىلغانىدى. دىنىي كەيپىيات تاراپ كەتكەن ساھەلەرگە بىر خىل يېڭى پىسخىكىلىق ھالەت يوشۇرۇن كىرىپ بولغانىدى. خەلق باشقا ياقتا

بۇرۇۋېتىلگەنىدى. مەن شىمالغا بېرىش جەريانىدا بەزى كىچىك سىگنالىلارنى بايقىغانىدىم، بىراق تېھرانىنى ۋە ئۇ يەردە پەيدا بولغان ۋەھىمىنى كۆرگەندىن كېيىن، بۇ ئىنقىلابنىڭ نەقەدەر پالاكەت باسقان ئىنقىلاب ئىكەنلىكىنى چۈشىنىپ يەتتىم.

※ ※ ※

ئەمىر داۋاملىق قارا رەڭلىك كىيىم كىيەتتى. ئۇ كەڭ - كۆشادە قارا ئىشتان ۋە ياقىسىز قارا مايكا كىيىۋالغانىدى. ئۇزۇن چاچ - ساقال قويۇۋالغان ئەمىر يالاڭ ئاياغ پېتى ھەممە يەردە لاغايلاپ يۈرەتتى. بىز بىر قېتىم تاكسىغا ئولتۇرغاندا، شوپۇر ئۇنىڭدىن نېمە ئۈچۈن قارا كىيىم كىيىدىغانلىقىنى سورىدى.

— مەن ئۈچۈن ئېيتقاندا، ھەربىر كۈن ئاشۇرا بايرىمى، — دەپ جاۋاب بەردى ئۇ. بۇ شىئە مەزھىپىدىكىلەرنىڭ ئونىنچى مۇسىبەت كۈنى ئىدى.

ئەمىر كىنو رېژىسسورى ، خوتۇنى ئاننايىتا چىرايلىق ئارتىس ئىدى. ئۇلار تېھرانىنىڭ شىمالىدىكى بىر ئاھالىلەر رايونىدىكى بىر كىچىك ئۆيدە تۇراتتى.

بۇ ئەر - خوتۇنلار بۇ دۆلەتتە ئاۋازى ئەڭ ياخشراق، پىكرى ئۆزگىچە كوللېكتىپ، يەنى كىنو ساھەسىگە تەۋە ئىدى. ئىلگىرىكى يىگىرمە يىلدا، ئىرانىنىڭ كىنوچىلىق ساھەسىدە دۇنيا بويىچە ئەڭ رادىكال كىنولاردىن بىرمۇنچىسى ئىشلەنىدى. لېكىن، بۇ زۇڭتۇڭ خاتەمى دۆلەتنى ئىداره قىلغان چاغدىكى قىسقىغىنا باھاردا قولغا كەلتۈرۈلگەن ساھە بولۇپ، ھازىر بېسىمغا ئۇچراۋاتاتتى. ھۆكۈمەت ئۆتكەن بىر يىلدا تارقىتىشنى تەستىقلىغان فىلىم ئىككى - ئۈچتىن ئاشمايتتى، ئاننايىتانىڭ يېقىندىكى فىلىمىمۇ ئىجازەتكە ئېرىشمىگەن ئەھۋال ئاستىدا، كۈردىستاندا مەخپىي قويۇلغانىدى.

— مەن ئۆزۈمنى تەكشۈرۈشنى باشلىغانىدەك تۇرىمەن، — ئۇ سۆزلەۋاتقاندا، ئۆرۈكتەك كۆزلىرى چەكچىيىپ كەتتى، — مېنىڭ ئوي - پىكىرلىرىم ئۆزگىرىۋاتىدۇ. مەن تەكشۈرۈش دائىرەمنىڭ سىرتىدىكى ئىشلارنى ئويلىمايمەن، چۈنكى ئەمەلگە ئاشۇرۇش مۇمكىن ئەمەسلىكىنى بىلىمەن. بۇنداق ئەھۋال بەك چاتاق، چۈنكى ئۇلارغا كېرىكى دەل مۇشۇ ئىكەنلىكىنى بىلىمەن.

بىز ئۇلارنىڭ كىچىك، قالايمىقان ئاشخانىسىدا ئولتۇراتتۇق. رەڭدار قاچا - قومۇچ ئىشكاپى، كىچىك مەش، بىرلا ئۈستەل ھەمدە لامپۇچكا ۋە شام چىقارغان خىرە نۇر بۇ يەردە بىر خىل بىخەتەرلىك كەيپىياتىنى پەيدا قىلغانىدى. بىر قاناتلىق ئىشىك بالكونغا تۇتىشاتتى، قويۇق، قارا چاچلىرىنى ئۆرۈۋالغان ئانايىتا بىز بىلەن پاراڭلاشقاچ، قېتىق، كاۋاپ، سالات ۋە ئىران دۇملىمىسى راسلاۋاتاتتى.

ئەمىر بىزگە قىزىل ئۈزۈم ھارىقى ۋە يېڭى ئىختىرا قىلىنغان بىر خىل كوكتېيىل ھارىقىنى، يەنى «Albaloo» دەپ ئاتىلىدىغان ۋىسكىنى قۇيۇپ بەردى. ھاراق ئىران ئىسلام جۇمھۇرىيىتىدە مەنئى قىلىنغان، ئەمما مىلىچمال دۇكىنىدىكى ئەتكەسچى ئېلىپساتار بىلەن تونۇشۇۋالغاندىن كېيىن ئاسانلا قولغا كەلتۈرگىلى بولاتتى.

— خەلق بىر خىل ئېلىشىپ قېلىش كېسىلىنىڭ ئازابىغا دۇچار بولۇۋاتىدۇ، — دېدى ئەمىر، — چۈنكى كۈندۈزى بىر كىچىك قىزچاق بولغان تەقدىردىمۇ، مەكتەپتە ياغلىق سېلىپ يۈرۈشى، دىنىي تەربىيەنى قوبۇل قىلىشى كېرەك، بىراق ئۆيىگە قايتىپ كەلگەندىن كېيىن دىن غايىب بولىدۇ، باش ياغلىقىنى ئېلىۋېتىدۇ.

مەن بۇ سۆزنىڭ ئابدۇللا ئىستانبۇلدا دېگەن سۆزنىڭ دەل ئەكسىچە ئىكەنلىكىنى ھېس قىلدىم. شۇ چاغدا ئۇ: «مەسىلەن، مەن مەكتەپكە بارسام، مۇستافا كامال پەقەت مەكتەپتىلا مەۋجۇت بولىدۇ، مەكتەپتىن باشقا يەردە مۇستافا كامال يوق» دېگەنىدى.

— هېلىقى مەسچىتلەرنى كۆردىڭىزمۇ؟ — دېدى ئەمەر، — كىرگەن ئازغىنا كىشى ۋە بارسكى خەلق ئەسكەرلىرىنى ھېسابقا ئالمىغاندا قۇپقۇرۇق.

بارسكى — خەلق ئەسكەرلىرى قوشۇنى بولۇپ، ئىرانلىق ياش يىگىتلەردىن تەشكىللەنگەن، ھۆكۈمەت دىنىي ئەخلاقنى مەجبۇرىي يولغا قويۇش ئۈچۈن پايدىلىنىدىغان قورال ئىدى.

— ئۇلار گويا ئوخشىمايدىغان تۈرگە تەۋە بىر توپ كىشىلەردەك قىلىدۇ، — دېدى ئەمەر، — مۇبادا ئۇلارنىڭ كۆزىنى ئىنچىكە كۆزەتسىڭىز، باشقا تۈرگە تەۋە ئىكەنلىكىنى ھېس قىلىسىز.

ئائىلىتانىڭ دادىسى تېياتىر رىژىسسورى ئىكەن، ئۇنىڭ ئەسەرلىرىمۇ ھۆكۈمەتنىڭ تەكشۈرۈشى ۋە چەكلىشىگە ئۇچراپ تۇرىدىكەن. بىر قېتىم، تەكشۈرگۈچىلەر بىر دراما باشلىنىشقا ئۇچ سائەت قالغاندا تېياتىرخانىغا كېلىپ، ئۇنىڭ بۇ دراممىنىڭ مەزمۇنىنى بىر قېتىم كۆرسىتىپ بېقىشنى بۇيرۇپتۇ، كۆرۈپ بولغاندىن كېيىن، بەزى كۆرۈنۈشلەرنى چىقىرىۋېتىش ۋە ئۆزگەرتىش تەلەپلىرىنى قويۇپتۇ. ئۇ بۇ دراما قويۇلۇش ئالدىدا تۇرغاندا، ئۇلارنىڭ تەكلىپىنى ئارتىسلارغا يەتكۈزۈشكە ئامالسىز ئىكەنلىكىنى ئېيتىپتۇ. ئۇلار: «سېنىڭ باشقا تاللىشىڭ يوق، بىر بولسا بۇيرۇق بويىچە ئىش قىلىسەن، بىر بولسا دراممىنى قويمايسەن» دەپتۇ. ئارتىسلارمۇ ئەڭ زور تىرىشچانلىق كۆرسىتىپ بېقىپتۇ، بىراق ھۆكۈمەتنىڭ تەكشۈرۈش ئەمەلدارلىرى يەنىلا رازى بولماپتۇ. پەردە ئارىلىقىدىكى دەم ئېلىش ۋاقتىدا، تېياتىرخانىنى باشقۇرغۇچى تەرەپنىڭ ئادىمى كېلىپ، ھېلىلا توكنىڭ ئۇزۇۋېتىلگەنلىكىنى ئېيتىپتۇ. رىژىسسور تاماشىبىنلاردىن ئارتىسلارنىڭ شام ۋە مەشئەلنىڭ يورۇقىدا ئويۇننىڭ قالغان قىسمىنى ئوينىشىنى كۆڭلىگە ئالمىدىغان ـ ئالمايدىغانلىقىنى سوراپتۇ. پەستە چاۋاك ساداسى ياڭراپتۇ. ئەمما، باشقۇرغۇچى تەرەپ رەت قىلىپ، يوشۇرۇن خەۋپ

پەيدا بولدۇ دېگەن سەۋەبنى كۆرستىپتۇ. ئۇ تاماشىبىنلارنى باشلاپ كوچىغا چىققاندا، ئاشۇ تىياتىرخانىدىن باشقا، مەھەللە چىراغلىرىنىڭ ھەممىسى يورۇق ئىكەنلىكىنى كۆرۈپتۇ.

ئەمىر بىلەن ئاننايىتانىڭ بايانلىرىغا ئەگىشىپ شام يورۇقىدىكى ھەسرەتلىك كەيپىيات ئۆي ئىچىنى بىر ئالدى. خىياللىرىم قاناتلىنىپ مەن كۆرگەن ئىرانلىق ياشلارنىڭ قېشىغا ئۇچۇپ كەتتى. ئاننايىتا ئىرانىنى ئۆزىنىڭ تىرىشىپ ئۆسۈپ يېتىلىش جەريانىدا ئۇزۇكسىز دەككىسىنى يەيدىغان جاي دەپ تەسۋىرلەپ:

— بۇ يەردە قىلغانلىرىمنىڭ ھەممىسى زوقلىنىشقا ئېرىشەلمەيدۇ، مەندىن زوق ئالىدىغان ھېچكىم يوق، شۇڭا مەن ھامان بىر كۈنى بۇ يەردىن كېتىمەن، — دېدى.

مېنىڭچە، ئۇ بۇ يەردىن كەتمەيدۇ. ئۇنىڭ قارشىلىق كۆرسىتىشى بىر خىل خۇمارغا ئايلانغان، باشقا يەرگە بارسا بۇنداق قىممەت تۇيغۇسىنى تېپىشى تولىمۇ قىيىنغا چۈشىدۇ. شۇنداقلا، گېپىمىزگە قايتىپ كەلسەك، ئۇ جەزمەن مەلۇم خىل زوق ئېلىشقا ئېرىشكەن، چۈنكى ھەممە كىشى ئۇنىڭ ئىسمىنى بىلىدۇ. چىقىش يولى يوق ئادەم ئۇچۇن ئېيتقاندا، بۇ يەنە باشقا بىر ئىش.

※ ※ ※

مەن تېھرانداپەنە رىزانى ئۇچرىتىپ قالدىم. ئۇ مال دوختۇرى ئىدى، شىمالغا بېرىش سەپىرىمىدە ئۇنىڭ بىلەن تونۇشۇپ قالغانىدىم. ئۇ ئوچۇق - يورۇق، قارا چاچلىرى بەكلا يۇمشاق، چىشلىرى رەتسىز ئىدى، بىراق ھازىرقى ئەھۋالنى سۆزلىگەندە، ئۇنىڭ خۇشاللىقى شۇ ھامان غايىب بولدى.

— بۇنداق بولسا دىنىڭ ماڭىدىغان يولى قالمايدۇ، ھېچبولمىغاندا ئىراندا شۇنداق بولىدۇ. راست دەۋاتىمەن، ئەگەر

ئۇلار يەنىلا مۇشۇنداق داۋاملاشتۇرۇپ كېتىۋېرىدىغان بولسا، دىن بۇ دۆلەتتە تۇگىشىدۇ. سىز ھازىر قانچىلىك مەنسۇي توپنىڭ پەيدا بولۇۋاتقانلىقىنى بىلەمسىز؟ كىرىشنا دىنى شۇلارنىڭ بىرى، يەنى «ماخابخاراتا» دىن دەرس بېرىدىغان ھېلىقى كىشىلەر... يەنە سەيبابانىڭ ئوچ يۇز مۇرتى بار. كىشىلەر بۇ ئۆزلىرىنىڭ مەنسۇي يۆلەنچۈكىكە موھتاج بولغانلىقىدىن ئىكەنلىكىنى بىلىدۇ، بىراق ئۇلار بۇنداق دىنىي ھېسسىياتتىن يىرگىنىدۇ.

كىرىشنا دىنى ! مېنىڭ زادىلا ئىشەنگۈم كەلمىدى. ئىسلام جۇمھۇرىيىتىدە، شۇنداقلا ئىسلام دىنىدا، ئۆز دىنىدىن ئايرىلىپ باشقا دىنغا ئىشىنىش دىنغا ئاسىيلىق قىلمىشى ھېسابلىنىدۇ، بۇنىڭغا بېرىلىدىغان جازا دەل ئۆلۈم جازاسى. مەن كىشىلەرنىڭ مۇشۇنداق خەتەرگە ماڭغانلىقىغا ئىشىنىشكە جۇرئەت قىلالمىدىم. مېنى قىزىقتۇرغىنى ئۇلارنىڭ بۇنداق ئېتىقادىنى رەت قىلىشى ئەمەس ــ مەن ئېتىقادى يوق نۇرغۇن مۇسۇلمانىنى ئۇچراتقان ــ بەلكى، بۇنداق ئېتىقادنىڭ سىياسىي ۋە تارىخىي رولىنى يوشۇرۇن رەت قىلىشى بولدى.

كىرىشنا مۇخلىسلىرىنى كۆرۈپ باققۇم بارلىقىنى ئېيتقىنىمدا، رىزا تۇيۇقسىز قاقاھلاپ كۈلۈپ كەتتى، بۇ ماڭا كۆڭۈل قويۇپ قىلىنغان چاقچاق تەرىپىدىن ئالدىنىپ قالغاندەك تۇيغۇ بەردى. لېكىن، ئۇ دەرھال ماڭا كىرىشنا دىنىنىڭ ئەمەلىيەتتە مەۋجۇت ئەمەسلىكى توغرۇلۇق كاپالەت بەردى، يەنە دوستى ناجىسنى ئىزدەپ باقىدىغانلىقىنى ئېيتتى. ئۇ مېنى ئاگاھلاندۇرۇپ، ئۇنىڭ ئوقۇتقۇچىسى گۈلبادىنى ئالدامچى دەپ قارايدىغانلىقىنى ئېيتتى.

ــ ئۇنىڭ ئۆگىتىدىغىنى بويتاقچىلىق ! ــ دەپ ۋارقىرىدى رىزا، ــ پۈتكۈل دۆلەت جىنسىي چەكلىمە تۈپەيلى پارتلاپ كېتەي دەپ قالدى. ئۇ خىجىل بولماي بويتاقچىلىق بىلەن قاپتۇ.

بىرنەچچە مىنۇتتىن كېيىن ئۇ يەنىلا ناجىسغا تېلېفون

ئۇروپ، ئۇنىڭغا مېنىڭ تېلېفونۇمنى ساقلىشنى ئېيتتى.

تېلېفوندىكى ئاۋاز خېلى ياشانغان كىشىنىڭ ئاۋازىدەك قىلاتتى. ناجىسى مېنىڭ نېمىلەرنى ئىگىلىمەكچى بولغانلىقىمنى بىلمەكچى بولدى. ئۇنىڭغا بۇنى خۇشاللىق بىلەن ئېيتىپ بەرگۈم بولسىمۇ، لېكىن تېلېفوندا سۆزلىشىش بەكلا جىددىيلەشتۈرۈپ قويغاچقا، بۇنداق شەكىلنىڭ ئۇنىڭغىمۇ، ماڭىمۇ ياخشى ئەمەسلىكىنى ھېس قىلدىم. ئاخىر مەن يەنىلا كۆرۈشۈشكە كېلىشتىم، ئورنى ئۇنىڭ ئۆيى، ۋاقتى ئەتىسى ئەتىگەن بولدى. ئۇ ۋاقتى كەلگەندە تاكسى شوپۇرىغا قاياقىغا مېڭىشنى دەپ بېرىدىغانلىقىنى ئېيتتى.

شۇنىڭدىن كېيىنكى بىر كۈندە خۇراپىيلىقتەك بىر خىل خاتىرجەمسىزلىك ئىچىدە قالدىم. ناجىسى بىلەن تېلېفوندا پاراڭلاشمىغىنىم توغرا قارار بولغاندەك قىلاتتى. بۇنداق تۇيغۇ چۈشتە ۋالايتى بىلەن بىللە غىزالانغان چاغدىن تارتىپ پەيدا بولدى. ئۇ ئىلگىرى مۇخبىر بولۇپ، تۇمۇرلىرىدا گېرمانىيەلىكلىكىمۇ، ئىرانلىقلىقمۇ قېنى بار ئىدى، رەھمىتىڭ ئائىلىسىدىكىلەر ئارقىلىق ئۇنىڭ بىلەن تونۇشۇپ قالغانىدىم. مەن تۈركىيە ياكى سۈرىيەدە ماڭا ياردەم بەرگەن ئەيىيۇب ياكى نادىرەدەك ئوقۇغۇچىلارنى ئىزدىتىدىم، ئەمدى كىشىلەردىن تەلەپ قىلىشقا موھتاج ئىدىم، چۈنكى كېيىنكى بىرنەچچە ھەپتىدە دىنىي شەھەر قۇم بىلەن مەشھەدكە بېرىشنى پىلانلىغانىدىم. ۋالايتى ئىلگىرى غەربىنىڭ بىر گېزىتىنىڭ مۇخبىرى بولغان، ئىراندا نۇرغۇن يىل ئىشلىگەنىدى. مېنىڭچە، ئۇ ماڭا بىخەتەر، ئىشەنچلىك بىر نامزاتنى كۆرسىتىپ بېرەلىشى مۇمكىن ئىدى.

بىز ئۇنىڭ ئۆيىدە كۆرۈشۈشكە كېلىشتۇق. بىز قېلىن گىلەم سېلىنغان غۇۋا ئۆيدە پاراڭلاشتۇق. تاتىراڭغۇ، ئېھتىياتچان بۇ قىز بىرنەچچە يىلدىن بۇيان ئىزچىل كېسەل ئازابى ۋە ئۆلۈمنىڭ قورشاۋىدا تۇرۇپ كەلگەنكەن. ئۇ ۋە

گېرمانىيەلىك ئانىسى ئىرانلىق كېسەلچان دادىسىدىن خەۋەر ئېلىپ كەلگەنىكەن. دادىسى بىرنەچچە ئاي ئاغرىپ، يېقىندا تۇگەپ كەتكەنىكەن. ۋالايتى يەنىلا ئۆزىنى تەڭشەش جەريانىدا تۇرغان بولۇپ، سەكراتقا چۈشۈپ قالغان بىمارىدىن خەۋەر ئېلىشتىن ئىبارەت مەسئۇلىيەت ئۇنىڭ ئۈچۈن بىر خىل تەسەللىدەك قىلاتتى. ئۇ خىزمەتىدىن ئىستېپا بېرىپتۇ، بىر كىتاب يېزىش خىيالى بار ئىكەن، بىراق ئۆزىنى بەك چارچاپ كەتكەندەك، «كۆيۈپ تۈگىگەن» دەك ھېس قىلىپ، قولىغا قەلەم ئالالماپتۇ. ئۇ بايان قىلماقچى بولغان ھېكايىنىڭ يېرىمى تەرجىمھال خاراكتېرلىك، شۇنداقلا باشقا ئىرانلىق ئىياللارنىڭ ھېكايىلىرى بىلەن ئالاقىدار ئىكەن، بىراق بۇنداق تېما سەزگۈر تېمىغا چېتىلىدىغان بولغاچقا، ئۇ داۋاملاشتۇرۇشقا ئامالسىز ئىكەن. ئىستېپا بېرىشنىڭ يەنە بىر سەۋەبى، «11 ـ سېنتەبىر» ۋەقەسىدىن كېيىن، گېزىتخانا ئۈنى ئالاھىدە بەلگىلەنگەن نۇقتىدا تۇرۇپ، ئىران ئىسلام رادىكالىزمىنىڭ خەتىرىنى مۇبالىغە قىلىدىغان ماقالىلەرنى يېزىشقا زورلاپتۇ. بۇنداق بېسىم بەك چوڭ ئىدى. مەن ئۇنىڭ ۋۇجۇدىدىن كۆرگىنىم ھارغىنلىقلا بولمىدى: پاكار، غۇۋا ئۆيدە يېقىنقى ئۆلۈمنىڭ پۇرىقى تېخى تارقاپ كەتمىگەنىدى، مەن ئۇنىڭدا سەل ئېلىشىپ قالغانىدەك ئالامەتلەرنىڭ بارلىقىنى ھېس قىلدىم.

بىز تاكسىغا ئولتۇرۇپ چۈشلۈك تاماق يېگىلى باردۇق، ئۇ يول بويى مېنى گەپ قىلغىلى قويمىدى، بولمىسا، ئۇنىڭ كۆڭلى ئېلىشىپ كېتىدىكەن. ئۇ يېنىدىكى دېرىزىنى چۈشۈرۈپ سىرتقا قارىدى. بىز ھۈنەكىر مەيدانىدىن ئۆتتۇق، مەيدان ئاممىۋى ئاپتوبۇس، تاكسى ۋە يولۇچىلارغا تولغانىدى. ۋالايتى مەيدان مەركىزىدىكى بىر پارچە يېشىل يەرگە شۇبھىلىك نەزەر تاشلىدى، ئاندىن ماڭا دەسلەپ ئۇ يەردە يۈز بەرگەن ئاشكارا دەررە ئۇرۇش جازاسىنىڭ مەنزىرىسىنى يەنىلا ئەسلىيەلەيدىغانلىقىنى ئېيتتى. خاتامى ھۆكۈمرانلىقى مەزگىلىدە دەررە ئۇرۇش جازاسى

www.uyghurkitap.com

ھىكار قىلىنغانىدى. بۇ مەيداندا ئىلگىرى مۇشۇنداق كۆرۈنۈشنىڭ يۈز بەرگەنلىكىنى تەسەۋۋۇر قىلىش تولىمۇ قىيىن: ئاددىي، قىستا - قىستاڭ بۇ يەر ئاخىرقى ئاپتوبۇس بېكىتىگىلا ئوخشايتتى. بۇنداق بوشلۇقنىڭ يۆتكىلىپ تۇرۇشى كىشىنى شۇركۈندۈرەتتى. ئادەتتە قاقاس شەھەر ئەتراپىدا ئوينىلىدىغان رەھىمسىز جازا ھۇنىكىردىن ئىبارەت شەھەر مەيدانىغا يۆتكەپ كېلىنگەن، ئەتراپىنى كىشىلەر توپى ۋە ماشىنىلار بىر ئالغاندى.

بىز ھاۋا تەڭشىگۈچى بار بىر ئاشخانىغا بارىدۇق، بۇ يەردە دېرىزە يوق، سىنئەينەك ۋە پارس ئۇسلۇبىدا زىننەتلەنگەن، تاملىرىغا زىياپەت ۋە ئوۋ ئوۋلاش رەسىملىرى سىزىلغاندى. بىز ئولتۇرغاندىن كېيىن، ۋالايتى خېلى ئازادە بولۇپ قالدى. ئۇ بەزى كىشىلەرنى تونۇيدىغانلىقىنى، ئۇلارنىڭ تېھراندىكى خىزمىتىمگە يارەم بېرەلەيدىغانلىقىنى ئېيتتى. ئۇ ئىلگىرى گېزىتخانىدا بىللە ئىشلىگەن ئىرانلىق يىگىت ياشۇنى تەۋسىيە قىلدى. ئۇنىڭ دېيىشىچە، ياشۇ يېڭىدىن ئىشقا كىرگەندە بەكلا كونسېرۋاتىپ بولۇپ، دىنىي ئېڭى كۈچلۈك ئىكەن، كېيىن خىزمەت جەريانىدا بارا - بارا پىكرى ئېچىلىپتۇ، ئىنگلىز تىلىدىمۇ ئىلگىرىلەپتۇ. ئۇ ھازىر يەنىلا يەنە بىر گېزىتخانىدا كېچىلىك ئىسمېنىدا ئىشلەيدىكەن. ۋالايتى ئۇنى ماڭا كۆڭۈلدىكىدەك يول باشلىغۇچى بولالايدۇ دەپ قارايدىكەن.

ۋالايتى ماڭا ئىراندىكى مۇخبىرلىق كەچۈرمىشلىرىنى سۆزلەپ بەردى. ئۇنىڭ بىر پۇتى ئىران ئىسلام جۇمھۇرىيىتىگە، يەنە بىر پۇتى چېگرا سىرتىغا دەسسەپ تۇرىدىكەن. خاتىرىسىدىكى ئايالالارغا سېلىشتۇرغاندا، ئۇ ئۇچرىغان زىيانكەشلىك ئەڭ كۆپ ئىكەن. ئۇ تاشقى دۇنياغا زىيادە ئاشكارىلىنىپ كېتىپتۇ. ئۇنىڭ يېزىقچىلىقتا نېمە ئۈچۈن قىيىنچىلىقلارغا يولۇققانلىقىنى بىلىمەن. ئۇ خۇددى بىر سەنئەتكارەك بىر پارچە ئەسەردىن ئۆزىگە ئوزۇكسىز قۇۋۋەت

ئېلىپ، ئاخىر بەك چوڭقۇرلاپ كېتىپ، يېزىقچىلىقنى داۋاملاشتۇرۇشقا ئامالسىز قالغانىدى. 1999 - يىلى ئۇ ئوقۇغۇچىلارنىڭ قارشىلىق ھەرىكىتىنى خەۋەر قىلغان، شۇ قېتىملىق ھەرىكەت باستۇرۇلغانىدى. شۇ كۈنى ئەتىگەندە مەن دەسلەپ قارشىلىق ھەرىكىتى پارتلىغان ياتاق بىناسىنىڭ يېنىدىن ماشىنا ھەيدەپ ئۆتتۈم. ئۇ يەردە توختاپ كۆرۈپ باقماقچى بولدۇم، بىراق بۇنداق قىلىش چەكلىنىپتۇ. ئەينى چاغدا ئوقۇغۇچىلار دېرىزىلەردىن سەكرەپ قېچىشقا مەجبۇر بولغان، ھازىر بۇ يەر ئۆلگەنلەرنى خاتىرىلەيدىغان بەلگىسىز جايغا ئايلىنىپ قالغان.

— ئوقۇغۇچىلار ئىنقىلابنى قوزغاشقا بولىدۇ دەپ قارىدى، — دېدى ۋالايتى، — بىراق ھېچقانداق رولى بولمىدى. ئۇلار خاتامىنىڭ ئوتتۇرىغا چىقىپ قوللىشىدىن ئۈمىد كۈتتى، بىراق ئۇنىڭ ئىشخانىسىدىن ئەۋەتكەن بىتەرەپ ئىپادىسىنى تاپشۇرۇۋالدى. بۇ، كىشىلەرنى بەكلا ئۈمىدسىزلەندۈردى، — ۋالايتى يەنە مۇنۇلارنى قوشۇپ قويدى، — نۇرغۇن كىشى خاتامىنىڭ ئىسلاھاتىنى يېتەرلىك ئۇزۇل - كېسىل بولمىدى دەپ قارىسىمۇ، لېكىن ئاشۇ يىللاردا نۇرغۇن مۇخبىرلىرىمىز ئېرىشكەنىدى، بولۇپمۇ ئاخبارات ئەركىنلىكى ۋە شەخسىي ئەركىنلىك ساھەسىدە شۇنداق بولغانىدى.

تېخى چۈشلۈك غىزانى يەپ بولمىغانىدۇق، ياشۇدىن تېلېفون كېلىپ قالدى. ۋالايتى ئۇچرىشىشقا بولىدىغان بىرنەچچە قەھۋەخانا ۋە ئاشخانىنى تەۋسىيە قىلدى، بىراق بىر باغچىغا بېرىشتا چىڭ تۇردى. بىز ھېسابات ئۇزۇپ ئاشخانىدىن ئايرىلدۇق. تاكسى بىزنى ئېلىپ چوڭ يولنى بويلاپ ئىلگىرىلەپ، بىر تىنچ كوچىغا كەلدى، ئاندىن باغچىغا يېتىپ باردى. بىز بىر كىچىك شىپاڭنىڭ ئالدىدا توختىدۇق، ئۇ يەردە تور كارتىسى، شاكىلات، ئىچىملىك ۋە ژۇرنالىلار سېتىلىدىكەن. چۈشتىن كېيىنكى باغچە ئىنتايىن تىنچ ئىدى، تاش ياتقۇزۇلغان كىچىك

يولدا بىرنەچچە كىشىلا مېڭىپ يۈرەتتى. ئەمدىلا بىخ سۈرگەن يۈمران يوپۇرماقلار دەرەخ شاخلىرىدا كىشىگە تولىمۇ چىرايلىق كۆرۈنەتتى.

مەن شىپاڭغا بېرىپ بىر پارچە ئىران ژۇرنىلىنى ئوقۇۋدۇم، مۇقاۋىسىدا ئىرانلىق بىر كىنو چولپىنىنىڭ سۈرىتى بار ئىدى — بوللىۋودنىڭ يېتىپ كېلىشى كىشى قەلبىنى زىلزىلىگە سالىدۇ — بۇ چاغدا ۋالايتى مېنى ئۇياقتا بىرىشقا ئىشارەت قىلدى. ۋېلىسىپىتلىك بىر كىشى ياشۇنى ۋېلىسىپىتتىن چۈشۈرۈپ قويۇپ، گەپ ـ سۆز قىلماي كېتىپ قالدى. ياشۇ ئېگىز بويى، دوستانە، قاۋۇل، ئېڭىكى كەڭ يىگىت ئىدى، بىراق سەل جىددىيلىشىپ قالغانىدەك كۆرۈنەتتى. ئۇ كۈلۈمسىرەپ قويۇپ ئارقىسىغا قارىدى؛ كۈلۈۋېتىپ يەنە كوچا، باغچە ۋە شىپاڭغا كۆز يۈگۈرتتى. ئۇ ۋالايتى بىلەن پارس تىلىدا سالاملىشىشقا تىرىشتى، ئەمما مەن بىلەن سالاملىشىشقا زېھنىنى مەركەزلەشتۈرەلمىدى. مەن ئۇنىڭ بىلەن قول ئېلىشىپ كۆرۈشۈش خىيالىدا قولۇمنى ئۇزارتتىم، شۇنىڭ بىلەن ئۇ قولىنى قولۇمغا قويدى. ئۇ باشمالتىقىنى تىكلەپ سەل تىترەپ كەتتى: ئۇنىڭ قولى قان ئىدى. چۈشتىن كېيىنكى خاتىرجەملىك قانغا بويالغان ئاشۇ كۆرۈنۈش تەرىپىدىن بۇزۇۋېتىلدى. مەن ئارقىمغا داجىپ، ئۇنىڭ باشمالتىقىغا تىكىلدىم. دەسلەپتە مەن ۋېلىسىپىتتە تىلىنىپ كەتكەن ئوخشايدۇ، دەپ قارىغانىدىم، بىراق ھازىر يېقىن ئارىلىقتىن كۆزەتكىنىمىدە، سىرغىپ ئېقىۋاتقان قاننىڭ ھەرگىز پاكىز يارا ئېغىزىدىن ئەمەس، بەلكى تىرناقنىڭ تېگىدىكى مۈڭگۈز قەۋىتىدىن چىقىۋاتقانلىقىنى بايقىدىم. مەن بۇنداق قورقۇنچلۇق كۆرۈنۈشنى ئەسلا كۆرۈپ باقمىغانىدىم. يېرىلغان مۈڭگۈز قەۋىتىنىڭ بىر مىللىمېتىر قېلىنلىق، بىر مىللىمېتىر كەڭلىكتىكى بىر پارچىسى بايىلا چىشلەپ ئۈزۈۋېتىلگەنىدى.

ئۇ جىددىيلىشىپ كەتكىنىدىن زېھنىنى يىغالماي، بىردەم ـ

بىر دەم بىكاردىن - بىكارلا قاتتىق كۈلەتتى. مەن بۇنىڭدىن بەكلا بىئارام بولدۇم. يەنە تېخى ئۇ ئىنگلىزچىنى ياخشى سۆزلىيەلمەيدىكەن، ئۇنىڭ ئىمە دەۋاتقانلىقىنى چۈشىنەلمىدىم. ئۇ مېنىڭ گېپىمنى ئاساسەن چۈشىنەلمىگەن بولسىمۇ، يەنىلا چۈشەنگەن قىياپەتكە كىرىۋېلىپ، دەممۇدەم بىر-بىر جۈملە سۆزنى دەپ باقاتتى، بىر دەم بېشىنى لىڭشىتسا، بىر دەم كۈلەتتى ياكى ۋالايتىغا بىر-بىر جۈملە پارسچە سۆز قىلاتتى.

ۋالايتى جىددىي قىياپەتتە ئۇنىڭغا قارىدى. ئۇ مېنىڭدىن ئەدەپ يۈزسىدىن ئۇنى ياشۇ ئەپەندى دەپ چاقىرىشىمنى تەلەپ قىلغانىدى.

— ياشۇ ئەپەندى، — ئۇنىڭ ئۆزىمۇ شۇنداق دېدى، — سىز ئىنگلىز تىلىنى مەشىق قىلىشنى داۋاملاشتۇرماپسىز، ئىلگىرى خېلى ياخشى سۆزلەيتتىڭىز.

— ياق ! — ئۇ بۇ سۆزنى ناھايىتى راۋان ئېيتتى، ئاندىن ھاماقەتلەرچە كۈلۈشكە باشلىدى ۋە سۆزلەرنى ئېھتىيات بىلەن دېدى، — ئىلگىرى... ياخشى... ئەمەس ئىدى.

ئۇنىڭ كالانپاي بەدىنى كۈلكىسىگە ئەگىشىپ بىر خىلدا لىڭشىپ كەتتى.

— توغرا ئەمەس، ئىلگىرى ھازىرقىدىن ياخشى ئىدى ! — دەپ كايىدى ۋالايتى، — شۇڭا مەن سىزنى بۇ ئىشنى قىلىشقا كۆرسەتكەنىدىم.

بۇ سۆز ئۇنىڭغا ئەمەس، ماڭا ئېيتىلغاندەك قىلاتتى.

— مەن ئىنگلىزچە سەۋىيەم ياخشى دەپ كاپالەت بېرىپ باققىنىم يوق ! — دەپ ۋارقىرىدى ئۇ.

— ياق، مەن خاتالىشىپتىمەن. مەن سىزنى كۆپ ئىلگىرىلىدى دەپ قاپتىمەن. لېكىن، سىز داۋاملىق مەشىق قىلماپسىز، ياشۇ ئەپەندى، — دېدى ئۇ يەنە بىر قېتىم، تەلەپپۇزىدا ئايال غوجايىنلارغا خاس ئەيىبلەش ئالامىتى بار ئىدى.

ۋالايتى ماڭا قايرىلىپ قاراپ، ياشۇنىڭ ئىنگلىزچىسىنىڭ ياخشى ئەمەسلىكىدىن ئەپسۇسلانغانلىقىنى ئىپادىلىدى، چۈنكى ياشۇنىڭ كىشىلىك مۇناسىۋىتى ناھايىتى ياخشى ئىكەن، بولۇپمۇ قۇمدا شۇنداق ئىكەن. مەن ئاخىرقى قېتىم يەنە تىرىشچانلىق كۆرسىتىپ، ئۇنىڭغا نېمە ئۈچۈن قۇمغا، يەنى ئىسلام جۇمھۇرىيىتىنىڭ بۇ مەركىزىگە قىزىقىدىغانلىقىمنى چۈشەندۈردۈم. لېكىن، ئۇنىڭ قۇلاق سالمايۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ، گېپىمنى توختاتتىم.

ــ ناھايىتى خىجىلمەن، ــ دېدى ياشۇ تەكشۈرۈشنامە يېزىشقا تەييارلىنىۋاتقان بالىدەك غودۇڭشىپ، ــ مەن ئىنگلىزچىنى مەشىق قىلمىغانلىقىم ئۈچۈن بەك خىجىل.

قايتىپ كېلىۋاتقاندا، مەن ۋالايتىغا ياشۇ بىلەن ھەمكارلىشىشنى ئۈمىد قىلغانلىقىمنى، چۈنكى ئۇنىڭ ناھايىتى مۇۋاپىق كېلىدىغاندەك كۆرۈنگەنلىكىنى ئېيتتىم. بۇنداق دېيىشىم كۆپرەك ئەدەپ يۈزىسىدىن بولۇپ، ئەمەلىيەتتە بۇنداق ئويلىمىغانىدىم.

ۋالايتىنىڭ تاتىراڭغۇ چىرايى جىددىي تۈس ئالدى:

ــ بىلەمسىز؟ ــ دېدى ئۇ، ــ ئەمدى مەن ئۇنى ھەرگىز لايىق كەلمەيدىغاندەك ھېس قىلىپ قالدىم. مېنىڭچە، ھەمكارلىق بولمىغان ئەھۋالدا ئۇتۇق قازىنىش بىر ياخشى ئىش.

ــ نېمە ئۈچۈن؟

ــ سىز بۇ كىشىلەرنى ئىنچىكە كۆزىتىپ، گېزىتخانىغا كىرگەندىن كېيىن ئۇلاردا بىرەر ئۆزگىرىش بولغان - بولمىغانلىقىغا قاراپ بېقىشىڭىز كېرەك. ھەر قېتىم ھۆكۈمەت بىرەر كىشىنىڭ چەت ئەل ئاخبارات ئاگېنتلىقىدا ئىشلىگەنلىكىنى بىلگەندە، ئۇنى ئىزدەپ ئەھۋالىنى سۈرۈشتۇرىدۇ. سىز دىققەت قىلدىڭىزمىكىن، ئۇنىڭ يان تېلېفونىغا نومۇرىڭىزنى كىرگۈزۈۋاتقاندا، ئۇ تۇيۇقسىز قاتتىق ئاچچىقلىنىپ كەتتى.

مەن تازا ئېسىمگە ئالالمىدىم. ئۇ مېنىڭ نومۇرۇمنى خاتىرىلەۋاتقاندا خاتا يېزىپ قويۇۋىدى، ئۆزۈم توغرىلاپ بەرگەنىدىم. شۇ چاغدا ئۇ ئورنىدىن سەكرەپ تۇرۇپ كەتكەن ۋە: «سىز نېمە قىلىۋاتىسىز!» دەپ بەكلا ئاچچىقلاپ كەتكەنىدى.

— يەنە ئۇ باغچىدا كۆرۈشەيلى دەپ چاقىرىۋالدى، بۇمۇ بەك غەلىتە. قاراڭ، ھۆكۈمەت چەت ئەللىك مۇخبىرلارغا يېقىنلىشالمايدۇ، شۇنىڭ بىلەن ئاشۇلار ئارقىلىق مەقسىتىگە يېتىدۇ.

مەن ھېچ چۈشىنەلمىدىم، ئەگەر ۋالايىتى بۇلارنىڭ ھەممىسىنى بىلىدىغان بولسا، نېمە ئۈچۈن دەسلەپتىلا مېنى ئاگاھلاندۇرمايدۇ ياكى ئاۋۇال ئۆزى ياشۇ بىلەن كۆرۈشۈپ باقمايدۇ؟

بۇ چاغدا قارائۇغۇ چۈشۈپ قالغانىدى. مەن بەزى كىشىلەر بىلەن كەچلىك غىزادا بىللە بولۇشۇم كېرەك ئىدى، يەنە تېخى يېڭىلا قاتناشقان بەدەن چېنىقتۇرۇش مەركىزىدە ھەرىكەت قىلماقچىدىم. مەن تاكسىدىن چۈشۈپ، يەنە بىر تاكسى بىلەن شىراز كوچىسىغا ماڭدىم. ۋالايىتى تاكسى شوپۇرىغا قايسى يول بىلەن ماڭسا ئۇ يەرگە بارغىلى بولىدىغانلىقىنى ئېنىق دەپ بەردى. شوپۇر ئۇنىڭ گېپىنى ئاڭلىغاچ بېشىنى لىڭشىتتى، ئاندىن بېشىنى بۇراپ ئارقىدىكى شاۋقۇنلۇق كوچىغا قارىدى، ئۇنىڭ نىشانسىز كۆزلىرى ئىنتايىن سۈرلۈك كۆرۈنەتتى. يىگىرمە ياشلاردىن ئاشقان بۇ ئوروق يىگىت كەڭتاشا كۆڭلەك كىيىۋالغان بولۇپ، ئوروق، مىختا بەدىنى بىلىنىپ تۇراتتى. پۇلتىيىپ چىققان ئوقۇرەك سۆڭىكى ئېگىلىپ تۇرغان بەدىنىنىڭ ئوستىدە ساڭگىلاپ تۇرغاندەك كۆرۈنەتتى. كىچىك ئورا كۆزلىرى خۇددى مارجان پاتۇرۇپ قويۇلغاندەك، ساقال ـ بۇرۇتى تېرىسىنىڭ رەڭگىدەك قارا ئىدى. ئۇ ماڭا بىردەم قاراپ تۇرغاندىن كېيىن، گويا مېنى بۇرۇن تونۇيدىغاندەكلا نېپىز كالپۇكلىرىنى يۇمۇشلاپ كۈلۈپ قويدى.

ماشىنا قوزغالغاندىن كېيىن، ئۇ ئىنگلىزچە:

— مەن شىراز كوچىسىنىڭ نەدىلكىنى بىلمەيمەن، — دېدى، ئاندىن كۈلۈپ كەتتى، — بۇ ئايالالار مېنى سارايغا قىلىۋەتمەكچى.

مەن مەلۇم سەۋەبلەرنى كۆزدە تۇتۇپ، ئۇنى خۇسۇسىي ئائىلە ئىشىنى سۆزلەۋاتىدۇ دەپ قاپتىمەن، بىراق ئۇنىڭ كۆزدە تۇتۇۋاتقىنى تېھرانلىق ئايالالار ئىكەنلىكىنى تېزلا بايقىۋالدىم. چوڭ يولدىكى قاتناش بەك قىستاڭ ئىدى، ئۇنىڭ كۆزلىرى يېنىمىزدىكى ماشىنىدا ئولتۇرغان، پەردىز قىلغان گۈزەل بىر قىزدا توختاپ قالدى، بۇ قىزنىڭ چىرايىنى ھال رەڭ ياغلىق يېپىپ تۇراتتى. قاتناش قىستاڭچىلىقى ئۇنى قىينىاپ ھالدىن كەتكۈزۈۋەتكەنىدى. ئۇ بېشىنى ماشىنا ئىشىكىگە يۆلەپ، چىرايلىق بىلىكىنى ماشىنا سىرتىغا چىقىرىپ ئارام ئالماقتا ئىدى. ماشىنا ئېقىمى سەل بوشۇغىدى، شوپۇرۇم ماشىنىنى ھېلىقى ئايالنىڭ ماشىنىسىغا يانداشتۇرۇپ، تورمۇز قىلغاندا چىققان سەت ئاۋازنى ئاڭلاپ قىز بېشىنى كۆتۈردى.

شوپۇرۇم ئۇنىڭدىن شىراز كوچىسىغا قانداق بارغىلى بولىدىغانلىقىنى سورىۋىدى، ئۇ ئويلىنىۋېلىپ چۈشەندۈرمەكچى بولغاندا، شوپۇرۇم ئۇنىڭغا قاش ئاتتى ـ دە، ماشىنىنى ئوت ئالدۇرۇپ ماڭدى، ئارقىدىنلا ماشىنىنى ناھايىتى تېز ھەيدەپ، خۇددى ئۇچىدەك ئۇدۇل كەلگەن يەرگە ئېتىلدى، ئۇزىنىڭ قارامىلىقىدىن بىرەر ۋەقەنىڭ يۈز بەرمىگەنلىكىنى كۆرۈپ سەل ئۈمىدسىزلەنگەنىدەك بولدى. بىرىنچى ئايال ئۆتۈپ كەتكەندىن كېيىن، ئىككىنچى ئايالغا، ئاندىن ئۈچىنچى ئايالغا ساقال تاشلىدى، ئۇ ماشىنىنى شۇنچە تېز ھەيدەپ كېتىۋاتقان بولسىمۇ، ئۆزىنىڭ نەگە كېتىۋاتقانلىقىنى بىلمەيدىغاندەكلا قىلاتتى. مەن ئۇنىڭدىن نەگە بارىدىغانلىقىنى سورىدىم، ئۇ بېشىنى لىڭشىتىپ قويۇپلا گەپ قىلمىدى. ئارقىدىن كۆڭلى بىر يەردە بولمىغان ھالدا يولغا كۆز يۈگۈرتتى، ئاندىن ئۆزىنىڭ ماشىنا يولى كۆپ

يۇقىرى سۇرئەتلىك تاشيولنىڭ ئېغىزىغا كېلىپ قالغانلىقىنى بايقىدى.

قىيپاش يېشىل رەڭلىك قاتناش سۇپىسى كۆز ئالدىمىزدا پەيدا بولۇپ، كوچىلاردىكى تونۇش ئېگىز بىنالار غايىب بولدى، ئالدىمىزدىكى يول ئايلانما ئىدى. بۇ چاغدا مەن مېڭىش يۆنىلىشىمىزنىڭ خاتا بولغانلىقىنى بىلدىم، ئۇنلۇك گەپ قىلدىم. ئۇ بېشىنى لىڭشىتىپ ماشىنىنى توختىتىۋىدى، ئارقىدىكى ماشىنا ئاچچىق بىلەن سىگنال بەردى. بۇ چاغدا چىقىش يولىغا ئەللىك مېتىرچە كىرىپ بولغانىدۇق، ئۇ ماشىنىنى ئارقىغا يانداۋرۇشقا باشلىدى. بۇ چاغدا باشقا ماشىنىلار يەنىلا ئۇلىشىپ كېلىۋاتاتتى. مەن ئۇنىڭغا ۋارقىراشقا باشلىدىم، بىراق ئۇنىڭ چىرايىدا ئازراقمۇ ئىپادە يوق ئىدى. ئۇ ماشىنىلار توپىدىن مۇشەققەتتە كېسىپ ئۆتتى، باشقا ماشىنىلارمۇ توختىماي سىگنال بەرگەچ، ئۇنىڭدىن ئۆزىنى چەتكە ئېلىپ ئايلىنىپ ئۆتتى. كىشىلەر ماشىنا ئەينەكىنى چۈشۈرۈپ، ماشىنىمىز ئۆتۈۋاتقاندا شوپۇرۇمنى كەينى - كەينىدىن تىللاپ ئۇلگۈردى، بىراق ئۇنىڭدا كىشىلەرنىڭ غەزىپىگە قارىتا يەنىلا ھېچقانداق ئىنكاس يوق، چىرايىدىن بىر خىل خاتىرجەملىك چىقىپ تۇراتتى. ئاچا يولغا يېتىپ كەلگەندە، ئۇ ماشىنىنى چوڭ يولغا قايتۇردى.

مەن بىر ئىرانلىق دوستۇمغا تېلېفون ئۇرۇپ، بايا يۈز بەرگەن ئىشنى چۈشەندۈردۈم، ئاندىن تېلېفوننى شوپۇرغا سۇندۇم. ئۇ دوستۇم بىلەن تېلېفونلاشقاندىن كېيىن، ماشىنىنى قاياققا ھەيدەشنى بىلمەي ئالدىراپ قالدى. ئۇ بىرنەچچە ئايلانمىدىن ئۆتۈپ، بىر كوچىدا بىردەم سىلكىنىپ ماڭغاندىن كېيىن، ئانچە ئۇزاق ئۆتمەي، ماڭا تونۇش كۆك ئەينەكلىك مۇنارسىمان بىنا كۆرۈندى. قاتار - قاتار تاغ تىزمىلىرىدىن ئوڭغا ئايلىنىپ، ئارقىدىن شىراز كوچىسىدىكى ھېلىقى تازىلىق بۈيۇملىرى ماگىزىنىنىڭ ئالدىدىن ئۆتتۇق. بىز دوستۇم تۇرىدىغان كۆپ

قەۋەتلىك بىناغا يېتىپ كەلگەندە، شوپۇرۇمۇ مەندىن كۆپ پۇل ئالمىدى، مەن يەنىلا كېلىشكىنىمىز بويىچە پۇل تۆلىدىم. پۇل تۆلەۋاتقاندا، ئۇ بىر قولىنى رولغا ئارتقىنىچە قارايلا تۇردى. ئەتراپىمىزدىكى قاتناشقا ئوخشاشلا، ئۇنىڭ كۆڭلىنىڭ پاراكەندە ئىكەنلىكى بىلىنىپ تۇراتتى.

مەن دوستۇمنىڭ تۇرالغۇسىغا كېلىپ، ئەمدىلا ئېلېكترونلۇق يوللانمىلارنى كۆرۈشكە باشلىغىنىمدا، تېلېفون جىرىڭلاپ قالدى. تېلېفون ياشۇنىڭ بىر دوستىدىن كەلگەنىدى. ئۇ ئىنگلىزچىنى ئامېرىكا تەلەپپۇزىدا ناھايىتى راۋان سۆزلەيتتى. ئۇ ئۆزىنى ئالدىراشلا تونۇشتۇردى، يەنە ئۆزىنىڭ ABC ئاگېنتلىقىنىڭ ئىراندىكى ئالاھىدە تەكلىپلىك رەسمىي مۇخبىرى ئىكەنلىكىنى ئېيتتى.

— مەن ئىلاھىيەتشۇناسلىقنى تەتقىق قىلغان، — دېدى ئۇ ئۆزىنى تونۇشتۇرۇپ، — شۇڭا بەزى سەزگۈر تېمىلارنى ئىگىلەشكە ئېپىم بار. مېنىڭچە، سىز دىنغا مۇناسىۋەتلىك مەزمۇنلارنى يازماقچى بولغاچقا، ياشۇ ئەپەندى مېنى تەۋسىيە قىلغان بولسا كېرەك.

ئۇنىڭ جۇملە قۇرۇلمىسى پارسچىدىن كەلگەندەك قىلاتتى، بىراق ئىنگلىزچە سۆزلەرنى ئىشلىتىشى تولىمۇ راۋان ئىدى.

— سىز ئىنگلىزچىنى نەدە ئۆگەنگەن؟ سىز چەت ئەلدە تۇرۇپ باققانمۇ؟ — دەپ سورىدىم مەن.

— ياق، — ئۇ كۈلۈپ كەتتى، كۈلكە ئاۋازى ئامېرىكىنىڭ مەنسىز تىياتىرلىرىدىكى ھېلىقى غەلىتە كۈلكە ئاۋازىغا ئوخشاپ كېتەتتى، — ماڭا زادىلا چەت ئەلگە چىقىش پۇرسىتى بولۇپ باقمىغان. مەن ئىنگلىزچىنى تېھراندا ئۆگەنگەن.

— قانچە ياشقا كىردىڭىز؟

— ئوتتۇز ئالتىگە.

مەن ئاۋۋال ۋالايتىنى ئۇنىڭ بىلەن پاراڭلاشتۇرۇپ بېقىشىم كېرەك، دەپ قارىدىم. ئۇ ۋالايتىغا تېلېفون بېرىپ، ئاندىن مەن

بىلەن ئالاقىلىشىدىغانلىقىنى ئېيتتى. مەن چېنىقىش ئۆيىگە بېرىپ، ياتقىمىغا قايتقان چېغىمدا، سىرتتا گۈگۈم پەردىسى يېيىلىپ، شەھەر چىراغلىرى يورۇپ كەتكەنىدى.

تېلېفون يەنە بىر قېتىم جىرىڭلىغاندا، مەن سىمسىز تېلېفوننى كارىۋاتقا تاشلاپ قويۇپ يۈيۈنۈۋاتاتتىم. مۇنچىدىن چىقىپ تېلېفوننى ئالدىم. تېلېفوننى تەرجىمان ئۇرغانىكەن. ئۇ ۋالايتى بىلەن سۆزلىشىپ بولغانلىقىنى ئېيتتى، ئاندىن بىللە ئىشلىگەن بىرمۇنچە كىشىنىڭ ئىسمىنى ئېيتىشقا باشلىدى. ئۇ جېرىمىنى تىلغا ئالدى، ئۇمۇ بىر ئاخبارات ئاگېنتلىقىنىڭ مۇخبىرى ئىكەن. ئۇ يەنە دانىئېل پېئارلىنمۇ تىلغا ئالدى.

— دانىيېل پېئارل؟ — يۈرىكىم جىغىدە قىلىپ قالدى.

— ھەئە، — دېدى تەرجىمان يەنىلا ئامېرىكا تەلەپپۇزىدا پەس ئاۋازدا سۆزلەپ، — كېيىن ئۇ پاكىستانغا قېچىپ بارغان، ئاندىن كېيىن ئۇ يەردە ئۆلتۈرۈلگەن، بەك ئېچىنىشلىق ـ ھە !

دانىيېل پېئارىل «ۋال ـ ستىرىت كوچىسى گېزىتى» نىڭ مۇخبىرى ئىدى. ئۇ پاكىستاندا بىر يىپ ئۇچىنى ئىزدەۋاتقاندا كاللىسى ئېلىنغانىدى. ئۇنىڭ كەچۈرمىشى يېقىنقى يىللاردىن بۇيانقى ئەڭ قورقۇنچلۇق بىر ۋەقە ئىدى. تېھرانىدا ئاڭلاۋاتقان تېلېفوندىكى ئاۋازنىڭ بۇ ئىسمىنى شۇنچە بىمالال تىلغا ئېلىشىدىن قاتتىق ئەندىشىگە چۈشتۈم. بۇ ئۆزۈمنىڭ تەجرىبىسىنىڭ يېتەرلىك بولماسلىقىدىن پەيدا بولغان ئەندىشە ئىدى. مەن تۇرۇۋاتقان مۇھىتتا چەت ئەللىك مۇخبىر ۋە ئىختىيارىي مۇخبىرلارغا ئائىت نۇرغۇن ئارىيەلەر ئوينالغان، بىراق بۇلار توغرۇلۇق ھېچنېمىنى بىلمەيتتىم. مەن تېلېفوننى قويۇپ قويماقچى بولدۇم. بۇ مۇخبىرنىڭ قورقۇنچلۇق سەرگۈزەشتلىرىگە پۈتۈنلەي قىزىقمايتتىم، ھەتتا بۇ تېمىغا لايىق يېزىقچىلىق شەكلىنىمۇ تاپالمايتتىم. ئۇنىڭغا رەھمەت ئېيتىپ تېلېفونىنى قويۇپ قويدۇم. مەن تېھرانغا يېتىپ كەلگەندىن كېيىن، بۇ تۇرالغۇدا تۇنجى قېتىم تەنھالىقىنى، چىقىپ ـ

چۈشۈڭاتقان لىفتنىڭ نالىلىك ئاۋازىنىڭ تېمتاسلىقىنى بۇزۇڭاتقانلىقىنى ھېس قىلدىم.

مەن ڭالايتىغا تېلېفون ئۇردۇم.

ــ بىلەمسىز، مېنىڭچە، ئۇ ھەرقانداق كىشى ئۈچۈن خىزمەت قىلسا بولمايدىكەن، ــ دېدى ئۇ. روشەنكى، ئۇ بىر ئاگېنتلىقنىڭ سابىق باش مۇھەررىرى ئۈچۈن خىزمەت قىلغان، كېيىن بۇ باش مۇھەررىر ڭە ئۇنىڭ خوتۇنى بۇ دۆلەتتىن قېچىپ كېتىشكە مەجبۇر بولغانكەن. كېيىن ئۇ بىر كىتاب يازغان، كىتابنىڭ كۆپ يېرىدە تېھراندىكى دىنىي زاتلارنى تىلغا ئالغانكەن. ھازىر ئۇنىڭ ABC ئاگېنتلىقىدىن باشقا ھەرقانداق كىشىگە خىزمەت قىلىشى چەكلەنگەنكەن، ڭالايتىمۇ ئۇنىڭ نازارەت ئاستىدا ئىكەنلىكىنى جەزملەشتۈردى.

ڭالايتى مېنى بىئارام قىلىپ قويغانلىقىنى بىلىپ، ئۆزىنىڭكىگە يېگۈدەك ئازراق نەرسە ئېلىپ قايتىشنى خالايدىغان - خالىمايدىغانلىقىمنى سورىدى. مەن باشقا پىلانلىرىمنى بىكار قىلىپ، ئۇنىڭ ئۆيىگە باردىم، چۈنكى كېيىنكى ڭاقىتتا ئۇنىڭ بىلەن بىللە بولسام سەل ئازادە بولۇپ قېلىشىم مۇمكىن دەپ ئويلىدىم. شۇ كۈنى مەن خەۋپ - خەتەر ڭە چۈشىنىكسىز بېشارەتنى غۇۋڭا ھېس قىلغانىدىم.

شۇ ئاخشىمى ڭالايتى ماڭا بالىلىق ڭاقىتىدا تېھرانىدا يۈز بەرگەن بىر ھېكايىنى سۆزلەپ بەردى.

ڭەقە مۇنداق ئىدى: ئاتا - ئانىسى ڭالايتى بىلەن ئۇنىڭ سىڭلىسىنى ئۆيدە قويۇپ، سىرتقا غىزالانغىلى چىقىپ كەتكەن. ئىككى قىزچاق غەربىي قىسمىدىكى ئېگىزلىكتە ياشايدىغان ئاق پىستەنى باققان ڭە «ئېمىلىي» دېگەن ئىسىمنى قويۇڭالغانكەن. ئاتا - ئانىسى چىقىپ كەتكەندىن كېيىن، ئۇلار ئېمىلىينى ئەگەشتۇرۇپ سەيلە قىلغىلى چىققان. ئۆيىنىڭ ئەتراپىدىكى كوچىلار ئىنتايىن تىنچ بولۇپ، ھەممىسى ئاھالىلەر رايونى ئىكەن. بۇ كوچىلار ڭالايتىغا ناھايىتى تونۇشلۇق بولۇپ، ئىتنى

سەيلە قىلدۇرۇش ئۇنىڭ ئۇچۇن ھەر كۈنى كەچتىكى بىر ئادىتى ئىكەن، بۇنداق چاغلاردا قوشنىلار بىلەن ئۇچرىشىپ قېلىشمۇ ئېھتىمال ئىكەن. لېكىن، شۇ كۈنى كەچتە كوچىدا چارلاۋاتقان ئەخلاق ساقچىلىرى ۋالايىتىلارنى كۆرۈپ قاپتۇ.

ئۇلار ۋالايىتىنى كۆرۈپ ماشىنىسىنى توختاتىپتۇ. ماشىنىدىن بىرنەچچە ئادەم چۈشۈپتۇ. ئىسلام ئەنئەنىسىگە ئاساسەن، ئىت پاسكىنا ھايۋانلارغا تەۋە ئىكەن، بىراق ئەنئەنىدە ئىت ئىشلەتكەن قاچىنى بىرنەچچە قېتىم يۇيۇشلا بەلگىلەنگەن بولسىمۇ، ئىسلام جۇمھۇرىيىتى بۇ ئەنئەنىنى راۋاجلاندۇرۇپ چوڭايتىپ بىنورمال مۇرەككەپ نەرسىگە ئايلاندۇرۇۋەتكەنىكەن. بۇ كىشىلەر قىزلارنىڭ يىغلاپ يالۋۇرغىنىغا قارىماي، ئېمىلىينى تۇتۇۋاپتۇ. ۋالايىتى ماشىنىنى ماڭغىلى قويماپتۇ. ھېلىقى كىشىلەرنىڭ بىرى: «يا سېنى قولغا ئالىمىز، يا بۇ ئىتنى ئېلىپ كېتىمىز» دەپتۇ. ئۇلار ئېمىلىينى ئېلىپ كەتسە، ئۇنى ئۇلتۇرۇۋۇپتىدىغانلىقىنى ئېيتىپتۇ. قىزلار ئېمىلىينى ئۇلارغا بېرىشكە مەجبۇر بولۇپ تۇرغاندا، بىر كىشى پەيدا بوپتۇ، ئۇ بەلكىم ئائىلىسىنىڭ دوستى بولۇشى مۇمكىن. ئۇ بۇ كىشىلەر بىلەن قانداق مۇئامىلە قىلىشنى بىلمىدىكەن. ئۇ ھېلىقى كىشىلەرگە پارا بېرىپ، ئىتنىڭ جېنىنى قۇتۇلدۇرۇپ قاپتۇ. مىشىلداپ يىغلاۋاتقان قىزچاقلار ئېمىلىينى ئەگەشتۈرۈپ ئۆيىگە قايتىپتۇ. شۇ كۈنى كەچتە، ۋالايىتى:

— مەن خاتىرەمگە: «بۇگۈن مەن چىرىكلىككە مۇناسىۋەتلىك تۇنجى دەرسنى ئاڭلىدىم» دەپ يازدىم، — دېدى. شۇ گەپلەرنى قىلىۋاتقاندا، ئۇنىڭ كاللىسىدا ئويلىغىنى ھەرگىز ئۆزى ئەمەس، بەلكى پەقەت ئاشۇ قېتىملىق پارا بېرىش بولۇشى مۇمكىن.

ئەتىسى ئەتىگەنده ناجىسىنى كۆرگىلى باردىم. سىرتتا شارقىراپ يامغۇر يېغىۋاتاتتى، باھار يامغۇرى شەھەرنىڭ ئىس - تۇتىكى ۋە چاڭ - توزان قاپلىغان ھاۋاسى ۋە قارىيىپ كەتكەن

بىنالارنى پاكىزلىغان، ئىس - تۈتەك ۋە چاڭ - توزانلار نېپىز تۇمان قاينىمىدا غايىب بولغانىدى. قاتناش ئەھۋالى ئادەتتىكى چاغلاردىكىدىنمۇ ئوسال ئىدى، مەن يېشىل رەڭلىك بىر يۈك ماشىنىسىنىڭ كەينىدە بىرنەچچە مىنۇت توسۇلۇپ تۇردۇم، يۈك ماشىنىسىنىڭ ئارقىسىغا «ئاھ، ئاللا!» دېگەن خەتلەر يېزىلغانىدى. بىز تۇرۇۋاتقان بۇ كوچىنىڭ ھەممىلا يېرى سىياسىي شوئارلار بىلەن تولۇپ كەتكەنىدى.

تېگى قارا، خېتى ئاق بىر شوئارغا: «ھۈمەينىنىڭ قوللىغۇچىلىرى ئىزچىل ھالدا پەلەستىنلىكلەرنىڭمۇ قوللىغۇچىسى بولۇپ، ئۇلارنىڭ دۈشمەنگە ئورتاق قارشى تۇرۇشىغا ياردەم بېرىدۇ» دەپ يېزىلغان، ئۇنىڭ يېنىدا ئامېرىكىنىڭ دۆلەت بايرىقى بىلەن يەھۇدىي دىنىنىڭ ئالتە بۇرجەكلىك كۆك رەڭلىك يۇلتۇزى بار ئىدى. ئارقىدىن بىز ئۇدۇل يۇزىگە كۆك رەڭلىك ئەينەك كاتەكچىلەر ئورنىتىلغان كۇل رەڭ بىنانىڭ ئالدىدىن ئۆتتۇق، ئۇنىڭ يان تەرىپىگە سۇس كۇل رەڭلىك تام رەسىمى سىزىلغانىدى. رەسىمدە قىسقا بۇرۇت قويۇۋالغان ئون نەچچە يىگىتنىڭ چىرايى سىزىلغانىدى، ئۇلارنىڭ بىرنەچچىسى كۇلۇمسىرەپ تۇراتتى، بىرنەچچىسىنىڭ چىرايى ئۇمىدۋارلىق ئىپادىسىگە تولغانىدى، يەنە بىرەيلەن كۆزئەينەك تاقىۋالغان، كوچىغا تىكىلىپ قاراپ تۇراتتى. ئېگىزلىكى نەچچە ئىنگلىز چىسى كېلىدىغان بىر پارچە چوڭ كۆرگەزمە تاختىسىنىڭ ئۈستىگە مەشھۇر بىر پەلەستىنلىك ئانىنىڭ رەسىمى سىزىلغانىدى، ئۇ ئۆزىنى ئۆلتۈرۈۋېلىش ھۇجۇمى قىلغۇچى بولۇپ، ئارقىسىدىكىسى يۇلتۇزلۇق ئارقا كۆرۈنۈش ئىدى، بۇ، ئۇنى ئالەم ئۇچقۇچىسىغا بەكرەك ئوخشىتىپ قويغانىدى. ئاستىغا بىر قۇر خەت يېزىلغانىدى: «مەن پەرزەنتلىرىمنى سۆيىمەن، ئەمما ئېتىقاد يولىدا جان پىدا قىلىشنىڭ ئۇلۇغلۇقىنى تېخىمۇ سۆيىمەن.»

ناچىسى بىر كىچىك يۇرۇشلۇك ياتاق بىناسىدا تۇراتتى، بۇ

ئاق رەڭلىك بىنا بولۇپ، بەش - ئالتە قەۋەت ئېگىزلىكتە ئىدى. بىنا بىر تار كوچىغا جايلاشقان، بۇ كوچىدا بىرەر ماشىنىمۇ كۆرۈنمەيتتى، بىنانىڭ ئۈستى تەرىپىگە ناھايىتى چوڭ سايىۋەن ئېسىلغانىدى. ناجىسى پەلەمپەينىڭ سۈپىسىدا مېنىڭ چىقىشىمنى ساقلاپ تۇرغانىكەن. ئۇ قارىماققا يىگىرمە ياشلاردىن ئاشقان، ناھايىتى چىرايلىق ئىدى، قويۇق قارا چاچلىرى ئۆرۈمە قىلىپ چىڭ ئۆرۈلگەنىدى، تېرىسى مىس رەڭلىك، يۇمىلاق كۆزلىرى سەل پۇلتىيىپ تۇراتتى، بويى زىلۋا، كۆكسى تولغانىدى. ئۇ ئاق پوپايكا ۋە بىنەپشە رەڭلىك كۆڭلەك كىيىۋالغان، قۇلىقىدا بىرنەچچە تال يېشىل ياقۇت ساڭگىلاپ تۇراتتى.

بۇ چاغ تېخى ئەتىگەن ئىدى، ياتاق بىناسى ئىچىنىڭ ئورۇنلاشتۇرۇلۇشى مېنى سەل گاڭگىرىتىپ قويدى. ئۆي سۆسۈن، سۇس كۇل رەڭ ۋە ئاچ سېرىق رەڭدە سىرلانغان، يەنە كۇجىنىڭ تۈتۈنى يۇقىرىدا لەرزان لەيلىمەكتە ئىدى. ئۆينىڭ ھەممە يېرىدە ھىندىستاندىن كەلتۈرۈلگەن نەرسىلەر — رەڭگارەڭ ئويۇنچۇق قۇش، پۇرۇچ قونچاق، تىزما قوڭغۇراق، ئىلاھ كىرىشنا سىزىلغان ئورۇندۇق قېپى، ئېسىقلىق بىر قاتار كىيىم، يەنە ئەينەك بۇيۇم ۋە كەشتىلەر بار ئىدى. ھىندى تىلى دائىم ئىشلىتىلىدىغان سۆزلەر قوللانمىسى بىلەن «تەنھا يۇلتۇز ھىندىستان» دېگەن كىتاب بىر چەتكە تاشلاپ قويۇلغانىدى؛ كىچىك ئاشخانىنىڭ يېنىغا ئىلاھ كىرىشنانىڭ نەزىر - چىراغ مېھرابى ياسالغانىدى. ئارقىمىزدا قويۇلۇۋاتقان ئېلېكتىرونلۇق مۇزلىكنىڭ زېرىكەرلىك مېلودىيەسى توختىماي ئاڭلىنىۋاتاتتى. ناجىسى ئاشخانىغا كىرىپ چەينەككە چاي دەملىدى.

ئۇنىڭ ياتقىنى كۆڭۈللۈك ماكانغا ئايلاندۇرۇش كويىدا بۇ يەرگە كۆپ ئەجىر قىلغانلىقىنى كۆرۈۋېلىش تەس ئەمەس ئىدى. ناجىسى قانداق ياشاشنى ناھايىتى ئېنىق بىلىدىغان كىشىلەردىن ئىكەن. ئۇ بۇ كىچىك بوشلۇقتا ئىمكانىيىتىنىڭ يېتىشچە

قىلىدىغىنىنى قىلغان، جۈملىدىن ياتاقنىڭ رەڭگى، ئۆي جابدۇقلىرى، ئاشخانىدىكى ئوچاق سۈپىسىنىڭ تېشى قاتارلىقلارنىڭ هەممىسىنى نەزەرگە ئالغانىدى. ئۇنىڭ تەرتىپ ۋە تەپسىلاتقا ئەهمىيەت بېرىشى كىشىنى تەسىرلەندۈرەتتى، هىندىستاندىن كەلتۈرۈلگەن بۇيۇملار قوشۇلۇپ، بۇ يەرنى ئۇنىڭ شەخسىي تۇسىگە تولدۇرغانىدى. مېنىڭچە، بۇ يەرنىڭ يېقىندىلا قۇرۇقداپ قويۇلغانلىقىنى ئاڭلىغانلىقىم چوقۇم مەندە بۇنداق تەسىراتنىڭ پەيدا بولۇشىدىكى بىر سەۋەب بولۇشى مۇمكىن. بۇ كىچىك ياتاقتىكى ئۆسۈملۈكلەرنىڭ ئۆرۈۋېتىلگەنلىكى، نەزىر - چىراغ مېهرابىنىڭ چېقىۋېتىلگەنلىكى، كىيىم - كېچەكلەرنىڭ يەرگە چېچىۋېتىلگەنلىكى، شۇنداقلا يېڭى ئەسىر مۇزىكىسى ئېهتىيات بىلەن ياراتقان ساپ گۈزەللىك ئاستىن - ئۈستۈن قىلىۋېتىلگەنلىكىنى تەسەۋۋۇر قىلغىنىمدىلا، بۇلارنىڭ هەممىسىنى قايتىدىن يارىتىشتەك ئۇمىدۋار بىر خىل روهىي هالەتتىن تەسىرلەندىم.

— ئۇلار سۇئىي هەمراه قوبۇللىغۇچ ئورناتقانلىقىمىزدىن نارازى بولدى، ئاندىن كېيىن ئۆيگە ئۇسۇپ كىردى، — ناجىسىنىڭ كۆزلىرى چەكچىيىپ كەتتى. ئۇلارنىڭ كەلگەنلىكىگە ئۇ يەنىلا بەكلا هەيران ئىدى. سۇئىي هەمراه قوبۇللىغۇچ تېهرانىنىڭ هەممىلا يېرىدە بار بولۇپ، تەكشۈرۈپ بىر تەرەپ قىلىش قىلمىشى هەرگىز ئۇسكۇنىنىڭ تارقىلىپ كېتىشىنى هەقىقىي كۆزدە تۇتۇش ئەمەس، بەلكى پۇل تېپىشنىڭ باهانىسى ئىدى، — ئۇلار بېسىپ كىرىپ بۇ يەردىكى هەممە نەرسىنى ۋەيران قىلىۋەتتى، — گويا ئۆزى دەۋاتقان «هەممە نەرسە» نېمىلەرنى ئىچىگە ئالىدىغانلىقىنى ئېنىتىلاۋاتقاندەك، ئۇ سۆزىنى داۋاملاشتۇرغاچ ئۆي ئىچىگە كۆز يۈگۈرتتى، — ئۇلار ياتاقنى ئاختۇرۇۋاتقاندا، مەن: «ئەگەر سىلەر بۇ قوبۇللىغۇچنى ئەكەتمەكچى بولساڭلار، ئەكېتىۋېرىڭلار، مانا بۇ يەردە» دېدىم. لېكىن، ئۇلار: «سىلەر قورال - ياراغ يوشۇرغان بولۇشۇڭلارمۇ

مۇمكىن» دېدى. ئاندىن ئۇلار ئېرىمنى ئەكېتىپ، شۇ كۈنى كەچتە تۇرمىگە تاشلىدى. بىز ئۇنىڭ ئۇچۇن دەررە سېتىۋېلىشقا مەجبۇر بولدۇق. قىرىق دەررە دەڭا.

ناجىسى بىر دىنىي ئائىلىدە چوڭ بولغانىكەن. ئۇنىڭ ئانىسى مۇسۇلمان، ھاممىسى بولسا بۇ دۆلەتتىكى ئەڭ مۇقەددەس مەسچىتلەرنىڭ بىرىنىڭ خىزمەتچىسى ئىكەن.

بۇ مەسچىت مەشھەدتىكى بىر جايغا جايلاشقانىكەن. ناجىسىنىڭ ئىسلام دىنىنى رەت قىلىشى ئاسانغا چۇشمىگەن.

— ئۇ مەن ئۇچۇن قاتتىق يىغلىدى، — ناجىسى ئاپىسىنىڭ گېپىنى قىلمۇېتىپ كۈلۈپ كەتتى، — ئۇ مېنىڭ نېمە ئۇچۇن ئۆزىنىڭ نەزىرىدىكى بىر دۆۋە ياغاچقا ئېتىقاد قىلىدىغانلىقىنى چۇشەنمەيتتى. ئۇ مەن ئۇچۇن دۇئا قىلىپ، دوزاخقا چۇشمەسلىكىمنى تىلەيدىغانلىقىنى ئېيتتى.

— ھىندى دىنى نېمە ئۇچۇن سىزنى جەلپ قىلمۇالدى؟ — مەن شۇنداق دەپ سورىغاچ، بولاق چاينى قايناق سۇ تولدۇرۇلغان چەينەككە سېلىشقا قارىدىم.

— ئىلگىرى بىز زوروئاستىر دىنىنىڭ مۇخلىسلىرى ئىدۇق، — دېدى ئۇ، — بۇ دىن بىلەن كىرىشنا دىنى ناھايىتى ئوخشاپ كېتىدۇ، بىراق ئىسلام دىنى بىلەن پەرقى بەك چوڭ. بۇ ئىككىلا مەزھەپ تەبىئەتتىكى ھەممە مەۋجۇداتلاردىن پايدىلىنىدۇ. كىرىشنا دىنى يېمەك - ئىچمەك ۋە مەدەنىيەت جەھەتتە تەبىئىيلىككە تېخىمۇ مايىلراق. ئۇ قۇياش ۋە ئايدىن پايدىلىنىدۇ، مەن ئۇچۇن ئېيتقاندا، بۇنداق دىنىي ئەقىدە كۆپ راھەت بىلىنىدۇ، ھۆكۈمەت نۇسخىسىدىكى ئىسلام دىنىغا تامامەن ئوخشىمايدۇ، ئۇلار نېمە قىلماقچى بولسا، ئۇنى ئىسلام دىنىدا بەلگىلەنگەن دەۋالىدىكەن.

راست گەپنى قىلغاندا، ناجىسى ئىنتايىن تەرەققىيپەرۋەر، دىنىي ھېسسىياتىمۇ كۈچلۈك ئىكەن، ھەرقانداق ئېتىقادنى ھاقارەتلىمەيدىكەن، بىراق جۇمھۇرىيەت دىنىنىڭ ئالدىدا بۇنىڭدا

چىڭ تۇرۇشقا ئامالسىز ئىكەن. چاي دەملەپ بولغاندىن كېيىن، ئۇ نەزىرىنى ئىستاكانغا تىككىنىچە، دولىسىنى قىسىپ قويۇپ سۆزلىدى:

ــ ھەقىقىي ئىسلام دىنى بۇنىڭغا ئوخشىمايدۇ. بۇ يەردە ئاساسلىقى شىئە مەزھىپى ئىسلامى بار، پەيغەمبەردىن كېيىن راۋاجلانغان، ھەقىقىي ئىسلام دىنى بىلەن تامامەن ئوخشىمايدۇ. ھەر قېتىم مۇھەررەم ئېيى (شىئە مەزھىپىنىڭ روزى ئېيى) دا مۇسۇلمانلارنىڭ يېرىمى تەبرىكلەيدۇ، قالغان يېرىمى ئۆزىنى قامچىلاپ يىغلايدۇ. مەن زادىلا چۈشىنەلمىدىم. بىر مىڭ بەش يۈز يىل ئىلگىرى بەزى كىشىلەر قىلغان بەزى ئىشلارنى بىزنىڭ دوراۋىرىشىمىزنىڭ زۆرۈرىيىتى يوق ئىدى. شىئە مەزھىپى خۇشال بولۇشنى خالىمايدۇ، ئۇلار غەزەپلىنىشنى ياخشى كۆرىدۇ.

مېنىڭ ھەيران قالغانلىقىمنى كۆرۈپ ناجىسى كۈلۈۋەتتى. شىئە مەزھىپىدىكى بىر مۇسۇلماننىڭ بۇنداق گەپلىرىنى راستلا ئاڭلاپ بېقىش كېرەك ئىكەن. ئۆزىنىڭ ئېتىقادى توغرىسىدىكى بۇنداق قايتا ئويلىنىش، باشقا دىنلار ئۈستىدە ئىزدىنىش قابىلىيىتىنى ــ ئەقەل بىلەن قىلىنغان بۇنداق ئوچۇق پىكىرلىكنى ــ مۇسۇلمان دۇنياسىنىڭ كۆپ قىسمىنى ئايلىنىپ چىقسام، ئاندىن تاپالىشىم مۇمكىن دەپ ئويلىغانىدىم، لېكىن تا ھازىرغىچە ئارزۇيۇمغا يېتەلمىگەنىدىم، مۇشۇ چاغقا كەلگەندە ئاخىر ئۇنى تېپىۋالدىم. بۇنداق قابىلىيەت ناجىسىنى ئۆزىنىڭ ئەجدادلىرىنى زوروئاستىر دىندارلىرى دەپ قارايدىغان قىلغانىدى؛ بۇنداق قابىلىيەت ئۇنى ئەلى ۋە ھۈسەيىن ئۆلگەندە غەزەپىنى باسالايدىغان قىلغانىدى؛ بۇنداق قابىلىيەت ئۇنى ھۆكۈم چىقارغاندا ئېتىقاد مۇددىئاسىنىڭ ئاسارىتىگە چۈشۈپ قالمايدىغان قىلغانىدى.

ئوقۇتقۇچىسى گۈلباد پەرھىزچىلىك (گۆش يېمەسلىك مەسلىكى) دەرسىنى ئۆتۈش ئارقىلىق ئۇنىڭ بىلەن تونۇشۇپ قالغانىكەن. ئۇ چەكتىن ئاشقان پەرھىزچىلىككە ئائىت دەرس

ئۆتكەن، ئۇنىڭدا تۇخۇم بىلەن غول پىياز گۆش تۇرىدىكىلەرگە ئوخشاشلا چەكلىنەتتى. گەرچە ناجىسى بۇنىڭ سەۋەبىنى چۈشەنمەيدىغاندەك قىلسىمۇ، بىراق ئەمەلىيەتتە بۇ جەينا دىنىنىڭ كىلاسسىك تاماق رىسالىسى ئىدى. جەينا دىنىنىڭ مەنبەسى ھىندى دىنى بولۇپ، چېكىدىن ئاشقان ساخاۋەتلىك ئىش ۋە تىنچلىقنى تەشەببۇس قىلاتتى. ھۆكۈمەتتىن قورقانلىقتىن، گۇلباد پەم - پاراسەت بىلەن بىر خىل دەرس ئۆتۈش ئۇسۇلىنى ئويلاپ تاپقاندى. بۇنداق ئۇسۇلدىكى پەم - پاراسەت يېمەكلىك قىلىندىغان گۆش تۇرىدىكىلەر، بولۇپمۇ قوي گۆشى ئىسلام ئېتىقاد مەدەنىيىتىنىڭ بىر قىسمى، شۇنداقلا قارىماققا چەكسىز كۆرۈنىدىغان كاتېگورىيەنىڭ بىر قىسمى ئىدى. ھالبۇكى، پەرھىز چىلىك مەنئى قىلىشقا ئۇچرىمىغان، پەقەت مۇسۇلمانلار ئارىسىدا ئۇنى دائىم ئۇچراتقىلى بولمايتتى، خالاس. ئېھتىمال دىققەت - ئېتىبار بەرگەنلىكتىن بولسا كېرەك ياكى ئۇنداق ئەمەستۇر، گۇلباد ئېتىقادتىكى پەرھىزلەر بىلەن مەدەنىيەتنىڭ ئارىسىدا ئەڭ ئورۇنلۇق بىر يولنى تاللىۋالغانىدى. ئۇنىڭ دەرسىنى ئاڭلىغىلى كەلگەن ئوقۇغۇچىلارنىڭ ئورتاق تونۇشى بار ئىدى، ئۇ بولسىمۇ، ئەگەر ئۇلار پەرھىزچىلىكنى بېشىدىن ئۆتكۈزۈپ باقماقچى بولسا، ئىسلام دىنىغا قارىتا گۇمانىنى ئوتتۇرىغا قويۇپ قېلىشى مۇمكىن ئىدى.

— دىنغا ئاسىيلىق قىلغانلار قانداق جازاغا ئۇچرايدۇ؟ — دەپ سورىدىم ناجىسىدىن. بۇ چاغدا ئۇ گۇللىرىگە سۇ قۇيۇۋاتاتتى. مەن ئۇنىڭ بىلەن «كىرىشنا دىنى»غا كىرىشنىڭ پەيدا قىلىدىغان خېيىم - خەتىرى توغرۇلۇق سۆزلىشىشكە ئۇرۇنۇپ باقتىم.

ئۇ كۆزلىرىنى چەكچەيتىپ، كۆزىنىڭ ئېقىنى كۆرسەتتى. گويا مەن مۇشۇ يولغا مېڭىپ قالىدىغاندەك، ئىشىنىشكە پېتىنالمىغاندەك ھالەتتە ماڭا قارىدى. ئۇ بىر تەشتەكتىكى مانىكىراسىنىڭ ئارىسىدىن ماڭا قاراپ، پەس ئاۋازدا:

— ئەگەر مۇسۇلمانلار ئۆزىنىڭ دىنىنى ئۆزگەرتمە كچى بولسا

قاتتىق جازالىنىدۇ، ــ دېدى ۋە سىپايىلىك بىلەن چۈشەنىدۇرۇپ قوشۇمچە قىلدى، ــ ئىسلام دىنى ئاخىرقى دىنىي ئەھكام، شۇڭا سىز مۇسۇلمان بولسىڭىز، ئەگەر ياخشى دىنغا ئىگە بولغان بولسىز، بۇ دەل بىزنىڭ تەپەككۇر ئۇسۇلىمىز.

ناجىسى ئاق پاختا رەختتىن تىكىلگەن «خالات» كىيىۋالغان، بۇ ئۇزۇن كەمزۇل ئىدى، ئالدى تەرىپىنىڭ تۆۋەن تەرىپىدە تۆگمىسى بار ئىدى. ئۇ يەنە يۇمشاق قارا چاچلىرىنىڭ ئۈستىگە بىنەپشە رەڭ شارپا چىگىۋالغانىدى. ئۇ ئەمدى مېنى كىرىشنا دىنىنىڭ بىر مۇخلىسى بىلەن كۆرۈشتۈرمەكچى بولدى. بىز كىچىك لىفتقا ئولتۇرۇپ ئاستىنقى قەۋەتكە چۈشتۇق، ئاندىن يامغۇرغا قارىماي بىر سېمونت يولدىن يۈگۈرۈپ ئۆتتۇق. ناجىسىنىڭ جىپ ماشىنىسى كوچىدا توختىتىقلىق ئىكەن. ناجىسى رولنىڭ ئالدىغا ئولتۇرغاندىن كېيىن، ھۆل بولۇپ بەدىنىگە چاپلىشىپ كەتكەن ئاق خالتى، ئۆرۈمە قارا چاچلىرى كۆتۈرۈپ تۇرغان باش ياغلىقىغا قاراپ، ئىككىمىز نېمىگىدۇر بىر نەرسىگە دەخلى ـ تەرۇز قىلىپ قويدۇقمۇ، قانداق دەپ ئويلاپ قالدىم. نۇرغۇن ماشىنا بۇنىڭدىنمۇ بەكرەك كۆزگە چېلىقمايدىغان سەۋەبلەر تۈپەيلى توختىتىۋېلىناتتى.

يامغۇردىكى قاتناش تېخىمۇ ئوسال ئىدى، مەنمۇ قاياقىغا كېتىۋاتقانلىقىمىزغا يەنە سەپسېلىپ يۈرمىدىم. ئاۋات بىر ئاساسىي كوچىغا كەلگەندە، ناجىسى سولغا قايرىلدى، ئاندىن ماشىنىنى يول بويىدا توختاتتى. سۇ كۆۋۈجەپ ئېقىپ تۇرغان ئوچۇق ئېرىق ئاساسلىق غول يول بىلەن تار يولنى ئايرىپ تۇراتتى. ناجىسى يولدىن غىپپىدە ئۆتتى، مەن ئۇنىڭغا يېقىن ئەگەشتىم. بىز بىر قارا دەرۋازىدىن ئۆتۈپ، بىر ماشىنا يولىغا، ئاندىن ئىككى قەۋەتلىك داچىنىڭ ئالدىغا يېتىپ كەلدۇق. پاكارراق بۇ بىناغا رەڭلىك سىيرىلما ئىشىك ئورنىتىلغانىدى. يامغۇر تامچىلىرى يېنىمىزدىن يېنىك لەيلەپ ئۆتكەنىدەك بولاتتى، ئەتراپتا ھېچقانداق ئاۋاز يوق ئىدى. ۋاقىت يەنىلا

ناھايىتى ئەتىگەن، ئۆيدىكى كىشىلەر تېخى ئويغانمىغانىدەك قىلاتتى. بىز گۈللۈكتىكى قۇرۇق سۇ ئۆزۈش كۆلچىكىنى يانداپ ئۆتۈپ، سىيرىلما ئىشىكنىڭ ئالدىغا كەلدۇق. ئىشىك سىرتىدا بىر كارىدور بار ئىدى، بۇ يەردىن بۇ ئۆيدىكىلەرنىڭ ئۆيىگە ئەھەسلىكىنى بىلدۈرىدىغان تۈنجى ئالامەتنى كۆردۇق: ئىشىك ئالدىغا ئون نەچچە جۈپ ئاياغ قالايمىقان قويۇقلۇق ئىدى.

ناجىسى ئالدىغا مېڭىشىغا ئىشىك ئېچىلدى. بىر ئەر كىشى بىزنى قارشىغۇ دالانغا باشلاپ كىردى. ئېگىز بوي، كۆلۈپ تۇرىدىغان بۇ كىشى كۆل رەڭ قىسقا ساقال قويۇۋالغانىدى. بەكلا تىقما ـ تىقماق بولۇپ كەتكەن بۇ كىچىككىنە ئۆيگە كىرىپ، سىرتىنىڭ جىمجىتلىقى بىلەن خوشلاشقىنىمدا، ئۆزۈمنىڭ ئۆيلىرى كۆپ، سىرلىق ئوردىدەك بىر يەردە تۇرغانىدەك ھېسسىياتقا كېلىپ قالدىم. ھەممىلا يەردە پىچىرلىغان، تىلاۋەت قىلىۋاتقان ۋە تاقىلدىغان ئاۋازلار ئاڭلىنىپ تۇراتتى. كۆزۈم تېخى كۆنمىگەچكە، ناجىسىنى تاپالمايلا قالدىم. بىزنى باشلاپ كىرگەن كىشى بىلىكىمدىن تارتىپ، كۆك رەڭلىك بىر ئۆيگە باشلاپ كىردى، ئۆيدە خىرە يورۇپ تۇرغان بىر زىننەت چىرىغى بار ئىدى. ئۆيدە ئولتۇرغان قىرىق ـ ئەللىك ئادەم كۆك رەڭلىك بىر رەسمىنى رېتىملىق ئايلىنىۋاتاتتى، رەسمىدىكىسى كۆك رەڭلىك بىر ئىلاھ بولۇپ، بېشى بىر ياققا سەل قىيسىيىپ تۇراتتى، تاجىغا بىر تال توز پېيى قىستۇرۇقلۇق ئىدى. ئۆينىڭ بىر تەرىپىدە ئاق كىيىملىك ئىككى ئايالنىڭ بىرى بوينىغا بىر دۇمباقنى ئېسىۋالغانىدى. ئۇلار دۇئا ـ تىلاۋەت قىلغاچ پۇتنى يەرگە يەڭگىل ئۇرۇپ ئالدى ـ كەينىگە تەۋرىنەتتى. «Hare krixshna, hare rama» دېگەن سۆزلەر ئۆي ئىچىنى بىر ئالغانىدى. بەزى كىشىلەر بۇ ئىككى ئايالغا قاراپ ئەس ـ ھوشىنى يوقاتقان، يەنە بەزى كىشىلەر گۇلىبادقا قاراشماقتا ئىدى. بۇ پاكار ئەر كىشى كۆزئەينەك تاقىۋالغان، قىسقا قىرقىلما چاچلىرى سەل ـ پەل كۆل رەڭگە ئۆزگەرگەندەك قىلاتتى. چىرايىدىن ناھايىتى

www.uyghurkitap.com

ياش كۆرۈنىدىغان بۇ كىشى شىرەنىڭ كەينىدە ئولتۇرۇپ تىلاۋەت قىلىۋاتاتتى، شىرەگە بىر كىتاب قويۇلغانىدى. رەڭلىك ئىشكتىن تالاغا قارىسىڭىز، گۈللۈك ئاۋۇالقىدەكلا تىمتاس نەمخۇش، بۇ يەردىكى ئاۋاتلىق ۋە قىستا - قىستاڭچىلىقنى كۆرسىتمىدىغان ھېچقانداق ئالامەت يوق ئىدى.

ناجىسىنىڭ ماڭا بەرگەن تەسىرى تۇيۇلى، مەن ئەسلىدە كىرىشنا مۇخلىسلىرىنىڭ ھەممىسىنى ئۇنىڭغا ئوخشايدۇ، ياش، ئاسىي، يېڭى ئەسىر ئالاھىدىلىكىگە ئىگە دەپ قالغانىدىم. ھالبۇكى، كۆك رەڭلىك بۇ ئۆيدە كۆرگەن چىرايلار مۆلچەرىمدىكىگە زادىلا ئوخشىمايتتى. بۇ يەردە بىرمۇنچە ياشلار بولسىمۇ، بىراق يېشى چوڭ ئاياللار، ئانىلار ۋە خوتۇنلار تېخىمۇ كۆپ بولۇپ، بەزىلىرى پۈتۈن بەدىنىنى چۈمكىۋالغانىدى. ئۆينىڭ يەنە بىر تەرىپىدە، نۇرغۇن تاقىرباش ئەرلەرنى كۆردۈم، ئۇلار ئاچ سېرىق ئىشتان ۋە شەتلەڭگە كۆڭلەك كىيىۋالغان، بارمىقىغا ئالتۇن ئۈزۈك سېلىۋالغان، بانكىر ياكى دۆكان غوجايىنلىرىغا ئوخشايتتى. بۇ ئەر كىشىلەرنىڭ ئوتتۇرىچە يېشى قىرىق ياشنىڭ ئۈستىدە ئىدى. نېمە سەۋەبتىنكىنتاڭ، توپتىكى بۇ ئوتتۇرا ياشلىق ئەرلەر ۋە ئوتتۇرا بۇرژۇئازلاردىن باشقا، يەنە چىرايىدىن سەل موھتاجلىق بىلىنىپ تۇرغان ئەرلەرمۇ بار ئىدى. ئۇلارنىڭ ئاۋازى بارغانسېرى تېزلىشىۋاتقان مۇناجات رىتىمىغا ئەگىشىپ، مەلۇم يوشۇرۇن ئارزۇغا ئىتائەت قىلىۋاتقاندەك، شۇنىڭ بىلەن بىللە بىر خىل سەزگۈ توغرىلىقىنى تەڭشەشكە تىرىشىۋاتقاندەك، ئەمما يەنە خاتا نەرسىنى كۆرۈۋاتقاندەك قىلاتتى. بىر - ئىككى كىشى ماڭا گۇمانلىنىش نەزىرى بىلەن قارىدى. ئېنىرگىيە گۈلبادىنىڭ مۇناجىتى ۋە ئىككى قەسىدىچىنىڭ ئارىسىدا تەدرىجىي جۇغلانماقتا ئىدى.

ئۆينىڭ ھەممىلا يېرىگە رەسىم ۋە سۈرەتلەر چاپلىنىپ كەتكەن، شوخ رەڭ بىلەن سىزىلغان سىۋام پابۇپاد (كىرىشنا دىنىنىڭ 20 - ئەسىردىكى ياراتقۇچىسى) نىڭ رەسىملىرى ئىدى.

يەنە كىرىشىنانىڭ تۇرلۇك رەسىملىرىمۇ بار ئىدى: بالىلىق دەۋرىدىكى كىرىشنا سېرىق مايىنى ئويۇنماقتا؛ بوللىۋودنىڭ مۇھەببەت فىلىملىرىدىكىگە ئوخشاش، كىرىشنا بىلەن قىز دوستى لادا بىللە تۇراتتى؛ كىرىشنا ۋە ئۇنىڭ نېيى؛ كىرىشنانىڭ چوڭ رەسىمى؛ سىرتى سېرىق يالغان گۈل بىلەن زىننەتلەنگەن كىرىشنانىڭ كىچىك نەزىر - چىراغ مېھرابى. بۇلاردىن باشقا، كۆزگە ئەڭ چېلىقمىدىغىنى ناراسمخانىڭ رەسىمى ئىدى. ئۇ ۋىشنۇنىڭ ئۆزگەرمە گەۋدىسى بولۇپ، سىفىنكىس (ئاسلان ئادەم) بىر پادىشاھنى پارە - پارە قىلماقتا ئىدى، سەۋەبى ئۇ ئۆز ئوغلىنىڭ ئىلاھقا ئەركىن تاۋاپ قىلىشىنى چەكلىگەنىدى. ھىندىستاندا بولسامۇ، بۇ رەسىمنى دائىم كۆرەلمەيتتىم. مەن ئۇنىڭ تېھرانداا مەۋجۇت بولۇشى چوقۇم گۇلبادنىڭ ئىسلام جۇمھۇرىيىتىگە بولغان نارازلىقىغا ۋەكىللىك قىلىدۇ، دېگەننى ئىختىيارسىز ئويلاپ قالدىم.

شۇ تاپتا مۇناجاتقا ئەسەبىيلىك بىلەن غەرق بولغان گۇلباد سوزۇق تاۋۇش بىلەن ئۇزۇك تاۋۇشنى پەرقلەندۇرگۈدەك ھەپسىلسى قالمىغاندى. بۇ كۆك رەڭلىك ئىلاھنىڭ ئىسمى ئەمدى ھاسىراش ئارىلاشقان زەئىپ سۆزگە ئايلىنىپ كەتكەندى: «كىرىش - نا، كىرىش - نا، كىرىش - نا، راما، راما، راما». دەل مۇشۇ ھەرىكەتلەندۇرگۈچ كۈچ ئۇزۇلۇپ قالىدىغاندەك بولغاندا، تۇيۇقسىز تېخىمۇ كۈچىيىپ كەتتى. مەن گۇلبادنى كۆزىتىۋاتقىنىمدا، بىر كىشى كىرىپ ئارقىمدا تۇردى. مەن ئارقىمغا بۇرالغىنىمدا، ئۇنىڭ چىرايىنىڭ ۋەھىمە ۋە مەجبۇرىي ئىتائەتمەنلىك ئىپادىسىگە تولغانلىقىنى كۆرۈپ قالدىم. ئېگىز بوي، دۈمچەك، چار ساقاللىق بۇ ئەر كىشى ئۆيگە كىرىپ ئولتۇردى. ئۇنىڭ پەيدا بولۇشى بىلەن گۇلباد خىلىلا جىددىيلىشىپ ئاۋازى پەسلەپ كەتتى: «كىرىش - نا، كىرىش - نا، كىرىش - نا، راما، راما، راما، ئەلى، ئەلى، ئاللا، ئاللا، ئاللا.»

نېمە؟

شۇ چاغنىڭ ئۆزىدە ئەھۋالنى چۈشەنمەپتىمەن، بىراق

كىرگەن ھېلىقى كىشى جاسۇس ئىكەن. گۇلبادنىڭ يىغىلىشى ئىلگىرى قامال قىلىنغان، ئۇ تۇرمىدە ياتقان، سوراق قىلىنغان، بىراق ئىزچىل ۋاز كەچمىگەنىكەن. ئەمىرنىڭ ئېيتقىنىدەك، دۆلەت ئاخىر ئۇنىڭ ئاۋازىنى بېسىشنى ئەمەس، بەلكى ئۇنىڭدىن پايدىلىنىشنى قارار قىپتۇ.

ھېلىقى كىشى كىرىپ ئۇزاق ئۆتمەي، مۇناجات ئاستا ـ ئاستا توختاپ، گۇلباد پارس تىلىدا دۇئا قىلىشقا باشلىدى. مەن ئورنۇمدىن تۇرۇپ ناجىسىنى ئىزدىدىم. بىرمۇنچە كىشى توڭلاتقۇنىڭ يېنىدىكى تاماق ئۈستىلىنى چۆرىدەپ ئولتۇرۇپ دۇئانى ئاڭلاۋاتاتتى. بۇ يەر ئىبادەتخانا بولمىغان چاغدا، ئاددىي بىر ئۆيگە ئايلىنىپ قالىدىكەن. ناجىسى ئۆينىڭ سىرتىدا تۇرۇپ دۇئاغا قۇلاق سېلىۋاتاتتى. دۇئا ئاخىرلاشقاندىن كېيىن، گۇلباد سوئاللارنى قوبۇل قىلىشقا باشلىدى. ئۇ قالجى بىلەن شىئە مەھدىنى ئۆزئارا سېلىشتۇردى، ئالدىنقىسى ۋىشنۇنىڭ ئاخىرقى ئۆزگەرمە گەۋدىسى بولۇپ، ئاق ئاتقا مىنىپ يېڭى دەۋرنى ئېلىپ كېلەتتى، كېيىنكىسى رىۋايەتتە ئاخىر زامان بولغاندا ئاق ئاتقا مىنىپ پەيدا بولاتتى. بىر مەكتەپنىڭ ئوقۇتقۇچىسى ئۇلارنىڭ بالدۇرراق كېلەلەيدىغان ـ كېلەلمەيدىغانلىقىنى سوراپتۇ.

ـــ كېلەلمەيدۇ، ـــ دېدى گۇلباد، ناجىسى بىر چەتتە تۇرۇپ ماڭا تەرجىمە قىلىپ بەردى، ـــ ئۇ تەمكىنلىكىنى ساقلىشى كېرەك.

شۇ يەرگە كەلگەندە، يىغىلىش ئاياغلاشتى، ھەممەيلەن تاماق ئۈستىلىگە كەلتۇرۇلگەن قەنت ـ گېزەكلەردىن تەڭ بەھرىمەن بولۇشتى. ناجىسى شۇ پۇرسەتتىن پايدىلىنىپ، مېنى گۇلبادقا تونۇشتۇردى.

ئۇ بەك جىددىيلىشىپ كەتتى، ئۇزاقتىن ـ ئۇزاق سۆزلەپ، ئۆزىنىڭ ئىسلام دىنىغا قارشى تۇرمىغانلىقىنى ئىزھار قىلدى.

ـــ ھىندىستاندىكى كىشىلەر مەندىن باشقا دىنغا قايتىدىن ئېتىقاد قىلغان ـ قىلمىغانلىقىمنى سوراشتى، ـــ دېدى ئۇ، ـــ لېكىن، پابۇپاد ھېكمەتلىرى ئىلاھنىڭ مېھرىبانلىقىدىن

ئىبارەت، پابۇپادىنىڭمۇ نۇرغۇن ئىسمى بار. مەن بىر مۇسۇلمان، مەن ئاللا ۋە پەيغەمبەر مۇھەممەدنى ئىززەتلەيمەن. بىر دىن تۇپەيلى باشقا بىر دىنغا قارشى چىقمايمەن، مەن ھەممە ئېتىقادلارنى قوبۇل قىلىمەن، ــ ئارقىدىنلا كۆڭلىدىكى راست گەپىنى دېدى، ــ ئۇ بىر سوتىنىڭ سودىيەسى، ــ دەپ پىچىرلىدى ئۇ كېيىن كىرگەن ھېلىقى كىشىگە قاراپ قويۇپ، ــ ئۇ بىر ھەققىي مۇسۇلمان. ئۇ بىزنىڭ دەرسىمىزگە قىزىقىپ قاپتۇ. سوت مېنىڭ دېلويىمغا قارىغان چاغدا، ئۇ شەپقەت قىلىپ باشقا ئەمەلدارلار بىلەن سۆزلىشىپ بىزنى قۇتقۇزۇپ قالغانىدى.

گۇلىبادىنىڭ گۆشسىز غىزالار ئاشخانىسىغا كېتىۋاتقاندا، ناجىسى ماڭا ھېلىقى سودىيەنىڭ دائىم گۇلبادىنىڭ ۋاھىزلىقىنى ئۇزۇپ تاشلاپ، ئىسلام دىنىنىڭ كىرىشنا ئەقىدىلىرىدىن ئۈستۈن تۇرىدىغانلىقىنى ھەمدە «قۇرئان كەرىم» نىڭ «بەگەۋەتگىنا» دىنمۇ قۇدرەتلىك ئىكەنلىكىنى بايان قىلىدىغان كىتابلارنى تەۋسىيە قىلىدىغانلىقىنى سۆزلەپ بەردى. ئۇنىڭ شۇ كۈنى ئەتىگەندە كېلىشى گۇلبادىنى ھىندى دىنى تىلىدىن پايدىلىنىپ ھېسسىيات ئۇرغۇپ تۇرغان تەرغىباتىنى ئېلان قىلىپ، دېموكراتىيە، ئامېرىكا ۋە ماددىي دۇنيانى سۆكۈشكە مەجبۇر قىلغانىدى.

ــ ئۇلارنىڭ دۆلىتىدە دېموكراتىيە يوق تۇرسا، قانداق قىلىپ بىزگە دېموكراتىيەنى ئېلىپ كېلەلەيدۇ، ــ دەپ سورىدى ئۇ، ــ ئۇلار ئامېرىكا كەيپىياتىنى ئۇرغۇتۇش ۋە ئۇلارنى غەزەپلەندۈرۈش ئارقىلىق ئۇرۇشنى قوزغايدۇ. بۇ دەل نېمە ئۈچۈن ئامېرىكىنىڭ ئافغانىستان ۋە ئىراققا قارشى ئۇرۇش قوزغىماقچى بولغانلىقىنىڭ سەۋەبى.

گۇلبادىنىڭ گۆشسىز غىزالار ئاشخانىسى قىزىل خىشلىق چىرايلىق بىر ئىمارەتنىڭ كاردورىغا جايلاشقان، ھەرقايسى ئەللەرنىڭ باش ئەلچىخانىلىرىغا يېقىن ئىدى. كونا شەھەر رايونىدا دەرەخ سايە تاشلاپ تۇرغان يوللار ۋە ئەمەلدارلارنىڭ پاكار

قەسىرلىرى بار ئىدى. سېلىنغىنىغا نەچچە يىللار بولغان ئامبىرىكا باش ئەلچىخانىسى ئاشخانىنىڭ يېنىدىلا بولۇپ، پاسىل تېمى ئامبىرىكىغا قارشى ھەر خىل جائىلىق تام رەسىملىرى، ۋە شوئارلار بىلەن توشۇپ كەتكەنىدى، ئىشىكتىكى ئۇيرىتىۋېتىلگەن دۆلەت گېربى تۆتۈق كۆرۈنۈپ تۇراتتى. خۇشماند بىزگە قوشۇلدى، ئۇ ناجىسنىڭ دوستى ئىدى. بۇ ئوقۇغۇچى ئورۇق، پاكار، تەق ـ تۇرقى كېلىشكەن، قېنىق رەڭلىك كۆزلىرىدىن ناھايىتى ئەقىللىك ئىكەنلىكى بىلىنىپ تۇراتتى.

ـــ گۇلبادنىڭ «ئەلى» دەپ ئوقۇشقا باشلىغىنى ھېلىقى كىشىنىڭ كىرگەنلىكى سەۋەبىدىنمۇ؟

ـــ شۇنىڭغا باغلىسىڭىز بولىدۇ، ـــ دېدى ناجىسى كۈلۈپ.

خۇشماند ماڭا زەن سېلىپ قارىدى. نەچچە مىنۇتنىڭ ئالدىدا ئۇمۇ كۈلگەنىدى. ئۇنىڭ دېيىشىچە، ئاكىسى ئەكېتىلىپتۇ، ئاندىن سەكسەن دەررە ئۇرۇلۇپتۇ، چۈنكى ئۇلار ئۇنىڭ ماشىنىسىنىڭ جابدۇق ساندۇقىدىن ئۇ بىر يىلنىڭ ئالدىدا قاتناشقان ئولتۇرۇشنىڭ بىر پارچە سۈرىتىنى بايقاپ قالغانىكەن. شۇ گەپنى قىلىۋاتقاندا، ئۇ جىددىي قىياپەتتە:

ـــ سىز ھەقىقىي ئىسلام دىنىنى چۈشىنىشىڭىز كېرەك. بارلىق دىنلار سىز ئۈچۈن كۆڭۈل خاتىرجەملىكىنى بەخش ئېتىشكە تىرىشىدۇ، بىراق ئاز ساندىكى ئەقىللىك كىشىلەرلا ھەقىقىي ئىسلام دىنىنى چۈشىنىدۇ. ھىندى دىنى مۇخلىسلىرىنىڭ ئىچىدىمۇ يامان ئادەملەر بار، ئۇلار مېنى ئىبادەتخانىسىدىن قوغلىۋەتتى، بىراق مۇسۇلمانلارنىڭ دىنىدا كۆپ مەسىلىلەر مەۋجۇت، ـــ دېدى.

ـــ نېمە ئۈچۈن؟

خۇشماند بىردەم تۇرۇۋېلىپ يەنە ئېغىز ئاچتى:

ـــ مېنىڭچە، مۇسۇلمانلار تېخىمۇ تەلەپچان، چۈنكى ئۇلار باشقا دىنلاردىن كەلگەن تەھدىتنى ھېس قىلدى، بۇنىڭ قايسى

چاغدىن باشلانغانلىقىنى ئۇقمايمەن، ئېھتىمال ئۈچ - تۆت يۈز يىللار ئىلگىرى باشلانغان بولسا كېرەك. ئاتا ئوغلىغا سەن باشقا دىنلار بىلەن كۈرەش قىلىشىڭ كېرەك دېگەن، ئاندىن ئوغلى ئۆزىنىڭ ئوغلىغا ئوخشاش گەپنى قىلغان. ھازىرغا كەلگەندە، بىز بۇنىڭغا يولۇقتۇق.

ئۇ قولىنى سوزۇپ ئەتراپىمىزدىكى شەھەرنى كۆرسەتتى، ئەتىگەنكى قاتتىق يامغۇر ئۆتۈپ كەتكەندىن كېيىن، ئەتراپ تېخى تولۇق قۇرۇپ كەتمىگەنىدى.

ئۇنىڭ «باشقا دىنلار» دېگىنى غەربنىڭ قۇدرەت تېپىۋاتقانلىقىنى كۆرسىتەتتى، تەھدىتىنىڭ باشلانغان ۋاقتىمۇ ئاساسەن توغرا ئىدى: ئىككى - ئۈچ يۈز يىللار ئىلگىرى، ياۋروپا كۇچلىرى يېڭى بىلىملەرگە تايىنىپ ئۇچقاندەك تەرەققىي قىلىشقا، ھەرقايسى جايلاردىكى مۇسۇلمان ئىمپېرىيەلىرى خارابلىشىشقا باشلىغانىدى. بۇ خىل ئېتىقادنىڭ جاۋاب قايتۇرۇش ئۇسۇلى «قۇرئان كەرىم» ۋە ئىسلام ئەنئەنىسىنىڭ ساپلىقىنىڭ كەينىگە دالدىلىنىش ئارقىلىق، تېخىمۇ قاتتىق چارىلەر بىلەن ئۆزىنىڭ ئاددىي - سادىدا تەرتىپىنى يولغا قويۇشتىن ئىبارەت بولدى. ۋېيفېرت بىرېنت «ۋەھھابىيلارنىڭ ئاخىرلىشىشىدىن تارتىپ 20 - ئەسىردە قايتا باش كۆتۈرگۈچە بولغان ئۆتكۈنچى مەزگىلدە، ئۇلاردا ئەمرىمەرۇپلارنىڭ سۆز مەنىسى بويىچە ئەمەل قىلىشقا نىسبەتەن بىر خىل ئىسلاھات روھى زاھىر بولدى» دەپ يازغانىدى. ئۇ يەنە ئۇلارنىڭ ئىككى خاتالىقى (ئەملىيەتتە ئوخشاش بىر خاتالىق) نى بايقىغانىدى، ئۇ بولسىمۇ، «قۇرئان كەرىم» نىڭ سۆز - جۈملىلىرىنىڭ زىر - زەۋەرلىرىگىچە زىيادە قاتتىق تەلەپ قويۇش ھەمدە دۇنيانى ئەرەبلەشتۈرۈشكە ئۇرۇنۇش ئىدى. ھالبۇكى، بىرېنتنىڭ دەۋرىدىن بىر ئەسىر ئۆتكەندىن كېيىن، زىر - زەۋەرلەر مەسلىسى مۇڭاپىق ھەل قىلىنمايلا قالماستىن، سۆز مەنىسىگە قاتتىق ئەمەل قىلىش ئۇسۇلى ئارقىلىق ئىسلام دىنىنىڭ

كېچىشىدىن ساقلانغىلى بولمايلا قالماقتىن، ئەكسىچە، خەلقنى تىزگىنلەشتە پايدىلىنىلمىدىغان قورالغا ئايلاندۇرۇلغانىدى.

※ ※ ※

ناجىسى مېنى دېسېرې ئىسىملىك يەنە بىر دوستى بىلەن كۆرۈشتۈرمەكچى بولدى. شۇ كۈنى كەچتە بىز ماشىنا بىلەن ئۈنىڭ تۇرالغۇسىغا باردۇق. دېسېرې ھۆكۈمەتنىڭ ئاۋارە قىلىشىغا ئۇچراپ كەلگەنىكەن، بىرنەچچە مىنۇت ئۆتمەيلا بۇنىڭ نېمە ئۈچۈنلۈكىنى بىلدىم: ئۈنىڭ ھەربىكەتلىرى غەلىتە، گەپ ـ سۆزلىرى بەكلا ئوچۇق ئىكەن. ئۇي قارا ئاغۇ بولۇپ، ئۈنىڭ تۇرقىنى ئېنىق كۆرەلمىدىم. ھەممە يەرنى بىر تال خىرە فىلۇئورېسسېنسىيەلىك چىراغلا يورۇتۇپ تۇراتتى. تاملار ئاق ۋە سۆسۈن رەڭدە سىرلانغانىدى. ئولتۇرغىلى بولىدىغان جاي بىرنەچچە دانە رەڭلىك سېلىنچا ئىدى. تامغا بىر پارچە چوڭ رەسىم ئېسىلغان، ئۈنىڭدا شاھزادە ئارجۇننىڭ جەڭ ھارۇسىغا ئولتۇرۇپ جەڭ مەيدانىغا ئۇچقاندەك كېتىۋاتقانلىقىغا مۇناسىۋەتلىك رېۋايەت تەسۋىرلەنگەنىدى. تام مەشتە ئىسرىق كۆيۈۋاتاتتى. ئۇيغۇر بىر تەرىپىدىكى قارا ئاغۇ يەردە كەڭ ئېكرانلىق «پاناسونىك» ماركىلىق تېلېۋىزور بار ئىدى، دېسېرې قىزىل ئاسما مايكا ۋە ئاچ سېرىق رەڭلىك تەنھەرىكەت ئىشتىنى كىيىۋالغانىدى. باشقا دۆلەتتە بولغان بولسا، ئۇ مۇزىكا بايرىمىغا بېرىپ نەرە تارتقان ياكى گوئادىكى دېڭىز ساھىلىغا بېرىپ لاغايلاپ يۈرگەن، «ئوت ئادەم بايرىمى» (ئامېرىكىنىڭ ئەمگەكچىلەر بايرىمى، ھەر يىلى 9 ـ ئاينىڭ تۇنجى دۈشەنبە كۈنى ئۆتكۈزۈلىدۇ ــ تەرجىماندىن)غا قاتناشقان ۋە ياكى بالى ئارىلىدىكى مەشھۇر تولۇن ئاي يىغىلىشىغا قاتناشقان بولاتتى، بىراق بۇ يەردە ئۇ ئۇششاق ـ چۈششەك ئىشلىرىمۇ قاتتىق

باشقۇرۇلىدىغان نىشان ئىكەن. ئۇلار ھەر كۈنى دېگۈدەك ئۇنى ئەكېتىدىكەن، بەزىدە ئۇ ئاممىۋى سورۇندا قاتناشقان كۇلگەنلىكى ئۈچۈنمۇ ئەكېتىلىدىكەن. لېكىن، يېقىندا يۈز بەرگەن بىر قېتىملىقى ئەڭ ئېغىر ئىكەن.

ــ تالاي قېتىم! تالاي قېتىم! مەن سىزگە سۆزلەپ بېرەي! ــ ئۇنىڭدىن ئىلگىرى ئەكېتىلىپ باقىقان ـ باقمىغانلىقىنى سورىغىنىمدا، ئۇ ئۈنلۈك ئاۋازدا سۆزلەپ كەتتى، ــ لېكىن، مەسىلە مېنىڭ قانداق قىلىپ قۇتۇلۇشنى بىلگەنلىكىمدە. مەن قارىماققا چەت ئەللىكە ئوخشايمەن، ئىرانلىقلا ئانچە ئوخشىمايمەن، شۇڭا نۇرغۇن قېتىم يالغاندىن فىرانسىيەلىك ياكى ھىندىستانلىق بولۇۋالدىم. مەن ئۇلارغا قانداق پارا بېرىشنى، ئۇلار بىلەن قانداق سۆزلىشىشنى بىلىمەن، بىراق بۇ قېتىم پاراڭلاشقۇدەكمۇ ئىمكانىيەت قالمىدى.

ــ ئۇلار نېمىشقا كەپتۇ؟

ــ چۈنكى، مەن دوستۇم بىلەن شىمشاكقا بېرىپ ئويناپ كەلمەكچىدۇق، ــ ئۇ گېپىنى قىلغان جاي تېھرانىنىڭ شىمالىدىكى قار تېيىلىش ئارامگاھى ئىدى، ــ دوستلىرىم بىرمۇنچە دورىغا ئېھتىياجلىق ئىدى، بۇنى سىزمۇ بىلىسىز. بىر كىشى ئۇنىڭغا نەرسىنى بەرگىلى كەپتۇ، ئۇ ئىلگىرى دائىم كېلىپ تۇراتتى. لېكىن، بۇ قېتىم ساقچىلار ئۇنى دوستۇمنىڭ ئۆيىگە يالاپ كەپتۇ، ئۇ تۇتۇلۇپ قاپتۇ.

ــ ھېلىقى زەھەر ساتقۇچمۇ؟

ــ ھەئە، ئۇلار زەھەر ساتقۇچىنى تۇتقاندىن كېيىن دوستۇمنىڭ ئۆيىگە كەپتۇ. مەن ئۇ يەرگە بارغاندا، ئۇلار كۇتۇپ تۇرغان، ئۆزلىرىنىڭ پارىڭىنى قىلىشقاچ، دوستۇم بىلەن سۆزلىشىۋاتقانىكەن. مەن كېلىشتىن ئىلگىرى دوستۇم تېلېفون بېرىپ: «ماشىناڭنى ھەيدەپ كېلىپ مېنى ئېلىپ كەتكىن، بىز شىمشاكقا بېرىپ تۇغۇلغان كۈنۈمنى تەبرىكلەيلى» دېگەن، شۇنىڭ بىلەن ماشىنامنى ھەيدەپ ئۇنى ئالغىلى بارغانىدىم.

ئىشكتىن كىرىشىمگە، تۇيۇقسىز بىر ئەپلەخ ئاپانچىسىنى پىشانەمگە تەڭلىدى.

— دوستۇمۇز ئۆيدە بارمىكەن؟

— ھەئە، ئىشىك قوڭغۇرىقىنى باسقان چېغىمدا، ئۇلار ئونىڭ تۇرالغۇسىنى ئاختۇرۇۋاتقانىكەن.

— ئۇ سىزگە كەلمىگەن دەپ تېلېفون بەرمىگەنمىدى؟

— ئونىڭغا ئامال يوق ـ دە ! ئۇنداق قىلالىشى مۇمكىن ئەمەس ! ئۇلار ئونىڭ ھەرقانداق ئىشىنى قىلىشىغا رۇخسەت قىلماپتۇ. ئىشقىلىپ، ئۇلار ئۇ يەردە تۇرۇۋېلىپ، ھەرقانداق قوپال ئىشنى قىپتۇ... ئۇلار ئۇچۇن ئېيتقاندا، ئايالىلارنى ئۇرۇشمۇ ئادەتتىكى ئىش. تېخى كىچىك چېغىمدىلا، دادام: «ئاياڭنىڭ ئەدىپىنى بېرىمەن» دەيتتى. شۇنىڭ بىلەن، ئۇ ئۆزىنىڭ ئاپىسىنى، ئاچا ـ سىڭىللىرىنى، ھەممىمىزنى ئۇرۇشقا باشلايتتى. شۇڭا، دەيمەن، بىزنى ئۇرۇش ئۇلار ئۇچۇن ھېچقانچە ئىش ئەمەس.

— ئۇلار سىزنى ئۇرۇپ باققانمۇ؟

— ئەلۋەتتە ئۇرغان ! — دېدى ئۇ تەتتەنە قىلىۋاتقاندەك تەلەپپۇزدا، — بىر قېتىم بىز شىمشاكقا بارغانىدۇق، ناجىسىمۇ شۇ يەردە بار ئىدى، — زەپە رەڭلىك سېلىنچىدا ئولتۇرغان ناجىسى بۇياقتا قارىدى، — بىز يولدا كېتىۋاتاتتۇق، — دېسىرې سۆزىنى داۋاملاشتۇردى، — شۇ چاغ كەچقۇرۇن ئىدى، بىز ئۆيۈمدىن ناجىسىنىڭكىگە كېتىۋاتاتتۇق. مېنىڭ ماشىنام بار، ئەمما پىيادە ماڭغۇم بار ئىدى. بۇ چاغدا بىر ماشىنا بىزگە قاراپ كەلدى، ئۇ ئىنقىلابىي كومىتېتنىڭ ماشىنىسى ياكى ساقچى ماشىنىسىمۇ ئەمەس، ئاق رەڭلىك «پىرىدې» ئىدى. بىز ئۇلارنى كۆرۈپ، قىزلارغا قاش ـ كۆز ئوينىتىدىغان ھېلىقى كىشىلەرغۇ دەپ قاپتۇق. تۇيۇقسىز ئېگىز بويلۇق تۆت كىشىنىڭ ماشىنىدىن چۈشۈپ بىزنى تۇتماقچى بولۇپ كېلىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ قالدۇق. ئۇلار بىر دوستۇمنى تۇتۇۋېلىپ، ماشىنىسىغا ئىتتىرىپ

چىقارماقچى بولدى. شۇ چاغدا دوستۇم قارشىلىق كۆرسەتىش نىيىتى يوقلۇقىنى بىلدۈرۈپ، قىز بالىلارغا خاس «ھىم، ھىم» دېگەن بۇرۇن تاۋۇشىنى چىقاردى. لېكىن، مەن ئۇنداق قىلمىدىم... مەن: «مەندىن يىراق تۇرۇش ! ماڭا قول تەگكۈزۈشمە ! ماڭا قول تەگكۈزۈشمە !» دېدىم. مەن باشقا كىشىلەردىن يىرىدىم تەلەپ قىلماقچى بولدۇم، چۈنكى شۇ چاغدا ئۇلارنىڭ ساقچى ئىكەنلىكىنى بىلمەيتتىم.

— ئۇلار بارسكى خەلق ئەسكەرلىرىمىكەن؟

— ياق، ياق ! ئۇلار ناھايىتى پاكىز، ئاق كۆڭلەك كىيگەن، ئادەتتىكى ئادەملەردەك قىلاتتى. سىزگە دېسەم، شۇ كۈنى كەچتىن كېيىن مەن ھەممە كىشىدىن قاتتىق قورقىدىغان بولۇپ قالدىم، چۈنكى ھېلىقى كىشىلەر قارىماققا بەك ئادەتتىكىچە ئىدى. ھەتتا ئۇلارنىڭ ئالدىدا يىغلىش ئۆتكۈزسىڭىزمۇ بولىدىغاندەك قىلاتتى، — گويا دۇنيانى يېرىمى يىغلىش ئۆتكۈزىدىغان كىشىلەرنىڭ، يېرىمى يىغلىش ئۆتكۈزمەيدىغان كىشىلەرنىڭ قىلىپ ئىككىگە بۆلگىلى بولىدىغاندەك، دېسىرى «يىغلىش» دېگەن سۆزنى سوزۇپ ئۇرغۇ بىلەن ئېيتتى، — بىز بۇ كىشىلەرنىڭ قەيەردىن كەلگەنلىكىنى بىلمەيتتۇق ! مەن بۇ كىشىلەرنىڭ بىزنى تۇتۇپ كېتىشىدىن، بىزگە باسقۇنچىلىق قىلىشىدىن قورقتۇق. سىز قانداق بولىدىغانلىقىنى مۆلچەرلەشكە ئامالسىز - دە ! مەن چىرقىرىدىم، «گۇۋاھنامەڭلارنى چىقىرىڭلار، ماڭا كۆرسىتىڭلار» دېدىم. ئاقىۋەتتە ئۇلار ناھايىتى يوغان ساقچى كالتىكى بىلەن بىزنى ئۇرۇپ كەتتى ! ناجىسى بەك قىزىق دەڭا، — ئۇ قاقاھلاپ كۈلۈپ كەتتى، — سىزگە مەلۇم، ئۇنىڭ بەدىنى چوڭراق، شۇڭا ئۇلار ئۇنى ماشىنىغا ئىتتىرىپ كىرگۈزمەكچى بولغاندا، مەن: «ناجىسى، كىرمە، كىرمە !» دەپ توۋلىدىم. شۇنىڭ بىلەن ئۇ قولىنى كۆتۈرۈۋالدى، ئۇلار ھەرقانچە ئىتتىرىپمۇ ماشىنىغا كىرگۈزەلمىدى، — دېدى دېسىرى كۈلۈپ، ئۇنىڭ ئاۋازى ياڭراق

ئىدى، شۇ چاغدىلا مەن ئۇنىڭ بەش ئەزاسى، چىرايلىق ئېڭىكى، قىزىل لەۋ سۈرۈخى، يەنە پارقىراپ تۇرىدىغان قوڭۇر تېرىسىنى ئېنىق كۆردۈم. ئۇنىڭ دېگىنى خاتا ئەمەس ئىدى، ئۇ ئۆزىنى ھەرقانداق دۆلەتنىڭ ئادىمى دېسە بولىۋېرىدىكەن.

— ئۇلار مېنى ئۇرۇپ چالا ئۆلۈك قىلىپ قويۇشتى ! — ئۇ بۇ گەپنى قىلغاندا، روھى كۆتۈرەڭگۈ، تەلەپپۇزى يەڭگىل بولۇپ، ئاڭلىماققا بۇ گېپى راستتەك قىلمايتتى.

— ساقچى كالتىكى بىلەن؟

— شۇنداق، ساقچى كالتىكى بىلەن. قەسەم قىلىمەن، ئەگەر مەن شۇنداق قىلمىغان بولسام، — ئۇ سۆزلىگەچ، قولىنى بېشىنىڭ ئۈستىگىچە كۆتۈردى، — جەزمەن جېنىمدىن ئايرىلاتتىم، چۈنكى مېنىڭ قوللىرىم قارا. تۈيۈقسىز ناجىسنىڭ قېچىۋاتقانلىقىنى، ساقچى كالتىكى كۆتۈرۈۋالغان بىر ئەبلەخنىڭ ئۇنىڭ بېشىغا ئۇرماقچى بولۇۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ قالدىم. شۇنىڭ بىلەن ئۇنىڭ ئالدىغا يۈگۈرۈپ بېرىپ: «ئۇنىڭغا چېقىلما، ئۇنى ئۇرما» دەپ ۋارقىرىدىم، ئاندىن يەنە كومىتېتتىكى ھېلىقى كىشىلەرنىڭ ئالدىغا يۈگۈرۈپ باردىم. ناجىسى بەك ئەقىللىك، ئۇ مۇشۇ پۇرسەتنى چىڭ تۇتۇپ قېچىشقا باشلىدى. مەن: «قاچ، ناجىسى، تېز قاچ، ناجىسى !» دەپ توۋلىدىم. ئاندىن، ھەي، ناجىسى دېگەن بۇ ھاماقەتنى دېمەمسىز! قاچقاندىن كېيىن يەنە قايتىپ كەلدى ! ئارقىغا قاراپ يۈگۈرۈپ كەلدى ! مەن بۇ ھاماقەت نېمە قىلۋاتقاندۇ؟ قايتىپ كەلدىغۇ؟! دەپ ئويلىدىم، — دېسىرى ئەينى چاغدىكى ھەربىر سېكۇنتنى ئەسلەۋاتقاندا، توڭلاتقۇنىڭ ئالدىدىكى مۇز قوشۇلغان ۋوتكىنى ئوتلاپ قويياتتى، — ئۇ ماڭا قاراپ يۈگۈرۈپ كېلىۋېتىپ: «گېپىمگە قۇلاق سال، گېپىمگە قۇلاق سال، ماشىناڭ بۇ يەردە ئىكەن، مەن ماشىناڭنى كۆردۈم» دېدى. مەن: «ماشىنا دېگەن قۇرۇپ كەتسۇن، تېز قاچ، ئاھ خۇدا، تېز قاچ دەيمەن !» دېدىم. ئۇ تېخى ماشىنامدىن ئەنسىرەپ كېتىپتۇ!

دېسىرېنىڭ بۇنداق ئۇسۇلدا سۆزلىشى ئادەمنى بەك تىت - تىت قىلىۋېتەتتى. ئۇنىڭدا رەھىمسىزلىك، ھاكاۋاقتىلىكتەك بىر خىل ئالامەت بار ئىدى. ئۇنىڭ كۆچەپ ۋارقىراپ سۆزلىشى ماختىنىۋاتقانغا ئوخشاپ كېتەتتى؛ كۆزلىرىدىن ھارغىنلىق بىلىنىپ تۇراتتى.

ناجىسى قېچىپ قۇتۇلغان، دېسىرې سېزىمىنى يوقاتقان...

ــ ھوشۇمغا كەلگەندە، مېنى قاتتىق دۇمبالىغان ئادەمگە: «سېنىڭ ئاپاڭ بارمۇ؟ ئاچا - سىڭىللىرىڭ بارمۇ؟ بىر ئايال كىشىنى بۇنداق ئۇرساڭ قانچىلىك ئاغرىيدىغانلىقىنى بىلمەمسەن؟ بولدى، ئۇرما، ئۆتۈنۈپ قالاي، رەھىم قىل!» دېدىم. ئۇ رەھىم قىلمىدى. مەن بەدىنىم قانغا مىلەنگەن ھالدا يەرگە يىقىلدىم.

ــ ئۇلارنىڭ چوقۇم بىر سەۋەبى باردۇ؟ سىزنىڭچە، ئۇلار نېمە ئۈچۈن بۇنداق قىلىدۇ؟

ــ سەۋەب يوق. ئۇلارنىڭ ھېچقانداق ئاساسى يوق. ئۇلارنىڭ ئەزەلدىن سەۋەبى بولۇپ باقمىغان.

ــ ئەگەر سىزنىڭ سەۋەب كۆرسىتىشىڭىز زۆرۈر بولسا...

ــ ئۇلار: «بۇ يەردە نېمە قىلىۋاتىسىلەر؟ بۇ يەر ياۋروپاغا ئوخشامدىكەن؟ قانداق ئىش بۇ؟ بۇ نېمە؟ قىز بالا بىلەن ئوغۇل بالا بىللە كوچىدا لاغايلاپ يۈرسە تازا قاملاشمىغان ئىشقۇ، كىشىلەرنىڭ خۇشاللىقتىن بەھرىمەن بولۇشى چەكلەنگەن. سەن داۋاملىق قاتتىق يىغلىشىڭ، ئۆزۈڭنى ئۆلگۈچە ئۇرۇشۇڭ، ئازاب - ئوقۇبەت تارتىشىڭ كېرەك. شۇنداق قىلغاندىلا، ئاندىن ئۇلار سېنى ياخشى كۆرىدۇ» دېگەننى بىلدۈرمەكچى. سىز ھەتتا چىرايلىقراق ياسانسىڭىزمۇ بولمايدۇ. بۇرۇن مېنىڭ بىر پارچە چىرايلىق سۈرىتىم بار ئىدى، ئۇنى پاسپورت ئىشلەشكە ئاپىرىپ بەرگەنىدىم، ئۇلار سۈرىتىمنى قايتۇرۇۋەتتى! ئۇلار: «بۇ سۈرەت ناھايىتى چىرايلىق تارتىلىپتۇ، بىز قوبۇل قىلمايمىز» دېيىشتى. ئاندىن، شۇنداق سەت بىر پارچە سۈرىتىمنى

تاللىۋېلىپ پاسپورتۇمغا چاپلىدى، — دېدى ھېسرې قاقاھلاپ كۈلۈپ.

دېسرېنىڭ تۇرمۇشىدا ھۆكۈمەت غايەت زور مەخلۇق بولۇپ، ئۇنى يەۋېتىدىغاندەكلا قىلىدىكەن.

— سىزگە سۆزلەپ بېرەي، — دېدى ئۇ، — ئۇلار مېنى ئۇرغاندىن كېيىن، سۆرەپ مېڭىشتى، چۈنكى مېنىڭ ماڭغۇدەك ھالىم قالمىغانىدى. ئۇلار قولۇمدىن تارتىپ سۆرەشتى، ئاندىن ماشىنىسىغا سېلىشتى. ئۇ بىر مىنىبۇس بولۇپ، ئىچىدىكى-لەرنىڭ ھەممىسى ھۆركىرەپ يىغلاۋاتقان ياشلار ئىكەن.

ئۇلار يولغا توسۇق قويۇپ ماشىنىلارنى توختىتىپ، كىشىلەرنى ماشىنىلاردىن چۈشۈرۈپتۇ، ئۆيمۇئۆي يۈرۈپ ئىشىك ئۇرۇپ، ئۆيلەرنى بىرمۇبىر ئاختۇرۇپتۇ. ناجىسى بىلەن دېسرېنىڭ دېيىشچە، ئاشۇ ئاخشىمى ساقچىلار ئوتتۇز نەچچە ماشىنا ئادەمنى تېھرانغا ئاپىرىپتۇ. دېسرېنىڭ شىمشاكتىكى تونۇشلىرى ئۇنى ماشىنىدىن چۈشۈرۈۋاپتۇ. يەنە بىر ئىشنى ئاڭلىغىنىمدا، چوقۇم چىرايىمنى قورقۇنچ قاپلاپ كەتتىغۇ دەيمەن، چۈنكى ئۇ ئاچچىقى بىلەن:

— مەن ياش ئەمەس. نېمە ئۈچۈن شۇنداق قىلىشىدۇ؟ سىز مېنى قانچە ياشتا دەپ قالغانىدىڭىز؟ — دېدى.

مەن خىرە يورۇقتا ئۇنىڭ چىرايىنى تېخىمۇ ئېنىقراق كۆرۈپ بېقىشقا تىرىشتىم. ئەسلىدە ئۇنى يىگىرمە نەچچە ياشلاردا، ئوتتۇز ياشقا يېقىنلىشىپ قالغان دەپ ئويلىغانىدىم. بۇ چاغدا مەن تېخىمۇ يېقىنلىشىپ، تېرىسىنىڭ مەن دەسلەپتە ئويلىغىنىمغا قارىغاندا بوشاپ كەتكەنلىكىنى، يەنە قورۇقلىرىمۇ بارلىقىنى بايقىدىم. ئۇ قىرىق ياشقا كىرگەن بولۇپ، يىگىرمە ياشلىق ئوغلى بار ئىكەن. ئۇ ھەقىقەتەن غەلىتە ئايال ئىكەن، ياسىنىشى ۋە يۈرۈش - تۇرۇشى ياشلار - ئۆسمۈرلەرنىڭكى بىلەن ئوخشاش ئىكەن. ئۇ يىغلىش ئۆتكۈزۈش ھوقۇقىنى قولغا كەلتۈرۈش ئۈچۈن بىر ئۆمۈر تىرىشىپ كەپتۇ.

دەسلەپكى ھېكايىگە قايتىپ كەلگەندە، ئۇنىڭدىن پېشانىسىگە تەڭلەنگەن تاپانچىنى ئىتتىرىۋەتكەندىن كېيىن قانداق ئىشنىڭ يۈز بەرگەنلىكىنى سوراپتىم.

— ئۇلار سىزنى تۈتۈپ تۇرمىگە ئاپاردىمۇ؟

— ياق، — دەپ جاۋاب بەردى ئۇ، — ئۇلار بەزى كىشىلەرنىڭ ئىسمىنى دەپ بېرىشىمنى تەلەپ قىلدى. ئۇلاردا يەنە ناھايىتى قورقۇنچلۇق توكلۇق بىرنەرسە بار ئىكەن. ئۇلار ئۇنى ماڭا تەڭلەپ، ئىسمىلارنى ئېيتىپ بېرىشكە زورلىدى. مەن ھېچقانداق ئىسمىنى بىلمەيدىغانلىقىمنى ئېيتتىم. ئۇلار قوقاق سېلىپ: «بىلمەيسەن؟ بىزنىڭ قويۇۋېتىشىمىزنى خالىساڭ، شۇ كىشىلەرنىڭ ئىسمىنى دە» دېدى.

دېسىرى ھېچكىمنىڭ ئىسمىنى دېيەلمەيدىغانلىقىنى ئېيتقاندىن كېيىن، ئۇلار ئۇنى ئۆيىگە ئاپىرىپ ئۆيىنى ئاختۇرۇپتۇ.

— ئۇلار بىرەر نەرسە تاپالىدىمۇ؟

— ئەلۋەتتە تاپتى، — دېدى ئۇ كۈلۈمسىرەپ، بۇ چاغدا كەيپىياتى خېلى ياخشىلىنىپ قالغانىدى، — رومكا، ھاراق، سۇنئىي ھەمراھ ئانتېناسى. ۋاي خۇدايىمەي، مېنىڭ ئۆيۈم ياخشى ئەمەس ! سوتتىكى چېغىمدا، بىر ئەبلەخ سودىيەگە: «سودىيە ئالىيلىرى، سىز ئۇنىڭ ئۆيىنى كۆرۈپ بېقىشىڭىز كېرەك. مەن ئۇنىڭ ئۆيىدىكى كۆرۈنۈشلەرنى سىنئالغۇغا ئېلىپ سىزگە كۆرسەتمەي قويمايمەن. ئەگەر سىز ئۇنىڭ ئۆيىنى كۆرگەن بولسىڭىز، چوقۇم ئايۇانزغا ئالتە ئاي قاماپ قويغان بولاتتىڭىز» دېدى.

ئۇنىڭ دېگىنى ئايۇانز تۇرمىسى ئىدى. ئارقىدىن بىر قېتىملىق ئاتالمىش سوت بوپتۇ، بۇ مەزگىلدە ھەم دېسىرېنىڭ ئادۇوكات تەكلىپ قىلىشىغا رۇخسەت قىلىنماپتۇ، ھەم ئائىلىسىدىكىلەرنىڭ سوتقا بېرىشى چەكلىنىپتۇ. دادىسى ئۇنى يوقلىغىلى كەلگەندە، يالغاندىن سوت ئاياغلىشىپ بولدى، قىزنىڭ ئايۇانز تۇرمىسىدە ئالتە ئاي جازا مۇددىتىنى ئۆتەيدۇ دېيىلىپتۇ.

سوتتا دېسرېغا يۆكلەنگەن جنايەت شەۋانىي بۇيۇملارنى سۈرەتكە ئېلىپ ئىشلەش دېگەنلەردىن ئىبارەت ئىكەن. ئۇنى ئەيىبلىگۈچى ئۇنىڭغا بولغان چوڭقۇر ئۆچ - ئاداۋەتىنى ئاشكارىلا ئىپادىلىگەنلىكتىن، ھەتتا سودىيەنمۇ گۇمانلاندۇرۇپ قويۇپتۇ.

— سىز نېمە قىلماقچى، — دەپتۇ سودىيە ئاخىر، — ماڭا ئۇنى چالما - كېسەك قىلدۇرماقچىمۇ؟ سىز ئۇنىڭغا شۇنچە ئۆچمۇ؟

بەش مىنۇتتىن كېيىن، دېسرېنىڭ دادىسى سوتنىڭ ئىشكى ئالدىدىن ئۆتۈپ قېلىپ، ئۇلارنىڭ ئۆزىگە يالغان سۆزلىگەنلىكىنى بىلىپ قاتتىق غەزەپلىنىپتۇ. بۇ چاغدا دېسرېنىڭ تۇرمىگە ئېلىپ كېتىلگىنىگە تۆت كۈن بولغانىكەن.

— ئۇلار ئامال تېپىپ سىزنى بالدۇرراق قۇتقۇزۇپ چىقمىدىمۇ؟

— ئۇنداق قىلالمايدۇ، — دېدى ئۇ، — تۆت كۈن دېگەن ھېچنېمە ئەمەس. بۇ دېگەن تەييارلىق دەرىجىسىدىكى قاماش. ھەقىقىي تۇرمە ئايۇانز.

— بۇ تۆت كۈندىكى كەچۈرمىشلىرىڭىز قانداق بولدى؟

— ھە، ماقۇل، سۆزلەپ بېرەي، — دېدى ئۇ، — ئىچى بەك پاسكىنا، دورا يەيدىغان، خىروئىن چېكىدىغانلار بار ئىدى، ئۇلار ئۇدۇل كەلگەن يەرگە تۈكۈرەتتى. ھەممىسى بىر كىچىك ئۆيدە تۇرىدۇق، بىللە ئۇخلىدۇق. كارىۋات كىرلىكلىرى پاسكىنا ھەم سېسىق، ھەممەيلەن پاسكىنا ھەم سېسىق ئىدى. مەن بىر پارچە رەختنى ئېلىۋالغانىدىم — ياپونچە كىيىمگە ئوخشايتتى — كەچتە ئۇنىڭغا يۆگىنىۋالاتتىم، بۇنداق قىلسام ھېچنېمە ماڭا تېگەلمەيتتى.

ئۇ تۇرمىدىن چىققاندا، بىرەر دوستىمۇ ئۇنىڭ بىلەن كۆرۈشۈشنى خالىماپتۇ، ئۇ بەرگەن تېلېفونىنمۇ ئالماپتۇ.

— نېمىشقا؟

— ئۇلار بەك قورقۇپ كېتىپتۇ.

— نېمىدىن قورقىدۇ؟

— ئۇلارنىڭ ئىسمىنى دەپ قويۇشۇمدىن قورقىدۇ. چۈنكى، مېنىڭ يېقىن دوستۇم ئۇلارنىڭ ھەربىرىگە ئۇنىڭ ئىسمىنى دەپ قويىدىغانلىقىمنى ئېيتىپتۇ. ئۇ چەت ئەلگە قېچىش ئۈچۈن بىر باھانە تېپىشقا موھتاج ئىكەن. كېيىن ئۇنىڭغا: «سەن نېمىنى ئويلاۋاتىسەن؟ ماڭا بۇنداق ئىشنى قىلساڭ قانداق بولىدۇ؟» دېسەم، ئۇ: «مەن سېنى بەربىر گۇناھكار بولۇپ بولدى، يەنە بىرئاز قوشۇۋەتسەممۇ كارايىتى چاغلىق دەپ ئويلاپتىمەن» دېدى. مەن: «نېمە؟ سېنىڭ ئاشۇ قوشۇۋەتكىنىڭ چاتاق بوپتۇ ئەمەسمۇ؟ سەن ئۆلمەكنىڭ ئۈستىگە تەپمەك دېگەندەك ئىش قىلماي، مېنىڭ ئازابىمنى يەڭگىللىتىشىڭ كېرەك ئىدى!» دەپ ۋارقىراپ كەتتىم. شۇنىڭ بىلەن مەن ئۆيدە تۇرالمىدىم. ھەرقانداق كىشىگە تېلېفون بەرمەيدىغان، ھېچ يەرگىمۇ بارمايدىغان بولدۇم، چۈنكى مەن بارغانلىكى يەردە، كىشىلەر ئۆزىنى بىمالال ھېس قىلالمايتتى. ئۇلار مېنى ھۆكۈمەت ئۈچۈن خىزمەت قىلىۋاتىدۇ دەپ ئويلايتتى. چۈنكى، كۆپىنچە ئەھۋالدا، ھەر قېتىم ھۆكۈمەت سىزنى ئېلىپ كەتكەن، جازامۇ ئېغىر بولغان چاغلاردا، باشقىلار سىزنى ئاخبارات يەتكۈزگۈچى بولۇپ قالدىمىكىن دەپ گۇمان قىلاتتى. سىز ھەربىر ئادەمدىن پەخەس بولۇشىڭىز كېرەك ئىدى.

دېسەڭ بۇ نۇقتىنى ئەڭ ئوسال قىسمى دەپ تەسۋىرلەۋاتقاندا، ئۇنىڭ دېگەنلىرىنىڭ راستلىقىغا ئىشەندىم، بىراق ئۇنىڭ دوستلىرىغىمۇ ئىختىيارسىز ھېسداشلىق قىلدىم. ھەممىلا كىشى دېسەڭلا ئوخشاش قەھرىمانلىق جاسارىتىگە ئىگە بولۇشى مۇمكىن ئەمەس. ئەڭ قىممەتلىك نۇقتا شۇكى، قەھرىمانلىق جاسارىتى بولمىغان تەقدىردىمۇ، خەلق غۇرۇرى بىلەن ياشىيالايدۇ، شۇنداقلا قورقۇش تۇپەيلى دوستلىرىغا ئاسىيلىق قىلىپ قويۇپ ئازابلىنىدىغان ئىشنى قىلمايدۇ. قەھرىمان مۇرىتى كەلگەندە كۆكرەك كېرىپ ئوتتۇرىغا چىقىپ، ھەقىقىي قەھرىمانلىق بۇرچىنى ئادا قىلىدۇ. دېسەڭلا

قەھرىمانلىقى راست دېيىلگەن تەقدىردىمۇ، ئەكسىن «يېڭىلىش ئۆتكۈزۈش» نى قوغلىشىش جەريانىدا ئىسراپ قىلىۋېتىلگەنىدى.

— نېمە ئۈچۈن بۇ يەردە قالدىڭىز؟

— بۇ مېنىڭ زېمىنىم، — دەپ پىچىرلىدى دېسسېرې، — بىلمىدىم، مەيلى نەگە بارای، ھامان بۇ يەرنى سېغىنىمەن، فرانسۇزچە، ئىنگلىزچە سۆزلىيەلەيمەن، مەن ئەنگلىيە پۇقراسى. ئېرىم بار، ئوغلۇم ئەنگلىيەدە، يەنە ئائىلەمدىكىلەرنىڭ بەزىلىرى ئۇ يەردە. ھەممە كىشى مەندىن: «نېمە ئۈچۈن بۇ يەرگە كەلدىڭ؟» دەپ سورىشىدۇ. ھەر قېتىم بىر يەرگە بارسام، شۇ يەردە بىر مەزگىل تۇرىمەن، — ئۇ ماڭا بىر چوڭ مەخپىيەتلىكنى ئېيتىپ بېرىدىغاندەك، قۇلىقىمغا پىچىرلىدى، — لېكىن، كېيىن قايتىپ كەلگۈم كېلىپ قالىدۇ. كېرىشنا دائىم: «سەن نەدە تۇغۇلغان بولساڭ، شۇ يەر سېنىڭ يىلتىزىڭ؛ مەيلى نەگىلا بارغىن يەنىلا قايتىپ كېلىسەن» دەيدۇ، — ئۇ سۆزدىن توختىۋالدى، ھارغىن كۆزلىرىدە ياش يالتىرىدى، — نېمە ئۈچۈنلۈكىنى بىلمەيمەن. شورى قۇرۇغۇر، مەن بۇنداق بولۇشىدىن بىزار، ئەمما بۇ يەردە بىمالال ياشايمەن، — ئارقىدىن ئۇ كۈلۈۋېرىپ سۆزلىيەلمەي قالدى.

※ ※ ※

دېسسېرې مېنىڭ ئالدىمدا «ئىسلام دىنى» دېگەن سۆزنى بىر قېتىملا ئېغىزغا ئالدى. ئۇ سوتلانغان چاغدا: «سىلەر مېنى قىلچە چۈشەنمەي تۇرۇپ، ماڭا قانداقمۇ باھا بېرەلەيسىلەر؟ ئىسلام دىنى باشقىلارغا مۇشۇنداق باھا بېرىدىغان نەرسىمۇ؟» دەپ سورىغانىكەن. ھەقىقەتەن مەن ئاددىي كىشىلەرنىڭ تۇرمۇشى ئارقىلىق بۇ ئىسلام جۇمھۇرىيىتى بىلەن ئۇچراشتىم، بۇ جەريانىدا جۇمھۇرىيەتنىڭ ئىسلام دىنى بىلەن «ھەقىقىي ئېتىقاد» نى ئايرىۋەتمىدىم. جۇمھۇرىيەتنىڭ ئىسلام دىنىنىڭ «ھەقىقىي

ئىسلام دىنى» بولۇش - بولماسلىقى ھەقىقەتەن شۇنچە مۇھىممىدۇ؟

نېفىت تۈيۈقسىز ئېلىپ كەلگەن بايلىق قىيانى «بۇ دۆلەتنىڭ ئىلگىرىلىشىنى بەك تېزلەتتۈەتتى»، مۇقىمسىزلىق، دېموكراتىيە بولماسلىق، چەت ئەل كۈچلىرىنىڭ تىزگىنلەش قەستىدە بولۇشى دېگەنلەر ئىسلام ئىنقىلابىنىڭ تەركىبىي قىسمى...

مەن ھېكايە ئاڭلاۋاتقاندا، ئۆزۈمنىڭ تەلىيىمۇ تەدرىجىي ھالدا تۇگەپ كېتىۋاتاتتى. بىزنىڭ ئۇچرىشىشمىزمۇ ئىلگىرى بىلمەيدىغان ھۆكۈمەت ئارقىلىقلا ئىشقا ئاشىدىغاندەك قىلاتتى.

ئۇيغۇر كتاب تورىكتى
ئۇيغۇرچە كتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى
www.uyghurkitap.com

تېلېفون بوتكىسى

مەن ئون يەتتە ياشقا كىرگۈچە، دادام بىلەن يەنە ئالاقىلىشىش نىيىتىدە بولۇپ باقمىغانىدىم. ئۇ چاغدا ھىندىستاننىڭ جەنۇبىدىكى تاغلىق رايوندىكى ياتاقلىق مەكتەپتە ئوقۇپ، ئامېرىكىغا بېرىپ ئالىي مەكتەپتە ئوقۇشقا تەييارلىق قىلىۋاتاتتىم.

مەن ئوقۇۋاتقان مەكتەپنى ئالدىنقى ئەسىرنىڭ دەسلەپكى مەزگىللىرىدە ئامېرىكىلىق مىسسىيونېرلار قۇرغان، كېيىن «خىرىستىيان دىنى خەلقئارا مەكتىپى» گە ئايلىنىپ، ھىندىستانىنىڭ ئوتتۇرا، غەربىي قىسمىغا كەلمەكچى بولغان خىلمۇخىل مىسسىيونېر ۋە ھېپپى[1]لارنى جەلپ قىلغان. مەكتەپنىڭ داۋالىغۇچىسى ياشىنىپ قالغان ئامېرىكىلىق ھېپپى ئايال بولۇپ، ئۇ تەشكىللىگەن ھەمراھلار يېتەكچىلىك تۇرىگە قاتناشقانىدىم. ئۇ بىزنى يەكمۇيەك مەشغۇلەندۇرەتتى، ئورنى كېچىك چېركاۋ يېنىدىكى كۈن نۇرى چۈشۈپ تۇرىدىغان ئىشخانىسى ئىدى. بىز بىرلىكتە تەسەۋۋۇردىكى مەسىلىنى ئوتتۇرىغا قويۇپ، ئاندىن تەقلىد قىلىش، ئۆزگەرتىپ بايان قىلىش، ئاشكارا مەسىلىنى ھەل قىلىش قاتارلىق ئۇسۇللاردىن پايدىلىنىپ تەسەۋۋۇردىكى ھەل قىلىش لايىھەسىنى تېپىشقا ئۇرۇناتتۇق. ئۇ ئېگىز بوي، سېرىق چاچلىق ئايال ئىدى، پۇلتىيىپ تۇرىدىغان زەڭگەر كۆزلىرىنى قېلىن كۆزئەينەك توسۇپ تۇراتتى. ئۇ مەن ئېيتقان ھەربىر سۆزنى زەن قويۇپ ئاڭلايتتى.

---

① ھېپپى — غەرب دۆلەتلىرى 1960 - يىلى ۋە 1979 - يىللىرى ئۆرپ - ئادەت ھەم شۇ چاغدىكى سىياسەتكە قارشى تۇرغان ياشلار كۆزدە تۇتۇلىدۇ.

بىر كۈنى چۈشتىن كېيىن، بىز روھىي كېسەللىكلەر دوختۇرى بىلەن بىمارنىڭ رولىنى ئويىنىغاندا، ئۆزۈمنىڭ ھەقىقىي تۇرمۇش كەچۈرمىشلىرىمنى داۋالىغۇچىغا بىرمۇبىر سۆزلەپ بەردىم، ئارقىدىنلا ئوڭايسىزلىنىپ قالغاندەك بولدۇم، بىراق تۇرمۇشۇمدىن يىراق بىر كىشىگە دەردىمنى تۆكۈشۈمنىڭ ئۆزى تەسەللى تاپىدىغان ئىش ئىكەنلىكىنى سەزدىم. بۇرۇن مەن دادامغا قىلغان سوغۇق مۇئامىلەمنىڭ كىشىلەرنى نەقەدەر ھەيران قالدۇرىدىغانلىقى بىلەن ماختىنىشنى ياخشى كۆرەتتىم.

— لېكىن، ئانىڭزنىڭ بىر پاكىستانلىقا ياتلىق بولۇشى ھەرگىز ئاسانغا چۈشمىگەندۇ؟

— ھەئە، شۇنداق، ئاسانغا چۈشمىگەن. ئاپام پۈتۈنلەي بىر سەرگەردانغا ئايلىنىپ قالغان، — دېدىم پو ئېتىپ.

— كىچىككىنە تۇرۇپ بۇنچە ئېغىر ئىجتىمائىي بېسىمغا دۇچ كەلگەندە چوقۇم بەك جاپا تارتقانسىز؟

— ھەئە، توغرا دېدىڭىز، بىراق نۇرغۇن كىشى مېنى قوللىدى. سىزگە مەلۇم، ھىندىستانىڭ ئائىلە سىستېمىسى ئىنتايىن كۈچلۈك، ئىنتايىن ئىتتىپاق.

— ھىندىستان جەمئىيىتىدە دادىسىز مۇھىتتا ئۆسۈپ يېتىلىش قانداق كەچۈرمىش؟

— ھىم، ئاپامنىڭ ئېيتقىنىدەك، بۇ دادامنىڭ بىزگە بەخش ئەتكەن ئەڭ كاتتا شاپائىتى.

— كىم؟ سىزنىڭ دادىڭىزمۇ؟ ئاپىڭىز نېمىشقا بۇنداق دەيدۇ؟

— ئاپام پەقەت چاقچاق قىلغانىكەن.

— ھە، بىلدىم. سىزدە دادىڭىزغا نىسبەتەن ھېچقانداق ئەسلىمە يوقمۇ؟

— يوق، ئازراقمۇ يوق. ئىككى ياش چېغىمدىلا دادام پېشىنى قېقىپ كېتىپ قالغانىكەن.

— ئىككى ياش ۋاقتىڭىزدا؟ سىز دادىڭىز توغرۇلۇق بىرەر

خەۋەرمۇ ئاڭلىمىدىڭىزمۇ؟ خېتىمۇ يوق، تېلېفونىمۇ يوق، شۇنداقمۇ؟

— مېنىڭچە، ئۇ مۇناسىۋەتنى پاك - پاكىز ئۈزمەكچى بولغان.

— بۇنىڭغا قانداق قارايسىز؟

— ھېچقىسى يوق. قارىڭ، ئەسلىدە دادىسى بار، كېيىن ئۇنىڭدىن مەھرۇم بولغان نۇرغۇن بالا قالايمىقانچىلىق ئىچىدىكى مۇشكۇل ئەھۋالدا قېلىشى مۇمكىن. لېكىن، مەن ئۇچۇن ئېيتقاندا، دادا دېگەن ئۇقۇم باشتىن - ئاخىر يىلتىز تارتىپ باقمىغان. بۇلار جەمئىيەت قۇرۇلمىسىنىڭ بىر قىسمى بولغانلىقتىن، سىز باشقا تەرەپتىن غەمخورلۇقنا ئېرىشەلمىسىڭىزلا، مەسىلىنىڭ يۈز بېرىشىدىن ساقلىنالمىشىڭىز مۇمكىن.

— مۇنداق دەڭ. ئەمىسە، تۇرمۇشىڭىزدىكى بۇ كىشىلەر كىم؟

— ۋاي - ۋۇي، ئۇلار بەك كۆپ.

— بوۋا - مومىلىرىڭىزمۇ؟

— ھەئە. بوۋام، مومام، ھامما-لىرىم، تاغىلىرىم، نەۋرە تۇغقانلىرىم. شۇڭا، سىز مەڭگۇ تەنھا قالمايدىكەنسىز.

— مۇنداق دەڭ. ئەمىسە، ھازىرچۇ؟

— نېمە ھازىر؟

— ھازىر سىز دادىڭىزغا قانداق قاراشتا؟

— ھېچقانداق قارىشىم يوق. دېمەكچى بولغىنىم، بۇ ئادەم بىر ئەبلەخ. ئۇ ئاپامنى تاشلىۋەتكەن، بىر بوۋاقنى ئۆزۈڭ بېقىپ چوڭ قىل دېگەندەك ئاپامغا تاشلاپ بەرگەن. كىشىلەر تۇرمۇشىدا مۇتتەھەملەرگە يولۇقۇپ تۇرىدۇ. بەزىلەر مۇتتەھەم ئانا ياكى مۇتتەھەم مومىغا يولۇقىدۇ، يەنە بەزىلەر ھەتتا مۇتتەھەم پەرزەنتلەرگە يولۇقىدۇ. ياخشى ئادەملەر سىزگە يارىدەم بېرەلەيدۇ، ئەسكى ئادەملەرگە كەلسەك، ئۇلار ئۆز خىلى بىلەن ئۆتىۋەرسۇن.

— قارىغاندا، سىزنىڭ پىكرىڭىز بەك قەتئىيدەك قىلىدۇ. قانداق بولۇپ سىزدە بۇنداق پىكىر پەيدا بولۇشقا باشلىغان؟

داۋالىغۇچىنىڭ بۇ ۋاستىسى تولىمۇ قورقۇنچلۇق بولۇپ، ھەرقانداق شەخسىي كەچۈرمىشىنىڭ ئۆزگىچىلىكىنى يوقىتىۋېتەلەيتتى. ئۇنىڭ سوئاللىرىدىكى ھەممىنى باراۋەرلەشتۈرۈۋېتىدىغان ئالاھىدىلىكتىن قورقۇپ قالدىم. شۇ چاغدا مەن ئۆزۈمنىڭ كەچۈرمىشلىرىمنىڭ ئۆزگىچىلىكى ئىچىدىن ئىزچىل پاناھلىق ئىزدەپ يۈرگەنلىكىمنى تونۇپ يەتتىم. مەن ئۇنىڭغا سۆزلەپ بەرگەن مەزمۇنلارنىڭ كۆپىنچىسى ئاپامنىڭ كېيىن ئىزدەپ تاپقان خاتىرجەملىكى بىلەن مۇناسىۋەتلىك ئىدى. بۇنداق خاتىرجەملىك ئەينى چاغدا يۈز بەرگەن خىلمۇخىل ئېغىز - پەسلىكلەردىن كەلگەنىدى: دۆلەت ھالقىغان رومانتىكىلىق مۇھەببەت، مۇھەببەتنىڭ مېۋىسى، خىرىس، غەيرىي ئەنئەنىۋى تۈرمۇش ئۇسۇلى دېگەندەك. ئۇ ئۆتمۈشتىكى بۇ ئەسلىمىلەرگە تايىنىپ بەرداشلىق بېرەلەيتتى، بىراق مەن بۇلارنى ئۇنتۇپ كېتەلمەيتتىم. چۈنكى، بۇلار بەربىر مېنىڭ كەچۈرمىشلىرىم ئەمەس ئىدى. بۇ ئىشلار مېنى تىنچلاندۇرمايلا قالماستىن، ئەكسىچە، ھاياتمىدىكى بۇ بىر قىسىم كەمتۈكلۈكنى تېخىمۇ گەۋدىلەندۈرۈپ، بۇنى مېنىڭ تۈرمۇشۇم ئەمەس، بەلكى باشقىلارنىڭ تۈرمۇشىدەك قىلىپ قويياتتى.

داۋالىغۇچى قوللانغان ئۇسۇل غەلىبىگە ئېرىشتى؛ ئۇنىڭ ئىشخانىسىدىكى ئايرىمچىلىق مۇھىتى بەك كۈچىيىپ كەتتى؛ قەلبىمنىڭ چوڭقۇر يېرىدە ساقلاپ كېلىۋاتقان جاۋابنى تۇغۇلغاندىن بۇيان تۇنجى قېتىم ئاشكارىلىدىم.

— ئەمىسە، نېمە ئۈچۈن؟ — ئۇ سوئال سوراشنى داۋاملاشتۇردى، — ئاپىڭنى بىلەن دادىڭنىڭ ئارىسىدىكى مەسىلىنىڭ گېپىنى قىلىشماي تۇرايلى. سىز بۇرۇن دادىڭنى بىلەن ئالاقىلىشىشكە ئۇرۇنۇپ باقتىڭىزمۇ؟

— راست گەپنى قىلسام، ئاپام مېنىڭ بۇنداق قىلىشىمنى خالىمايدۇ دەپ قارايتتىم.

— شۇنداق، لېكىن ئاتىش... — ئۇ گېپىنى توختىتىۋالدى.
— نېمە؟
— بولدى، دېسەم بولمايدۇ. سىز ئېرىشكەن تەكشۈكلۈق قانداق بولۇشىدىن قەتئىينەزەر، مەن ئۇنى بۇزۇۋەتسەم بولمايدۇ. سىزنىڭ قارارىڭىزنى ئاڭلاپ ئىنتايىن تەسىرلەندىم، بۇ كەچۈرمىشلەر چوقۇم تورمۇشىڭىزنىڭ ئەڭ ئازابلىق بىر قىسمى، بىراق دادىڭىزغا قانداق مۇئامىلە قىلىشنى قارار قىلىدىغان چاغدا، ئۆزىڭىزنىمۇ ئويلاپ بېقىشىڭىز كېرەك دەپ قارايمەن. دادىڭىزنى ئىزدىشىڭىز ھەرگىز ئاپىڭىزغا ئاسىيلىق قىلغانلىقىڭىزنى بىلدۈرمەيدۇ.
— ۋاي، ئۆتۈنۈپ قالاي، بولدى سۆزلىمەڭ. بۇ ئامېرىكا ئەمەس، شۇنچە كۆپ يىل ئۆتۈپ كەتتى، مەن قانداق قىلىشىم كېرەك؟ ئۇنىڭغا مۇنداقلا تېلېفون بېرىپ: «ياخشىمۇسىز، مەن ئاتىش» دېيىشىم كېرەكمۇ؟
— ياق، قانداق ئۇسۇلنى تاللاش باشقا ئىش. ئالدى بىلەن، سىزدە بۇ ئىشنى بىر تەرەپ قىلىش ئارزۇسى بولۇشى كېرەك.
شۇ كۈنى ئۇنىڭ ئىشخانىسىدىن ئايرىلىدىغان چاغدا، قانداق قىلىشىم كېرەكلىكىنى بىلمۇالدىم. ئۇنىڭ سۆزلىرى بىر خىل تىزگىنلەش كۈچىگە ئىگە ئىدى؛ ئۇنىڭ گېپىنى رەت قىلىش ئىنتايىن تەسكە توختايتتى.
ئۇنىڭ بىلەن كۆرۈشكەندىن كېيىنكى بوش ۋاقىتلىرىدا پايدىلىنىپ ياتاقتا باردىم. ماڭا ھەممە يېپىيېڭى نەرسىگە ئايلانغاندەك تۇيۇلۇپ جانلىنىپ كەتتىم: قويۇق دەل - دەرەخلەرنىڭ سايە تاشلاپ تۇرغان، ياتاقتا باردىغان چىغىر يولدا كېتىۋاتقىنىمدا، ياپيېشىل ئېۋكالىپىت دەرەخلىرىگە تولغان كىچىك تاغ چوققىسى غىل - پال كۆرۈنۈپ قالاتتى. يەنە مۇستەملىكە دەۋرىدىن قالغان كۆلۈبمۇ بار بولۇپ، كىچ بولغاندا دائىم ھەربىي سەپتىن چېكىنگەن ئوفىتسېرلار يىغىلىپ بىنگو ئويۇنى ئويناياتتى. ھىندىستانىنىڭ ئەڭ جەنۇبىغا جايلاشقان،

ھەممىلا يېرىدە ھېچىلار ۋە خىرىستىيانلارنىڭ كىچىك پونكىتلىرى بار بولغان بۇ تاغلىق رايون نېمە ئۈچۈن ھاياتىمدىكى ئەڭ مۇھىم قارارنى چىقىرىدىغان جاي بولۇپ قالغاندۇ؟ مەن ئايال ياتاق باشقۇرغۇچىنىڭ نەزىرى ئاستىدا ياتاق بىناسىغا كىرىپ، ئۆزۈمنىڭ ياتقىغا قايتىپ كەلدىم. ئالاقىلىشىش دەپتىرىمنى بىرمۇبىر ۋاراقلاۋاتقىنىمدا ئازراق خجىللىق ھېس قىلدىم. مەن ئاپامنىڭ بىر كونا دوستىنىڭ تېلېفون نومۇرىنى ئىزدىدىم، ئۇنى بۇرۇنقى دوستى دېگىنىم تۇزۇك، چۈنكى ئۇ دادام - ئاپاملار ئايرىلغاندىن كېيىن يەنىلا دادام بىلەن دوستلۇقىنى ئىزچىل ساقلاپ كېلىۋاتاتتى. ئۇ دەل ئاپامنى باكىر كوچىسىدىكى سارايدىن كەتكۈزۈۋەتكەن ھېلىقى كىشى ئىدى. ئۇنى تاللىشىمدىكى سەۋەب، شۇنداق قىلسام ئاپام سىزنىڭ قالمايتتى. مەن تېلېفون نومۇرىنى تېپىپ، تېلېفون دەپتىرىمگە ئالدىراش يازدىم. ئاندىن يەنە بىر قېتىم قايتىپ كېلىش ئاۋارىچىلىكىدىن ساقلىنىش ئۈچۈن، «ئۇرۇلىدىغان تېلېفون سانى» نى بىر قېتىمدىن ئىككى قېتىمغا ئۆزگەرتتىم، دادامنىڭ تېلېفون نومۇرى يېزىلىدىغان يەرگە پاكىستاننىڭ دۆلەت ۋاكالەت نومۇرىنى يازدىم. ئۇنىڭ نەدە تۇرىدىغانلىقى توغرۇلۇق بىلىدىغىنىم شۇنچىلىكلا ئىدى. ئايال ياتاق باشقۇرغۇچىنى ئىزدەپ تاپتىم، ئۇ بىرقانچە مىنۇت ھەپىلىشىپ كۆزئەينەكىنى تاپتى، ئاندىن تېلېفون دەپتىرىنى تەكشۈرۈشكە باشلىدى.

— بىرىنچى تېلېفون ئەنگلىيەنىڭ ئىكەن. ئېيتىڭا، ئىككىنچى تېلېفونىنى نەگە ئۇرماقچى؟ — دەپ سورىدى ئۇ.

— ئۇ ئاپامنىڭ يان تېلېفون نومۇرى، خانىم؟

— يان تېلېفون نومۇرى؟

— شۇنداق، خانىم.

— يان تېلېفون ئۇرغاندا خەلقئارا ئۆلچەم بويىچە نومۇر بەسىش كېرەكمۇ؟

— شۇنداق، خانىم، — دەپ يالغان ئېيتتىم مەن.

— ئاھ خۇدا، بىزنىڭ بۇ يەرنى يېڭى پەن - تېخنىكىدىن قۇتقۇزغايسەن، — دېدى ئۇ، ئاندىن باغاقچىگە ئىمزا قويۇپ بەردى.

مەن يول بويى كىچىك تاغ يانباغرىغا يامىشىپ، چېركاۋ ۋە داۋالىغۇچىنىڭ ئىشخانىسىدىن ئۆتۈپ، مەكتەپ مەمۇرىي باش بۆلۈمىنىڭ تېلېفون ئۇلاپ بېرىش زالىغا كەلدىم. شۇ چاغدا سائەت ئوندىكى بىر يېغىلىش بار بولۇپ، ئادەتتىكى كۈنلەردىكى تىمتىنچ يولدا كىشىلەرنىڭ ئاۋازى بىر ئالغاندى. بۇ يەردە ئىككى تېلېفون بوتكىسى بار ئىدى: بىرى تولىمۇ كىچىك، ياغاچ دېرىزىسىگە قاغا پۇتى خەتلەر يېزىلغان، ئىچىدە بىر لامپۇچكىلا بار ئىدى؛ يەنە بىرى يېڭى ياسالغان، دېرىزە - ئىشىكلىرى يوق ئىدى.

مەن ئىمزا قويۇلغان تېلېفون دەپتىرىنى تېلېفونىستقا سۇنۇپ، تېلېفوننى ياغاچ تېلېفون بوتكىسىغا ئۇلاپ بېرىشنى ئۆتۈندۈم. تېلېفون جىرىڭلىغاندا مەن ھېلىقى قاغا پۇتى خەتلەرنى ئوقۇۋاتاتتىم. تېلېفونىنى ئېلىۋىدىم، ئۇنىڭدىن تېلېفونىستنىڭ جىددىي ئاۋازى ئاڭلاندى: «ھىندىستاندىن كەلگەن ئۇزۇن يوللۇق تېلېفون. نات ئەپەندى بارمۇ؟ نات ئەپەندى بارمۇ؟»

بىركىمنىڭ ئۇيقۇسىرىغان ئاۋازى ئاڭلاندى:

— مەن.

تۇيۇقسىز بىلدىمكى، ھاياجانلانغانلىقىم تۇپەيلى، ۋاقىت پەرقى ئامىلىنى ئويلاشماپتىمەن.

ئاۋازىمنى ئاڭلاپ ناھايىتى ھەيران بولغان بولسىمۇ، تېلېفوندىكى بۇ ئادەم يەنىلا ئىنتايىن دوستانە بولدى ۋە ھېچقانچە سۈرۈشتۈرمەيلا دادامنىڭ تېلېفون نومۇرىنى دەپ بەردى، ئۇ مەندىن تېلېفون كېلىشىنى كۆپ يىللاردىن بۇيان كۈتۈۋاتقانىدەكلا قىلاتتى. مەن تېلېفون نومۇرىنى خاتىرىلىۋېلىپ، ئويغىتىۋەتكەنلىكىم ئۈچۈن ئەپۇ سورىدىم.

تېلېفون بوتكىسىدىن ئايرىلغان چاغدا يىغلىش يەنىلا داۋاملىشىۋاتاتتى. مەن داۋالغۇچىنى تېپىش ئۈمىدىدە، ئۇ تەرەپكە قاراپ ماڭدىم. ئۇنىڭ يىراقتىكى بىر بۇلۇڭدا تۇڭۇرۇككە يۆلىنىپ تۇرغانلىقىنى كۆردۈم. يىغلىش ئاخىرلىشىشىغا، ئۇچقاندەك بېرىپ، ئۇنىڭدىن بىرەمدىن كېيىنكى بىر سائەتلىك دەرىستە مېنىڭ بىلەن كۆرۈشكۈدەك ۋاقتى بار - يوقلۇقىنى سورىدىم. مەن ھىندى تىلى دەرسىدىن قېچىپ چىقىشىم كېرەك، بۇنىڭ ئۈچۈن كۆز بوياپ ئۆتۈپ كېتىشكە ئىشەنچىم بار ئىدى. بىز ئون مىنۇتتىن كېيىن ئۇنىڭ ئىشخانىسىدا ئۇچرىشىشقا كېلىشتۇق.

بۇ قېتىمقى بۇرۇنقىدەكلا ئۇنىڭ ئىشخانىسىدىكى سافادا ئولتۇرۇپ، ئۇنىڭدىن ئوخشاش بىر مەسىلىنى سورىدىم، بىراق مەقسىتىم يېڭى ئىدى:

— ئەمىسە، قانداق قىلىشىم كېرەك؟ تېلېفوننى بېرىپلا، ئاندىن: «سالام، دادا، مەن ئاتىش» دەمدىمەن؟

— ياق، ئاۋۋال، — ئۇ جاۋاب بېرىشكە باشلىدى، — ئاۋۋال ئۇنىڭ سىز بىلەن پاراڭلىشىشقا قولايلىق شارائىتىنى تۇرغانلىقىغا ھەقىقىي كاپالەتلىك قىلىشىمىز كېرەك. ئۇنىڭ يېڭى خوتۇنى، يەنە باشقا بالىلىرى بار، شۇنداقمۇ؟

— شۇنداق.

— ئۇلار سىزنىڭ ئىشىڭىزنى بىلەمدۇ؟ — دەپ سورىدى ئۇ.

بۇ سوئال يۈرىكىمنى ئېچىشتۇردى، ئەمما ئۇنىڭ ھەرگىز قەستەن سورىمىغانلىقىنى بىلەتتىم.

— بىلمەيمەن، ئېھتىمال بىلدىغاندۇ.

— بولىدۇ، ئەمىسە، سىز مۇڭاپىق پەيتنى تاللاشقا ھەقىقىي كاپالەتلىك قىلىشىڭىز كېرەك. ئۇ ئەمدىلا خوتۇنى بىلەن قاتتىق سوقۇشقاندىن كېيىن، سىز تېلېفون ئۇرۇپ، تۇيۇقسىزلا ئۇنىڭغا: «ياخشىمۇسىز، بۇ مەن، سىز ئايرىلىپ قالغىلى ئۇزاق بولغان ئوغلىڭىز» دېيىشنى خالىمايدىغانسىز.

مەن ئۇنىڭ گېپىنى ئاڭلاپ بولغاندىن كېيىن ئىشخانىدىن ئايرىلدىم. بىردىنبىر نىيىتىم دەل شۇ كۈنى كەچرەك دادامغا تېلېفون بېرىش، شۇنداقلا تېلېفونىستنى تېلېفونىنى ياتقىمغا ئۇلاپ بېرىشكە قايىل قىلىشىم كېرەك ئىدى. مەن دادامنىڭ ئاپامغا ئوخشاش، مۇھىم ئىشلارنى كەچتە بىر تەرەپ قىلىشنى بەكرەك خالايدىغان بولۇشىنى ئۈمىد قىلدىم.

تېلېفونىست خىزمەتدىشىنىڭ كېچىلىك ئىسمىنىنى ئۆتكۈزۈۋالغىلى كېلىدىغانلىقىنى ئېيتتى، بىراق مېنىڭ ئۆتۈنۈشۈمنى سائەت توقۇزدىن ئون بەش مىنۇتقا ئالدىن بېكىتىپ قويۇشقا ماقۇل بولدى.

ــ تېلېفونىست، يەنە بىر ئىش بار، ــ دېدىم مەن، ــ سىز تېلېفوننى ئۇلىغاندا، نەدىن ئۇرۇلغانلىقىنى دېمىگەن بولسىڭىز، بولامدۇ؟ مەن كىشىنى ھەم خۇشال قىلىۋېتىدىغان، ھەم ھەيران قالدۇرۇۋېتىدىغان تېلېفون ئۇرماقچىدىم.

تېلېفونىست ماقۇل بولدى. شۇنىڭ بىلەن باغاقچىنى ئۇنىڭغا بەردىم، ئاندىن دەرسكە كەتتىم.

بۇ كۈن تولىمۇ ئاستا ئۆتتى، چۈشتىن كېيىن ئىككى سائەت تەبىئىي پەن دەرسى بار ئىدى، بۇ مەزگىلدىكى ئوي ـ پىكرىم باشتىن ـ ئاخىر كەچتىكى ئاشۇ تېلېفوندىلا قالغانىدى. مېنى ئەڭ چۈلغۇۋالغىنى بەزى رېئال ئەھۋاللارغا ئاساسەن ئويلىنىش ئىدى. قانداق قىلسام ئايال ياتاق نازارەتچىسى ياكى دوستلىرىمنىڭ كاشىلىسىغا ئۇچرىماسلىققا كاپالەتلىك قىلالارمەن؟ كارىدوردا تېلېفون بېرىشىم كېرەكمۇ ياكى ئايال ياتاق نازارەتچىسىنىڭ تۇرالغۇسىدىمۇ؟ ئەگەر تېلېفوننى ئالغۇچى خىزمەتكار بولۇپ قالسا، ئۆزۈمنى كىم دەپىشىم كېرەك؟ دادامنى نېمە دەپ ئاتىشىم كېرەك؟ ئەلۋەتتە، ئۇنى «دادا» دەپ چاقىرسام بولمايدۇ، ئۇنىڭ فامىلىسىنى چاقىرسام بولارمۇ؟ بىراق، مەن ئىلگىرى ھېندىستانلىق قۇرامىغا يەتكەنلەرنى زادىلا بۇنداق چاقىرىپ باقمىغانىدىم.

مەن ياتاققا بالدۇررراق قايتىپ، ئاۋۋال بەزى تاپشۇرۇقلىرىمنى ئىشلىۋېتىشنى قارار قىلدىم، چۈنكى سائەت توققۇزدىن ئون بەش دېگەن ۋاقىت يېقىنلاشقانسېرى، تاپشۇرۇق ئىشلەشكە رايىم قالمايتتى. يولدا ئايال ياتاق نازارەتچىسىنى ئۇچرىتىپ، ئۇنىڭغا كەچتە بىر ئۇزۇن يوللۇق تېلېفونىنى كۈتىدىغانلىقىمنى، ئاپامنىڭ تۇغۇلغان كۈنىگە خۇشاللىق تىلەيدىغانلىقىمنى ئېيتتىم.

— بۈگۈن ئاپىڭىزنىڭ تۇغۇلغان كۈنىمۇ؟ — دېدى ئۇ كۈلۈپ.

— شۇنداق، خانىم.

— ياخشى، ياخشى. ماڭا ۋاكالىتەن ئۇنىڭغا ياخشى تىلەكلىرىمنى يەتكۈزۈپ قويۇڭ. ئۆيۈمگە كىرىپ تېلېفون ئۇرامسىز، ئۆزىڭىزنىڭ ئىختىيارى.

— رەھمەت سىزگە خانىم، — دېدىم مەن، ئاندىن ئۆيۈمگە كىرىپ كەتتىم.

دەرس تەكرارلاش ۋاقتى بولدى، مەن ئىككى سىنىپدىشىم بىلەن سىنىپقا كىردىم. مەن بايا ئۆتكۈزگەن خاتالىقىمنى ئۇلارغا ئېيتقۇم كەلدى، داۋالىغۇچىنىڭ بەرگەن تەكلىپىدىن تازا خاتىرجەم ئەمەس ئىدىم. ئۇنىڭغا ئىشەنمىگەن تەقدىردىمۇ، يەنىلا ئىشىنىشنى خالايتتىم ھەم ئىنتايىن ھاياجانلانغانىدىم. مېنىڭ جىددىيلىشىپ كېتىشىم ئۈمىدسىزلىكىنىڭ يېتىپ كېلىشىدىن ئەنسىرەپ قالغانلىقىمدىن باشقا نەرسە ئەمەس ئىدى.

سائەت توققۇزدا دەرس تەكرارلاش ۋاقتى توشتى، مەن ۋاراڭ - چۇرۇڭلۇق كارىدوردىن تېزلا چىقىپ، ئايال ياتاق نازارەتچىسىنىڭ جىمجىت ئۆيىگە كەلدىم. تېلېفوننىڭ يېنىدا كۈتۈپ ئولتۇرغان ئون بەش مىنۇت ئىچىدە، ئۆيدىكى ھەربىر تەپسىلاتنى، ياتاق نازارەتچىسىنىڭ بۇت تەكچىسىدىن تارتىپ، ئالەمدىن ئۆتكەن خانىش دېئانانىڭ سۈرىتى، يەنە دىنىي مەزمۇنلار يېزىلغان سەھرا كەشتىسىگىچە ئېسىمدە تۇتۇۋالدىم.

سائەت توققۇزدىن ئون مىنۇت ئۆتكەندە، خۇددى ئىمتىھان بەرگەندە ئىمتىھان قەغىزىنى ئاخىرقى بىر مىنۇتتا

تەكشۈرۈۋاتقاندەك، پۈتۈن زېھنىمنى بىر يەرگە مەركەزلەشتۈردۈم. تېلېفونىست ئاددىي بىر بۈيرۇقنى تاپشۇرۇۋالغاندىن كېيىن، پروگراممىا راۋان يۈرۈشۈپ تېلېفون جىرىڭلىۋىدى، تۈرۈپكىنى قولۇمغا ئالدىم. ئەسلىدە، بىۋاسىتە دادام بىلەن سۆزلىشىلەيمەن دېگەنىدىم، بىراق ئاڭلىغىنىم تېلېفونىستنىڭ ئاۋازى بولدى:

ــ پاكىستاننىڭ لاھۇرىغا ئۇرۇلدى. ئۇلاپ بېرەيمۇ؟

ــ ھەئە، ئۇلاپ بېرىڭ، ــ دېدىم، ئۇنىڭ پاكىستاننى تىلغا ئالغىنىنى ئاڭلاپ يۈرىكىم دۈپۈلدەپ سوقۇپ كەتتى. ئارقىدىنلا، ئاجايىپ بىر سېھىرگەرلىك ئوينالغاندەك، تېلېفونىستنىڭ ئاۋازى يوقاپ، بوغۇق ئاۋاز ئاڭلاندى:

ــ ئەسسالامۇئەلەيكۇم.

ــ ۋەئەلەيكۇم ئەسسالام، ــ ئاپامنىڭ بىر مۇسۇلمان دوستى ماڭا ئۆگىتىپ قويغان سالاملىشىش سۆزى ئېسىمگە كەلدى، ــ سالمان تاسىر ئەپەندىنىڭ ئۆيىمۇ؟

ــ شۇنداق، ــ بوغۇق ئاۋاز سەل شۇبھىلەنگەندەك تەلەپپۇزدا جاۋاب بەردى، ــ سىز كىم بولىسىز؟

ــ تېلېفوننى ئۇنىڭغا بېرەلمەسمىز؟ ــ دېدىم مەن جۇرئىتىمگە ئېلىپ.

ــ قېنى، سۆزلەڭ، ــ ھېلىقى ئاۋاز ئىنگلىزچە جاۋاب بەردى.

ــ مەن ئاتىش تاسىر، ــ دېدىم مەن ۋە ئۆزۈمنىڭ باتۇرلۇقۇم ئۈچۈن قۇلاقلىرىمغىچە قىزىرىپ كەتتىم.

ھېلىقى ئاۋاز جاۋابەن سۆز قىلمىدى. مەن بۇ ئائىلىنىڭ تىنچ كېچىسىنىڭ بۇزۇۋېتىلگەن ھالىتىنى تەسەۋۋۇر قىلدىم.

بۇ چاغدا مەن داۋالىغۇچىنىڭ تەكلىپىنى ئېسىمگە ئېلىپ:

ــ ھازىر سۆزلىشىشكە قولايلىقمۇ؟ ــ دېدىم، شۇ تاپتا ئۆزۈمنىڭ ئاۋازىدىكى جىددىيلىشىشتىن يەنىلا قۇتۇلالمىغانلىقىمنى ھېس قىلدىم.

ــ قولايسىز، ــ ئۇ تەرەپتىكى ئاۋاز جاۋاب بەردى.

ئارقىدىنلا كىچىك بالىغا قىيىن ئۇقۇمنى چۈشەندۈرگەنىدەك، ــ هازىر سۆزلىشىشكە تازا مۇۋاپىق ئەمەس، ــ دېدى.

ــ ئەتە ئەتىگەن قولايلىقراق بولارمۇ؟ ــ مەن تەشەببۇسكارلىق بىلەن تەكلىپ بەردىم.

ــ بولىدۇ، ئۇ چاغ قولايلىقراق.

ــ ئىشخانىڭىزدىكى تېلېفونغا ئۇرۇپ باقايمۇ؟

ــ بولىدۇ، ئىشخانىغا ئۇرۇڭ. سىز قەيەردە؟ ــ تۇيۇقسىز ئۇ ئاۋاز سەل مۇلايىملىشىپ قالدى.

ــ ھىندىستاندا، ھىندىستانىڭ جەنۇبىدىكى بىر يېتاقلىق مەكتەپتە. تەمىل نەدۇ ئىشتاندا.

ــ ھە، ــ دېدى ئۇ خۇشياقمىغاندەك ئاھاڭدا.

مەن «خوش» دېدىم، ئاندىن تۇرۇپكىنى قويدۇم.

ئەتىسى ئەتىگەندە داۋالىغۇچىنىڭ ئىشخانىسىغا كىردىم، ئىشىنىڭ كۆڭۈلدىكىدەك بولمىغانلىقى ئۈچۈن تازا ئاچچىقىم كەلگەنىدى. ئۇ بىرەيلەننى يەكمۇيەك مەشىق قىلدۇرۇۋاتقانىكەن، بىراق ئۇنى هازىرچە كېتىپ تۇرۇشقا بۇيرۇدى. ئۇ هەربىر تەپسىلاتنى، دادامنىڭ ئاۋازى، سۆز ئىشلىتىشى، يەنە خوشلىشىش ئۇسۇلىنى زەن قويۇپ ئاڭلىدى. ئاندىن ئايەت ئوقۇۋاتقاندەك تەرزدە سورىدى:

ــ قانداق ھېس قىلدىڭىز؟

ــ ئىنتايىن ئۈمىدسىزلەندىم.

ــ نېمە ئۈچۈنلۈكىنى ئويلاپ باقتىڭىزمۇ؟

ــ ھەئە، مەن چوڭ بولۇپ تا هازىرغىچە بۇ ئادەمنى ئىزچىل ئويلاپ كەلدىم، جۇرئىتىمگە ئېلىپ ئۇنىڭغا تېلېفون بەردىم، بىراق ئۇنىڭدىن ئاڭلىغىنىم هازىر پاراڭلىشىش ئەپسىز دېگەن بىر ئېغىز سۆز بولدى.

ــ ئېھتىمال راستلا ئەپسىزدۇ، ــ دېدى ئۇ جاھىللىق بىلەن.

ــ نېمە؟ سىز ئۇنى راست گەپ قىلدى دېمەكچىمۇ؟

— ئېھتىمال ئۇنداق ئەمەستۇ، بىراق بىز باشقىلار دېگەن سۆزگە ئىشىنىش يولىنى تاللىشىمىز كېرەك.

— سىزنىڭچە، مەن يەنە تېلېفون ئۇرۇشۇم كېرەكمۇ؟

— بۇنىڭ نېمە يامان يېرى بار؟ باشقىسىنى دېمەي تۇرايلى، سىز ئۇنىڭ ئاۋازىنى يەنە بىر قېتىم ئاڭلاپ باقسىڭىز بولىدۇ، بۇ ئۇنىڭ ھەددىدىن زىيادە ئەپسانىۋىلەشتۇرۇۋېتىلگەن ئەمەس، جانلىق ئادەم ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلاپ بېرىشى مۇمكىن.

داۋالىغۇچى بىلەن مەخپىيەتلىكتىن تەڭ بەھرىمەن بولۇش ئادەمنىڭ غەزىپىنى ئۆرلىتىدىغان بىر ئىش، ئەمما ئۇنىڭدا بىر خىل ئالاھىدىلىك بار ئىدى: نەتىجە بىلەن مۆلچەرنىڭ پەرقى قانچىلىك يىراق بولۇشىدىن قەتئىينەزەر، ئۇ قانائەتلىنىپ قالمايتتى، شۇ كۈنى كەچرەك، مەن ھېلىقى ياغاچ تېلېفون بوتكىسىغا قايتىپ كېلىپ، تېلېفوننىڭ دادامنىڭ ئىشخانىسىغا ئۇلاپ بېرىلىشىنى كۈتتۈم. ئەينى چاغدىكى كەيپىياتىمنىڭ ئۇچۇر لىنىيەسىگە ئونىنچى قېتىم تېلېفون ئۇرغان ياكى IT دىن ياردەم تەلەپ قىلىش تېلېفونىغا تېلېفون ئۇرغان ئادەمنىڭكىدىن ھېچقانداق پەرقى يوق ئىدى. ئاخىر تېلېفون جىرىڭلىغاندا، مەن تېلېفونىستنىڭ يەنىلا لىنىيەدە ئىكەنلىكىنى پەرق ئېتەلىدىم. ئۇ قويۇق جەنۇبىي ھىندىستان تەلەپپۇزىدا:

— ۋەي، ۋەي، ئۇزۇن يوللۇق تېلېفونىنى ئېلىشنى كۈتۈڭ، — دېدى.

قارشى تەرەپتىن ئاۋاز چىقمىدى.

— ۋەي، سىز سالمان تاسىرمۇ؟ — دېدىم.

— سىز كىم؟ — دېدى ھېلىقى ئاۋاز. مەن بۇنىڭ دادامنىڭ بوغۇق ئاۋازى ئىكەنلىكىنى بىلدىم.

— ئۇنىڭ ئوغلى، — دېدىم مەن قەتئىيلىك بىلەن.

ئاۋاز شۇ ھامان ئۆزگەردى. بوغۇق ئاۋاز يوقىلىپ، تەلەپپۇزى خۇددى بىر مالايىنىڭ تەلەپپۇزىدەك مۇلايىملاشتى.

— ئۇ يوق، — ئەمدى ھېلىقى ئاۋاز ئوردۇچە سۆزلىدى.

مەندە روھىي جەھەتتىن ئازراقمۇ تەييارلىق يوق ئىدى.

— نېمە؟ — دېدىم مەن، ھېلىقى ئاۋازنىڭ ئاڭلىماقىغا دادامنىڭ ئاۋازىغا ئوخشايدىغانلىقىنى جەزملەشتۈرگەنىدىم، بىراق گەپنى قانداق داۋاملاشتۇرۇشنى بىلەلمەي قالدىم.

— ئۇ چىقىپ كەتتى، — ھېلىقى ئاۋاز يەنىلا تەكەللۇپ بىلەن بۇ گەپنى قايتىلىدى.

بۇنداق توخۇ يۇرەكلىكتىن بەكلا ئاچچىقىم كەلدى، بۇنداق ئاۋازنى ئاڭلاپ، مەندە بىر خىل غەلىتە كۈچ پەيدا بولدى. مەن داۋاملىق سوئال سوراش بىلەن ۋاز كېچىشنىڭ ئارىلىقىدا ئارىسالدى بولدۇم. ئارقىدىن، بىر خىل ھارغىنلىق تۇيغۇسى يوپۇرۇلۇپ كەلدى. مەن ھېلىقى ئاۋازنىڭ چىقارغان كىشىگە تېلېفون نومۇرۇمنى يېزىۋېلىشقا بۇيرۇپ، ئاندىن تۇرۇپكىنى قويدۇم.

مەن ئۇنىڭ دادام ياكى دادام ئەمەسلىكىنى زادىلا ئۇقالمىدىم.

ئۇيغۇر كتاب توربېكىتى
ئۇيغۇرچە كتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى
www.uyghurkitap.com

ۋىزا

بىسمىللاھىررەھمانىررەھىم. ساياھەتچىلەر ئىسلام دۆلىتىگە كېلىدىغانلا بولسا، ئىسلام ھۆكۈمىتىنىڭ ئۇلارنىڭ بىخەتەرلىكى ۋە بىمالاللىقىغا ھەقىقىي كاپالەتلىك قىلىش مەسئۇلىيىتى بولىدۇ. ئەگەر بىرەر ساياھەتچى ئىسلام دۆلىتىدە پۇل ۋە مېلىنى يوقىتىپ قويسا، ھۆكۈمەت ئۇنىڭ يوقاتقان نەرسىسىنى تېپىۋېلىشىغا ياردەم بېرىشى كېرەك.

— ئىمام ئەلى، مەلۇم ساياھەت ۋاكالەتچىلىكى ئىشخانىسىدىكى شوئاردىن ئېلىندى

ئەسلىدە مەن شەھەردىن چىقىپ ۋىزامنى يېڭىلىۋېلىشنى ئويلىغانىدىم، لېكىن ئىناۋەتلىك ۋاقتى يېقىنلىشىپ قالغانلىقتىن، تېھرانداا بېجىرىشكە مەجبۇر بولدۇم، باشقا تاللاش يولۇم يوق ئىدى. مېنىڭ ئىراندا قىلىدىغان يەنە نۇرغۇن ئىشىم بار ئىدى. مەن كۇردىستانغا، يەنە مۇقەددەس شەھەر قۇم ۋە مەشھەدكە بارماقچىدىم. مەن مال دوختۇرى دوستۇم رىزا بىلەن تېھراننىڭ جەنۇبىدىكى بىر ساياھەت كوپىراتىپىدا مەشھەدكە بارىدىغان پويىزنىڭ بېلىتىنى ئالدۇق. ئارقىدىن، ۋىزامنى يېڭىلىماقچى بولۇپ، تاكسىغا ئولتۇرۇپ شىمالغا قاراپ ماڭدۇق. ئۇ يەرنىڭ ھاۋاسى قۇرغاقراق ئىدى، چوڭ كوچىنىڭ ئىككى تەرىپىدە چىنارلار قەد كۆتۈرۈپ تۇراتتى، يەنە ئالدى تەرىپى ئەينەكلىك كىچىك دۇكانلار ۋە قەھۋەخانىلار بار ئىدى.

چۈشلۈك تاماق ۋاقتى يېقىنلاشقاندا، ئىشخانىدا بىرمۇ ئادەم قالمىدى. مەن رىزاغا ئەگىشىپ كېتىۋېتىپ، بىر قوغدىغۇچىنىڭ يېنىدىن ئۆتتۇق. بىز مېھمانلارنى تىزىملاش دەپتىرىگە

ئىسمىمىزنى يېزىپ، بىرمۇنچە جەدۋەلنى تولدۇردۇق. مەن مۆھلەتنى بىر ئاي ئۇزارتىشنى ئىلتىماس قىلماقچىدىم، ئەگەر ئىككى ھەپتىگە ئۇزارتقىلى بولسىمۇ مەيلى ئىدى. جەدۋەللەرنى تاپشۇرۇۋالغان ئەر كىشى ماڭا شەنبە كۈنى، يەنى بىز ئالدىن بېكىتكەن مەشھەدكە بېرىش كۈنىمىزنىڭ ئالدىنقى ئاخشىمى كېلىپ پاسپورتۇمنى ئالسام بولىدىغانلىقىنى ئېيتتى. قارىماققا، ھەممە ئىش ناھايىتى راۋان ئىدى.

شەنبە كۈنى، مەن ئۇقتۇرۇشقا بىنائەن يېشىل دەرەخلىك كوچىدىكى ئىسلام جۇمھۇرىيىتى ئىنتىزام قىسمىغا باردىم. بۇ قېتىم ئىشخانا ئىنتايىن قىستاڭ بولۇپ، شامالمۇ ئۆتۈشمەيتتى. ئاساسىي زالغا توشۇپ كەتكەن ئافرىقىلىق، جەنۇبىي ئاسىيالىق ۋە ئاسىيالىقلار تۇرلۇك كونسۇل مۇلازىمەتلىرى، مەسىلەن، ۋىزىنىڭ ۋاقتىنى ئۇزارتىش، ئېلىش ۋە يەتكۈزۈپ بېرىش مۇلازىمەتلىرىنىڭ بېجىرىلىشىنى كۈتۈۋاتاتتى. تۈگمەس كۈتۈشلەر نۇرغۇن كىشىنىڭ چىرايىدا گاڭگىراش ئىپادىسىنى پەيدا قىلغانىدى. تاملارغا دائىم كۆرگىلى بولىدىغان دىنىي بېزەك بۇيۇم ۋە پىلاكاتلار ئېسىقلىق ئىدى: «مۆھتەرەم چەت ئەللىك دوستلار، ئىسلام ھەجى پۇرسىتىنى ئۆتكۈزۈۋېتىشكە بولمايدۇ.» ئالتۇن رەڭدە يېزىلغان «ئاھ فاتىمە» دېگەن خەت ۋە ئەلىنىڭ ئوغلىنىڭ رەسىمىنىڭ ئۈسلۇبى ئىنتايىن رومانتىكىلىق تۇسكە ئىگە ئىدى.

ئۆينىڭ نېرىقى بۆلۈكىدىكى ئەينەك توسۇقنىڭ كەينىدە «ۋىزا ئېلىش ۋە يۈرتۇرا سىناق ئېلىش ئىشخانىسى» دېگەن خەتلەر يېزىلغان بىر بەلگىنى كۆردۈم. بىرنەچچە چەت ئەللىك ئۇنىڭ ئەتراپىدا تۇراتتى، مەنمۇ شۇياقتا قاراپ ماڭدىم. توسۇقنىڭ كەينىدىكى خىزمەتچى خادىم ئىككى يۈلتۇز ئورنىتىلغان پاگون تاقۇالغان، تاقىرباش، بۇرۇتىنىڭ تېگىدە سوغۇق، سۇرلۇك كۆرۈنىدىغان ئېغىزى بار ئادەم ئىدى. ئۇنىڭ دىققەت نەزىرى ئادەمدىن ئارخىپتىن ئادەمگە يۆتكىلەتتى، بىردەم

كۆتكەندىن كېيىن ماڭا نۆۋەت كەلدى. ئۇقتۇرۇشنامىنى ئوڭىغا سۇندۇم. ئۇ بىرنەچچە ئارخىپنى ۋاراقلىدى، ئاندىن يەنە بىر ئىشكاپنىڭ ئالدىغا باردى... قايتىپ كەلگەندىن كېيىن يەنە بىر قېتىم ماتېرىيالىمنى ئىزدىدى. ئۇ ماتېرىيالنى ئېلىپ، تېزلىك بىلەن ۋاراقلاپ چىقتى، ئاندىن نەزىرى ماتېرىيالدىكى بىر ئورۇندا توختاپ قالدى.

— مەن سىزگە ئىككى كۈن ۋاقىت بېرەلەيمەن، — دېدى ئۇ چىرايى ئىپادىسىز هالدا.

— ئىككى كۈن؟ — دەۋەتتىم مەن.

— ئىككى كۈن، — دەپ تەكرارلىدى ئۇ، مېنىڭ تەكتلەش تەلەپپۇزۇمغا ئەسلا پەرۋا قىلمايلا.

— لېكىن، مەن بىر ئايغا ئىلتىماس قىلغان.

— كەچۈرۈڭ، بۇنىڭغا قۇربىم يەتمەيدۇ.

— لېكىن، مەن بۇ يەردىن ئىككى كۈندىن كېيىن ئايرىلىدىغانلىغا قاتناشنىمۇ ئۇقۇشمىغان تۇرسام.

— كەچۈرۈڭ، مېنىڭ قولۇمدىن كەلمەيدۇ، — دەپ جاۋاب بەردى ئۇ، ئاندىن يەنە بىر كىشىنى چاقىردى.

مەن كىشىنى هەيران قالدۇرىدىغان تۇرلۇك ئاقۇۋەتلەرنى ئويلاپ بۇرۇنلا كاللامدا تەييارلىق قىلىپ قويغانىدىم، بىراق ئىككى كۈن مۆلچەرىمدىكى ئەڭ تۆۋەن قەرەلدىنمۇ تۆۋەن ئىدى. بۇنچىلىك ۋاقىت ئەسلىدىكى پىلانىمدىكى قۇرۇقلۇق ئارقىلىق پاكىستانغا بېرىشقا يەتمەيتتى، دېنىي شەهەر قۇم ۋە مەشهەدكە بېرىشتىن سۆز ئاچقىلىمۇ بولمايتتى. بۇ ۋەزىمدا ئەسلىي ئېشىپ قالغان ۋاقىتتىن هېچقانچە كۆپ ئەمەس بولۇپ، ۋەزىمنى بۇنداق ئىككى كۈن ئۇزارتىش ئۈچۈن كېلىپ يۈرۈشۈمىنىڭ ئەسلا زۆرۈرىيىتى يوق ئىدى.

كۆڭلۈم ساراسىمگە چۈشتى. ئىراندا قىلىدىغان ئىشلىرىم شۇنچە كۆپ تۇرسا ! ئاۋۇ تاقىرباش ئەرنىڭ جاۋابى پىلانىمنى قالايمىقان قىلىۋېتىپلا قالماي، مېنىمۇ پاراكەندە قىلىۋەتتى، مەن

كىشىلەر توپىدىن قىسىلىپ چىقىپ، دېرىزىسىز بۇ ئىشخانىدىن ئايرىلىپ كوچىغا چىقتىم.

مەن ئەگىرى - توقاي، ئېگىز - پەس كوچىدا مېڭىپ، بىر پېچىنە - پىرەنىك دۇكىنىنىڭ ئالدىدىن ئۆتۈپ، سۇزۇك سۇ ئېقىپ تۇرغان ئېرىقنىڭ قارا رەڭلىك مېتال رېشاتكىسىدىن ئاتلاپ ئۆتتۈم. چىنار دەرەخلىرى ئارىسىدىن چۈشۈپ تۇرغان قۇياش نۇرى سۇ يۈزىنى يورۇتۇپ تېخىمۇ چىرايلىق قىلىۋەتكەندى. باشقا بىر يۆنىلىشكە نەزەر تاشلىسا، يانتۇلۇقنى بويلىغان كەڭ كوچا، يەنە يىراقتا ئاق قار قاپلىغان تاغ چوققىسى كۆزگە تاشلىنىپ تۇراتتى.

مەن ئاۋۇالقىدەكلا ۋىزىنى ئىككى كۈن ئۇزارتىپ بېرىش بىيۇروكراتلىق كەلتۈرۈپ چىقارغان ئاقىۋەت، بۇ دۆلەتنى ۋە ئۇنىڭ تىلىنى بىلىدىغان ئادەمنى تاپسىلا مەسىلىنى ھەل قىلغىلى بولىدۇ دەپ ئويلىدىم. مەن كىمگە تېلېفون ئۇرۇشۇم كېرەكلىكىنى بىلمىدىم. ئىراندا تونۇشقان كىشىلەرنىڭ كۆپىنچىسى ناھايىتى ياش، ھېچقانداق تەسىر كۈچى يوق ئىدى. خىيالىمغا كەلتۈرەلەيدىغان بىردىنبىر سالاھىيەتلىك كىشى دەل مۇھەممەد رەھىمى ۋە ئۇنىڭ ھىندىستانلىق خوتۇنى كوستا ئىدى. مەن تېھرانغا كەلگەندە، كوستا دۆلەت ئىچىدە يوق بولۇپ، بىرنەچچە كۈننىڭ ئالدىدىلا قايتىپ كەلگەنىدى، قانداقلا بولسۇن، بىز كۆرۈشۈشمىز كېرەك ئىدى.

— تېلېفون ئۇرۇپ سىلەرنى ئاۋارە قىلغانلىقىمدىن خىجىلمەن، كوستا، — دېدىم مەن، — كىچىككىنە مەسىلىگە يولۇقۇپ قالدىم. ئۇلار مېنى قىرىق سەككىز سائەت ئىچىدە چېگرادىن ئايرىلىسەن دەيدۇ. مېنىڭ يەنە قىلىدىغان نۇرغۇن ئىشىم بار ئىدى. سىزنىڭ ماڭا ياردەم بەرگۈدەك بىرەر ئامالىڭىز بارمۇ؟

— شۇنداقمۇ؟ — دېدى ئۇ مېنىڭ تىت - تىت بولغىنىمدىن سەل ناخۇش بولغاندەك، — مۇھەممەدنىڭ ئىشخانىسى

شىركەتنىڭ ئىشچى - خىزمەتچىلىرى ئۈچۈن ۋىزا ۋاقتىنى ئۇزارتىشنى ئىلتىماس قىلىپ كېلىۋاتىدۇ. سىز بېرىشىڭىز ئاۋۋال بىزگە دەپ قويۇشىڭىز كېرەك ئىدى. مەن ئۇنىڭغا تېلېفون بېرىپ، ئاندىن سىزگە تېلېفون قايتۇراي.

نەچچە مىنۇتتىن كېيىن كوستا تېلېفون قايتۇردى، تەلەپپۇزى ئادەمنى خاتىرجەم قىلاتتى. ئۇ مېنىڭ قەيەردىلىكىمنى سورىدى، ئاندىن ئوغلى پايامۇنى مېنى ئېلىپ مۇھەممەدنىڭ ۋەلئىاس كوچىسىدىكى ئىشخانىسىغا ئاپىرىشقا بۇيرۇيدىغانلىقىنى ئېيتتى. مەن پايامۇ بىلەن بۇرۇنلا تونۇشۇپ بولغانىدىم.

كېلەڭسىز ھەم مۆلچەرلىگىلى بولمايدىغان ھۆكۈمەت سىستېمىسى بىلەن ئۇچراشقاندىن كېيىن، پايامۇنىڭ كېلىشى ماڭا بىرئاز تەسەللى بولدى، بىراق كوستادىن سېزىپ قالغان تەشۋىشلىنىش ئۇنىڭ كاللىسىغا كىرىۋالغاندەك قىلاتتى: مەن ئىككى كۈنلۈك ۋىزا ۋاقتىنى ئۇزارتىش بىيۇروكراتلىق ئاستىدىكى كىچىك سەۋەنلىكمۇ ياكى ھۆكۈمەت ماڭا ئاۋارىچىلىك تېپىپ بەرمەكچىمۇ؟ ئەگەر بىرىنچى سەۋەب بولسا، بۇ قارارغا رەددىيە بېرىش ئەقىلگە مۇۋاپىق؛ مۇبادا ئىككىنچى سەۋەب بولسا، دەل ئاقىۋىتى بىلەن ھېسابلاشماي قىلىنغان تەۋەككۈلچىلىك بولاتتى.

مۇھەممەد تاختاي تاملىق نەپىس ئىشخانىسىدا ئولتۇراتتى، ئۇ ئالتۇن گىرۋەكلىك كۆزئەينەكىدىن كۆزىنى چىمچىقلىتىپ قاراپ، مەن يولۇققان ئىشلارنى ئىنچىكە سۈرۈشتۈردى ۋە ھەيسىلا مەن تۇرىدىغان سارايىنى سورىدى. ئۇ مېنىڭ گېزىتخانىدىكى دوستلىرىم تۇپەيلى، ئاللىقاچان كۆزىتىلىۋاتقانلىقىمنى جەزملەشتۈردى.

— دوستىڭىز ئىرانلىقمۇ؟ — دەپ سورىدى ئۇ.

— شۇنداق.

— ئۇنداق بولسا، ئۇ چوقۇم مەخپىي مەلۇمات بەرگۈچى، —

دېدى مۇھەممەد بېشىنى چايقاپ.

بىز بىرلىكتە ۋالېرى ئەپەندىنىڭ كېلىشىنى كۈتتۇق. ئۇ مۇھەممەدنىڭ چەت ئەللىك ئىشچى ـ خىزمەتچىلىرى ئۈچۈن سودا ۋىزىسى بېجىرىۋاتقانىكەن. مۇھەممەد ئۇنى «كىشىلەر بىلەن قانداق سۆزلىشىشنى بىلمىدىغان ئادەم» دەپ تەرىپلىدى. مەن بۇنداق تەرىپلەشنى ياقتۇراتتىم، بۇ دەل مەندە كەمچىل بولۇۋاتقان بىر خىل بىلىم دەپ قارايتاتتىم. ۋالېرى قايتىپ كەلگەندە، كۆڭلۈم تېخىمۇ تەسكىن تاپتى. ئۇ ئېگىز، ساغلام، پاكىستان خەلق ئەسكەرلىرىنىڭكىدەك كالتە بۇرۇت قويۇۋالغان كىشى بولۇپ، كەم سۆز ئىدى، ئەمما كىشىنىڭ دىققىتىنى بىرلا تارتاتتى. قارىماققا ئۇ ئىچكى قىسمدىكى ئادەمگە ئوخشايتتى. بىز ئۇنىڭغا ئەتىگەن يۇز بەرگەن ئىشلارنى قايتا سۆزلەپ بەردۇق، ئۇ بىزگە ئۇدۇل ئىش بېجىرىش ئورنىغا قايتىپ بېرىپ ئۇلار بىلەن سۆزلىشىش تەكلىپىنى بەردى. بىز تېزلىك بىلەن ماشىنىغا ئولتۇرۇپ، ۋەلئاس كوچىسىنى بويلاپ كۆپلىگەن ماشىنىلار ئارىسىدا مېڭىپ، چىقىش ئېغىزىنى ئىزدىدۇق.

ئارقا كوچا، كىچىك يوللاردىن مېڭىپ، يول بويى ماشىنىلاردىن يانداپ ئۆتكەندىن كېيىن، ئىران ئىسلام جۇمھۇرىيىتىنىڭ ئىنتىزام ھەربىي قىسمىغا يېتىپ باردۇق. ئالدىنقى قېتىمدىكىگە ئوخشاش، ئۇدۇل ساقاللىق قاراۋۇلدىن ئۆتۈپ، ئاساسىي زالغا كەلدۇق. مەن ھېلىقى تاقىرباش، كاج ئەرنى كۆرۈپلا ۋالېرىغا كۆرسەتتىم. ۋالېرى مېنى كەينىدە تۇرۇشقا بۇيرۇپ، قەدىمىنى تېزلىتىپ ۋە ئۆزىگە ئىشەنگەن ھالدا كۆزگە چېلىقىپ تۇرىدىغان قاۋۇل بەدىنى بىلەن ئىلگىرىلەپ ئالدىغا باردى. شۇ تاپتا ھېلىقى كىشى ئۆرە تۇراتتى، ئەمما كۆزلىرىنى يەردىن ئۈزمەيتتى. ۋالېرى يېقىنلاشقاندا، ئۇنىڭ كېلىشىنى كۈتۈپ تۇرغاندەك بېشىنى كۆتۈرۈپ قارىدى.

ۋالېرى مەقسىتىنى ئېيتتى، ئاندىن:

ــ ئازراق ۋاقىتكىزنى ئالسام بولارمۇ؟ ــ دەپ سورىدى.

— ۋاقتىم يوق، — دېدى ھېلىقى كىشى ۋە بېشىنى بۇراپ ئىشىغا كىرىشتى.

— زادى قانداق مەسىلە ئىكەنلىكىنى چۈشەندۈرۈپ بېرەلەرسىزمۇ؟

— بولمايدۇ، مەندىن سورىماڭ.

ئۇ گېپىنى تۈگىتىپلا ئۈستىلىدىن ئايرىلدى. شۇ چاغدا، ۋالېرى ئۇنى يەنە بىر قېتىم چاقىردى. ئۇ جاۋاب قايتۇرمىدى، ئەمما توۋلىغان ئاۋاز يەنە بىر قېتىم ياڭرىغاندا، قاتتىق ئاۋازدا:

— ئىككى كۈندىن كېيىن... سەۋەبىنى سورىماڭلار، — دېدى. ئۇنىڭ ئاۋازى ناھايىتى جارانلىق بولۇپ، ھەممە ئىشداشلىرى ئاڭلىدى.

بىر ئايال ئۈستەلنىڭ قېشىغا كېلىپ، ئەپۇ سورىغىلى كەلگەن خوتۇنەك ئەدەپ بىلەن راشىد ئەپەندىنىڭ ۋىزامىنى تەستىقلاشنى رەت قىلغانلىقىنى، ئۇنى تېپىپ سۆزلىشىپ بېقىشىمىز كېرەكلىكىنى چۈشەندۈردى. ۋالېرى راشىد ئەپەندىنىڭ نەدە ئىكەنلىكىنى سورىغاندا، ئۇلار: بۇگۈن يوق» دەپ جاۋاب بەردى.

ۋالېرى ئەزەلدىن بۇنداق مۇئامىلىگە ئۇچراپ باقمىغان بولسا كېرەك، سەل ئېغىر كەلگەنلىكى چىرايىدىن بىلىنىپ تۇراتتى، شۇنداقلا ئوخشاش بىر مىللەتتىن چىققان بىر ئەر ياكى تۇغقىنى تەرىپىدىن ھاقارەتلەنگەندەك ھېسسىياتتا كۆرۈنەتتى. ئۇ بىزنىڭ ۋاقتىنچە ئۇزارتىلغان ئىككى كۈنلۈك مۇددەتنى قوبۇل قىلىپ تۇرۇپ، ئەتە پاسپورتنى ئالغىلى كەلگەندە بىرنەچچە كۈننى قولغا كەلتۈرۈشكە ئۇرۇنۇپ بېقىشىمىزنى تەكلىپ قىلدى. مۇددەت ئۇزارتىش ھەققىنى تۆلەپ بولغاندۇق، بۇ ئىككى كۈن ۋىزامىنىڭ ئىناۋەتلىك ۋاقتىدىن ئاز دېگەندە بىر كۈن ئارتۇق ئىدى. مەن ماقۇل بولدۇم. ۋالېرى باغاقچىنى ئېلىپ پۈكەيگە قايتىپ باردى. بۇ قېتىم ئۇنى باشقا ئەر كىشى كۈتۈۋالدى.

كىشىنى ئۈمىدسىزلەندۈرىدىغان ھۆكۈمەت ئىش بېجىرىش

ئورنى بىلەن بىۋاستە ئالاقە قىلمىغانلىقىم ئۈچۈن بېنىك تىندىم. بۇنىڭدىن ئىلگىرى بەك ھودۇقۇپ كەتكەندىم، مۇشۇ چاغقا كەلگەندىلا، ئاندىن نېمە ئىش يۈز بەرگەنلىكىنى ئاڭقىرىپ يەتتىم. مەن ھۇسەيىن بىلەن چۈشتىن كېيىن سائەت ئىككىدە كۆرۈشۈشكە ۋەدىلەشتىم. ئۇ تېھران ئۇنىۋېرسىتېتىدىكى يۇقىرى دەرىجىلىك مەمۇرىي ئەمەلدار بولۇپ، يېقىندىلا ئامېرىكىدىن قايتىپ كەلگەنىدى. ئەسلىدە ئۇ مۇقەددەس شەھەر مەشھەد ۋە قۇمدىكى ئىشلىرىمغا ياردەملەشمەكچىدى. ھازىر ئۇنىڭ بىلەن كۆرۈشۈشنىڭ ئەھمىيىتى بار ياكى يوقلۇقىنى جەزملەشتۈرەلمىدىم. مەن يەنىلا يەر يۈزىدە مېڭىپ سەپىرىمنى تاماملىيالىشىمنى ئۈمىد قىلاتتىم ھەمدە پاكىستان چېگرا سىغا يېتىپ بېرىشىمغا قانچىلىك ۋاقىت كېتىدىغانلىقىنى ھېسابلاشقا باشلىغانىدىم. جەنۇبىي بالۇچىستان رايونىغا جايلاشقان پاكىستان ـ ئىران چېگرا سىدا ئېغىر ئەتكەسچىلىك مەۋجۇت بولۇپ، مىش ـ مىش پاراڭلاردىن قارىغاندا، ئۇ يەر چاتاق چىقىدىغان يەر ئىدى. بۇ، پۈتۈن سەپىرىمدىكى ئەڭ خەتەرلىك بۆلەك ھېسابلىناتتى، شۇنداقلا نورمال ئەھۋالدا چېگرادىن ئۆتۈشكە جاسارىتىم بار دېگەندىمۇ، ئاللىبۇرۇن ئىسلام جۇمھۇرىيىتىنىڭ چىشىغا تېگىپ قويغان ئەھۋال ئاستىدا بېرىشنى خالايدىغان ـ خالىمايدىغانلىقىمغا بىرنېمە دېيەلمەيتتىم. مەن ھۇسەينگە تېلېفون بېرىپ، يۈز بەرگەن ئىشلارنى ئېيتتىم.

ـــ مەن سىزگە ياردەم بېرىشىم كېرەك، ـــ دېدى ئۇ، ـــ بىز يەنىلا كېلىشكەن ۋاقىتتا كۆرۈشەيلى، مېھمانخانىدا.

ھوما مېھمانخانىسى ئىلگىرى شېراتون قەھۋەخانىسى ئىدى. نۇرغۇن ئىران مېھمانخانىلىرىغا ئوخشاش، ئۇنىڭ بىر مەزگىللىك تاقىۋېتىلىش ئۆتمۈشى بولغان، ئاشۇ مەزگىلنىڭ دەسلىپىدە غەيرىيلىك بولمىغان، ئەمما بۇگۈنكى كۈنگە كەلگەندە بارا ـ بارا قالاق تەرىپى بىلىنىپ قالغان. مېھمانخانىنىڭ زالى

خىرە يورۇقلۇق ۋە سېسىق پۇرىقى بىلەن چەت ئەللىك مېھمانلارغا بولغان قىزغىنلىقىنى ئىپادىلەپ تۇراتتى. شېرانون مەزگىللىدىكى كونا چىنە - قاچىلار يەنىلا بار بولۇپ، بىراق ئىلگىرىكى قەھۋەخانا بۇفېتقا ئايلىنىپ قالغانىدى.

زالنىڭ ھەممىلا يېرىدە خىزمەتچى خادىملار بار، ئەمما مۇلازىمىتىنىڭ ماختىغۇچىلىكى يوق ئىدى. مەن كىرگەن چاغدا، مۇلازىمەت پۇكىنىنىڭ ئالدىدىكى سافالار نۆۋەت كۈتۈۋاتقان كىشىلەر بىلەن تولۇپ كەتكەنىدى. ھۇسەيىن ئۇلارنىڭ ئارىسىدا يوق ئىدى، شۇڭا سول تەرەپتىكى كىتابخانىغا قايرىلدىم. كىتابخانىدا يۇمشاق، ئاددىي مۇقاۋىلىق كىتابلار، ۋاقتى ئۆتكەن ئىران قىبلىنامىسى، ئايرودۇرۇم ھەقىقىدىكى ۋەسىمىلىك ھېكايىلەر، جامېس بورۇنىنىڭ «باشقا بىر دۆلەت» ناملىق كىتابى، بۇلاردىن باشقا يەنە «تاماشا كۆرگۈچى» ژۇرنىلى قاتارلىقلار بار ئىدى. بۇ ژۇرنال جامېسنى «ئەڭ ئۇلۇغ قارا تەنلىك يازغۇچى» دەپ ئاتىغانىدى. ئەگەر ھىندىستاننىڭ 20 - ئەسىردىكى بېكىنمىچىلىك ۋاقتىنى بېشىمدىن كەچۈرمىگەن بولسام، ئىرانىنىڭ زادى قايسى يىلى ئىلگىرىلەش قەدىمىدىن توختاپ قالغانلىقىنى بىلمەيدىغانلىقىمغا بىرنېمە دېيەلمىگەن بولاتتىم. توغرا كېلىپ قالغىنى، بۇ يەرنىڭ مۇھىتى ماڭا تونۇشلۇق بولغان ئۆتكەن ئىشلارنى ئېسىمگە سالدى.

مەن زالغا قايتىپ كەلگەندە، ياشىنىپ قالغان ۋېجىك بىر ئەر كىشىنىڭ بىر پۇتىنى سوزۇپ بۇلۇڭدا ئولتۇرغانلىقىنى كۆردۈم. بىر - بىرىمىزنى كۆرگەندىن كېيىن، ئۇ تەسلىكتە ئورنىدىن تۇردى، ئاندىن پۇتىنى سۆرىگىنىچە ماڭا قاراپ ماڭدى. ئۇنىڭ ساقال - بۇرۇتى پاكىز قىرىلغان، ھۆرمەتكە سازاۋەر كىشىدەك كۆرۈنەتتى، ھۆكۈمەت ئەمەلدارىغا ئوخشىمايتتى. لېكىن، ئۇ تېھران ئۇنىۋېرسىتېتىدا مۇھىم ۋەزىپە ئۆتەيدىغان، شۇنداقلا بۇ مەكتەپ يېقىندىلا بىر موللىنىڭ مەكتەپ مۇدىرى بولۇشىغا ماقۇل بولغاچقا، ئۇنىڭ سالاھىيىتىنى ئىختىيارسىز قىياس

قىلىپ قالدىم. گەرچە باشقا ئىسلام دۆلەتلىرىدە بۇنداق ھۆكۈمنى چىقىرىش بارغانسېرى تەس بولۇپ كېتىۋاتقان بولسىمۇ — نەزىرىڭىزدە ئىسلام بىلەن مۇتلەق باغلىنىشى يوق كىشى دائىم ئۆزىنىڭ تەقۋادارلىقى بىلەن سىزنى قاتتىق چۆچۈتۈۋېتەتتى — ئىراندا بۇنداق سالاھىيەتنىڭ پەرقى بارغانسېرى روشەنلىشىپ كېتىۋاتاتتى. كېيىنكى يىگىرمە تۆت سائەت ئىچىدە بىر ئىشنى چۈشىنىۋالدىم، ئۇ بولسىمۇ، ئىراندا ئىسلام دىنى دىن ئەمەس، بەلكى سىياسىي ئىكەن. مەن بۇ ئىككىسىنى ئارىلاشتۇرۇۋېتىپ ئۆزۈمگە ئاۋارىچىلىك كەلتۈرۈۋاپتىمەن.

مەن ھۇسەيىن بىلەن بىرنەچچە سائەت بىللە بولدۇم. ئۇ ماڭا ئۆزىنىڭ مەخسۇس تېھران ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ تاشقى خەلقئارا مۇناسىۋەتنى بىر تەرەپ قىلىشقا تەيىنلەنگەنلىكىنى، مېنى ھۆكۈمەتنىڭ ئادەملىرىگە ئىلگىرىكى بىر ئوقۇغۇچىمىز، ھازىر ئىراندا ئىلمىي تەكشۈرۈش ۋە تەتقىقات بىلەن شۇغۇللىنىۋاتىدۇ دېيىلەيدىغانلىقىنى ئېيتتى.

— لېكىن، مېنىڭ ئۇنداق ۋىزام يوق، — دېدىم مەن، — مېنىڭدىكىسى ساياھەت ۋىزىسى.

— ھېچقىسى يوق، لېكىن دىن بىلەن مۇناسىۋەتلىك ئىشلارنى تىلغا ئالماڭ. شەرقىي ئاسىيا مەدەنىيىتى توغرىسىدا ئىلمىي ماقالە يېزىۋاتىمەن دەڭ.

ماڭا بۇ گەپنىڭ مەنىسى تۈتۈق بىلىندى، ئەمما بۇ ئۇنىڭ ئامالى ئىكەنلىكىنى پەرەز قىلدىم. بۇ چاغدا كەچ كىرىپ كەتكەنىدى، ھۇسەيىن مېنى شىراز كوچىسىغا ئۆزىتىپ چىققاندا، تېھراننىڭ ئاساسىي كوچىلىرىدا قىستاڭچىلىق باشلىنىپ كەتكەنىدى. كېتىۋېتىپ ئۇنىڭدىن نېمە ئۈچۈن ئىلگىرى ئىراندىن ئايرىلغانلىقىنى سورىدىم.

— مەن پەرزەنتلىرىمنىڭ بىر ئەركىن دۆلەتتە ئۆسۈپ يېتىلىشىنى ئۈمىد قىلىمەن، — دېدى ئۇ، — بىرسى خارۋاردقا، بىرسى ستانفوردقا باردى، ئوغلۇم شەرقىي شىمالدا

ئىنژېنېرلىق قىلىۋاتىدۇ. بۇ يەردە ئۇلارغا بۇنداق پۇرسەت يوق. مەن سۆز ئەركىنلىكى ۋە ئىدىيە ئەركىنلىكىنى ئىنتايىن مۇھىم بىلىمەن. مېنىڭچە، بۇلار ئىنتايىن مۇھىم.

ھۇسەيىن جەمەتىنىڭ ئىلگىرى بىر قۇرۇلۇش شىركىتى بولغانلىكەن، 1979 - يىلىدىكى ئىنقىلابتىن كېيىن يوق بوپتۇ. ئۇ ئامېرىكىدا نۇرغۇن يىل ياشاپتۇ، يېقىندا بىر ئالىي مەكتەپ تەرىپىدىن يۇقىرى ۋەزىپىگە تەكلىپ قىلىنغاندىن كېيىن ئىرانغا قايتىپ كەپتۇ. باشقا نۇرغۇن ئىرانلىقلا ئوخشاش، بىر خىل تەنھالىق تۇيغۇسى ۋە ۋەتەن مۇھەببىتى ئۇنى قايتۇرۇپ كەپتۇ. ئۇنىڭ دېيىشىچە، بالىلىرىنى ئويلىغانلىقى ۋە ئۇلارنىڭ بۇ يەردە چوڭ بولسا چەكلىمىگە ئۇچرايدىغانلىقى ئۇنىڭ ئىراندىن ئايرىلىشىغا تۈرتكە بولغان ئاساسىي سەۋەب ئىكەن.

— سىز ئىلگىرىكى ئىرانىڭ قانداق ئىكەنلىكىنى بىلەمسىز؟ — دېدى ئۇ، — ئۇ چاغدا ھۆكۈمەت دىندىن خالىي بولسىمۇ، كىشىلەرنىڭ دىن بىلەن ئالاقىسى زىچ ئىدى، — ئاندىن ئۇ نېمىنىدۇر قوشۇمچە قىلماقچى بولغاندەك، — بىز ئىستېداتلىق، قىزغىن ھېسسىياتقا تولغان مىللەت ئىدۇق، بىراق ھازىر ئەھۋالىمىز بەك ئوسال، — دېدى.

بىز ئەتىسى ئەتىگەن سائەت توققۇزدىن ئون بەش مىنۇت ئۆتكەندە، ئىران ئىسلام جۇمھۇرىيىتى ئىنتىزام ئەترىتىنىڭ ئىش بېجىرىش باشقارمىسىنىڭ دەرۋازىسى سىرتىدا كۆرۈشۈشكە كېلىشتۇق.

شۇ كۈنى كەچتە سىرتقا بەكلا چىققۇم كەلدى. تېھرانىنىڭ كېچىلىك تۇرمۇشى شەخسىي تۇرالغۇلار ئىچىدە بولاتتى. كۆپىنچە ۋاقىتتا مەن بەك ئالدىراش ياكى بەزى ئىشلارغا روھىي جەھەتتىن تەييارلىقىم يوق ئىدى، لېكىن نۇرغۇن تېھرانلىق ياشلارغا ئوخشاش، ئۆزۈمنى ئەركىن تۇتۇشقا موھتاج ئىكەنلىكىمنى ھېس قىلاتتىم.

مەن ئەمىرگە تېلېفون ئۇرۇپ، يۈز بەرگەن ئىشلارنى سۆزلەپ بېرىۋېدىم، ئۇ بىر ئېغىزمۇ گەپ قىلمىدى. مەن يەنىلا ھۈسەيىننىڭ مۆجىزە يارىتالىشىدىن ئۈمىد كۈتۈۋاتاتتىم، بىراق ئەمىر ئاۋارىچىلىكنى سېزىپ قالغاندەك ئىدى.

ــ يەنە بىر خىل ئېھتىماللىق بار، ــ دېدى ئەمىر بىرپەس سۈكۈتتىن كېيىن، ــ بەك ئالدىرىتىۋەتمەڭ.

بىز يەنە باشقا بەزى ئىشلارنى سۆزلەشتۇق، ئاندىن ئەتىسى مەجبۇرىي چېگرادىن چىقىرىۋېتىلىشىمنىڭ ئالدىنى ئېلىش ئۈچۈن، ئۇنىڭ بىلەن كۆرۈشكۈم بارلىقىنى ئېيتتىم.

ــ بولىدۇ، ــ دېدى ئەمىر، ــ ئەسلىدە مەن سىزنى بىر يىغىلىشقا ئاپارماقچىدىم. ئۇ بىر ئارتىس دوستىمىزنىڭ تۇغۇلغان كۈن يىغىلىشى، مېنىڭچە، بەك قىزىقارلىق بولىدۇ.

مەن خۇشاللىق بىلەن ماقۇل بولدۇم، ئۇ بىرنەچچە سائەت ئىچىدە مېنى ئالغىلى كېلىدىغانلىقىنى ئېيتتى. ئەمىر بىلەن تېلېفونلىشىۋاتقاندا مەن بالكوندا ئىدىم، شەھەردىكى چىراغلارنىڭ ئاستا ـ ئاستا يورۇۋاتقانلىقىنى كۆردۈم. ئۆتكەن بىر ئايدا بۇ مەنزىرىگە كۆپ قېتىم تىكىلىپ قارىغان، مەندە ھېچقانداق گۈزەللىك تۇيغۇسى پەيدا قىلمىغان بولسىمۇ، بىراق بۇ يەنىلا كىشىنى مەپتۇن قىلىدىغان شەھەرنىڭ كېچىلىكى مەنزىرىسى ئىدى.

ئەمىر بىلەن ئانىنايىتا روھى كۆتۈرەڭگۈ ھالدا يېتىپ كەلدى. ئۇلار 20 ـ ئەسىرنىڭ 70 ـ يىللىرى پاسونىدىكى «پېيكىن» مارکىلىق چىرايلىق پىكاپىنى ھەيدەپ كەلگەنىدى ــ پېيكىن ئىرانىنىڭ «ھەممىباب» ئاپتوموبىلىغا تەڭ ــ ئانىنايىتا بىر داپنىمۇ كۆتۈرۈۋالغانىدى. يىغىلىش باشقا بىر قەۋەتلىك بىنادا ئۆتكۈزۈلدى، بۇ بىنا مەن تۇرۇۋاتقان بىناغا ئوخشاشلا ئىران پادىشاھلىقى ھۆكۈمرانلىق قىلغان مەزگىلدە سېلىنغانىدى.

يىغىلىشتا گىرىم قىلغان چىرايلىق قىزلار سىرتقى كىيىمى ۋە باش ياغلىقىنى سېلىۋېتىپ، نەپىس كۆڭلەك، يېيىلىپ تۇرغان

ئۇزۇن سۈمبۈل چاچلىرىنى ئاشكارا قىلىدىغان ئۆي ناھايىتى قاراڭغۇ، ئىرانىنىڭ بىر مەشھۇر ناخشىسى ياڭراۋاتاتتى. چىراغ نۇرى ئاشخانا تەرەپتىن يورۇتۇپ تۇراتتى، ئۈستەلدە نەچچە خىل كۆچلۈك هاراق ۋە ئاق هاراق تىزىقلىق ئىدى.

ئۆيدىكى كىشىلەرنىڭ كۆپىنچىسى كىنو ساهاسىدىكىلەر ئىدى. مەن هىندىستانلىق ئىكەنلىكىمنى ئېيتقاندا، ئۇلار بوللىۋودنى مەسخىرە قىلىشقا باشلىدى. قىزىل - ئاق رەڭلىك يىپەك كۆڭلەك كىيگەن بىر قىز ئۈسسۈل ئويناۋاتاتتى. تېھرانداً ئەۋج ئالغان بۇنداق تۇردىكى كۆڭۈل ئېچىش پائالىيىتىدە هامان ئۆزىگە كۆڭۈلسىزلىك تېپىۋېلىشتىن ساقلىنالمايتتى. سورۇندىكى كىشىلەر قانۇن بىلەن توقۇنۇشۇپ باققان؛ ئۇلار يېرىم يولدا توختاپ قالىدىغان بۇنداق يىغىلىشقا قاتنىشىپ باققان؛ نۇرغۇن قىزلار قانۇندا بەلگىلەنگەن هەربىكەت ئۆلچىمىدىن هالقىپ كەتكەنلىكى ئۈچۈن قولغا ئېلىنىپ كەتكەنىدى. شەهەردىكى پۈتكۈل بىر ئەۋلاد ياشلار قانۇنغا خىلاپلىق قىلىش قالپىقىنى كىيىپ ئولگۇرگەنىدى. بۇنىڭ ئىچىدىكى نۇرغۇن كىشى ئىسلام ئىنقىلابى بىلەن تەڭتۇش ياكى سەل چوڭراق ئىدى. ئۇلار ياشاۋاتقان دەۋردە، T شەكىللىك مايكا، غەرب مۇزىكىسى، ئۆزگىچە چاچ پاسونى، ئىككى جىنس ئالاقىسى، ئۈسسۈل، جۈملىدىن هاراق ئىچىپ مەست بولۇش دېگەنلەر سىزنى تۇرمىگە كىرگۈزۈپ قويۇشى مۇمكىن ئىدى. هالبۇكى، ئۇلار يەنىلا تەۋەككۈل قىلاتتى، ئەمەلىيەتتە ناھايىتى كۆپ كىشى شۇنداق قىلىۋاتاتتى؛ ئۇلار باشقىچە كۆزقاراشتىكىلەر بىلەن باغلىنىپ كەتكەنىدى.

يىغىلىشتىن ئايرىلغان چاغدا، ئىككى قىز سەنتۇرۇلۇپ ماڭغىنىچە ئالدىمىزدىن ئۆتتى، ئۇلار يىغىلىشتىن ئالغاچ چىققان

چوڭ بىر ساندۇنچىنى كۆتۈرۈۋالغاندى. ئۇلار دەلدەڭشىپ ماڭغاندا باش ياغلىقىمۇ چۈشۈپ كەتتى. بىر قىز ماشىنىمىزغا مەست ھالەتتە ئۆمىلەپ چىقتى. ئاناناپىتا پۈتۈن بىر ئاخشام ھاراق ئىچتى، ھازىر ماشىنا ھەيدىگەچ ناخشا ئېيتماقتا ئىدى. ئۇ ماشىنىنى تېز سۈرئەتلىك يولدا ئۇچقاندەك ھەيدەپ، ماشىنىنىڭ بېشىنى قاتناش ئارلىغا بۇراپ، ئاخىرقى دەقىقىدە ئەسەبىيلەرچە كۇلگىنىچە ماشىنىنى قايتۇردى. ئەمىر ئىنتايىن خاتىرجەم كۆرۈنەتتى. بۇنداق قىلمىشنى سادىر قىلغانلار تېھراندىلا ئەمەس، لوندوندىمۇ قولغا ئېلىناتتى.

بىز ئاخىر بىر ئۆينىڭ ئالدىغا يېتىپ كەلدۇق ۋە يەردە ئولتۇرۇپ، سولياۋ ئىستاكاندا ئەرزان باھالىق ۋوتكا ئىچتۇق. ئەمرىنىڭ ساقال قويمىغان بىر رەسسام دوستى بىر ھېكايىنى سۆزلەشكە باشلىدى. ئۇ ئالاھىدە قىلىپ:

ــ ئىلگىرى مېنىڭ دىنىي ئېڭىم بەك كۈچلۈك ئىدى. لېكىن، مەكتەپتىكى بارلىق مېڭە يۇيۇش تەشۋىقاتلىرىنى كۆرگەندىن كېيىن، دىنغا يەنە ئىشەنمەيدىغان بولدۇم. مەن قاچان پىكىر يۈرگۈزۈشكە باشلىغان بولسام، شۇ كۈنى ئېتىقادىمنى توختاتتىم، ــ دېدى ماڭا.

ــ نېمە ئىش بولغاندى؟

ــ شۇ كۈنى مەن ماشىنا ھەيدەپ بىر دوستۇم بىلەن كېتىۋاتاتتىم، بىر «قۇرئان كەريم» نى... ماشىنىدىكى ئاپتاپنى توسىدىغان ھېلىقى نېمىنى سىلەر نېمە دەيتتىڭلار؟

ــ ئاپتاپتوسقۇ.

ــ توغرا، ئاپتاپتوسقۇنىڭ ئۈستىگە قويۇپ قويغانىدىم. يول بەك ئېگىز ـ پەس ئىكەن، «قۇرئان كەريم» چۈشۈپ كەتتى. مەن ئۈنى ئېلىپ سۆيدۈم. دوستۇم ماڭا قارىدى، ئاندىن: «ھوي، قۇرئانىڭ چۈشۈپ كەتتى. مەنمۇ سۆيۈپ قويايي» دېدى.

ئۇنىڭ ھېكايىسى ماڭا مۇھەممەد رەھمىنىڭ ئوقۇغۇچىلىق دەۋرىنى ئەسلەتتى. دىندىن غالىب كەلگەندىن كېيىن، رەسسام

بىر خىل خاتىرجەملىككە ئېرىشكەن؛ ئۆزىنى مۇسۇلمانچىلىقتىن پىكىر يۈرگۈزگۈچىگە ئايلىنىش جەريانىدا ئۆزىگە ئۆزى خوجا بولۇش ھوقۇقىغا ئىگە بولدۇم، دەپ قارىغان. ئۇ ئىلگىرىكى غەزىپىنى دىنىنىڭ تارىخقا مۇئامىلە قىلىش مەۋقەسىدىن سۈرۈشتۈرگەن. بۇ سەپەر جەريانىدا مەن ئاڭلىغان ئەھمىيەتلىك ئەڭ زور كۆزقاراش ئىدى. بۇ كۆزقاراش مەن بىلەن دادامنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى مەسىلىنىڭ مەركىزىگە بېرىپ تاقالدى. دىندىن باشقا، مەن بىلەن دادامنى ئوخشاش بىر مەزگىللىك تارىخقا ئورتاق ئىگە دېيىشكە بولاتتى.

ئەتىسى ئەتىگەندە، مەن ئالدىنقى كۈنى كەچتىكى پائالىيەتنىڭ ئۆز رولىنى جارى قىلدۇرۇشقا باشلىغانلىقىنى بايقاپ قالدىم. پايامۇ سائەت سەككىزدىن ئون بەش مىنۇت ئۆتكەندە بىنانىڭ ئالدىغا كەلدى. ئۇ ئاق كۆڭلەك كىيىۋالغان، چىرايىدىن ناھايىتى ئېھتىيات قىلىۋاتقانلىقى بىلىنىپ تۇراتتى. يۈقىرى سۈرئەتلىك تاشيول قىستاڭچىلىق بولۇپ كەتتى، چىقىش ئېغىزىغىمۇ قۇلۇلدەك مېڭىۋاتقان ماشىنىلار تىقىلىپ كەتتى. بىز مۇھەممەدنىڭ ئىشخانىسىغا يېتىپ بارغاندا، ۋالېرى كېلىپ بولغانكەن، لېكىن ېجىرىدىغان ئىشى چىقىپ قېلىپ، نەچچە مىنۇتتىن كېيىن بىنادىن چۈشتى. مەن بەك تىت ـ تىت بولۇپ كېتىۋاتاتتىم، ھۈسەيىننى ساقلىتىپ قويغۇم يوق ئىدى، بىراق ئۇنىڭغا تېلېفون ئۇرغىنىمدا، ئاللىقاچان ھۆكۈمەت ئىشخانىسىدا ئەمەس ئىكەن. بىز ئۇنىڭ بىلەن كۆرۈشكەندە ئون بەش مىنۇت كېچىكىپ قالغانىدۇق.

بۇ قېتىم ھۈسەيىن يەنىلا ھۆرمەتمەزنى قىلىپ بىزنى ئىشخانىغا باشلاپ كىردى. بۇ يەر بىرىنچى كۈنىدىكىدەك قىستاڭچىلىق ئىدى. مەن دەسلەپ بىز بىلەن مۇئامىلە قىلغان ھېلىقى ئەرنى كۆردۈم. ئۇنى ھۈسەينگە كۆرسەتتىم، ئۇ مېنى ئارقىدا ساقلاپ تۇرۇشقا بۇيرۇدى. ھېلىقى ئەرنىڭ ۋالېرىنى

بايقىغانلىقىنى يىراقتىن كۆرەلەيتتىم، ئۇ روھسىز قىياپەتتە ھۇسەينىنىڭ كەينىدە تۇراتتى. قارىماققا ھېلىقى كىشى قاتتىق ئاچچىقلىنىۋاتقاندەك قىلاتتى، لېكىن ھۇسەيىن ئالدىغا بېرىپ ئۆزىنى تونۇشتۇرغاندىن كېيىن، ئۇنىڭ مۇئامىلىسى دەرھال ئەدەپلىك، قىزغىن بولۇشقا ئۆزگەردى. بۇ مۇشۇ چاغقىچە كىشىگە ئىلھام بېرىدىغان تۇنجى سىگنال ئىدى.

ھېلىقى كىشى ماتېرىياللىرىمنى ئېلىپ تېز ۋاراقلاۋاتقاندا، ھۇسەيىن ئۇنىڭ ئالدىدا تۇردى، بەزىدە ماڭا قاراپ قويۇاتتى. ھېلىقى كىشى ماتېرىيالنى ئەستايىدىل كۆرگەندىن كېيىن، ھۇسەيىن ئىككىسى قىسقىلا پاراڭلاشتى. ئاندىن، ھۇسەيىن بېشىنى لىڭشىتىپ، ئاقساقلىغىنىچە قايتىپ كەلدى.

ــ سىزنىڭ ئىلتىماسىڭىزدا مەسىلە يوق ئىكەن، ــ دېدى ئۇ، ــ ئۇنىڭ دېيىشىچە، ھازىر سىزگە مۇددەت ئۇزارتىش ھوقۇقىنى بېرىشكە بولىدىكەن. لېكىن، راشىد ئەپەندى رەت قىلىش تەستىقىنى سالغانلىقتىن، بىز ئۇنىڭ بىلەن سۆزلىشىپ، بۇنىڭ زادى نېمە ئۈچۈنلۈكىنى ئايدىڭلاشتۇرۇشىمىز كېرەك ئىكەن. ئۇ باشقا ئاپپاراتتا ئىشلەيدىكەن.

ــ راشىد قەيەردە؟

ــ ھازىر يوق، لېكىن تېزلا يېتىپ كېلىدىكەن.

بىرئاز ۋاقىت ئۆتتى، ۋالېرى يېنىمىزغا كەلدى. ئۇ سۈرۈشتۈرۈپ، راشىدنىڭ سائەت ئون بىرده قايتىپ كېلىدىغانلىقىنى ئۇقۇپتۇ. شۇ چاغدا سائەت ئون بولغانىدى، بىز بىر سائەت ئارام ئېلىپ، سائەت ئون بىرده ئۈچراشماقچى بولدۇق. مەن تېخى ناشتا قىلمىغانىدىم. پايامۇ مېنى بىر مېھمانخانىغا باشلاپ باردى، بۇ ئىلگىرى مىئامى مېھمانخانىسى ئىكەن. بىز ئەڭ ئۈستۈنكى قەۋەتتىكى ناشتىلىقخانىغا چىقتۇق، مەن بىر تەخسە تۇخۇم پوشكىلى، ھۆلبە ۋە سوغۇق باجوننى ئاچ بۆرىدەك يېيىشكە باشلىدىم. ئىككى ئىستاكان قەھۋەنى ئىچكەندىن كېيىن، ئۆزۈمنى خېلى ياخشى ھېس قىلدىم.

سائەت ئون بىرده هۇسەين بىلەن يەنە ئۇچراشقىنىمىزدا، راشىد يەنىلا كەلمەپتۇ. بىز تالادا كۈتمەكچى بولدۇق. قارا نىمچە كىيىۋالغان بىرنەچچە پاكىستانلىق ئايال ئېڭكىنى تىرىگىنىچە ئۆزۈن ئورۇندۇقتا ئولتۇراتتى، ئۇلار بەك غەمكىن كۆرۈنەتتى. ئۇلارنىڭ ئالدىدا تۈرغان پاكىستانىنىڭ ساري كەمزۇلىنى كىيىۋالغان قاۋۇل ئەر بىرمۇنچە جەدۋەلگە چەكچىيىپ قارىغىنىچە نېمە قىلارىنى بىلەلمەي تۇراتتى. هۇسەين بىلەن ۋالېرى قاتتىق پاراڭغا چۈشۈپ كەتكەنىدى. هۇسەين:

ــ ئىلگىرى بىر ئادەمنى ئەۋەتىپمۇ سىزگە ۋاكالەتەن ئامېرىكا ياكى ئەنگلىيەنىڭ ۋىزىسىنى ئالغىلى بولاتتى، لېكىن ئىسلاھاتتىن كېيىن ئەھۋال ئۆزگىرىپ كەتتى: ئەگەر ئىسلام جۇمھۇرىيىتىدە تۇرىدىغان ۋاقىتىڭىز ئۇزاق بولمىسا، هۆكۈمەت بىلەن ئالاقە قىلغاندا تەمكىنلىكىڭىزنى يوقىتىپ قويماسلىققا چوقۇم دىققەت قىلىشىڭىز كېرەك، ــ دېدى.

ئارقىدىن ئۇ تاقەتسىزلىنىشكە باشلاپ، يەنە بىر قېتىم ئىش بېجىرىش ئورنىغا قاراپ ماڭدى. ئەسلىدە مەن سىرتتا ساقلاپ تۇرماقچىدىم، بىراق، كاللامدا ئىشخانىنىڭ تەسىراتىنى قالدۇرۇش ئۈچۈن ئۇنىڭغا ئەگەشتىم. ئىچى سەل بوشىغاندەك قىلغىنى بىلەن، ئەمما دېرىزىسىز بۇ ئۆيي يەنىلا ئادەمگە توشۇق ئىدى. مەن ئەتراپىمنى بىر قۇر كۆزىتىشكە ئۈلگۈرمەيلا، نەچچە ئون ئادەم قىستىلىشىپ ئۆتتى. مەن ئەينەكلىك تۇسۇقنىڭ كەينىدە بىر ئادەمنىڭ بارلىقىنى كۆردۈم، ئۇ دەل راشىد بولۇشى كېرەك. «ئۇ باشقا ئاپپاراتتا ئىشلەيدۇ» دېگەن سۆز ئېسىمگە كەلدى ـ دە، ئۇنىڭ قايسى ئاپپاراتتا ئىشلەيدىغانلىقىنى قىياس قىلىپ، يۈرىكىمدە بىر خىل مۇدهىش ۋەهىمە پەيدا بولدى.

مەن ئەقىل ـ پاراسەتكە تولغان كىشىنى پەقەت بىر قېتىم كۆرگەنىدىم. بۇ دەمەشقتە بولغان ئىش. ئاشۇ خىل قەتئىي ئىشىنىدىغان كىملىك تۇيغۇسى مېنى قاتتىق زىلزىلىگە سالغانىدى. راشىدمۇ ئوخشاش بولۇپ، ئىشخانىدىكى باشقا

خىزمەتچى خادىملارغا سېلىشتۇرغاندا، مۇتلەق ئوخشىمايدىغان تىپقا مەنسۇپ ئىدى. ئۇ كىيىم - كېچەكلىرى ئىنتايىن ئاددىي، قېنىق زەڭگەر رەڭلىك كۆڭلەكنىڭ سىرتىغا قېنىق كۆك رەڭلىك تولىستوپكا كىيگەن، چار ساقىلى قىسقا، كۆمۈش رەڭلىك كۆزئەينەكنىڭ ئاستىدىكى كۆزلىرى چاقناپ تۇرىدىغان كىشى ئىدى. خاراكتېرى ئۆزگىچە بۇ ئادەم ئارتۇقچە بىر يۇرۇش قانۇن - تۈزۈمگە ۋەكىللىك قىلىدىغاندەك كۆرۈنەتتى. ئۇ بۇ ئاپپاراتنى باشقۇرۇشقا ئەۋەتىلگەندە، مەسىلىرگە تېزلىك بىلەن ئاخىرقى قارارنى چىقىرالايتتى. ئۇ يان تېلېفونغا قاراپ تېزلىك بىلەن نېمىلەرنىدۇر دەيتتى، گەرچە شۇ تاپتا نەزىرىم ئۇنىڭغا چۈشمىگەن بولسىمۇ، بىراق مېنى كۆرگەن ئاشۇ دەقىقىدە، ئۇ مېنىڭ كىملىكىمنى بىلىپ بولدى. ئۇنىڭ نەزىرى ئۆتكۇر ئىدى. ئۇ قولىنى شىلتىپ بىر قوپال قول ئىشارىتى بىلەن مېنى ئالدىغا كېلىشكە بۇيرۇدى. ئارقىمغا ئەگەشكەن پايامۇمۇ بۇ قول ئىشارىتىنى كۆردى. مەن پايامۇنىڭ چىرايىدىكى قورقۇنچنى بايقىدىم، يۈرىكىم جىغىدە قىلىپ كەتتى.

مەن ھۈسەيىندىن ياردەم كۈتتۈم. ئۇمۇ ھېلىقى قول ئىشارىتىنى كۆرۈپ، ئالدىمدا سالماق قەدەم بىلەن ئالغا قاراپ ماڭدى. ھۈسەيىننىڭ بارلىقى ماڭا پاناھ بولدى، راشىدمۇ ماڭا تاقابىل تۇرۇشقا تەييارلىنىپ بولغانىدى. ئۇ يېنىمدىكى ۋۇجۇك بوۋاينى كۆرگەن چېغىدا ناھايىتى ئۇمىدسىزلەنگەنلىكىنى ئىپادىلەپ، ئۆزىنى بېسىۋالدى. بىز بىرلىكتە دېرىزە تەكچىسىگە قاراپ ماڭدۇق. ھۈسەيىن بىلەن راشىد پارسچە جىددىي پاراڭلىشىشقا باشلىدى. مەن ئوردۇچە بىلەن ئوخشايدىغان «Saval» (سوئال)، «jawab» (جاۋاب)، «ئافغانىستان»، «پاكىستان» دېگەن بەزى سۆزلەرنى ئاڭقىرىدىم. ئۇلار خېلى ئۇزاق سۆزلەشتى، راشىد بېشىنى قاتتىق چايقاپ، ھۈسەيىنگە ھەيۋە كۆرسىتىپ قىلچە يول قويمىدى. ئاخىرىدا ئۇلار قاتمال ھالەتكە چۈشۈپ قالدى. ھۈسەيىن ماڭا:

— ئۇ تەستىقلىمايدىكەن، چۈنكى سىزنىڭ ۋىزا ئىلتىماس جەدۋىلىڭىز خاتا تولدۇرۇلۇپتۇ. ئىلتىماس قىلىشتىن ئاۋۋال يېڭىباشتىن تەكشۈرۈپ چىقىشىڭىز كېرەك ئىكەن، — دېدى.

راشىدنىڭ مەسخىرىسى تەرجىمە قىلىش جەريانىدا سىلىقلاشتۇرۇۋېتىلدى، لېكىن مېنىڭ ئەڭ كۆڭۈل بۆلىدىغىنىم يەنىلا ۋىزا مۇددىتىنى ئۇزارتىش ئىدى. مەن پاسپورتۇمنى ئېلىپ دەرھال كەتمەكچى بولدۇم. ھۇسەين:

— مەن ئۇنىڭغا سىزنىڭ ئوقۇغۇچۇم ئىكەنلىكىڭىزنى ئېيتتىم، — دېدى.

بۇ ناھايىتى ئاسان ئېچىپ تاشلىنىدىغان يالغان گەپ ئىدى. مەن تېخىمۇ قورقۇپ كەتتىم.

— مېنىڭ بۇرۇندىنلا ئۇلار بىلەن ئالاقەم بار، — دېدى ھۇسەين، — مەن تېھران ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ خەلقئارا مۇناسىۋەت بۆلۈمىگە ۋەكىللىك قىلىمەن. ئۇ گۇمانىتارلىق تۇرىدىكى ئىلمىي ماقالە يېزىۋاتقان، شەرقلىكلەر ئۇستىدە ئازراق تەكشۈرۈپ تەتقىق قىلماقچىدى.

راشىد بۇ پېشقەدەم پروفېسسورغا سوغۇق تىكلىپ ئاندىن تېلېفون ئۇردى. ئۇ تۇرۇپكىنى قويۇپ، ماش رەڭ فورما كىيگەن ئىككى يېڭى ئەسكەرگە بىزنى بىر يەرگە ئاپىرىشقا يولىورۇق بەردى. ئۇلار بىز تەرەپكە قاراپ كەلدى، ئىككىسىلا ئورا كۆز، ساقاللىق ئىدى. ئۇلار ھۇسەين ئىككىمىزنىلا ئېلىپ مېڭىشتى. بىز ئۇلارغا ئەگىشىپ ئىش بېجىرىش ئورنىدىن چىقىپ، بىر كىچىك لىفتقا كىردۇق. يېڭى ئەسكەرلەر بەشىنچى قەۋەتنىڭ كۇنۇپكىسىنى باستى، لىفت ئاستا ئۇرلەشكە باشلىدى. ئىشىك ئېچىلىۋىدى، ئالدىمىزدا يېشىل رەڭلىك بىرنەچچە كۆرسەتكۈچ بەلگە كۆرۈندى. ئۇلارنىڭ تۆتى ئوڭ تەرەپنى كۆرسىتىپ تۇراتتى. يېنىغا «قائىدىگە خىلاپ قىلمىشلارنى بىر تەرەپ قىلىش» دېگەن خەتلەر يېزىلغان بەلگە سىلىنغانىدى. ھۇسەين ماڭا لەپپىدە قاراپ قويۇپ دولىسىنى قىستى.

بىز زالغا ئوخشايدىغان بىر يەرگە ئېلىپ كىرىلدۇق، ئەتراپى نۇرغۇن ئۆيگە تۇتىشاتتى. بىز ئىككى ياۋروپالىق ئەرنىڭ قېشىدا ئولتۇردۇق. بىز يەنە بىر قېتىم بىر ئېغىزمۇ سۆز قىلمايلا كۇتۇشكە باشلىدۇق. نەچچە مىنۇت ئۆتكەندىن كېيىن، پۇقراچە كىيىنگەن ئۇچ ئەر كەلدى، ئۇلار ھەربىر كىشىگە مۇسۇلمانچە سالام بەردى، ئاندىن بۇ يەردىن ئايرىلىپ، ئوخشىمىغان ئۆيلەرگە كىردى. بىر ياۋروپالىق ئۆيگە چاقىرىلدى. ئۇلار پاراڭلىشىشقا باشلىدى، مەن فوتو ئاپپاراتقا مۇناسىۋەتلىك بەزى ئىشلارنى ئاڭلاپ قالدىم. بۇ يەردە خاتا ئورۇندا سۇرەتكە تارتىش ئېغىر ئاۋارىچىلىك كەلتۈرۈشى ئېھتىمال ئىدى. تۇيۇقسىز قولۇم يانچۇقۇمدىكى خاتىرە دەپتىرگە تېگىپ كېتىۋىدى، ئىنتايىن جىددىيلىشىپ كەتتىم. ئەگەر ئۇلار بىر قۇر ۋاراقلايدىغان بولسا، ئېرىشمەكچى بولغان ھەممە نەرسىنى تېپىۋالاتتى. مەن پەس ئاۋازدا ھۇسەينگە بۇ خاتىرە دەپتىرنى بىر ياقلىق قىلىۋەتمىسەم بولمايدىغانلىقىنى ئېيتتىم. ئۇ بېشىنى لىڭشىتتى، مەن ئىشىككە قارىدىم، ئۇ يەردە قاراۋۇل يوق ئىدى. بۇ پۇرسەتتىن پايدىلىنىپ يۈگۈرۈپ چىقتىم - دە، بەش قەۋەتنىڭ پەلەمپىيىدىن چۈشۈپ، دەرۋازىدىكى قوغدىغۇچىنىڭ ئالدىدىن ئۆتۈپ ئۇدۇل كوچىغا چىقتىم. پايامۇ بىلەن ۋالېرى سىرتتا مېنى كۈتۈپ تۇراتتى. ئۇلارغا ماڭا ئەگىشىپ يان كوچىغا كىرىشنى ئىشارەت قىلدىم.

— نېمە ئىش يۈز بەردى؟ — دەپ سورىدى پايامۇ جىددىي تەلەپپۇزدا.

— بىلمەيمەن. مەن يەنە قايتىپ بېرىشىم كېرەك، بۇنى ئوبدان ساقلاپ بېرىڭلار، — مەن خاتىرە دەپتىرنى ئۇنىڭغا بەردىم ۋە كۆڭلۈمدە ماشىنىغا ئولتۇرۇپلا تىكۈۋېتىش نىيىتىمدىن ياندىم.

پەلەمپەيدە راشىد بىلەن ئۇچرىشىپ قالدىم. ئۇ ماڭا گۇمان بىلەن قاراپ قويدى. مەن بېشىمنى لىڭشىتىپ قويۇپ داۋاملىق

يۇقىرىغا ماڭدىم. ئۆيگە قايتىپ كەلگەن چېغىمدا، ھۇسەيىن يەنىلا بايىقى يەردە مېنى ساقلاپ تۇراتتى. ئۇ بۇ يەردىكى غەلىتە كەيپىياتنى ھېس قىلىپ، قاتتىق جىددىيلىشىپ كەتكەنىدەك كۆرۈنەتتى. نەچچە مىنۇتتىن كېيىن، ئىككى كىشى كەلدى. بىرسى ھەم قارا، ھەم پاكار بولۇپ، كۆزلىرى نۇرلۇق، شالاڭ كۆل رەڭ بۇرۇت قويۇۋالغانىدى. يەنە بىرسى سەل قامەتلىك، ئېگىزرەك، يۈزى كەڭ بولۇپ، سۇرلۇك كۆرۈنەتتى. ئۇلار بىزنى تەكشۈرىدىغان خادىملار ئىكەن. ئۇلار قوللىرىنى شىلتىپ، ئۆيگە ئۇستەل قويۇۋاتقان قارا يەكتەكلىك ئىككى ئايالنى قوغلاپ چىقاردى، ئاندىن ھۇسەيىننى چاقىرىپ ئۆيگە ئەكىرىپ كەتتى. ئىچىدە نېمە دېيىشۋاتقانلىقىنى ئاڭلىيالمىدىم، ئەمما سۆزلىشىش ۋاقتى ئۇزاق بولمىدى، نەچچە مىنۇت ئۆتمەيلا ھۇسەيىن قايتىپ چىقتى. ھېلىقى قارا، ۋۇجۇك ئەر كىشى ماڭا كۆلۈمسىرەپ قويدى ـ دە، ئۆيگە چاقىردى.

ئېگىز، قامەتلىك ئەر كىشى تەكشۈرگۈچى ئىكەن، ئۇ ئۇزۇن ئۇستەلنىڭ ئارقىسىدا، پىرقىرىما ئورۇندۇقتا مەمنۇنلۇق بىلەن كېرىلىپ ئولتۇراتتى. ھېلىقى ۋۇجۇك ئەر كىشى تەرجىمان ئىكەن. ئېگىز ئەر سوئاللىرىنى تەرجىمانغا پارسچە ئېيتاتتى. ئۇ تەرجىمە قىلىۋاتقاندا، مارجاندەك بىر جۈپ كۆزى ماڭا تىكىلىپ تۇراتتى. ئېگىز ئەر ئورۇندۇققا يۆلەنگىنىچە مېنى كۆزەتمەكتە ئىدى. بۇنداق ئەگىتىپ سوئال سوراش ئۇسۇلى مېنى بەكلا بىئارام قىلدى. مەن ئىختىيارسىز ئاشۇ ئېگىز ئەر كىشىنى ئەمەلىيەتتە ئىنگلىزچىنى راۋان سۆزلىيەلەيدۇ، يەنە بىر كىشىنىڭ بار ئىكەنلىكىدىن پايدىلىنىپ مېنىڭ قىسمەن تەدبىرلىرىمنى بىتچىت قىلماقچى دەپ ئويلاپ قالدىم. ئۇلار مېنى ئولتۇرغۇزۇپ قويغان تىك يۆلەنچۇكلۇك ئورۇندۇق سارغۇچ تامغا تىرەپ قويۇلغانىدى.

مېنى بۇ يەرگە باشلاپ كىرگەنلىكى توغرىسىدا ھېچقانچە چۈشەنچە بېرىلمەيلا، سوئال سوراش باشلاندى:

— سىز بىلەن بىللە كەلگەن ئىككىيلەن قەيەردە؟ — ئۇ سوئالنى پارسچە سوردى، ئاندىن تەرجىمە قىلىنىشىنى كۈتتى، ئاخىردا تەرجىمىسىنى ئاڭلىدى.

— بىرى ئائىلىمىزنىڭ بىر دوستىنىڭ ئوغلى، — دېدىم مەن، — يەنە بىرى ئۇنىڭ دادىسىنىڭ ئىشخانا خادىمى.

— ئۇلارنىڭ ئىسمى نېمە؟

— پايامۇ ۋە ژالېرى ئەپەندى.

— تولۇق ئىسم ـ فامىلىسى؟

— پايامۇ رەھمى.

— رە؟

— رەھمى.

— ئۇلارنىڭ سىز بىلەن قانداق مۇناسىۋىتى بار؟

— ئۇنىڭ دادىسى ئائىلىمىزنىڭ دوستى.

— دادىسىنىڭ ئىسمى نېمە؟

— مۇھەممەد رەھمى.

— رە؟

— رەھمى، ئوغلىنىڭكىگە ئوخشاش.

— سىز مېھمانخانىدا تۇرامسىز؟

— ياق، بىر دوستۇمنىڭ تۇرالغۇسىدا تۇرىمەن.

— قەيەردە؟

— شىراز كوچىسىدا.

— قانچىنچى نومۇر؟

— 719.

— ئۇ كىمنىڭ تۇرالغۇسى؟

— باھادۇرنىڭ، — دەپ جاۋاب بەردىم مەن. راست گەپ قىلىمەن دەپ ئۆزۈمگە قەسەم بەرگەنىدىم، ئەمما ئۇچۇرنى يوشۇرالايدىغان يەرلەردە يەنىلا ئىمكانقەدەر يوشۇردۇم.

— ئافۇق ھامى؟ — ئېگىز بويلۇق تەكشۈرگۈچى تۇيۇقسىز گېپىمنى ئۈزدى ۋە چىرايىمدىكى ھەيرانلىقنى كۆرۈپ كېرىلىپ

ئۇيغۇر كتاب توربېكتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى
www.uyghurkitap.com

كەتتى.

— شۇنداق.

— باھادۇر بۇ يەردىمۇ؟

— ياق، لوندوندا.

— لېكىن، سىز ئۇنىڭكىدە تۇرىسەن دېدىڭىزغۇ؟ — پاكار بويلۇقى كۆزلىرىنى چەكچەيتىپ سورىدى.

— توغرا، ئۇ مېنى بۇ يەردىكى چېغىمدا تۇرۇشۇمنى ئېيتقان.

— سىز باھادۇر ئەپەندىنى قانداق تونۇيسىز؟

— لوندوندا تونۇشقان.

— تۇنجى قېتىم يۈز كۆرۈشكەندىكى ئەھۋالنى تەپسىلىي سۆزلەپ بېرەلەمسىز؟

— بولىدۇ، بىز لوندوندا بىر ۋاق چۈشلۈك تاماق يېگەن.

— سىز قانداق يول ئارقىلىق ئۇنىڭ بىلەن تونۇشقان.

— بىر ئورتاق دوستىمىز ئارقىلىق.

— سىز تۇنجى قېتىم باھادۇر ئەپەندى بىلەن قانداق تونۇشۇپ قالغانلىقىڭىزنى سۆزلەپ بېرەلەمسىز؟

مەن سۆھبەتنىڭ قايسى يۆنىلىشكە قاراپ تەرەققىي قىلىۋاتقانلىقىنى بىلەلمىدىم، بىراق سوئاللارنىڭ ئارقا-ئارقىدىن ئوتتۇرىغا قويۇلۇشىدىن راست گەپنىڭمۇ دەسلەپ ئويلىغىنىمدىن بارغانسېرى مۇرەككەپلىشىپ كېتىۋاتقان بولسىمۇ، راست گەپ قىلىشقا تاينىشىم كېرەكلىكىنى ھېس قىلىپ قالدىم.

— ھىندونېزىيەدە، — دەپ جاۋاب بەردىم مەن بۇ سوئالنىڭ سورىلىشىدىن سەل ئەجەبلىنىپ.

— ئۇنىڭ ئىرانداً نېمە خىزمەت بىلەن شۇغۇللىنىدىغانلىقىنى بىلەمسىز؟

— بىلمەيمەن، ئۇنىڭ بۇ يەردە خىزمەت قىلىدىغانلىقىنىمۇ بىلمەيمەن.

باھادۇر مېنىڭ ھېچقانداق مۇناسىۋىتى تورۇمدا يوق ئىدى، ئۇنىڭ ئىراندىكى خىزمىتىنى ئانچە چۈشىنىپ كەتمىگەچكە، ھېچنېمىنى بىلمەيدىغانلىقىمنى ئېيتىدىلەش ئارقىلىق بۇ ئۆتكەلدىن ئۆتۈپ كېتىشنى ئويلىدىم.

— بىلمەيسىز؟ — دېدى پاكار كىشى مەسخىرىلىك تەلەپپۇزدا.

— بىلمەيمەن.

— ئۇنىڭ بىلەن تونۇشقىنىڭىزغا بەش يىل بوپتۇ، ئاتىش ئېپەندى، ئۇ سىزنى ئۆزىنىڭ ئۆيىدە تۇرغۇزۇپتۇ، لېكىن سىز ئۇنىڭ نېمە خىزمەت قىلىدىغانلىقىنى بىلمەيسىز؟

— بۇنى چۈشەندۈرمەك بەك قىيىن، — دېدىم ئىختىيارسىز ھالدا، — ئۇنىڭ نېمە خىزمەت قىلىدىغانلىقىغا بىر نېمە دېيەلمەيمەن.

ئۇلار ئۆزئارا كۆز بېقىشۇالدى. پاكار ئەرنىڭ كۆز قارىچۇقى چۆرگۈلەپ كەتتى، ئېگىز بويلۇق بولسا ئورۇندۇق يۆلەنچۈكىگە يۆلىنىپ، «ئۆزىگە يارەدەم بېرىشكە ئۇنىمايدىغان كىشىگە بىز قانداق يارەدەم بېرەلەيمىز؟» دېگەندەك قىلىپ دولىسىنى قىستى.

— ئۇنداق بولسا، ئۇ قانداق تىرىكچىلىك قىلىدۇ؟ — دەپ سورىدى پاكار بويلۇق تەشەببۇسكارلىق بىلەن.

— ئۇنىڭ پۇلى جىق بولسا كېرەك.

— نېمە؟

— ئائىلىسىنىڭ جىق پۇلى بولسا كېرەك.

ئىككىسى يىرگەنگەندەك بېشىنى بۇرىدى.

— ئېيتىڭا، باھادۇر ئەپەندى دۆلەت ئىچىدە يوق تۇرسا، سىز ئۇنىڭ تۇرالغۇسىغا قانداق كىردىڭىز؟

— ئۇ شوپۇرىنى ئاچقۇچنى ئىسپاھانغا ئاپىرىپ بېرىشكە بۇيرۇپتىكەن.

— ئۇ شوپۇر كىم؟

— سادىق ئەپەندى، — دەپ جاۋاب بەردىم مەن ۋە ئۇنىۋ

سۆرەپ كىرگەنلىكىمدىن بەك ئازابلىنىپ كەتتىم.

— ئۇنىڭ تېلېفون نومۇرى قانچە؟

— كەچۈرىسىز، ئېسىمدە ساقلىۋالمىغان، نومۇرى ئۇزۇن.

— ئۇ ئىسپاھاندا تۇرامدۇ؟

— ياق، تېھراندا.

— بايا ئۇنىڭ سىزنى ئىسپاھاندا كۈتۈۋالغانلىقىنى ئېيتتىڭىز.

— شۇنداق. ئۇ تېھراندىن ئىسپاھانغا كېلىپ مېنى كۈتۈۋالغان.

— ئاتىش ئەپەندى، ئىراندا سىزنىڭ بىر يان تېلېفونىڭىز بار.

بۇنى سوئال دېگىلى بولمايتتى.

— شۇنداق، مەن ئارىيەتكە ئالغان.

— نومۇرى قانچە؟

— ئېنىق دېيەلمەيمەن، مېنىڭچە... — بۇ گەپنى قىلىپلا، ئۆزۈمنىڭ كەتكۈزۈپ قويغانلىقىمنى بىلدىم. بايا ئۇلارغا ئۆزگەرتىلگەن بىر پاسپورت نومۇرىنى بەرگەن، نومۇرنىڭ بېشى مەن گېپىنى قىلغان يان تېلېفوننىڭ نومۇرى بىلەن ئوخشاش ئىدى، بىراق ئېغىز خاتالىقىمنى تۈزىتىشكە ئامالسىز ئىدىم.

ئۇ تېلېفون نومۇرىنى خاتىرىلۈۋېلىپ، سىنچىلاپ قاراپ چىقتى.

— سىز بۇ تېلېفونىنى نەدىن ئالغان؟

— ئۇمۇ باھادۇر ئەپەندىنىڭ.

— ئۇ يان تېلېفونىنى سىزگە بەردى؟ — دەپ سوردى پاكار بويلۇق سەل گۇمانلانغاندەك ئاھاڭدا.

— سادىق ئەپەندى ئىسپاھانغا ئالغاچ بېرىپتۇ.

— تېلېفون سادىق ئەپەندىمۇ؟

— ھەئە.

— سادىق ئەپەندىنىڭ تېلېفون نومۇرى قانچە؟

— مەن دېدىمغۇ، يادلىۋالمىغان، نومۇرى ئۇزۇن.

— سىز ئۇنىڭغا قانچە پۇل تۆلىدىڭىز؟

— بىلمەيمەن... تەخمىنەن ئاتمىش ئامېرىكا دوللىرىغۇ دەيمەن، — تەلەپپۇزۇمدا سەل ئاچچىقلىنىش ئىپادىلەندى، ئۇلار خۇددى «دىققەت قىل» دېگەندەك ماڭا قارىدى.

— ئاتىش ئېپەندى، سىزنىڭ ئىرانغا كېلىشتىكى مەقسىتىڭىز نېمە؟

— مەن بىر ساياھەت كىتابى يېزىۋاتىمەن. سەپەرنى ئىستانبۇلدىن باشلاپ پۈتۈنلەي قۇرۇقلۇقتا مېڭىپ، ھىندىستاندا ئاخىرلاشتۇرۇش ئۈمىدىدىمەن.

— بۇ كىتاب نېمە توغرىسىدا؟

— كۆرگەن ـ ئاڭلىغانلىرىمنى ئاساس قىلىدىغان ساياھەتچىلىك كىتابى، — دەپ جاۋاب بەردىم مەن، — مەن دىن بىلەن مەدەنىيەتكە بەك قىزىقىمەن.

— ئىراندا تەرجىمانىڭىز بارمۇ؟

— يوق، — جاۋاب بېرىۋاتقان چېغىمدا، كاللامدا تەرجىمانىم بولۇشقا تاسلا قالغان كىشىلەرنى خىيالىمغا كەلتۈردۈم.

— سىز تەرجىمانغا ئېھتىياجلىق ئەمەسمۇ؟

— شۇنداق، ئېھتىياجلىق ئەمەس.

— نېمە ئۈچۈن؟ سىز پارسچىنى بىلەمسىز؟ — پاكار بويلۇقنىڭ چىرايى ئېچىلىپ كەتتى.

— بىلمەيمەن، ئەمما مەن پەقەت ساياھەت قىلىپ، كۆرگەن ـ ئاڭلىغانلىرىمنىلا خاتىرىلەۋالىمەن، پىكىر ئالماشتۇرۇشقا بولىدىغان بەزى كىشىلەر بىلەن پاراڭلىشىمەن. زىيارەت قىلىپ باققىنىم يوق.

— ئاتىش ئېپەندى، — پاكار بويلۇق ئەر جىددىي تەرزدە سۆزلەشكە باشلىدى، — ئاڭلىشىمىزچە، سىز دىندىكى ئۆزگىرىشلەرنى سۈرۈشتە قىلىپسىز، مەلۇم دەرىجىدە يەنە سىياسىيمۇ بار ئىكەن.

مەن كۈلۈۋەتكىلى تاس قالدىم: بۇنداق تەرىپلەش ھەقىقەتەن دەبدەبىلىك، تولىمۇ نازۇك، مۇكەممەل ھالدا دىن بىلەن

سياسىنىڭ ئىسلام جۇمھۇرىيىتىدىكى يېقىنلىق خاراكتېرىنى يىغىنچاقلىغان بولۇپ، ئۇ مېنى ئارىلاشتۇرۇۋېتىشىمىكىن دەپ ئەنسىرىگەندەك قىلاتتى.

— مەن بەزى دىنىي مەسىلىلەرنىلا سوراپ باقتىم، بۇلارنىڭ سىياسىي بىلەن مۇناسىۋىتى يوق، — دەپ جاۋاب بەردىم، لېكىن ئۇلارنىڭ ئىشەنمىگەنلىكى ئېنىق ئىدى.

— سىز رافسانجانى ئەپەندى رىياسەتچىلىك قىلغان جۇمە نامىزىغا قاتناشمىسىز.

مەن بارمىغان، ئەمما ئۇنىڭ دېگىنى ئاساسەن ئەمەلىيەتكە يېقىن ئىدى. مەن پايامۇنىڭ بىر دوستىدىن مېنى تېھران ئۇنىۋېرسىتېتىدىكى جۇمە نامىزىغا باشلاپ بېرىشىنى ئۆتۈنگەنىدىم. ئەگەر تەكشۈرگۈچى خادىم بۇ ئىشنى بىلىدىغان بولسا، ئۇنداقتا، ئۇلار تېلېفونىنى نازارەت قىلىپ ئاڭلىغان. ئەگەر ئۇلار تېلېفونۇمنى نازارەت قىلىپ ئاڭلىغان بولسا، بىلىدىغان ئىشلىرى كۆپ.

بۇ چاغدا مەن بۇنى قىسقا تەكشۈرۈش دەپ قارىمايدىغان بولدۇم، قارىغاندا بۇ بىر قېتىملىق ئۇزاق تەكشۈرۈشنىڭ تۇنجى باسقۇچىدەك قىلاتتى.

— ياق، مەن جۇمە نامىزىغا قاتناشمىدىم.

— سىزنى ئۇ يەردە كۆرگەنلەر بار.

— بۇ مۇمكىن ئەمەس، — دېدىم ئىشەنچلىك ھالدا، — مەن ئۇ يەرگە بارمىدىم.

— سىز قايسى مۇقەددەس شەھەرلەرگە بېرىپ باقتىڭىز؟ مەسىلەن مەشھەد ياكى قۇمغا باردىڭىزمۇ؟

بۇ چاغدا تېخىمۇ ئېغىر بىر تەشۋىش ماڭا ھۇجۇم قىلىپ كەلدى. ئۇلار رىزا بىلەن سۆزلەشكەنىدىمۇ؟

— بارمىغان.

— ئەمىسە، بارغۇڭىز بارمۇ؟ — پاكار بويلۇق ئەر ئەپچىللىك بىلەن سورىدى.

— شۇنداق، بارغۇم بار، — دېدىم مەن يالغان سۆزلەشنىڭ زۆرۈرىيىتىنىڭ يوقلۇقىنى ھېس قىلىپ، — ئەسلىدە مەن ئەتە كەچتە مەشھەدكە بارالىسام دېگەن ئۈمىدتە ئىدىم. لېكىن، مەن يەنە باشقا بەزى جايلارغا بارغان.

— قەيەرگە؟

— شىراز، يەزىد، ئىسپاھان...

— تېھراندىن بارغانمۇ؟

— ياق، ئايروپىلانغا ئولتۇرۇپ شىرازغا باردىم، ئاندىن يول بويى ئىشلىگەچ كەلدىم.

ئېگىز بويلۇق ئەر ئورنىدىن تۇرۇپ چىقىپ كەتتى. پاكار بويلۇق تەكشۈرگۈچىنىڭ تەلەپپۇزى تۈيۇقسىز دوستانىلىققا ئۆزگەردى.

— سىز قايسى شەھەرنى ئەڭ ياقتۇرىدىكىز؟

— يەزىدنى، — دېدىم كۈلۈمسىرەپ.

— نېمە ئۈچۈن يەزىدنى؟ — دەپ سورىدى ئۇ قۇۋلۇق بىلەن.

— مەن ئۇ يەرنىڭ ئەتراپىدىكى قۇملۇقنى، ئىمارەتلىرىنىڭ رەڭگىنى، يەنە جۈمە مەسچىتىنى ياقتۇرۇپ قالدىم.

بىر كىشى ئۆيگە كىرىدى. ئۇ پاكار بويلۇق ئەرگە نېمىلەرنىدۇر دېۋىدى، ئۇ بېشىنى لىڭشىتتى.

— ئاتىش ئەپەندى، سىز بىرەر كىشىنىڭ سەپەر ئىشلىرىڭىزغا ياردەم بېرىشىگە ئېھتىياجلىق ئەمەسمۇ؟ مەسىلەن، بىلەت سېتىۋېلىشقا.

بۇ چاغدا ئۇلارنىڭ رىزانىڭ ئىشىنى بىلىدىغانلىقىنى جەزملەشتۈردۈم.

— ئېھتىياجلىق ئەمەس، ھەممىسىنى ئۆزۈم قىلىمەن.

— ھەممىنى؟

— شۇنداق، نېمىشقا بولمىغۇدەك؟ مەسىلەن، دۇبەيدە شىرازغا بېرىشنىڭ بىلىتىنى سېتىۋالدىم. شىرازدىكى مېھمانخانا يەزىدقا بېرىشقا ماشىنا ئورۇنلاشتۇرۇپ بەردى.

www.uyghurkitap.com

— قانچه پۇل تۆلىدىڭىز؟ — دەپ سورىدى ئۇ. ئاغزى بېسىقماي سورىغان سوئاللار داۋاملىق ئاساسىي تېمىنى ئاجىزلاشتۇرماقتا ئىدى.

— ۋاي، بۇنى ئۇقمايمەن ! باشقىلارنىڭكى بىلەن ئوخشاشقۇ دەيمەن. قىرىق ياكى ئەللىك ئامېرىكا دوللىرىغۇ دەيمەن؟

ئۇلار ئۆزئارا كۆز يېقىشتى، ئۇلارنىڭ ئەلپازى يامان، چىراي ئىپادىسىدىن ئىنتايىن نارازى بولغانلىقى بىلىنىپ تۇراتتى.

— ئاتىش ئەپەندى، — دېدى پاكار بويلۇق ئەر ئۆزىگە خاس مەسخىرە تەلەپپۇزى بىلەن، — بىلەمسىز، بىزگە راست گەپ قىلىشىڭىز كېرەك.

ئۇنىڭ تەلەپپۇزى ئۆزۈمنى دىككېنسىنىڭ قەلبىمى ئاستىدىكى دارىلئېتامدا تۇرۇۋاتقاندەك ھېس قىلدۇردى.

— مەن راست گەپ قىلىۋاتىمەن، — دەپ ۋارقىراپ كەتتىم.

— شۇنداق بولۇشىنى ئۈمىد قىلىمىز، — دېدى پاكار بويلۇق ئەر، ئۇ قەلەمنى قويۇپ بىرمۇنچە قەغەزلەرنى ۋاراقلىدى، ئاندىن بېشىنى كۆتۈرۈپ قوشۇپ قويدى، — بۇمۇ سىزگە ياخشى بولۇشى ئۈچۈن.

مەن ئاخىر باش ئەگدىم. ئەمدى يېڭى سوئاللار باشلاندى.

— ئاتىش ئەپەندى، سەپەر قىلغىنىڭىزغا قانچە ۋاقىت بولدى؟

— 11 ـ ئايدا باشلىغان، ئالتە ـ يەتتە ئاي بولۇپ قالدى.

— سەپەر خىراجىتىڭىز نەدىن كېلىدۇ؟

— ئۆزۈمنىڭ پۇلى.

— ياخشى، لېكىن كىم بەرگەن؟ گېزىتخانىمۇ، بىرەر ئورگانمۇ ياكى سىزنىڭ «پۇلىڭىز بەك كۆپمۇ؟»

— شۇنداق، پۇلنى ئائىلەمدىكىلەر بەرگەن، — دەپ يالغان ئېيتتىم مەن.

— دادىڭىزمۇ؟

— ئاپام.

— ئاتا - ئانىڭىز قەيەرلىك؟
— ئاپام ھىندىستانلىق، دادام پاكىستانلىق.
— دادىڭىز نېمە خىزمەت قىلىدۇ؟
— سودىگەر.
— نېمە سودا قىلىدۇ؟
— ئالاقىلىشىش كەسپى.
— ئەمىسە، ئاپىڭىز چۇ؟
— ئۇ يازغۇچى.
— ھىندىستاندىمۇ؟
— ھەئە.
مېنى بىر خىل ھارغىنلىق باستى، ئىككى تەكشۈرگۈچىنىڭ خاپا بولۇۋاتقانلىقى بىلىنىپلا تۇراتتى.
— ئاتىش ئەپەندى، بۇ قېتىملىق سەپىرىڭىزدە نېمە ئۈچۈن ئىرانغا كەلمەكچى بولدىڭىز؟
— مەن دادامنىڭ دىنى بار زېمىنلارنى كېزىۋاتىمەن، — بۇ گەپنى قىلىپ بولغاندىن كېيىن، ئۆزۈمدىن ھەيران قالدىم.
— سىز مۇسۇلمانمۇ؟
— شۇنداق ! — مەن ئۇمىدكە تولغان ھالدا جاۋاب بەردىم.
— سۇننىي مەزھىپىدىمۇ ياكى شىئە مەزھىپىدىمۇ؟
— سۇننىي مەزھىپىدە، — بۇ گەپ ئاغزىمدىن پوسۇققىدە چىقىپ كەتتى، ئارقىدىنلا بۇنىڭ ياردىمى تەگمەيدىغانلىقىنى ھېس قىلدىم، ئەمما كېچىككەنىدىم.
— ئاتىش ئەپەندى، سىزگە مەلۇم، قولىڭىزدىكى ساياھەت ۋىزىسى. بۇ يەردە كىتاب يازماسلىقىڭىز ۋە سوئال سوراپ يۈرمەسلىكىڭىز كېرەك. ساياھەتچى بولغاندىكىن، بۇ يەردە ساياھەت قىلىپ، ئاندىن قايتىپ كېتىشىڭىز كېرەك. بۇ يەردە قىلغان - ئەتكەنلىرىڭىزنىڭ قانۇنغا خىلاپ ئىكەنلىكىنى بىلەمسىز؟
— ياق، بىلمەيمەن. مەن پەقەت يولدا ئۇچرىشىپ قالغان

كىشىلەر بىلەنلا پاراڭلاشتىم.

ئۇلار ماڭا ئىچ ئاغرىتقاندەك قاراشتى. مەن ئۇلارنىڭ قورسىقىدا نېمە جىن بارلىقىنى بىلەلمىدىم. ئۇلار مېنى بىر دەم چىقىپ تۇرۇشقا بۇيرۇدى، ئاندىن ھۇسەيىننى چاقىرىپ كەتتى.

ھۇسەيىن ئۇ يەردە نەچچە مىنۇت ھايال بولدى، چىقىپ چېغىدا بەك قورقۇپ كەتكەنىدى. «بىچارە ئادەم بۇنچە ياشىنىپ قالغاندا، بۇلارغا بەرداشلىق بېرەلمەيدۇ ـ دە» دېگەنلەرنى ئويلىدىم. ئۇ يالغاندىن ھېچ ئىش يوق دېدى.

ـــ ئۇلار مېنى كېتىشكە بۇيرۇدى، ـــ دېدى ئۇ پەس ئاۋازدا، ـــ سىزدىن يەنە بەزى مەسىلىلەرنى سورايدىكەن. ھېچقىسى يوق، مەن پەستە سىزنى ساقلاپ تۇرايمۇ؟

ـــ ھە، مېنى سەل ساقلاپ تۇرۇڭ.

مەن راستلا «ھېچ ئىش» يوق بولۇشىنى ئۈمىد قىلدىم. ئۇلار مېنى تۇتۇق ئەينەك سېلىنغان دېزىرىلىك ھېيلىقى ئۆيگە يەنە چاقىرىپ كىردى. تەخمىنەن ئىككى سائەت ئىلگىرى، قارا نىمچە كىيگەن ئايال ئۈستەل يېنىدا قۇشتەك ئالدىراپ يۈرگەن بولسا، مانا ئەمدى ئۈستەلنىڭ كەينىدە ئىككى ئەر كىشى مېنىڭ تام يېنىدىكى يۆلەنچۈكلۈك ئورۇندۇققا ئولتۇرغىنىمغا قاراپ تۇراتتى.

ـــ ئاتىش ئەپەندى، ـــ دېدى پاكار بويلۇق ئەر ئۈھ تارتىپ قويۇپ، ـــ بىزنىڭچە سىز قانداق جاۋاب بېرىشنى ئويلىنىپ بولدىڭىز، ئەمدى بىزگە ئېيتىپ بېرىدىغان بولدىڭىز ـ دە. سىزدە ئېيتىپ بەرگۈدەك يېڭى نەرسە باردۇ؟

ـــ يوق، ـــ دېدىم مەن كەسكىنلىك بىلەن، ـــ مەن ساياھەتكە ئائىت كىتاب يېزىۋاتىمەن. ئىستانبۇلدىن ھىندىستانغىچە سەپەر قىلىپ، يولدا ئۇچرىغان كىشىلەر بىلەن پاراڭلاشماقچى. دەيدىغىنىم مۇشۇ.

ـــ ئاتىش ئەپەندى، ۋالايتىنى تونۇمسىز؟

ئەلۋەتتە تونۇيمەن - دە ! مانا بۇنىڭ ئۆزى ئۇلارنىڭ بىلمەكچى بولغىنى. ۋالايتى مېنى ياشۇغا تونۇشتۇرغان گېزىت مۇخبىرى ئىدى.

— تونۇيمەن، — دېدىم مەن سەل هودۇقۇپ.

— ئۇنى قانداق تونۇيسىز؟

— شىرازدىكى بىر ئائىلە ماڭا تونۇشتۇرغان.

— كىم تونۇشتۇرغان؟

— ئىرانلىق دوستۇم،

— ئۇلار سىزنى ئۇنىڭغا تونۇشتۇردى؟

— هەئە.

— ئىككىڭلارنىڭ قانداق مۇناسىۋىتى بار؟

— مەن ئۇنى بىرنەچچە قېتىملا كۆردۈم.

— قايسى ۋاقىتتا؟

— بىللە كەچلىك تاماق ۋە چۈشلۈك تاماق يېگەندە.

— ئۇنى ئاخىرقى قېتىم قاچان كۆردىڭىز؟

— نەچچە كۈننىڭ ئالدىدا.

— قايسى ۋاقىتتا؟

— ئىككى - ئۈچ كۈننىڭ ئالدىدا.

— كونكرېت قايسى ۋاقىتتا؟

— جەزملەشتۈرەلمەيمەن، چۈش ۋاقتىدىغۇ دەيمەن.

— ئاران نەچچە كۈننىڭ ئالدىدىكى ئىش ئىكەنغۇ، ئويلىنىپ بېقىڭ.

— جۈمە كۈنى چۈشتىن كېيىنمىكىن.

— شۇ چاغدا ئەھۋال قانداق ئىدى؟

— بىز ئۇنىڭ بىرنەچچە دوستى بىلەن كۆرۈشتۇق.

— ئۇلار كىم؟

— زۇمرە بىلەن ئۇنىڭ ئېرى.

— ئۇلارنىڭ تولۇق ئىسمى؟

— بىلمەيمەن.

— ئۇلار سەنئەتكار.

شۇ كۈنكى چۈشلۈك تاماق ۋاقتى تولىمۇ غەلىتە بولغانىدى، سورۇندىكىلەر چەت ئەللەرگە كۆچمەن بولۇپ ئولتۇراقلاشقان، يېقىندىلا ۋەتىنگە قايتىپ كەلگەن ئىرانلىقلار ئىدى. ھەممىسى ئىنگلىزچە ياكى فرانسۇزچە سۆزلىيەلەيتتى. ئۇلار بىردەمدىلا مەست بولۇشۇپ كەتتى. ئاشخانىدا مادونناىنىڭ مۇزىكىسى قويۇلۇۋاتاتتى. گۈل بېسىلغان مايكا كىيىۋالغان بىر ھەمجىنس ئەر ئوماق ھەم گۈزەل بىر قىزغا چاپلىشىپ تانسا ئويناۋاتاتتى. تېھرانداا مادوننا بىر خىل گۆدەكلەرچە قوغدىلاتتى، بولۇپمۇ چۈشتىن كېيىن شۇنداق بولاتتى. ھېلىقى ھەمجىنس ئەر: «مەن بۇ ئىنقىلابقا ئۆچ، ئاناڭنى، نېمىشقا بىزدە شۇنداق بولىدىكەن؟ بۇ ئادالەتسىزلىك. نېمە ئۈچۈن تۈركىيەدە بولمايدۇ؟ بىز بىر تال ئەسكى چەكنى تارتىپ قالغان ـ دە» دېگەنىدى. ئۇ مەن بىلەن چاقچاقلىشىشقا ئامراق ئىدى.

— شۇ قېتىمنىڭ ئالدىدىچۇ؟ — تەكشۈرگۈچى يەنە سورىدى.

— مەن ئۇنىڭ بىلەن بىللە چۈشلۈك تاماق يېدىم.

— ئىككىلار بىرەرسى بىلەن كۆرۈشۈپ باقتىڭلارمۇ؟

بۇ «پايانداز» نىڭ نېمە ئۈچۈن سېلىنغانلىقىنى ئەمدى بىلدىم.

— شۇنداق. بىز ئۇنىڭ بىر دوستى بىلەن كۆرۈشتۇق، ئۇ بۇ دوستىنى تېھراندا ماڭا يول باشلىغۇچى بولالايدۇ دەپ ئويلىغانىكەن.

— ياشۇ ! — ھېلىقى ئېگىز بويلۇق ئەر خۇددى دەسلەپتە باھادۇرنىڭ ئىسمىنى ئاڭلىغان چاغدىكىدەك توۋلىۋەتتى.

— شۇ، — دەپ جاۋاب بەردىم مەن.

ئۇ مەنۇنلۇق بىلەن دىمىقىنى قېقىپ قويدى.

— ئاتىش ئەپەندى، سىز باشقا شەھەرلەردە مەسلىگە يولۇقۇپ باقمىغان تۇرسىڭىز، نېمە ئۈچۈن بۇ يەردە بىر يول باشلىغۇچىغا ھاجەتمەن بولۇپ قالدىڭىز؟

— توغرا، مەسىلىگە يولۇقۇپ باقمىدىم، — ئۇنىڭ گېپىنى چۈشىنەلمىگەن قىياپەتكە كىرىۋېلىپ شۇنداق جاۋاب بەردىم.

— شۇنداق، ئەمىسە نېمە ئۈچۈن بۇ يەردە يول باشلىغۇچىغا ئېھتىياجلىق بولۇپ قالدىڭىز؟

— باشقا جايلار كىچىك شەھەرلەر بولغاچقا، ئورۇنلاشتۇرۇش ئاسانراق ئىكەن. تېھران بەك چوڭ، شۇڭا بىرەر يارەمگە موھتاج بولۇپ قالارمەن دەپ ئويلىدىم.

ئۇلار بۇ جاۋابتىن ناھايىتى رازى بولغاندەك قىلاتتى.

— شۇڭا، ئۇ سىزنىڭ يول باشلىغۇچىڭىز بولدى؟

— ياق، ئۇ ئىنگلىزچىنى ياخشى سۆزلىيەلمەيدىكەن، ئۇنى شۇ قېتىملا كۆردۈم.

— ئاتىش ئەپەندى، سىز تېھرانغا قاچان كەلگەن؟

— ئون بەشىنچى چېسلا.

— دېمەك، ئىككى ھەپتە بۇرۇن؟

— ھەئە، شۇنداقراق.

— تېھراندا ئىككى ھەپتە تۇردىڭىز! نېمە ئىش سىزنىڭ شۇنچە ئۇزاق تۇرۇشىڭىزغا سەۋەب بولدى؟

— ئائىلەمنىڭ بىرمۇنچە دوستلىرىنى زىيارەت قىلماقچى، شەھەرنى تاماشا قىلىپ، بۇ يەرنىڭ تەبىئىي شارائىت ۋە ئۆرپ - ئادەتلىرىنى كۆرمەكچىدىم.

— ئىككى ھەپتە ! سىز نېمىلەرنى كۆردىڭىز؟

— سىلەرنىڭ خان ساراينىڭلارنى، گۈلىستان قەسىرى، سەئىد ئاباد قەسىرىنى ئېكسكۇرسىيە قىلدىم، — مەن سۆزلىگەچ كاللامدىن باشقا سايامەت نۇقتىلىرىنى ئاختۇردۇم، — پادىشاھنىڭ تاجى ۋە جاۋاھىراتلىرىنى، دۆلەتلىك مۇزەي، ھازىرقى زامان سەنئەت سارىيىنى...

— ئۇلاردىن باشقا يەنە نېمىلەرنى كۆردىڭىز؟

مەن ئۇلارنىڭ چىرايىدىكى زېرىكىش ئالامىتىدىن ئېرىشمەكچى بولغىنىغا ئېرىشىپ بولغانلىقىنى بىلدىم.

— بىز يان تېلېفونىڭىزنى كۆرۈپ باقسام بولامدۇ؟

مەن يان تېلېفونۇمنى بەردىم. بۇ تەكشۈرۈش جەريانىدىكى ئەڭ ئوسال ۋاقىت ئىدى، چۈنكى ئۇلارنىڭ مېنى تەلتۆكۈس چوشۇنىپ بولغانلىقىنى، ئەمدى ماڭا يارىدەم بەرگەن كىشىلەرنى ئىزدەيدىغانلىقىنى بىلگەنىدىم.

— بۇنىڭدىكى نۇرغۇن نومۇرنىڭ ئىگىسىنى تونۇمايمەن، — دېدىم مەن يان تېلېفونۇمنى ئۇلارغا بەرگەنلىكتەك ئەخمىقانە ئىشىمنىڭ ئورنىنى تولۇقلىماقچى بولۇپ، — بەزىلىرى بۇرۇنلا بۇنىڭ ئىچىدە بار ئىدى.

تەلىيىمگە، بارلىق ئىسىملارنىڭ فامىلىسى يوق بولغاچقا، ئۇلارنى تونۇمىغان قىياپەتكە كىرىۋالسام بولاتتى.

— بۇ يەردە بىر نومۇر تۇرىدۇ، باھادۇرنىڭ تۇرالغۇسى دەپ يېزىلىپتۇ، — دېدى تەكشۈرگۈچى، — لېكىن بۇ يان تېلېفون نومۇرى ئىكەن.

مەن يان تېلېفونۇمنى قايتۇرۇۋېلىپ قاراپ باقتىم ـ دە، ئۆزۈمنىڭ تېلېفون نومۇرۇم ئىكەنلىكىنى بىلدىم.

— بۇ مېنىڭ يان تېلېفونۇمنىڭ نومۇرى.

ئېگىز بويلۇق ئەر جەدۋەلگە سىنچىلاپ قارىدى، ئاندىن بېشىنى چايقىدى. پاكار بويلۇق تەكشۈرگۈچى:

— لېكىن، بۇنىڭ بىلەن سىزنىڭ بىزگە ئېيتقىنىڭىز ئوخشىمايدىكەن، — دېدى ۋە ھېلىقى نومۇرنى ئوقۇدى.

— توغرا ئەمەس، ئۇ خاتا، — دېدىم مەن دۇدۇقلاپ، — مەن جەزملەشتۈرەلمەيمەن دېدىمغۇ. بۇ يان تېلېفونىنىڭ نومۇرى. خالىساڭلار سىناپ كۆرسەڭلار بولىدۇ.

بۇ چاغدا ھەممە نەرسە قېتىپ قالغاندەكلا بىلىندى. ئارقىدىن ئۇلار يەنە تېلېفون دەپتىرىگە قاراپ، ھەممە ئىسىم ۋە نومۇرلارنى خاتىرىلىۋالدى.

خاتىرىلەپ بولغاندىن كېيىن، ئۇلار بېشىنى كۆتۈرۈپ ماڭا قارىدى، ئۈي ئىچىنى بىردەملىك جىمجىتلىق قاپلىدى،

ئەھۋالىڭ ياخشى ياكى يامان ئىكەنلىكىنى بىلگىلى بولمايتتى.
— سىز ئۇزارتماقچىمۇ؟ — دېدى ھېلىقى ئەر ئاخىر.
— شۇنداق، مەن مۇددەتنى ئۇزارتىشنى ئىلتىماس قىلماقچى. يەنە بىر مەزگىل ساياھەت قىلماقچىدىم.
— نېمە ئۈچۈن ۋىزىڭىزغا دەمەشقتە ئىمزا قويۇلغان؟
— شۇنىڭغا ئېھتىياجلىق بولغان چېغىمدا دەل شۇ يەردە ئىدىم.
— پاكىستانغا بېرىش ۋىزىسىنى بۇ يەردىن ئالغانمىدىڭىز؟
— بۇرۇنلا بار ئىدى. دادام پاكىستانلىق.
— سىز ئىرانىنى قانداق يازماقچى؟
— ناھايىتى ئىجابىي مەزمۇندا يازىمەن ـ دە. مەن بۇ يەرنى بەك ياخشى كۆرىمەن، — مېنىڭ يەنە «ھازىرغا قەدەر!» دەپ قوشۇمچە قىلغۇم كەلدى، — مەن يەنە سىلەرنىڭ قايتىپ كېلىشىمگە يول قويۇشۇڭلارنى ئۈمىد قىلىمەن.
— سىز خاتىرە قالدۇرىدىڭىزمۇ؟ — دەپ سورىدى ئۇ بۇ گېپىمگە قىلچە پىسەنت قىلماي.
— ھەئە.
— قەغەزگىمۇ ياكى كومپيۇتېرغىمۇ؟
— كومپيۇتېرغا.
مەن يېنىك تىندىم، ھېلىمۇ ياخشى، بايا خاتىرە دەپتىرىمنى ماڭدۇرۇۋېتىپتىكەنمەن.
— ئىران توغرۇلۇق قانچە بەت يازدىڭىز؟
— ئېنىق بىرنېمە دېيەلمەيمەن، سەككىز ـ ئون بەتقۇ دەيمەن.
— ئىرانىنى قانداق يازدىڭىز؟
— بەزى ناھايىتى ياخشى تەرەپلىرىنى يازدىم. مەن بۇ يەردىكى كەچۈرمىشلىرىمنى ئىنتايىن ياخشى كۆرىمەن، يەنە بىر مەزگىل تۇرالىسام بولاتتى دېگەن ئۈمىدتىمەن.
— سادىق ئەپەندىنىڭ نومۇرى ئۆچىڭىزدە، شۇنداقمۇ؟ — ئۇلار يەنە بىر قېتىم سورىدى. بۇ مېنى ئۇلار ھەم نومۇرنى، ھەم

ئۇيغۇر كتاب توربېكىتى
ئۇيغۇرچە كتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى
www.uyghurkitap.com

خاتىرە دەپتىرىمنى ئالماقچى دېگەن خىيالغا كېلىۋردى.

— شۇنداق.

— سىز ئەمدى نەگە بارماقچى؟

— پاكىستانغا.

— قاچان؟

— ھە، ئەتە ماڭارمەن، ئىككى كۈنلا ۋاقتىم بار.

— سەپىرىڭىز ھىندىستانغىچە بولماقچىمۇ؟

— ھەئە.

ئۇلار يان تېلېفوننى ماڭا قايتۇرۇپ بېرىپ:

— سەپىرىڭىزنىڭ كۆڭۈللۈك بولۇشىغا تىلەكداشمىز، — دېدى.

— شۇنداق بولىدۇ، — مەن كۈلۈمسىرەپ شۇنداق دېدىم ـ دە، ئۆيدىن چىقتىم. كېتىۋېتىپ دەرۋازىغا يېتىپ بارغاندا توسۇۋېلىنىشىمدىن يەنىلا ئەنسىرىدىم.

※ ※ ※

شۇ كۈنى كەچ ماشىنا ھەيدەپ ئايرودۇرۇمغا ماڭغان چېغىمدا، ئىراندىن ئايرىلىش ئالدىدا تۇرغانلىقىمدىن بىر خىل بالىلارچە ھاياجانغا چۆمدۇم. ئاخىرقى بىرنەچچە سائەت قالغاندا ئىسلام جۇمھۇرىيىتىدىن مەجبۇرىي ئايرىلىشتەك ھالغا چۈشۈپ قالغانلىقىمدىن مەنده غېرىپده تەكشۈرۈش خىيالى پەيدا بولغانىدى. مەن ئۆزۈمنىڭ دۇبەي خەلقىگا ئايرودۇرۇمىدىكى باجىسىز مالىلار ماگىزىنىدىكى ئەركىنلىككە شۇ قەدەر ئىنتىلىدىغان بولۇپ قالىدىغانلىقىمنى زادىلا ئويلاپ باقمىغانىدىم.

ئايرودۇرۇمغا مېڭىشنىڭ ئالدىدا ئاخىرقى قېتىم ياتقىمغا باردىم. ئىلگىرىكىگە ئوخشاش، ئۆي ئاھايىتى تىنچ ئىدى، دېرىزە سىرتىغا قارىسا، يەنە بىر قېتىملىق گۈلدۇرماملىق باھار

يامغۇرىنىڭ تاغ ئۇستىگە يىغىلىۋاتقانلىقىنى بىلگىلى بولاتتى. مەن ھەممە نەرسەمنى تېڭىپ، پايامۇنىڭ ئۆيىگە باردىم. چۈشتىن كېيىن گۈلدۈرماملىق يامغۇر چېلەكلەپ قۇيۇۋەتتى. رىزادىن تېلېفون كەلدى، مەن ئۇنىڭ بىلەن بىللە قەھۋە ئىچىشكە ماقۇل بولدۇم. تېزلا قاراڭغۇ چۈشتى، مەن پايامۇنىڭ ئىشكى ئالدىدىكى ئاۋات بازارنى كېسىپ ئۆتتۈم. شامال دەرەخلەرنىڭ يېڭى يوپۇرماقلىرىنى شاخلارغا چىڭ چاپلاشتۇرۇۋەتكەنىدى.

قەھۋەخانا ئەگمە تورۇسلۇق كوچىدا ئىدى. رىزا كەلدى، ئۇ تىت - تىت بولۇۋاتقاندەك كۆرۈنەتتى، بايا ماشىنا بېلىتىنى قايتۇرۇۋەتكەنلىكىنى، مېنىڭ كېتىشىمدىن تولىمۇ ئازابلىنىۋاتقانلىقىنى ئېيتتى، قايسى ئايروپىلان بىلەن ماڭىدىغانلىقىمنى سورىدى. ئۇنىڭغا ئەرەب بىرلەشمە خەلىپىلىكى ئاۋىياتسىيە شىركىتىنىڭ كەچتە دۇبەيگە ئۇچىدىغان نۆۋەتچى ئايروپىلانىنىڭ بېلىتىنى زاكاز قىلغانلىقىمنى دېمىدىم. مېنىڭ ھېچكىمگە ئىشەنگۈم كەلمەيتتى: يەنىلا ئۇلارنىڭ كېلىپ مەندىن خاتىرە دەپتىرىمنى سورىشىدىن ئەندىشە قىلىۋاتاتتىم.

ئۇچ سائەتكە سوزۇلغان تەكشۈرۈش مېنىڭ ئىراندا تۇرغان ۋاقتىم بىلەن تەڭ دېگۈدەك بولدى. بۇ دۆلەتتىن ئەمدىلا ئايرىلغاندا، تەكشۈرۈش خاتىرىسى خىيالىمغا كەلدى، ئارقىمغا بۇرۇلۇپ قارىغىنىمدا، تەكشۈرۈشلەرنىڭ تولىمۇ تەپسىلىي ۋە ئىنچىكە بولغانلىقى مېنى چۆچۈتتى. تەكشۈرۈش ئىشخانىسىدىكى ئادەمنى بىزار قىلىدىغان، دەممۇدەم سورالغان ۋەھىمىلىك سوئاللار شۇ تاپتا مېنىڭ ئىراندىكى پۈتكۈل كەچۈرمىشىمنى خاتىرىلەشنىڭ ئۇنۇملۇك ئۇسۇلى بولۇپ قالغاندەك كۆرۈنەتتى. مەن ئىجارىگە ئالغان ھەربىر ماشىنا، ماڭغان ھەر چاقىرىم يول، ئۇچراشقان ھەربىر ئادەم تەكشۈرگۈچىلەرنىڭ خاتىرىسىگە كىرىپ بولغانىدى. ئۇلار تېلېفون دەپتىرىمنى ئېلىۋېلىپ، ھەربىر

ئىسىم ۋە نومۇرنى خاتىرىلىۋېلىپ، مېنى ماڭا يارىدەم قىلغان كىشىلەردىن ئىنتايىن ئەنسىرەيدىغان ھالغا چۈشۈرۈپ قويدى. بىر زىيارەتچىگە كۆرسەتكەن دوستانىلىقى ئۈلارنى مەن يولۇققاندىنمۇ ئېغىر ئاۋارىچىلىكلەرگە دۇچار قىلاتتى. مەن دېگەنلىرىمنىڭ راستلىقىغا قەسەم قىلدىم، بىراق تۈركىيەدىن ئىرانغىچە بولغان سەپىرىمنىڭ يەتتە ئاي داۋاملاشقانلىقى ئاڭلىماققا ھەقىقەتەن ئەقىلگە سىغمايتتى. بۇ بىكىنمە دۇنيادا، گۇمانىنى قوزغايدىغان بۇ غەلىتە يېپ ئۈچلىرى تەكشۈرگۈچىلەرنىڭ قاتتىق گۇمانىنى قوزغىغاندەك قىلاتتى. تالاي قېتىم، جۈملىدىن تەكشۈرۈش داۋاملىشىۋاتقان جەريانىدا، مەن بۇ قېتىمقى تەكشۈرۈشتىن مىننەتدار بولغان، تەكشۈرۈشنىڭ ئىراندىن ئايرىلىدىغان چاغدا تەييارلىق قىلىۋېلىشىمغا ئىمكان بەرگەنلىكىدىن، شۇنداقلا مەن ياقتۇرۇپ قالغان ھېلىقى كىشىلەر ياشاۋاتقان جاينىڭ ھەرقانداق يېرىدە بۇ ھاكىمىيەتنىڭ مەۋجۇت ئىكەنلىكىنى تونۇتقانلىقىدىن مىننەتدار بولدۇم.

ئادەمنىڭ ئىشەنگۈسى كەلمەيدىغان ھېلىقى گەپ يەنە خىيالىمغا كەلدى: «ئاتىش ئەپەندى، سىز دىنىي، دىندىكى ئۆزگىرىشلەرنى سۈرۈشتە قىلىپسىز، يەنە تېخى مەلۇم دەرىجىدە سىياسىيمۇ بار ئىكەن.» يەنە تېخى مەلۇم دەرىجىدە سىياسىيمۇ بار ئىكەن! ئېتىقادنىڭ ھازىرقى جەمئىيەتتە دۇچ كەلگەن بارلىق ئىقتىدارسىزلىقى مانا شۇ «مەلۇم دەرىجە» گە يىغىلغانىدى.

ئىس - تۈتەك قاپلىغان، ئاق قۇ پېيىدەك كېچە مەنزىرىسىدە، بىز ماشىنىنى ھەيدەپ ناھايىتى چوڭ ئاق رەڭلىك ئەگمە دەرۋازىدىن ئۆتتۇق، ئۇنىڭ ئۇلى شامالغا سانجىپ قويۇلغاندەك، يەلپۇنۇۋاتقان خالاتتەك كۆرۈنەتتى. شوپۇر ماڭا ئۇنىڭ ئەركىنلىك خاتىرە مۇنارى ئىكەنلىكىنى ئېيتتى. «azadi» — «ئەركىنلىك». بۇ، پارس ۋە ئوردۇ تىللىرىدىكى ئۆزئارا

ئالاقىلىشىش سۆزلۈكلىرىنىڭ بىرى ئىدى.

شۇ تاپتىكى ئىمام ھۈمەينى ئايرودۇرۇمى بەكلا جىمجىت ئىدى. ئىمام ھۈمەينى مەن كۆرگەن بۇ ھالەتنى ناھايىتى ياقتۇرۇشى كېرەك ئىدى: سۆرۈن ئايرودۇرۇم، ئاق رەڭلىك چىراغلار، بىنەپشە رەڭ ئورۇندۇقلار، قىزىل جىلىتكە كىيگەن ھامماللار سىلىق يەر يۈزىدە موكىدەك ئۇيۇق - بۇيۇققا ئۆتۈشمەكتە ياكى جەننەت ھۇزۇرىنى سۈرۈۋاتقاندەك قول ھارۋىسىغا يۆلىنىپ ئۆگدىمەكتە.

بۇ يەر ھەقىقىي ئايرودۇرۇم ئەمەس، بەلكى كۆرگەزمە زالى ئىدى. ھەقىقىي ئايرودۇرۇم يولىنىڭ يەنە بىر بېشىدا بولۇپ، تېھرانىنىڭ كۆپ قىسىم نۆۋەتچى ئايروپىلانلىرى شۇ يەرگە كىرىپ - چىقاتتى. باشقا ئايرودۇرۇملار شاۋقۇن، چاڭ - توزان، ئۇزاقتىن - ئۇزاق ئۆچرەت ۋە قالايمىقانچىلىققا تولغانىدى. ئىمام ھۈمەينى ئايرودۇرۇمى جىمجىت، چىراغلىرى چاقناپ تۇراتتى. ئۇ بىر سىمۇول بولۇپ، ئايرودۇرۇمغا سېلىشتۇرغاندا، بىر قەسىرگە بەكرەك ئوخشاپ كېتەتتى. ئۇ ناھايىتى چوڭ، ناھايىتى زامانىۋى بولۇپ، يالتىراق لامپىلار تولۇق يورۇتۇپ تۇراتتى، ھەممىلا يېرى يېپيېڭى ئىدى. بۇ يەر ئۆزىنىڭ غايىسىنى، يەنى ساپلىق، خاتىر - جەملىك، قائىدە - يوسۇنلۇق بولۇشنى ئىشقا ئاشۇرىدىغان جاي بولۇپ، بۇنىڭدىن باشقا ئۇنداق جاي يوق ئىدى. بۇنداق غايە، يەنى ئىسلامنىڭ مۇكەممەللىكى ۋە ساپلىقى بىلەن ئايرودۇرۇمنىڭ قۇرۇلۇش جەريانى قىلچە مۇناسىۋەتسىز بولسىمۇ، بىراق بۇمۇ بەربىر ئىدى. مەن پاسپورتۇم ۋە ۋىزامنى چېگرادىن چىقىش باشقارمىسىغا تاپشۇرغاندا، سېرىق تۇكلىرىم تىك تۇرۇپ كەتتى. ئۇستى تەرەپتىكى قىزىل بەلگە مېنىڭ بۇ دۆلەتتىن ئايرىلىشىمغا ئىككى كۈنلا قالغانلىقىنى قوپاللىق بىلەن جاكارلاپ تۇراتتى. لېكىن، ماتېرىياللارنى تەكشۈرىدىغان ياش قىز ئالدىرىماي - تېنىمەي قىزىل رەڭلىك، يېرىم شار شەكىللىك قىزىل

تامغىسىنى يېگىرمە كۈن ئىلگىرى مېنى شىۋازغا كىرگۈزگەن كۆك تامغىنىڭ ئۈستىگە باستى. رادىيودىن ئەرەب بىرلەشمە خەلىپىلىكى ئاۋىياتسىيەسىنىڭ نۆۋەتچى ئايروپىلانغا چىقىش ئۇقتۇرۇشى ئاڭلىتىلدى. مەن بىر توپ يولۇچىغا ئەگىشىپ ئايروپىلانغا چىقىش يولىنىڭ كارىدورىغا كىرگەندە، تېھران بىلەن دۇبەي ئارىلىقىدا قاتنايدىغان بىرمۇنچە ياش ئاياللارنى كۆردۈم، ئۇلارنىڭ باش ياغلىقلىرى بېشىدىن سىيرىلىپ چۈشۈپ كەتكەنىدى.

داۋاملاشتۇرۇش

2002 ـ يىلى 7 ـ ئاي، دېھلى. مەن پاكىستانغا بېرىشقا تۇنجى قېتىم بەل باغلىدىم. يامغۇر توختىدى، ھاۋا بىردەم تىنچىق بولدى. تومۇزغىلار كامارلاردىن ھە دەپ سىرتقا ئۆمىلەيتتى. ئازادى دەرەخلىرىنىڭ ئۇزۇلۇپ چۈشكەن مېۋىلىرى لايدا ياتاتتى، بۇ مېۋىلەر بالىلىق ۋاقتىمدىكىدەك ئەتىلىك ئىدى.

پۈتۈن يازدا ھىندىستان بىلەن پاكىستان نۇرغۇن قوشۇن ئەۋەتىپ چېگرادا تۇرغۇزدى، ئىككى تەرەپ ئەلچىلىرىنى قايتۇرۇپ كەتكەن، يادرو توقۇنۇشىغا دائىر خەۋەرلەر ئەتراپىنى بىر ئالغان بولسىمۇ، بىراق شۇ يىلقى يامغۇر پەسلى بۆلەكچە كۆڭۈللۈك، ئارامبەخش بولۇپ، ئۇرۇش خەۋەرلىرىنىڭ كاشىلىسىغا قىلچە ئۇچرىمىدى. ئاشۇ قېتىم دادام بىلەن تېلېفونلىشىش دەسلەپتىلا ئوڭۇشسىز بولغاندىن كېيىن، ئۆزۈم بېرىپ كۆرۈشۈشنى كۆپ قېتىم ئويلىغان بولساممۇ، بىراق ئامېرىكىدا ئالىي مەكتەپتە ئوقۇۋاتقان، شۇنداقلا ھىندىستان ـ پاكىستان مۇناسىۋىتى كۈنسېرى يامانلىشىۋاتقان بولغاچقا، سەپەرگە چىقىشقا زادىلا ئامال بولمىدى. بۇ قېتىم جىددىي ۋەزىيەت ئارىلىقتا بىر مەزگىل تىنچىپ قالغاندا، كېلەر قېتىم تېخىمۇ چوڭقۇر «جىلغا» غا چۈشۈپ كېتىشتىن ساقلىنىش ئۈچۈن، بۇ پۇرسەتنى چىڭ تۇتۇشنى قارار قىلدىم.

ئاشۇ مەزگىلدە ھىندىستاندىن پاكىستانغا بارماقچى بولسام، نۇرغۇن ئەمەلىي مەسىلىگە دۇچ كېلەتتىم، تۇنجى قېتىم دادام بىلەن كۆرۈشۈش ھېسسىيات جەھەتتىكى بىر خىل خىرىستىن پىلانلىق ئورۇنلاشتۇرۇلغان بىر خىل خىرىسقا ئايلىنىپ

قالاتتی. ئىككى دۆلەت ئارىسىدا نۆۋەتچى ئايروپىلان، پويىز ياكى ئاپتوبۇس دېگەنلەر يوق، مەن پەقەت ئايروپىلان بىلەن دۇبەيگە بېرىپ، ئاندىن لاھۇرغا بارالايدىغانىدەك قىلاتتىم. بۇنداق ئورۇنلاشتۇرۇش بەك ئاۋارىچىلىك، شۇنداقلا تەننەرخىمۇ يۇقىرى ئىدى. شۇنىڭ بىلەن دېھلىدىكى پاكىستان ئالىي ئىش بېجىرىش ئورنىنىڭ ۋاكالەتچى ئەمەلدارىنىڭ يېنىغا بېرىپ مەسلىھەت سورىدىم. ئالىي ئىش بېجىرىش ئورنى كۆك قۇببەسمان ئۆگزىلىك بىنادا ئىدى. ئالىي ئىش بېجىرىش ئورنىنىڭ ۋاكالەتچى ئەمەلدارى ھالىمغا يېتىپ ماڭا ھېسداشلىق قىلدى.

— سىز نېمىشقا ماشىنىڭىزنى ھەيدەپ بارمايسىز؟ — دېدى ئۇ تەكلىپ بېرىپ.

— چېگرا ئېتىكقۇ؟

— ھىندىستان بىلەن پاكىستاننىڭ پۇقرالىرىغىلا ئوچۇق. قولىڭىزدا ئەنگلىيە پاسپورتى بار ئىكەن. مەن سىزگە ۋىزا بەرسەم بولىدۇ، سىز ۋاگاغا بېرىپ قۇرۇقلۇق ئارقىلىق چېگرادىن كىرسىڭىز بولىدۇ.

قۇرۇقلۇق ئارقىلىق؟ مەن ئويلىنىپ قالدىم. ئاشۇ خەتەرلىك چېگرادىن - ھە ! بۇ ئەسلا مۇمكىن ئەمەس. مەن ئەزەلدىن ئاشۇ چېگرانى يەر يۈزى ئۇزۇلمە قاتلىمى، ۋولقان چوڭقۇرلۇقىدىن ئېتىلىپ تۇرىدىغان جاي دەپ قاراپ كەلگەنىدىم. مەن ماشىنامنى ھەيدەپ ئاشۇ چېگرادىن ئۆتەلەمدىمەن؟

— ياق، ماشىنا ھەيدەپ ئەمەس، — دېدى ۋاكالەتچى ئەمەلدار، — پىيادە ئۆتىسىز.

ئۇنىڭ دېمەكچى بولغىنى ناھايىتى ئېنىق ئىدى: مەن چېگرا ئاغا ماشىنىلىق بېرىپ، چېگرادىن پىيادە ئۆتكەندىن كېيىن، ئۇ تەرەپتە مەلۇم بىرسى بىلەن ئۇچرىشىدىكەنمەن. پىكىرده بىرەكلىككە كەلگەندىن كېيىن، ھېلىقى يۇقىرى دەرىجىلىك ئەمەلدار پاسپورتۇمغا كۆكۈچ رەڭلىك چاسا قەغەزنى چاپلاپ، ئۇستىگە: «پاكىستان ئىسلام جۇمھۇرىيىتى، يىگىرمە

سەككىز كۈن، كۆپ قېتىم چېگرادىن كىرىدۇ» دېگەن سۆزلەرنى يازدى.

ــ دادىڭىزغا مېنىڭدىن سالام ئېيتىڭ، مەن ئۇنى تونۇيمەن، ــ ئۇ ماڭا پاسپورتۇمنى قايتۇرۇپ بەرگەچ، قۇۋلۇق بىلەن سۆزلىدى، ــ ئۇلار لاھۇرغا يېقىن ئېسىل بىر دېھقانچىلىق مەيدانىدا تۇرىدۇ.

شۇ چاغدا ئاپام دېھلىدا يوق ئىدى، لېكىن ئۇ سەپىرىمنى بار كۈچى بىلەن قوللىدى. تېلېفون ئارقىلىق پاكىستاندىكى بىر دوستى بىلەن ئالاقىلەشتى، يەنى دادامنىڭ بىر دوستى بىلەن ئالاقىلىشىپ، ئۇنىڭ يېنىغا بارسام بولىدىغان - بولمايدىغانلىقىمنى سورىدى. ئۇ دوستى ئۆزىنى ئىزدەپ بارسام، ناھايىتى خۇشال بولىدىغانلىقىنى، يەنە تېخى مېنى كۈتۈۋېلىش ئۈچۈن ئوغلىنى چېگرىغا ئەۋەتىدىغانلىقىنى ئېيتتى. مەن ئاپامنىڭ ھەم بىخەتەرلىكىمدىن ئەندىشە قىلغانلىقىنى، ھەم ئۆزىنىڭ بىر مەزگىللىك ئۆتمۈشىدىن خاتىرجەملىككە ئېرىشكەنلىكىدىنمۇ ئىشقىلىپ، سەپەرگە چىقىشىمدىن ئەنسىرەۋاتقانلىقىنى بىلدىم.

«قەدىرلىكىم، ــ دېگەندى ئاپام، ــ سەن دادامنىڭ ئىنتايىن جەلپكار، قىزىقارلىق، يۇمۇرلۇق ئىكەنلىكىنى بىلدىڭ، بىراق ئۇ سېنى ئىزچىل ئۈمىدسىزلەندۈرۈپ كەلدى.»

شۇ كۈنى سەھەردە دېھلىدىكى ياتقىم بەكلا قاراڭغۇ ۋە جىمجىت، ھاۋا تەڭشىگۈچلا ۋېڭىلداپ تۇراتتى. سۇبھى يېتىپ كەلدى. ئاشخانا ئۆيگە سۈس يورۇق چۈشتى، خىزمەتكارىم ساتى دائىم ھەرقانداق كىشىدىن بۇرۇن تۇراتتى، شۇ تاپىتىمۇ ئۇ پايپېتەك بولۇپ يۇرەتتى. تاماق ئۈستىلىگە مەن ئۈچۈن بىر تېرموس قەھۋە ھازىرلاپ قويۇلغان، تېخى ئېچىلمىغان گېزىتىمۇ يەرگە تاشلاقلىق تۇراتتى.

ساتى ئاياغ تىۋىشىمنى ئاڭلاپ ئاشخانىدىن چىقتى. مەن ئالىي مەكتەپتە نەچچە ئاي تۇرغاچقا، ئۇنى كۆرمىگىلى ئۇزاق

بولغاندى. ئۇ مېنى كۆرگەندە كۈلۈپلا تۇراتتى. ئۇ ماڭا كۆك رەڭلىك بىر نىلون سومكىنى ئۇزارتتى، ئىچىدە مېنىڭ ناشتىلىقىم بار ئىدى.

ــ كايۇو ئورنىدىن تۇردىمۇ؟ ــ دەپ سورىدىم مەن.

ــ ھەئە، ئۇ ماشىنىدا.

بىنانىڭ ئالدى پاكىز، چىرايلىق چىملىق ئىدى. يامغۇر توختىغىلى خېلى بولغان، تاڭ سۈزۈلۈشكە باشلىغان بولسىمۇ، ئۆيگە يورۇقلۇق تېخى چۈشمىگەنىدى. ئاسمان ئاستا ـ ئاستا يورۇدى، كۆزلىرىم بۇ يورۇققا كۆنمەكتە ئىدى. كايۇو ماشىنىدا ئولتۇرۇپ تاماكا چېكىۋاتاتتى. ئۇ ئىشىكتىن چىققىنىمنى كۆرۈپ، ماشىنىنى ھەيدەپ كەلدى. خۇددى مېنى مەكتەپكە ئۈزىتىپ قويىدىغاندەك، چىرايىدا ھېچقانداق ھەيرانلىق ئالامىتى يوق ئىدى.

ــ ماڭايلى، پاكىستانغا بارىمىز، ــ دېدىم مەن گويا بىز 1947 ـ يىلىدىكى مۇساپىرلاردەك.

ــ ماڭايلى، پاكىستانغا بارايلى ! ــ دېدى ئۇ قاقاھلاپ كۈلۈپ.

بىز دېھلىنىڭ ئايلانما يول، ئۈزۈن كوچا يولى ۋە مۇستەملىكە مەزگىلىدىكى ئاق رەڭلىك بىر قەۋەتلىك ئۆيلەر رايونىدىن ئۆتتۇق. غۇۋا، كەڭتاشا يولدا ئالدى چىراغلىرىنى ياندۇرغان يۈك ئاپتوموبىللىرى كېتىۋاتاتتى، يولنىڭ قاتناش چىراغلىرى يانمىغانىدى. كايۇو داۋاملىق سۈرئەتنى تېزلىتىپ، ئالدىدىكى ماشىنىغا يېقىنلىشىپ كېلەتتى ۋە ماشىنىنىڭ رەڭگى ئېنىق كۆرۈنگەن چاغدىلا، ئوڭغا يانداپ بىخەتەر ئۆتۈپ كەتكىلى بولىدىغان ـ بولمايدىغانلىقىغا قاراپ باقاتتى. بەزىدە ئۇ يىراقتىن يېقىنلىشىپ يانداپ ئۆتىمەكچى بولغان ماشىنىلارنى ئۆتكۈزۈۋېتىپ، سېرىق چىراغ يانغان ئارىلىقتا يۈك ماشىنىلىرىنىڭ ئارىلىقىدىن غۇيۇلداپ ئۆتەتتى. بىز زاۋۇت ۋە ئىسكىلاتلارنىڭ يېنىدىن ئۆتتۇق، بوش يەرلەردە ھەر خىل

زىرائەتلەر پۈرسەتنى غەنىيمەت بىلگەندەك بولۇق ئۆسۈپ كەتكەندى. ئېسىمدە قېلىشچە، ماشىنىمىز قىزىل رەڭلىك تاش سېپىلىدىن ئەمدىلا ئۆتكەندە ئۇخلاپ قالدىم.

مەن ئويغانغاندا، ھال رەڭ قۇياش تېز سۈرئەتتە ئاقارماقتا ئىدى. قىزغۇچ سېرىق، سېرىق رەڭ، زەپەر رەڭ نۇرلار بىرلىكتە ئىسسىق تۇمانغا سىڭىپ، سۇ كۆلچەكلىرى تارقالغان يېشىل ئېتىزلىق ئۈستىدە يوقالماقتا ئىدى. بىز بارىدىغان بازار لۇدىيانا ئىدى. بۇ كىچىك بازاردا توقۇلما بۇيۇم دۇكانلىرى قەدەمدە بىر ئۇچراپ تۇراتتى، ھەممىلا يەردە بۇ گۈللەنگەن ئىگىلىكنىڭ ئىزنالىرى بار ئىدى. توقۇمىچىلىق كەسپى ئىچكىرى كوچىلارغىچە سىڭىپ كىرگەنىدى. ھەربىر دۇكانىنىڭ سىرتىغا رەختلەر خالىغانچە تاغدەك دۆۋىلەپ قويۇلغان، دۇكان تىجارىتى توپ سېتىش ئارقىلىقلا بولىدىغاندەك قىلاتتى. پاختا بېسىلىپ بىرىزىنت يېپىلغان يۈك ئاپتوموبىللىرى بازارنىڭ تار قاتناش يولىغا تىقىلىشىپ كەتكەنىدى. يان يولنىڭ رېمونت قىلىنىۋاتقانلىقى تېز سۈرئەتلىك تاشيولنى تىقما - تىقماق قىلىۋەتكەن، ئادەتتىكى كۈنلەردە راۋان ئىلگىرىلەيدىغان ماشىنا ئېقىنى شۇ تاپتا تاقەتسىزلەنگەن ھالدا يۈك ماشىنىلىرىنىڭ كەينىدىن قۇلۇلدەك ئاستا ماڭماقتا ئىدى. ۋېلىسىپىت، ئىككى چاقلىق ياكى ئۈچ چاقلىق توكلۇق ھارۋىلار ئالدى چاقىنى ھەرقانداق يوچۇققا تىقىپ، كىچىككىنە بوشلۇقنىمۇ قويمايتتى. ئۈستى ئوچۇق سۇ سىڭىش ئېرىقى ئىنشائاتى — شەھەر مەمۇرىيىتى قۇرۇلۇشىنىڭ بىردىنبىر ئىزناسى — كۈچەيتىلمىگەن بولسا، كوچىلار بۇزۇلۇپ كەتكەن بولاتتى. لۇدىيانانىڭ ھەممىلا يېرى كۆرگۈسىز بولۇپ كەتكەن بازارچاقلار ئىدى، شەھەر مەركىزىدە زاۋۇتلار ۋە يۇقىرى سۈرئەتلىك تاش يوللار كۆزگە ئالاھىدە تاشلىنىپ تۇراتتى، ئاھالىلەر بولسا ئۇنىڭ سىرتىدا تۇراتتى.

بۇ پەنجابتىكى بىز بېسىپ ئۆتكەن تۇنجى بازار. مۇرەككەپ

كەچۈرمىشلىرىمدىن ئېيتقاندا، پەنجاب مېنىڭ دۆلىتىمنىڭ تەۋەلىكى ۋە دىنغا بولغان گاڭگىراشلىرىمغا سىڭىپ كەتكەنىدى. دادام پەنجابتىن كېلىپ، چېگرانى كېسىپ ئۆتۈپ ھىندىستانغا كەلگەن، ئاپامنىڭ شىك ئائىلىسىمۇ ھەم شۇنداق. ھىندىستاندا پەنجاپ بار، پاكىستاندىمۇ پەنجاب بار. ئۇ ئىككى تەرەپكە تونۇشلۇق مەدەنىيەت تورىغا ئوخشاش، دۇشمەنلىشىۋاتقان ئىككى دۆلەتكە يېيىلغان. بۇ تورنى تىل، مۇزىكا، ناخشا، دىنىي مۇناسىۋەت ھەمدە دەپنە مۇراسىمىدىكى تىراگېدىيەلىك رومانتىزمغا بولغان مەلۇم خىل مەپتۇنلۇق قاتارلىقلار توقۇپ چىققان. بۆلۈپ ئىداره قىلىنىشقا نەچچە ئون يىل بولۇپ كەتتى، بىراق ئۇ يەنىلا داۋاملاشماقتا ئىدى، خۇددى ئۆرۈلۈش ئالدىدا تۇرغان ئۆينىڭ تۆۋرۈكىگە ئوخشاش ئېگىلىپ كەتكەن، بۇزۇلغان بولسىمۇ، نېمىشقىدۇر يەنىلا مەزمۇت ھالدا مەۋجۇت بولۇپ تۇرماقتا ئىدى. پاكىستاننىڭ قۇرۇلۇشى ھىندىستاننىڭ پارچىلىنىشىنىلا ئەمەس، پەنجابنىڭ پارچىلىنىشىنىمۇ ئاساس قىلغان، ئۇنىڭ ئازابىنى چېگرانىڭ ئىككى تەرىپىدىكىلەر ئېنىق ھېس قىلالايتتى.

مەن دېھلىدىن يولغا چىققاندىن كېيىن بىسىپ ئۆتكەن ھەممە جاي تارىخنىڭ مەلۇم مەزگىلىدە ئەسلىدە پەنجابقا تەۋە ئىدى. ھالبۇكى، ھىندىستان بىلەن پاكىستان بۆلۈپ ئىداره قىلىنغاندىن كېيىن، ھىندىستان چېگراسى ئىچىدە قالغان رايون يەنە ئۇچ ئىشتاتقا بۆلۈۋېتىلدى. شۇڭا، ئىلگىرى دېھلىدىن كابۇلغىچە سوزۇلغان ئىشتاتنىڭ ھازىر ئازغىنا يېرى ھىندىستاندا قېلىپ، پەنجاب دېگەن نامنى ساقلاپ قالدى.

ئەينى چاغ دەل پەسىل شامىلى مەزگىلى بولۇپ، دەريا-ئېقىنلىق بۇ دۆلەتتىكى ھەربىر ئۆستەڭ ۋە قانال شوخلۇق بىلەن مەۋج ئۇرۇپ، خۇددى لەققىدە سۇ توشتۇرۇلغان ئىستاكانغا ئوخشاش، دەممۇدەم ئېتىزلارغا سۇ چاچرىتىپ تۇراتتى. بىز ئۆتكەن ھەربىر كەنتتە بىر قەۋەتلىك ئېگىز خىش ئۆيلەر بار

ئىدى، ماشىنا ۋە دورىخانىلارنىڭ سانىنىڭ كۆپلۈكى كىشىنى ھەيران قالدۇراتتى. كۆكتات ساتقۇچىلار، چايچىلار ۋە ئۇستى ئوچۇق يېمەك - ئىچمەك دۇكانلىرى ئۆزئارا ئورۇن تالاشماقتا ئىدى. لاغايلاپ يۈرگەن سىيىر ۋە سۇ كالىلىرىمۇ ئىنسانلارغا تەسىر قىلغان بولسا كېرەك، نۇرغۇن كىشى ئاسما كارىۋاتتا يېتىپ ھۇرۇنلۇق بىلەن ۋاقىت ئۆتكۈزۈۋاتاتتى.

بۇ چاغدا مەن مۇساپە بەلگىسىگە كۆزگە چېلىقمىدىغان قىلىپ ئاق ۋە سېرىق رەڭدە «جالاندىھار» دەپ يېزىپ قويۇلغانلىقىنى كۆردۈم. بىز بىر يان يول بىلەن بازاردىن ئۆتتۇق، يەنە بىر سېمونت كۆۋرۈك بىلەن لاي - لاتقا يېيىلىپ ئېقىۋاتقان كەڭ دەريادىن ئۆتتۇق. بۇ دەل بىئاس دەرياسى ئىدى. ئۇ پەنجاپتىكى بەش ئېقىننىڭ بىرسى بولۇپ، باشقا ئىككىسى ھىندىستان چېگرasى ئىچىدە قالغانىدى. Punjab (پەنجاب) دېگەن نامۇ مۇشۇ بەش ئېقىنغا قارىتىلغان پارسچە سۆزدىن كەلگەن بولۇپ، «punj» بەش، «ab» ئېقىن ، پەنجاب بەش ئېقىن دېگەننى بىلدۇرەتتى.

تۇيۇقسىز ئېتىز، تىراكتور، قانال ۋە قىزىل خىشلىق ئۆيلەردىن تەركىب تاپقان بۇ مەنزىرە ئىچىدە بىر يول تاختىسى پەيدا بولۇپ قالدى: «لاھۇر 43 كىلومېتىر».

— قىرىق ئۈچ كىلومېتىر قاپتۇ ! — خۇشاللىق بىلەن توۋلىۋەتتى كايۇو، — مەن بىر سائەتكە قالماي يېتىپ بارالايمەن !

ھازىرغىچە بىز چېگراغا يېقىنلاشقانلىقىنىڭ ھېچقانداق ئالامىتىنى كۆرمىگەنىدۇق. ئەسلىدە مەن ھېچبولمىغاندا ئامرىتسارغا بارغاندىلا چېگرانىڭ بەلگىسىنى كۆرەلەيمىز دەپ ئويلىغانىدىم.

دېرىزە سىرتىدىكى يول باشقا بىر مەنزىرە بىلەن ئالماشقاندا، كايۇو يەنىلا بېشىنى چايقاپ، چىشىنى غۇچۇرلىتىپ ھەسرەتلىنىۋاتاتتى. كۆز ئالدىمىزدىكى يول ئەمدى ئامرىتسارغا پارىدىغان ۋەيرانە تېز سۈرئەتلىك تاشيولغا ئەمەس، بەلكى بۇك -

باراقسانلىق، ماشىنىلار شالاڭ، قوش لىنىيەلىك ماشىنا يولىغا ئۆزگەردى. يولنىڭ ياسىلىش ۋە ئاسرىلىش ئەھۋالىغا بىر قاراپلا، بۇنىڭ ھەربىي ئىشلار ئۇنۇمىنىڭ ئەتىجىسى ئىكەنلىكىگە ھۆكۈم قىلغىلى بولاتتى. ئارمىيەنىڭ ئالاھىدىلىرى تېزلا زاھىر بولدى: ھەربىي مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرى ۋە ياش يېڭى ئەسكەرلەر ماش رەڭ ئاپتوموبىلىنىڭ كەينى تەرىپىدىن باشلىرىنى چىقىرىشتى؛ چېگرا بىخەتەرلىك قىسمىنىڭ بازىسى كۆزۈمگە چېلىقتى، بىرمۇنچە ھەربىي ئاپتوموبىللار كېتىۋاتاتتى... بەزىدە بىرونېۋىكلار پەيدا بولۇپ قالاتتى، لېكىن ئېغىر چاقلار ئاستىدا ھېچقانداق تەھدىت يوق ئىدى. پۈتكۈل رايون بۇرۇنقى ۋاقىتتىكى قارارگاھقا ئوخشايتتى، ئۇ يەردە مەززىلىك يېمەكلىكلەر بار ئىدى، يەنە ئوفىتسېرلار كېچىلىكىمۇ ئۆتكۈزۈلۈپ تۇراتتى.

تەبئىي بولمىغان بىردىنبىر نەرسە دەل ئېتىز ئىدى: كەڭ، بىپايان ئېتىزلىقتا مەكتەپ بىلەن بازا ھېلىلا يالمۇيتىلىدىغاندەك، بۇلەكچە كۆزگە چېلىقىپ تۇراتتى. بۇ شاللىقنىڭ ئەتراپىدا ھېچنېمە يوق، مۇھاپىزەت قىلىنىدىغان نىشان قىلىنغانلىقى تولىمۇ ئەجەبلىنەرلىك ئىدى. كايۇ ۋە مەن تىمسىقلاپ يۇرۇپ بۇ يولدا ئىلگىرىلەپ كېتىۋاتىمىز. مۇنبەت زېمىنى ئايلىنىپ ئۆتۈپ، ئاخىر ۋەزىيىتى تۇراقسىز چېگرا‌غا يېتىپ كەلدۇق. سېتىقچىلار ماشىنىمىزنى ئورىۋېلىپ، ئىچىملىك ۋە چېگرا بايراق چۇشۇرۇش مۇراسىمىنىڭ سۈرىتى چۇشۇرۈلگەن ئاتكرىتكىلارنى ساتماقچى بولۇشتى.

بۇ كايۇ ئىككىمىزنى بىئارام قىلغان ۋاقىت بولدى. مېنى يەنە سەل قورقۇنچ باستى، چۈنكى مەن پاكىستانىنىڭ قانداقلىقىنى كۆرۈپ باقمىغان، يەنە كېلىپ، ئاپامنىڭ دوستىنىڭ ئوغلى مېنى ئالغىلى كېلەمدۇ، يوق، بۇنىڭغا كۆڭۈل توختىتالمىدىم. كايۇ جىددىيلىشىپ كەتكەنلىكىمنى كۆرۈپ:

— ئەنسىرىمەڭ، مەن بۇ يەردە سىزنى بىر سائەت ساقلاپ، ئۆتۈپ كەتكەنلىكىڭىز ئېنىق بولغاندىن كېيىن قايتىمەن، —

دېدى.

سېتىقچىلارنى كەتكۈزۈۋەتكەندىن كېيىن، ئۇ مېنى باشلاپ ماشىنا توختىتىش مەيدانى ۋە ئارام ئېلىش ئۆيى، يەنە بىر قاناتلىق قارا ئىشكتىن ئۆتتى. بۇ يەردە بىر خىزمەتچى خادىم پاسپورتىمىزنى سورىدى. كايۇو مېنى چىڭ قۇچاقلىدى، ئاندىن ئۆزىتىپ قويدى.

دەرۋازىدىن ئۆتكەندە، ھۆكۈمەتتىڭ تەسەۋۋۇر كۈچىنىڭ بۇ يەردە خالىغىنىچە جارى قىلدۇرۇلغانلىقىنى بىلدىم. يۇمىلاق شەكىللىك ھال رەڭ مۇنبەر ھەر كۈنى بايراق چۈشۈرۈش مۇراسىمىنى كۆرگىلى كەلگەن تاماشىبىنلارنى ئولتۇرىدىغان ئورۇن بىلەن تەمىن ئېتىدىكەن. بايراق چۈشۈرۈش مۇراسىمىنىڭ مەزمۇنى ھىندىستان بىلەن پاكىستان ئىككى تەرەپ سىممېترىيەلىك ھالەتتە ئورۇنلايدىغان بىر قاتار شوئار ۋە ھۆرمەت بىلدۈرۈش ھەرىكەتلىرى ئىكەن. مۇراسىم ئاخىرلاشقاندىن كېيىن، ئىككى تەرەپ بايراقتەك سىرلانغان تۆمۈر دەرۋازىنى سۈرەن - چۇقان قىلىشۇاتقان كىشىلەر توپىنىڭ ئالدىدا مەھكەم ئېتىدىكەن. بۇ ھۆكۈمەت سورۇنىدىكى بىر مەيدان ئۈسسۇل نومۇرى بولۇپ، بىيۇروكراتلارنىڭ ئارمىيە ئارقىلىق نامايان قىلىدىغان ئەسەبىيلىكى ئىدى. ئىككى ئەگمە ئىشىك ئارىلىقىدىكى ئىككى تەرەپتە بىردىن ئادەم تىزىملاش دەپتىرىنى تىزىغا قويغىنىچە ئولتۇراتتى.

مەن ھىندىستان تەرەپتە بىر قاراڭغۇ ئۆيگە باشلاپ كىرىلدىم، ئۆيدە بىر ئەر مېنىڭ پاسپورتۇمنى تەكشۈردى. ئارقىدىن كۆك كۆڭلەك ۋە كەڭرى ئاق ئىشتان كىيگەن قارا ئىشچى سومكامنى رېنتگېنلىق توشۇش تاسمىسىغا ئىتتىرىپ چىقاردى، لېكىن ماشىنا ئېتىك ئىدى. مەن يەنە سومكامنى ئالدىم، ئاندىن ئىشخانىدىن باشلاپ چىقىلىپ، ئەگمە ئىشىككە تۇتىشىدىغان جىمجىت يولغا كەلدىم. يولنىڭ ئىككى يېقىغا سۇب چوڭ قۇرۇقلۇقىدىكى چىرايلىق دەرەخلەر، يەنى قېنىق يېشىل

رەڭلىك مانگو دەرىخى، گۈل قەمبەر، تۈتۈق رەڭلىك ئېۋكالىپىت دەرىخى ۋە ۋەتەنپەرۋەرلىك، مۇقەددەسلىك تۇيغۇسىنى ئۇرغۇپ تۇرىدىغان فىكۇس دەرىخى قاتارلىقلار تىكىلگەنىدى. دەرھالەرنىڭ ئارىلىقىدىن داتلىشىپ چىكىم - چىكىم بولۇپ كەتكەن ئېلان تاختىلىرى تۇرۇپلا كۆرۈنۈپ قالاتتى. قارا ئىشچىنىڭ كەينىدىن ئەگىشىپ كېتىۋېتىپ، ئېتىزلىقنى يەنە كۆرۈپ قالدىم. ئېگىز، قارا رەڭلىك، ئىككى قەۋەتلىك رېشاتكا ئېتىزلىقنى نەچچە كىلومېتىر ئارىلىققىچە ئوراپ تۇراتتى، قويۇق سىم تورنىڭ ئارقا تەرىپى ئېگىلىپ كەتكەنىدى. سىم تورنىڭ يەنە بىر تەرىپىدە ئېتىزلىق يېراق - يېراقلارغا سوزۇلۇپ ياتاتتى. بىر سېغىزخانىنىڭ ئەنسىز سايرىشى جىمجىتلىقنى بۇزدى.

بىز ھېندىستان چېگرا سىدىكى ئەگمە ئىشككە يېتىپ بارغاندا، تىزىملاش دەپتىرىدىن چېگرادىن ئۆتكەن بىر نىگېرىيەلىكنىڭ ئىسمىنى كۆرۈپ قالدىم، ۋاقتى بىرنەچچە ھەپتە ئىلگىرى ئىدى. قارا ئىشچى يەنە بىردەم مېڭىپ، ئەگمە ئىشىك تاشلىغان سايىدىن ئۆتكەندىن كېيىن، يەنە بىر قارا ئىشچىغا قاراپ ماڭدى. ئۇمۇ ئوخشاش ئاق ئىشتان كىيگەن، كۆڭلىكىلا يېشىل ئىدى. ئۇ سومكامنى ئالدى. ئۆتكۈزۈپ بېرىش ۋە تاپشۇرۇۋېلىش جەريانىدا ئاساسەن ھېچقانداق قائىدە - يوسۇن بولمىدى، ئىككى ئىشچىنىڭ چىرايى بەكلا ئوخشاپ كېتەتتى، ئۇلارنى ھارغىنلىق، يۈزىنى قورۇق باسقان، رەڭگى ئوخشىمايدىغان ئىككى كۆڭلىكىنى ھېسابقا ئالمىغاندا، ئوخشاشلىق دەرىجىسى بۇ كۆرۈنۈشنى مەسخىرە قىلىۋاتقاندەكلا قىلاتتى. بىر قاتار قائىدە - رەسمىيەتلەر تۈگىدى، ئەمدى ئالدىمغا ماڭسام پاكىستان زېمىنىغا قەدەم قويياتتىم،

يەنە بىر تەرەپتىكى دەرۋازا دات رەڭ خىشتىن سېلىنغان، ئاق ماي رەڭگىدىكى كۈنگۈرىسى ۋە مۇنارسىمان بىنا بار ئىدى. سېرىق رەڭ شەرتلىك بەلگىگە ئوردۇ تىلىدا ھۆسنىخەت بىلەن «ئەركىنلىك دەرۋازىسى» دەپ يېزىلغانىدى. دەرۋازىنىڭ ئۈستىدە

يېشىل رەڭ ــ بارلىق يېشىل رەڭلەرنىڭ ئىچىدىكى ئەڭ قېنىق بىر خىلى ــ ۋە ئاق رەڭدىن تەركىب تاپقان پاكىستان بايرىقى شامالدا لەپىلدەپ تۇراتتى.

يەنە بىر تەرەپتىكى ئىشخانا يەنىلا مۇستەملىكە دەۋرىدىكى پاسوندا ئىكەن. مەن قىزغىن كۇتۇۋېلىشقا سازاۋەر بولدۇم. ئۇلار پاسپورتۇمدىكى ئىسمىمنى كۆرۈپ، تەشەببۇسكارلىق بىلەن:

ــ خەلق پارتىيەسىدىكى سالماڭ تاسىر بىلەن بىر فامىلىلىكمۇ؟ ــ دەپ سوراشتى.

ــ ھەئە، ــ دەپ جاۋاب بەردىم مەن.

ــ يېنىڭىزدا ھاراق يوقتۇ؟

ــ يوق.

دادامنىڭ پاكىستاندىكى نام ـ شۆھرىتىنىڭ ناھايىتى يۇقىرى ئىكەنلىكىنى، بۇ دەسلەپىدە ئۇنىڭ سىياسىي رولى، كېيىن تىجارىتى تۇپەيلىدىن بولغانلىقىنى، ئەمما ھەرگىز تىجارىتىنىڭ كۆلىمى تۇپەيلىدىن ئەمەسلىكىنى بىلەتتىم. سالقىن ئىشخانىدا ئولتۇرۇۋاتقىمەن، ئۆينىڭ سىرتىدا ئىسسىق ھاۋا ۋە قويۇق ئورمانلىق. مەن ھاياتىمدىكى ئەڭ زور قارارىدىن بىرنى چىقىرىشىم كېرەكلىكىنى بىلدىم.

ئارقىدىن يۈز بەرگىنى كىشىنى خاتىرجەمسىزلەندۈرىدىغان سۆھبەت بولدى. ئەسلىدە قىزغىنلىقى ئۇرغۇپ تۇرغان بىر ئەر كىشى ئوردۇچە سورىدى:

ــ بۇ قېتىم نېمە ئۈچۈن قايتىپ كەلدىڭىز؟

ئوردۇ تىلى بىلەن ھىندى تىلىنى پەرقلەندۈرۈش تولىمۇ قىيىن، شۇڭا مەن بىمالال جاۋاب بەردىم:

ــ ھېچ ئىش يوق، باشلىق. بىر دوستۇمنىڭ تۇغۇلغان كۈنى بولماقچى شۇ.

دوستانە كەيپىيات غايىب بولدى، ئۇلار بىر ئېغىزمۇ گەپ قىلماي ماڭا تىكىلىشتى. ئۇلاردىن بىرى مەن ئېيتقان «تۇغۇلغان كۈن» دېگەن سۆزنى تەكرارلىدى، ئاندىن باشقا بىر خىل

چۈشەندۈرۈش تەكلىپىنى بەردى. ئارقىدىنلا ئۇ
ـــ ھە، سىز ھىندىستاندىن كەلگەنمۇ؟ ـــ دېدى.
بۇ ئىككى خىل تىلنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى پەرق ئىستانىسلاۋ كىچىك بولۇپ، مەن دېھلىدا چوڭ بولغان، تىلىم يەنە ئوردۇ تىلىنىڭ تەسىرىگە چوڭقۇر ئۇچرىغان، بىراق مەن ھىندىستاندا چوڭ بولغان كىشىلەرلا ئىشلىتىشنى بىلمەيدىغان سۆزنى ئىشلەتكەنىدىم.
دەرۋەقە، مەن پاكىستانغا تۇنجى قەدىمىمنى باسقان چاغدىلا، ئۆزۈم ۋاراسلىق قىلغان ئۆزگىچە خاراكتېر، تونۇشلۇق تۇيغۇسى ۋە ناتونۇشلۇق تۇيغۇسىنىڭ ماڭا تەڭلا يوپۇرۇلۇپ كەلگەنلىكىنى بىلدىم.

گۈللەنگىن، بۈگۈن

پاكىستان كاراچى. مەن پاكىستانغا تۇيۇقسىز كېلىپ، پىلانىمدىن ھالقىپ كەتتىم. پىلانىمدىكى ۋاقىتقا يەنە ئىككى ھەپتە بار ئىدى، مەن ئەرەب بىرلەشمە خەلىپىلىكى ئاۋىياتسىيە شىركىتىنىڭ نۆۋەتچى ئايروپىلانىغا ئولتۇرۇپ، دۇبەيدىن كاراچىغا قاراپ ئۇچتۇم. بىزنىڭ ئايروپىلانىمىز كىچىك ئايروپىلان بولۇپ، يەر يۈزىگە ناھايىتى يېقىن ئۇچاتتى، بەزىدە پارقىراپ تۇرغان زەڭگەر رەڭلىك سۇ دائىرىسىدىن، بەزىدە قۇملۇقتىن ئۆتۈپ، كېيىن ھىندى دەرياسىنىڭ تۈزلۈق كۆل ئېغىزى ۋە سىند ئۆلكىسىنىڭ سېرىق توپلىق زېمىنىغا قاراپ پەسلىدى.

مېنىڭ لاھۇرنى ئەمەس، كاراچىنى تاللىشىمدىكى سەۋەب دادام بىلەن كۆرۈشۈشكە تېخى تەييارلىنىپ بولمىغانلىقىم ئىدى. مەن يەنە ئۇنىڭ ھېلىقى خېتىنى ئويلاپ، شىمالغا بېرىپ ئۇنى ئىزدەشتىن بۇرۇن دۆلىتىنى سایاھەت قىلماقچى بولدۇم.

بۇ مېنىڭ تۇنجى قېتىم كاراچىغا كېلىشىم ئىدى. يۇقىرى سۈرئەتلىك تاشيول بىلەن شەھەر ئىچىگە كىرىدىغان مۇساپە قىسقا، بۇ مېنىڭ بۇ شەھەرگە قارىتا ھېسسىي بىلىشكە ئىگە بولۇشۇم ئۇچۇن يېتەرلىك ئەمەس ئىدى. ئەسلىدە بومباي ياكى تېھرانغا ئوخشاش تېخىمۇ قاينىق، تېخىمۇ تىقما ـ تىقماق بىر شەھەرنى كۆرۈشنى ئويلىغانىدىم، بىراق بىز كىرگەن شەھەر سىرتقا كېڭەيگەن، ئاھالە كوچىلىرى ئازادە ئىدى. دەل ـ دەرەخسىز ئۇزۇن كوچا كىچىك بازار، ئىشخانا بىناسى ۋە كالىفورنىيە ئۇسلۇبىدىكى سۇس قوڭۇر رەڭلىك بىر قەۋەتلىك

ئۆيلەر رايونىنى تۇتاشتۇرۇپ تۇراتتى. بىر قەۋەتلىك ئۆيلەرنىڭ دېرىزىلىرىگە يېشىل رەڭلىك نۇر قايتۇرغۇچ ئەينەك سېلىنغانىدى. ئىسسىق شامال ھاردۇق يەتكەن مەھەللە ۋە ئازادە بالكونلىرى بار بىر قەۋەتلىك ئۆيلەرنى سىيپاپ ئۆتەتتى. شەمشاد دەرەخلىرى كوچىغا قورۇنغان ھالدا سايە تاشلاپ تۇراتتى. ئۆيلەرنىڭ سىرتىدىكى پاسىل تاملار ئىنتايىن ئېگىز، ئىشكىتە قوراللىق ئامانلىق ساقلىغۇچىلار تىك تۇراتتى. ئاق رەڭلىك ماشىنىغا رەڭلىك ئەينەك ئورنىتىلغان، ئەينەكتىن قوغدىغۇچىلارنى پەرق ئەتكىلى بولاتتى. بۇلار جەمئىيەت ئامانلىقىنى بۇزىدىغان جىنايەتلەرنىڭ قۇترىپ كەتكەنلىكىنىڭ ئالامەتلىرى ئىدى.

ئەسلىدە مەن دادامنىڭ كاراخىدىكى ياتقىغا بېرىپ تۇرۇشۇم كېرەك ئىدى، بىراق دادا بىر، ئانا باشقا ئاكام — بۇ قېرىندىشىمنى ئانچە تونۇپ كەتمىسەممۇ — مېنىڭ ئۆزى بىلەن بىللە تۇرۇشۇمدا چىڭ تۇرۇۋالدى. ئۇ كاراخىدىكى يېڭى تىپتىكى بىر قەۋەتلىك ئۆيدە تۇرىدىكەن. ئۆينىڭ كۆلىمى چوڭ ئەمەس، ئەسلىھەلىرى تولۇق، يەنە ئازادە بالكونىمۇ بار ئىدى. كۈندۈزدىكى كۆپىنچە ۋاقىتتا ئۆي ئىنتايىن تىنچ بولۇپ، ھاۋا تەڭشىگۈچنىڭ ۋېكىلدىغان ئاۋازىلا ئاڭلىنىپ تۇراتتى. ھىندىچە چوڭ پەنجىرە قۇياش نۇرىنى توسۇپ تۇراتتى، ئۆينىڭ ئىچى دائىم باھار كۈنلىرىنىڭ چۈشتىن كېيىنىدىكىدەك تۇراتتى. بۇ يەر بويتاق ئاكامنىڭ ئۆيى، بىرلا خىزمەتكار بار ئىدى. ئۇ قاتلىما شىرەگە پۇڭا، ئۇسسۇلۇق ۋە گۈش كەلتۈردى. مەن ئۇنىڭ بىلەن بىر ئۆيدە تۇرىدىغان بولدۇم، تار كارىۋات ئاكامنىڭ كارىۋىتىنىڭ يېنىغا قويۇلدى. مەن ئىزچىل يالغۇز پەرزەنت بولۇپ كەلگەنلىكتىن، بۇ كۆرۈنۈش ماڭا قېرىنداشلار بىر ئۆيدە تۇرغان چاغدىكى ئىللىقلىقنى ھېس قىلدۇردى.

مەندە ئاكامغا نىسبەتەن ئېنىق ئېيتىپ بەرگىلى بولمايدىغان بىر خىل غەمخورلۇق ۋە ئامراقلىق بار ئىدى. دادام بىلەن ئۇنىڭ

مۇناسىۋىتى ئىزچىل مۇرەككەپ بولۇپ كەلگەن، ئادەتتە بۇنىڭ ھەممىسىگە دادامنىڭ ئۇ ۋەدىلەشكەن قىزلارنى قوبۇل قىلمىغانلىقى سەۋەب بولغانىدى. مەن ئاكام زىيانكەشلىككە، يەنى ئاتا ـ ئانىسى بەك ھوقۇقلۇق ياكى زىيادە مۇڭەپپەقىيەت قازانغان بالىلارنىڭ ئۇچراش ئېھتىماللىقى بولغان زىيانكەشلىككە ئوخشاپ كېتىدىغان زىيانكەشلىككە ئۇچرىغانلىقىنى ھېس قىلالايتتىم. ئۇ دادامنىڭ ۋارىسى ئىدى، كۆپ يىللاردىن بۇيان ئۇنىڭغا كىم بىلەن توي قىلىش، كىم بىلەن توي قىلماسلىق توغرىسىدا ئىزچىل تەلەپ قويۇلۇپ كېلىۋاتقانىدى. ئۇ ياۋروپادىكى ئەڭ ياخشى مەكتەپ ۋە ئالىي مەكتەپلەردە تەربىيە ئالغان، ئوتتۇز بەش ياشقا بېرىپ قالغانىدى. بىراق، ئۇ ئۆزىنىڭ مۇناسىۋەت ۋە ھوقۇق يېتەكچى ئورۇندا تۇرىدىغان بىر دۆلەتتە ياشاشقا باشلايدىغانلىقىنى بايقىغانىدى. مەن تۇنجى قېتىم پاكىستانغا بېرىشتىن نەچچە يىل بۇرۇن، مېنى ئاڭلىغانكەن. ئېھتىمال ئىككىمىزنىڭلا دادام بىلەن بولغان مۇناسىۋىتىمىزدە چاتاق بولغانلىقتىن بولسا كېرەك، ئارىمىزدا بىر خىل تەقدىرداشلىقتىن ئىبارەت ئۆزگىچە ھېسسىيات پەيدا بولۇپ قالغانىدى.

ئىراندىن ئايرىلىپ پاكىستانغا يېتىپ كەلگەندىن كېيىن، مەن ئاخىر ئارام ئېلىۋالغۇدەك بىرنەچچە كۈن ۋاقىتمىنىڭ بولغانلىقىدىن ئىنتايىن خۇشال بولدۇم. كېچىلىك نۆۋەتچى ئايروپىلاندىكى چارچاش، ئالاقلىشىپ ئادەم ئىزدەش ۋە ۋاقىت پەرقى ئېلىپ كەلگەن ھارغىنلىق تېخى تۈگىمىگەنىدى. مەن سەپەرنى، دادام بىلەن ئالاقلىشىش، ھەتتا پاكىستانغا ئائىت نۇرغۇن ئىشلار ئۈستىدە ئويلىنىشنى كېچىكتۈرمەكچى بولدۇم. لېكىن، تۇنجى ئاخشىمى بىر توپ پاكىستانلىق زىيالىيلار ئارىسىدا «قوش بىسلىق خەنجەر» گە ئوخشايدىغان بىر خىل جىددىي كەيپىياتنى سەزدىم. ھىندىستاننىڭ ماڭا بولغان تەسىرى، يەنى بەزىدە ئىجتىمائىي تەبىقە تۈزۈمى، بەزىدە

بوللىۋۇد دېگەنلەر دەمۇدەم باش كۆتۈرۈپ چىقىپ، خوددى تۆت يىل ئىلگىرى چېگرادا يۈز بەرگەن كۈتۈلمىگەن كەچۈرمىشىمگە ئوخشاش، ئۆزۈمنىڭ پاكىستاندا بىر ناتونۇش ئادەم ئىكەنلىكىمنى ئەسكەرتىپ تۇردى.

مەن پاكىستانغا كەلگەن تۇنجى كۈنى كەچتە، ئاكام كەسپىي يىغىنىغا ئاچتى. يىغىندا شۇ ھەپتىلىك خىزمەتلەرگە باھا بېرىلىدىغان «پىچاق بىسى» نامىلىق يېرىم سائەتلىك يۇمۇرلۇق پىروگراممىسى سۈرەتكە ئېلىنماقچىكەن. ئاكام بۇ پىروگراممىغا بەك قىزىقىدىكەن. يىغىنغا ئىككى رىياسەتچى، يەنى چىرايلىق، ئوتتۇز نەچچە ياشلاردىكى بىر تەنھا ئانا، يەنە قورسىقى تومپايغان، يېشى چوڭراق بىر ئەر كىشى قاتناشتى. ئۇ پىروگراممىدىكى چولپان شەخس ئىكەن. ئۇلاردىن باشقا، ئامېرىكا تەلەپپۈزىدا سۆزلەيدىغان چىرايلىق بىر قىزمۇ بار ئىدى. كىشىلەر ئۇنى «مەلىكە» دەپ ئاتىشاتتى. ئاخىرقى بىرى قارىمۇتۇق، پۈتۈن ۋۇجۇدىدىن ئايال مىجەزلىكى چىقىپ تۇرىدىغان ئەر كىشى ئىدى. ئۇ بايىلا ئىشكتىن كىرىپ ئولتۇرغانىدى. پىروگراممىنىڭ مەسخىرە ئوبيېكتى خەۋەرلەردىكى شەخسلەردىن باشقا، يەنە بۇش بىلەن ئىسلام ئەسلىيەتچىلىكى ئىدى.

شۇ كۈنكى خەۋەرنىڭ بىر تېمىسى ئامېرىكا ئەقىل - پاراسەت ئامبىرى قىلغان بىر تۈرلۈك تەكشۈرۈش ئىدى. بۇ دوكلات پاكىستاننى دۇنيادىكى مەغلۇپ بولغان ئون دۆلەتنىڭ توققۇزىنچىسى قىلىپ تىزغانىدى. تەكشۈرۈش نەتىجىسى بىر قاتار كۆرسەتكۈچ سانلارنى ئاساس قىلغان ھالدا چىقىرىلغان بولۇپ، «ئاھالىنىڭ سەرتقا ئېقىشىنىڭ ئاستا خاراكتېرلىك سىجىللىقى» دىن تارتىپ «ئاممىۋى مۇلازىمەتنىڭ داۋاملىق يامانلىشىشى» ھەمدە «سەرخىللار توپىدا بۆلۈنۈشنىڭ پەيدا بولۇشى» غىچە ھەممىسى بار ئىدى. ئالدىنقى يىلىدىكى بۇنىڭغا ئوخشاش دوكلاتنىڭ تەكشۈرۈش نەتىجىسىدە پاكىستان ئوتتۇز

تۆتىنچى ئورۇنغا تىزىلغانىكەن. يىغىن گۇرۇپپىسى ھازىر قانداق قىلىپ دوكلاتنى پىروگراممىا جەريانىدا يىرتىپ تاشلاشنى تەتقىق قىلماقچىدى.

— بىز بىرىنچىلىكىنى تالىشىشماىز كېرەك، — دېدى قارىمۇتۇق ئايال مەجىز ئەر غودۇڭشىپ، — مەن رىقابەتلىشىشتىن بىزار.

يەنە بىر كىشى ھىندىستاننىڭ قانچىنچى ئورۇنغا قويۇلغانلىقىنى سورىدى. ئايال مەجىز ئەر كۆزلىرىنى چىمچىقلىتىپ، ئاستىنقى كالپۇكىنى چىشلىدى.

— بىز نېمە ئۈچۈن ئۇلارنىڭ تېخىمۇ ياخشى، تېخىمۇ ئۇلۇغ دۆلەت ئىكەنلىكىنى قوبۇل قىلالمايمىز؟

ھەممەيلەن قاقاھلاپ كۈلۈشۈپ كەتتى ۋە ماڭا قاراشتى.

— بۇ مېنىڭ تەسەۋۋۇرۇممۇ؟ — دېدى ئاكام، — ياكى ھىندىستاندا سەت ئادەملەر تېخىمۇ كۆپ دېمەكچىمۇ؟

— توغرا ! — دېدى ئايال مەجىز ئەر.

يىغىن مەيدانىدا ھىندىستانلىقلارنىڭ نەقەدەر سەت ئىكەنلىكى توغرىسىدا قىسقا ۋاقىت غۇلغۇلا بولدى، بۇ غۇلغۇلا بولۇپمۇ ھىندىستاننىڭ جەنۇبىغا قارىتىلغانىدى. مەن بىردەم ئاڭلىغاندىن كېيىن، ھىندىستاندىكى ئەڭ چىرايلىق مودېل ۋە ئارتىسلارنىڭ جەنۇبتىن كەلگەنلىكىنى ئېيتتىم.

— ئۇ دېگەن پەرداز قىلغانلىقىدىن، — دېدى ئايال مەجىز ئەر قۇۋلۇق بىلەن، — چىرايلىقلىقىدىن ئەمەس.

تۇيۇقسىز ئۇ مېنىڭ ئاچچىقىم كېلىپ قېلىشى ئېھتىمالىنى ئويلىدى بولغاي، ئۆزىنىڭ ھىندىستانىنى نەقەدەر سۆيىدىغانلىقى، يېقىنىدىلا بارغانلىقىنى ئېيتتى.

— لېكىن، ئۇلارنىڭ ئامېرىكىلىقلارنىڭ كەينىدىن يۈگۈرۈپ يۇرىدىغانلىقى راستلا كۆزۈمگە سىغمايدۇ، — دەپ قوشۇپ قويدى ئۇ ۋە قولىنى كۆكسىگە قويۇپ، ئىتنىڭ ھاسىرىغان ئاۋازىنى دورىدى. ئۇ ئامېرىكا بىلەن ھىندىستاننىڭ يادرو پىلانىنى

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كتاب توربېكىتى
ئىنتېرنېتتىكى بىرىنچى ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ بىرىنچى تورى

تۇرۇۋاتقانلىقىغا دائىر تەسەۋۋۇراتاتتى.

يەنە بىر خەۋەردە ئەسلىيەتچىلەرنىڭ ئېلىپ كەلگەن تەھدىتى سۆزلىنىپ، ئۇلار يىغىلىش ئۆتكۈزۈپ ئەركىنلىككە ئىنتىلىدىغان ياشلارنى جەلپ قىلماقتا، مەقسىتى ئۇلارنى پارتلىتىش ھۇجۇمى قىلىشتا پايدىلىنىش دېيىلگەنىدى.

— ئۇلار بىزنىڭ ئەجەللىك يېرىمىزگە زەربە بەرمەكتە، — دېدى چىرايلىق رىياسەتچى.

— بىز ئۇ يىغىلىشلارغا بېرىپ باققان، — دېدى ئاكام بېشىنى لىڭشىتىپ، — ئەھۋال ئىنتايىن ئېغىر.

ئۇلار ئۆز ھۆكۈمىنى بەك ئېغىر بولۇپ كەتتى دەپ ھېس قىلدى بولغاي، يەنە مەسخىرە قىلىش كويىدا بولمىدى. ئۇلار كۆپ دېگەندەمۇ مۇنداق بىر ئېغىز گەپنى قىلالايتتى: «ئىسلامئاباد، سەن ئەندىشە قىلما، بىراق كاراچى بىلەن لاھۇر پەخەس بولۇشى كېرەك.»

يەنە بىر خەۋەردە ئافغانىستاندا ئون ئامېرىكىلىقنىڭ ئۆلگەنلىكى دېيىلگەنىدى.

— بۇنداق دېسەم سىياسىي جەھەتتە توغرا ئەمەسلىكىنى بىلىمەن، — دېدى ئاكام، — بىراق ناھايىتى ياخشى بوپتۇ!

كۆلكە ئاۋازىدىن كېيىن، گۇرۇپپا قانداق قىلىپ ئامېرىكىنىڭ ئىراق بىلەن ئافغانىستانىنى «ئىشغال» قىلىۋالغانلىقىنى مەسخىرە قىلىشنى تەتقىق قىلىشقا باشلىدى. ئوتتۇرا ياشلىق رىياسەتچى گېئورگې بۇشقا قارشى بىر قېتىملىق سىجىل ھەرىكەتنى داۋاملاشتۇرۇشتا چىڭ تۇرۇش كېرەكلىكىنى ئېيتتى. ئۇلار يەنە بىر ناخشىنى لايىھەلىدى. ناخشا «بۇ دۆلەت زېمىنى» غا تەقلىد قىلىنىپ، «بۇ دۆلەت زېمىنى مېنىڭ زېمىنىم، بۇ دۆلەت زېمىنى سېنىڭكى ئەمەس... ئىراقتىن گۇۋانتانامۇغىچە» دېگەندەك سۆزلەر بىلەن ئۆزگەرتىلدى.

ئاكام بۇ پىروگراممىنىڭ غۇلغۇلا قوزغاۋاتقانلىقىنى ئېيتتى. ئۇنى خۇشال قىلىدىغىنى پىروگراممىدىكى نۇرغۇن لەتىپىلەرنىڭ

مەزمۇنى يوشۇرۇن بولۇپ، تەكشۈرۈش ئاپپاراتلىرى چۈشىنەلمەيدىكەن. مەسىلەن، ھېلىقى چىرايلىق رىياسەتچى يۇقىرى ئاۋازدا:

«كېلىمەن، كېلىمەن، كېلىمەن، مەن كەلمەكچىمەن!» دەپ ۋارقىرايدىكەن، ئارقىدىن تېلېۋىزور ئېكرانىدا يالغاندىن روھلۇق قىياپەتكە كىرىۋالىدىكەن.

ــ لېكىن، سىز مۇۋاپىق ئۇسۇل قوللىنىشىڭىز كېرەك، ــ دېدى بىر كىشى، ــ سىز شۇنداق قىلالامسىز؟

ئايال رىياسەتچى يالغان كۈلۈپ بېشىنى لىڭشىتتى. قارىغاندا ئۇ بىر ئۇلۇغ ئايال ئارتىستەك، ئويۇن ئېھتىياجلىق بولسىلا، ئوتقا كىرىشتىنمۇ يانمايدىغاندەك قىلاتتى. پىروگراممىدىكى نۇرغۇن چاقچاقنىڭ مەنىسى چوڭقۇر بولغاچقا، مەن چۈشىنەلمىدىم، ئۇلارنىڭ بەزىلىرىگە پىروگراممىدىكى ئىجادىيەتچىلىرى ئەنگلىيە ۋە ئامېرىكا ئالىي مەكتەپلىرىدە ئۆگىنىپ كەلگەن ئىپادىلەش ئۇسۇللىرىنى ئىشلەتكەنىدى. ئاكام پىروگراممىنىڭ باشقا رايونلاردىمۇ كۆرسىتىلىشىنى ئۈمىد قىلىدىكەن. روشەنكى، ئۇ ھىندىستانىنىڭ تېلېۋىزىيە ئۇلاپ كۆرسىتىش تورىغا قىزىقىپ قالغانىدى. ئۇ قانداق قارايدىغانلىقىنى سورىدى. مەن بۇنىڭ ئەمەلگە ئاشمايدىغانلىقىنى ئېيتتىم. نۇرغۇن كىشى چۈشىنەلمەيدىغان پىروگراممىنى تارقىتىش تولىمۇ قىيىن ئىدى.

ــ شۇنداق، لېكىن سەندەك ئاز قىسىم تاماشىبىنچۇ؟ ــ دەپ سورىدى ئاكام.

ــ بۇ يەردىكىنىڭ تەسىر كۈچى زور بولمايدۇ.

ھەممەيلەن كېتىپ بولغاندىن كېيىن، كۈتكۈچى بىرنەچچە رومكا پىۋا كەلتۈردى، ئاكام ئىككىمىز بىردەم بىللە ئولتۇرۇپ دۇق. يېقىندا كاراچىدا بومبا پارتلاش ۋەقەسى يۈز بەرگەنىكەن. بومبا پارتلاش كاراچىدا دائىملىك ئىش ئىكەن، بىراق بۇ قېتىمقىسى تېخىمۇ ئېغىر بوپتۇ. پەيغەمبەرنىڭ تۇغۇلغان كۈنى ئۆزىنى

ئۆلتۈرۈۋېلىش تېپىدىكى ھۇجۇم قىلغۇچى بىر سۇئىي مەزھەپنى سىياسىي تەشكىلاتنىڭ دۇئا ـ تىلاۋەت يىغىلىشىغا بېسىپ كىرىپ، ئۆزىنى ئۆلتۈرۈۋېلىش بىلەن بىر ۋاقىتتا، تەشكىلاتنىڭ رەھبىرى بىلەن ئاتمىشقا يېقىن كىشىنى پارتلىتىپ ئۆلتۈرۈپتۇ. پارتلىتىش ۋەقەسى پەيدا قىلغان جىددىي ۋەزىيەت پاكىستاندىكى دىنىي مەزھەپ، تىل ۋە ئېقىم جەھەتتىكى ئىختىلاپ ۋە ئىككىلەمچى ئىختىلاپلارنى ئاشكارىلاپ بېرىپتۇ. ئۇنىڭ مۇرەككەپلىك دەرىجىسىنى ھەتتا پاكىستانلىقلارنىڭ بىلىشىمۇ ئىنتايىن قىيىن ئىكەن. سۇننىي مەزھىپى بىلەن شىئە مەزھىپىنىڭ مەزھەپكە بۆلۈنۈشىدىن باشقا، ھەر خىل سالاھىيەت تېخىمۇ چوڭقۇر قاتلاملىق سالاھىيەتنى ھەمدە شۇنىڭغا مۇناسىپ شەكىللەنگەن سىياسىي پارتىيەلەرنى ئۆز ئىچىگە ئالىدىكەن. ئۇنىڭ ئۈستىگە، سىند ئۆلكىسىنىڭ ئەسلىي ئاھالىلىرى بىلەن مۇھاجىرلار ئارىسىدىكى مۇناسىۋەتمۇ ئىنتايىن جىددىي ئىكەن. مۇھاجىرلار ھىندىستاندىن كەلگەن مۇسۇلمان كۆچمەنلەر بولۇپ، 1947 ـ يىلى بۇ يەرگە كېلىپ ھىندىستان مۇسۇلمانلىرىنىڭ ئارزۇسىدىكى يۇرتىنى ئىزدىگەنىكەن.

※ ※ ※

كاراچى ئىلگىرى ئەنگلىيەگە قاراشلىق شەھەر ئىدى، تارىخى بىر يۈز ئەللىك يىلغا يەتمەيتتى. ئۆتكەن ئەسىرنىڭ 60 ـ يىللىرىغا كەلگەندە، ئۇ سۇپ چوڭ قۇرۇقلۇقىدىكى ئەڭ پاكىز، ئولتۇراقلىشىشقا ئەڭ مۇۋاپىق شەھەرلەرنىڭ بىرى بولۇپ قالغانىدى. شەھەردىكى ياشىنىپ قالغان ئاھالىلەر كوچىلارنىڭ ئەتىگەنده تازىلانغاندىن كېيىنكى قىياپىتىنى ھېلىمۇ ئەسلىيەلەيدۇ. لېكىن، كۆچمەنلەرنىڭ كېلىشى، شۇنداقلا پايتەختنىڭ كاراچىدىن ئىسلامئابادقا كۆچۈرۈلۈشىگە ئەگىشىپ، بۇگۈنكى كۈندە بۇ شەھەر قورالىق جىنايەت ئۆتكۈزۈش، مەزھەپلەر توقۇنۇشى بىلەن تولۇپ كەتكەن، كونا زامانىدىكى

ئەنگلىيە كوچىلىرىمۇ خارابلىككە ئايلانغان. ئەڭ قىستاڭ شەھەر رايونلىرىنىڭ ھەممىلا يېرىدە ۋەيرانە، ئەمما ئېنىق كۆرۈنۈپ تۇرىدىغان كىچىك تىپتىكى ئېلان تاختىلىرى، دورا دۇكىنى، ئاياغ دۇكىنى، ئېلېكتىر ئەسۋابلار ۋە بۇزۇۋېتىلگەن سىم تور دېگەنلەر بار! كونا زاماندىكى ئەڭ چىرايلىق بىنالاردىن بۇگۈنكى كۈندە ئۇلارنىڭ قالدۇقلىرىلا قالغان.

سۇس سېرىق رەڭلىك ئالدى تېمىلا قالغان بىر بىنانىڭ ئالدىدا، تۇڭۇكلەرنى، چىرايلىق يانتۇ پېشايۋاننى، قارىداپ كەتكەن چىش شەكىللىك بېزەك ۋە سالاسۇنلارنى كۆرگىلى بولىدۇ، بىراق كەينىدىكى ھەقىقىي قۇرۇلۇش گەۋدىسى ئاللىقاچان ئۆرۈلۈپ كەتكەن. ئالدى تام خۇددى نىقابقا ئوخشايدۇ، تامدىكى يېرىم يۇمىلاق شەكىللىك دېرىزىدىن قارىغاندا، كاراچىنىڭ ئاسمىنىنى كۆرگىلى بولاتتى. نەپىس قۇرۇلۇشلار ئورۇنلاشقان چوڭ كوچىدا قۇببەلىك ئىمارەت ۋە قوڭغۇراق مۇنارلىرى كۆزگە ناھايىتى ئاز چېلىقمىدۇ. نۇرغۇن ئۆيلەرنىڭ ئىككىنچى قەۋىتى يېرىلىپ كەتكەن پەنەرکىلەر بىلەن بېكىتىۋېتىلگەن. ئەنگلىيەگە بېقىندى بولغان دەۋردىكى شەھەر رايونىنىڭ ئەتراپىغا كاراچىنىڭ مەمۇرىيەت بىنالىرى ۋە مېھمانخانىلار تارقالغان، بۇ ئىمارەتلەر ھەممىسى دېگۈدەك قوپال ھەم پاكار، نۇرغۇنلىرىدا 20 ـ ئەسىرنىڭ 70 ـ يىللىرىنىڭ ئۇسلۇبىدىكى بېتون تاملار ساقلىنىپ قالغان، قارىماققا قەۋىتىنى پەرق ئەتكىلى بولمايتتى، دېرىزىلىرىمۇ يوق ئىدى.

سىنىد كۇلۇبى شەھەرنىڭ مۇشۇ رايونىغا جايلاشقانىكەن، ئاياللارنىڭ كۇلۇبتىكى بىلىيارتخانا ۋە مەيخانىغا كىرىشىگە رۇخسەت قىلىنمايدىكەن، بۇنىڭغا ھەرگىز ئىسلام دىنى سەۋەبچى ئەمەس، بەلكى مۇستەملىكە مەزگىلدىكى كونا بەلگىلىمىگە رىئايە قىلىنىدىكەن. ئۆينىڭ تورۇسى بەك ئېگىز بولۇپ، يورۇقلۇق ساڭگىلاپ تۇرغان پەردىدىن شۇڭغۇپ كىرىپ، يېشىل رەڭلىك ئۇستەلنى يورۇتۇپ تۇراتتى. فورما كىيگەن كۇتكۇچىلەر ئۆيدە

موكىدەك چېپىپ يۈرەتتى. ئۇلار كۆلۈب ئەترابىغا ۋەسكى ۋە سودا سۈيى ئەكېلىپ بېرەتتى، تامغا ئوۋ غەنىيمەتلىرى ئېسىپ قويۇلغانىدى. ھاۋادىن كاۋاپنىڭ ھىدى تارقىلاتتى. گۈللۈكتىكى چىراغ يورۇقىدا شارقىراتمىغا ئوخشايدىغان قىزىل رەڭلىك راۋاقنى كۆرۈپ قالدىم.

مەن كاراچىغا كەلگەندىن كېيىن ئۇ يەرگە ئاكام بىلەن نەچچە قېتىم بارغانىدىم. بىز بىرنەچچە تىجارەتچى بىلەن بىللە ئۆينىڭ سىرتىدا بىر يۇمىلاق ئۈستەلنى چۆرىدەپ ئولتۇردۇق.

— مەن بىر كۈنى سېنى ئايرودۇرۇمدا كۆرۈپ قالدىم، — دېدى يېپەك كۆڭلەك كىيگەن قاۋۇل بىر ئەر يېنىدىكى ئەرگە.

— مەن ئۇ يەرگە بېرىپ باقمىغان، — دېدى ھېلىقى كىشى. ئۇ ئېگىزرەك، تەمكىنرەك ئىدى.

— شۇ چاغدا سەن ئايروپىلانىنىڭ بىرىنچى دەرىجىلىك بۆلمىگە ئولتۇرۇپ دۇبەيگە مېڭىپتىكەنسەن.

— ياق.

— سەن ئايروپىلانغا ئولتۇرۇپ يىراققا سەپەر قىلغىنىڭدىن ئاغرىندىڭ، يەنە ھېسابات-كىتابقا توقۇز يۈز مىليون بارلىقىنى ئېيتتىڭ، — گەپ تەشكەن ئەركىشى ئۇنىڭ گاڭگىراپ قالغانلىقىنى كۆرۈپ قاقاھلاپ كۈلدى، — چاقچاق قىلىپ قويدۇم، بۇرادەر! — دېدى، ئاندىن مەخپىيەتلىكنى ساقلايدىغان قىياپەتكە كىرىۋالدى. ئۇلار تىجارەتنىڭ گېپىنى قىلىشقا باشلىدى. مەن ئۇنىڭ: «سەن مېنى ئىزدەپ كەلگەندە غەرق مەست بولۇپ كەتكەنىدىم، بىراق سەن ئەستايىدىل بولساڭ، ئون ئوچ مىليوندىن پۇتۇشسەك بولىدۇ» دەۋاتقانلىقىنى ئاڭلاپ قالدىم.

بىرنەچچە ئاخشامدا كۆلۈب تېخىمۇ قىزىق پائالىيەتلەرنى ئۈيۇشتۇردى. ئۇلار بىر مەيدان كاسابلانكا تانسا كېچىلىكى ئۆتكۈزدى. قاراڭغۇ ئۆيدە سەھنە چىرىغى تاملارغا قىزىل، يېشىل ۋە ھال رەڭلىك تۇرلۈك شەكىللەرنى چۈشۈرۈپ تۇراتتى. ئاق كىيىم، قىزىل بۆك كىيگەن مۇلازىملار ئۇياقتىن ـ بۇياققا

چېپىپ يۈرۈپ، قارا يوپكا كىيگەن قىزلار ۋە قورساق سالغان ئەرلەرگە مۇلازىمەت قىلماقتا ئىدى. تورۇسقا يېقىن بىر قەۋەت ئەينەك توسۇقتىن كۇتۇپخانىغا ئوخشايدىغان بىر يەرنى كۆرگىلى بولاتتى. ئۇ چوڭ كۇتۇپخانىغا ئەمەس، بەلكى مەكتەپنىڭ كۇتۇپخانىسىغا ئوخشايدىغان بولۇپ، ماڭا ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ تانسا يىغىلىشىغا كېلىپ قالغاندەك تۇيغۇ بەردى. بوللۇۋدنىڭ مودا بولۇۋاتقان بىر ناخشىسى تەكرار - تەكرار قويۇلماقتا ئىدى، ئۇنىڭغا ئەگىشىپ ئورنىدىن تۇرغان كىشىلەر ھەر قېتىمدا تانسا سورۇنىغا لىققىدە تولۇپ تۇراتتى.

مەن يېقىندا كۆرۈشكەن بىر نەۋرە سىڭلىم مۇزىكىغا كەلتۈرۈپ توۋلىماقتا ئىدى: «قىز ئۇنىڭغا قىلدى ئوچ قېتىم ھوجۇم، بىر قېتىم ئۇنىڭ كۆڭلىكىنى يىرتىۋەتتى، يەنە تېخى يولگارى زەنجىرىنى ئېگىۋەتتى. ئۇلارنىڭ ئائىلىسى choodas!» ئۇنىڭ دەۋاتقىنى ئاكىسىنىڭ خوتۇنى ئىدى، بىراق مەن «choodas» دېگەن سۆزگە قىزىقىپ قالدىم، بۇ سۆزنىڭ «قارا ئالۋاستى» دېگەندەك مەنىسى بولۇپ، تۆۋەن سالاھىيەتلىك سىنىپ دېگەننى بىلدۈرەتتى. لېكىن، ئىسلام دىنىدا تائىپە پەرقى بولمايدۇ. قېرىنداشلىرىمغا ئوخشاشلا، بۇ نەۋرە سىڭلىم تەرىپىدىن خالىغىنىچە ئىشلىتىلگەن بۇ سۆز ئۇلارنىڭ پۈتكۈل ئۆسۈپ يېتىلىش جەريانىغا ھەمراھ بولغانىدى. بارلىق پاكىستانلىقلارنىڭ بۇ سۆزگە قارىتا ھېسداشلىقى بار ئىدى، بىراق نۇرغۇن كىشى ئۇنىڭ كېلىش مەنبەسىنى، تائىپە تۈزۈمىنى كۆرسىتىدىغانلىقىنى بىلمەيتتى. ھىندىستاندىن كەلگەن دەپ قارالمايدىغان بارلىق نەرسىلەرنىڭ ئىچىدە، بۇ سۆز شۇلارنىڭ پەقەت بىرىلا ئىدى. ھەممەيلەننى تانسا سورۇنىغا باشلاپ كەلگەن ھېلىقى ناخشىمۇ شۇنىڭغا ئوخشاش ئىدى.

ھالبۇكى، پاكىستانلىقلارغا بۇ ئورتاقلىقلار ۋە كۆپ مەنبەلىك ھىندىستانغا مۇناسىۋەتلىك ئەسلىمىلەرنى قوبۇل قىلدۇرۇش ھەرگىز ئاسان ئىش ئەمەس ئىدى. بۇ ئورتاقلىقلار بىلىنەر -

بىلىنمەس ھالدا مەھرۇم بولغان بەزى نەرسىلەردىن بېشارەت بېرىپ تۇراتتى. پاكىستانىنىڭ ئىسلام سالاھىيىتىنى تەرغىب قىلىش ئۇسۇلى ئىرانىنىڭ سىياسىيىسىغا ئوخشىمايدۇ. غەيرىي مۇسۇلمانلارنى ساپلاشتۇرۇش ۋە ئاھالە يۆتكەش بۇ يېڭى دۆلەتنىڭ غايىسىنى ئىشقا ئاشۇرۇش يولى، ئۇلۇغ مومام شۇ كىشىلەرنىڭ بىرى. ھالبۇكى، يەنە بىر تەرەپتە، ھىندىستان يەنىلا بۇرۇنقىدەك كۆپ مەنبەلىكلىكنى ساقلاپ كەلمەكتە، ئۇ پاكىستانغا مۇتاناسىپ ھىندى دىنى مۇخلىسلىرى توپىغا چۈشۈپ قالمىدى، ھىندىستانىدىكى مۇسۇلمانلارنىڭ سانىمۇ پاكىستانىنىڭكى بىلەن تەڭ، ھەتتا ئۇنىڭدىنمۇ كۆپرەك ئىدى.

بومباينىڭ كىنوچىلىقى ھىندىستان كۆپ مەنبەلىكىنىڭ كۆچلۈك پاكىتى. كىنوچىلىق كەسپىدە نۇرغۇن مۇسۇلمان كىنو چولپانلىرى بار، بۇ ساھەنىڭ ھاياتىي كۈچىنى ساقلاۋاتقان ھىندى تىلىمۇ نۇرغۇن ئوردۇچە سۆزلۈكلەرنى قوبۇل قىلغان. پاكىستان ھۆكۈمەت دائىرىلىرى بۇنداق كىنولارنى چەكلەپ تۇرسىمۇ، بىراق «غەيرىي ھۆكۈمەت يوللىرى» بار. ئاكامنىڭ ھېلىقى ئايال مىجەز دوستى چۈشەندۈرۈپ مۇنداق دېدى:

ــ ھىندى تىلىدىكى كىنولار جۈمە كۈنى ھىندىستاندا قويۇلسا، شەخسىي يوللار ئارقىلىق شۇ كۈنى كەچتە كاراچىدا كۆرگىلى بولىدۇ، شۇ كۈنى كەچتە!

بۇ پاكىستانلىقلارنىڭ ھەر كۈنى ئۆيىدە ھىندىستان كىنولىرىدىن بەھرە ئالالايدىغانلىقىدىن دېرەك بېرىدۇ. پاكىستانىنىڭ ئىلگىرىدىكى شانلىق كىنوچىلىقى ئاللىقاچان غايىب بولدى. بىر قاتار دۆلەت تىراگىدىيەلىرى ئۇنى ۋەيران قىلدى: شەرقىي پاكىستان بۆلۈنۈپ بېنگال دۆلىتىگە ئايلانغاندا تاماشىبىنلارنىڭ يېرىمى يوقاپ كەتتى، 20 ـ ئەسىرنىڭ 70 ـ يىللىرى ئىگىلىكنى دۆلەت ئىختىيارىغا ئېلىش يولغا قويۇلدى، يەنە 20 ـ ئەسىرنىڭ 80 ـ يىللىرىدىكى ئىسلام تەكشۈرۈش تۈزۈمىمۇ بار ئىدى.

— بۇرۇن بىزنىڭ بىر مىڭ بەش يۈز كىشىلىك كىتوخانىلىرىمىز بار ئىدى، — دېدى ئاكامنىڭ دوستى قاتتىق غەزەپلىنىپ، — ھازىر ئاران ئىككى يۈز كىشىلىك ئورۇنلا قالدى.

ئۇ دىنىڭ پاكىستاننى بارغانسېرى قىسۇېتىشىدىن قاتتىق ئەنسىرەيدىكەن.

— پەنجاب بىلەن سىندتا، — دېدى ئۇ، — تەسەۋۋۇپچىلىق مەدەنىيىتىمىز بىزنى قۇتقۇزۇۋېلىشى مۇمكىن، بىراق مەن غەربىي شىمال چېگرادىكى ئۆلكىلەر ۋە بەلۇچىستان ئۆلكىسىدىكىلەردىن ئەنسىرەيمەن. ئۇلار بۇ يەرگە يامراپ كېلىشى مۇمكىن. ئەگەر ئۇلارنىڭ زەربىسى بولمايدىغان بولسا، تەسەۋۋۇپچىلىق مەدەنىيىتى بىزگە چوڭقۇر يۇققان، بۇ يەردىكى مەدەنىيەتنىڭ كۆپ خىللىق خاراكتېرىمۇ بىزنى قۇتقۇزغان بولاتتى.

— سىز مۇسۇلمانمۇ؟

— بۇ كىمنىڭ ئېنىقلىما بېرىشىگە باغلىق.

— سىزنىڭ ئېنىقلىمىڭىزغا ئاساسلانغاندىچۇ؟

— ھە، مەن ئۆزۇمنىڭ دۇئاسىنى ئوقۇيمەن، ئاللادىن ماڭا لاتارىيەدە ئۇتۇشۇمغا ئىمكانىيەت بېرىشىنى تىلەيمەن. كىشىلەر بۇنى قىمار دەيدۇ، بىراق مەن: «ئاللاغا رەھمەت» دەيمەن، — ئۇ بايا دېگەنلىرىنى يادىغا ئالغاندەك قوشۇپ قويدى، — مەن بۇنى ئۇلارنىڭ LMC بولغانلىقى، نۇرغۇن گۇناھ ئۆتكۈزگەنلىكىدىن دەپ بىلىمەن.

«LMC» ئوتتۇرا، تۆۋەن قاتلامنى كۆرسىتىدۇ، پاكىستاندىكى بايلار دائىم مۇشۇ سۆز بىلەن مەزكۇر دۆلەتتە باش كۆتۈرۈۋاتقان، دىنىي ئېڭى قويۇق بىر توپنى كۆرسىتىدۇ. ئۇنىڭ گەپ-سۆزلىرى ئۆتكۈرلەشتى. گەپنى كەسكىن قىلىشى ئۇنىڭ ئەقىللىكلىكى بىلەن بىللە، رەھىمسىزلىكىنىمۇ ئاشكارىلاپ بەردى.

— جىنايەت، — دەپ سۆزىنى داۋاملاشتۇردى ئۇ، —

كىشىلەرنىڭ دىققىتىدىن ياردەم ئىزدىشىدىكى سەۋەب. نۇرغۇن باينىڭ پۇلى قانۇنسىز يوللار بىلەن جۇغلانغان، ئۇلارنىڭ ۋۇجۇدىدا گۇناھ بار.

پاكىستاندا چىرىكلىك توغرىسىدىكى گەپ ـ سۆزلەرنى دائىم ئاڭلىغىلى بولىدىكەن، ئىلگىرى مەن چىرىكلىك دېگەن تەسەۋۋۇرنىڭ پايدىلىنىدىغان ئوبيېكتقا ئايلىنىپ قالىدىغانلىقىنى زادىلا ئويلاپ باقماپتىكەنمەن. كېيىنكى سەپەرمدە يەنە بۇ ئىككىسىنى بىرلەشتۇرۇۋالىدىغان نۇرغۇن ياشلارنى ئۇچراتتىم.

ــ سىزنىڭ ئاپىڭىز شىك دېنى مۇرىتى، ــ دېدى ھېلىقى ئايال مىجەز ئەر سۆزىنى داۋاملاشتۇرۇپ، ــ لېكىن شىك دىنىنىڭ مۇقەددەس كىتابى «گۇرۇ گرانت ساھىب» نىڭ ئاتمىش پىرسەنت مەزمۇنىنى بابا فاريدنىڭ يازغانلىقىنى بىلەمسىز؟

فاريد 12 ـ ئەسىردىكى بىر سوپىزم مىسسىيونېرى ئىدى، ئۇنىڭ ماقالىلىرى شىك دىنىنىڭ مۇقەددەس كىتابىغا كىرگۈزۈلگەن، لېكىن ئاكامنىڭ دوستى ئۇنىڭ ئەسەرلىرىنىڭ سان نىسبىتىنى كۆپتۇرۇۋەتتى.

ــ سەۋر ـ تاقەت قىلىش ! ــ ئايال مىجەز ئەر ئۇشقىرتىپ قويدى، ــ سەۋر ـ تاقەت قىلىش ! ئاشۇ مەزگىلدە ئەسلىدە بىر قېتىملىق گۇللىنىشنىڭ شاھىتى بولغىلى بولاتتى، ھەممىسى مۇشۇ ئاق تەنلىكلەر تۈپەيلىدىن، ھەممىسى ئۇلارنىڭ سەۋەبىدىن بولدى.

بۇ ئاق تەنلىكلەر بىزگە ياخشىلىق ئەكەلمەپتۇ. «بۇ ئاق تەنلىكلەر» نىڭ كەتكىنىگە ئاتمىش يىلچە بولغاندىن كېيىن، ئۆزى ئۇستىدە قايتا ئويلىنىش ئارقىلىق بۇنداق ئاجىز سەۋرچانلىقىنى بايقاپتۇ. لېكىن، بۇنىڭ ئۆزى ئاشۇ ئاق تەنلىكلەرنى ئەيىبلەشنىڭ يېتەرلىك سەۋەبى بولالمايتتى. ئۇ بۇ ئاق تەنلىكلەر دۇنياسىنىڭ ھىندىستان مۇسۇلمانلىرىغا شۇ قەدەر

قاتتىق دەخلى ـ تەرۇز قىلغانلىقىنى، غەيرىي مۇسۇلمانلارغا بولسا تېگىپمۇ قويمىغانلىقىنى چۈشەندۈرۈپ بېرەلمەيتتى. بۆلۈنۈشتىن ئىلگىرىكى ھىندىستانغا ئالاھىدە ھېسسىياتىم بولغاچقا، ئۇ تەسۋىرلەپ بەرگەن، «گۈللىنىش» نىڭ شاھىتى بولالايدىغان ئاشۇ مەزگىل مېنىڭمۇ ئىنتىلىشىم ئىدى ــ قىسقا ۋاقىت ئىچىدە ئىككى ئوخشىمايدىغان ئاھالىنىڭ ئاغزىدىن بۇ سۆزنى ئاڭلاپ قاتتىق ئەجەبلەندىم ــ لېكىن ئاكامدەك ئادەممۇ دېنىي مەكتەپتە ئاغزىدىلا شەھەر ئالسا، خىيالدىكى گۈللىنىشنى قانداقمۇ ئىشقا ئاشۇرغىلى بولىدۇ؟

يىغىلىش ئاخىرلاشتى. كۆك ۋە قوڭۇر رەڭلىك فورما كىيگەن ئەر كىشىلەر ئۆيگە كىرىپ خۇددى ئادەملەرنى نازارەت قىلغاندەك تازىلىق ئىشىنى نازارەت قىلدى. قورسىقى تومپىيىپ چىققان پاكار ئەرلەر ــ «بۇ دۆلەتنىڭ بۆلۈنۈشىدىكى سەرخىللار توپى» قارا يوپكا كىيگەن قىزلارنى قولتۇقلاپ سەنتۇرۇلگىنىچە ئىشكتىن چىقىپ كەتتى. بىرنەچچە مۇلازىم ئاق كىيىمنى سىلىۋېتىپ، قولىغا لاتىنى ئالدى، ئۇلار بايىاتىن تاقىر بېشىنى يېپىپ تۇرغان قالپاقلىرىنى ئەمدى قولىغا ئېلىۋېلىشقانىدى. خۇددى كىچىك ۋاقىتىمدىكى تۇغۇلغان كۈن يىغىلىشى ئاخىرلاشقان چاغدىكىدەك، بىر خىل غۇۋا مەيۇسلۇك ۋۇجۇدۇمغا يامراشقا باشلىدى. ھەممەيلەن كەتكەندىن كېيىن، ئاق ساڭى كەمزۇل كىيگەن بىرنەچچە دۇمچەك موماي كىرىپ كەلدى. ئەتراپىنى كېچە قاراڭغۇلۇقى قاپلىغانىدى. چىرايىدىن ھارغىنلىق چىقىپ تۇرغان مومايلار شازا ۋە كىچىك سۇپۇرگىلەرنى كۆتۈرۈپ كىرىپ چېقىلغان ئەينەك ۋە تاماكا قالدۇقلىرىنى تازىلىدى.

※ ※ ※

مەن كاراڭچىغا كەلگەندىن كېيىن، تېزلا ئۆگەي ئاپامغا تېلېفون ئۇردۇم. ئۇ مېنى ئىلگىرىكىدەكلا قىزغىن قارشى

ئالدى، يەنە سىند ئۆلكىسىنىڭ ھاۋا تېمپېراتۇرىسى يۇقىرىراق بولغىنىدىن باشقا، تولىمۇ رومانتىكىلىق جاي ئىكەنلىكىنى ئېيتتى. بىز بەزى يەرلەرنىڭ بازارلىرى ۋە مەن ئېكسكۇرسىيەمىز قىلماقچى بولغان دۇئا ـ تىلاۋەتخانىلارنىڭ گېپىنى قىلىشقاندىن كېيىن، ئۇ:

ـــ دادىڭىزغا تېلېفون قىلىڭ، ـــ دېدى.

ـــ ماقۇل، ـــ دەپ جاۋاب بەردىم مەن، بىراق شۇ ھامان ئەنسىرەشكە باشلىدىم.

ـــ ئۇنداق قىلماڭ، ئۇنىڭغا تېلېفون قىلىڭ، ـــ دەپ چىڭ تۇردى ئۆگەي ئاپام.

سۆزلىشىشتىن ئىلگىرى نېمىلەرنى دەيدىغانلىقىمنى كۆڭلۈمگە پۈكۈۋېلىپ ئاندىن دادامنىڭ تېلېفون نومۇرىنى باستىم. ئۇ ھېچقانداق گەپ قىلمىدى، دوستانىلىقىنىمۇ ئىپادىلىمىدى. مەن ئۇنىڭغا ئىراندىكى كەچۈرمىشلىرىمنى ھەمدە پاكىستاندىكى ساياھىتىمنىڭ پىلانىنى ئېيتتىم.

بۇلتۇر دادامنىڭ خېتىنى تاپشۇرۇۋالغاندا، پاكىستان توغرۇلۇق ھېچنېمىنى بىلمەيتتىم، ئىسلام دىنى ھەققىدە بىلىدىغانلىرىم بەكلا ئاز ئىدى. ھازىر پاكىستانىنى ساياھەت قىلىش ئارقىلىق دادام خېتىدە ئوتتۇرىغا قويغان ئىككىنچى خىرىسقا جاۋاب بەرمەكچى بولدۇم، گەرچە بۇ ئىككى خىل خىرىسنىڭ «پاكىستاننىڭ مىللىي روھى» نى چۈشىنىشتىن ئىبارەت ئىنتايىن مۇھىم بىرلىشىش نۇقتىسى بولسىمۇ. شۇنىڭدىن كېيىنكى بىر ئاي ئىچىدە، مەن جەنۇبتىن شىمالغا سەپەر قىلىپ، پاكىستاننى چۈشىنىش ئۈمىدىدە بولدۇم. بۇنداق قىلسام، ئۆزۈم بىلەن دادامنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى پەرقنى چۈشىنىشىمگە ياردىمى تېگىدۇ دەپ بىلەتتىم. مەن ھىندىستاندىكى ئۆسۈپ يېتىلىش جەريانىم ۋە بۇ يەتتە ئايدىكى ئىسلام دۇنياسىدا سەپەر قىلىش جەريانىدا بىر ۋېيىن دىياگراممىسى، مەسىلەر توغرىسىدا بىر توپلامنى ۋۇجۇدقا

چىقارغانىدىم. بۇ مەسىلىلەر ئىچىدە، 1947 - يىلى ھىندىستاندىن بۆلۈنۈپ چىققان پاكىستان دەل ھىندى تىلىدىكى ئىسلام دىنىنىڭ كۆپەيتمە توپلىمى ئىدى.

دادام ساياھەت پىلانىمنى ئاڭلىغاندىن كېيىن، ھەم سوئال سورىمىدى، ھەم باھامۇ بەرمىدى. تېلېفونىنى قويۇۋېتىشنىڭ ئالدىدا، ئۇ:

— يارىدىمىگە ئېھتىياجلىق بولۇپ قالساڭ، ماڭا تېلېفون بەرگىن، — دېدى.

مانا بۇ دادام بىلەن قىلىشقان گەپلەرنىڭ ھەممىسى.

تۇنجى قېتىم كۆرۈشكەندىن كېيىن تۆت يىل ئۆتتى — ئاشۇ خەتتىن كېيىن، ئۇ يەنىلا جىم بولۇۋېلىشنى تاللىۋالدى — مەن ئاخىر ئاتا - بالا مۇناسىۋىتىمىزنىڭ سۇسلۇقىنى ھېس قىلىپ يەتتىم.

ئۇيغۇر كتاب توربېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى
www.uyghurkitap.com

قارىغۇلارچە باتۇرلۇق

2002 ـ يىلى يازدا مەن چېگرادىن ئۆتكەندە ئاپامنىڭ دوستىنىڭ ئوغلى يەنە بىر تەرەپتە كۆتۈۋالدى. مەن ئۇنى تونۇۋالدىم، ئۇ ماشىنىسىنىڭ يېنىدا تۇراتتى، بەدىنىگە چىڭ يېپىشىپ تۇرىدىغان پادىچى ئىشتىنى ۋە كۆڭلەك كىيىۋالغان، بېشىغا چاچ يېيىلمى سۈرگەن، نۇر قايتۇرغۇچ كۆزئەينەك تاقىۋالغانىدى. بىز ئۇنىڭ ماشىنىسىغا ئولتۇرۇپ چېگرادىن ئايرىلدۇق، ماشىنىنىڭ ھاۋا تەڭشىگۈچى ئوچۇق ئىدى. كۆز ئالدىمىزدا يېيىلىپ ياتقان بۇ دۆلەت ئۆتمۈشتە ھىندىستاندىكى مۇسۇلمان ئاھالىلەر رايونى بولۇشى مۇمكىن: لايدىن ياسالغان تۇرخۇن، قانالدىكى سۇدا ئۈيناۋاتقان بالىلار، كۆجۈم مەھەللىلەر، تاملارغا ئوچۇق رەڭدە يېزىلغان ئوردۇچە خەتلەر. بۇ كۆرۈنۈشلەر بەكلا تونۇشلۇق بولۇپ، كىشىنى ئىختىيارسىز ھىندىستان چېگراسى ئىچىدە كۆپ خىل كۆرۈنۈشلەرنى كۆرۈشكە ئىنتىزار قىلاتتى. لېكىن، ئىنتىزار قىلغان كۆرۈنۈشلەر خىلىغچە پەيدا بولمىغانلىقتىن، كۆڭلۈمدە بىر خىل تەشۋىش پەيدا بولدى. دەرھەقىقەت، بۇ يەر پەقەت مۇسۇلمانلار ئۇچۇنلا تەسىس قىلىنغان ھىندىستان ئىدى.

كۆرۈش سېزىمىمنى تەڭلىكتە قويغان يەنە بىر ئامىل ئايالالارنىڭ يوقلۇقى بولدى. چېگرانىڭ يەنە بىر تەرىپىدە ئايالالار ۋېلىسىپىت مىنەلەيتتى ــ پەنجابتا يەنە ئۇزۇن چاچلىق ئايالالار سكوتېرس ياكى ئاپتوماتىك ۋېلىسىپىت مىنەتتى ــ بۇ يەر قەتئىي ئوخشىمايدىكەن، كىشىلەر توپلاشقان قىستا ـ قىستاڭ يەرلەردە يۈزلىگەن، مىڭلىغان ئەرلەرنى كۆردۇم، نۇرغۇنى چېگرا

ئەمەلدارلىرىنىڭكىدەك ساری كەمزۇل كىيىدىكەن، ئەرلىك جاسارىتىمۇ كۆچلۈك ئىكەن، لېكىن ئاياللارنى ناھايىتى ئاز كۆرگىلى بولىدىكەن. كۆرگىلى بولغان تەقدىردىمۇ، باشقا ئاياللار بىلەن ھەمراھ بولۇپ، بىردەم توختىغۇدەك بوش ۋاقتى يوقتەك، مەقسەتلىك ھالدا مەلۇم بىر يەرگە ماڭغان ياكى ئېرى بىلەن بىللە سىرتقا چىققان ئاياللارنى كۆرگىلى بولىدىكەن. ئاپتوبۇس بېكىتىدە ئاپتوبۇس ساقلاۋاتقان ياكى ئىشقا كېتىۋاتقان ئاياللار يوق ئىكەن. باغچىدا ئەركىشىلەر بىلەن قۇچاقلىشىپ سۆيۈشۈۋاتقان ياكى بىكارچىلىقتا ياخشى ھاۋادىن بەھرە ئېلىۋاتقان ئاياللارمۇ يوق ئىكەن. ئۇلارنىڭ مەۋجۇتلۇق تۈيغۇسى ئىنتايىن ئاجىز ئىكەن.

ماشىنا ھىندىستان بىلەن پاكىستان بۆلۈپ ئىدارە قىلىنغاندىن كېيىن بەرپا بولغان لاھۇر شەھەر رايونىغا كىردى. مەن بۇ يەرنىڭ دېھلى بىلەن نۇرغۇن ئوخشاشلىق تەرەپلىرىنىڭ بارلىقىنى ھېس قىلدىم: ئوت ـ چۆپ ۋە دەل ـ دەرەخلەرنى چاڭ ـ توزان باسقان، سوزۇلۇپ ياتقان ئاسما كۆۋرۈكلەر جەمجەت ئاھالىلەر رايونلىرىنى بىر ـ بىرىگە تۇتاشتۇرۇپ تۇرغان بولۇپ، دېھلىنىڭ ئىزنالىرى ھەممە يەردە كۆزگە چېلىقىپ تۇراتتى.

ئەمدى مەن نۇسېنىڭكىگە بېرىشىم كېرەك ئىدى، ئۇ ھەم ئاپامنىڭ، ھەم دادامنىڭ دوستى ئىدى. ئۇنىڭ ئۆيى بىر ئاساسىي كوچىدا، ئاقارتىلغان چوڭ ئۆي ئىدى. ئۆيىنىڭ باشقۇرۇلۇش ئۇسۇلى ھىندىستاندىكى نۇرغۇن شەھەر ـ بازارلاردىكى يەرلىكلەرنىڭكىگە ئوخشاش، نۇرغۇن خىزمەتكارى بار ئىدى، كېچە ـ كۈندۈز يېمەك ـ ئىچمەك بىلەن تەمىن ئېتىلەتتى، چۈشتىن كېيىنكى دەم ئېلىش ۋاقتى بەك ئۇزاق بولاتتى، ئومۇمەن ئۆيدىكىلەر كىرىپ ـ چىقىپ تۇراتتى. نۇسېنى كۆرگىنىمدە، ئۇنىڭ قىزغىن، مېھماندوست ئايال، لېكىن كۆڭلىدىكىنى بىلگىلى بولمايدىغان ئايال ئىكەنلىكىنى بايقىدىم. ئۇنىڭ تېرىسى سىلىق، زەڭگەر كۆزلىرى چاقناپ تۇراتتى.

www.uyghurkitap.com

يۇزىدىكى قورۇقلار ئۇنىڭ پەيدىنپەي چارلىشىۋاتقان چاچلىرىغا ئوخشاش، ئىلگىرىكى گۈزەللىكىنى تەكىتلەپ تۇراتتى. ئۇ دادام ئارقىلىق ئاپامنى تونۇغانىكەن، ئەمما ئۇلار ئايرىلغاندىن كېيىن، دوستلۇقى ئۈزۈلۈپ قالماپتۇ. ئۇنىڭ مېنى دادام بىلەن كۆرۈشتۇرگۈسى بار ئىكەن، يەنە ماڭا ئەگەر دادام ئۆزىنىڭ ماڭا ياردەم بەرگەنلىكىنى بىلىپ قالسا، چوقۇم قاتتىق خاپا بولىدىغانلىقىنى ئېيتتى.

— ئالدى بىلەن مېنىڭ ئونىڭغا تېلېفون بېرىشىمنى خالامسىز؟ — دېدى نۇسې. ئۇ چاينى بىر ئوتلىدى، كۆزلىرىدە هاياجان ئۇچقۇنلىرى چاقناپ تۇراتتى.

— ياق، ياق، ياق، نۇسې، هەرگىز ئۇنداق قىلماڭ. بۇ ئىش تۈيۇقسىز هۇجۇم بولۇشى كېرەك، بولمىسا ئۇنىڭ كەينىگە يېنىۋېلىش پۇرستى بولۇپ قالىدۇ. بۇ بەك مۇهىم، مەن ئۇچۇن ياخشى.

— توغرا، مەنمۇ شۇنداق ئويلىغان.

مەن ئەسلىدە دادامنىڭ ئۆيىگە ئۇدۇل بېرىشنى، ئاندىن ئۆزۈمنى تونۇشتۇرۇشنى كۆڭلۈمگە پۈككەنىدىم، ئەمدى بۇ نىيىتىمدىن ۋاز كەچتىم. بۇ پۈتۈنلەي مۇۋاپىق بولمايتتى: ئۆيدە نۇرغۇن خىزمەتكار، مېهمان ۋە ئائىلە ئەزالىرى بار، مەن ئېرىشمەكچى بولغان نەتىجىگە يېتىشىم تولىمۇ قىيىن ئىدى. مەن دادامنىڭ ئۆيىگە كىرگەن تەقدىردىمۇ، ئۆيگە لىق تولغان كىشىلەر ئالدىدا ئېيتالايدىغان بىردىنبىر تونۇشتۇرۇش سۆزۈم دۇدۇقلاپ تۇرۇپ دەيدىغان «مەن ئاتىش تاسىر» دېگەن بىر جۈملە سۆز. ئەسلىدە مەن تېخى ئۆز بېشىمچىلىق قىلىپ ئىسمىمنى يوشۇرۇپ دادامنىڭ بىر كەچلىك زىياپىتىگە قاتنىشىنىمۇ نىيەت قىلغانىدىم. مەن ئۇنىڭ بىلەن ئۇزاق سۆزلىشىمەن، ئاندىن ئۇ مېنىڭ ئۆز ئوغلى ئىكەنلىكىنى بىلىدۇ دەپ ئويلىغانىدىم. بۇ خىيالىم دەسلەپتە بەك غەلىتە بىلىندى، لېكىن شۇنداق بولسىمۇ بۇلار مېنىڭ بالا ۋاقتىمدىن تارتىپ تۇنجى

قېتىم دادام بىلەن كۆرۈشكەندىكى ئەھۋاللار ھەققىدە قىلغان تەسەۋۋۇرلىرىم بولۇپ، خۇددى ئاجايىپ - غارايىپ كىنوغىلا ئوخشايتتى.

رېئاللىق بىلەن تەسەۋۋۇر ئۆزئارا زىت بولۇپ قالدىكەن، ئاخىر مەن ئۆزۈمنىڭ دادامغا يەنە بىر قېتىم تېلېفون ئۇرۇشۇم كېرەكلىكىنى تونۇپ يەتتىم، بۇ قېتىممۇ ئاۋۋالقىدەكلا مەغلۇبىيەتكە ئۇچرىشىمدىن قورقاتتىم. تېلېفون ئۇرۇشنى ئويلىغىنىمدا، مېنى بىر خىل چوڭقۇر ئۇمىدسىزلىك تۇيغۇسى چۇلغىۋالدى. مەندە بىر خىل خۇراپىي خىيال بار بولۇپ، ئالدىنقى قېتىم ئۇچرىغان تەلەيسىزلىكىم بۇ قېتىملىق ھەرىكىتىمگە توسالغۇ بولۇپ قالىدىغاندەك تۇيۇلاتتى. لېكىن، بۇنىڭدىن باشقا ئامالىم يوق ئىدى. بىر قارارغا كەلگەندىن كېيىن، ياقا يۇرتتىكى ناتونۇشلۇق تۇيغۇسى مېنى يەنە بىر قېتىم ئورنۇالدى. ئون تۆت سائەتلىك سەپەرنى بېشىمدىن ئۆتكۈزۈپ، زادىلا كۆرۈشۈپ باقمىغان بىر كىشىنىڭ ئۆيىدە تۇرۇپ تېلېفون ئۇرماقچى بولۇۋاتىمەن، بەلكىم كىشىنى مەيۇسلەندۇرىدىغان ئاقىۋەتكە قېلىشىم مۇمكىن.

مەن قەتئىي نىيەتكە كەلگەندىن كېيىن، بىۋاسىتە سەزگۈم ماڭا ئىمكانقەدەر تېز ھەرىكەت قىلىشىمنى، ئىمكانقەدەر بارلىق توسالغۇلاردىن ئۆزۈمنى چەتكە ئېلىشىم كېرەكلىكىنى ئېيتتى.

مەن بىر باھانە تېپىپ، ئۆي ئىگىسىدىن ئۆيگە قايتىپ ئارام ئېلىپ تۇرسام بولىدىغان - بولمايدىغانلىقىنى سورىدىم.

— ھە، ئەلۋەتتە بولىدۇ، سىز چوقۇم ھېرىپ كەتتىڭىز، بېرىپ ئارام ئېلىڭ. بۇگۈن كەچتە بىز كونا شەھەرگە بېرىپ كەچلىك غىزا يەيمىز. ئۇ يەردە نۇرغۇن ياخشى جايلار بار.

مەن ئازراقمۇ ھارمىغان، ئەمما قورقۇۋاتقانىدىم. قورسىقىمنى ئازراق گۆشنان ۋە چاي بىلەن ئەستەرلىۋېلىپلا، ئۆيدىن چىقتىم. ئىشىكنى ئەمدىلا تاقىشىمغا، تېلېفون ئۇمىدسىزلىكىمنى يوقىتىدىغان شىپالىق دورا بولىدىغاندەك، كۆزلىرىم ئۇنى

ئىزدەشكە باشلىدى. مەن ئاۋۇال «سەھنە سۆزۈم» نى ئوپدان تەكرارلىدىم، ئەمما ئۇنىڭ مەزمۇنى بىلەن كارىم بولمىدى، سۆزلىگەندە ئاۋازىمنىڭ تىترەپ كەتمەسلىكىنىلا ئۈيلىدىم. «مەن چۈشىنىمەن... نېمە ئۈچۈن سىزنىڭ خالىمايدىغانلىقىڭىزنى...» مەن قىزىل رەڭلىك ئەسۋابقا قارىغىنىمچە ئاۋازىمنى چىقارماي ئېغىز ئىشارىتى قىلدىم. نومۇرنى بىر باغاقچىگە خاتىرىلىۋالغاندىم، شۇ تاپتا ئۇنى ئىككى بارمىقىم بىلەن چىڭ قىسىپ تۇرۇپتىمەن. تېلېفون مېھمانخانا بىلەن ئاشخانىنىڭ ئارىلىقىدىكى بىر بۆلۈكىدا ئىدى. مەن تىت ـ تىت بولغىنىمدىن ئولتۇرالمايلا قالدىم، شۇنىڭ بىلەن ئورنۇمدىن تۇردۇم ـ دە، دالاننىڭ تېمىغا يۆلىنىپ تۇرۇپ جىددىيلەشكەن ھالدا ئەسىندىم. مەن نومۇرنى باستىم، بۇ قېتىممۇ نەچچە يىلنىڭ ئالدىدا ئايال ياتاق نازارەتچىسىنىڭ ياتقىدىكىدەك، يەنىلا تېلېفونىنى ئالىدىغان ئادەم بولماسلىقىنى ئۈمىد قىلدىم.

بۇ قېتىمقىسى يان تېلېفون نومۇرى بولۇپ، ئۇنى نۇسىي بەرگەنىدى. مەن يۇقىرى پەن ـ تېخنىكا تەمىن ئەتكەن شەخسىي ئالاقە يولىدىن پايدىلىنىپ، ئۇياقتىن ئاۋاز ئاڭلىنىشىغا ئۆزلۈكسىز سۆزلەشكە باشلىدىم.

ـــ ياخشىمۇسىز، سالمان. مەن ئاتىش تاسىر، مەن ھازىر لاھۇردا، سىز بىلەن كۆرۈشسەم.

بىرپەس جىمجىتلىقتىن كېيىن، كۆپ يىللاردىن بېرى تەييارلىق كۆرۈپ قويغاندەك:

ـــ سېنىڭ نېمە مەقسىتىڭ بار؟ ـــ دېدى دادام.

بۇ سۆزنىڭ ماڭا ئاچچىق بىلىنگىنىدىن مىننەتدار بولدۇم. مېنىڭ غەزەپلىنىشىمگە سەۋەب تېپىلدى. مەن ئەقلىمدىن مەھرۇم بولمىسام، قوپاللىق بىلەن سوقۇلمىسامىلا، باشتىن ـ ئاخىر پايدىلىق ئورۇندا تۇرالايتتىم. بۇ ئايرىلغىنىغا ئۇزاق يىل بولغان ئاتىلىق مېھرى بىلەن قايتا ئۇچراشقانغا ئوخشىمايتتى، بەلكى رەسمىي ئەپسانىلىرىدىكى سادۇئېن بىلەن يۇپىتېرنىڭ

ئاخىرغىچە ئېلىشقىنىغا ئوخشاش، بىر مەيدان ئېلىشىشقا ئوخشايتتى.

— مەن چۈشىنىمەن، — دېدىم مەن دانىمۇدانە سۆزلەپ، — نېمە ئۈچۈن مەن بىلەن كۆرۈشۈشنى خالىمايدىغانلىقىڭىزنى، — ئاۋازىم قىلچە تىترىمىدى، — لېكىن سىز بىلەن كۆرۈشۈش مەن ئۈچۈن ئىنتايىن مۇھىم، قىسقا ۋاقىت بولسىمۇ مەيلى.

ئۇ جاۋاب قايتۇرمىدى.

— بولامدۇ؟ — دەپ سورىدىم مەن، ئاۋازىم تېخىمۇ تەمكىن چىقتى.

— ئويلىنىپ باقاي، — دېدى دادام، — ئويلىنىشقا تېگىشلىك نۇرغۇن مەسىلە بار.

ئۇ تېلېفونىنى قويۇۋەتتى.

دادام بىلەن كۆرۈشۈش ئىشىم ئۈتۈقلۇق بولمىدى. مېنى ئاگاھلاندۇرغان ئۇمىدسىزلىك يەنە پەيدا بولدى، بۇنداق تۇيغۇ ھەتتا تەسەۋۋۇر قىلغىنىمدىنمۇ بەكرەك ئوسال ئىدى. مەن ئاپامنىڭ: «ئېسىڭدە بولسۇن، ئۇ ھامان ئۇمىدسىزلەندۈرۈپ قويىدۇ» دېگەن گېپىنى يادىمغا ئالدىم. ئۇنىڭ ئائىلىسىدىكى باشقا كىشىلەر بىلەن ئۇچرىشىدىغانلىقىمنى ئويلىغىنىمدا، مېنى سەل قورقۇنچ باستى.

لېكىن، شۇ كۈنى كەچتە ئاتا بىر، ئانا باشقا ئاچام بۇ ئىشقا ئارىلىشىپ قالدى. نۇسخىنىڭ ئوغلى مېنى بىر قېتىملىق GT غا — بۇ، لاھۇردىكى بىر خىل ئاتىلىش بولۇپ، مەنسى كىچىك يىغىلىش مەنىسىدە ئىدى — ئېلىپ باردى. ئاچامنى شۇ يەردە ئۇچرىتىپ قالدىم. غۇۋا مېھمانخانىدا مودا ياسىغان ياشلار بىر - بىرىگە چاپلىشىپ تانسا ئويناۋاتاتتى، بىز كىشىلەر توپى ئىچىدە بىر - بىرىمىزنى بايقاپ قالدۇق. مەن بۇرۇن ئۇنى لوندوندا كۆرگەنىدىم. شۇ چاغ 2000 - يىلى بولۇپ، ئۇ مېنىڭ بىر دوستى بىلەن بىر ئالىي مەكتەپتە ئىكەنلىكىمنى بىلگەندىن كېيىن ماڭا ئېلخەت ئەۋەتكەنىدى. نەچچە ئايدىن كېيىن بىز

كۆرۈشتۈق، بىر ـ بىرىمىزگە قالدۇرغان تەسىراتىمىز ياماق ئەمەس بولدى. لېكىن، دادام بۇ ئىشنى ئۇققاندىن كېيىن قاتتىق ئاچچىقلىنىپ كەتتى. ئاچام ئۇنىڭ خىزمىتىنى قىلىش ئۈچۈن پاكىستانغا قايتىشى كېرەك ئىدى، شۇڭا ئۇنىڭغا قارشى تەرەپتە تۇرۇشنى تالىشى مۇمكىن ئەمەس ئىدى. كېيىن بىز قايتا ئالاقىلەشمىدۇق.

لېكىن، ئۇ مېنى لاھۇردا تاسادىپىي كۆرۈپ قالغاندا، يەنىلا قىزغىن ۋە سەمىمىي بولدى. ئۇ: «بىز بىرنەچچە كۈندىن كېيىن كۆرۈشسەك بولىدۇ، خۇپىيانە ئورۇنلاشتۇرۇش زۆرۈر بولسىمۇ ھېچقىسى يوق» دېدى. مەن ئۇنىڭغا دادام بىلەن تېلېفوندا سۆزلەشكەنلىكىمنى ئېيتتىم، ئۇ ماڭا ياردەم بېرىدىغانلىقىنى، ئەمما دادامنىڭ قانداق ئىنكاس قايتۇرىدىغانلىقىنى قىياس قىلالمايدىغانلىقىنى ئېيتتى.

لاھۇرغا كېلىپ ئىككى كۈندىن كېيىن، ئاچام تېلېفون ئۇرۇپ، دادامنىڭ مەن بىلەن كۆرۈشۈشكە ماقۇل بولغانلىقىنى ئېيتتى. ئەتىسى ئۇ ماشىنىسىنى ھەيدەپ كېلىپ مېنى دادام بىلەن كۆرۈشتۇرگىلى ئاپاردى.

※ ※ ※

ئېسىمنى بىلگەندىن بۇيان، مەن تۇنجى قېتىم دادامنى كۆردۈم، ئورنى لاھۇر ھەربىي رايونىدىكى قىزىل خىشلىق ئۆيى ئىدى. ئۆينىڭ ئالدىدا چوڭ چىملىق بار ئىدى، ئالدى ئىشكىنىڭ سىرتىدا دالا ماشىنىسى «كولراندروئاد» تۇراتتى. ئاچام مېنى ئۆيگە باشلاپ كىردى، ئاندىن چىرايىغا بىلىنەر بىلىنمەس كۈلكە يۈگۈرتتى ۋە قول ئىشارىتى قىلىپ قويۇپلا ئۆيدىن چىقىپ كەتتى. مەن بىر سىيدام سىزما رەسىمنىڭ ئالدىدا توختىدىم، رەسىمدىكى كىشى ياش ۋاقتىدىكى دادام ئىدى. بۇ رەسىمنى كۆرۈپ، ئۆزۈمنىڭ دادامنىڭ ئۆيگە كەلگەنلىكىمنى تۇنجى

قېتىم ھېس قىلدىم. ئېسىپ قويۇلغىنىغا خېلى يىللار بولغان بۇ رەسىم مېنىڭ ئۇنىڭ ھاياتىدىكى بوش ئورنۇمنى ئەسكەرتىپ تۇراتتى. سارغىيىپ كەتكەن بۇ كونا رەسىم بىلەن ئۇنىڭ قولۇمدىكى سۈرىتىنىڭ يىلى يېقىن بولۇپ، ئۇنى كۆرسەم دادامنىڭ تۇرمۇشىنىڭ داۋاملىشۋاتقانلىقىنى، ئەمما ئۆزۈمنىڭ باشقا يەردە تاشلاپ قويۇلغانلىقىمنى ئېسىمگە سالاتتى.

بىردەمدىن كېيىن، بىر خىزمەتكار مېنى ئۇنىڭ كۇتۇپخانىسىغا باشلاپ كىردى. ئۆيدىكى كىتابلار يەردىن تارتىپ تورۇسقىچە تىزىلىپ كەتكەنىدى. پەس دېرىزىدىن سۇ ئۇزۇش كۆلچىكىنى كۆرگىلى بولاتتى. چوڭ مەرمەر تاشتىن ياسالغان ئۇزۇن ئۈستەلگە نەپىس كۈمۈش رەڭلىك رامكىغا ئېلىنغان ئائىلە سۈرىتى قويۇقلۇق ئىدى. سۈرەتتىكى كىشىلەرنىڭ تاشقى قىياپەتتىكى ئوخشاشلىق تەرەپلىرى ئۇنىڭ تۇرمۇشىدىكى ئورنۇمنىڭ بوشلۇقىنى ماڭا يەنە بىر قېتىم ئەسكەرتتى. زامان ۋە ماكاندىكى بىر بۇرمىلاش مېنى يوققا چىقىرىۋەتكەندەكلا قىلاتتى.

مەنده كۆڭلى يېرىم بولۇش، ھەتتا جىددىيلىشىش بولمىدى، شۇ تاپتىكى غەيرىي رېئاللىق مېنى يۇتۇۋەتكەنىدى. پەتنۇستىكى چاي بىلەن ساندۋىچ مېنى مەسخىرە قىلىۋاتقاندەك قىلاتتى.

نەچچە مىنۇتتىن كېيىن، دادام ياش خوتۇننىنى باشلاپ كىرىپ كەلدى. خوتۇننىڭ چېچىغا پاسون چىقىرىلغان، قۇلىقىغا بىرىلىيانت ھالقا تاقىۋالغانىدى. دادام كۆك كىيىم، پۇتىغا يۇمشاق ئۆتۈك كىيىۋالغانىدى...

دادامنىڭ تەق - تۇرقىدىن كۆزۈمنى ئالالماي قالدىم. مېنىڭ كۈمۈش رەڭلىك رامكامدىكى ئەر بىلەن سېلىشتۇرغاندا، ئۆيگە كىرگەن بۇ كىشى سەمرىپ كەتكەن، تاقىر باش ئىدى. مېنىڭ ئۇنى ئاخىرقى قېتىم كۆرگىنىمگە تېخى ئون سەككىز ئايمۇ بولمىغاچقا، كونا سۈرىتىنى كۆرگىنىمدىن باشقا، كالامدا ئۇنىڭغا مۇناسىۋەتلىك ھېچقانداق تەسىرات يوق ئىدى. ئاپام ماڭا

سۇرەتلەپ بەرگەن نۇرلۇق، زەڭگەر كۆزلىرىگە، مېنىڭكىگە ئوخشاپ كېتىدىغان جاۋغىيىدىكى ئىزغا، ئورۇندۇقتا ئولتۇرۇش شەكلىگە زەن قويۇپ قاريدىم. ئۇنىڭ بەدىنىدىكى پۇراقنىمۇ بىلگۈم كەلدى.

ۋۇجۇدۇم قاتتىق زىلزىلىگە كەلدى بولغاي، ئەينى چاغدا نېمىلەرنى دېگەنلىكىمنى ئازراقمۇ ئېسىمگە ئالالمايمەن. ئېسىمدە قالغىنى شۇكى، مەن تاقەتسىزلىك بىلەن ئوي - خىياللىرىمنى ئىپادىلەپ، ئۇنىڭ مەندىن ئايرىلىپ سىياسىي ھاياتىدا مۇۋەپپەقىيەت قازانماقچى بولغانلىقىنى قانداق چۈشەنگەنلىكىمنى ئېيتتىم، ئۇ شۇ ھامان گەپلىرىمنى قوبۇل قىلدى. مەن يەنە بىر پىكرىمنى ، يەنى بىز ئەنئەنىۋى مەنىدىكى ئاتا - بالىلىق مۇناسىۋەتكە ئىگە بولالمىساقمۇ، لېكىن ئۇ ھازىر سىياسىي ساھەدىن ئايرىلىپ بولغانىكەن، بىزنىڭ ئەمدى يۈز كۆرۈشۈشمىزنىڭ ئاسانراق بولىدىغانلىقىنى ئېيتتىم. ئۇ بۇنىمۇ قوبۇل قىلدى. ئارقىدىن بىز مېنىڭ سەپىرىم، ھىندىستان بىلەن پاكىستاننىڭ پەرقى، بۇ ئىككى دۆلەتنىڭ قانچىلىك ئوخشايدىغان يەرلىرى بارلىقى دېگەندەك ئىشلار توغرۇلۇق پاراڭلاشتۇق. ماڭا بۇ پاراڭلىشىش زورمۇزور بولۇۋاتقاندەك بىلىندى، ئەمما ئالدىنقى قېتىم تېلېفوندا سۆزلىشىشكە سېلىشتۇرغاندا خېلى ئەركىن بولغانلىقىنى بىلدىم. دادام ئاپامنىڭ ئەھۋالىنى سورىدى، يەنە ئۆزىنىڭ ئاپامدىن كۆڭلى ئاغرىغان يەرلىرى يوق ئىكەنلىكىنى ئېيتتى. بىز سۆزلىشىش جەريانىدا، ئۆزىنى كۆرگەنلىكىمنى ئېتىراپ قىلدى. ئاخىر مەنمۇ شۇ تاپتا پۈت تىرەپ تۇرغۇدەك ئورۇننى تېپىۋالدىم.

مەن ئورنۇمدىن تۇرۇپ كەتمەكچى بولۇۋاتقىنىمدا، دادام يەنە سورايدىغان سوئالىمنىڭ بار - يوقلۇقىنى سورىدى. مېنىڭ نۇرغۇن سوئالىم بار ئىدى، بىراق ئۇچرىشىشىمىزنىڭ ھەرھالدا ئوڭۇشلۇق بولغانلىقىنى ئويلاپ قالدىم، ئۇمۇ يەنە بىر قېتىم

كۆرۈشۈشكە ماقۇل بولغاندى. شۇڭا، سوئاللىرىمنى يەنىلا كېلەر قېتىمغا ئېلىپ قويايى دېدىم. لېكىن، دادامنىڭ لاھۇردىكى تۇرمۇشى — مەن يېنىدا بولمىغان ئاشۇ تۇرمۇشى — مەنسىز ئىكەن، ئىككىمىز جەم بولساقمۇ، ئۇ ئانچە خۇش بولۇپ كەتمىدى..

ئۇيغۇر كتاب توربېكىتى
ئۇيغۇرچە كتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى
www.uyghurkitap.com

«مانگو پادىشاھى»

ـــ مەن ئۆزۈمنىڭ پاكىستانغا تۇتقان پوزىتسىيەم خاتا بوپتۇ دەپ ئويلاپ قالدىم، ـــ دېدىم مەن نەشرىياتچىغا، ـــ بۇ يەرگە كەلگەن چېغىمدا ئۇنى باشقا بىر دۆلەت دەپلا قارىغانىدىم. يەنە تۇركىيە، سۇرىيە ۋە ئىراننى ئىيالىمغا كەلتۈرگەنىدىم. لېكىن، ھازىر پاكىستانغا ئىلگىرى ئويلىغىنىمدىنمۇ بەكرەك ئىچكىرىلەپ كىرمىسەم بولمايدىغانلىقىنى ھېس قىلىپ قالدىم. مەن بۇ يەرنى كۆپرەك چۈشەنسەم بولغۇدەك.

ئۇ قوشۇمىسىنى تۇرۇۋىدى، ئىككى قېشى كۆزلىرىنىڭ ئۈستىدە بىر يەرگە يىغىلىپ قالدى. ئۇ ئاق ساری كەمزۇل كىيىۋالغان، ئاقۇچ قىسقا چاچ ۋە ساقال قويۇۋالغان قاۋۇل كىشى ئىدى. ئۇنىڭ يۈزى سەل قىزىل، كۆزلىرى ئىنتايىن سۈرلۈك. ئۇ پاكىستاندىكى بىر ئاساسىي گېزىتنىڭ غوجايىنى ئىدى. بىز ئاپام ئارقىلىق مۇناسىۋەت باغلىغانىدۇق، گەرچە ئۇ مېنىڭ نېمە يېزىشىمنى جەزم قىلالمىسىمۇ، بىراق جىددىيىلىك ئىچىدىكى كەيپىياتىمنى چۈشىنىدىغاندەك قىلاتتى. ئۇ مەن دادامدىن ئۈمىد قىلغان ئىشنى قىلدى: مەن بىلەن پاكىستاندىن ئىبارەت بۇ زېمىننىڭ مۇناسىۋىتى ھىندىستان بىلەن پاكىستاننى بۆلۈۋېتىكەن چېگرادىنمۇ چوڭقۇر دېگەن قاراشتا چىڭ تۇردى. بۇ ھەرگىز ئۇنىڭ مەقسەتلىك قىلغىنى ئەمەس ئىدى. ئۇنىڭ بوۋام، يەنى بۆلۈپ ئىدارە قىلىشتىن ئىلگىرىكى بىر ئوردۇ شائىرى توغرۇلۇق سۆزلەپ بەرگەنلىرى ئىككى دۆلەتتە مەۋجۇت بولغان مەدەنىيەت رىشتىسىگە بولغان قىزىقىشىمنى ئويغاتتى. ئەڭ مۇھىمى، ئۇ يەنە مېنىڭ ئەھۋالىمنى ئوبدان چۈشىنىدىغانلىقىنى

ئېيتتى، بۇلار ماڭا ئاشۇ بىرلىككە كەلگەن ھىندىستانىنىڭ ئۆزگىچە رومانتىكىلىقىنى كۆرسەتتى، بۇۋام ۋە مومام دەل ئاشۇ زېمىندا مېنى بېقىپ چوڭ قىلغانىدى. مانا بۇ پاكىستان، مەن بىلەن چەمبەرچاس باغلانغان، ئەما زادىلا ئىزدىنىپ باقمىغان دۆلەت. مەن ئىشنى نەدىن باشلىشىم كېرەك؟

ئەسلىدە مەن كاراچىنى پاكىستانىنىڭ ئەڭ ۋەكىللىك خاراكتېرگە ئىگە شەھىرى دەپ قارىغانىدىم، بىراق ئۇ تۇركىيەدىكى ئىستانبۇلغىمۇ، ئىراندىكى تېھرانغىمۇ ئوخشىمايتتى. ئۇ پۈتۈن مەملىكەتنىڭ بەشتىن بىر يېكى ئالتىدىن بىر ئاھالىسى ئولتۇراقلاشقان شەھەر ئەمەس ئىدى. ئېنىق سانىنى بىلمىدىغان ئادەم يوق، ئەما تەخمىنەن مۆلچەرلىگەندە، بىر يۈز ئاتمىش مىليون نوپۇسلۇق بۇ دۆلەتتە بۇ شەھەرنىڭ نوپۇسى تەخمىنەن ئون ئالتە مىليون ئىدى. پاكىستان مەن ھازىرغىچە بېرىپ باققان كۆپ قىسىم دۆلەتلەرگە ئوخشىمايتتى، ئۇ يېزا ئىگىلىكىنى ئاساس قىلمىدىغان دۆلەت ئىدى. كىشىلەر ماڭا: «سىز فېئودالىلىق تۈزۈمىدىكى پاكىستانىنى چۈشەنمەي تۇرۇپ، پاكىستانىنىڭ روھىنى چۈشىنەلمەيسىز» دېگەنىدى. كۆڭلۈمدە بۇنداق فېئودالىلىق تۈرمۈشنىڭ تەمىنى تېتىپ بېقىش ئىستىكى پەيدا بولدى. مەن نەشرىياتچىدىن ماڭا يارەدەم بېرەلەيدىغان - بېرەلمەيدىغانلىقىنى سورىدىم.

بىز ئۇنىڭ كاراچىدىكى كونا پاسوندىكى كاتتا ئۆيىدە ئولتۇراتتۇق. ئۇ ناھايىتى ئېگىز بىر كارىۋاتتا يېتىپ تاماكا چەككىنىچە مەنزىلنىڭ گېپىنى قىلغاچ، ماڭا يارەدەم بېرەلەيدىغان كىشىلەر بىلەن تېلېفوندا ئالاقىلىشىۋاتاتتى. ئۆينىڭ تاملىرى ھىندىستان بىلەن پاكىستانىنىڭ 20 - ئەسىرىدىكى ئەڭ داڭلىق رەسسامىلىرىنىڭ سىزغان رەسىملىرى بىلەن تولۇپ كەتكەنىدى، پولدا ساندۇقلار ۋە ئۆرۈلۈپ كېتەيلا دەپ قالغان كىتابلار دۆۋىسى تۇراتتى. ھەم ئۇزۇن، ھەم قاراڭغۇ كارىدورنىڭ ئىككى يېنىدىكى ئۆيلەرنىڭ ھەممىسى دېگۈدەك ئېتىك ئىدى. نەچچە سائەت

ئۆتتى، نەشرىياتچى ئۇچۇر قالدۇردىغانلارغا ئۇچۇر قالدۇردى، تېلېفون قايتۇردىغانلارغا تېلېفون قايتۇردى، تىرمىلىك تۇردى، يۇقىرى تېمپېراتۇرا ۋە بىخەتەرلىك مەسلىسىنى تەكشىلىدى، ئاندىن بېشىنى كۆتۈرۈپ مەندىن سورىدى:

— سىز بۇگۈن كەچ يولغا چىقالامسىز؟

— بۇگۈن كەچ؟

ئۇنىڭ قىزارغان يۈزى تارتىشىپ كەتتى، بۇ ئىشلارنى بېكىتىشكە ئادەتلەنگەن ئەركىشىنىڭ يۈزى ئىدى. ئۇ ماڭا تىكىلىپ قارىغاندا، بىر يەرلىرى تارتىشقاندەك بولدى. ئۇ مېنى ۋاقتىمنى ئىسراپ قىلدى، ئىخچام تەسۈرلەپ بەرگەن سەپەر تەسەۋۋۇرۇمنى يەردە قويدى دەپ قېلىپ، سەل ئۈمىدسىزلەنگەن ۋە رەنجىپ قالغاندەك قىلاتتى. ئۇنىڭ سەپەر تەسەۋۋۇرىدا ھىندى دەرياسى، مۇخېنجودارو قەدىمىي شەھىرى، سوپىلارنىڭ دۇئا ـ تىلاۋەتخانىسى ۋە ئەڭ قەدىمكى ھىندى مەدەنىيىتى بار ئىدى.

— ھەئە، — دېدىم مەن دۇدۇقلاپ، — بۇگۈن كەچ يولغا چىقسام بولىدۇ.

— ناھايىتى ياخشى.

ئەمدىلا قاراڭغۇ چۈشكەنىدى، مەن ئاكامنىڭ تۇرار جايىغا بېرىپ يۈك ـ تاقنى تەييارلىدىم. يېرىم كېچىدە قوزغىلىپ، «مانگو پادىشاھى» بىلەن بىللە ئۇنىڭ سىنىد ئۆلكىسىدىكى تەۋەلىكىگە ئاتلاندىم.

※ ※ ※

«مانگو پادىشاھى» تېلېفون ئۇرۇپ ئۆزىنىڭ ئىشىك ئالدىغا كېلىپ بولغانلىقىنى ئېيتقاندا، مەن ئاكامنىڭ پۈرچاق قاچىلانغان تۆشۈكىگە يانپاشلاپ ئۇگدەۋاتاتتىم. سائىتىمگە قارىسام، ئەمدىلا تۆن نىسپىدىن ئۆتۈپتۇ. مەن يۈك ـ تاقنى ئېلىپ بىنادىن چۈشتۇم. تالادا ئىللىق شامال چىقىۋاتاتتى،

جەمجىت كوچىنى چاقناپ تۇرغان يول چىراغلىرى يورۇتۇپ تۇراتتى. ئاق رەڭلىك بىر ماشىنا ئىشىك ئالدىدا تۇراتتى، ماشىنىنىڭ دېرىزە ئەينەكلىرىنىڭ رەڭگى بەك قېنىق ئىدى. مەن ئالدىغا بېرىۋىدىم، كەينى ئىشىكى ئېچىلدى، ئەمما بىركىم چىقمىدى. كوزۇپتىن ھاۋا تەڭشىگۈچىنىڭ سۇس تاماكا پۇرىقى قوشۇلغان سالقىن شامىلى چىقىپ تۇراتتى. مەن بېشىمنى كوزۇپقا تىقىپ، كەينى ئورۇندۇقتا ياش بىر ئەرنىڭ ئولتۇرغانلىقىنى كۆردۈم. ئۇ ئاقپىشماق، چىرايلىق يۈزى سەل سېمىز بولۇپ، ساقال قويۇۋالغانىدى. ئۇ قويۇق ئىس ـ تۈتەك ئىچىدىن ماڭا تىكىلىپ قارىدى، ئاندىن كىرىپ ئولتۇرۇشۇمغا قول ئىشارىتى قىلدى.

ئىشكىنى يېپىشىمغا، شوپۇر ماشىنىنى قوزغىدى. بۇ چاغدا مەن «مانگو پادىشاھى» غا قايرىلىپ قارىدىم، ئۇ يەنە بىر تال تاماكىنى تۇتاشتۇردى. ماشىنىدا ئىس ـ تۈتەك لەيلەيتتى، تېمپېراتۇرا بەكلا تۆۋەن، نەپەسمۇ ئالغىلى بولمايدىغاندەك قىلاتتى. ماشىنىنىڭ قارا رەڭلىك دېرىزە ئەينەكى كۆتۈرۈۋېتىلگەنىدى، «مانگو پادىشاھى» يەنىلا ئۇندىمىدى، مېنىڭ نارازىلىقىمنى بىلگەن بولسىمۇ، يەنىلا ئۇنىڭدا ھېچقانداق ئىنكاسىنىڭ يوقلۇقىنى ھېس قىلدىم. ئۇ توختىماي تاماكا چېكىپ، ئىسنى ئاستا، كۆچەپ سۈمۈرمەكتە ئىدى، كۆزلىرى دېرىزە سىرتىدىكى جەمجىت كوچىغا تىكىلگەنىدى. قاراشلىرى ۋە يوغۇق ئاۋازىدىن ھاراق ئىچىۋالغانلىقىنى جەزم قىلدىم.

— مەن شەھەردە بىر ئادەم، — دېدى ئۇ تۇيۇقسىز، — سەل تۇرۇپ كۆرۈپ قالسىز، سەھراغا بارغاندىن كېيىن باشقا بىر ئادەم بولۇپ قالىمەن. ئادەم ئۆزىنى تەڭشەپ تۇرۇشى كېرەك. رېئاللىق ئىنتايىن ئېپلاس، — ئۇ تۇيۇقسىز يەنە مۇنداق دېدى، — مەن سۇ ئوغرىلايدىغان ئادەم. تېپىك ۋادېرا.

«ۋادېرا» پومېشچىك دېگەن مەنىدە بولۇپ، «مانگو پادىشاھى» نىڭ دادىسى ئۆلۈپ كەتكەندىن كېيىن، ئۇ پومېشچىك بولۇپ

قالغانىدى. ئۇنىڭ جەمەتى بۇ دۆلەتتىكى ئەڭ چوڭ مانگۇ ئۆستۇرگۈچىلەرنىڭ بىرى ئىدى.

— لېكىن، رېئاللىق ئۆزگەرمەيدۇ.

— نېمە ئۈچۈن؟

— ئەللىك يىل ئىچىدە ئۆزگەرمەيدۇ. فېئودالىزم يەنىلا بۇيەردە مەۋجۇت بولۇپ تۇرىدۇ.

مەن بېشىمنى لىڭشىتىۋاتقىنىمدا، ئۇنىڭ كىچىك ياپىلاق هاراق بوتۇلكىسىنى ئېلىپ هاراق ئىچكەنلىكىنى كۆرۈپ قالدىم.

— سىز سىند جەمئىيىتىنىڭ نېمە ئۈچۈن مەغلۇپ بولغانلىقىنى بىلەمسىز؟ — «مانگو پادىشاهى» تۇيۇقسىز مەندىن سوراپ قالدى.

— بىلمەيمەن.

— ئوتتۇرا بۇرژۇئازىيەنىڭ يوق بولغانلىقىدىن. بىز بۇياقتا، ئۇلار ئۇياقتا. ئىلگىرى بىزدە ئوتتۇرا بۇرژۇئازىيە بار ئىدى، لېكىن ئۇلار تەرەققىي قىلىپ كەتتى. بۇنىڭ قايسى چاغدىكى ئىش ئىكەنلىكىنى بىلەمسىز؟

مەن بۇنى بىر قايتۇرما سوئال دەپ بىلىپ جاۋاب بەرمىدىم، ئەمما «مانگو پادىشاهى» ماڭا تىكىلىپ قاراپ، جاۋابىمنى كۈتۈۋاتاتتى.

— بۇلۇپ ئىداره قىلىشتىن بۇرۇن، — دەپ جاۋاب بەردىم مەن راستچىللىق بىلەن.

— تامامەن توغرا. لېكىن، سىزگە مەلۇم، تۇرمۇش داۋاملىشىۋاتىدۇ، كۈنلەر، يىللار ئۆتۈۋاتىدۇ. دادام مېنى دېهقانچىلىق مەيدانىنىڭ غوجايىنى قىلىپ يېتىشتۇردى، — «مانگو پادىشاهى» نىڭ سۆزلىرى بىر ئۇزۇلۇپ بىر داۋام قىلاتتى، خىيالى ۋە سۆزلىرىمۇ ئۇلاشمايتتى. ئۇزاق جىمجىتلىقتىن كېيىن، — سىز دىنىڭ نېمە ئۈچۈن ئىختىرا قىلىنغانلىقىنى بىلەمسىز؟ — دەپ سورىدى.

— نېمە ئۈچۈن؟ — مەن ئۇنى بۇ قېتىمقى سەپىرىمنىڭ

مەقستىنى ئاساسەن چۈشەنگەن بولسا كېرەك دەپ ئويلىدىم.

ــ ئادەم ئۆلۈمدىن باشقا ھەرقانداق مەسىلىنى ھەل قىلالايدۇ.

«مانگو پادىشاھى» يەنە بىر تال تاماكىنى تۈتاشتۇردى، بىراق بۇ قېتىم نەزىرىم مېنى بىئارام قىلمىدىغان باشقا نەرسىگە چۈشۈپ قالدى: 47 ــ AK تىپلىق بىر ئاپتومات ئىككىمىزنىڭ ئوتتۇرىسىدا تاشلاقلىق تۇراتتى، «مانگو پادىشاھى» بىر ئېغىزمۇ گەپ قىلماي ھاراق ئىچىش، تاماكا چېكىشنى داۋاملاشتۇرۇۋاتاتتى. ماشىنا ئىچىدىكى مۇزدەك بەتبۇي پۇراقتىن ئىچىم ئېلىشىپ كەتتى.

ــ سىزدە ئىشەنگىلى بولمىدىغان ئۇچ نەرسە، يەنى قېرىندىشىڭىز، خوتۇنىڭىز ۋە قورالىڭىز بولۇشى زۆرۈر، ــ دېدى «مانگو پادىشاھى»، ــ سىز بۇ ئاپتوماتنى ئىشلەتسىڭىز، توسۇلۇپ قالمايسىز. ھەربىر كىشى ئۇنىڭدىن پايدىلىنىپ ئوت ئاچالايدۇ، زادىلا كاشىلا چىقمايدۇ.

مەن قاچان ئۇخلاپ قالغانلىقىمنى بىلمەيمەن، بىر قېتىم ئويغىنىپ قارىسام، «مانگو پادىشاھى» نىڭ يەنىلا تاماكا چېكىۋاتقانلىقىنى كۆردۈم. ئىككىنچى قېتىم ئويغىنىپ، ئۇ بېشىنى يەنە بىر ياققا قىيسايتىپ ئۇخلاپ قاپتۇ، ئاپتومات يەنىلا كۆزگە تاشلىنىپ تۇراتتى.

مەن يەنە ئۇخلاپ قالدىم، بۇ قېتىم تېخىمۇ قاتتىق ئۇخلاپتىمەن، قولۇم نېمىگىدۇر بىر نەرسىگە تېگىپ كەتكەندىلا، ئويغىنىپ كەتتىم. بۇ تاڭ يورۇغان ۋاقىت بولۇپ، بىز جىمجىت يېزا يولىدا كېتىۋاتاتتۇق، ئەتراپ بىر ـ بىرىگە ئۇلىشىپ كەتكەن كەڭرى ئېتىزلار ئىدى.

ــ مېنىڭ زېمىنىم مۇشۇ يەردىن باشلىنىدۇ، ــ دېدى ئۇ، ماشىنا سولغا بۇرۇلدى، ــ ئىككى تەرەپتىكىسىنىڭ ھەممىسى مېنىڭ زېمىنىم.

مەن ئەتراپقا كۆز تاشلاپ، بۇ يەردە چاتقال ۋە كىچىك

دەرەخلىكىنىڭلا بارلىقىنى بايقىدىم، تاڭ تېخى ئانچە يورۇپ كەتمىگەن بولسىمۇ، سىرتتىكى قۇرۇپ قاغجىراپ كەتكەن مەنزىرىنى كۆرگىلى بولاتتى.

— بۇلار مەن تېرىقچىلىق قىلمايدىغان يەرلەر.

— نېمە ئۈچۈن؟

— سۇ يوق.

— بۇ يەر قانچىلىك بار؟

— ئالتە مىڭ ئىنگلىز موسى.

سۇب چوڭ قۇرۇقلۇقنىڭ ئۆلچىمىدىن قارىغاندا، بۇ كىچىك سان ئەمەس ئىدى.

بىر دەملىك سۈكۈتتىن كېيىن، ئۇ تۈز ئولتۇرۇپ، جىددىي تەلەپپۇزدا چوڭقۇر مەنىلىك قىلىپ:

— بۇ مېنىڭ تېررىتورىيەم، — دېدى.

بىز قويۇق، پاكار زىرائەتلەر ئۆسكەن بىرنەچچە مو ئېتىزدىن ئۆتۈپ بىر ئۆينىڭ ئالدىغا كەلگەندە، مانگو دەرەخلىرىنى كۆردۇق. مانگو دەرەخلىرى بۇ قاقاس دالادا قەد كۆتۈرۈپ، ئۆزىنىڭ قەدىر ـ قىممىتىگە قاراپ تەبەسسۇم قىلىۋاتقاندەك قىلاتتى. «مانگو پادىشاھى» ھاڭۋاقتىلىق نەزىرى بىلەن قارامتۇل يېشىللىققا سەپسالماقتا ئىدى، مېۋىلەرنىڭ ۋەزنىدىن ئېگىلىپ كەتكەن شاخلار كۆپكۈك ئاسمانىنىڭ ئاستىدا چوڭ سەپ تۈزۈپ تىزلىنىپ سالام بېرىۋاتقاندەك كۆرۈنەتتى.

بىز مانگو دەرەخلىرىگە يېقىنلاشقاندىن كېيىن، قىسقا دەرەخ شاخلىرىنى يېپىپ تۇرغانلار ئەسلىدە غۇزمەك ـ غۇزمەك بولۇۋالغان ئۇزۇن يوپۇرماقلار ئىكەنلىكىنى بايقىدىم، ئۇلار ئىسسىقنىڭ تەپتىدىن تۆگۈلۈۋالغاندەك قىلاتتى. مېۋىلەر تېخى كىچىك بولۇپ، كۆپىنچىسى تېخى پىشمىغاندى، ئەمما تۈۋى سارغايغان بولۇپ، بېسىپ كىرگەن ئىسسىق بەلباغنىڭ بىر خىل زەھىرى ھەممە مېۋىلەرنى ئاستا ـ ئاستا يالماپ كېتىۋاتقاندەك قىلاتتى.

ماشىنىدىن چۈشكەندىن كېيىن، مەن «مانگو پادىشاھى» نىڭ ئېگىز، قاۋۇل قەددىنى ئېنىق كۆردۈم. ئاق ماي رەڭلىك ساري كەمزۇل ئۇنىڭ تومپايغان قورسىقىنى ئاران يېپىپ تۇراتتى، بۇ ئۇنىڭ سەل سېمىز يۈزىگە ئوخشاش، ئۇنىڭكىدەك چىرايى بار كىشىلەر ئۇچۇن بىر نۇقسان ھېسابلىناتتى.

بىزنى بىرنەچچەيلەن تەزىم بىلەن كۈتۈۋالدى. «مانگو پادىشاھى» ئۈلارغا قولىنى پۈلاڭلىتىپ قويدى، ئاندىن دەلدەڭشىگىنىچە بىر ئىشكتىن ئۆتتى. بىز پاسىل تېمى بار بىر باغچىغا كەلدۇق، باغچىدا يوپۇرماقلىرى ساڭگىلاپ تۇرىدىغان پىكۇس ۋە باراقسان كاۋچۇك دەرەخلىرى ئۆستۈرۈلگەنىدى. خىزمەتكار ئىككىمىز «مانگو پادىشاھى» غا ئەگىشىپ كېتىۋاتاتتۇق، ئۇنىڭ ئاق ماي رەڭدىكى ساري كەمزۇلى لەپىلدەيتتى، ئۇ تار پىيادىلەر يولىدا سەنتۈرۈلگىنىچە داۋاملىق ئالغا كېتىۋاتاتتى. پىيادىلەر يولى بىر قەۋەتلىك پاكار ئاق ئۆي ئالدىدا ئاياغلاشتى. ئىشكتىن كىرىشىمىزگە، بىزنى غۇۋا يورۇقلۇقتىن باشقا، ھال رەڭ قېلىن گىلەمدىن چىقىۋاتقان ئېچىغان پۇراق كۈتۈۋالدى. سەھەرنىڭ خىرە ـ شىرە يورۇقىدا، مەن ئۆيدىكى كۆرۈنۈشلەرنى ئانچە پەرق ئېتەلمىدىم. ئۆينىڭ ئۇ بېشىغا چاسا شەكىللىك پاكار سافالار قويۇلغانىدى.

«مانگو پادىشاھى» سافاغا ئۆزىنى ئاتتى ـ دە، گويا مېنى ئەمدىلا كۆرگەندەك، ئىپادىسىز كۆزلىرى بىلەن تىكىلدى. ماڭا ئۇ ئۆزىدىن نېمىگە ئېرىشمەكچى ئىكەنلىكىم توغرۇلۇق ئويلاۋاتقاندەك بىلىنىدى. ئۆيگە نۇرغۇن ئائىلە كىشىلىرىنىڭ سۈرەتلىرى قويۇلغانىدى، بىر پارچىسىدا سېرىق گالىستۇك تاقىۋالغان «مانگو پادىشاھى» بار ئىدى، رامكىنىڭ يېنىغا نۇرغۇن كىتاب، يەنى گىتلېرنىڭ رەسىملىك تەرجىمھالى، «دۆلەت جۇغراپىيەسى ژۇرنىلى»، «يانېس ئايروپىلان يىلنامىسى»، «كامىرادىكى ھايۋانلار»، يەنە سايادەت تۇرىدىكى ئون نەچچە پارچە كىتاب قويۇلغانىدى.

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ بىرىنچى تارقىتىش بېكىتى

— دادىڭىز نۇرغۇن كىتاب ئوقۇغانمۇ؟ — دەپ سورىدىم مەن كىتاب جاۋىنىدىكى كىتابلارغا كۆز يۈگۈرتكەچ.

— ھەئە، — دەپ جاۋاب بەردى «مانگو پادىشاھى»، — ئۇ سىز بىلەن ھەرقانداق ئىش توغرۇلۇق سۆزلىشەلەيدىغان كىشىلەردىن، يەنە كېلىپ، ھامان توغرا جاۋاب بېرەلەيدىغانلاردىن.

بۇ تەسۋىر كىشىنى يۇرەكئالدى قىلىۋېتىدىغان بىر ئەربابنى سۈرەتلەپ بەردى، بىراق «مانگو پادىشاھى» نىڭ ئەسلىي ئارزۇسى بۇنداق ئەمەس ئىدى.

— مەنمۇ بۇرۇن كىتاب ئوقۇيتتۇم، — دېدى ئۇ يەنە، — لېكىن كېيىن پۇرسەت بولمىدى.

ئۇ ماڭا يېقىندا سېتىۋالغان بىر كىتابنى كۆرسەتتى. بۇ كىتابتا قانداق قىلغاندا مۆتىۋەر بولغىلى بولىدىغانلىقى سۆزلەنگەنىدى.

— كىتابتا دېيىلىشىچە، مۆتىۋەرلەر ئاممىۋى سورۇنلاردا ئىشتىنىنىڭ ئېغى بىلەن ھەپىلەشمەيدىكەن، — «مانگو پادىشاھى» پىخىلداپ كۈلۈپ كەتتى. ئاندىن ئىككىمىز گەپ-سۆز قىلىشىۋاتتۇق. ئۇ يا ماڭا، يا خىزمەتكارلىرىغا قارىماي جايىدا ئولتۇراتتى، خۇددى ھازىرلا ۋەيران بولغان ئەركىشىدەك، ئالدىغا تىكىلىپ قارىغىنىچە، قاراڭغۇلۇق ئىچىگە غەرق بولغانىدى. بىر خىزمەتكار ئۇنىڭغا سۇ ۋە يېڭى «AK — 47» نى ئەكېلىپ بەردى. بۇ قېتىم يەنە بىر ئوقدانمۇ بار ئىدى. ئۇ ئاپتوماتىك ئورۇندۇقنىڭ پۈتىغا يۆلەپ قويۇپ، ھازىر يۈزدىن ئوشۇق دۆلەت بۇنداق قورالنى ئىشلەپچىقىرىدىغانلىقىنى ئېيتتى. ئۇ مەندىن بىرەر پاي ئېتىپ باققۇم بار - يوقلۇقىنى سورىدى.

— بولىدۇ، — بۇ گەپنى قىلىپ قويۇپ قورقۇپ كەتتىم.

— ئۇ ئاغزىنى ئاچىدىغانلا بولسا، شۇ ھامان بىرمۇنچە نەرسىنى ۋەيران قىلىدۇ، — دېدى ئۇ ئاچچىق كۈلۈپ.

ئۇ گەپ قىلغاندا ئويۇن كۆرسىتىۋاتقاندەك بەكلا مۇبالىغە قىلىۋېتەتتى، يەنە «ئۆزۈڭگە راۋا كۆرمىگەننى باشقىلارغا تاڭما»

ياكى «جاھاننى ئۆزگەرتمەك ئاسان، خۇي ـ مىجەزنى ئۆزگەرتمەك قىيىن» دېگەندەك كونا گەپلەرنى قىلاتتى، شۇنداقلا بۇ گەپلەرنى ئەزەلدىن باشقىلار دەپ باقمىغاندەك ئېيتاتتى. ئۇ ماڭا بىر پاي ئوق ئاتقۇزۇپ بېقىش تەكلىپىنى ۋاقتىنچە ئۇنتۇپ قالدى.

«مانگو پادىشاھى» ئىككىنچى قېتىم قۇرۇق گەپ قىلىشقا باشلىغاندا، مەن چارچاپ قالغانلىقىمنى ھېس قىلدىم. ئۇ بىر بوتۇلكا ئۇزۇم ھارىقى ئەكەلدۇرۇپ، ئازراق كەچلىك تاماق يېگۈم بار ـ يوقلۇقىنى سورىدى. ئۇزۇم ھارىقىنى سۇب چوڭ قۇرۇقلۇقىدا دائىم ئۇچراتقىلى بولمايتتى، كىشىلەرنىڭ ئادەتتە ئىچىدىغىنى ۋىسكى بىلەن سودا سۇيى ئىدى. ئارقىدىن ئۇ سىگار ۋە بىراندى ئەكەلدۇردى، بۇ ھاراق ـ تاماكىلار ھېلىقى مۆتىۋەرلىك قىبلىنەماسى بىلەن ئوخشاش بولۇپ، فېئودال ھوقۇقدارلاردا يېقىندىن بۇيان مودا بولغاندەك قىلاتتى.

ئۇنىڭ كەچلىك تاماقتا تەكلىپ قىلغانلىقىنى ئاڭلاپ كۆلۈپ كەتتىم، چۈنكى بۇ چاغدا تاڭ يورۇشقا ئاز قالغانىدى. ئۇ ماڭا چەكچىيىپ قارىدى.

ـــ بولدى، رەھمەت، ـــ دېدىم مەن ئۆزۈمنى بېسىۋېلىپ.

ـــ ئاجايىپ مەززىلىك ئىدى ـ دە، ـــ دېدى ئۇ ئالدىمىزغا تىزىپ قويۇلغان نازۇنېمەتلەرگە قاراپ. ئۇستەلدە نەچچە خىل گۆش تۇرى، يېسسى پۇرچاق، بولكا، يەنە بىرنەچە بوتۇلكا ئۈزۈم ھارىقى بار ئىدى.

«مانگو پادىشاھى» يېڭىنى شىمايلاپ غىزالىنىشقا باشلىدى، مەن ئۇنىڭ بىلىكىدە تاماكا كۆتىكىنىڭ كۆيدۈرۈشىدىن قالغان تاتۇقنىڭ بارلىقىنى كۆرۈپ قالدىم. ئىسسىقتا چىداملىق فارفۇر قاچىلار ۋە تەخسىلەر ئارىسىدا كىرىستوف چىنە ـ قاچىلىرى ئالاھىدە كۆزگە چېلىقىپ تۇراتتى.

ئىككى مىنۇتتىن كېيىن ئۇ يەنە بىر قېتىم سورىدى. مەن يەنە بىر قېتىم تەكلىپىنى رەت قىلىپ، ئۇيقۇم كەلگەنلىكىنى ئېيتتىم. ئۇ بىرەيلەننى ئۆيۈمگە ئاپىرىپ قويۇشقا بۇيرۇدى. مەن

مېڭىشقا هازىرلانغاندا، ئۇ كەچلىك تاماق يېگۈم بار - يوقلۇقىنى يەنە بىر قېتىم سورىدى.

※ ※ ※

بىرنەچچە سائەتتىن كېيىن ئويغانغىنىمدا، باش تەرىپىمدە ياغاچتىن ياسالغان بىر شامالدۇرغۇچ، بىر تام چىراغ، بىر ئاسما چىراغنىڭ بارلىقىنى كۆردۈم. كارىۋىتىمنىڭ يېنىغا بىر «دەۋر» ژۇرنىلى بىلەن تايلاندنىڭ بىر پارچە كېچىلىك تۇرمۇش قىبلىنەماسى تۇراتتى. بۇ كىچىك ئۆيگە ھاۋا تەڭشىگۈچ ئورنىتىلغان بولسىمۇ، يەنىلا تىنچىق ئىدى. چىڭ يېپىلغان دېرىزە پەردىسىنىڭ يوچۇقىدىن سۈس يورۇقلۇق چۈشۈپ تۇراتتى. بۇ چاغ سائەت ئون ئەتراپىدا بولۇپ، ئۆي بەك تىنچ ئىدى. مەن مېھمانخانىغا كىرگەندە، بىر خىل ئىسسىقلىق ماڭا گۈپپىدە ئورۇلغاندەك بولدى. قارا سىيرىلما ئىشىكنىڭ سىرتىدىكى ئىسسىق ھاۋاغا نىسبەتەن ئېيتقاندا، بۇ ئۆينىڭ لايىھەلىنىشى ھەقىقەتەن بەكلا ناچار ئىدى. ئۆينىڭ پاكار ئۆگزىسى ئىسكىلاتنىڭكىگىلا ئوخشايتتى، گىلەم ۋە ئاق قۇ ماموقى بىلەن قاپلانغان سافا كىشىگە بىر خىل يېقىمسىز تۇيغۇ بېرەتتى، ئۆينىڭ ھاۋا ئۆتۈشۈش ئەسلىھەسمۇ يوق ئىدى. مەن ئۆيدىن چىقىپ، ئاق چاقچۇق يېيىتىلغان كىچىك ھويلىغا كەلدىم، لېكىن تېزلا ئارقىمغا ياندىم. ئۆينىڭ سىرتىدىكى يۇقىرى تېمپېراتۇرا بەكلا كۈچلۈك، دىمىق، ئازراقمۇ دالدىلانغىلى بولمىغۇدەك دەرىجىدە بولۇپ، بېشىمدىن ئۆتكۈزگەن يۇقىرى تېمپېراتۇرىلارنىڭ ئىچىدىكى ئەڭ قورقۇنچلۇقى ئىدى. ئەگەر قوغدىنىش تەدبىرلىرىنى ئىشلەتمەي سىرتقا چىقىدىغان بولسا، كىشىدە ماسلىشالماسلىق تۇيغۇسى پەيدا بولاتتى. لېكىن، ئۆي ئىچىمۇ ئۇنىڭدىن ئانچە قېلىشمايتتى. تالادا سۇ كالىلىرى دەرەخ سايىسىدا ياتاتتى؛ شال تېرىلغان كىچىك مەھەللە

قاشالانغان بولۇپ، «مانگو پادىشاھى» نىڭ يېرىنى ئانچە - مۇنچە زىننەتلەپ تۇراتتى؛ زىلۋا، تېرىسى قارا، رەڭگارەڭ كىيىملەرنى كىيىۋالغان، بىلەكلىرىگە ئاق بىلەزۈك تاقىۋالغان ئايالالار سېغىز توپىلىق چىغىر يولدا كېتىۋاتاتتى.

ناشتا قىلىپ بولۇپ يۇيۇنۇۋالغاندىن كېيىن، چوڭ مېھمانخانا ئۆيگە كىرگىنىمىدە، ئاللىقاچان ئورنىدىن تۇرۇپ بولغان «مانگو پادىشاھى» نىڭ قوراللارنى تەتقىق قىلىۋاتقانلىقىنى كۆردۈم.

ــ گۇۋاھنامىگىز بولمىسا بۇ نەرسىنى قولغا چۈشۈرەلمەيسىز، ــ دېدى ئۇ خۇشال ھالدا بىر ئاپىتوماتنى قولىغا ئېلىپ.

بايىلا يۇيۇنۇۋالغان «مانگو پادىشاھى» نىڭ كۆزلىرى چاقناپ تۇراتتى، ئۆزى تولىمۇ ئازادە ئىدى. مەن بۇ ھالەتنى تۇنۇگۈن ئاخشام ئەسلا تەسەۋۋۇر قىلالمايتتىم. ئۇنىڭ كۆزلىرىدىكى خىرەلىك يوقالغان، پىكىر يۈرگۈزۈشتە قىلچە قىينالمايتتى. ئۇ چىرايىمدىكى ئىپادىنى چۈشەنگەندەك، شۇنداقلا چۈشلۈك تاماقتىن بۇرۇنقى بۇ قورال - ياراغنى كۆزدىن كەچۈرۈشتىن سەل ھەيران بولغانلىقىمنى سەزگەندەك بولدى.

ــ كاراچىدىكى نۇرغۇن كىشى دېھقانچىلىق مەيدانى غوجايىنلىرىنى ياخشى كۆرمەيدۇ، ــ دېدى ئۇ، ــ ئۇلار دېھقانچىلىق مەيدانى غوجايىنلىرى فېئودالىق تۈزۈمنىڭ مەھسۇلاتى دەيدۇ. لېكىن، مېنىڭچە ھەربىر ساھەدە ياخشى ئادەملەرمۇ، يامان ئادەملەرمۇ بولىدۇ.

ئۇ داۋاملىق ئوقدانىنى سىناپ، قورۇلنى تەڭشىدى، ئاندىن ئاپتوماتنى ئارقىسىدىكى كىشىگە بېرىپ:

ــ سىز تەسەۋۋۇر قىلالامسىز؟ مەن تۇتقۇن قىلىنىپمۇ باققان، ــ دېدى.

ماڭا ئۇ رەڭگازلىق قىلىپ ئۆزىنىڭ چۆچۈشىنى يوشۇرماقچى بولۇۋاتقاندەك بىلىندى. مەن ئىشەنگەن قىياپەتكە كىرىۋېلىپ سورىدىم:

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كتاب تورىكتى

— شۇ چاغدا سىز قانچە ياشتا ئىدىڭىز؟

— ئون ئىككى ياشتا. ئون ئۈچ ياشقا كىرگەندە قايتىپ كەلدىم. ئەينى چاغ 1984 - يىلىدىن 1985 - يىلىغىچە بولغان ئارىلىقتىكى ئالتە ئاي ۋاقىت. ئاخىرقى ئىككى ئايدا مەن زەنجىرلەپ قويۇلدۇم. دادام قايتۇرۇۋېلىش پۇلىنى تۆلىگىلى ئۇنىمىدى. ئۇلار تېلېفون بەرگەندە، ئۇ ئاغزىنى بۇزۇپ تىللىغاچقا، ئۇلار مېنى بىر قېتىم قاتتىق ئۇردى. كېيىن ئۇلار تاغامنى ئىزدەپ تاپتى.

تۆتقۇن قىلغۇچىلار ئۇنى ھەيدەر ئابادتا — مەكتەپنىڭ سىرتىدا تۇتقۇن قىپتۇدەك.

«مانگو پادىشاھى» يەنىلا ئۆزىنىڭ ئۇزۇپ - ئۇزۇپ، ئويلانمايلا گەپ قىلىدىغان ئادىتىنى ئۆزگەرتمىدى. ئۇ ئۆزىنىڭ تۇرمۇشىدىكى زوراۋانلىقنى تەكىتلىمەكچى ئەمەس، بەلكى مۇۋەپپەقىيەتلىرىنىڭ شەخسىي تىرىشچانلىقى ئارقىلىق قولغا كەلتۈرگەنلىكىنى ئايدىڭلاشتۇرماقچىدى. ئۇنىڭ كىشىلىك تۇرمۇش ھېكايىسىنىڭ ھەرقانداق بىر قىسمىنى چۈشۈرۈپ قويۇشقا بولمايتتى. «مانگو پادىشاھى» ھاراقنى بەك كۆپ ئىچەتتى، بىلىكىدە تاماكا كۆتىكىنىڭ گۈمانلىق كۆيۈك ئىزلىرى بار ئىدى. ئۇ قورال ئوينايتتى. ئۇنىڭ دادىسى، يەنى ھەممىدىن خەۋەردار كىشى ئاڭلىماقتا ئاسان چىقىشىپ ئۆتكىلى بولمايدىغان ئادەمدەك قىلاتتى. ئۇ يەنە ئەسلىدە بولۇشقا تېگىشلىك ھوشيارلىقنى ۋېئودالىق تۇرمۇشنىڭ سىمۋولى دەۋالاتتى. ئۇنىڭ كەچۈرمىشلىرى بەلكىم تىڭلىغان زورلۇق بولۇپ، مۇراسىم شەكلىدىكى ھايات يولىغا ئۆزگىرىپ كەتكەندەك قىلاتتى.

— ئاشۇ كەچۈرمىشىڭىزدىن جاراھەت قالدىمۇ؟

— قالدى، — دەپ جاۋاب بەردى «مانگو پادىشاھى»، — لېكىن ئادەم ھەرقانداق ئىشقا كۆنىدىكەن.

ئۇنىڭ جاۋابى دادامنى ئېسىمگە سالدى، ئۇ ماڭا پاكىستان تۇرمىسىدە يېتىۋاتقان چېغىدىكى بىر ھېكايىنى سۆزلەپ

بەرگەندى. گۇندىپايلار ئۇنى تۆمۇر قەپەسكە سولاپ قويۇپتۇ، ئەتراپىنىڭ تېمىپېراتۇرىسى مەن بايا تۇرغان ھويلىنىڭكىگە ئوخشاپ كېتىدىكەن. كېيىن گۇندىپايلار قەپەسنىڭ ئۈستىگە تېرە پالاسنى يېپىپ، ئۈستىگە سۇ چېچىپتۇ. شۇنىڭ بىلەن نەم ھاۋادا نەپەس ئالالمىغۇدەك ھالەت شەكىللىنىپتۇ. ئۇلار دادامغا بىر جىنايەتنى ئېتىراپ قىلدۇرماقچىكەن، لېكىن بىرنەچچە سائەتكىچە ئىقرار قىلدۇرالماپتۇ، ئاخىر ئۇلار دادامنى مەجبۇرلاپ ئېتىراپ قىلدۇرغان بوپتۇ، بىراق دادام ئىمزا قويۇشنى رەت قىپتۇ. ئۇنىڭ چۈشەندۈرۈشچە، قىينىاش ۋاقتى بەك ئۇزۇن ئىكەن، ئەگەر ۋاقىت قىسقىراق بولغان بولسا، ئىمزا قويۇۋېتىشىمۇ ئېھتىمال ئىكەن، لېكىن ئۆزىنىڭ نەپەس ئالالمىغۇدەك دەرىجىدىكى ھاۋادا بەرداشلىق بېرەلىگەنلىكى ئۇنىڭغا بىر خىل يېڭى ئىرادە ۋە قەيسەرلىكنى ئاتا قىپتۇدەك.

«مانگو پادىشاھى» نىڭ ھېكايىسىگە ئوخشاشلا، دادامنىڭ ھېكايىسىدىنمۇ باتۇرلۇقنىڭ ئىزنالىرىنى تېپىش قىيىن ئىدى. ئەڭ كۆپ بولغاندا، دادامنىڭ بۇ ھېكايىنى سۆزلىشىدىكى قىسمەن سەۋەب سىياسىي ساھەگە كىرىش ئۈچۈن ئازراق دەسمايە تەييارلاش دەپ يەكۈن چىقىرىش مۇمكىن ئىدى. لېكىن، ئۇنداق قەيسەرلىكنى ھەممىلا ئادەمنىڭ ھازىرلىيالىشى مۇمكىن ئەمەس. ھۆكۈمەت بۇنى «ئەمەلىي گەپ قىلىشقا كاپالەتلىك قىلىش» تەك تەلەپلەر قاتارىغا كىرگۈزەلمەيدۇ. تۇرمىگە تاشلىنىش بىردەملىكلا ئىش بولغانلىقتىن، كۆپ قىسىم كىشىلەر تىز پۈكىدۇ. ئاخىرىدا بۇنداق ھېكايىلەر چوڭ ئارقا كۆرۈنۈش ئاستىغىلا قويۇلۇپ، پاكىستانىنىڭ خوببىسچە سىياسىي تۇرمۇشنىڭ قىستۇرمىسى دەپ قارىلىدۇ. جىنايىتىنى ئىقرار قىلىپ بارماق بېسىشنى رەت قىلىش، پۈل تۆلەشنى رەت قىلىش دېگەندەك قارشىلىق كۆرسىتىشنى ئىپادىلەيدىغان يۇقىرى چەكتىكى ئويۇنلار باتۇرلۇق دەپ قارىلىشى مۇمكىن، لېكىن قاتناشقۇچىلار ئۇنى جىنايەتكە قارشى تۇرۇش ئەمەس، ئۆزىنى

چېنىقتۇرۇش دەپ قارايدىغان بولسا، ئۇنى تېرە تاراقشىتىش دېگەن تۈزۈك.

شۇ ئاخشىمى «مانگو پادىشاھى» مېنى ئۆزى بىلەن بىللە يېقىن ئەتراپتىكى بىر بازارغا بېرىشقا تەكلىپ قىلدى. ئۇ ئۆزىنىڭ دەۋا ئىشىغا يارىدەم قىلىۋاتقان مىرپۇر خاس دېگەن ئادۇوكات بىلەن كۆرۈشمەكچىكەن. قۇياش ئاخىر تەپتىدىن ياندى، نەچچە سائەتتىن ھوشسىز، سۈكۈتتە ياتقان زېمىن ھاياتىي كۈچىنى ئەسلىگە كەلتۈردى. قۇشلار سايراشقا، ھايۋانلارمۇ ئۇۋۇسىدىن چىقىپ ھەركەت قىلىشقا باشلىدى. كېچە قاراڭغۇلۇقى ئەتراپنى ئىلكىگە ئېلىشقا باشلىدى، قۇياش تاغنىڭ كەينىگە پېتىپ كېتىۋاتاتتى.

ماشىنا «مانگو پادىشاھى» تۇرالغۇسىنىڭ دەرۋازىسىدىن چىقىۋاتقاندا، ئىلگىرى دىققەت قىلمىغان بىر قۇر خەتكە كۆزۈم چۈشۈپ قالدى: قورۇق نامىنىڭ ئاستىغا «Veni, Vedi Vici» دېگەن سۆزلەر يېزىلغانىدى.

— بۇرۇن مانگولىرىمىزنىڭ ھەممىسىنى ئەنگلىيەنىڭ ئايال پادىشاھىغا سېتىپ بېرەتتۇق، — دېدى «مانگو پادىشاھى» مەغرۇر قىياپەتتە.

— سىز قايتىدىن باش كۆتۈرۈپ چىقىشىڭىز كېرەك ئىكەن.

— بۇنداق بولمايدۇ، — دېدى ئۇ كۈلۈمسىرەپ، — ئەمما ھازىر مۇشەررەفكە سۇۋغا قىلىۋاتىمىز.

ماشىنىدا «مانگو پادىشاھى» بىلەن ئۇنىڭ ئورۇق، ئۆزۈنتۇرا كونۇۋىي فېئودالىلىق قىساس ئېلىش توغرۇلۇق سۆزلەشتى. كونۇۋي مۇھاجىر ئىدى، ئۇنى ھىندىستانلىق كۆچمەن دېيىشكىمۇ بولاتتى. بۆلۈپ ئىداره قىلىشتىن كېيىن، ئۇ ئائىلىسىدىكىلەر بىلەن راجەستان ئىشتاتىدىكى جودھپۇردىن پاكىستانغا كۆچمەن بولۇپ كەلگەنىكەن. فېئودالىلىق تۈرمۇش كونۇۋىغا ئوخشاش كىشىلەرگە ئېھتىياجلىق ئىدى. قاپقارا،

تاقىر باش بۇ ئادەم سەل - پەل پىشقەدەم دىنىي زات سالاپىتىگە ئىگە بولۇپ، «مانگو پادىشاھى» نىڭ دادىسى تۇغقىپ كەتكەندىن كېيىن، ئۇنىڭ ئوغلىنىڭ سادىق مەسلىھەتچىسى بولۇپ قالغانىكەن. ئۇلار يەنە بىر قېتىملىق گېپىنى قىلىشىۋاتاتتى. ئۇ كىشى ئۇچ يۈز ئەللىك ئىنگلىز موسى يەر ئۈچۈن، «مانگو پادىشاھى» نىڭ بىر دوستىنى ئۆلتۈرۈۋەتكەنىكەن. «مانگو پادىشاھى» نىڭ دېيىشىچە، باشقا پومپىشچىكلار ھازىرغىچە ھېلىقى ئۆلگۈچىنىڭ ئوغلىنى دادىسىنىڭ قىساسىنى ئالالمىدى دەپ مەسخىرە قىلىدىكەن ۋە پەس كۆرىدىكەن.

ــ ئۇ نېمە قىلالىشى مۇمكىن؟ ــ دېدى «مانگو پادىشاھى» قاتتىق كۈلۈپ، ــ دادىسىنىڭ قاتىلى ئۆزىنى قاتتىق قوغداش ئۈچۈن بولسا كېرەك، دۆلەت ئىچىدە تۇرۇك تۇرمايدۇ. سىندىلقلارنىڭ بىر كونا گېپى ياخشى ئېيتىلغان: «مۇھەببەت ۋە قىساسنىڭ مەڭگۈ ۋاقتى ئۆتمەيدۇ.»

ــ ساقچىلار ئارىلاشمىدىمۇ؟

ــ ئۇلارنىڭ بۇنداق ئىشلار بىلەن كارى يوق. كىشىلەر مەندىن ئۆزلىرىنىڭ قىينىچىلىق ۋە ئائىلە ماجىرالىرىنى ھەل قىلىپ بېرىشىمنى ئۆتۈنۈشىدۇ. ئەگەر سىز پومپىشچىنىڭ بولسىڭىز، شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا، سىياسەتۋاز ھەم ساقچىلىقنى زىممىڭىزگە ئېلىشىڭىز كېرەك. پومپىشچىكنىڭ سۆزى قانۇن، ــ ئۇ بىردەم ئويلىنىۋالغاندىن كېيىن سۆزىنى داۋاملاشتۇردى، ــ تېگى - تەكتىدىن ئېيتقاندا، يەر - زېمىنمۇ ھەقىقىي سەۋەب بولالمايدۇ، ھالقىلىق مەسىلە ھوقۇقنىڭ كىمنىڭ قولىدا بولۇشىدا.

ماڭا ئۇنىڭ گېپى تولىمۇ ئورۇنلۇق بىلىندى، يەر مەسىلىسى ھامىنى ئاخىرقى قارارنى چىقىرىدۇ، «مانگو پادىشاھى» نىڭ قۇدرىتى يەتمەيدۇ دېگەن تەقدىردىمۇ، ئاچقۇچلۇق مەسىلە يەنىلا ھوقۇق.

«مانگو پادىشاھى» نىڭ كونۇۋىي كېيىن 1990 - يىلى

جودھپۇرغا ئاخىرقى قېتىم بارغانسىكەن. ئۇ مېنىڭ ھىندىستانلىق ئىكەنلىكىمنى ئاڭلاپ، بىرلا تېمىدا پاراڭلاشماقچى بولدى. ئۇ ئۇزۇن بويىنى سوزۇپ، ھەدىسىن ھىندىستان بىلەن پاكىستاننىڭ ئارىسىدا ناھايىتى چوڭ بىر دەپ ھېس قىلىدىغانلىقىمنى سورىدى.

— يەرق بەك چوڭ ئەمەس، — دەپ جاۋاب بەردىم مەن ئەدەپلىكرەك ئىپادىدە بولۇشقا تىرىشىپ، — بۇ يەردە فېئودالىلىق تۈزۈم تۈسى بەكرەك قويۇق ئىكەن.

— كىشىلەر قاتلىمىدىن سۆزلەپ باققان بولسىڭىز، كىشىلەر بىلەن كىشىلەر ئارىسىدا قانداق يەرق بار ئىكەن؟

— يوق، ھېچقانداق ماھىيەتلىك يەرق يوق.

— لېكىن، يەرق بار! — دېدى ئۇ كۈلۈمسىرەپ.

— قانداق يەرق؟

— پاكىستاندا كىشىلەرنىڭ كىيىدىغان كىيىمى ياخشىراق. بۇ يەر ئۇنداق نامرات ئەمەس. ھىندىستان نۇرغۇن نەرسىنى ئۆزى ياسايدۇ، ئۆزىنىڭ ماشىنىسىمۇ بار، بىراق «كرېيسېر» نى سېتىۋالالمايسىز. ھىندىستاندا سىزنىڭ ئىشلىتىدىغىنىڭىز ھىندىستانىنىڭ يېگىنىسى، بىزنىڭ ئىشلىتىدىغىنىمىز ياپونىيەنىڭ!

ھازىر ياپونىيەنىڭ يېگىنىسىنى ھىندىستاندىمۇ سېتىۋالغىلى بولىدۇ. كونۇۋي ھىندىستانغا بارغان چاغدا، ئىقتىسادىي ئىسلاھات تېخى باشلانمىغاندى، بىراق بۇ مەسىلىنىڭ ئاچقۇچى ئەمەس ئىدى. مېنى تەئەججۇپلەندۇرگىنى شۇ بولدىكى، مەڭگۈ ئۆزىنىڭ «كرېيسېر» ماشىنىسى بولمايدىغان بۇ ئادەم بۇ نەرسىنى ئادەم بىلەن ئادەمنىڭ ماھىيەتلىك يەرقى دەپ قارايدىكەن. ئۇنىڭ ئەتراپىنى ئوراپ تۇرغان نامراتلىق مەن شۇ چاغقىچە كۆرگەن ئەڭ قورقۇنچلۇق ئىش ئىدى، بىراق ئۇ ئاغزى - ئاغزىغا تەگمەي ئېسىل ماشىنىنىڭ گېپىنى قىلىدىكەن. ئۇ كۆرۈنۈشتىكى يەرقىنىلا ئىسپاتلىماقچى بولۇۋاتقاندەك، بۇنداق يەرقلەرنىڭ

نېمىدىن دېرەك بېرىدىغانلىقى بىلەن كارى يوقتەك قىلاتتى.

— سىزنىڭچە، يەنە قانداق پەرقلەر بار؟ — دەپ سورىدى ئۇ.

— بۇنى بىرنېمە دېمەك قىيىن، ھىندىستاندىكى ئۆزگىرىش بەك چوڭ. ھىندىستانىنىڭ شىمالىي قىسمى بىلەن جەنۇبىي قىسمىنىڭ پەرقى ھىندىستانىنىڭ شىمالىي قىسمى بىلەن پاكىستانىنىڭ پەرقىدىن چوڭ.

كونۇيو قوللاشقا ئېرىشەلمىگەنلىكىدىن ناخۇش بولدى. ئۇنىڭ دەيدىغان يەنە بىر گېپى بارەك قىلاتتى.

— يەنە بىر پەرق، — دەپ گېپىنى باشلىدى ئۇ، — دەل بۇ يەردىكى ئەركىشىلەر ئاق كىيىملەرنى كىيىدۇ، لېكىن ئۇياقتىكى ئەر كىشىلەر ئالا ـ بۇلماچ كىيىملەرنى كىيىشنى ياخشى كۆرىدۇ، يەنى ئايالالارنىڭ كىيىمىنى دەڭا.

ھىندىستانلىقلار ئاجىز، ئايال مىجەز، مۇسۇلمانلار كۈچلۈك، جەسۇر — بۇ دەل كونۇيىنىڭ دېمەكچى بولغىنى ئىدى. ئۇ چىرايىدا تولۇق رازىمەنلىكىنى ئىپادىلىگەن ھالدا سۆزلىدى. ئۇ شۇ ئارقىلىق ئۆزىنى ئىسلامنىڭ پارلاق تارىخى بىلەن باغلىماقچى بولدى. ئۇ كۆزدە تۇتۇۋاتقان ئاشۇ يىللار «ئېتىقاد مەدەنىيىتى» مەۋجۇت بولۇپ تۇرۇۋاتقان يىللار بولۇپ، مۇسۇلمانلار ئارمىيەسى «مەككار ھىندى دىنى مۇخلىسلىرى» غا ھۆكۈمرانلىق قىلىۋاتقانىدى. بايا بارار يېرى يوقتەك بىلىنگەن ئىسىق دولقۇن مۆجىزىدەكلا غايىب بولۇپ، ھاشاراتلار غوڭۇلداپ كوزۇپقا كىردى. ئەتراپىمىزدىكى زېمىن قاراڭغۇلۇققا پاتقانىدى، دالادا بىرنەچچە تال نوغۇچ چىراغ كىچىك تېرەكلەرگە ئېسىقلىق تۇراتتى.

— ئۇلار سىزنى تۇتقۇن قىلغاندا قورقتىڭىزمۇ؟ — ھېكايىنىڭ ئاخىرىنى ئاڭلاپ باقماقچى بولۇپ «مانگو پادىشاھى» دىن سورىدىم.

— دەسلەپكى ئون بەش مىنۇتتا قورقتۇم، كېيىن ئوڭشىلىپ قالدىم، — نەچچە مىنۇتلۇق سۈكۈتتىن كېيىن، «مانگو

پادىشاھى» ھېكايىسىنى داۋاملاشتۇردى، ئاۋازىمۇ مۇلايىملاشتى، — ئۇلار: «OK، ھازىر ئاخىرقى دۇئايىڭنى قىلىۋالساق بولىدۇ» دېيىشتى. لېكىن، تەلىيىمگە ئۇلار مېنى ئۆلتۈرمىدى، — دېدى ئۇ خىرىلداپ كۈلۈپ.

تۆت ئايدىن كېيىن، ئۇ بىر بۇلاڭچىنىڭ قورالىنى ئوغرىلاپ، ئىككى بۇلاڭچىنى ئۆلتۈرۈپتۇ، لېكىن قورالنى كۆتۈرۈشگە، ئۇچىنچى بۇلاڭچى بۇرۇلۇپ كېلىپ قورالنى تارتۋاپتۇ. شۇنىڭدىن كېيىن ئۇلار ئۇنى زەنجىر بىلەن باغلاپ قويۇپتۇ.

كۆز ئالدىمدىكى قەيسەر «مانگو پادىشاھى» نىڭ شۇنچە يارەمسىز ھالەتتە قالغانلىقىنى كۆز ئالدىمغا كەلتۈرۈپ، ئۇنىڭ ئۇچۇن قايغۇردۇم.

ئۇنىڭ ماڭا يەنە دەيدىغانلىرى بارەك بىلىندى، بىراق كونۇۋي قوشۇق سالدى:

— ئېيتىڭا، سىز نېمە ئۇچۇن بىلەرۋك سالمىسىز؟ — دېدى ئۇ بېغىشمىدىكى بىلەرۋكنى كۆرسىتىپ تۇرۇپ.

— چۇنكى، بوۋام، يەنى ئاپامنىڭ دادىسى شىك، ئۇ مەندىن بۇنى سېلىۋېلىشنى تەلەپ قىلغان.

— ئاپىڭىز شىك، ئەمما سىز مۇسۇلمان؟

ئۇنىڭ چىشىغا تەگكۈم كەلمىدى، شۇڭا:

— ياق، — دېدىم مەن، — ئاپام شىك، دادام مۇسۇلمان.

— توغرا، توغرا، شۇڭا سىزمۇ مۇسۇلمان.

— مەن ھېچنېمە ئەمەس.

كونۇۋي ئەڭ تۇپ مەسىلىدىن بىرتى سورىماقچى بولدى. ئۇ يۇرۇش ـ تۇرۇشىنىڭ مۇسۇلمانلارنىڭكىگە ئوخشىمايدىغانلىقىنى بىلۋالالايتتى، بىراق دادام مۇسۇلمان ئىكەن، مېنىڭمۇ مەلۇم مەنىدە مۇسۇلمان ھېسابلىنىدىغان ـ ھېسابلانمايدىغانلىقىمنى بىلگۈسى بار ئىدى. دادام بىلەن بولغان ئالاقەم ۋە كەچۈرمىشلىرىم بۇنداق مۇجمەل مەنە ئىچىدە مەن ھازىرلىمىغان بىر خىل قاينىاق ھېسسىياتنىڭ بارلىقىنى ئىپادىلىگەنىدى،

شۇڭا ۋاقتى كەلگەندە چۈشەندۈرمەن دەپ ئاۋارە بولۇشتىن ساقلىنىش ئۈچۈن، بۇرۇنراق ئىنكار قىلىشنى قارار قىلغانىدىم.

— سىز مۇسۇلمان ئىكەنسىز. ئەگەر دادىڭىز مۇسۇلمان بولسا، سىزمۇ مۇسۇلمان.

— بۇنداق دېيىلىدىغان بولسا، مۇسۇلمان بولۇش ئۈچۈن بىرەر ئېتىقاد كېرەك ئەمەسمۇ؟ ئەگەر مەندە ئېتىقاد بولمىسا، يەنىلا مۇسۇلمان بولۇۋېرەمدىم؟

ئۇ هارغىن هالدا ماڭا قارىدى. ئۇنىڭ ئۇدۇللا گەپ قىلغۇسى بار ئىدى. بۇنداق سالاهىيەت هىندىستاندىكى تائىپە تۈزۈمى بىلەن ئوخشاش بولۇپ، ئېتىقادقا ۋارىسلىق قىلىشتىن كەلگەن، بۇنىڭغا كۈنلەرنىڭ بىرىدە ئېرىشىپلا قالسا، ئاجرىغىلى بولمايتتى. مەن هەقىقەتەن شۇنى هېس قىلدىمكى، ئۇنىڭ نەزىرىدە مۇسۇلمانلار هىندىستاندىن ئىبارەت غەيرىي مۇسۇلمان دۆلىتىدىن ئايرىمچە تۇرىدىكەن، بۇنداق پەرق هەمدە ئۇنىڭ تارىخىي ئارقا كۆرۈنۈشى مۇقەددەسلىككە ئىگە ئىكەن؛ ئەگەر بۇنداق ئوي - پىكىرنى چۈشەنمىسەم، ئۇنىڭغا ئوخشاش مۇسۇلمان بولالايدىكەنمەن.

— بۇنى ئۆزى بەلگىلىشى كېرەك؟ — دېدى «مانگو پادىشاهى» كۈلۈپ.

كۆڭلى بىئارام بولغان كونۇۋي ئۇندىمەي جىم تۇردى.

— هىندىستانىنىڭ هاۋاسى پاكىستانىنىڭكىدىن ئىسسىق، شۇنداق ئەمەسمۇ؟ — ئۇ يەنە ئېغىز ئاچتى.

«مانگو پادىشاهى» غەزەپ بىلەن ئىڭراپ قويدى.

— ياق، ئوخشاش ! — دېدىم مەن، — سىزنىڭ نەزىرىڭىزدىكى پەرقلەر چەكتىن ئېشىپ كېتىپتۇ.

ئۇ مېهمانىنىڭ رەنجىگەنلىكىنى سەزدى بولغاي:

— شىكلارنىڭ گەپ قىلغاندىكى تەلەپپۇزى بەك يېقىملىق، — دېدى.

— ئۇلارنىڭ گەپ قىلىشى بىزنىڭكى بىلەن ئوخشاش! —

«مانگو پادىشاھى» ئۇنىڭ گېپىنى ئۇزۇۋۇتتى. كونۇيى قاتتىق ئاغرىقتىن ئازابلانغاندەك ئىپادىدە تۇگۈلۈپ قالدى.

پاكىستانىڭ ئىقتىسادىي ئەۋزەللىكى، مۇسۇلمان ئەرلەرنىڭ ئەركەكلىك جاسارىتى، «كرېيسىر»، ياپونىيەدە ئىشلەنگەن يېڭە، ھەتتا تەسەۋۋۇردىكى ھاۋا دېگەندەك ئۇششاق - چۇششەك كۇندىلىك ئالامەتلەر بىر يەرگە جۇغلىنىپ، ھىندىستانغا قارىتىلغان بىر خىل تېخنىكا كۇچلۇك چەتكە قېقىشنى شەكىللەندۇرگەن، شۇنداقلا كونۇيىنىڭ پاكىستانغا كۆچمەن بولۇپ كەلگەنلىكىنىڭ قىممىتىنى ئاشۇرغاتىدى. «مانگو پادىشاھى» كونۇيىنىڭ ئىككىنچى خىل تەسىراتىنى ھېس قىلالمايتتى. ئۇنىڭ جەمەتى مۇشۇ يەرلىك، ئۇنىڭ ھەرقانداق باشقىچە پىكرى بار دېگەن تەقدىردىمۇ، ئۇ ھىندىستان ئوتتۇرا بۇرژۇئازىيەسىنىڭ كەملىكى مۇكەممەللەشكەن جەمئىيەتتە قاتلام ئۆزگۈچىلىكى پەيدا قىلغانلىقىغا ئىشىنەتتى. مەن پاكىستانلىق بىر كىچىك ئاپامنىڭ ھېكايىسىنى ئېسىمگە ئالدىم: ئۇ بالا ۋاقتىدا مۇسۇلمانلارنىڭ ھىندىستاندىن كۆچمەن بولۇپ كېلىش دولقۇنىنى ئۆز كۆزى بىلەن كۆرگەنىكەن. شۇ چاغدا ئۇ: «ئوھوي، قاراڭلار، پاكىستانلىقلار كەلدى!» دېگەنىكەن. «مانگو پادىشاھى» بىلەن ئۇنىڭ كونۇيى ئوخشىمايتتى، ئۇ تېخنىمۇ كەڭ مۇسۇلمانلار دۆلىتىنى ئىزدەش ئۈچۈن كۆچۈپ كەلمىگەن. ئاتىمش يىلدىن كېيىنمۇ يەنىلا ئۆزىگە كۆچمەنلىك سالاھىيىتى بىلەن قارىمايتتى.

كىچىك بازارنىڭ يولىدا كېتىۋاتقىنىمىزدا، «مانگو پادىشاھى» ماڭا ھېلىقى زوكۇنلىشىشنىڭ سەۋەبىنى چۈشەندۈردى. بۇ بىر مۇرەككەپ دەۋا بولۇپ، پاكىستان ئالاھىدىلىكىگە ئىگە ئەنگلىيە قانۇنى ئۇنىڭ جەمەتىدىكى فېئودالىق قائىدىلەر بىلەن توقۇنۇشۇپ قالغانىكەن. «مانگو پادىشاھى» نىڭ كىچىك ئاپىلىرى كىچىك بىر پارچە زېمىنغا مىراسخورلۇق قىلغانىكەن، بىراق ئۇلار «مانگو پادىشاھى» نى بۇ زېمىنغا مىراسخور قىلماقچىكەن،

نەتىجىدە بىرنەچچە نەۋرە تۇغقىنىنىڭ قارشىلىقىغا ئۇچراپتۇ، شۇنداقلا ئۇنىڭ بىلەن نەۋرە تۇغقانلىرى قوراللىق توقۇشۇپمۇ قاپتۇ. بىر قاتار ساختا ئېلىپ ـ سېتىشلار ئارقىلىق، زېمىن ئاخىر ۋاستىلىك هالدا «مانگو پادىشاهى» نىڭ قولىغا چۈشۈپتۇ. نەۋرە تۇغقانلىرى بۇ ساختا سودا سەۋەبىدىن دەۋاغا چۈشۈپتۇ. «مانگو پادىشاهى» ئامال تېپىپ مۇشكۈل ئەھۋالدىن قۇتۇلماقچىكەن.

بازار ئاي نۇرىغا چۆمگەنىدى، بىز كىرگەن مەھەللىدە كونا پاسوندىكى نۇرغۇن ئىمارەت بار بولۇپ، تاملىرى هاك بىلەن ئاقارتىلغانىدى، يولنى كوچا چىراغلىرى يورۇتۇپ تۇراتتى. ئادۇوكات ئىشخانىسىنىڭ سىرتىدا ئۇستى ئوچۇق ئېرىق، ئېرىق بويىدا ناهايىتى چوڭ پىكۇس دەرىخى بار ئىدى، يەرنى مەھكەم قامىللىغان يىلتىزلىرى كوچا ۋە ئىمارەتلەرنىڭ ئۇلىغا يىرتقۇچلاردەك خىرس قىلاتتى. پىكۇس دەرىخىنىڭ يوپۇرماق سېپى ئۇزۇن، يوپۇرماقلىرى يېپىسى، ئۇچى ئوچلۇق بولۇپ، مەيىن شامالدا كۆمۈش ياپراقچىلەردەك تەۋرىنىپ شىلدىرلايتتى. دەرەخ ئاستىدا بىر ئەر كىشى ئۇششاق يىمەكلىك سېتىۋاتاتتى، چوڭ قازاندا ماي پورۇقلاپ قاينىۋاتاتتى. ئۇنىڭ ئارقا تەرىپىگە چىلىشىش مۇسابىقىسىنىڭ رەڭلىك ئېلانى چاپلاپ قويۇلغانىدى. بىر ئوت ئۆچۈرۈش ماشىنىسى ئادۇوكاتنىڭ ئىشخانىسىغا كىرىش ئېغىزىنى توسۇۋالغانىدى. قىزىل رەڭلىك بۇ ماشىنىغا ئاق رەڭ بىلەن ئوردۇچە خەتلەر يېزىلغانىدى.

سۇس يېشىل رەڭلىك ئىشخاندا ئولتۇرغان كىشى كىچىك بازاردىكى ئادۇوكات تەسۋىرلەنگەن هەجۋىي رەسىمدىكى پېرسوناژغا ئوخشايتتى. بۇ دىقماق ئادەمنىڭ كۆلكىگە تولۇپ تۇرغان يۈزىدە زىننىخ ۋە تاتۇقلىرى بار ئىدى، مايلىشىپ تۇرىدىغان چاچلىرى بويالغانىدى. ئۇ كۈلگەندە كۆزلىرى يوقاپلا كېتەتتى، يۈزى ۋە بوينىدا سۇس مەڭلەر بار ئىدى. ئىشخاندا قارا رەڭلىك هۆججەت سومكىسى، ئۈستىگە ئەينەك قويۇلغان

ئۇستەل، يېشىل رەڭلىك مېتال هۆججەت ئىشكاپى ۋە «پاكىستان قانۇنىي كېسىملىرى» ئارخىپلىرى بىلەن تولغان كىتاب ئىشكاپى بار ئىدى.

دېلونىڭ جەريانىنى ئاللىقاچان چۈشىنىپ بولغان ئادۋوكات بىزگە چاي ۋە ئىچىملىك كەلتۈرگەندىن كېيىن، دەرھال رەسمىي تېمىدىن سۆز ئاچتى:

— سىزگە ئىككى خىل تاللاش بار، بىرى، ھەقىقىي ئەھۋالنى سۆزلەش، يەنە بىرى... مەن ئاڭلىدىم، ئەپەندى، — ئۇ مەككارلىق بىلەن كۈلۈمسىرىدى، — يالغان سۆزلىسىڭىز، ئىش بەك قىيىنغا چۈشىدۇ.

«مانگو پادىشاھى» ئۇنىڭغا جىددىي تەرزدە قارىدى.

— ياق، بۇنداق ئىش يوق.

— يەنە بىر خىل ئەھۋال شۇكى، بىز راست سۆزلىشىمىز كېرەك، — ئادۋوكات بېشىنى ئەلەملىك چايقىدى، ئۇ قانۇنسىز ۋاستە بىلەن «مانگو پادىشاھى» غا ئالاھىدە خۇشاللىق ئاتا قىلماقچى بولغاندەك قىلاتتى.

— راست ياكى يالغان گەپ بولۇشى بىلەن كارىڭىز بولمىسۇن، — دېدى «مانگو پادىشاھى»، — بىزگە پايدىلىق ئىشنىلا قىلىڭ.

ئادۋوكات ئېڭىشىپ تەزىم قىلىپ كۈلدى:

— ئىككى ئايال تەربىيە ئالغانمۇ؟

— ھەئە، ئازراق تەربىيە ئالغان.

— ئىنگلىزچە سۆزلەشنى بىلەمدۇ؟

— بىلىدۇ.

ئادۋوكات ئەندىشە قىلغان قىياپەتكە كىرىۋېلىپ، ئەپسۇسلانغان ھالدا بېشىنى چايقىدى.

— بۇنىڭ نېمە پەرقى؟ — دەپ ھۆركىرىدى «مانگو پادىشاھى».

— چۈنكى، بىز بۇ سودىنى يالغان دېيەلەيمىز، — ئادۋوكات

تۇيۇقسىز تېز - تېز سۆزلەشكە باشلىدى، — ئايالار ئەھلىيەتتە ئۆزلىرىنىڭ نېمە قىلىۋاتقانلىقىنى بىلمەيدۇ. بىز ئۇلار ھۆججەتكە ئىمزا قويغاندا ئۇنىڭ مەزمۇنىنى بىلمەيتتى دەپ چۈشەندۈرەلەيمىز.

— لېكىن، بۇنداق قىلىدىغان بولساق، ئاخىرىدا ئالدامچىغا ئايلىنىپ قالىدىغىنى مەن بولمامدىمەن؟

— ياق، ياق، — ئادۋوكات يەنە ئۆزىنى بېسىۋېلىپ، ئۇنى خاتىرجەم قىلماقچى بولدى، — سىز ئەينى چاغدا نەق مەيدانىدا يوق. بىز ئاياللار ئەزەلدىن يەر سېتىپ باقمىغان دېسەك بولىدۇ. ئۇلار بىر تىيىنمۇ پۇل ئېلىپ باقمىغان.

— لېكىن، بۇنداق قىلىسىڭىز، مېنى ئالدامچىغا ئايلاندۇرۇپ قويىسىز.

— ئالدىرماڭ، — ئادۋوكاتنىڭ جاۋابىغىدا قۇۋلۇق ئالامىتى ئوينىغاپ تۇرغان تەبەسسۇم پەيدا بولدى، — بۇ ئاياللار ئۇچۇن تەييارلانغان ئاقلاش سۆزى، سوت قوبۇل قىلىدۇ. بىزنىڭمۇ ئاقلاش سۆزىمىز بار، بىراق يالغان سۆزلىشىمىز كېرەك.

— يالغان سۆزلەش - سۆزلىمەسلىك بىلەن كارىڭىز بولمىسۇن، — «مانگو پادىشاھى» ئۇنىڭ گېپىنى ئۇزۇۋەتتى، — پەقەت بىزگە پايدىلىق بولسىلا بولدى.

— مېنىڭ دېمەكچى بولغىنىمنى چۈشەندىڭىزمۇ؟ ئاياللار بۇ ئاقلاش سۆزى ئارقىلىق بىزنى قوللىسا بولىدۇ. بىز ئاياللارنى بۇ ئىشتىن قىلچە خەۋىرى يوق، ئۇلار خاتا يېتەكلەنگەن دېسەك بولىدۇ، — دېدى ئۇ سۆزىنى داۋاملاشتۇرۇپ، — بىز دەسلەپ بۇرۇن ئاياللار بىلەن ئوبدان سۆزلىشىۋېلىپ تەييارلىق قىلىدۇرۇشىمىز كېرەك. مېنىڭچە، بۇنداق بىر تەرەپ قىلىش ياخشىراق، ھەقىقىي ئەھۋال ئاملى تېخىمۇ كۆپرەك بولىدۇ.

— ھەقىقىي ئەھۋال بىلەن كارىڭىز بولمىسۇن...

— ياق، ئۇنداق ئەمەس. بىر يالغان گەپ يەنە بىر يالغان گەپنىڭ چىقىشىغا سەۋەب بولۇشى مۇمكىن. ئىنتايىن ئەقىللىك

كىشى بولغان تەقدىردىمۇ، چاندۇرۇپ قويۇشى تۇرغان گەپ.

— لېكىن، قارشى تەرەپمۇ يالغان گەپ قىلىۋاتىدۇ، — قارىغاندا، «مانگو پادىشاھى» مۇ ماڭا ئوخشاشلا كاشكىراپ قالغاندەك قىلاتتى.

— سودىيەمۇ پارا ئالامدۇ؟ — دەپ سورىدى ئۇ، — بىز ئۇنىڭغا پارا بەرسەك بولامدۇ؟

— بەزى دېلولاردا ئالىدۇ، بەزى دېلولاردا قوبۇل قىلمايدۇ، — دەپ جاۋاب بەردى ئادۇوكات خۇددى ھۆكۈمەتنىڭ ھۆججەتنى جاكارلاۋاتقاندەك، — لېكىن يەنە بىر تەرەپمۇ پارا بېرىشى مۇمكىن، شۇڭا پايدىسى يوق.

— شۇنداق، بىراق ئۇلارنىڭ سودىيەگە پارا بېرىشىگە ئىمكان بېرىشكە بولمايدۇ، ئاندىن بۇ ئىشنى شۇنىڭ بىلەن تۈگىتىش كېرەك. مەيلى قانداقلا بولسۇن، سىز بايا دېگەنلىرىڭىزنى بىرقەدەر ياخشى لايىھە دەپ قارامسىز؟

— توغرا، چۈنكى ئاياللار راست گەپ قىلسا بولىدۇ.

— راست گەپ بىلەن كارىڭىز بولمىسۇن ! — دەپ غەزەپلىك ھۆركىرىدى «مانگو پادىشاھى»، — ماڭا پەقەت بىزگە پايدىلىق چارە كېرەك.

ئادۇوكات قوشۇمىسىنى تۇردى، ئەمما چىرايىدا كۈلكە ئويناپ تۇراتتى. لېكىن، مەن ئۇنىڭ ھازىر قىزىقىدىغىنى پەقەت ھەقىقىي ئەھۋاللا ئىكەنلىكىنى بىلدىم، چۈنكى بۇنداق بولغاندا ھېلىقى بىرنەچچە مىڭ ئانچە ـ مۇنچە ئاددىيراق ھېكايىنى تەييارلىۋالالايتتى.

— توغرا، شۇنداق، — دېدى ئۇ، — بۇنداق دېيىلسە ئاسانراق ئىسپاتلىغىلى بولىدۇ.

— بولىدۇ، — دېدى «مانگو پادىشاھى» بېشىنى لىڭشىتىپ.

كونۇۋي بىر تەرەپتە ئۇلارنىڭ قىلىۋاتقان پارىڭىنى ئىشتىياق بىلەن ئاڭلاۋاتاتتى.

— ئۇنچە كۆپ ئىش بىلەن كارىڭىز بولمىسۇن، بۇ دېلونى

ئارقىغا سۆرەش كېرەك. ۋاقتى كەلگەندە سىزمۇ قېرىپ بولىسىز، ــ دېدى ئۇ.

ــ بىز ئۇلارغا كالتەك ـ توقماقنىڭ تەمىنى ئانچە ـ مۇنچە تېتىپ قويساق بولامدۇ؟ ــ دېدى «مانگو پادىشاھى»، ئۇنىڭ دېمەكچى بولغىنى ئۇلارنىڭ ئەدىپىنى بېرىپ قويۇش ئىدى.

ئادۇوكات گەپ قىلماي كۈلۈپ تۇرۇۋالدى.

ــ دېلو ھەققىدە داۋاملىق نارازلىق ئەرزى سۇنۇشنى، ــ دېدى كونۇۋي، ــ ئاز دېگەندە ئون يىلغا سوزۇش كېرەك.

ــ ئەگەر يىگىرمە يىلغا سوزساق، ــ دېدى «مانگو پادىشاھى»، ــ سوت يەنە ئۇلارنى دەۋادا ئۇتتى دەپ ھۆكۈم قىلسا، ئۇلار بۇ بىر پارچە يەرنى قانداق تارتىۋېلىشى مۇمكىن؟

ــ ساقچىلار سوتنىڭ بۇيرۇقىغا ئاساسەن ئارىلىشىدۇ، ــ دېدى ئادۇوكات ئۆزىگە پايدىلىق تۇزۇمنى قوغداپ.

ــ ئەگەر مەن قارشىلىق كۆرسەتسەمچۇ؟ ــ دەپ سورىدى «مانگو پادىشاھى» ئادۇوكاتقا تەھدىت سالماقچى بولۇۋاتقاندەك.

ــ سىز دەۋاغا قالىسىز، جىنايى ئىشلار بويىچە شىكايەت قىلىنىسىز.

ــ بۇ بىر پارچە زېمىننى ئاپامنىڭ نامىغا ئالغىلى بولامدۇ؟ ــ دەپ سورىدى «مانگو پادىشاھى»، ئارقىدىن ئانىسىنىڭ گېرمانىيە پۇقراسى ئىكەنلىكىنى، شۇ تۈپەيلى باشقا مەسىلىلەرنى كەلتۈرۈپ چىقىرىشى مۇمكىنلىكىنى ئېيتتى.

ــ سىز نېمىشقا توي قىلمايسىز؟ ــ دېدى ئادۇوكات تەكلىپ بېرىۋاتقاندەك.

ــ مەن ئۆزۈمگە لايىق كېلىدىغان قىزنى تېپىشىم كېرەك، ــ دېدى «مانگو پادىشاھى» قاقاھلاپ كۈلۈپ، ــ ئاندىن توي قىلىشىم مۇمكىن.

بىز ئورنىمىزدىن تۇرۇپ خوشلاشتۇق، ئادۇوكاتمۇ ئورنىدىن تۇرۇپ كۈلۈمسىرىگەن ھالدا بىزگە تەزىم قىلدى.

ئىشكتىن چىققاندا، «مانگو پادىشاھى» تاماكا تۈتاشتۇردى. ئۇ ماڭا بۇرۇلۇپ قاراپ، ئەلەم بىلەن:

— قارغىش تەگكۇر فېئودال جەمئەت ماجراسى، — دېدى.

ئۇ سەل ئۇمىدسىزلەنگەندەك، غېرىبسىنىپ قالغاندەك كۆرۈنەتتى.

قايتىپ كېلىۋاتقىنىمىزدا، كونۇيى ئۇنىڭغا تۇيۇ قىلىش تۇغرىسىدا نەسىھەت قىلماقچى بولدى. ئۇ تۇيۇ قىلسا، پۇل ـ پۇچەكلىرىنى كۆپەيتەلەيدىغانلىقىنى ئېيتتى.

— ئەگەر بىز دەۋادا ئۇتتۇرۇپ قويساق، ئۇلار قانچىلىك ۋاقىتتا بۇ پارچە يەرنى قولىغا ئالالايدۇ؟ — «مانگو پادىشاھى» كۆڭلىدىكى گەپنى ئېيتتى.

— بىز دېلونى بىر دەرىجە يۇقىرى سوتقا سۈنىمىز، — دېدى كونۇيى ئۇنىڭغا تەسەللى بېرىپ.

— ئەگەر بىر دەرىجە يۇقىرى سوتتىمۇ ئۇتتۇرۇپ قويساقچۇ؟

— ئۇلار بۇ بىر پارچە يەرنى تارتىۋالالايدۇ، ئەمما بىز سەۋەب تېپىپ يەنە تۆۋەن قاتلامدىكى سوتقا دەۋا قىلىپ بارىمىز. بىر ئۆمۈر مۇشۇنداق ئۆتىمىز، ئىش يەنىلا ھەل بولمايدۇ. سىزگە مەلۇم، سىز ئەزەلدىن قانۇنغا خىلاپ ئىش قىلىپ باقمىغان. قانۇنغا خىلاپلىق قىلمىسىڭىزلا، ئاللا سىزنى ئۆز پاناھىدا ساقلايدۇ.

— ئۇلار تۇرلۇك ئاماللارنى ئىشقا سېلىپ مېنى تىز پۈكتۈرمەكچى، — دېدى «مانگو پادىشاھى».

— سىز تېزرەك توي قىلىۋالسىڭىز ياخشى بولاتتى، — دېدى كونۇيى «مانگو پادىشاھى» نىڭ كۆڭلىدە پەيدا بولۇۋاتقان چۈشكۈنلۈكنى تۇگەتمەكچى بولۇپ، — توي قىلسىڭىز، سىزنىڭ خوتۇنىڭىز ۋە ۋارىسىڭىز بولىدۇ، ئاز دېگەندىمۇ قارشى تەرەپ يەنە «ھەممىسى مېنىڭ» دېيەلمەيدۇ. سىزنىڭ كۈچىڭىزمۇ زور دەرىجىدە كۈچىيىدۇ.

«كۇچ» بىر ئورۇنلۇق سۆز: «مانگو پادىشاھى» نىڭ ئەتراپىدىكى ھەممە نەرسە كۇچى بولغانلىقتىن مەۋجۇت بولۇپ تۇرۇۋاتاتتى. ھۆكۈمەت ئىشەنچلىك بولمىغانلىقتىن، ھەرقايسى جايلارغا تارقالغان ئىپتىدائىي ھوقۇقلار بىردىنبىر ئۇمىد بولۇپ قالغانىدى.

— ئاۋۋال مۇۋاپىق ئادەمنى تاپايلى، ئاندىن تويىڭىزنى قىلايلى. توغرا دېدىممۇ؟ — دەپ سورىدى كونۇۋي مەندىن.

— توغرا، — دېدىم مەن.

— كىشىلەر مېنىڭ تۇرالغۇمدىن قورقىدۇ، — دېدى «مانگو پادىشاھى»، — قىزبالىلارنىڭ ھەممىسى ئايلىنىپ ئۆتۈپ كېتىدۇ.

— نېمە ئۈچۈن؟

— سىز مېنىڭ كاراچىدىكى سۇ ئۇزۇش كۆلچىكىمنى بىلەمسىز؟

— بىلىمەن، — مەن تېخى ئۇنى كۆلچەكتىڭ سۈيىنى ئالماشتۇرۇۋاتىمىز دېمەكچى ئوخشايدۇ دەپ قاپتىمەن.

— مۇنداق ئىش، مەن بىر ئولتۇرۇش قىلغان، — دېدى ئۇ، — كۆلچەكتە بىر ئادەم ئۆلۈپ قالدى. نەۋرە تۇغقانلىرىم مېنى ساقچىلار ۋە ئۆلگۈچىنىڭ ئائىلىسىدىكىلەرگە پۇل سۇنغۇتتى دېيىشتى. سىز تەسەۋۋۇر قىلالامسىز؟ ئولتۇرۇش قىلغانىدىم، نەتىجىدە سۇ ئۇزۇش كۆلچىكىدە ئادەم ئۆلۈپ قالدى، راستلا قورقۇنچلۇق. ئۇلار بۇ ئىشنى مېنىڭ فېئودال بولغانلىقىمدىن دېيىشتى. مېنىڭچە، ئۇ ئادەم زەھەر چەككەن بولۇشى ياكى باشقا سەۋەبتىن ئۆلگەن بولۇشى مۇمكىن.

※ ※ ※

شۇ ئاخشىمى «مانگو پادىشاھى» ئىككىمىز ئۇنىڭ بالكونىدا ئولتۇرۇپ ۋىسكى ئىچكەچ پاراڭلاشتۇق. مەن بەزىدە ئۇنىڭ دەرد — ئەلەملىرىنى ھېس قىلالايدىغان بولساممۇ، بىراق ئۇنىڭ

دۇنياسىنى چۈشەنمەيتتىم، ئىلگىرى ئاساراەت كۆرمىگەن ئادەم بۇ دۇنيانى چۈشىنىشكە ئامالسىز ئىدى، بۇ دۇنيا بەكمۇ ھەيۋانە ئىدى. «مانگو پادىشاھى» ھەممە نەرسىنىڭ ئۆزگەرمەيدىغانلىقى، فېئودالىزمنىڭ يەنە داۋاملىشىدىغانلىقىنى ئېيتتى. ئۇ يەنە 1947 - يىلى ھىندىستاننىڭ ئوتتۇرا بۇرژۇئازىيەسى بۇ يەردىن ئايرىلغانلىقىنى تىلغا ئېلىپ، ئوتتۇرا بۇرژۇئازىيە فېئودالىق ھىندىستانىنى ئۆزگەرتكەن ھالقىلىق سەۋەب، بىراق پاكىستان پۈرسەتتىن مەھرۇم قالدى، دەپ كۆرسەتتى.

ئىككى دۆلەتنىڭ ئۆزى خالىغان يولغا مېڭىشى باشقا سەۋەبتىن ئەمەس، بەلكى ھىندىستان ئوتتۇرا بۇرژۇئازىيەسىنىڭ ئۆسۈپ يېتىلىشى ۋە كۈچ - قۇدرىتىدىن بولغانىدى. ھىندىستان ئوتتۇرا بۇرژۇئازىيەسىنىڭ كۈچ - قۇدرىتى كونا فېئودالىق تۈزۈلمىنى پاچاقلىۋەتكەنىدى. سىندتا ساپ ھىندى مۇسۇلمانلىرى ئىشتاتىنى بەرپا قىلىش ئۈچۈن تۆلەنگەن بەدەل سىندتىكى ھىندىستان ئوتتۇرا بۇرژۇئازىيەسىنىڭ مۇقەررەر ئايرىلىشى بولدى. بۇ يەرگە كۆچۈپ كەلگەن مۇھاجىرلار توپى بۇ يەرنىڭ ئىجتىمائىي سىستېمىسىنى ھەرگىز ئۆزگەرتەلمەيتتى. ئىسلام دىنىغا ئېتىقاد قىلىدىغان بۇ بىر توپ كىشى ئىسلام دىنى بىلەن ھىندى دىنى ئارىلىشىپ كەتكەن ئۇنداق كۆپ مەنبەلىك جەمئىيەتنى يارىتالمايتتى. بۇلاردىن سىرت، ئوتتۇرا بۇرژۇئازىيە كەم بولغانلىقتىن، 1947 - يىلىدىن بۇيان، سىندتا ئاساسەن ھېچقانداق ئۆزگىرىش بولماي، فېئودالىق تۈزۈم يەنىلا مەۋجۇت بولۇپلا قالماستىن، يەنە نۇرغۇن باشقا ئاقىۋەتلەر كېلىپ چىقتى، مەسىلەن، قانۇن - تۈزۈمنىڭ كەمتۈكلۈكى، بۆلۈنمىچىلىك، شەھەر - بازارلار بىلەن دۆلەت ئايرىلىپ تۇرۇش، ئەقىل خەزىنىسىنىڭ دوكلاتىدا تەسۋىرلەنگەندەك بۇ يەردە «بۆلۈنگەن سەرخىللار توپى» پەيدا بولۇش دېگەندەك. ھەتتا «مانگو پادىشاھى» دەك كىشىلەردىمۇ خەتەرلىك تۇيغۇسى بار ئىدى. بۇ بىر چاك - چېكىدىن بۆسۈلۈپ كەتكەن جەمئىيەت ئىدى.

كونۇۋي بالكوننىڭ بۇلۇڭىدا تىنچ ئولتۇراتتى، تۈيۇقسىز مەككارلارچە ھجىيىپ، ماڭا ئۆزىنىڭ بىر راجپۇت ئىكەنلىكىنى ئېيتتى. بۇمۇ ھىندىستانىنىڭ تائىپە تۈزۈمى بىلەن مۇناسىۋەتلىك ئىدى. ئېنىق ئېيتقاندا، ئۇ يۇقىرى قاتلامدىكى تائىپە تۈزۈمىنى كۆرسىتەتتى. پاكىستاندا تائىپە تۈزۈمى كىشىلەرنىڭ قەلبىدە ئىسلام دىنىدىنمۇ چوڭقۇرراق ئورۇن ئالغانىدى. لېكىن، كونۇۋي ئۆزىنىڭ تائىپە تۈزۈمى ھەققىدە سۆزلەۋاتقانلىقىنى تونۇپ يەتمىگەنىدى. مەن ئۇنىڭغا ئىسلام دىنىنىڭ باراۋەرلىكىگە ئەھمىيەت بېرىدىغانلىقى، تائىپە قارىشىنى چەكلەيدىغانلىقىدىن بېشارەت بەرگىنىمدە، تۈيۇقسىز سەگەكلىشىپ، بۇنىڭ ياخشى ئائىلە بىلەن يامان ئائىلىنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى پەرق ئىكەنلىكىنى ئېيتتى. «مانگو پادىشاھى» بۇنى قەبىلە تۈزۈمى دەپ قارىدى، بىراق بۇ ھەقىقەتەن تائىپە تۈزۈمى ئىدى.

ــ ئەگەر سىلەردە راجپۇت بار بولسا، ئۇنداقتا choodas مۇ بار دېگەن گەپ، ــ مەن «تۆۋەن قاتلاملىق تائىپە» نى كۆرسىتىدىغان سىلىبي مەنىلىك سۆزنى ئىشلەتتىم. كاسابلانكىدىكى ھېلىقى كەچتە، بىر نەۋرە ئاچام مۇشۇنداق ئىشلەتكەنىدى.

ــ ئەلۋەتتە choodas بار، ــ دەپ جاۋاب بەردى كونۇۋي.

ــ سىز قىزىڭىزنى بىر choodas قا ياتلىق قىلىشىڭىز مۇمكىنمۇ؟

مۇمكىن ئەمەس.

ــ ئۇ مۇسۇلمان بولغان تەقدىردىمۇ؟

ــ ئۇ مۇسۇلمان بولغان تەقدىردىمۇ.

بىر تەرەپتىن، پاكىستانىنىڭ مەۋجۇتلۇقى ھىندىستانىنى چەتكە قېقىش ئاساسىدا بەرپا بولغان، يەنە بىر تەرەپتىن، ھىندىستان پاكىستانلىقلارنىڭ چوڭقۇر قاتلامدىكى تەۋەلىك مۇناسىۋىتىدە توسۇۋالغىلى بولمايدىغان تەسىرگە ئىگە. بىراق، پاكىستانلىقلار بەزىدە بۇ تەسىرنى زادىلا تونۇپ يېتەلمەيدۇ.

پاکستاننىڭ بۇنداق بىر دۆلەتكە ئايلىنىپ قېلىشىدىكى سەۋەب شۇكى، ئۆتمۈشتە مەۋجۇت بولغان ھەممە نەرسە داۋاملىق مەۋجۇت بولماقتا، بەزىدە ساقلانغىلى بولمايدىغان ئۆزگىرىشلەر پەيدا قىلغان ئۇيۇرتتىشلارغىمۇ ئۇچراپ تۇرىدۇ. بۇ دۆلەتنىڭ يىلتىزلىرى خۇددى قورقۇنچلۇق تۇرۇبا يولى تورىغا ئوخشاش، سىز ئۇنىڭ نېمە ئۈچۈن شەكىلدە مەۋجۇت بولۇپ تۇرىدىغانلىقى، نېمە ئۈچۈن نەچچە ئەسىردىن كېيىنمۇ، كونۇۋي يەنىلا ئۆزىنى بىر راجپۇت دەپ قارايدىغانلىقىنىڭ سەۋەبىنى زادىلا تەكشۈرۈپ ئېنىقلىيالمايسىز. مېنىڭ ئىككى تەرەپ بىلەن چوڭقۇر مۇناسىۋىتىم بار، ئىككىسىنىڭ ئورتاقلىقلىرىنى كۆرەلەيدىغان بولسامۇ، بىراق بۇ ئورتاقلىقلار ئېتىبارغا ئېرىشەلمىدى: بىز ئىككىسىنىڭ پەرقى توغرۇلۇق سۆزلىشىۋاتاتتۇق. سىز شۇنى تەسەۋۋۇر قىلىشىڭىز مۇمكىنكى، كەلگۈسى كۈنلەرنىڭ بىرىدە، بۇ دۆلەتتىكى ھەممە نەرسىنىڭ مەنبەسىنى بىلمەيدىغان ئادەم قالمايدۇ.

مەن ئۇخلاشقا تەييارلىق قىلىشتىن بۇرۇن، «مانگو پادىشاھى» ئاخىر تۇتقۇن قىلىنغانلىقى ھەققىدىكى ھېكايىنىڭ ئاخىرىنى سۆزلەپ تۈگەتتى.

— ئۇلار سىزگە زىيانكەشلىك قىلغاندا قورقتىڭىزمۇ؟ — دەپ سورىدىم ئۇنىڭدىن.

— ئىككى قېتىم قورقتۇم، — دېدى ئۇ، — بىرىنچى قېتىم قېچىشقا ئۇرۇنغاندا، ئىككىنچى قېتىم دادام ئۇلارنى تىللىغاندا، ئۇلارنىڭ: «بىز ئۇنىڭ جەسىتىنى كۆمۈۋېتەيلىمۇ ياكى دەريادا تاشلىۋېتەيلىمۇ؟» دېيىشكەنلىكىنى ئاڭلاپ قالدىم. شۇ چاغدا ئۆز - ئۆزۈمگە: «تېخى ھايات ئىكەنمەن» دېدىم. ئاشۇ چاغ بەك قورقۇنچلۇق ئىدى.

ئاخىر ئالتە ئاي ئۆتكەندە، بۇلاڭچى باندىتلار ئۇنىڭغا بىر تال ئاپتوبۇس بېلىتىنى بېرىپ، سىندىنىڭ سۇككۇر شەھىرىدە قويۇۋېتىپتۇ. ئۇ شۇ يەردىن يولغا چىقىپ دادىسىنىڭ

ھەيدەرئاباداتىكى ئۆيىنى تېپىپتۇ. ئۇ چاچلىرى ئۆسۈپ كەتكەن ھالەتتە ئۆيگە كەلگەندە، ئىشك باقار تونۇيالماي قاپتۇ. «مانگو پادىشاھى» دادىسىنىڭ بىر تىيىنمۇ قايتۇرۇۋېلىش پۈلى تاپشۇرمىغانلىقىنى ئېيتتى. ئۇ قايتىپ كەلگەندىن كېيىن، كىشىلەر كەنتتە ئۇسسۇل ئويناپ تەبرىكلىشىپتۇ. ئۇ پاسپورتقا ئىشلىتىدىغان بىر پارچە سۈرەتكە چۈشۈپتۇ، دۇكاندىكى بولكىچى ئۇنىڭغا تورت پىشۇرۇپ بېرىپتۇ. ئاردىدىن يىگىرمە يىل ئۆتۈپ كەتكەن بولسىمۇ، ئۇ بۇلارنى يەنىلا ئۇنۇتالمىغان تەپسىلاتلىرىغچە ئېسىدە ساقلىغانىدى. ۋەسكى ئۆزىنىڭ كۆچىنى كۆرسىتىشكە باشلىۋىدى، «مانگو پادىشاھى» نىڭ كۆزلىرى خىرەلىشىپ، ھەقىقىي كەيپىياتى ئاشكارىلاندى. ئۇنىڭ پاسپورت سۈرىتىگە چۈشۈشى ئانىسىنى كۆرگىلى كېرمانىيەگە بېرىش ئۈچۈن بولۇپ، بۇ ئون تۆت يىلدىن بۇيان تۇنجى قېتىملىقى ئىكەن. ئانىسىدىن ئايرىلىش «مانگو پادىشاھى» نىڭ باشقا بىر كىشىلىك ھايات مەخپىيىتى ئىدى، بىراق مەن بۇنىڭ چوقۇم ھەممىنى بىلىپ تۇرىدىغان دادىسى بىلەن مۇناسىۋەتلىك ئىكەنلىكىنى ھېس قىلدىم.

ئەتىسى ئەتىگەندە، مەن «مانگو پادىشاھى» نىڭ زېمىنىدىن ئايرىلىپ ھەيدەرئابادقا قاراپ يولغا چىقتىم. ئىشىكتىن چىقىدىغان چاغدا، ئۇ تېخى ئورنىدىن تۇرمىغانىدى. بۇ بىر كۈن ئىچىدىكى شۇنچە بالدۇر ۋاقىت بولسىمۇ، كۆكرەپ كەتكەن نەرسىنىڭ پۈرىقى تارقىلىۋاتقان كىچىك ئۆيگىمۇ ئىسسىقلىق يېغىلغانىدى.

ئۇيغۇر كتاب توربېكىتى
ئۇيغۇرچە كتابلارنىڭ بىرى نادىرسى
www.uyghurkitap.com

فوتو سۈرەت بېسىش قەغىزى

دادام بىلەن تۇنجى قېتىم كۆرۈشكەندە ئاشۇ مەسىلەرنى سوربسام، مېنىڭ دۇنيانى ئارقىمۇئارقا ئۇلۇۋېلىشىمغا يارەدم بېرىشى مۇمكىن دەپ ئويلىغانىدىم. مەن 1982 - يىلىنى ئاخىرلاشتۇرۇپ، دادام ئاپامدىن ئايرىلغان چاغدىكى دۇنيا بىلەن مەن دادام بىلەن كۆرۈشكەن چاغدىكى دۇنيانى ئۇلاپ، ئىزدەپ تاپقان بارلىق ئەسلىمىلەردىن پايدىلىنىپ بۇ ھاڭنى تىندۇرماقچى بولغانىدىم. مەن ئىككى دۆلەتتىكى ئىككى ئائىلە ئارىسىدا داۋاملىق بېرىپ - كېلىشكە تەييارلىنىپ بولغانىدىم. لېكىن، بۇ ئىككى دۆلەتنىڭ ئىلگىرى بىرلىككە كەلگەن دۆلەت بولغانلىقىنى بىلگەنگە ئوخشاش، ئۇلارنىڭ يەنە بىر تەرەپتە يېڭى تۇرمۇشنى باشلىغانلىقىنى بىلىشىمنىڭ روھىي ھالىتىمگە نىسبەتەن يارىدىمى تېگەتتى. بۇ خۇددى بىر فوتو سۈرەت بېسىش قەغىزىنى يەنە بىر قەغەزنىڭ ئۈستىگە چاپلىغاندەك ئىش ئىدى. ھەربىر پارچە قەغەزدە قىسمەن نۇسخىلار بار بولۇپ، ئۇلارنى دەستىلىسە مۇكەممەل رەسىمنى ھاسىل قىلغىلى بولاتتى. مەن پىششىق بىلمەنغان ئاشۇ دۇنيا ئارقىلىق ئەمدىلا تاپقان يېڭى دۇنيانى تىنچلاندۇرماقچى بولغانىدىم.

گەرچە بىزنىڭ مۇناسىۋەتسىزدە ياخشىلىنىش بولغىنى بىلەن، دادام ئاۋۋالقىدەكلا ئىككى دۇنيانى ئۇلاش يولىدىكى تىرىشچانلىقىمنى چەكلەۋاتقاندەك قىلاتتى. تۇنجى قېتىم يوقلاپ بارغىنىمدىن كېيىن نەچچە ھەپتە ئۆتكەندە، دادام مېنى ئۆيگە بېرىپ تۇرۇشقا تەكلىپ قىلدى، ئىككىنچى قېتىم بارغىنىمدا، ئىككىمىز ئوبدانلا يېقىنلىشىپ قالغانىدۇق. قاچان ئاپام بىلەن

تونۇشقانلىقىنى سورىغانىدىم، ئۇ: «تۇنجى قېتىم كۆرۈشكەندە مەندىن سورايدىغان سوئالىڭ بار - يوقلۇقىنى سورىغانىدىم» دېدى.

بىر قېتىم ئۇ مۇتازا بۇتتونىڭ ئايروپىلانىنىڭ بۇلانغانلىقىنى ھەمدە شۇ قېتىمقى ۋەقەدە ئۆزىنىڭ BBC دا ئوبزور ئېلان قىلغانلىقىنى تىلغا ئالدى. ئاشۇ چاغدا دادامنىڭ ئاغزىدىن ئاڭلىغانلىرىم مەندە بالىلارغا خاس قىزىقىش پەيدا قىلغانىدى. بۇ خۇددى سىز تۇغۇلۇشتىن بۇرۇن ئاتا - ئانىڭىزنىڭ نېمە ئىشلارنى قىلغانلىقىنى ئاڭلىغان چاغدىكى ئەھۋالغا ئوخشاپ كېتەتتى. مەن ئۇلار ئىككىسىنىڭ ھايات قىلغانلىرىنى بىرلەشتۈرمەكچى بولدۇم، شۇنىڭ بىلەن ئۇنىڭدىن بۇ ئىش يۈز بەرگەن چاغدا ئاپام ئىككىمىزنىڭ نەدە ئىكەنلىكىمىزنى سورىدىم. دادامنىڭ چىرايى تۇتۇلدى.

— ئۇ چاغدا باشقىلار مېنىڭ نېمە ئىش قىلىۋاتقانلىقىمنى زادىلا بىلمەيتتى. مەن ساڭا ئۆزۈمنىڭ نېمە قىلىۋاتقانلىقىمنى ئېيتىپ بېرەلەيمەن. مەن ساقچىلارنىڭ قوغلاپ تۇتۇشىدىن قېچىپ يۈرەتتىم، ئۇلار مېنى تۇرمىگە سولىماقچىدى.

ئىككىمىزنىڭ ئارىسىدا يەنىلا ئارازلىق بولغانلىقتىن، ھەمىشە سۆكۈت قىلاتتۇق، بىزنىڭ مۇناسىۋىتىمىز كېيىنكى نەچچە يىلدا ئۆزۈكسىز ياخشىلاندى، شۇ يىللاردا مەن لاھۇرنىڭ دائىملىق مېھمىنى بولۇپ قالغانىدىم. بېرىش قېتىم سانىم قانچە كۆپەيگەنسېرى، بۇ دۆلەت، ھەتتا بۇ شەھەرنى كۆزىتىشىم شۇنچە ئازىيىپ باردى. دادامنىڭ ئۆيى مېنىڭ پاكىستاندىكى پۇتكۇل دۇنيايىمغا ئايلاندى. تۇنجى قېتىم بارغىنىمدا ئۇچ قېرىندىشىمنى — دادامنىڭ تۇنجى خوتۇنى تۇغقان ئاچامنى، ھازىرقى خوتۇنى تۇغقان ئۇكام ۋە سىڭلىمنى كۆردۈم. كېيىنكى نەچچە ئايدا، مەن يەنە باشقا ئۇچ قېرىندىشىم بىلەن تونۇشتۇم. بۇ قېرىنداشلىرىم ۋە دادامنىڭ ياش، چىرايلىق خوتۇنى ماڭا ئىنتايىن دوستانە بولدى، بەكمۇ غەمخورلۇق قىلدى. مەن كېچىكمىدىن يالغۇز پەرزەنت ئىدىم، بىردىنلا بۇنچە كۆپ

قېرىنداشلىرىم بولۇۋىدى، يېتىشەلمەيلا قالدىم. لاھۇردىكى بىرمۇنچە ۋاقتىم ئۇلار بىلەن تونۇشۇشقا سەرپ بولدى. مەن بىر ئامال قىلىپ ئۆيدىن چىقىپ كونا شەھەردىكى بىرمۇنچە كىچىك ئەمما نەپىس مەسچىتلەرنى ئېكسكۇرسىيە قىلىش، مۇھىم خاتىرە مۇنارى، مۇزېيلارنى ۋە قىزىل خىشتا سېلىنغان ئەنگلىيە پاسونىدىكى ئىمارەتلەرنى كۆرۈشنى ئويلىغانىدىم، بىراق قېرىنداشلار بىلەن بىللە بولۇشتىن باشقا ئىشىم يوق بولۇپ قالدى. ئاچام مېنى بىرنەچچە مەيدان GT يېغىلىشىغا ئاپاردى. مەن كىيىم لايىھىلىگۈچىلەر، لاھۇرنىڭ گۈزەللىرى بىلەن ئۇچراشتىم، يەنە كونا شەھەردە قىزىق كاۋاپ يېگەچ، سەھەردە كۆتۈرۈلۈۋاتقان قىزغۇچ سېرىق قۇياشنى تاماشا قىلدىم. يازدا بىز دادامنىڭ مانگو شەكىللىك سۇ ئۈزۈش كۆلچىكىنى مالىمان قىلاتتۇق، تىلاۋەتچىلەرنىڭ ۋاك - چۈشلىرى چىملىقتىكى دەرەخلىكتىن ئاڭلىنىپ تۇراتتى. شۇ يىللاردا مەن لاھۇرغا ھەر يىلى ئىككى قېتىم بېرىپ تۇردۇم، ئۇ يەر ماڭا ھەم ئۆز ئۆيۈمدەك، ھەم ئۆيۈم ئەمەستەك، ئىلگىرى مەن تۇرغان، كېيىن ئېسىمگە ئالالمىغان جايدەك تۇيۇلاتتى.

ئامېرىكىدا ئالىي مەكتەپنى پۈتكۈزگەندىن كېيىن، مەن «دەۋر ھەپتىلىك ژۇرنىلى» دا مۇخبىر بولۇپ، دەسلەپتە نيۇيوركتا ئىشلىدىم، كېيىن لوندونغا باردىم. شۇ مەزگىللەردە، دادام ۋە ئۇنىڭ ئائىلىسىدىكىلەر تۈيۈقسىز مېنى يوقلاپ نيۇيوركقا كەلدى، كېيىن لوندوندا ئۇلارنى پات - پات كۆرۈپ تۇرىدىغان بولدۇم. مۇشەررەفنىڭ زامانىدا بېنازىر بۇتتو چەت ئەلدە سەرگەردان بولۇپ، دادامۇ سايلام رىقابىتىدە ئۇتۇشسىزلىققا ئۇچرىغان، شۇنىڭدىن كېيىن سىياسىي تۇرمۇشتىن يىراقلاشقانىدى. گەرچە ئۇنىڭ سىياسىيغا بولغان قىزغىنلىقى بۇرۇنقىدەكلا يۇقىرى بولسىمۇ، تىجارەتتىكى مۇۋەپپەقىيىتى سىياسىي جەھەتتىكى مۇۋەپپەقىيىتىدىن كۆپ ئېشىپ كەتكەنىدى. بىر ھىندىستانلىق پەرزەنتىنىڭ ئۇنى

مۇشكۇل ئەھۋالغا چۈشۈرۈپ قويۇشى هازىرمۇ يەنىلا مەۋجۇت ئىدى. ئۇ چەت ئەلدە مەن بىلەن كۆرۈشكەن چاغدا پاكىستاندىكى چاغدىكىگە قارىغاندا ئۆزىنى كۆپ ئازادە هېس قىلاتتى.

پاكىستاندا ئۇنىڭ مۇشكۇل ئەھۋالغا چۈشۈپ قېلىشى هامان ئۇشتاق، ئەمما روشەن شەكىللەردە ئىپادىلىنەتتى. ئۇ قېرىنداشلىرىم مەن ئۈچۈن پىلانلاپ بولغان يىغىلىشلارنى ئۆتكۈزۈشنى توسۇيتتى؛ ئىجتىمائىي سورۇنلاردا مەن بىلەن ناھايىتى ئاز پاراڭلىشاتتى، شۇنداقلا مېنى باشقىلارغا زادىلا تونۇشتۇرمايتتى. ئەسلىدە مەن بۇنى ئۇنىڭ مېنى يەنە كۆرگۈسى يوقلۇقىنىڭ بېشارىتى دەپ قارىغانىدىم. لېكىن، ئۇنىڭ ئائىلىسىدىكىلەر بۇ پەقەت ئۇنىڭ ئادىتى، ئەمەلىيەتتە مېنىڭ ئۆزىنى يوقلاپ كېلىشىمنى ئىنتايىن خالايدۇ دەپ كاپالەت بېرىشتى. مەن مېهمانخانىدىكى كونىراپ كەتكەن سافادا ئولتۇرىمەن، بالىلار ۋە خىزمەتكارلار كىرىپ ـ چىقىپ تۇرىدۇ، ئۆينىڭ بۇلۇڭىغا بىر ئىچىملىك ماشىنىسى توختىتىپ قويۇلغان، ئۇنىڭ ئۈستىدە بىر مۇز كۈپى قويۇقلۇق. شۇ ئەسنادا مەن دادام ئىككىمىزنىڭ ئوتتۇرىسىدا بىر خىل يېقىنلىق تۇيغۇسىنىڭ پەيدا بولغانلىقىنى هېس قىلىمەن. دادام دائىم مەن بىلەن لاھۇردىكى ئوردۇ تىلى شائىرلىرى توغرۇلۇق پاراڭلىشاتتى، بىر پاراڭغا چۈشسەك، ناھايىتى ئۇزاق سۆزلىشەتتۇق. ئۇنىڭ دادىسى دەل شۇلارنىڭ بىرى ئىدى، ئەمما كىچىك چېغىدىلا تۇغۇپ كەتكەنىكەن. زادىلا كوچىلاپ باقمىغان بولسامۇ، بىراق ئىككىمىزنىڭ كىچىك چېغىمىزدا دادىمىزنىڭ بولمىغانلىقىدەك ئورتاق كەچۈرمىشكە بىر خىل مەسخىرە يوشۇرۇنغانىدى. ئۇمۇ مېنىڭ ئۆزىنىڭ بالىسىغا ئوخشاش كىتاب، سىياسىي ۋە تارىخقا قىزىقىدىغان بىردىنبىر پەرزەنت ئىكەنلىكىمنى بىلدۈرگەنىدى. گەرچە بۇنىڭ ئىچىدە مەسخىرىلىك تەرەپلەر بولسىمۇ، مەن يەنىلا ئىنتايىن خۇشال بولغانىدىم. چۈنكى، ئاتا ئاغزىدىن ئېيتىلغان بۇنداق ماختاشنى

ئەزەلدىن ئاڭلاپ باقمىغانىدىم. ئاخىرقى بىر مەسخىرىلىك ئىش شۇكى، 2005 - يىلى بىز ئىتالىيەدە بىر قېتىم ئائىلە يىغىلىشى قىلغانىدۇق، نەچچە ھەپتىدىن كېيىن لوندوندا پارتلىتىش ۋەقەسى يۈز بەردى، ئارقىدىنلا مېنىڭ ماقالەم ۋە دادامنىڭ جاۋاب خېتى رويابقا چىقىپ، ئارىمىزدا يەنە بىر قېتىم كىشىنى ئازابلايدىغان سۈكۈت پەيدا بولدى. ئەسلىدە، دەل ئاشۇ ئائىلە يىغىلىشىدا بىزنىڭ مۇناسىۋىتىمىز بەكمۇ ياخشىلىنىپ كەتكەنىدى.

ھەيدەرئاباد

ئەمگەك قىلىش ۋە ئارام ئېلىش ۋاقتى تۇراقسىز «مانگو پادىشاھى» دىن ئايرىلىپ يەنە سەپەرگە ئاتلانغىنىمدا، راھەتلىنىپ نەپەس ئالدىم. ئۇ مېنى مۇرەككەپ سىنداق جەمئىيەتنىڭ چۈشىنىش ئىمكانىيىتىگە ئىگە قىلدى، بۇ مۇكەممەل جەمئىيەتتە ھىندى دىنى بىلەن ئىسلام دىنى بىللە مەۋجۇت بولۇپ تۇرغانىدى. بۇنداق مۇكەممەللىك 1947 - يىلىدىكى ئاھالىنىڭ كۆچۈشى بىلەن بىللە غايىب بولدى. مەن ئۇنىڭ ئورنىنى ئالغان نەرسىنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى بىلمەكچى بولدۇم. دادام ئىلگىرى خېتىدە «پاكىستان روھى» نى تىلغا ئالغانىدى. بۇ سۆزنى خىيالىمغا كەلتۈرۈپ، قۇملۇق شەھەر ھەيدەرئابادقا يول ئالدىم. بۇ سەپىرىم مۇشۇ چاغقىچە بولغان ھەممە كەچۈرمىشلىرىمدىن ئۆزگىچە بولدى. مەن مەلۇم تۇپقا دىققىتىمنى مەركەزلەشتۈرۈۋېلىشتىن ساقلىنىپ، بىر قاتار تۇرمۇش ھالەتلىرىنى كۆزىتىپ باقماقچى، تېپىك سىنداق شەھىرىنىڭ ئومۇمىي كۆرۈنۈشىنى كۆرۈپ باقماقچى بولدۇم. مۇشۇ مەقسەتنى چىقىش قىلىپ، ھەيدەرئابادنىڭ شەھەر ئەتراپىدا راتمان بىلەن ئۇچراشماقچى بولدۇم. ئۇ بىر نەشرىياتچىنىڭ ئەڭ ئىشەنچلىك دىرېكتورى ئىدى. ئاكام تېرىسى قارا، ساقال باسقان، ئورا كۆز بىر شوپۇرنى ئورۇنلاشتۇرۇپ بەردى.

بىز چاتقاللار ئۆسۈپ كەتكەن شەھەر ئەتراپى رايونىنى كېسىپ ئۆتۈپ ھەيدەرئابادقا قاراپ ماڭدۇق. يول بويى خىلمۇخىل رەڭ ۋە پائالىيەتلەر ئۇلىشىپ كۆزگە چېلىقىپ تۇردى. شىئە

مەزھەپىدىكىلەرنىڭ روزا كۈنىنى خاتىرلەيدىغان تېگى قارا، زەر گۈرۈەكلىك تۈغى ئېگىزدە لەپىلدەپ تۇراتتى. تۈغ دەستىسىگە رەڭلىك شارلار ئېسىۋېتىلگەنىدى. ئايالار شېكە قوموشى ئېتىزلىرىدا ئىشلەۋاتاتتى، سارغۇچ ۋە ھال رەڭ كىيىملىك كىشىلەر تىنماي مىدىرلايتتى. بالىلار زۇمرەتتەك سۈزۈك كۆلچەكلەردە يۇيۇنۇۋاتاتتى. مانگو دەرەخلىرى ئاق كىيىملىك بوۋايلارنى كېلىپ سالقىنلاشقا جەلپ قىلغان، ھايۋانلارمۇ ئەگىشىپ كەلگەنىدى. ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى بىر قوڭۇر ئېشەكنىڭ ئۈستىدىكى يۈكنىڭ جىقلىقى زادىلا ئەقىلگە سىغمايتتى. يولنىڭ ھەممىلا يېرىدە ھارۋا سۆرەپ كېتىۋاتقان تۆگە ۋە ئۆكۈزلەر موكىدەك ئۆتۈشۈپ تۇراتتى. يول بويىدا چوقچىيىپ تۇرغان كىچىك مەسچىتنىڭ ئۆگزىسىگە كۇل رەڭ ئاۋاز كۈچەيتكۈچ ئېسىلغانىدى.

بىز يول بويى بىرەدەم تېز، بىرەدەم ئاستا ماڭدۇق. قاتناش ئەھۋالى ئۇزۇكسىز ئۆزگىرىپ تۇرغاچقا، بىزنىڭ بىرەدەم مېڭىپ، بىرەدەم توختىشىمىزغا توغرا كەلدى. يولدا بىر ئۆچكىنى سوقۇۋاتقۇق، شوپۇر ئەسلىدە يولنى بوشتالايمەن دەپ ئويلىغانىدى. مەن ئۆچكىنى ئۆلدى دېگەنىدىم، لېكىن ئۇ سەكرەپ ئورنىدىن تۇردى ـ دە، يولنى كېسىپ ئۆتۈپ پادىغا ئەگىشىپ كەتتى، ئۇنىڭ سۈرئىتىدە ئازراقمۇ ئۆزگىرىش بولمىدى. بىز بىر شىئە مەسچىتىنىڭ ئالدىدىن ئۆتتۇق. ئەتراپىدىكى كەپىلەر بىلەن سېلىشتۇرغاندا ھەشەمەتلىك كۆرۈنىدىغان بۇ مەسچىت ئىرانلىقلارنىڭ ياردەم قولىنى سۇنغانلىقىدىن بېشارەت بېرىپ تۇراتتى.

راتمان ھەيدەرئابادنىڭ شەھەر ئەتراپىدىكى بىر قانالنىڭ يېنىدا بىزنى ساقلاپ تۇرغانىكەن. ئۇ قويۇق چېچى ۋە قارا تېرىسى پارقىراپ تۇرىدىغان قاۋۇل، ساغلام كىشى ئىدى. ئۇنىڭ ئېمال يالىتىلغان چىشلىرى ساغلام، بۇرۇتى يېرىك ئىدى. ئۇ مەن بىلەن سالاملاشقاندا خۇددى قاچقۇن جىنايەتچىلەردەك ھودۇقۇپ

كەتتى، بىراق نەچچە مىنۇت ئۆتمەيلا مېنى دەپ ئىشلارنى ئورۇنلاشتۇرۇشقا تۇتۇندى، تۇرۇپ تېلېفون بەرسە، تۇرۇپ شوپۇرغا تۇرلۈك ئىشلارنى ئورۇنلاشتۇردى. ئۇ بىزگە ئاۋۇال سىندىكى مۇسۇلمانلار ۋە قېلىپ قالغان ئازراق ھىندى دىنى مۇخلىسلىرى ئىبادەت قىلىدىغان بىر مۇقەددەس قەسىرگە بېرىش تەكلىپىنى بەردى. سىند شەھەر ئەتراپىنىڭ ھەممىلا يېرىدە سوپىلارنىڭ مۇقەددەس قەسىرلىرى بار ئىدى، ئىسلام دىنىمۇ بۇ يەردە كۆپ مەنبەلىك جەمئىيەتكە خىزمەت قىلغان بولۇپ، بۇنداق مۇقەددەس قەسىرلەر ئۇنىڭ ئىپادىلىرىنىڭ بىرى ئىدى. دەل بۇ خىل تىپتىكى تېۋىنىش بېغىشىمدىكى خىسلەتلىك تىزىق مەرۋايىتنى ماڭا ئاتا قىلغانىدى، ئاندىن مەككىدە ھېلىقى ھەج قىلغۇچىنىڭ خىيالىغا چۆكۈپ قېلىشىغا سەۋەبچى بولغانىدى.

بىر قوراللىق قوغدىغۇچى بىز بىلەن سەپەرداش بولدى، ئۇ شەھەر ئەتراپىدا گېزىتخانىدىكىلەرنى بىخەتەرلىك كاپالىتى بىلەن تەمىن ئېتىدىكەن. راتمانىڭ دېيىشچە، بۇ يول ئاخشاملىرى پات - پات بۇلاڭچىلارنىڭ ھۇجۇمىغا ئۇچراپ تۇرىدىكەن. ئۇلارنىڭ ئىشلىتىدىغان نەيرەڭى يولنىڭ ئوتتۇرىسىغا بىر تال تاش ياكى بىر باغلام شال پاخىلى تاشلاپ قويۇپ، ماشىنىلار سۈرئىتىنى ئاستىلاتقان ھامان قورشىۋېلىش ئىكەن. ئۇنىڭ دېيىشچە، يېقىندا گېزىتخانىنىڭ بىر ئادىمى بۇلىنىپتۇ. ۋەقە يۈز بېرىدىغان چاغدا، بۇلاڭچىلار ئۇنىڭ ماشىنىسىنىڭ ئالدىغا بىر ماتېرىيال سومكىسىنى ئېتىپتۇ. مەن ماتېرىيال سومكىسى چوڭ توسۇق ئەمەسقۇ دەپ بىلىپ، ئۇنىڭدىن نېمە ئىش بولغانلىقىنى سورىدىم.

ـــ ئۇنىڭ نەپسانىيىتى قوزغىلىپ قاپتۇ، ـــ راتمان قاقاھلاپ كۈلۈپ كەتتى، ـــ ئۇ سومكىدا پۇل بار دەپ قېلىپ ماشىنىسىنى توختىتىپتۇ.

ھەيدەرئابادنىڭ شەھەر ئەتراپىدىكى بوش يەرگە يېتىپ

بارغىنىمىزدا، چۈشتىن كېيىنكى ھاۋانىڭ تەپتى يېنىپ، ئەسلىدە ئادەمنىڭ تۇرغان يەر ئاۋاتلىشىشقا باشلىدى. بالىلار ئۆيلىرىدىن چىقىپ ئويناشقا، يۇڭ ماشىنىلىرىنىڭ شوپۇرلىرى ماشىنىسىنى توختىتىپ چاي ئىچكەچ ئارام ئېلىشقا باشلىدى، يەنە بەزى كىشىلەر يول بويىدىكى بوش يەردە چېلىشىش مۇسابىقىسى ئۆتكۈزۈشكە باشلىدى. يىگىرمە نەچچە كىشى قۇم يەرنى چۆرىدەپ چەمبەر ھاسىل قىلىشتى، بالىلار دەرەخكە چىقىۋېلىپ تاماشا كۆردى، ئاۋاز كۈچەيتكۈچنىڭ ئاۋازى ئولىشۇالغان كىشىلەرنىڭ كەيپىياتىنى كۆتۈرەتتى. ماھىرلارنىڭ يېشى، بەدەن تىپى ئوخشاش ئەمەس، بەزىلىرى ياش، ساغلام، قاۋۇل ئىدى، يەنە بەزىلىرىنىڭ مۇرىسى كەڭ، قورسىقى چىلەكتەك تومپىيىپ تۇراتتى. بەزى ئەرلەرنىڭ دۇمبىسىدە قېنىق قوڭۇر رەڭلىك تاتۇقلار بار بولۇپ، ئۇلارنىڭ ئىنئە مەزھىپىدىن ئىكەنلىكى، بايىلا روزا كۈندە ئۆزلىرىنى قامچىلىغانلىقى ئېنىق بىلىنىپ تۇراتتى.

چېلىشچىلارنىڭ بېلىگە تۇم ئارغامچا ئورالغاندى. نومۇرى چاقىرىلىپ مەيدانغا چۈشىدىغان چاغدا، ئۇلار قارشى تەرەپنى قۇچاقلايدىغاندەك بېلىنى ئېگىپ بىر ـ بىرىگە يېقىنلىشاتتى. ئۇلار قارشى تەرەپنىڭ بېلىدىكى ئارغامچىنى تۇتۇۋالغاندىن كېيىن، كۈچەپ تارتىشقا باشلايتتى. بەزىدە ئۇلاردىن بىرى خۇددى ئۇسسۇل ئويناۋاتقاندەك يەنە بىر ماھىرنىڭ ئەتراپىدا چۆرگۈلەپ، ئۇنىڭ كۈچىنى خورىتىپ، ئاندىن بەدىنىنىڭ ئېغىرلىقى بىلەن قارشى تەرەپنى ئىتتىرىپ يىقىتماقچى بولاتتى. يەنە بەزى ئەھۋاللاردا، بەدىنى ئېغىرراق ماھىر يېنىكرەك ماھىرنى تېزلىك بىلەن تۇتۇۋېلىپ، كۈچلۈك پۇتلىرى بىلەن چىرماق سېلىپ قارشى تەرەپنى تەڭپۇڭلۇقتىن مەھرۇم قىلاتتى. يول بويى ئاسما كارىۋاتتا يېتىپ چاي ئىچىۋاتقان ئەرلەرنى، چۆپ دۆۋىسىنىڭ ئارىسىدا ئويناۋاتقان بالىلارنى كۆرگىلى بولاتتى، ئاخىر ئەتراپىدا ئېگىز دەرەخلەر ئۆسكەن بىر پارچە تۈز يەردىكى ئاق رەڭلىك

ئىبادەتخانا زاھىر پەيدا بولدى.

— سوپىلار دەۋردە، سىندىكى مۇسۇلمانلار بىلەن ھىندى دىنى مۇخلىسلىرى بىللە ئىبادەت قىلغان، مانا بۇ شۇنىڭ ئىسپاتى، — بىز ئىبادەتخانىغا قاراپ كېتىۋاتقاندا، شوپۇر شۇنداق دېدى، — مېنىڭچە، ھىندىستان كىنولىرىدىمۇ تىلغا ئېلىنغان بولسا كېرەك.

بۇ ئاق رەڭلىك ئىبادەتخانىنىڭ ئۈستىدە مۇنار، يەنە كۈنگۈرەلەرمۇ بار ئىدى. سوپىزم بىلەن ھىندى دىنىنىڭ قوشۇلۇشى دەل مۇشۇنداق جايدا ئەملگە ئاشقانىدى. ئىلگىرى بۇ يەردە رەھىمسىز، مۇستەبىت زالىم پادىشاھ ئۆتكەن بولۇپ، ھىندى دىنى مۇخلىسلىرى ۋە مۇسۇلمانلارنىڭ ھېچقايسىسىنى ئارامىدا قويمىغانىكەن. كېيىن ئەۋلىيا Oderolal ئوتتۇرىغا چىقىپ بۇنىڭ ھەممىسىنى ئۆزگەرتىپتۇ: مېھرىبانلىق ۋە ئىتتىپاقلىقنى تەرغىب قىلىدىغان ئاق ساقاللىق بۇ ئەۋلىيا سۇنىڭ ئىچىدىن دۇنياغا كەلگەنىكەن. ئۇ ئۆزىنىڭ كۈچ - قۇدرىتى بىلەن زالىم پادىشاھنىڭ ئىستىبدات سىياسىتىگە خاتىمە بېرىپتۇ. ئۇ مۇسۇلمانلار ۋە ھىندى دىنى مۇخلىسلىرىنىڭ ئورتاق ھۆرمىتىگە ئېرىشىپتۇ، ئۇلار ئەۋلىيا تەشەببۇس قىلغان ئىتتىپاقلىق ئىدىيەسىنى ھۆرمەت قىلىپ، ھەرقايسىسىنىڭ ئېتىقادى ئايرىم بولسىمۇ، بىراق بىرلىكتە ئىبادەت قىلىدىغان بوپتۇ.

— بۇ يەردە ئەزان ئوقۇلىدۇ، — دېدى قارا كۆزئەينەك تاقىغان، قىزىل بۆك كىيىۋالغان ساقاللىق بوۋاي چۈشەندۈرۈپ، — سىز ھىندى دىنى مۇخلىسلىرىنىڭمۇ ئىبادەت قىلىۋاتقانلىقىنى كۆرەلەيسىز، بۇ بىر مۆجىزە.

— ھازىرمۇ شۇنداقمۇ؟

— قېرىنداشلارغا ئوخشاش ھېسسىياتى چوڭقۇر، — ئۇ ماڭا بىر دەرەخنى كۆرسەتتى، ھېلىقى ئەۋلىيا بۇ قۇرغاق يەرگە تىككەن دەرەخ ئىكەن، — ئەنە ئاشۇ مۆجىزىنىڭ ئۆزى، — دېدى

بوڭاي خۇشاللىق بىلەن، ــ ئۇ سۇغىرىشقا موھتاج ئىمەس. قاراڭ ! ئۇچىدىكى يوپۇرماقلىرى يېشىل تۇرىدۇ.

ئەگرى ـ بۈگرى ئۆسكەن بۇ دەرەخ بىر پارچە قۇرغاق يەردىمۇ ئۆسكەنىدى، مەن بۇنىڭدىن ئانچە ھەيران بولمىدىم. سىنىڭ كۆپ قىسىم جايلىرى بەك قۇرغاق، يەنە كېلىپ، نەچچە كۈنىڭ ئالدىدا بىر بىنا بىلەن ئەۋرەز يولىنىڭ ئارىلىقىدا ئۆسكەن ناھايىتى چوڭ دەرەخنى كۆرگەنىدىم. ساقال قويۇۋالغان قەلەندەر تۇيۇقسىز پېشىمنى تارتىپ:

ــ ئاتىش، سىزنىڭ ئەركىن ئادەم بولۇشىڭىزنى تىلەيمەن، ــ دېدى، ئاندىن مەندىن پۇل تىلىدى.

راتمان ئەسەبىيلىك بىلەن ۋارقىرىدى:

ــ سوراڭ؟ ۋاقتى كەلدى. سوراڭ، ئەگەر سىزنىڭ سورايدىغان سوئالىڭىز بولسا ! تارتىنماي سوئال سوراڭ !

دۇئا ـ تىلاۋەت ئاۋازى ئاڭلاندى. ئاق رەڭلىك ھويلىنىڭ يەنە بىر تەرىپىدىكى بىرنەچچە مۇسۇلمان توپلىنىشتى.

ــ بۇ يەر ئىلگىرى دۇنيانىڭ ئۆزى ئىدى ! ــ دەپ ۋارقىرىدى راتمان مۇبالىغە قىلىپ.

بۇ دۇئا ـ تىلاۋەتخانا بىلەن ئىلگىرىكى كۆپ مەنبەلىك جەمئىيەتنىڭ باغلىنىشىنى كۆرۈۋېلىش تەس ئەمەس ئىدى. بۇ دۆلەتنى قۇرۇشتىكى دەسلەپكى ئىدىيە بىلەن ئوخشىمايدىغىنى شۈكى، مەدەنىيەت، تىل ۋە ئۆز زېمىنىغا بولغان ئېتىقادىنىڭ بىردەكلىكى دېنىي ئەقىدە جەھەتتىكى پەرقلەردىن غالىب كەلگەنىدى. سىز بۇ يەردىكى كىشىلەرنىڭ قانداق قىلىپ دېنىي پەرقلەرنى، ھىندىلارنىڭ تائىپە چۈشەنچىسى ۋە مۇسۇلمانلارنىڭ مەبۇدلەرگە بولغان قورقۇنچىنى تەرك ئېتىپ تېخىمۇ يۇكسەك ئىدىيەدىكى مەدەنىيەت بىردەكلىكىگە ئەقىدە قىلغانلىقىنى تەسەۋۋۇر قىلالايسىز.

ئاق رەڭلىك ھويلىدا بىر تۈپ ئازادى دەرىخى بار ئىدى. ئائىلىسىدىكىلەرنى باشلاپ كەلگەن بىر توپ دېھقان دەرەخ تۈۋىدە

پەس ۋە جىددىي تەلەپپۇزدا نېمىلەرنىدۇر مۇزاكىرىلىشۋاتاتتى. راتمان ئىككىسىز بىر چەتتە ئولتۇرۇپ ئۇلارنىڭ پارىڭىغا قۇلاق سالدۇق. ئۇلار سىنىد تىلىدا سۆزلىشۋېتىپتۇ، راتمان ماڭا تەرجىمە قىلىپ بەردى. ئۇلار بەك غەمكىن كۆرۈنەتتى.

— بۇ بىرنەچچە كۈندىكى ئەھۋال بەك چاتاق، — دېدى بىر ئەركىشى، — بىز ئەمدى قانداق قىلساق بولىدىغانلىقىنى بىلەلمەيلا قالدۇق.

ئۇلار بايا پومېشچىك بىلەن ئالاقە قىلغانلىقىنى ئېيتقانلىقى سەۋەبلىك، پارىڭىنى داۋاملىق ئاڭلاشقا بەك قىزىقتىم، بىراق راتمان ئالدىراشقا باشلىدى: كەچ كىرىپ قالغانىدى، ئۇ بۇلاڭچىلارنىڭ پەيدا بولۇشىدىن ئەندىشە قىلدى. مەن ئۇنى يەنە بىردەم ئاڭلاشقا كۆندۈردۇم، ئاندىن ھېلىقى كىشىنىڭ مەسلىسىنى ئۇنىڭ ئاغزىدىن ئاڭلىدىم. روھىي كەيپىياتى جىددىي ئۈچ يىگىت بىر چەتتە ئولتۇراتتى، ئۇلار بىر كەنتلىك بولۇپ، بايا پومېشچىك بىلەن كېلىشىم تۈزۈپتۇ، مۇددىئاسى ئۇلار ئىجارىگە ئالغان يەرنى ياخشىلاش ئىكەن. ئۇلار مۇقىم خىراجەت بىلەن يەرنى ئىجارە ئالماقچىكەن، مەقسىتى زىرائەتنى يىغۇالغاندىن كېيىن ھەممە پايدىنى ئېلىپ قېلىش ئىكەن. ھالبۇكى، شۇ يىلى ھەممە كىشىنىڭ ھوسۇلى ياخشى بولماپتۇ. ئىشنى باشلاشقا جۇرئەت قىلغان ئۈچ دېھقان پايدىغا ئېرىشىش بۇياقتا تۇرسۇن، پومېشچىكقا ئىجارە ھەققىنىمۇ تۆلىيەلمەيدىغانلىقىنى بايقاپتۇ. ئۇلار پومېشچىكنى ئىزدەپ، ئۆزلىرىنىڭ قىسمەن قەرزىنى كەچۈرۈم قىلىۋېتىشىنى ئۆتۈنۈپتۇ. پومېشچىك قىرىق مىڭ رۇپىيە (تۆت يۈز توقسان فوند ستېرلىڭ) نى كەچۈرۈم قىلىشقا ماقۇل بوپتۇ، يەنە ئەللىك مىڭ رۇپىيە (ئالتە يۈز فوند ستېرلىڭ) قەرز قاپتۇ. ئۇلار شۇ بويىچە قەرز تۆلەشكە تىرىشىپ، ئۆزلىرىدە بار ـ يوقىنى تەييارلىغاندىن كېيىن، كەم قالغىنىنى ئۆتنە ئاپتۇ. لېكىن، ئۇلار پۇلنى كۆتۈرۈپ پومېشچىكنى ئىزدەپ بارغاندا، ئۇ ئىلگىرى

كېلىشكەن ھەممە شەرتلەرنىڭ زادىلا ئېسىمدە يوقلۇقىنى ئېيتىپ، ھەممە قەرزنى قايتۇرۇشنى تەلەپ قىپتۇ.

كەنتتىكى مويسىپىتلار ئىبادەتخانىنىڭ ئالدىدىكى ھويلىدا ئولتۇرۇپ ئەقىل كۆرسىتىۋاتاتتى. تېرىسى يىرىك، چار ساقاللىق بۇ كىشىلەر ئادەتتىكى كۆنىلەردىمۇ دائىم ھويلىدا مۇشۇنداق ئولتۇرىدىغاندەك قىلاتتى. بالىلار گۈللۈك كىيىم كىيىۋالغان ئانىلىرىنىڭ ئۈستىگە يامىشىۋالغاندى، ئۇچ يېگىت بىر چەتتە ئولتۇرۇپ غەمكىن ھالدا قۇلاق سېلىۋاتاتتى. ئۇلار ئەمدىلا ھەل قىلىش لايىھەسىدىن بىرنى ئوتتۇرىغا چىقارغاندا، راتمان بۇ يەردىن دەرھال كېتىشنى قەتئىي تەلەپ قىلدى. ئۇ بىردەمدىن كېيىن يىغىنىنىڭ خۇلاسىسىنى ماڭا ئېيتىپ بېرىشكە ۋەدە بەردى.

ماشىنىدا كېتىۋېتىپ ئۇ يەنە ھەيران بولغان ھالدا قاراقچىلارنىڭ ئىشى توغرۇلۇق بىردەم قايىندى. كىشىلەر كېلىپ ـ كېتىپ تۇرىدىغان بۇ يېزىنىڭ مەنزىرىسىدە خېيىم ـ خەتەرنىڭ ھەدىسى پۈراپ بىلىش تولىمۇ قىيىن ئىدى، بىراق راتمان ئىنتايىن ئىشەنچلىك ھالدا بىز ئىبادەتخانىدىن ئايرىلغان چاغدا، بىرمۇنچە كىشىلەر فوتو ئاپپارات بىلەن ماشىنىمىزنى سۈرەتكە تارتىۋالدى، ئۇلار بىزنى بۇلىماقچى، دەپ قارىدى. مەن ئۇ كىشىلەرنى كۆرمىدىم، بىراق شوپۇر ئۆزىنىڭ كۆرگەنلىكىنى ئېيتىپ، يېزا تاشيولىنى بويلاپ سۈرئەتنى تېزلەتتى. بىز ساقچى قاراۋۇلخانىسىدىن ئۆتكەندە، مەن راتمانغا قاراۋۇلخانىنى كۆرسەتتىم، لېكىن ئۇ:

ـــ قىلچىلىك پايدىسى يوق، ساقچىلار بىلەن بۇلاڭچىلار بىرلىشىۋېلىپ ئەسكىلىك قىلىدۇ، ـــ دېدى. شوپۇر بۇ گەپكە قوشۇلدى ۋە بىز قاراقچىلاردىن ئۆزىمىزنى قاچۇرغانىدەك، ساقچىلاردىنمۇ نېرى تۇرۇشىمىز كېرەك، ـــ دېدى. ئاندىن، قوغدىغۇچىمىزغا قاراپ قويۇپ، مۇلايىملىق بىلەن بىر ئېغىز سۆزنى قوشۇپ قويدى، ـــ ئەسىرىمە. بىز سېنى ساقچى دەپ

قارىمايمىز.

ــ ئۇلار دائىم ئىچكى جەھەتتە تىل بىرىكتۈرىدۇ، ــ دېدى راتمان چۈشەندۈرۈپ، ــ دەسلىپىدە بۇلاڭچىلار ساقچىلارغا بىر ئۇلۇشنى بۆلۈپ بەرگەن، كېيىن ساقچىلار تېخىمۇ كۆپرەكنى، يەنى ئىككى ئۇلۇش، ئۈچ ئۇلۇش، ھەتتە تۆت ئۇلۇشنى ئالماقچى بولغان. ئاخىرىدا بەشتە بەش ئۇلۇش بولغان. بۇ چاغدا ساقچىلار: «ئەگەر ئۆزىمىز قول سالالايدىغان بولسا، نېمە ئۈچۈن ئۇلارغا قىلدۇرىمىز؟» دېگەن. شۇڭا، ھازىر نۆۋەتچىلىكتە تۇرمايدىغان ساقچىلار بۇلاڭچىغا ئايلىنىپ كەتتى.

بىز ھەيدەرئابادقا بارىدىغان غول يولغا بىخەتەر يېتىپ بارغاندىن كېيىن، راتمان يېنىك نەپەس ئالدى، مېنىڭمۇ ئۇنىڭ ئاغزىدىن بايىقى يىغىنىنىڭ خۇلاسىسىنى ئاڭلىشىمغا مۇمكىنچىلىك تۇغۇلدى. نېمە ئۈچۈن دەسلەپىدە ئۇقالمىغانلىقىمنىڭ سەۋەبىنى ئەمدى بىلدىم: بۇ ساددا يەكۈن مەنتىقە تۈپتىن خىلاپ ئىدى. مويىسىپىتلارنىڭ قارارى شۇ بوپتۇكى، پومېشچىك قەرزنى كەچۈرۈم قىلىش ئىشىنى ئېسىگە ئالالمىغانىكەن، پومېشچىكنىڭ ئەينى چاغدا نەق مەيداندا بار ئىككى دوستىنى تېپىپ، بەرگەن ۋەدىسىنى ئۇنىڭ ئېسىگە سالدۇرۇش كېرەك ئىمىش. ئەگەر يەنىلا ئۇتۇقلۇق بولمىسا، ھېلىقى ياشلارنىڭ قەرزىنى كوللېكتىپ زىممىسىگە ئالمىدىكەن. قانداق تەھلىل قىلىشتىن قەتئىينەزەر، ئۇلارنىڭ چوقۇم ئۇتتۇرىدىغانلىقى ئېنىق ئىدى.

ئەجەبا، ئۇلار پومېشچىك قەرزنى كەچۈرۈم قىلماقچى بولغانلىقىنى ئېسىگە ئالالمىغانلىقىنى ئېيتقاندا يالغان سۆزلىگەنلىكىنى راستلا بىلمەمدىغاندۇ؟ ئۇلار پومېشچىكنىڭ دوستلىرىنىڭمۇ ئوخشاشلا يالغان سۆزلەيدىغانلىقىنى ياكى مۇشۇنداق ۋاستىنى ئىشلىتىپ پومېشچىكنى مەجبۇرلىسا، ئۆزلىرىنىڭ دۇمبالىنىدىغانلىقىنى ئويلاپ باقمىغانمىدۇ؟ مەن

ئۆزۈمنى بېسۇۋلىپ كىشىنى ئۇمىدسىزلەندۈرىدىغان ئاشۇ كۆرۈنۈشنى، ئاشكارا دۇمبالىنىۋاتقان كۆرۈنۈشنىمۇ ئويلىماسلىققا تىرىشتىم...

※ ※ ※

ھەيدەرئابادنىڭ تارىخى كاراچىنىڭكىدىنمۇ ئۇزاق. شەھەرگە كىرگەن چاغدا، بىرنەچچە كاتتا قەلئەنىڭ كۆرۈنۈشى ئېسىمگە كەلدى. ئۆركەشلەپ ئېقىۋاتقان ھىندى دەرياسىمۇ يادىمغا كەچتى. ھىندى دەرياسىنى تېخىچە كۆرەلمەپتىمەن ! بۇگۈنكى كۈندە ھىندىستان چېگرىسى ئىچىدە ھىندى دەرياسىنىڭ ئىنتايىن قىسقا بىر بۆلىكىلا قېلىپ، ھىندىستانلىقلار ئۇچۇن ئېيتقاندا، يوقالغان بىر دەريادا ئايلىنىپ قالغانىدى. سەپىرىمنىڭ ھىندى دەرياسى ئەتراپىدا ئاياغلىشىدىغانلىقىنى ئويلاپ، يۈرىكىم دۈپۈلدەپ سوقۇپ كەتتى.

ھەيدەرئابادنىڭ شەھەر ئەتراپىنىڭ قاتناش ئەھۋالى بۇ شەھەرنىڭ ۋەيران بولغان باشقۇرۇش سىستېمىسىنى ئاشكارىلاپ تۇراتتى. نەچچە يۈز خىل كىچىك تىپتىكى سانائەت توپى تاشيولىنىڭ ئىككى تەرىپىنى ئىگىلەپ تۇراتتى. كالىدىن تارتىپ ئېلېكتىرىك ئۇلۇچەش ئەسۋابلىرىغىچە ھەممە نەرسە بېسىلغان يۈك ئاپتوموبىللىرى ئاساسىي غول يولنى توسۇۋالغانىدى.

— نېمە ئۈچۈن ئېلېكتىرىك ئۇلۇچەش ئەسۋابلىرى بېسىلىدۇ؟ — دەپ سورىدىم مەن راتماندىن.

— بۇلارنىڭ ھەممىسى مۇسادىرە قىلىۋېلىنغان، — دەپ جاۋاب بەردى خىيالغا پاتقان راتمان. تۈيۇقسىز ئۇ يەنە، — چۈنكى، كاراچىدا ۋەقە چىقتى، سىزنى سۈننىي مەسچىتى ياكى ئىسلام دىنى مەكتىپىگە باشلاپ بېرىش ـ بارالماسلىقىمغا بىرنېمە دېيەلمەيمەن، — دېدى ۋە جىددىيلەشكەن ھالدا قوشۇمچە قىلدى، — بۇنى MQM قىلغان.

«كاراچىدا ۋەقە چىقتى» دېگەن سۆز مەن پاكىستانغا بېرىشتىن بىرنەچچە ھەپتە بۇرۇن يۈز بەرگەن پارتلىتىش ۋەقەسىنى كۆرسىتەتتى. ئىلگىرى ھەيدەرئاباد مۇسۇلمانلار بازىرى ئىدى، ئەمما ناھايىتى مۇۋەپپەقىيەت قازانغان ھىندى سودىگەرلەر توپى بار ئىدى. بۇ يەر ئۇ چاغلاردا «مانگو پادىشاھى» ياد ئەتكەن ھېلىقى جەمئىيەتنىڭ تىپىك ۋەكىلى بولۇپ، ھىندىستان ئوتتۇرا بۇرژۇئازىيەسىنىڭ مەۋجۇت بولۇپ تۇرغانلىقى ئۇچۇنلا مۇكەممەل ئىدى. 1947 ـ يىلىدىن كېيىن، كۆپ قىسىم ئوتتۇرا بۇرژۇئازلار بۇ يەردىن كېتىپ، باشقا جايلاردا يېڭى مۇۋەپپەقىيەتلەرگە ئېرىشتى، ھەتتا بەزى كىشىلەر غەربىي ئافرىقىغا كەتتى. مۇھاجىرلار ئوتتۇرا بۇرژۇئازلارنىڭ ئورنىنى تولۇقلىدى، بىراق ئۇلارنىڭ شەھەردىكى سىندلار بىلەن بولغان مۇناسىۋىتى جىددىي بولدى. راتمان گېپىنى قىلغان «MQM» دەل مۇھاجىرلار (كۆچمەنلەر) پارتىيەسى ئىدى.

مەن راتماننىڭ سۆزىنىڭ قاتلاملىرىنى مەنىسىنى ئايرىپ چىقماقچى بولدۇم.

ــ نېمە ئۈچۈن سىزنىي مەزھىپىدىكىلەرنىڭ ئىسلام دىنى مەكتىپىگە بارسام چاتاق چىقىدۇ؟ ــ دەپ سورىدىم مەن.

مەن راتماننىڭ ئۆزىنى قاچۇرۇۋاتقانلىقىنى بارا ـ بارا سېزىپ قالدىم.

ــ ھە، ئۇلارغا ئىراندىن كەلگەنلىكىڭىزنى دېمەڭ، ــ دېدى ئۇ.

ــ مەن ئىرانلىق ئەمەس، سەپەر داۋامىدا ئىراندىن ئۆتتۈم.

ــ ھە، ئۇنداق بولسا چاتاق يوق، ــ ماڭا بولغان ھۆكمىدە ئۆزگىرىش بولغاندەك، ئۇ دەرھال شۇنداق دېدى.

كۆپ مىللەتلىك بۇ مەنزىرىنى ئېنىق كۆرۈش ئاسان ئەمەس ئىدى. ھەربىر كىشىنىڭ كۆڭلىدە ئوخشىمايدىغان دىنىي مەزھەپ، رايون ۋە سىياسىي تەۋەلىك تۇيغۇسى بار ئىدى.

راتمان مەن ئۈچۈن «ھىندى دەريا‌سى» مېھمانخانىسىدىن ياتاق

زاكاز قىلىپ قويغانىدى. بۇ زامانىۋى مېھمانخانا خىلۋەت بىر كوچىغا جايلاشقان بولۇپ، نۇرغۇن يالغان گۈل ۋە رەسىملەر ئورۇنلاشتۇرۇلغان، رەسمدىكىلەرنىڭ ھەممىسى ھەيدەر ئايدىنىن سالقىن جايلار ئىدى. راتمان «سەل - پەل ئەسلىگە كېلىۋېلىشىم» ئۈچۈن ئازراق ۋاقىت بېرىدىغانلىقىنى ئېيتتى، لېكىن ئانچە ئۇزتمەيلا، يەنە يولغا چىقىشقا ئالدىراتتى. ئۇ مېنى ئۆزى ئىشلەيدىغان گېزىتخانىسىنىڭ باش مۇھەررىرى بىلەن كۆرۈشتۈرگىلى ئاپارماقچىكەن. ئۇ ماڭا ئەگىشىپ پەلەمپەيدىن چۈشۈۋېتىپ، باش مۇھەررىرنى توختىماي مەدھىيەلەپ، ماڭا ئازدۇر - كۆپتۇر يارەم بېرەلەيدىغانلىقىنى تەكىتلىدى. بىر لىفت بىلەن ياتقىمغا بارغىلى بولاتتى، بىراق، لىفت ئىشلىمەيدىغان بولۇپ قالغانىكەن. سىرتقا قارىغاندا ئاپتوموبىل يولى ۋە ئاساسىي تاشيولنى كۆرگىلى بولاتتى. مېھمانخانىنى لايىھەلىگۈچىلەر چوقۇم لىفتتىن كاشىلا چىقىدىغانلىقىنى ئويلاشمىغاندەك قىلاتتى، چۈنكى بىنادىكى بىردىنبىر پەلەمپەي ئىشچى - خىزمەتچىلەر ماڭىدىغان ئاددىي يول ئىدى.

ياتاقتا پەنەرگىدىن ياسالغان ئاق رەڭلىك كارىۋات بار ئىدى، كارىۋاتقا يېپەك قاپلىغۇچ يېپىلغان، نېپىز گىلەمنىڭ ئۈستى كىرلىشىپ كەتكەنىدى. ياتاقتا كىرگەندە، راتمان ئازراق پۇژا ئىچىدىغان - ئىچمەيدىغانلىقىمنى تۈيۈقسىز سوراپ قالدى.

— كېرەك ئەمەس، رەھمەت.

ئۇنىڭ بۇ سوئالىدىن سەل ئەجەبلىنىپ قالدىم، چۈنكى پاكىستاندا ھاراق ئىچىش قانۇنغا خىلاپ ئىدى.

لېكىن، ئۇ ماڭا باشقا بىر ئىشنى دېمەكچى بولغانىدەك قىلاتتى. بىردەمدىن كېيىن ئۇ ئېغىز ئاچتى:

— مەن ئىچىسەم ھېچ ئىش يوق، مەن ئاز سانلىقلار مەزھىپىدىن. ئىجازىتىم بار.

— ئاز سانلىقلار مەزھىپى دېگەن نېمە؟ — بۇ گەپنى ئاغزىمدىن چىقىرىپلا، ئۆزۈمنى ئەخمەقتەك ھېس قىلىپ

قالدىم. راتمانىڭ ئۆزىنى ھىندى دىنى مۇخلىسى دېمەكچى ئىكەنلىكىنى ئەلۋەتتە بىلەتتىم، بىراق كۆرۈنۈشتە، ھىندىستان بىلەن پاكىستان ھەقىقەتەن بەك ئوخشاپ كېتەتتى. ئاشۇ دەقىقىدە مەن ئۆزۈمنىڭ پاكىستاندا تۇرۇۋاتقانلىقىمنى ئۇنتۇپ قالغانىدەك قىلاتتىم. ئاشۇ پەيتتە مەن ئۇنىڭ ھىندى دىنى مۇخلىسى ئىكەنلىكى، ئەمما ھىندىستان مۇسۇلمانلىرى قۇرغان دۆلەتتە تۇرۇۋاتقانلىقىنى، شۇنىڭدەك، ھېلىقى ئاھالە كۆچۈشنى ئۇنتۇپ قالغانىدىم. ھالبۇكى، ئۇ ئاز سانلىقلار مەزھىپىنىڭ بىر ئەزاسى ئىكەنلىكىنى، ئىلگىرى گۇللەنگەن كۆپ مەنبەلىك بۇ شەھەرنىڭ قېلىپ قالغان پۇقراسى بولۇش سۈپىتى بىلەن، ئۆزىنىڭ ئاز سانلىقلار مەزھىپىدىكى ئاز سانلىق، يەنى پاكىستاندىكى بىر ھىندى دىنى مۇخلىسى ئىكەنلىكىنى ئۇنتۇپ قالمىغانىدى. مۇشۇنداق ئارقا كۆرۈنۈش تۈپەيلىدىن، ئۇ يېنىدىكى ھەربىر كىشىنىڭ مەۋقەسىنى بىلمەكچى بولاتتى، شۇ تاپتا مەن پۈتۈن توغرىسىدىكى تەكلىپكە يەنە قاراپ باقسام، ئېھتىمال ئۇ مېنىڭ مۇسۇلمان - مۇسۇلمان ئەمەسلىكىمنى، ئەگەر شۇنداق بولسام، قانچىلىك دەرىجىدىكى مۇسۇلمان ئىكەنلىكىمنى بىلمەكچى بولۇۋاتىدۇ دەپ بىلسەم بولىدىغانىدەك قىلاتتى.

— يەر ئاستىدىكى كۆچلۈك ئېقىنىدەك ھامان پارتلايدۇ، — دېدى ئۇ دالاندا ماڭغاچ سىرلىق قىلىپ.

— يەر ئاستىدىكى نېمە؟ — مەن سومكامنى ئاچقاچ سورىدىم، ئۇنىڭ سۆزىدىكى غەلىتىلىكتىن كۆڭلۈم بىرقىسما بولدى.

— ئۆچمەنلىك، — دەپ جاۋاب بەردى ئۇ.

— كىم بىلەن كىمنىڭ ئارىسىدىكى ئۆچمەنلىك؟

ئۇ ماڭا قاراپ قويۇپ، گۈمانلىق نەزىرى بىلەن ئەتراپقا كۆز يۈگۈرتتى ۋە بىركىمنىڭ ئوغرىلىقچە ئاڭلاۋاتقان - ئاڭلاۋاتمىغانلىقى ياكى مېنىڭ ئۆزىنى كولدۇرلىتىۋاتقان -

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب تورى

كولدۇرلىتىۋاتمىغانلىقىمدىن ئەندىشە قىلىشقا باشلىدى.
ـــ سىندىلىقلار بىلەن مۇھاجىرلار.

«ھىندى دەريا سى» مېھمانخانىسىنىڭ سىرتىدىكى يولنىڭ نامى سىرد خىيابان ئىدى. راتمان مېنى ئىتتىرىپ دېگۈدەك ياتاقتىن ئاچىققاندا، بۇ كوچىنىڭ ئىككى قىسمىدىن تەركىب تاپقانلىقىنى، بۇ ئىككى قىسمىنىڭ ئوتتۇرىسىغا ئوردۇ تىلىدا سۆزلىشىدىغان مۇھاجىرلار بىلەن سىند تىلىدا سۆزلىشىدىغان سىندىلىقلار ئۇچۇن «38 ـ پاراللېل» سىزىقى سىزىلغانلىقىنى بايقىدىم. گېزىتخانا ئىشخانىسىغا باردىغان يولدا، ھەيدەرئابادنىڭ ئىلگىرى كىشىنى مەپتۇن قىلىدىغان شەھەر ئىكەنلىكىنى غۇۋا كۆرگىلى بولاتتى: سىممېترىيەلىك ئورۇنلاشتۇرۇلغان كوچىلاردا ئاقارتىلغان چىرايلىق بىنالار ئاندا ـ ساندا كۆرۈنۈپ قالاتتى. ئۇلارنىڭ ئۇستىدە ھىندى دىنىدىكى ئىسىم ۋە نەقىشلەر بار ئىدى. لېكىن، كۆز ئالدىمدىكى قارا سىم تور، ئېچىرقىغان ھايۋانلار، قالايمىقان تاشلانغان قەغەز ۋە سولياۋ خالتىلار كىشىنى ئىلگىرىكى ماسلىققا كۆز تىكىشكە مەجبۇر قىلاتتى.

بىر كونا ئىمارەتكە جايلاشقان گېزىتخانىنىڭ ئىشخانىسىغا كىرىش ئۇچۇن نەچچە قاراڭغۇ تاش پەلەمپەيدىن چىقىشقا توغرا كەلدى. ئىشخانىدىكى ياغاچ ۋە ئەينەك توسۇقلار، كونا ئۆي جابدۇقلىرى، ماشىنكا ۋە سارغىيىپ كەتكەن ھۆججەتلەرگە نەچچە ئون يىلدىن بۇيان قول تەگمىگەندەك قىلاتتى. باش مۇھەررىر ئىش ئۈستىلىنىڭ ئارقىسىدا ئولتۇراتتى. ياشىنىپ قالغان بۇ كىشى قېلىن كۆزئەينەك تاقىغان، قورۇقلار يۈزىگە چوڭقۇر ئىز سالغان، ئاقۇچ چاچلىرى رەتلىك تارالغاندى.

ئۇنىڭ چىرايى تۇتۇلغاندى. بىز بىلەن كۆرۈشۈپ نەچچە مىنۇت بولار ـ بولمايلا، ئۇ دىن ۋە رايونلارغا بۆلۈش، چىرىكلىك، سۇ بايلىقىنىڭ ئازىيىپ كېتىشى، فېئودالىزم ۋە جىنايەت ئۆتكۈزۈش دېگەندەك خىلمۇخىل تېمىلاردا سۆزلەپ كەتتى.

— MQM سۈننىي مەزھىپى بىلەن شىئە مەزھىپى ئارىسىدا تالاش - تارتىش پەيدا قىلىپ، ئۆزلىرى بۇنىڭ ئارىسىدىن نەپ ئالماقچى. گېنېرال زىيائۇلھەق دەۋرىدە مەيدانغا كەلگەن دىنىي پارتىيەلەر ھازىر كۈچىيىپ، ياشلارغا ئەجەل يېقىنلىشىۋاتىدۇ دېگەن ئىدىيەنى سىڭدۈرۈپ، ئۇلارنى ئىسلام دىنىنىڭ دۈشمەنلىرى بىلەن كۈرەش قىلىشقا چاقىرماقتا. جىنايەت ئۆتكۈزۈش قەدەمدە بىر ئۇچراپ تۇرىدۇ: ھەيدەرئابادتىن چىقىپ ئون كىلومېتىر نېرى بارمايلا، بىركىملەر چوقۇم ماشىنىڭىزنىڭ ئالدىغا تاش ئاتىدۇ، ئارقىدىنلا قورالىنى تەڭلەپ پۇلىڭىزنى بۇلاپ كېتىدۇ. ئىلگىرى ئېقىپ ئۆتىدىغان ھىندى دەرياسى بۇگۈنكى كۈندە قۇرۇپ كەتتى.

— ھىندى دەرياسى قۇرۇپ كەتتى؟ — دېدىم مەن ئۇنى گەپتىن توسماقچى بولۇپ.

— شۇنداق، — دېدى ئۇ، — ھازىر دەريادا ئېقىۋاتقىنى قۇمسىمان لاتقا.

ئۇ بىر خىل تىت - تىت بولۇۋاتقان ھالەتتە ئىدى، چۈنكى نەچچە كۈن ئىلگىرى MQM نىڭ رەھبىرىنىڭ سۆزىنى كىرگۈزۈش ئۈچۈن گېزىتنىڭ بېسىلىشىنى كېچىكتۈرۈش بۇيرۇقىنى چۈشۈرۈشكە مەجبۇر بولغانىكەن.

— رايون خەۋەرلىرىنىڭ ئارگىنالى سائەت ئوندىن بۇرۇن سۈيلىنىش كېرەك، — دېدى ئۇ ئۇنلۇك ئاۋازدا، — چۈنكى بەتلەر تىزىلىپ بولغان بولىدۇ. لېكىن، ھېلىقى رەھبەرنىڭ سۆزىنى كېچە سائەت ئون ئىككىدىن قىرىق بەش مىنۇت ئۆتكەندە تاپشۇرۇۋالدۇق، بىزنىڭ بۇ گېزىتنىڭ ئاشۇ ۋاقىتقىچە كۈتمەي ئامالى يوق. بىز زۇڭتۇڭنىڭ سۆزىنى كۈتمىسەكمۇ بولىدۇ، بىراق بۇنداق خەۋەرنى ساقلىمىساق بولمايدۇ، چۈنكى ئۇلارنىڭ قولىدا «كالاشنىكوف» ماركىلىق ئاپتومات بار، بىزنىڭ قىلچە ئامالىمىز يوق. سىز بىر ئىشنى ئويلاپ باقسىڭىزلا كۈپايە. ئۇلارنىڭ رەھبىرىنىڭ گاز چىقىرىش مىقدارى 50cc لىق

ماشىنىسى بىلەن بىر كىچىك ئۆيىلا بار، بىراق ھازىر ئۇ لوندوندا. نەدە تۇرسىڭىز تەننەرخىنىڭ يۇقىرى بولىدىغانلىقىنى بىلەمسىز؟ يەنە تېخى ئۇنىڭ نۇرغۇن كاتېپى بار. بۇ پۇللار نەدىن كەلگەن؟ بۇنى سوراشقا پېتىنىدىغان ئادەم يوق.

مەن نېمە دەپ جاۋاب بېرىشنى بىلەلمىدىم.

— بۇ مەن كۆرگەن ئەڭ ئوسال دەۋرا! — دەپ ۋارقىراپ كەتتى ئۇ.

— نېمە ئۈچۈن؟ — دەپ سورىدىم مەن.

— چۈنكى، ھېچكىمگە ئىشەنگىلى بولمايدۇ. بىر كىشى سىز بىلەن دوست بولۇشى، بىرەر مىنۇت ئۆتۈپلا ئارقىڭىزدىن پىچاق ئۇرۇشى مۇمكىن. بەزى كىشىلەر پۇلى بولمىغانلىقتىن ئۆزىنى ئۆلتۈرۈۋالىدۇ، بۇنداق ئۇمىدسىزلىك تولىمۇ قورقۇنچلۇق.

ئۇنىڭ بىلەن بىر سائەتكە يېقىن پاراڭلاشتىم، سەپەر جەريانىدا يولۇققان بەزى ئىشلارنى سۆزلەپ بەردىم، ئۇ تەشەببۇسكارلىق بىلەن بىرنەچچە كىشىنى كېينىكى نەچچە كۈن ئىچىدە مەن بىلەن كۆرۈشۈشكە ئورۇنلاشتۇردى. مەن ئالدىن پىلان تۈزۈۋالمىغانىدىم، شۇڭا مېنى باشلايدىغان ئادەمنىڭ بولغانلىقىدىن خۇشال بولدۇم. چۈنكى، باشقىلارنىڭ ماڭا قانداق نەرسىلەرنى كۆرسىتىدىغانلىقىنى بەك خالايتتىم. بىز ئەتىسى ئەتىگەن گېزىتخانا ئىشخانىسىدا كۆرۈشۈشكە كېلىشتۇق.

راتمان ئىككىمىز غۇۋا پەلەمپەيدىن چۈشكەندە، كوچىدا قۇم - توزانلىق بوران چىقىۋاتاتتى. نەچچە سائەت ئالدىدىكى كىشىلەر توپى ۋە ماشىنىلارنىڭ ھەممىسى غايىب بولغانىدى، قوڭۇر رەڭ ئېس - تۇتەك، چاڭ - توزان پىرقىرىغىنىچە ئۇششاق قەغەز پارچىلىرىغا شىددەت بىلەن ئېتىلىپ، بوش قالغان كوچىنى سۈپۈرۈپ ئۆتەتتى. بىر قەۋەت سۆسۈن رەڭ نېپىز تۇمان بوراننى سەل ئاستىلاتقاندەك كۆرسىتەتتى. بىز ماشىنا بىلەن بىر لەيلىمە كۆۋرۈكتىن ئۆتتۇق. كۆۋرۈك ئاستىدا كەڭرى سايازلىق، قومۇشلۇق ۋە يېشىل سۇ بار ئىدى. راتمان ئېڭىشىپ قاراپ

بېشىنى چايقىدى.

ــ ئىلگىرى ھۆكۈمەت سايازلىقتىكى ئاھالىلەرنى كەلكۈن كېلىشتىن بۇرۇن ئۆيلىرىدىن ئايرىلىشقا ئاگاھلاندۇرۇپ تۇراتتى، ــ دېدى ئۇ، ــ لېكىن ھازىرچۇ؟ قاراڭ، بۇ دەريادا بالىلار يەنىلا ئويناۋېتىپتۇ.

مەن ئۇنىڭ گېپىنى دەماللىقلا چۈشىنەلمىدىم. ئارقىدىن، ئەجىلى يېقىنلىشىپ قالغان بىر نەرسىنى كۆرگەندىلا پەيدا بولىدىغان بىر خىل ۋەھىمە ماڭا ئۇشتۇمتۇت ھۇجۇم قىلدى. مەن يەنە بۇرۇلۇپ، تۆمۇر لىملاردىن تۇزۇلگەن كاتەكچىلەر ئارىسىدىن دۇنيادىكى ئەڭ ئۇلۇغ دەريالاردىن بىرىنىڭ قېلىپ قالغان ئىزناسىغا تىكىلدىم.

ــ ئاشۇ ھىندى دەرياسىمۇ؟

راتمان بېشىنى لىڭشىتتى. مەن شوپۇرنى ماشىنىنى يول ياقىسىدا توختىتىشقا بۇيرۇدۇم. ماشىنا سولىغا قايرىلىپ، بىر تۆپ پىكۇس دەرىخىنىڭ يېنىدا توختىدى، دەرەخ تېگىدە بىر ئەر كىشى شار سېتىۋاتاتتى، پىلاستىماسسا ئۇستەلنىڭ ئۈستىگە ئىچىملىك قاچىلانغان بىرمۇنچە يېشىل بوتۇلكىلار تىزىپ قويۇلغانىدى. قىيالىقتىكى قارا پەلەمپەي ھىندى دەرياسى بويىغا تۇتاشقانىدى. مەن دەريا قىرغىقىنىڭ ئېگىزلىك ۋە يانتۇلۇق دەرىجىسىگە ھۆكۈم قىلىش ئارقىلىق، بۇ دەريانىڭ ئىلگىرىكى كۆرۈنۈشىنى تەسەۋۋۇر قىلالايتتىم. پەلەمپەينىڭ يېرىمىغا بارغاندا، ھېلىقى يېشىل سۇنى ئاق رەڭلىك قۇم بارخانلىرى ۋە ئېگىز قومۇشلۇق توسۇۋالدى. مەن يەنە نەچچە مىنۇت مېڭىپ دەريا قىنىدىن ئۆتۈپ، ئولتۇرۇشۇپ كەتكەن قۇملۇققا قەدەم باسقاندىلا، ئاندىن سۇنى كۆردۇم. ئەينى چاغ گۈگۈم ۋاقتى بولۇپ، ئايىنى ئېنىق كۆرگىلى بولاتتى. ئاستا ـ ئاستا قاراڭغۇلىشىۋاتقان كېچە ئاسمىنىدا زۇمرەتتەك سۇ شامالنىڭ قارشىسىغا كۆچسىز ئېقىۋاتاتتى، ئاي بۇ مەنزىرىگە ئادەتتىكى نۇرلىرىنى تۆكمەكتە ئىدى. نەچچە مېتىر نېرىدىكى كۆۋرۈك

ئۇستىدە بىر قاتار ماشىنىلار گۈلدۈرلەپ ئۆتۈپ كەتتى. بىر يېشىل قولۇاق بۇ تار يېشىل سۇغا كىردى. شۇ ھامان دەريا يۇزىدە باشلىنىش نۇقتىسى ۋە ئاياغلىشىش نۇقتىسى تەكلا ھاسىل بولدى، بۇنداق ئەھۋالنى مەن ئىلگىرى زادىلا كۆرۈپ باقمىغانىدىم.

راتمان پۈتىنىڭ ئۈچىدا مېڭىپ قېشىمغا كەلدى.

ــ بەك ئاجايىپ. بىز ھىندى دەرياسىنىڭ ئوتتۇرىسىدا تۇرۇۋاتىمىز، كېمە يوق، ھېچنېمە يوق، لېكىن بىز ھىندى دەرياسىدا. كىشىلەر بۇ دەريانى ئىلتىجا قىلىدۇ. ھىندى دەرياسى! لېكىن سۇيى قېنى؟ بۇ يەردە قۇملا بار ئىكەن.

سۇب چوڭ قۇرۇقلۇقىدا دەريا ـ ئېقىنلار ئېرىشكەن ھۆرمەت دىنىي مەنىگە باي. راتمان ھىندى دىنى مۇخلىسى، ئۇنىڭ بۇ دەريانى ئوخشاشلا ئالاھىدە ھۆرمىتى بار. لېكىن، سىندىتا تارقالغان ھېكايىدە دەريا سۇيىنى پەنجاب ئوغرىلىقچە ئىشلەتتى دېگەن گەپ بار. بەزى كىشىلەر پەنجابنىڭ يەنە بىر قېتىم پارچىلىنىشىنى ئۈمىد قىلىدۇ، سەۋەبى بۇ چوڭ ئۆلكىگە ھۆكۈمرانلىق قىلىشقا تېخىمۇ قولايلىق يارىتىش ئەمەس، بەلكى پەنجابنىڭ باشقا ئۆلكىلەرگە بولغان كونترولىنى ئاجىزلاتىشتىن ئىبارەت. ناھايىتى مەسخىرىلىك يېرى شۇكى، ھىندى دەرياسى رايون خاراكتېرلىك ئىختىلاپنى پەيدا قىلغان، بىلىش كېرەككى، ئەگەر پاكىستاندا بىر دۆلەت دەرياسى بولسا، ئۇنداقتا، ئۇ ھىندى دەرياسىدىن باشقىسى ئەمەس. ئۇنى بۇ دۆلەتنىڭ ئىتتىپاقلىقىنىڭ سىمۋولى، دۆلەت زېمىنىدا ئېقىپ تۇرغان ئارتېرىيە تومۇرى دېيىشكە بولىدۇ. پەنجاب چېگرا سىئچىدىكى بارلىق تارماق ئېقىنلار يىغىلىپ ئۇنىڭ ئىلگىرىكى غايەت زور دولقۇنلۇق كۆرۈنۈشىنى يارىتالمىدى. سىندىتىكى مىللەتچى پارتىيەلەر ئىختىلاپ مەسىلىسىنى يەنە بىر قېتىم چوڭ مەسىلە قىلىۋالغانىدى، گۇرۇھلار ئىچىدە گۇرۇھلار، پەرقلەر ئاستىدا پەرقلەر بار ئىدى. بۆلۈۋېتىشكە قارىتا بۇنداق

تەكىتلەش سىياسىي سەھنىدە كەڭ تارقالغان بولۇپ، مەن پاكىستانغا كىرگەندىن بۇيان، ئۇنىڭ رىتىمىغا زادىلا يېتىشەلمەيۋاتاتتىم.

بۇ ئىشتا يەنە تېخىمۇ چوڭقۇر قاتلاملىق مەسىرە بار ئىدى. كىشىلەر پاكىستاننىڭ دۆلەت قۇرۇش ئاساسى ئېتىقاد، شۇڭا ئېتىقاد باشقا ھەممە سالاھىيەتنى بېسىپ چۈشىدۇ دەپ قارايدۇ. سىزنىڭ قايسى خىلدىكى مۇسۇلمان بولۇشىڭىز مۇھىم ئەمەس، قانداق تىلدا سۆزلىشىڭىز، ھەتتا ھىندىستانىنىڭ ئۇ چېتىدە تۇرۇشىڭىزمۇ مۇھىم ئەمەس. سىز مۇسۇلمانلا بولسىڭىز، ئىسلام دىنى ھەممە پەرقنى بىر ـ بىرىگە ئۇلىشى مۇمكىن. بۇ ماڭا ئابدۇللانىڭ سۆزىنى ئەسلەتتى. ئىستانبۇلدا ئۇ بۇ دۇنياديكى بارلىق مۇسۇلمانلاردا بىر خىل ئېتىقاد بار دېگەنىدى، گەرچە ئۇ ئۇلارنى كۆرۈپ باقمىغان بولسىمۇ. «سىز ئىسلام دۆلەتلىرىنىڭ ئارىسىدىكى توقۇنۇشنى تىلغا ئالدىڭىز، ـــ دېگەنىدى ئۇ، ـــ لېكىن مېنىڭ دېمەكچى بولغىنىم، بىر مۇسۇلمان بولۇش بىر خىل ئىنتايىن ئۆزگىچە كەچۈرمىش، سىزنىڭ قەيەردە بولۇشىڭىزدىن قەتئىينەزەر، شۇنداق بولىدۇ. مۇسۇلمانلىق سالاھىيىتى تارىختىن ئۈستۈن تۇرىدۇ.» لېكىن، تارىخنى ئۈستۈن قويۇۋېلىشقا بولمايدىكەن، ئېتىقادنىڭ ئۆزىدە پېچەت ساقلانغان، سىمۋوللۇق مەنىگە ئىگە تارىخلا ئەمەس، يەنە تىل ۋە مەدەنىيەتكە جۇغلانغان تارىخمۇ ھەم شۇنداق بولىدىكەن. ئېتىقادنى بۇرمىلاش تارىخقا تۆتۈلغان بۇنداق ئەھمىيەتسىز پوزىتسىيەنى كەلتۈرۈپ چىقارغان، بىراق پاكىستانلىقلار كەينىگە يېنىپ رايون، تىل ۋە دىنىي مەزھەپلەرنىڭ پارچىلىنىشىغا ئىنتىلىۋاتقاندەك قىلىدۇ.

راتمان ئۆزىنىڭ ئاز سانلىقلار مەزھىپىدىن بولۇشتەك ئالاھىدە ھوقۇقىنى يۈرگۈزۈپ، مېنىڭ ئۆزىگە ھەمراھ بولۇپ پىۋا ئىچىشىمدە چىڭ تۇرۇۋالدى. ماشىنىمىز ئۇنىڭ ئۆيىگە كېتىۋاتقاندا، بىز دەرۋازىسى بار شەھەر ئىچى ئاھالىلەر

رايونىدىن ئۆتتۈق، ئۇنىڭ ئىچىدىكى بىنالار بۇزۇلغان، ئەمما رېمونت قىلىنمىغان، ئېرىقلارنىڭ ئۈستى ئوچۇق، تاملار «سۈننىي مەزھەپىدىكى كىشىلەر، سىلەر قاچان ئويغىنىسىلەر؟» دېگەندەك ھەر خىل شوئارلار بىلەن توشۇپ كەتكەنىدى.

راتمان ئاشۇ سۆزلەر تامدىن سەكرەپ چۈشۈپ ئۆزىگە ئېتىلىپ كېلىدىغاندەك ئالاقزەدە بولغان ھالدا پىچىرلاپ ئوقۇدى. بۇ شوئار كاراچىدىكى پارتلىتىش ۋەقەسىگە دائىر تىمىلانغانىدى، ئۇنىڭ قارىشىچە، بۇ شوئار قورالنى ئىشقا سېلىشقا چاقىرىۋاتاتتى. بىز بۇ تىنچ مەھەللىدىن ئايرىلدۇق. راتمان:

— كۆردىڭىزمۇ؟ كۆردىڭىزمۇ؟ ئۇلار قۇتراۋاتىدۇ. ئەگەر پىلىتە بولمىسا، دەل مۇشۇ يەردىن پارتلايدۇ، — دەپ شۇڭىرلىدى.

※ ※ ※

شۇ كۈنى كەچتە بىز راتماننىڭ ئۆيىدە بولدۇق، گېزىتخانا باش مۇھەررىرىدىن تېلېفون كەلدى، ئۇ دادامنىڭ ئىسمىنى بىلمەكچىكەن. مەن جىددىيلىشىپ كەتتىم. دادام پاكىستاندا داڭلىق كىشى ئىدى، ئەسلىدە مەن مەلۇم تەخەللۇس قوللىنىش ئۇسۇلى بىلەن سەپەر قىلىشنىمۇ ئويلىغان، ھازىرغىچە ھەممە ئىشلار ئوڭۇشلۇق بولۇپ كەلگەنىدى. راتمان ئۇنىڭغا دادامنىڭ ئىسمىنى ئېيتىپ بەردى، ئاندىن تۇرۇپكىنى قويۇپ ماڭا قارىدى، چىرايى باشقىلار پەيىگە چۈشكەن ئاز سانلىقلار مەزھەپىنىڭ بىر ئەزاسىنىڭكىگە ئوخشاپ قالغانىدى. ئۇنىڭ ئۆيى يالغان گۇل، توپا باسقان ئويۇنچۇق، كالېندار ۋە ھال رەڭ دېرىزە پەردىلىرى بىلەن توشۇپ كەتكەنىدى. ئۇنىڭ كارىۋىتى قارا ۋە سېرىق رەڭلىك پەنەركىدە ياسالغانىدى، ئۆينىڭ بىر بۇلۇڭىدا بىر تۇپ سۇنئىي ئېرەن دەرىخى بار بولۇپ، يوپۇرماقلىرى ئېرەن يوپۇرمىقىنىڭ كۆزدىكى رەڭگىدە بويالغان، ئەمما ساڭگىلاپ

كەتكەنىدى.

— بۇ نېمە ئىش، راتمان؟ ئۇ نېمىشقا بۇنى سورايدۇ؟

— ھېچ ئىش يوق، ئاتىش. پەرۋەردىگارىم ھەممىگە قادىردۇر.

مەن ماشىنىمىزنىڭ نومۇرىنى خاتىرلەيدىغان كىشىلەردىن قاچقاندا، ئۇنىڭ: «پەرۋەردىگارىم ھەممىگە قادىردۇر» دېگەنلىكىگە دىققەت قىلغانىدىم. ئۇ ھەر قېتىم خەتەر پەيدا بولغاندا مۇشۇنداق دەيدىغاندەك قىلاتتى.

— راتمان؟

— ھېچ ئىش يوق، شۇ ISI (پاكىستان ئاخبارات ئىدارىسى) دىكىلەر بايا ئۇنىڭ ئىشخانىسىغا كەپتۇ. ئۇ ئاخبارات ئىدارىسىنىڭ ئادىمى. ئۇلارغا ھۆججەتلەرنى تەييارلاپ بېرىدۇ، تەرجىمە قىلىپ بېرىدۇ.

— نېمە دەۋاتىسىز؟ بۇنى نېمىشقا ماڭا دېمىدىڭىز؟

— ئۇ تېلېفون بەرگەندىلا ئېسىمگە كەلدى. لېكىن، ئەنسىرىمەڭ، ئاتىش. پەرۋەردىگارىم ھەممىگە قادىردۇر.

— ئۆتۈنۈپ قالاي، ئەمدى بۇنداق دەۋەرمەڭ. مەن يەنە بىر قېتىم سوراقخانىغا بەند قىلىنىشنى راستلا خالىمايمەن، — دېدىم ۋە ئىراندىكى كەچۈرمىشىمنى سۆزلەپ بەردىم.

— ئاخبارات ئىدارىسى ئۇنىڭغا ئۇقتۇرۇش قىلىش ئېھتىمالى بارمۇ - يوق؟

— بىلمىدىم. گېپىمگە قۇلاق سېلىڭ، مەن بۇنداق ئىشتىن بىزار. ئەسلىدە ئۇنىڭ بىلەن كۆرۈشكىلى بېرىشىمنىڭ زۆرۈرىيىتى يوق ئىدى. سىز نېمىشقا مېنى ئاگاھلاندۇرمىدىڭىز؟

كاللامدا ئىككى گۇمانلىق سوئال ئايلىنىپ يۈرمەكتە ئىدى: بىرىنچى، راتمان ئىشەنچلىك بولماسلىقى مۇمكىن؛ ئىككىنچى، مەن نەشرىياتچىنىڭ مېھمىنى، نەشرىياتچى بولسا ھېلىقى باش مۇھەررىرنىڭ غوجايىنى تۇرسا، بۇنداق ئەھۋالدا باش مۇھەررىر قانداق بولۇپ ئاخبارات ئىدارىسىگە مېنىڭ ئەھۋالىمنى مەلۇم قىلىشى مۇمكىن؟ مەن ئۆزۈمنى ھەيدەرئاباد خەلقىنىڭ قاتارىغا

قوشۇلۇپ قالغاندەك ھېس قىلدىم. شۇ تاپتىكى ئەنسىرەش دەرىجەم ئۇلارنىڭ ماڭا بولغان پوزىتسىيەسىدىن ئۆزۈن ئەمەس ئىدى.

— ئەمىسە، مەن مۇنداق دېمەكچىمەن، — دېدى راتمان، — بۇگۈن كەچ مېھمانخانىدا تۇرمايلى. ئەتە ئۇنى ئىزدىمەيلى. بىز Sehwan Sharif (بىر دۇئا ـ تىلاۋەتخانا) غا بارايلى، ئۇ يەردە بىر كۈننى ئۆتكۈزۈپ، ئەھۋال پەسكويغا چۈشكەندىن كېيىن قايتىپ كېلەيلى.

— ياق، راتمان. مەن ئۇچۇن بىخەتەر ياكى خەتەرلىك بولۇشىدىن قەتئىينەزەر، بۇ بىزگە كېرەكلىك خىزمەت ئۇسۇلى ئەمەس.

— بىخەتەر بولىدۇ. پەرۋەردىگارىم ھەممىگە قادىردۇر.

مەن نەشرىياتچىغا تېلېفون بېرىدىغانلىقىمنى ئېيتىپ، راتماننىڭ كىچىك ئىشنى چوڭايتىۋەتكەنلىكىنى ئېتىراپ قىلىشىنى ئۈمىد قىلدىم، بىراق ئۇ:

— بۇ ياخشى ئامال ئىكەن، — دېدى.

مەن نەچچە قېتىم تېلېفون ئۇرۇپ، ئاخىر نەشرىياتچىنى تاپتىم. ئۇ مېنىڭ بايانىمنى ئاڭلاپ، ئاندىن قوغدىغۇچى ئىلاھەدەك ھۆركىرىدى:

— ماڭا راتماننى چاقىرىپ بېرىڭ.

تۇرۇپكىنى راتمانغا بەردىم. ئۇلار نەچچە مىنۇت سۆزلەشكەندىن كېيىن تۇرۇپكىنى قويدى. ئەھۋال ئايدىڭلىشىشقا باشلىدى، راتمان ھاياجانلانغان ھالدا قاقاھلاپ كۈلۈپ كەتتى.

نەچچە مىنۇتتىن كېيىن، نەشرىياتچىدىن يەنە تېلېفون كەلدى:

— ئېسىڭىزدە بولسۇن، سىز ئەنگلىيە پۇقراسى، سىز خاتالىق ئۆتكۈزمىگەندىكىن، ئەنسىرىگۈدەك ھېچ ئىش يوق. مەن ئۇنى (باش مۇھەررىرنى دېمەكچى) خەۋەرلەندۇرۇپ قويدۇم، سىز مېنىڭ دوستۇم ئىكەنلىكىڭىزنى ئېيتسىڭىز، ئۇ سىزدىن ياخشى خەۋەر ئالىدۇ. مەن ئوچۇق دېمىدىم، ئەمما ئۇنى قورقۇتۇۋەتتىم.

ـــ مەن يەنە بىر قېتىم سوراق قىلىنىشقا بەرداشلىق بېرەلمەيمەن.

ـــ پەقەت كىچىككىنە ئىش شۇ! ـــ دېدى نەشرىياتچى پەس ئاۋازدا.

ـــ ئەتە ئۇنىڭ بىلەن كۆرۈشەلەيمەنمۇ؟

ـــ ھەئە، بولىدۇ. چاتاق يوق.

راتمان قاتتىق ھاياجان ئىچىدە ئىدى.

ـــ كۆردىڭىزمۇ؟ ـــ دېدى ئۇ، ـــ بۇ كىشىلەرنىڭ نەقەدەر ساداقەتسىز ئىكەنلىكىنى كۆردىڭىزمۇ؟ غوجايىن ئۇلارغا قانچىلىك ياخشى مۇئامىلە قىلغان بولسۇن، ئۇلارغا كېرىكى پەقەت پۇل. بىز ئاز سانلىقلار مەزھىپىدىكىلەر كۆپ ساداقەتمەن.

مېنىڭ باش مۇھەررىرگە بولغان تەسىراتىم يامان ئەمەس ئىدى، مەن ئۇنىڭ ئۆزىگە مەنسۇپ ئۇسۇل بىلەن ئاگاھلاندۇرغانلىقىمنىلا بىلەتتىم. ئۇنىڭ «بۇنداق ئومىدسىزلىك بەك قورقۇنچلۇق» دېگەن سۆزى كۆڭلىدىن چىققانلىقىغا ئىشىنىمەن. ھالبۇكى، بۇنداق ئومىدسىزلىك تۇيغۇسى ئەڭ تۇپكى بىر خىلى بولۇپ، ياشاشقا، پاكىز تۇرمۇشقا ئېرىشىشكە، بېسىم ۋە ۋەھىمىدىن قۇتۇلۇشقا ئامالسىز قېلىشنى مەنبە قىلاتتى. مېنىڭ نەشرىياتچىغا بەرگەن تېلېفونۇم باش مۇھەررىرگە تەتۇر يۆنىلىشلىك بېسىم بولغانىدى: ئۇ بىر تەرەپتىن ئاخبارات ئىدارىسىدىكىلەردىن ئەندىشە قىلاتتى، يەنە بىر تەرەپتىن ئىشسىز قېلىشتىنمۇ ئەنسىرەيتتى، بۇ كىچىك شەخس ئاخىر يەنىلا تىز پۈكتى. ھوقۇق بۇ جەمئىيەتتىكى ئويۇن قائىدىسى بولۇپ، ئۇنىڭ ئىچىگە كىرىش تولىمۇ ئاسان ئىدى. مەن بايىتىن بۇ يەرگە كەلگەندە پۈتۈن ۋۇجۇدۇم ھەقانىيەت تۇيغۇسىغا تولۇپ تۇراتتى، ماڭىدىغان چېغىمدا بولسا، ئۇنچە كۆپ دەبدەبىلىك سۆزلىرىم قالمىدى.

※ ※ ※

ئەتىسى ئەتىگەندە مەن «ھىندى دەرياسى» مېھمانخانىسىنىڭ ئاشخانىسىدا ناشتا قىلىۋاتقاندا، تېلېۋىزوردا بىر ئوغۇل بالا چىرقىراق ئاۋازى بىلەن ناخشا ئېيتىتى. «تەڭرىنىڭ ھۆكۈمرانلىقى، ھەرگىز يالغان گەپ قىلىشقا بولمايدۇ» دېگەنلەر ناخشىنىڭ مەزمۇنى ئىدى. ئوغۇل بالا بەلباغلىق قىزىل چاپان كىيگەن، بېشىغا قارا رەڭلىك مۇسۇلمانچە باش ياغلىق چىگىۋالغانىدى. ئۇ ئۆزىنىڭ ئەخلاق مېلودىيەسىنى ياڭراتقاچ تەبەسسۇم قىلاتتى، ئىككى قولى رىتمىغا ئەگىشىپ ئېچىلىپ ھەم جۇپلىشىپ تۇراتتى. ئۇ بىر خىل ئۆزگىچە ئالاھىدىلىككە ئىگە بولۇپ، كۆزىڭىزنى ئۇنىڭدىن ئۇزمەي قالاتتىڭىز. مەن تولىمۇ تەملىك قەھۋەنى ئىچكەچ راتمانىڭ كېلىشىنى كۈتتۈم.

راتمان ئىككىمىز ھەيران قالارلىق ھالدا بىرىكىپ كەتكەنىدۇق: پاكىستاندىكى بىر ھىندى دىنى مۇخلىسى پاكىستانلىق بىلەن قانداشلىق مۇناسىۋىتى بار بىر ھىندىستانلىقنى باشلاپ پاكىستاننى ئېكسكۇرسىيە قىلدۇرۇۋاتاتتى. بۇ، نەشرىياتچى قىلغان چاقچاقتەك قىلاتتى، بىراق كۆڭۈللۈك چاقچاق ئەمەس ئىدى. مېنىڭچە، راتماندەك يول باشلىغۇچى بولغانلىقتىن، سىندتىكى كۆپ مەنبەلىك دىنلارنىڭ تارىخى ھەمدە بۈگۈنكى ئەھۋالىنى تېخىمۇ چوڭقۇرراق چۈشەنگەن بولدۇم. راتماننىڭ باشقىلارغا ئىشەنمەسلىكى ھەرگىز دىن سەۋەبىدىن ئەمەس، بەلكى مەدەنىيەت قاتلىمى سەۋەبىدىن ئىدى. ئۇنىڭ قەلبى گۈمانغا تولغان بولۇپ، سىند مۇسۇلمانلىرىنىڭ سىندلىق ئەمەسلەرگە تۇتقان پوزىتسىيەسىدىن پەرقى يوق ئىدى. لېكىن، ئۇنىڭ سىندلىق مۇسۇلمانلار بىلەن بولغان ئالاقىسى قويۇق ئىدى (ھەتتا مەن ئاخىرقى ھېسابتا ئۇ دەل پەنجابلىق بولغانلىقتىن، باش مۇھەررىر بىلەن ئۇنىڭ ئوتتۇرىسىدا خىلمۇخىل باغلىنىش بارەك ھېس قىلغانىدىم). راتماننىڭ

مەۋقەسى مۇسۇلمانلارنىڭكى بىلەن قارىمۇقارشى بولغىنى بىلەن، تەپەككۇر ئۇسۇلى ئوخشاش بولۇپ، ئۇ دەل سىنىد بىرىكمە مەدەنىيىتىنىڭ جانلىق يەشمىسى ئىدى.

راتمان نەچچە مىنۇت كېچىكىپ كەلدى، ئەمما روھى كۆتۈرەڭگۇ ئىدى. ئۇ مېنى بىر تويغا باشلاپ بارماقچىكەن. مەن رەت قىلىشقا ئۇرۇنۇپ، بىردەمدىن كېيىن باش مۇھەررىر بىلەن كۆرۈشكىلى بارىدىغانلىقىمنى ئېيتتىم. لېكىن، راتمان تۇيۇقسىزدىن كېيىن ئۇنىڭ بىلەن كۆرۈشكىلى بارساقمۇ بولىدۇ، دەپ چىڭ تۇرۇۋالدى.

مەن ئۆزۈمنىڭ قانداق ھۆكۈم قىلغانلىقىمنى جەزملەشتۈرەلمەيمەن ــ ئېھتىمال ھاۋا تەڭشىگۈچلۈك ئۆيدىن ئەمدىلا چىققانلىقىمدىن بولسا كېرەك ــ لېكىن ئۆيدىن چىقىپ سىرد ضىيابان كوچىسىغا كەلگەندە، بۇ كۈننىڭ بۇگۈنگە قەدەر بولغان ئارىلىقتىكى ئەڭ ئىسسىق كۈن ئىكەنلىكىگە ھۆكۈم قىلدىم. ۋاقىت ئەمدىلا ئەتىگەن سائەت توققۇزدىن ئۆتكەنىدى.

ئىسسىق ھاۋا دەل - دەرەخلىرى شالاڭ بۇ قۇملۇق شەھەرنى ئۆز ئىلكىگە ئالغانىدى، بۇنىڭغا بەزى كىشىلەر ياندۇرغان گورېلكا، كۆيۈۋاتقان قىزىق ماي باكلىرى ھاۋانى ئادەم چىدىغۇسىز ئىسسىتىۋەتكەنىدى. كىشىلەر ئۆيلىرىدىن چىقىپ، ئاپتاپتا قىزىپ كەتكەن كوچىلارغا سۇ چاچماقتا ئىدى. چېچىلغان سۇ ئاقۇچ يەر يۈزىگە چۈشۈشكىمۇ ئۇلگۈرمەي تەۋرىنىپ تۇرغان نېپىز تۇمانغا ئايلىنىپ غايىب بولاتتى - دە، كىشىنى مۇگدەك باستۇرىدىغان ئىسسىقلىق يەنە يوپۇرۇلۇپ كېلەتتى. يول بويىدىكى لاي قۇرۇق ھەم قاتتىق بولۇپ، چېچىلغان سۇ تامچە - تامچە بولۇپ سىمابتەك دومىلاپ چۈشەتتى. جۇلۇقى چىقىپ كەتكەن بىرنەچچە كوچا ئاپتوبۇسى كىمگە تەۋەلىكى نائېنىق بىر بوش يەرگە تاشلاپ قويۇلغانىدى، بىرنەچچە يۈك ماشىنىسىنىڭ كوزۇپى پۈختا ياغاچ كالتەكلەر بىلەن تىرىلىپ ئىسكىلات قىلىۋېلىنغانىدى.

تويغا كېتىۋاتقىنىمىزدا، ھەيدەرئابادتا ئۇچرىغان بارلىق بۇزغۇنچىلىقلار يول بويى كۆزىمىزگە چېلىقىپ تۇردى. بىز قىزغۇچ قۇم تاش ئىمارەتنىڭ ئالدىدىن ئۆتتۇق، مۇستەملىكە دەۋرىدىن قالغان بۇ ئىمارەت ئىلگىرى شەھەر باشلىقى ئالىيجانابلىرىنىڭ ساريىي ئىكەن، ئىمارەتنىڭ ئالدىغا ئورنىتىلغان بەلگە تېشىغا «ھۆكۈمەت ئىلكىدىكى قەدىمىيە قىزلار تولۇق ئوتتۇرا مەكتىپى» دېگەن خەتلەر يېزىلغانىدى. مەيىنەت بولۇپ كەتكەن دېرىزىلەر چېقىۋېتىلگەن، كونىراپ كەتكەن پەنجىرىلەر دېرىزە گىرۋىكىدە تېرىدەك لەپەڭشىپ تۇراتتى. نۇرغۇن دېرىزە تاختاي بىلەن مىخلۇۋېتىلگەنىدى. بالكونىنىڭ سالاسۇنلىرى داتلىشىپ كەتكەن، ئولتۇرۇشۇپ كەتكەن تۆۋرۈكلىرى يېرىلغان، ئۆينىڭ سول تەرىپىگە ياسالغان زىننەت پەشتىقىمۇ ئۆرۈلۈپ ئىككى پارچە بولۇپ كەتكەنىدى.

يەنە بىر مەھەللىدىكى بىنالاردا ئىلگىرى ھىندىستانلىق سودىگەرلەر تۇراتتى. بىر بىنانىڭ تولىمۇ سىپتا ياسالغان ئۇدۇل تېمىدا ھىندىچە «Hassaram Vishindas 1924» دەپ يېزىلغان ئىسىم خۇددى تونۇشتەكلا كۆزگە چېلىقىپ تۇراتتى. بۇ بىنا تاشيولنىڭ جىددىي ئايلىنىش دوقمۇشىغا جايلاشقانىدى، ئۇنىڭ بالكونى بۇرۇن يېرىم يۇمىلاق شەكىللىك بولسا كېرەك، ئاقارتىلمىغان بىرمۇنچە خىشلاردىن تۆۋرۈك بويلاپ ياسالغان تاملار بالكونىنى بىرنەچچە خانىغا بۆلۈۋەتكەنىدى.

— ئاۋۇ يەردە ھىندىستانلىقلار تۇرامدۇ؟

— ياق، ھازىر بۇ يەردىكىلەرنىڭ ھەممىسى مۇھاجىرلار، — دېدى راتمان.

— شۇنداقمۇ؟ لېكىن، ئۇلار بىنادا تۇرامدۇ؟

— ھەئە، بىرىنچى قەۋەتتە تېخى دۇكانلىرىمۇ بار.

يەنە بىر ئاز ماڭدۇق، ئالدىمىزدا تۇتىشىپ كەتكەن داچىلار، بىر - بىرىگە ئولاشقان كوچىلار بار ئىدى. پۈتكۈل مەھەللە تاشلىۋېتىلگەنىدى. كىشىنى خورسىندۇرىدىغىنى، ئاتمىش يىل

ئۆتۈپ كەتكەن بولسىمۇ، ئىلگىرى بۇ يەردە ئاسانلا ئىشقا ئاشقان تىنچلىقتا بىللە تۇرۇش يەنىلا ئەسلىگە كەلمىگەنىدى. پۈتكۈل شەھەر نامراتلار رايونىغا تىقىلىۋالغان بولۇپ، گويا جەمئىيەتنىڭ قالايمىقانلىقىغا، چىڭ چىگىلگەن كۆپ مەنبەلىك رىشتىنىڭ ئۇزۇلۇپ كەتكەنلىكىگە ماتەم بىلدۈرۈۋاتقاندەك قىلاتتى. مۇھاجىرلار ئۆزلىرىنىڭ كۆپ مەنبەلىك مەدەنىيىتىنى ئارقىغا تاشلىۋەتكەنىدى، ئەمما ئۇلار باشقا جەمئىيەتتە ئىپادىلىگەن قىممەت، يەنى نەچچە يۈز يىللار مابەينىدە جۇغلانغان قىممەتنىڭ ئۆزلىرى كۆچۈپ كىرگەن جەمئىيەتتە غايىب بولغانلىقىنى يايقىدىم. بۇنداق يوقىتىش تۇيغۇسى ئىنتايىن زور بولۇشى كېرەك ئىدى: ئۇلار دىن دۆلىتىنى ئىزدەپ تېپىش ئارزۇسىنى قەلبىگە پۈككەن، بىراق نەتىجە يېڭى - كونا مۇسۇلمانلارنىڭ قارشىلىشىشى بولغان، شۇنداقلا بۇنداق ئارازلىق بارغانسېرى ئېغىز تامغا ئايلىنىپ، سىياسىي پارتىيە ۋە خەلق ئەسكەرلىرى قىسمىغا چوڭقۇرلاپ كىرگەن. ئاپامنىڭ ئائىلىسىنىڭ ھىندىستاندىكى رولى دەل مۇھاجىرلارنىڭكىگە ئوخشايدۇ، يەنى ئۇلار پاكىستاندىن ھىندىستانغا قېچىپ كەلگەن مۇساپىرلار بولۇپ، خاراكتېرى ھىندىستاندىن كۆچۈپ كەلگەن بۇ كىشىلەرنىڭكى بىلەن ئوخشاش، ئەمما ھىندىستان قارىمۇقارشى توپقا ئايرىمىدى، ئۇ يەردە بۇنداق ئۇقۇم مەۋجۇت ئەمەس.

مەزھەپلەرنىڭ غەزىپى سەۋەبىدىن بولغاندەك، ھەيدەرئاباد تىكى مۇھاجىرلار قىسىلچاقتا ياشاۋاتاتتى، ئۇلار قىستا - قىستاڭ، ئەگرى - بۈگرى كوچىلاردا تۇراتتى، ئەتراپىدىكى توسۇقلار راتمانىنى ئارقىغا داجىشقا مەجبۇر قىلدى. پاسىل تامنىڭ قىزىل خىشلىرى ئۇۋۇلىپ چۈشۈشكە باشلىغان، كۈنگۇرلىرى بۇزۇلغاندى، ئۆيلەرنىڭ دېرىزىلىرىمۇ تامنىڭ ئىچىگە چۆكۈپ كەتكەنىدى. پاسىل تامنىڭ سىرتىدا، ئاپتاپنىڭ قىزىقىغا قارىماي ھىر بازار پەيدا بولغان، يېنىدا ئۇستى ئوچۇق ئەۋرەز كۆلچىكى بار ئىدى، كۆلچەكنىڭ ئۇستىگە ناھايىتى چوڭ سېمونت تاختا

قويۇلغاندى. بالىلار پالەچ كېسىلىگە گىرىپتار بولغان بىر كىشى ياغاچ ھارۇدا ئولتۇراتتى، ھارۇنىڭ ئوستىگە كۆك رەڭلىك كىلىونكا يېپىلغاندى. ئۇنىڭ يېنىغا قويۇلغان تېرىلىك ئۆزگەرتىش كوروپكىسى، كۆل رەڭ ماشىنا ئورۇندۇقى، سىلىقلاش مېيى، مايلانغان ئورام - ئورام پۈرژىنىلار كۆچلۈك ئاپتاپتا قاقلىنىپ تۇراتتى. بىز قاتنىشىدىغان توي مۇراسىمى ئۈچلۈق ئۆگزىلىك، چوڭ بالكونلۇق بىر چىرايلىق سېرىق ئۆينىڭ ئالدىدا ئۆتكۈزۈلمەكچى بولۇۋاتاتتى. كوچىدىكى بىر چاسا دائىرىنىڭ ئوستىگە لاپاس سېلىنغان بولۇپ، ئىچى ئېشەك ھارۇلىرى، سېمونت خالتىلىرى بىلەن تولغان، يەنە تېلېفون بوتكىسىمۇ بار ئىدى. مېھمانلار تېخى يېتىپ كەلمىگەنىدى، بىراق ئايال ساھىبخانا يەنىلا بىزنى قىزغىنلىق بىلەن كۈتۈۋالدى.

— بۇگۈن كەچ مەن ئىنتايىن خۇشال بولىدىغان چاغ، — دېدى ساھىبخانا، — ۋاقىت توشقاندا كىشىلەر ناخشا ئېيتىپ ئوسۇل ئوينىشىدۇ، سىلەر قانغۇچە تاماشا قىلىسىلەر. شۇنداق، شۇنداق، مەھەللىدىكى ھەممە كىشى كېلىدۇ ! بىز ئۇخلىمايمىز، كېچىچە مۇبارەكلەيمىز! ھەتتا بىزنىڭ خەۋەر قىلىشىمىزنىڭ ھاجىتى يوق، ئۆزلىرى كېلىدۇ.

ئۇ بۇ گەپنى قىلىپ بولۇپلا ئۆيگە كىرىپ كەتتى. راتمان ماڭا ساقاللىق بىر بوۋاينى تونۇشتۇردى. ئۇ كۆك كىيىم ، بۆك كىيگەن، پىشانىسىدە ئىبادەت قىلغۇچىلارنىڭ بەلگىسى بار ئىدى، مەن ئۇنىڭ سەجدە قىلغاندا بۇ بەلگىنى يەرگە قاندىق تەگكۈزىدىغانلىقىغا قىزىقتىم. ئەسلىدە ئۇ يىگىتنىڭ دادىسى ئىكەن. ئۇ راتمانىنىڭ گېزىتخانىنىڭ ئادىمى ئىكەنلىكىنى بىلىپ، مېنىمۇ مۇخبىر دەپ قالدى بولغاي، ھۆكۈمەتتىن ئاغرىنىپ بېرىشكە باشلىدى:

— ئۇلارنىڭ تويدا غىزا تارتىشىمىزنى نېمە ئۈچۈن چەكلىگەنلىكىنى بىلەمسىز؟

— هۆكۈمەت غەزا تارتىشنى چەكلىدىمۇ؟
— شۇنداق.
— نېمە ئۈچۈن؟
— ئاشۇنداق بەلگىلىدى شۇ.
— سەۋەبى يوقمۇ؟
— يوق.
— هۆكۈمەتنىڭ چوقۇم بىرەر گېپى بولۇشى مۇمكىن.
— يوق، ئۇلار يەنە مەسچىتكە ئاۋاز كۈچەيتكۈچ ئورنىتىشنى چەكلىدى، باشقا جايدىكى كىشىلەر زىيارەت قىلغىلى كەلسىمۇ، ئىشلەتكىلى بولمىغۇدەك.
— ئۇلار يەنە ناخشا ئېيتىش، ئۇسسۇل ئويناشنىمۇ چەكلىدى، — دېدى راتمان.
— ياق، — دېدى بوۋاي ئۇنىڭ گېپىنى ئۈزۈپ، — ناخشا ئېيتىش، ئۇسسۇل ئويناشقا يول قويۇلىدۇ، لېكىن بىز تويدا پەقەت بىر خىللا قورۇما تارتالايمىز.
— ئۇلار نورمىدىن سىرتقى بارلىق خىراجەتلەرنى بىكار قىلماقچى، — دېدى راتمان.
بۇنداق قانۇنلار تۇرغۇن جايدا، مەسىلەن، ئىراندا بار، گەرچە پاكىستانلىقلار ئېتىراپ قىلمىسىمۇ، بىراق ھەقىقىي مەقسىتى توي مۇراسىملىرىدىكى بارلىق باشقا مەدەنىيەت تەركىبلىرىنى يوقىتىپ، ئىسلام دىنى ئەقىدىلىرىگە قاتتىق بويسۇنىدىغان تەركىبلەرنىلا ساقلاپ قېلىشتەك تېخىمۇ چوڭقۇر قاتلامدىكى ئارزۇسىنى يوشۇرۇش ئىدى.
راتمان ئەتراپتىن يېگۈدەك نەرسە تاپقىلى كەتتى. كۆزلىرى كۈلۈپ تۇرىدىغان بوۋاي ماڭا بۇرۇلۇپ قارىدى.
— مەن بۇ گەپلەرنى قىلمىسام بولاتتى، — دېدى ئۇ مۇغەمبەرلىك بىلەن كۈلۈمسىرەپ، — لېكىن ئوغلۇم گېزىتخانىدا ئىشلەيدۇ. ئوغلۇمنىڭ ئۇ يەردىكى ئورنى ۋاقىتلىق. سىز ئۇنىڭ رەسمىيلىشىشىگە ياردەم بېرەلەرسىزمۇ؟ ئوغلۇمنىڭ

ئۇ يەردە ئىشلەۋاتقىنىغا يەتتە يىل بولدى، بىراق يەنىلا ۋاقىتلىق ئىشچى.

بىز پاراڭلىشىۋاتقاندا، ئۇنىڭ ئوغلى كەلدى. ئۇ قاپقارا قاۋۇل، قويۇق قارا بۇرۇتلۇق يىگىت ئىكەن، ئۇنىڭ ئىبادەت بەلگىسى ئاددىيلا چىكىت ئىدى. ئەمدى مەن بۇنداق بەلگىنىڭ ھەرقانداق جايدا بىرەرىنىڭ بىر خىل قورقۇنچلۇق يېڭى كېسەلنى يۇقتۇرۇۋالغانلىقىنى كۆرگەندەكلا، ئادەمدە ۋەھىمە تۇيغۇسى پەيدا قىلىدىغانلىقىنى بىلدىم.

يىگىت يان تېلېفونى بىلەن تېلېفون بېرىۋاتاتتى، ئۇ بىزنى يولدىن كېسىپ ئۆتۈپ مەسچىتكە بېرىپ توي مۇراسىمىغا قاتنىشىشقا چاقىرغاندىمۇ، تېلېفون بېرىشتىن توختىمىدى.

بىر توپ ئادەم چىدىر رايونىدىن ئايرىلىپ، ئاق مەرمەردىن ياسالغان مەسچىتكە قاراپ مېڭىشتى. مەسچىتنىڭ ئىچى بەكلا قىستاڭچىلىق، بۇرۇننى ئېچىشتۇرىدىغان بىر خىل پۇراق بار ئىدى، نوغۇچ چىراغ ۋە لامپا چىراغلار يېقىلغانىدى. ئىچىدە يەنە باشقا نامازخانلارمۇ بار بولۇپ، بەزىلىرىنىڭ بويالغان قىزىل ساقىلى بار ئىدى. راتمان ماڭا بۆك كىيدۈرۈپ قويماقچى بولدى، ئۇ بۆك مەخسۇس باش كىيىم كىيمىگەن كىشىلەر ئۈچۈن تەييارلاپ قويۇلغانىدى. لېكىن، مەن ئۇنىڭ قىزىل كۆڭلەك، ئاق پىلاستىماسسا بۆك كىيگەن قىياپىتىنى كۆرۈپ، بۆكنى كىيگۈم كەلمەي قالدى. مەن بۇ ئاينىڭ يېنىدا ئولتۇرۇپ، ئۇنىڭ بىلەن بىللە ئالدىمىزدىكى ئالدىراشچىلىققا قارىدىم. بۇ چاغدا، ئۇ:

— ئىلگىرى ئىمام ئۆيلىرىمىزگە باراتتى. بىزنىڭ تويلىرىمىز ئادەتتە يەتتە كۈن داۋام قىلاتتى، بىراق ھازىر نۇرغۇن ئەنئەنىمىز ئاستا - ئاستا يوقاپ كېتىۋاتىدۇ. توي مۇراسىمى ئۆتكۈزۈشكە بىر كۈنلا ۋاقىت بېرىلىدۇ، يەنە كېلىپ، مۇراسىمنى مەسچىتتە ئۆتكۈزۈشمىز كېرەك. كىچىك ۋاقتىمدا تويلار خۇشال كەيپىياتتا ئۆتكۈزۈلەتتى. ھازىر كىشىلەر تويىنى قانداق ئۆتكۈزۈشنى ئۇنتۇپلا كەتتى، — دېدى!

بوۋاي ناھايىتى تۇغرا ئېيتقانىدى. يىتتۈرۈپ قويۇلغان تارىخنى كىتابلاردىنلا ئەمەس، بەلكى بوۋاينىڭ گېپىدىنمۇ ئېنىق ھېس قىلغىلى بولاتتى. ئۇ تەسۋىرلىگەن توي سورۇنى مەن بىلىدىغان ھىندىستان توي مۇراسىملىرىغا بەك ئوخشايتتى. ئادەتتىكى ئەھۋالدا ئوخشىمىغان دىندىكىلەرنىڭ تويىدىكى پەرقلىنىدىغان قىسمى دەل مۇراسىم ئىدى، لېكىن مۇراسىم توينىڭ ئەڭ ئاددىي قىسمى ھېسابلىناتتى. شۇنى تەسەۋۋۇر قىلىشقا بولىدۇكى، سوپىلارنىڭ دۇئا ـ تىلاۋەتخانىلىرىدا توي مۇراسىمى ھەرقايسى مەزھەپتىكى دىنىي زاتلار بىللە قاتنىشالايدىغان پائالىيەت ئىدى. ئېتىقادى ئوخشىمايدىغان، لېكىن مەدەنىيىتى ئوخشاش بىر كىشىنىڭ توي مۇراسىمىغا قاتنىشىش ئىلگىرى ياخشى نىيەتنىڭ ئىپادىسى ئىدى. لېكىن، ھازىر مەن مەدەنىيەتتىكى ئوخشاشلىقنى قىلچە كۆرەلمىدىم: بۇ پەقەت مۇسۇلمانلار ئۆچۈنلا ئۆتكۈزۈلگەن توي مۇراسىمى ئىدى. توي مۇراسىمى بارغانسېرى جىمجىتلىشىپ، ئىسلامغا تەۋە قىسمىدىن باشقا ھېچنېمە قالمىغانىدى. بۇنداق بوغۇلغان قىسمى ھىندىستانغا بىر مەدەنىيەت ئەمەلىي گەۋدىسى سۈپىتىدە بايقۇت قىلىشنى، بىرىكمە مەدەنىيەتكە قارشى تۇرۇشنى ئىپادىلەيتتى، بىردىنبىر ساقلاپ قېلىنغىنى ئىسلامنىڭ ئاساسلا ئىدى. بوۋاي مۇسۇلمان، ئەمما ئۆزىنىڭ مەدەنىيىتىنى سېغىنغانىدى. بىر خىل بىرىكمە مەدەنىيەتكە خۇسۇسىيەتداشلىقنى سېغىنىش ئەپسۇسلاندۇرىدىغان ئىش بولۇپ، خۇددى تەسەۋۋۇرىمىزدا لوندون ياكى نيۇيوركنىڭ كۆپ مەنبەلىكلىكتىن ئاجرىتىۋېتىلگەنلىكىگە ئوخشايتتى. ئۇ قىممەت قارىشىغا تەسىر كۆرسىتەتتى، دادامنىڭ ئائىلىسىدە تەسەۋۋۇردىكى بۇنداق خۇسۇسىيەتداشلىق ماڭا ئەڭ يات بىلىنگەنىدى: ئۇلار ھىندىستانلىقلارنى، يەھۇدىيلارنى، ھەمجىنس ئاشىق ـ مەشۇقلارنى، قارا تەنلىكلەر ۋە ئامېرىكىلىقلارنى مەسخىرە قىلاتتى، باشقىلارنى چالا ـ بۇلا بىلسىمۇ، يەنىلا ئۇلارغا بوھتان

چاپلايتتى.

مەن گاڭگىراش ئىچىدە زىبۇ - زىننەتلىرى جىلۋىلىنىپ تۇرغان كېلىنىنىڭ چىقىشىنى كۈتۈپ تۇردۇم. يىگىتنىڭ دادىسى ئوغلى بىرمۇنچە ھۆججەتلەرگە ئىمزا قويغاندىن كېيىن ئاندىن قىلغان ھېسابلىنىدىغانلىقىنى ئېيتتى. مەن كېلىنىنىڭ چىقىشىنى ئالاھىدە دىققەت بىلەن كۈتۈۋاتقاچقا، بۇ گەپنى ئاڭلاپ ھەيران بولمىدىم. بىز چاسا چېدىر رايونىغا قايتىپ كەلگەندە، ئايالار قاچا - قومۇچلارنى چەككەچ ناخشا ئېيتىپ، قېرىنداشلىرىنىڭ بەختلىك تۇرمۇشىنى بايان قىلىشتى. ئۇلار يىگىتنىڭ تېلېفون ئۇرۇپ توپنىڭ كەينىدە قالغانلىقى تۇپەيلى سەل توختاپ، نەچچە مىنۇتتىن كېيىن قاچا - قومۇچلارنى چېكىپ، ناخشا ئېيتىشنى يەنە باشلىدى. مېھمانلار بارغانسېرى كۆپەيدى، بىرنەچچە ئەركىشىنىڭ ساقىلى ئۇچىسىدىكى جىلىتكىدەك مايلىشىپ كەتكەن، قارىماققا ئۇلار تۆمۈرچىگە ئوخشايتتى. ئۇلار چوڭ مېتال قاچىغا سېلىنغان دۇملىمە يېمەكلىكنى ئېلىپ كەلگەندى.

تەپتىش ئەمەلدارى ھاۋا تەڭشىگۈچلۈك ماشىنىسىنى ھەيدەپ كەلدى، ئۇ ماشىنا دېرىزىسىنى چۈشۈرۈپ يىگىت بىلەن قول ئېلىشىپ كۆرۈشتى. راتمان ئالدىغا يۈگۈرۈپ بېرىپ، ئۇنىڭغا مېنىڭ لوندوندىن كەلگەن مۇخبىر ئىكەنلىكىمنى تونۇشتۇردى. ئۇ كۇلۇمسىرەپ قويۇپ، ماڭا ئىسىم كارتىسىنى بەردى، ئاندىن رەڭلىك دېرىزە ئەينىكىنى كۆتۈردى. بىزمۇ خوشلاشماقچى بولدۇق، چۈنكى باش مۇھەررىر بىلەن كۆرۈشۈشكە كېلىشىپ قويغانىدۇق. مېڭىش ئالدىدا چېدىرنىڭ ئىچىگە قارىدىم. ئېگىز بويلۇق، خاموش چىراي، ئىسسىق ھاۋادا قۇلاقلىرىغىچە قىزىرىپ كەتكەن بىرنەچچە ئەر كىشى گۈرۈچ تامىقىنى ۋە توخۇ گۆشىنى يالماپ يۇتماقتا ئىدى.

بىز گېزىتخانا ئىشخانىسىغا كەلگەندە، باش مۇھەررىر مېنى بىر كىشى بىلەن كۆرۈشۈشكە باشلاپ بارماقچى بولدى، ئۇ كىشى

بايلا ئىشخانىدىن ئايرىلىپ نامار ئوقۇغىلى كەتكەندى. تۇنۇگۈن كەچتىكى ئىش تۈپەيلى، ماڭا ئىككىمىزنىڭ ئارىسىدىكى كەيپىيات سەل جىددىيدەك بىلىندى. بۇ چاغدا ئۇ ئېغىز ئېچىپ قالدى:

— سىزگە بۇلارنى دېسەم مۇڭاپىق بولامدۇ - بولمامدۇ، بىلەلمىدىم، بىراق بۇ يەردە خىزمەت قىلغىنىمدىن بۇيان، غوجايىن يېگىرمە يىل ئىچىدە ئاران ئىككى قېتىم تېلېفون قىلغانىدى. لېكىن، كۈتۈلمىگەندە ئاخشام تېلېفون قىلىپ: «سېنىڭ ئۇنىڭغا قانداق مۇئامىلە قىلغىنىڭ، ماڭا شۇنداق مۇئامىلە قىلغىنىڭ» دېدى. شۇڭا، ماڭا ئاي كېرەك دېسىڭىزمۇ، سىز ئۈچۈن ھېچنېمىدىن يانمايمەن.

بۇ ھۆرمەتلىك مويسىپىتنىڭ بۇ ھالەتكە چۈشۈپ قالغىنىدىن تولىمۇ ئوڭايسىزلاندىم، بىراق راتمانىڭ چىرايىدىن مەمنۇنلۇق چىقىپ تۇراتتى. ئۆيگە بىر ئەركىشىنىڭ كىرىشى بىلەن تەڭ، ئوڭايسىز كەيپىيات بۇزۇۋېتىلدى. ئۇ ناھايىتى ئېگىز، تېرىسى ئاق، قويۇق قارا بۇرۇتلۇق كىشى بولۇپ، ئۇستىبېشىدا يەنە دۇئاگۈينىڭ بەلگىسى بار ئىدى.

بۇ كىشى سىند ئۆلكىلىك قانۇن تۈرغۇزۇش پارلامېنتىنىڭ ئەزاسى ئىكەن. ئۇنىڭ پاكىستان سىياسىي ساھەسىدىكى يۇقىرىغا يامىشىش يولى ھازىر ئاقمايدىغان بولۇپ قالغان. ئۇنىڭ كەسپىي ھاياتى 1971 - يىلى ئوقۇغۇچىلار بىرلەشمىسىگە قاتنىشىشتىن باشلانغان، ئەينى چاغ شەرقىي پاكىستان بۆلۈنۈپ چىقىشىنىڭ ئالدىنقى يىلى ئىدى.

— ئاشۇ يىللار بەك گۈزەل ئىدى، — دېدى ئۇ كۈلۈمسىرەپ، — ئوقۇغۇچىلىق دەۋر بەك گۈزەل. بىرلەشمىمىز نۇرغۇن ئىستېداتلىقلارنى قوبۇل قىلغان، بىراق كېيىن ئوقۇغۇچىلار بىرلەشمىسىنى مەنئى قىلىش ۋە ئوقۇغۇچىلار داھىيلىرىنى قولغا ئېلىش باشلاندى. سىز بۇگۈنكى كۈندە كۆرۈۋاتقان بارلىق داڭلىق سىياسىيونلار ئاشۇ يىللاردا ئۆسۈپ يېتىلگەن، ئۇلار

جاسارەتلىك قوشۇندىكى بىر توپ كىشىلەر.

ئوقۇغۇچىلار بىرلەشمىسى كىنو كەسپىگە ئوخشاشلا قاينا-ئەسلىگە كېلەلمىگەن. بوران - چاپقۇنغا بەرداشلىق بېرەلمەيدىغان بۇ تەشكىلاتنىڭ قۇرۇلۇشىغا نەچچە ئون يىل كەتكەن بولسىمۇ، بەربات قىلىنىشىغا نەچچە ئايلا ۋاقىت كەتكەن. 1979 - يىلى بۇتتو ئۆلۈمگە ھۆكۈم قىلىنغاندىن كېيىن، يەنى دادام بىلەن ئاپام ئۇچراشقانلىقىنىڭ ئالدىنقى يىلى، بۇ ياش سىياسىيون ئەسلىدە شۇ چاغدىكى كۆلىمى تېخىمۇ زور دەھرىي پارتىيە - گۇرۇھلارغا، مەسىلەن، خەلق پارتىيەسىگە كىرىشى مۇمكىن ئىكەن، بىراق ئۇ بىر دىنىي پارتىيەنى تاللىغان. ئۇ پاكىستانىنىڭ دىنىي تۈس ئالمىغان ياخشى بىر ھۆكۈمىتى بولۇشنى ئۈمىد قىلىدىكەن. بىراق، ئىسلام دىنىلا ھەقىقىي دېموكراتىيەنى ئېلىپ كېلەلەيدۇ دەپ قارايدىكەن.

— ئارمىيە دېموكراتىيەنىڭ پەيدا بولۇشىغا رۇخسەت قىلمايدۇ، — دېدى ئۇ، — ئۇلار ئامېرىكىلىقلارنىڭ گېپىنى ئاڭلايدۇ. ئۇلار رۇسىيەلىكلەر بىلەن كۇرەش قىلماقچى بولغاندا تالىبان پەيدا بولدى، نېمىلا بولسا نامۇس، نېمىلا بولسا ئاللا، ئاللا دەيدىغان بولۇشتى. كېيىن ئۇلار تالىبانىنى قوغلىۋەتمەكچى بولدى. ئىسلام ھەرىكىتىنىڭ كۈچى زورىيىپ كەتتى، ئەگەر ئەركىن، ئادىل سايلام بولىدىغان بولسا، بىز چوقۇم تولۇق غەلبە قىلىمىز. لېكىن، ھازىرقى سايلاملاردا ساختىلىق ۋە سايلام بىلىتىنى تەقسىملەشتىكى ئىشلارلا بار. 1947 - يىلى ئىسلام مەكتەپلىرىدىن ئاران نەچچە يۈزى بار ئىدى، ھازىر يىگىرمە بەش مىڭى بار. ئەجەبا، دىن زورايماپتۇمۇ؟ سىز دىنىي پائالىيەتلەرگە قاتناشقان كىشىلەرنى كۆرمىدىڭىزمۇ؟

ئىلگىرى دىنىي پارتىيە - گۇرۇھلار سايلام بىلىتىنىڭ سانى جەھەتتە ئۇستۇنلۇكىكە ئېرىشىپ باقتان ئەمەس، لېكىن بۇ سىياسىيون ۋەزىيەتنىڭ ئۆزگەرگەنلىكىگە بەك ئىشىنىدىكەن.

— كىشىلەرنىڭ تەپەككۇرى بارغانسېرى ئىسلاملاشماقتا.

مۇسۇلمانلار ۋەزىرىستاندا ئۆلتۈرۈلدى، بۇنىڭلىق بىلەن ئىسلامنىڭ كېڭىيىشى توختاپ قالامدۇ؟ مۇشەررەف: «ئىسلام مەدەنىيىتىنى دەرسلىكلەردىن چىقىرىۋېتىمىز» دېۋىدى، خەلق: «بوپتۇ، بىز ئىسلام مەدەنىيىتىنى ئائىلىدە ئۆگىتىمىز» دېدى. ئۇلارنىڭ مۇددىئاسى كونترول قىلىش بولغانلىقتىن، ئەكسىچە دىن ئۇزۇكسىز زورايماقتا. ئۇلار تالىبانىنى قوغلىۋەتتى، جىنايەتچىلەرنى باستۇردى، ئەپيۇننى مەنئى قىلدى، ئادالەتسىزلىكنى يوقاتماقچى بولدى، ئەمما نەتىجە كىشىلەرنىڭ يەنمۇ ئىلگىرىلەپ ئىسلامنىڭ قوينىغا كىرىشى بولدى.

— سىز دىنىنىڭ پاكىستاندا قانداق تەرەققىي قىلىشىنى ئۈمىد قىلىسىز؟

— ھەممە يېرىنى قاپلىسا دەيمەن.

— ئىسلام شەرئىتىگە ئايلانسا دېمەكچىمۇ؟

— ھەئە.

— سەئۇدى ئەرەبىستاندەك بولسا دېمەكچىمۇ؟

— ياق، سەئۇدى پادىشاھلىق دۆلەت.

— ئىرانچۇ؟

— ياق، ئىران دېگەن باشقا بىر ئىش.

— ئەمىسە، قانداق؟

— پەيغەمبەرنىڭ دەۋرىدىكىدەك. بىر ئىسلام جۇمھۇرىيىتى بولسا دەيمەن.

— لېكىن، ئۇ چاغدا جۇمھۇرىيەت يوق ئىدى.

— شۇنداق، ئەمما جۇمھۇرىيەت دېگەن زادى نېمە، دەپ بېقىڭا؟

— ياۋروپانىڭ جۇمھۇرىيەت توغرىسىدىكى چۈشەنچىسى قەدىمكى يۇنانىدىن كەلگەن.

— خاتا، — دېدى ئۇ، — جۇمھۇرىيەت ئۇقۇمى ئىسلام دىنىدىن كەلگەن.

ئۇنىڭ كاللىسىدىكى ئۇقۇم ھەقىقىي بىر سىياسىي ئەملىي گەۋدە ئەمەس، پەقەت بىر خىل ئىجتىمائىي مەنزىرە ئىدى. ئۇ

خەلىپە ئۆمەرگە مۇناسىۋەتلىك بىر ھېكايىنى تەقسىل كەلتۈردى، مەن بۇ ھېكايىنى بۇرۇن كۆپ ئاڭلىغانىدىم. ھېكايىدە مۇنداق ۋەقە سۆزلەنگەنىدى: جامائەت سورۇنىدا خەلىپە ئۆمەردىن بىرسى نېمە ئۈچۈن ئۇنىڭ كىيىمىگە ئىشلىتىلگەن رەختنىڭ باشقا مۇسۇلمانلارنىڭكىدىن كۆپ ئىكەنلىكىنى سورايدۇ. گەرچە ئۇنىڭ ھوقۇق ـ مەرتىۋىسى چوڭ بولسىمۇ، بۇ سوئال ئۇنى رەنجىتىپ قويمايدۇ، بەلكى ئۇغلى ئۆزىگە تەئەللۇق ئۇلۇشنى ئۆزىگە بەرگەنلىكى ئۈچۈن رەختنى كۆپرەك ئىشلەتكەنلىكىنى ئېيتىدۇ. مۇسۇلمانلار بۇ ھېكايە يەتكۈزگەن باراۋەرلىك ئۇقۇمى ۋە سىياسىي مەسئۇلىيەتنى ياقتۇراتتى.

— بىز مائارىپنى ياخشىلىشىمىز كېرەك. بىزگە كېرىكى ئەتراپلىق مائارىپ، يەنى ماتېماتىكا، خىمىيە، ئىقتىسادشۇناسلىق. بىز داۋالاش مۇئەسسەسىلىرى، مۇلازىمەت كەسپى ۋە جامائەت ئىشلىرىنى ياخشىلىشىمىز كېرەك. قانۇن تۈرغۇزۇش پارلامېنتى ھازىر بىزنىڭ بۇ مۇھاكىمە قىلىدىغان مەسىلىلەرنى ئوتتۇرىغا قويۇشىمىزنى چەكلىدى. بىز ئوتتۇرىغا قويغان ھامان، ئۇلار توسقۇنلۇق قىلىدۇ.

لېكىن، بۇ ياش سىياسىيونغا ئوخشاش كىشىلەر تۈركۈمى ئۆزلىرىنىڭ ئارزۇ ـ تەلەپلىرىگە ئەمەس، ئېتىقادقا ۋەكىللىك قىلىشنى تاللىسا، بۇ مۇھاكىمە قىلىدىغان مەسىلىلەر تېخىمۇ چوڭقۇر قاتلامدا قانداقمۇ ئىشقا ئاشالىشى مۇمكىن؟ ... مەلۇم جايدىن تېپىۋالغان ئۇقۇمنى ئىسلام ئەندىزىسىگە ماس كەلتۈرۈپ قايتا يارىتىش ئارزۇسىنىڭ ئەمەلگە ئاشماسلىقىنىڭ سەۋەبى شۇكى، بۇنداق ئېتىقاد بەك كۆپ بۇرمىلانغان. ئەمدىلىكتە بولسىمۇ، ئېتىقاد ئۈچۈن قورۇلغان بۇ دۆلەتتە، بۇ ياش سىياسىيون چەت ئەل كۈچلىرىنىڭ يەرلىك قانۇن چىقىرىش ئاپپاراتلىرىنىڭ ئۇنۇمىگە توسقۇنلۇق قىلىشىغا زەربە بېرەلمەكچى بولغانىدى.

— سىند قانۇن تۈرغۇزۇش پارلامېنتى ئۈچ يىلدا بىر

قانۇنىنمۇ ماقۇللىغىنى يوق ! — دەپ ۋارقىرىدى ئۇ، — ھۆكۈمەت ئاپپاراتلىرى كېلەڭسىز، مالىيە كۈچى زور، تارماقلارمۇ بەك كۆپ، بىراق خەلق تىنالماي قېلىۋاتىدۇ. لېكىن، ھۆكۈمەت بىزنى ۋەزىرىستاندا ئوسامە بىن لادىننى ئىزدىگىلى سېلىۋاتىدۇ، بىزمۇ بېرىپ شۇنداق قىلدۇق. مانا بۇ نېمە ئۈچۈن مېنىڭ ھۆكۈمەت چەت ئەل كۈچلىرى تەرىپىدىن باشقۇرۇلۇۋاتىدۇ، دەپ قارايدىغانلىقىمنىڭ سەۋەبى.

— مېنىڭ بىر سايلام رايونۇم بار، — دەپ سۆزىنى داۋاملاشتۇردى ئۇ، — مەن بۇ رايوندا داۋالىنىش كاپالىتىنى قولغا كەلتۈرمەكچىدىم، ئەمما ئۇنداق قىلالمىدىم. گەرچە كومىتېت بولسىمۇ، بىراق ئۇلار بىزگە بېلەت تاشلىمىدى. سايلام ۋەكىلى ئارقىلىقلا بۇ ئىشنى ۋۇجۇدقا چىقارغىلى بولمايدۇ - دە ! ھۆكۈمەتنىڭ ئادەملىرى خىيانەتچى، چىرىك، بۇ يەردە چىرىكلىكنىڭ پاكىتلىرى ئادىللىقنى ياقلاش ئۈچۈن ئەمەس، بەلكى قاقتى - سوقتى قىلىش ئۈچۈنلا ئىشلىتىلىدۇ. سايلام رايونۇمدىكى بىر تەرەققىيات تۈرى ئۈچۈن بەش مىليون رۇپىيە مەبلەغ ئاجرىتىلغان، بىراق ھۆكۈمەت تەرەپتىن توختام تۈزگۈچى ئادەم ئۈچ ئۈلۈشنى قايرىۋالدى. نىسبەت مۇشۇنداق بېكىتىلگەن. قول ئاستىمدىكى ئادەم تېخىمۇ كۆپ ئالماقچى بولدى. ئۇ: «بىز بەش ئۈلۈش دەپ بېكىتەيلى» دېدى.

ئاخىرىدا ياش سىياسىيون يەنە دىن مەسلىسىگە قايتىپ كەلدى...

بۇ سىياسىيوننىڭ سەممىيلىكى ماڭا چوڭقۇر تەسىر قىلدى، مەن ئۇنىڭ ئەتراپىدا چۆرگۈلەپ يۈرگەن خىيانەتچىلىك، چىرىكلىك ئۇنى ئېتىقاد پاكلىقىنىڭ پاناھگاھىغا ئىتتەرمەكتە ئىدى. ئۇ مېنى پارلامېنتقا باشلاپ بېرىشنى تەشەببۇسكارلىق بىلەن ئوتتۇرىغا قويدى. بىز بەزى تەپسىلىي ئۇچۇرلارنى ئۆزئارا ئالماشتۇردۇق. ئىسىم - فامىلەمنى ئېيتقىنىمدا، ئۇ كۈلۈپ قويۇپ:

— تاسىر. ئېسىمده تۇتمەن. بۇ پاكىستانىڭ بىر ئۇلۇغ داھىيسىنىڭ ئىسمى، — دېدى.

ئۇ دادامنىڭ ئىسمىنى تىلغا ئېلىۋېدى، مەن ھەيران قالدىم. بۇ خۇددى تۇنجى قېتىم پاكىستانغا كەلگەندە چېگرادا يولۇققان ئەھۋال بىلەن ئوخشاش ئىدى. شۇنچە ياش بۇ سىياسىيوننىڭ دادامنى تونۇيدىغانلىقىنى خىيالىمغا كەلتۈرمىگەنىدىم. پاكىستانلىقلارنىڭ دادامغا بولغان ھۆرمىتى ئۇنىڭغا باھا بېرىشىمنى قىينىلاشتۇرۇۋەتكەنىدى. ھەر قېتىم پۇقرالار ئۇنىڭ غەيرەت ـ جاسارىتىنى تىلغا ئالغاندا ياكى ياش خىزمەتچىلەر ئۇنىڭ يېشى ئەللىكتىن ئاشقاندا بەرپا قىلغان سودا ئىمپېرىيەسىدىن (بۇ دۆلەتتە قۇرۇق قول ئىگىلىك تىكلەش ھەرگىز ئاسان ئىش ئەمەس) زوقلانغاندا، ئۇلارنىڭ چىن قەلبىدىن پەخىرلىنىۋاتقانلىقىنى ھېس قىلاتتىم. مەن نېمە ئۈچۈن ئۇلارنىڭ كۆزقارىشى ئىككىمىزنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى كېلىشەلمەيدىغان مۇناسىۋەتكە تەسىر كۆرسىتىدىغانلىقىنى چۈشىنەلمىدىم. مەن پەرزەنتلەر ئاتا ـ ئانىسى بىلەن زىچ شەخسىي مۇناسىۋەتكە ئېھتىياجلىق بولغاندىن سىرت، يەنە باشقا تەسىرىدىن پايدىلىنىپ ئۇلارغا مۇئامىلە قىلىشى ئانچە مۇمكىن ئەمەس دەپ قارايتتىم. مېنىڭ دادام بىلەن تىنچلىقتا بىللە تۇرۇشۇمغا ئۇنىڭ ئاممىۋى ساھەدە مۇۋەپپەقىيەت قازانغانلىقى سەۋەب بولالمايدۇ. مۇبادا ئۇ مېنىڭ دادام بولۇشنى خالىمىسا، ئۇنىڭ كۈچلۈك جەلپكارلىققا ئىگە سىياسىيون ياكى سودىگەر بولۇشىنىڭ مەن ئۈچۈن نېمە پايدىسى؟

دادام خېتىدە «پاكىستان روھى» نى تىلغا ئالغانىدى. مەن ھەيدەرئابادتىكى كۈنلىرىمدە بۇ سۆزنى ئېسىمدە تۇتۇپ كەلدىم. ھازىرقى ۋاقىتتا، پاكىستان روھىنىڭ نامىدا بۇ قۇملۇق شەھەر ئىلگىرىكى ئىناقلىقنى يەنىلا قۇرۇلۇشلىرىغا سىڭدۈرۈپ كەلگەن بولسىمۇ، بىراق ئۇ ئاللىقاچان پارچە ـ پارچە بولۇپ كەتكەنىدى. دۇشمەنلىشىش سېپى مەسلىسىدە، پاكىستان بۇنداق ئەھۋالنى

تەبىئىي مۇھىتتىكى پەرق، مەدەنىيەت ۋە تىل جەھەتتىكى پەرقلەر كەلتۇرۇپ چىقارغان دەپ چۈشەندۈرەتتى. لېكىن، بۇنداق چۈشەندۈرۈشنىڭ ھېچقانداق ئۇنۇمى بولمايدىغانلىقىنى قىلىدۇ، چۈنكى يېنىدىكى ھىندىستان تېخىمۇ چوڭقۇر خىلمۇخىل پەرقلەرنى مۇۋەپپەقىيەتلىك تۇتاشتۇرۇپ بولغانىدى. ھەيدەرئابادتىن سىرت، سىندتىكى ئەھۋالمۇ ئوخشاش بولۇپ، بۇ يەردە ئەسلىدە نۇرغۇن كۆپ مەنبەلىك مەدەنىيەت ئارىلىشىپ كەتكەنىدى، نەچچە ئەسىر مابەينىدە، سىند ئىزچىل مەدەنىيەتلىك، ئېتىقاد كۆپ مەنبەلەشكەن رايون بولۇپ كەلگەنىدى، بىرىكىش نۇقتىسىنىڭ تۇغان ئېغىزىنى ئېتىش تارىختا تېخى تۇنجى قېتىملىق ئىش ئىدى.

بىز بىنادىن چۈشۈۋاتقاندا، راتمان ئالدىرىغىنىچە يۈگۈرۈپ كەلدى.

ــ ھازىر بارايلى، ئۇ تەييارلىنىپ بولدى.

ئۇنىڭ دەۋاتقىنى باش مۇھەررىر ئىدى، بىز مۇخبىرلار كۈلۈۋىغا بارماقچىدۇق. باش مۇھەررىر بىر پارتىيە ئىش تاشلاش ھەرىكىتىنى قوزغىغاچقا، شۇ كۈنى كوچىلارنىڭ ئادەتتىكىدىن بوش بولىدىغانلىقىنى ئېيتقانىدى. ئەينى چاغ ئەمدىلا چۈش قىيىلغان ۋاقىت بولۇپ، ئەتىگەندىلا يىغىلغان ئىسىقلىق تەسەۋۋۇرىمىزدىكىدىن ئېشىپ كەتكەنىدى. مىدىرلىمای تۇرغان دەرەخ يوپۇرماقلىرى، تاملارغا يېزىلغان پىچاق بىسمەك ئوردۇچە شوئارلار، تۇرغۇن جىسمغا ئايلىنىپ قالغاندەك قىمىرلىمای تۇرغان كۆلەڭگىلەر كۆز ئالدىمىزدىكى ھەممىگە بىر قەۋەت خىيالىي كۆرۈنۈش ئاتا قىلغاندەك قىلاتتى. يېشىل يوپۇرماقلار بەزىدە قىزىل رەڭدە كۆرۈنەتتى، پۈتكۈل مەنزىرە ئۆڭۈپ كەتكەن نېگاتىپقا ئوخشايتتى. مەن ماشىنىدىن چۈشۈپ، باش مۇھەررىرنىڭ ماڭا بەرگەن ياردىمىگە رەھمەت ئېيتتىم.

مەن چۈشتىن كېيىن ھەيدەرئابادتىن ئايرىلىپ، يەنە بىر

بازاردىكى يىغىلىشقا بارماقچىدىم. باش مۇھەررىر بىلەن خوشلىشىپ، ماشىنىغا چىقاي دەپ تۇرۇشۇمغا مەنىدىن نەچچە ئىنگلىز چىسى نېرىدا بىر ئەركىشى پەيدا بولدى. ئۇ ھېچنېمە كىيمىگەندەك بولۇپ، ئۇستىگە پارچە - پۈرات رەختلەرنى ئارتىۋالغان، يالىڭاچ دېگۈدەك ھالەتتە تۇراتتى، مەن ئىختىيارسىز ئۇنىڭغا قارىدىم. ئۇنىڭ پۇت، قول ۋە كۆكرىكىنىڭ بىر قىسىم تېرىلىرى تىتۈپتىلگەنىدى، بىلىكىدە كۆك سولياۋ خالتا ساڭگىلاپ تۇراتتى. بۇ قاپقارا ئادەمنىڭ ئاجىز بەدىنى توختىماي تىترەيتتى، كۆز ياشلىرى ساقاللىق قاتاڭغۇر يۈزىدىن ئېقىپ تۇراتتى. ئۇنىڭ ھەمراھى يوق، ئۆزىمۇ ھېچكىمگە يېقىنلاشماي، تەنھا پېتى مۇخبىرلار كۈلۈۋىنىڭ يېنىدا تۇراتتى. ئۇنىڭ پۈتۈن بەدىنى جاراھەتلەرگە تولۇپ كەتكەنىدەك قىلاتتى، قېتىپ قالغان كۆزلىرى ئاسمانغا قارايتتى، يىغا ئاۋازى ئازراقمۇ بالىلارنىڭكىگە ئوخشىمايتتى، بەلكى پۈتۈنلەي چوڭ ئەر كىشىنىڭ يىغا ئاۋازى ئىدى. بۇ ئازابلانغان تەنىنىڭ ئىچ - ئىچىدىن چىققان، تىتما - تىتما قىلىنغان چاغدا چىقىدىغان ئىڭراش ئىدى.

مەن ئەزەلدىن بۇنداق قاتمال ھالەتكە چۈشۈپ باقمىغانىدىم. مەن تۇرلۇك ئازاب - ئوقۇبەتلەرنى كۆرگەن، بۇنداق چاغلاردا كارىم بولماي كېتىپ قالاتتىم. لېكىن، بۇ كىشىنى كۆرگەندە ئۇنداق بولمىدى، ھاۋانىڭ ناچارلىقى، ئۇنىڭ يارىسىنىڭ ئېغىرلىقى ۋە يۈرەكنى ئەزگۈدەك يىغىسى مېنى قاراپ تۇرغىلى قويمىدى. راتمان ئىككىمىز ئۇنىڭغا قاراپ يۇگۇرگەچ، باش مۇھەررىرنى توۋلاپ توختاتتۇق، ئۇمۇ قايتىپ كەلدى. ھېلىقى كىشىنىڭ ئاغزى گەپكە كەلمەي قالغانىدەك ئىدى، بىراق يەنىلا باش مۇھەررىرگە ئۆزىنىڭ كۆيدۇرۇلگەنلىكىنى سۆزلەپ بەردى. دەرۋەقە، بۇ يارىلارنىڭ خېلى ئېغىر كۆيۈك ئىزلىرى

ئىكەنلىكىنى كۆرگىلى بولاتتى. ئۇ كۇچەپ سۆزلەۋاتقاندا، سۇس ھاۋا رەڭ ساری كەمزۇل كىيگەن بىر يىگىت كەلدى. ئۇ بۇ كىشىنىڭ بىر قېتىملىق ئوت ئاپىتىدە كۆيۈپ كەتكەنلىكىنى ئېيتتى. ئەسلىدە ئۇ شەھەر ئاھالىلىرى دوختۇرخانىسىنىڭ كۆيۈك كېسەلخانىسىغا ئاپىرىلغانكەن، بىراق ئۇ ئاخبارات ۋاستىلىرىگە دوختۇرخانىنىڭ ئەتراپلىق خەۋەر ئالمىغانلىقىدىن شىكايەت قىلغانلىقتىن، دوختۇرخانا جازا تەرىقىسىدە ئۇنى داۋالىماي كارى بولمىغانكەن.

ــ يىگىرمە كۈن بولدى، ــ دېدى يىگىت، ــ ئۇ داۋاملىق يېتىۋاتىدۇ، بىرەر كىشى ئۇنى داۋالىمىدى.

ــ بۇنداق ئىش بۇ يەردە ھەر كۈنى يۈز بېرىپ تۇرىدۇ، ئاتىش غوجايىن، ــ دېدى باش مۇھەررىر، ــ ئەڭ ياخشىسى، يەنىلا كارىمىز بولمىسۇن.

ــ ئۇ قانداق كۆيۈپ كەتكەن؟ زاۋۇتتىمۇ ياكى ئۆيىدىمۇ؟

ــ بىر ئەخلەت مەيدانىدا، ــ دېدى يىگىت.

ــ ئۇ ئەخلەت مەيدانىدا نېمە قىلىدۇ؟

ــ ئۇ بىر بەڭگى.

ــ ھەيدەرئابادتا، ــ دېدى باش مۇھەررىر ئېنىق قىلىپ، ــ ئەخلەتلەر كۆيدۈرۈپ بىر تەرەپ قىلىنىدۇ.

ــ شۇنداق، ئەمما ئۇ ئۇ يەردە نېمە قىلىدۇ؟

ــ ئۇ بىر بەڭگى، ھېچقانداق سېزىمى يوق، ــ دېدى باش مۇھەررىر، ــ ئەخلەت كۆيدۈرۈلۈۋاتقاندا ئۇ شۇ يەردە يېتىۋاتقانكەن. بۇ ئىشلارنى كۆڭلىڭىزگە ئېلىپ كەتمەڭ، بۇنداق ئىشلار ھەر كۈنى يۈز بېرىپ تۇرىدۇ.

پاكىستان دۇنيادىكى خىروئىن چەككۈچىلەر ئەڭ كۆپ دۆلەتلەرنىڭ بىرى، زەھەرنىڭ يامرىشى پاكىستاندىكى تۇرغۇن باشقا مەسىلىلەرگە ئوخشاشلا 1979 ـ يىلىدىن كېيىن پەيدا

بولغان.

— ئەمسە، ئۇ قانداق قىلىدۇ؟

— مەن ئۇنى داۋالايمەن، — دېدى سۇس ھاۋا رەڭ كىيىملىك كىشى.

— سىز كىم؟

— سەئىد.

— ئۇ قانداق ئادەم؟ — دەپ سورىدىم مەن باش مۇھەررىردىن.

— ئالدامچى تېۋىپ، — دەپ جاۋاب بەردى باش مۇھەررىر، — پاكىستاندا دوختۇرغا كۆرۈنگۈدەك پۇلىڭىز بولمىسا، ئالدامچى تېۋىپقا كۆرۈنسىز.

يارىلانغان كىشى دوختۇرخانا داۋالاشنى رەت قىلغاندا قېچىپ چىققاندىن كېيىن، سەئىد ئۇنى تاپقان. ئۇ شەخسىي مەقسەت بىلەن بۇ كىشىدىن پايدىلانماقچى بولۇۋاتقاندەك قىلاتتى. سەئىد بۇ كىشىنى مۇخبىرلار كۇلۇبىنىڭ ئالدىغا باشلاپ بېرىپ، ئاخبارات ۋاستىلىرىنىڭ بۇ ئىشقا بولغان دىققىتىنى قوزغىماقچىكەن. قارىماققا ئۇ ھاياجانلىنىۋاتقاندەك، يەنە تېخى قاتتىق خۇشال بولۇۋاتقاندەك كۆرۈنەتتى. ئۇ مېنىڭ ئىسىم - فامىلەمنى سورىدى، ئاندىن مېنىڭ دىنىي سالاھىيىتىمگە ھۆكۈم قىلماقچى بولغاندەك، نېمە ئۈچۈن قولۇمغا شىك دىنىنىڭ بىلەزۈكىنى سېلىۋالغانلىقىمنى سورىدى. مەن ئۇنىڭغا پەرۋا قىلمىدىم.

بۇ، بەكلا چۈشىنىكسىز بىر ھېكايە. ھەربىر كىشىنىڭ يوشۇرۇن مۇددىئاسى بارەڭ قىلاتتى؛ ھەربىر كىشىنىڭ مەۋقەسى تولىمۇ مۇجمەل ئىدى؛ ئاخبارات ۋاستىلىرى، دوختۇرخانا، ھۆكۈمەت ۋە ساختا دوختۇرلارنىڭ ھەممىسى بۇنىڭغا چېتىلىپ قالغاندەك بولۇپ، ئېنىق پاكىتنى ئاشكارىلاش، ئېتىراپ

قىلىشنى خالايدىغان ئادەم يوق ئىدى. ھېلىقى كىشى كۆيۈپ نىمجان بولۇپ قالغان، ئەللىك گىرادۇسلۇق يۇقىرى تېمپېراتۇرىغا چىداپ كوچىدا ياش تۆكۈۋاتقان بولسىمۇ، ئارقا كۆرۈنۈشىنىڭ مۇرەككەپلىكى ھەرقانداق كىشىنى ئۇنىڭ بىلەن كارى بولماسلىققا مەجبۇر قىلاتتى.

ئۇيغۇر كتاب تورىكتى
www.uyghurkitap.com

ئىدىيە دۆلتى

دادام خېتىدە ھىندىستان بىلەن پاكىستانغا بولغان قارىشىنى سۆزلىگەنىدى، ئەمدى نەشرىياتچى مېنى ئىزدەپ كېلىپ، بۇ ئىككىسى ئوتتۇرىسىدىكى باغلىنىشنى يازدۇرماقچى بولۇۋاتاتتى. مەن قانداق قىلەم تەۋرىتىشنى بىلەلمەي قالدىم. ئۇ مېنى سالاھىيىتى ئالاھىدە بولغاچقا، ئالاھىدە نۇقتىنى تاللىيالايدۇ دەپ قارايتتى. ئېھتىمال شۇنداق قىلالىشىم مۇمكىن. لېكىن، سىندىنكى پۈتكۈل مەنزىرىسىنى كۆرگەندىن كېيىن، بۇگۈنكى كۈندە يەنىلا ساقلىنىپ قالغان ئورتاق نۇقتىلار دەل خارابلىكلەر ئىكەنلىكىنى ھېس قىلدىم. ئىككى دۆلەتنىكى ھەرقايسىسى بۇرۇنلا ئۆزى خالىغان يولىغا مېڭىشقانىدى.

دادام ئاچچىقلىنىپ كەتتى. تەربىيە ئالغان پاكىستانلىقلار بۇنداق گەپنى ياقتۇرمايتتى، ئۆتكەن ئەللىك يىلدا ئېتىقادنىكى چوڭقۇر ئۆزگىرىشلەرنى ئېلىپ كەلگەنلىكىنى ئېتىراپ قىلمايتتى. ئۇلار پەنجاب ۋە سىندىكى سوپىزمغا ئېتىقاد قىلىدىغانلارنى كۆرسىتىپ، بۇنچە كۆپ ئادەم زادىلا ئۆزگىرىپ باقمىدى، ئۇلار بۇرۇنقىدەك ئىشچان، چۈمبەل سالمايدۇ، ساقالمۇ قويمايدۇ دەيتتى. ئۇلارنىكى دېگىنىنىكى خاتاسى يوق ئىدى. لېكىن، سوپىلارنىكى ئۆز خانىقالىرى، مۇناجاتلىرى بار، شۇنداقلا قەدىرلەشكە ئېرىشكەن بولسىمۇ، بىراق نۆۋەتتە پاكىستاندا تەرەققىي قىلىپ كۆچىيىۋاتقىنى ئېتىقاد ئەمەس، يەنى قەغەز يۈزىدە ئىخچاملانغان بىر خىل ئېتىقاد ئىدى. چۈمبەل سالمايدىغان، ساقال قويمايدىغان نۇرغۇن سوپىلار ئەمەلىيەتتە پاراكەندە قىلىنغانىدى. نەچچە ئون يىل ئۆتۈپ كەتتى، ھىندىستان مۇسۇلمانلىرى بەرپا قىلغان ھېلىقى زامانىي

دۆلەتنىڭ يۈز ـ كۆزى مەينەتلىشىپ كەتكەنىدى؛ دېموكراتىيە مۇستەبىتلىككە ئەگەشكەنىدى؛ بۇتتو ئۇ ئالەمگە ماڭغاندا نارودنىكلىقنى ئېلىپ كەتكەنىدى؛ ئېتىقادنىڭ سىرتىدىكى بارلىق شەيئىلەر يوقالغاندىن كېيىن، پاكىستان ئېتىقاد ئۈچۈن قۇرۇلغان دەپ قارايدىغان كىشىلەر مەنتىقىسىنىڭ كۈچ ـ قۇدرىتىنى مەڭگۈ تۇتۇپ تۇرالايدىغان بولغانىدى. نېمىنىڭ «پاكىستان مىللىي روھى» ئىكەنلىكىنى تەسۋىرلەش ئاسان ئەمەس ئىدى، ئەمما مەن بۇنداق روھنىڭ بىر مۇھىم قۇرۇلما ئېلېمېنتى ھىندىستاننى چەتكە قېقىش ئىكەنلىكىنى تونۇپ يەتتىم. مېنىڭ بۇ ئەسەرنى يېزىشنى خالىماسلىقىم ھەرگىز ئىككى دۆلەت ئارىسىدا ئۇلىنىشچانلىق بولمىغانلىقتىن ئەمەس، بەلكى ئۇنىڭ پاكىستان تارىخىنىڭ بىر قىسمى بولمىغانلىقىدىن. بۇ تېمىنى يازغىنىمدا، مۇقەررەر ھالدا چۈشىنىكسىز شارائىتقا كىرىپ قالاتتىم.

ئەگەر ئىران ھازىرقى زامان ئارقا كۆرۈنۈشىدە ئىسلام سالاھىيىتىنى نامايان قىلىشنىڭ يولى ئىسلام جۇمھۇرىيىتى قۇرۇش دېيىلمىغان بولسا، پاكىستانمۇ ئوخشاش بولۇپ، پەقەت بۇ جۇمھۇرىيەتنىڭ خاراكتېرى (ھەتتا ئۇنىڭ ئارقىسىدىكى مۇددىئا) مۇتلەق ئوخشمايتتى. ئالدى بىلەن، ئۇ ئەسلىدە ئىسلام جۇمھۇرىيىتى ئەمەس، بەلكى ھىندىستان مۇسۇلمانلىرى ئۈچۈن قۇرغان زامانىي دۆلەت بولۇپ، «ئىسلام» دېگەن سۆز دۆلەت قۇرۇلۇپ ئون يىلدىن كېيىن قوشۇلغانىدى. دۆلەت قۇرۇلغان دەسلەپكى مەزگىلدە ئۇنىڭدىن باشقا ھېچنېمە يوق ئىدى: شەرئەت قانۇنلىرى، دىن تارقاتقۇچىلار، ھاراق چەكلەش پەرمانى دېگەنلەر يوق ئىدى؛ ئىلگىرى ئايالالارنىڭ ۋېلىسىپىت مىنىپ چېپىپ يۈرگەنلىكىمۇ تېخىچە كىشىلەرنىڭ ئېسىدە. سۇب چوڭ قۇرۇقلۇقىدىكى ھەر يەر ـ ھەر يەرلەرگە چېچىلىپ كەتكەن، بىر ـ بىرىگە ئوخشمايدىغان مۇسۇلمانلار بىرلا خىل دۆلەتكە جەم بولغاندىن كېيىن، ئارقىسىدىكى ھەربىر كىشىلەندۈرگۈچ كۈچ

ئابدۇللانىڭ ئېتىقادىغا بەكلا ئوخشاپ كەتكەن. يەنى ئۇنىڭ بىلەن ئەزەلدىن تونۇشلۇقى يوق مۇسۇلمانلار بىر خىل ئاساسىي سالاھىيەتنى ھازىرلىغاندەك قىلاتتى.

پاكىستاننىڭ ئاساسىنى سالغۇچى دىن تارقاتقۇچىمۇ ئەمەس، شۇنداقلا دىنغا قارىغۇلارچە ئىشەنگۈچىمۇ ئەمەس، بەلكى شائىر ھەم ئەھلى دۇنيا ئىدى. بۇ دۆلەتنىڭ پىرىنسىپلىرىنى ئەينى چاغدىكى تەجرىبىسى ئەڭ مول، ئەڭ سالاھىيەتكە ئىگە مۇسۇلمان تۇزگەنىدى. ئىقبال ئۇلۇغ بوۋام بىلەن زامانداش شائىر، شۇنداقلا دۆلەتنىڭ تەپەككۇر ئاساسچىسى ئىدى. ئۇ بوۋام، مومامىلار ئۇچۇن توي مۇراسىمى سۆزىنى يېزىپ بەرگەن ھەم تويغا رىياسەتچىلىك قىلغانكەن. بۇ يۇقىرى تەبىقە كىشىلىرى ئارىسىدا بىر خىل ئىدىيە تارقالغان بولۇپ، مەن بۇنداق غەلىتە ئىدىيەنىڭ غەلىتىلىكىنى زادىلا چۈشىنەلمەي كەلگەنىدىم. ئېتىقادنىڭ دادامنىڭ سىياسىي ۋە تارىخىي قارىشىنى ئۇن - تىنسىز كونترول قىلىۋالغانلىقى ھەمدە ئۇنىڭغا يوشۇرۇنغان شوۋىنىزمنى كۆرۈپ يەتكەندىن كېيىن بىردىنلا چۈشەنگەندەك بولدۇم. بۇ ئىدىيەنىڭ ماھىيەت جەھەتتە بۆلۈپ ئىدارە قىلىنىپ، ئەللىك يىلدىن كېيىن ئابدۇللانىڭ ئىستانبۇلدا ماڭا دېگەنلىرى بىلەن قىلچە پەرقى يوق ئىدى...

كاراچىدىكى ئاخىرقى بىرنەچچە كۈندە بىر ئىسلام نەزەرىيەچىسى بىلەن ئۇچراشتىم...

— سىز ئۇنى كۆرگەندە، — دېدى سەلىم، — ئۇنىڭ ئىسلامىزمچى ئىكەنلىكىنى ھەرگىز خىيالىڭىزغا كەلتۈرمەيسىز. لېكىن، ئۇ ھەقىقەتەن تەلتۆكۈس قاتتىق قوللاردىن.

مۇخبىر سەلىم دىققاق، ساغلام، كۆزلىرىدىن ھارغىنلىق چىقىپ تۇرىدىغان كىشى ئىدى. ئۇ نەشرىياتچىنىڭ بايرىقى ئاستىدىكى بىر گېزىتنىڭ چولپان مۇخبىرى بولۇپ، تېررورلۇقنى باستۇرۇش تېمىسىغا بەكلا مەپتۇن ئىدى. ئۇنىڭ

دېيىشىچە، بۇ نەزەرىيەچى دۆلەت ئىچىدىكى ئەڭ رادىكال بەزى تەشكىلاتلارنى ئاڭ تەلىماتلىرى بىلەن تەمىن ئېتىدىكەن. ئۇ تەسۋىرلەپ بەرگەن بۇ ئادەمنىڭ سىرتقى شەكلىدە دىن بىلەن قىلچە ئالاقىسى يوق ئىكەن، ئەمما سىياسىي ئىدىيەسى دىنىنىڭكىدەك كۈچكە ئىگە ئىكەن. شۇڭا، مېنىڭ بۇ نەزەرىيەچى بىلەن بەكلا كۆرۈشكۈم كەلدى.

بىز كاراچىنىڭ سىرتىدىكى «ئوسمانىيە» رېستورانىدا بىللە چۈشلۈك تاماق يېيىشكە كېلىشتۇق. شۇنىڭ بىلەن ماشىنىنى ھەيدەپ شەھەرنىڭ ئىچكىرىسىگە قاراپ ماڭدىم. ۋەيرانە كوچىلاردىن ئايرىلىپ كاراچىنىڭ شەھەر ئەتراپىغا يېتىپ بارغاندىن كېيىن، ئىككى تەرەپتىكى يول بەلگىلىرى ۋە پىيادىلەر يولى بارا - بارا غايىب بولدى. يېشىل چىراغنىڭ يېنىشىنى كۈتۈپ تۇرغىنىمدا، قارا، بەتبەشىرە بىرنەچچە كىشى كېلىپ سەدىقە تىلىدى. ھال رەڭ كىيىم كىيىۋالغان ئورا كۆزلۈك بۇ كىشىلەرنىڭ چىشلىرى سارغىيىپ كەتكەنىدى. بۇ تۆت كوچا ئېغىزى بەكلا چوڭ بولۇپ، دەل - دەرەخلەرنىڭ سايىسىمۇ يوق ئىدى، يۈك ئاپتوموبىلى ۋە باشقا كىچىك ماشىنىلار تىقىلىشىپ كەتكەنىدى.

قۇرۇلۇشلارنىڭ كۆرۈنۈشى ئىسسىق دولقۇن ۋە چاڭ - توزان كەينىدە تەۋرىنىپ تۇراتتى. بىر ئوغۇل بالا تاغدەك دۆۋىلەنگەن ئەخلەتلەر ئارىسىدىن قەلەم ۋە سولياۋ خالتىلارنى ئىزدەۋاتاتتى. ئەخلەت دۆۋىسىنىڭ ئوتتۇرىسىدا يېرىمى بوش ئەخلەت تۆشى تۇراتتى. يەرلىك پارتىيە - گۇرۇھلارنىڭ قىزىل، يېشىل بايراقلىرى ھەممىلا يەرگە قاداقلىق ئىدى، ئۇلارنىڭ ئارىسىدا پاكىستان خەلق پارتىيەسىنىڭ يىرتىلىپ كەتكەن بىر بايرىقىمۇ بار ئىدى. ئۇ بۇتتونىڭ پارتىيەسى، دادامنىڭ پارتىيەسى بولۇپ، ئىلگىرى پاكىستاننى دېموكراتىيەلەشتۈرۈشكە بولغان چەكسىز ئىنتىلىشىكە ۋەكىللىك قىلاتتى. مەزكۇر پارتىيە بۇگۈنكى كۈندىمۇ بۇرۇنقىدەكلا نۇرغۇن كىشىنىڭ ھىمايىسىگە (بولۇپمۇ

سىند رايوندا) ئېرىشكەنىدى، ئۇلار بۇ پارتىيەنىڭ قايتىدىن باش كۆتۈرۈشىنى تەقەززالىق بىلەن كۈتۈۋاتاتتى.

بىز تاغدەك دۆۋىلەنگەن يەنە بىر كېرەكسىز بۇيۇملار دۆۋىسىدىن ئۆتتۇق، تالادىن توقۇلغان تاغارلار بىر يەرگە بىسىپ قويۇلغانىدى، ھال ۋە كۆك رەڭلىك گىرۋەكلىرىدىكى چۈۋۈلغان يىپلىرى ئىسسىق شامالدا لەپىلدەپ ئۇچۇپ تۇراتتى. تۆۋەندىكىسى قىمىرلىماي تۇرغان قارا سۇ كۆلچىكى بولۇپ، دەمۇدەم مارجاندەك كۆپۈكچە ئۆرلەپ، سۇ يۈزىدە مەيىن دولقۇنلارنى پەيدا قىلاتتى. كۆلچەكنىڭ چېتىدە ئىلگىرى بىرمۇنچە تاشلار بولسا كېرەك، ھازىر بۇلغانمىلار يىغىلغان دۆڭلۈككە ئايلىنىپ قالغان، ئوچۇق رەڭلىك ئوتلار كۆزگە ئانچە - مۇنچە چېلىقىپمۇ قالاتتى.

رېستوران بەك سالقىن، چىراغ نۇرى سەل خىرە، بىراق شاۋقۇنلۇق كوچىدىن يىراق ئىدى. نەزەرىيەچى زەيتۇن رەڭلىك كۆڭلەك كىيىۋالغانىدى. ئۇ قارىمۇتۇق، ساقال - بۇرۇتىنى پاكىز قىرغان، ئورا كۆز، تاماكىنى كۆپ چېكىدىغان كىشى ئىدى.

ئۇ ئۆزى توغرۇلۇق گەپ قىلىشنى خالىمىدى.

— بۇ مەسىلىلەر شەخس ئامىلنى ئۆز ئىچىگە ئالمايدۇ. دىن مەسىلىسىدە مەن شەخسىي قاراشلارغا ئىشەنمەيمەن. دېمەكچى بولغان ھەربىر سۆزۈم مېنىڭ كىملىكىم بىلەنمۇ، كەچۈرمىشلىرىم بىلەنمۇ مۇناسىۋەتسىز.

ئۇ كاراچىدا چوڭ بولغان، 1965 - يىلى تۇغۇلۇپ ئۇزاق ئۆتمەي ھىندىستان - پاكىستان ئۇرۇشى پارتلىغان.

— 1971 - يىلى، — دېدى ئۇ ماڭا، — پاكىستان ئىككىگە بۆلۈنۈپ كەتتى، ئاشۇ مەزگىل تۇغرىسىدا مەندە ئەسلىمە يوق دېسەممۇ بولىدۇ، — ئۇ ئەسلىگەچ، نېپىز كالپۇكلىرىغا قىستۇرۇلغان تاماكىسىنى شورىدى، — لېكىن، مەن ئاشۇ چاغلاردا ئائىلىمىزدە بىر كۈندە ئۈچ ۋاق تاماق يېيىلمەيدىغان بولۇپ قالغانلىقىمىز ئېسىمدە. شۇنداقتىمۇ، ئائىلىمىزنىڭ

ناھايىتى ياخشى تەرەپلىرى كۆپ ئىدى، مەسىلەن، ھەر كۈنى ئىككى - ئۈچ پارچە ماقالە ياكى ئەدەبىي ئەسەرنى ئوقۇيالايتتۇق، يەنە تېخى سىياسىينى مۇھاكىمە قىلاتتۇق. ئون ياش ۋاقتىمدىلا ھىندى يازغۇچى پىرىم چاندىرنىڭ ھەممە ئەسەرلىرىنى ئوقۇپ بولغانىدىم. بەلكىم بىز خاتا يېتەكلەنگەندىمىز، بىراق ئەينى چاغدا ھەقىقەتەن سىياسىي ئىنتىلىشكە ئىگە ئىدۇق. بەزىدە بۇنداق ئىنتىلىش خاتا بولۇشى مۇمكىن، بىراق ئۇ ھامان مەۋجۇت، شۇنداقلا ھەرقانداق سىياسىي پارتىيە بىلەن چېتىشلىقى يوق ئىدى. ھازىرچۇ، ھەممىسى غايىب بولدى.

نەزەرىيەچى ئىنگلىز تىلىنى ئازراق بىلەتتى، ئوردۇ تىلىنى ناھايىتى راۋان سۆزلەيتتى.

— نېمە ئۈچۈن غايىب بولدى؟

— كىشىلەرنىڭ خام خىيالى بەربات بولدى. ئىلگىرى بىز پاكىستاننى قۇرۇش غايىمىزنى ئىشقا ئاشۇرۇش ئۈچۈن دېگەنگە ئىشىنىپ كەلگەنىدۇق. كىشىلەر بۇنداق ئىشەنچىتىن مەھرۇم بولدى، شۇنىڭغا ئەگىشىپ، يەنە باشقا نۇرغۇن نەرسە يوقالدى.

— يەنە نېمىلەر بار ئىدى؟

— تەقدىرگە بولغان تونۇش، كوللېكتىپ بولۇش سۈپىتىدىكى ئۆزىگە بولغان ئىشەنچ. بىزنىڭ سىياسىي رامكىمىز پارچىلىۋېتىلدى. لېكىن، مۇسۇلمانلار جۇغراپىيەلىك ئۇقۇمنى مۇھىم بىلمەيدۇ. 1971 - يىلىدىن كېيىنكىسىنىڭ گېپىنى قىلساقمۇ، بىزنىڭ سەرخىل ھۆكۈمرانلىرىمىز دەككىسىنى يېدى، بۇنداق دەككىسىنى يېيىشنىڭ سەۋەبىمۇ بىزنىڭ جۇغراپىيەلىك تېررىتورىيەگە ئەزەلدىن قىلچە مېھىر باغلاپ باقمىغانلىقىمىز. بىز ئىدىيەگە مېھىر باغلىغانمىز. ئەگەر ئاشۇ چاغدا بىر خىل ئىدىيە بولغان بولسا...

نەزەرىيەچى پاكىستاننىڭ ئىدىيەسىنىڭ گېپىنى قىلىپ چوڭ بولغانىدى.

— پاكىستاننى مۇھاكىمە قىلغانلىق، — دېدى ئۇ، —

ئسلام دىنىنى مۇھاكىمە قىلىشقا ئوخشايدۇ. پاكىستان ئىسلام دىنىنىڭ نامى ئاستىدا بەرپا بولغان. پاكىستاننىڭ باشقا ئىسلام دۇنياسىنىڭ ئۇلگىسىگە ئايلىنىش مەسئۇلىيىتى بار. بىر ئونىڭ مەغلۇبىيىتىگە بېنگال دۆلىتىنى قۇرغۇچى مۇجىبۇل راخمان يۇتتو، يەنە گەندى خانىملارنىڭ مەسئۇل بولۇشى كېرەكلىكىنى يىلىمىز. بىز ھامان بىر كۈنى يەنە بىر قېتىم بىر پۈتۈن گەۋدىگە ئايلىنىمىز دەپ قارايمىز. بۇ بىر خىل ئىنتايىن ئاددىي دۇنيا قاراش. بۇ ئىدىيە بىزنى پاكىستان بىلەن چىڭ باغلاپ تۇرىدۇ. ئۇنى بىر دۆلەت دېگىنىمىز بىلەن، ئەمەلىيەتتە ئۇ بىر خىل مەۋجۇتلۇققا تېخىمۇ ئوخشايدۇ. ئۇ مەڭگۈ مەۋجۇت بولۇپ تۇرىدۇ. ئۇ جۇغراپىيەۋى ئۇقۇمۇ، سىياسىيمۇ ئەمەس. ئۇ يۇلاردىن ھالقىپ كەتكەن. ئۇ بىر خىل كوللېكتىپ ئېڭى. تۇرغۇن كىشى مۇشۇ كۆزقاراشقا ئىگە.

بۇ گەپلەرنى ئاڭلاپ، نەزەرىيەچىنى رېئاللىقتىكى بىر يەرنى ئەمەس، بىر دىنىي ئۇتوپىيەنى تەسۋىرلەۋاتقاندەك ھېس قىلىپ قالدىم. ساقال ـ بۇرۇتلىرىنى پاكىز چۇشۇرۇۋەتكەن بۇ دىندىن خالىي ئەر مۇشۇنداق چۈشەنگىلى بولمايدىغان قاراشتا ئىكەن.

ئۇ ئاۋازىنى سەل يۇمشاتقان ھالدا سۆزىنى داۋاملاشتۇردى:

ـــ لېكىن، بۇ دۆلەت قاياقتا قاراپ ئىلگىرىلىشى توغرىسىدا ھېچكىمنىڭ كۆرسەتمىسىنى قوبۇل قىلمايدۇ. شۇڭا، سىز يۇگۇنكى ۋەزىيەتنى كۆزۈپ تۇرۇۋاتىسىز. 1946 ـ يىلىدىكى ھىندىستانغا قاراپ بېقىڭ. ئەينى چاغدىكى ھىندىستان چاك ـ چېكىدىن بۆسۇلۇپ كەتكەنىدى، بىراق بىر خىل ئىدىيە پەيدا بولدى، ئارقىدىن پۈتكۈل سۇب چوڭ قۇرۇقلۇقى بۇ ئىدىيە تەرىپىدىن ئىتتىپاقلاشتۇرۇلدى. ئەگەر دەسلەپىدە بىر ئېنىق قارار بولغان بولسا، مەيلى دەھرىي دۆلەت ياكى مىللىي دۆلەتكە ئايلانغان بولسۇن، بۇگۇنكى ئەھۋال ھازىرقىدىن ياخشى بولغان بولاتتى. لېكىن، بىز يا لىبېرالىزم ئەندىزىسى بويىچە يول تۇتالمىدۇق، يا ئىسلام ئەندىزىسىنى قوللىنالمىدۇق. يا ماددىي

جەھەتتە مۇڭەپپەقمىيەتكە ئېرىشەلمەدۇق، يا ئالاقە ئورنىتالمىدۇق. بىز نۇرغۇن كۆپ خىللىققا، مەسىلەن، تىل، مەدەنىيەت ۋە دىن جەھەتتىكى كۆپ خىللىققا ئىگە، بۇلار تولىمۇ ئەتىۋارلىق نەرسىلەر ئىدى. بۇنداق كۆپ خىللىقلىق ئەسلىدە قۇدرەتلىك كۇچ ھاسىل قىلالىغان بولاتتى، بىراق بىزنىڭ سىياسىي سەرخىللىرىمىز تەرىپىدىن سەلبىي كۆچكە ئايلاندۇرۇۋېتىلدى.

— نېمە ئۈچۈن بۇ يەردىكى ئەھۋال بۇنچە ئوسال بولۇپ كېتىدۇ؟

— چۈنكى، بىزدە مۇنداق بىر توپ ھۆكۈمرانلار بار، ئۇلار ئۆزلىرى ئېرىشىدىغان مەنپەئەتكىلا كۆڭۈل بۆلىدۇ.

سەپەر قىلغان نەچچە ئايدىن بۇيان، بۇ بىر پاكىستانلىقنىڭ ئۆز دۆلىتىنىڭ مەغلۇبىيىتىنىڭ گېپىنى قىلغاندا، چەت ئەل كۇچلىرىنى ئەمەس، پاكىستانلىقلارنى ئەيىبلىگەنلىكىنى تۇنجى قېتىم ئاڭلىشىم ئىدى. ئۇنىڭ گېپىنى ئاڭلاۋاتقاندا، ھېسسىياتىم ھەيدەرئابادتا ھېلىقى ياش سىياسىيوننى ئۇچراتقان چاغدىكى بىلەن ئوخشاش بولدى: ياخشى كىشىلەرنىڭ ھەممىسى ئېتىقادقا يېقىنلىشىدىكەن.

— ئەمىسە، ھازىرقى ئىدىيە نېمە؟

— بۇنداق ئىدىيە ھازىرمۇ مەۋجۇت، ئۆزىنىڭ قارشىلىقىنى ئىپادىلىمەكتە، — دېدى ئۇ تەشۋىشلەنگەن ھالدا.

— ئىسلام پىرىنسىپلىرىنى گەۋدىلەندۇرىدىغان بىر دۆلەتنى قۇرماقچىمۇ؟

— تامامەن توغرا.

— سىز بۇنىڭ ئىمكانىيەتلىك ئەندىزىسىنى تەسەۋۋۇر قىلىپ باققانمۇ؟

— ئىسلام دىنى شەكىلگە ئۇمىد باغلىمايدۇ، — دېدى ئۇ، — شەكىل مۇھىم ئەمەس، ماھىيەتلا ئاچقۇچ. ماھىيەتلا مەۋجۇت بولىدىكەن، ئۇنىڭدىن ھەرقانداق ئەندىزىگە ئېرىشكىلى بولىدۇ.

بۇ مەن ئاڭلىغان ئەڭ رېئال بولمىغان نەزەرىيە ئىدى.

مۇقەددەسلىككە ئۇمىد باغلىغاندا، شەكسىل، سىياسىي ئەندىزە ۋە سىياسىي قۇرۇلما بىلەن قىلچە كارى بولمىسا، نەتىجە مەغلۇپ بولۇشتىن ئىبارەت بولىدۇ.

— ئەگەر ھازىرقى پاكىستان ئۇتۇقلۇق بىر دەھرىي دۆلەت بولغان بولسا، سىز سىياسىي ئىسلام دىنىنى يېزىپ باققان بولاتتىم دەپ قارامسىز؟

— سىياسىي ئىسلام دىنى دېگەن نەرسە يوق، پەقەت ئىسلام دىنىلا بار، سىياسىي ئۇنىڭ ئىچىدىكى بىر بۆلەك. سىياسىي ئىسلام دىنى بولسا غەربنىڭ ئىسلام دىنىنى ئومۇمىي خاراكتېرلىك بۇرمىلاش ئۇچۇن يېزىپ چىققان پىكرى. بىزدىكى مەسىلە شۇ يەردىكى، — دېدى ئۇ، — بىز ئىلگىرىلەش يولىنىڭ مەلۇم نۇقتىسىدا توختاپ قېلىپ، ئىلگىرىلەۋاتقان بىر دۆلەت ئەمەس، بەلكى كىشىلەرنى تۇرغۇدەك جاي بىلەن تەمىنلەيدىغان يەرگە ئايلىنىپ قالدۇق...

ئاغزى ـ ئاغزىغا تەگمەي سۆزلەۋاتقان تەزىرىيەچى گەپ مۇشۇ يەرگە كەلگەندە توختاپ قالدى، ئۇ ئۆزىنىڭ ھەسرەتلىك ھەم ئەپسۇسلۇق گەپلەرنى قىلغانلىقىنى سېزىپ قالغاندەك قىلاتتى. نۇرغۇن يەر كىشىلەرنى ماكان بىلەن تەمىن ئېتىدىغان جايدىنلا ئىبارەت، خالاس. لېكىن، پاكىستان ئۇنداق ئەمەس، ئۇ ئىدىيە ئۇچۇن قۇرۇلغان، ئىدىيەنى دەپ تارىخ بىلەن ئادا ـ جۇدا بولغان، ئۇ ئىدىيەگە تايىنىپ مەۋجۇت بولىدىغان دۆلەت — ئەگەر بۇنداق ئىدىيە بولمىسا، ئۇ تىل ۋە مەدەنىيەت پەرقى بولغان مۇسۇلمان رايونلا بولۇپ قالاتتى، خالاس.

ئۇ پاكىستان بىلەن ھىندىستاننىڭ مۇناسىۋىتى ھەققىدە گەپ قىلغاندا:

— تارىخ ئىككى خىل بولىدۇ، يەنى ئۆلگەن تارىخ ۋە ھايات تارىخ. ئۆلگەن تارىخ رامكىغا ياكى مۇزېيغا قويۇپ قويۇلىدىغان نەرسە، ھايات تارىخ بولسا سىزنىڭ ئېڭىڭىز، سىزنىڭ تومۇرلىرىڭىزدا سىزنى ئىلھاملاندۇرۇپ تۇرىدىغان نەرسە.

— لېكىن، نېمە ئۈچۈن ئىراندا بەزى كىشىلەر يەنىلا ئىلگىرىكى ئىسلامنىڭ تارىخىنى ئېتىراپ قىلىدۇ؟

— بۇنىڭ سەۋەبى بار، — دەپ جاۋاب بەردى ئۇ، — ئەگەر پۈتكۈل ھىندىستان مۇسۇلمان بولغان بولسا، بىزنىڭ ھىندى دىنىنىڭ ئۆتمۈشىنى ئېتىراپ قىلىشىمىز، ئازراق ئۆزگەرتىش كىرگۈزۈشىمىز مۇمكىن ئىدى. بىراق، ئەمەلىيەت ئۇنداق ئەمەس بولغاندىكىن، ئۆزىمىزگە ياقمايدىغان شەيئىنى قوبۇل قىلمايمىز. سىز ئۆزىڭىز ياخشى كۆرمەيدىغان T شەكىللىك مايكىنى كىيمەيسىزغۇ.

— بۇ، ئىنتايىن ئالاھىدە ئەھۋال، — ئۇ سۆزىنى داۋاملاشتۇردى، — ياۋروپانى مىسالغا ئالساق، خرىستىيان دىنى دۇنياسى ئەسلىدە ئۆزىنىڭ يىلتىزىدىن ۋاز كېچىپ، يۇنان مەدەنىيىتىگە قاراپ رۇسلىنىشى مۇمكىن ئىدى. خرىستىيان دىنى كونستانتىن تەرىپىدىن قوبۇل قىلىنىپ، پۈتكۈل ياۋروپاغا تارقالغاندا، ئۆزىنىڭ ئالتۇن دەۋرىدىن چەتنەپ كەتتى. ئۇلار ئۆزىنىڭ يىلتىزىنى تاشلىۋېتىپ، ئۆزىنى يۇنانىنىڭ قوينىغا ئاتتى. يۇنانىدا قانۇن يوقلۇقىنى بايقىغاندا، يەنە رىمغا قاراپ بۇرۇلۇشقا مەجبۇر بولدى. ئۇلاردا بەلگىلىمە يوق. بىزنىڭ ھەم مەنىۋى يۆلەنچۈكىمىز، ھەم قانۇنىمىز بار.

نەزەرىيەچى بۇ تارىخلارنىڭ ئۆزئارا گىرەلىشىپ كەتكەنلىكىنى بىلمەيدىكەن، ئەمما ئېتىقادتىن مۇستەسنا تارىخ مەنبەسىنى قوبۇل قىلمايدىكەن. قىزىقارلىقى، ئۇنىڭ تاللىغان باشلىنىش نۇقتىسى ئەيسانىڭ دەۋرى ئەمەس، بەلكى ئىمپېراتور كونستانتىن ۋە خرىستىيان دىنىنىڭ سىياسىي غەلىبىسى ئىدى.

— «بىز» دېگىنىڭىز كىمنى كۆرسىتىدۇ؟

— مۇسۇلمانلارنى.

— بۇ گەپ ئەرەبلەرنىڭ دېگىنىگە ئوخشايدىكەن.

— بۇنىڭ ئەرەب مۇسۇلمانلىرىدىن بولۇش - بولماسلىق

بىلەن ئالاقىسى يوق. بۇ بىر خىل ئېتىقاد مەدەنىيىتى. بىز ھەممىمىز مۇسۇلمان.

بىر خىل «ئېتىقاد مەدەنىيىتى». بۇمۇ دادام تەۋە بولغان مەدەنىيەت ئىدى. خۇددى ئابدۇللانىڭ ئېيتقىنىدەك، ئۇ نەچچە مىڭ يىللىق تارىخقا ئىگە بىر خىل مەدەنىيەت. مەيلى مۇخلىس بولۇش ياكى بولماسلىقى، مەيلى مۇتىدىل ياكى ئېكستىرىمىست بولۇش ـ بولماسلىقىدىن قەتئىينەزەر، ئۇ بارلىق مۇسۇلمانلارغا ئورتاق. مەن ئۇچۇن ئېيتقاندا، بىر خىل ئېتىقاد (ھەتتا ۋارىسلىقتىن كەلگەن ئېتىقاد بولسۇن) نىڭ ئۆز مەدەنىيىتى ۋە تارىخىنى ئۆزگەرتىشى زادىلا ئەقىلگە سىغمايدىغان ئىش ئىدى. چۇنكى، بۇ مېنىڭ نورۋېگىيەلىك دوستۇم ئېۋىن ئىسلام دىنىغا ئېتىقاد قىلىدىغان بولسا، ئۇنىڭ تارىخىمۇ شۇنداق ئۆزگىرىدۇ دېگەن گەپ، ماڭا بۇنداق ئويلاشمۇ ئەقىلگە سىغمايدىغاندەك بىلىنەتتى. شائىر ئىقبالنىڭ ئائىلىسىمۇ يېقىنقى دەۋردىلا ئىسلام دىنىغا ئېتىقاد قىلغان. لېكىن، مەن قانداق بولۇپ بۇ يارغا سەكرەپ قالغاندىمەن؟ بۇنداق تارىخقا ئىشىنىش ئۇچۇن قانداق شەرتنى ھازىرلاش كېرەك؟ ئېتىقاد بىلەن مۇناسىۋەتلىك قانداق كەسىپ بىلەن شۇغۇللىنىش كېرەك؟ دادام ھېچ ئىش قىلىپ باقمىغان، ھىراق بۇنداق تارىخقا ئىشىنىدۇ. ئاپام ماڭا ھېچقانداق دىننى قالدۇرمىغان، شۇنداق تۇرۇقلۇق، ئىككى مىللەتتىن كېلىپ چىققان دادام بىلەن مەن يەنە نېمە ئۇچۇن ئىلگىرى ئوخشاش بىر دۆلەتكە تەۋە، ھەتتا ئوخشاش بىر رايونغا تەۋە بولۇپ قالغاندىمىز؟ ئېھتىمال بۇ مەلۇم ئەخلاق مىزانلىرىغا رىئايە قىلغانلىقتىن بولۇپ، ئىلاھ ياكى دىنغا ئېتىقاد قىلىش زۆرۈرىيىتىدىن بولمىسا كېرەك. ئېھتىمال بۇ ئەتراپىمىزدىكى ھەممە ئادەم ئىشەنگەنلىك تۇپەيلىدىن، بۇنداق تارىخ مەۋجۇت بولۇپ تۇرغان بولسا كېرەك.

ۋاقىت سەپەرنىڭ ئاخىرقى باسقۇچىغا قەدەم قويدى، ئەمدى مەن دادامنى كۆرگىلى شىمالغا بارماقچىمەن.

ئەقىدە

مەن پويىزغا ئولتۇرۇپ لاھۇرغا بارىدىم. پاكىستاندىكى ۋاقتىمدا، دادام ماڭا بىرەر قېتىم تېلېفونمۇ ئۇرۇپ قويمىدى، مەن سوغۇق مۇئامىلىگە ئۇچراپ قېلىشتىن بەك ئەندىشە قىلدىم.

لاھۇر پويىز ئىستانسىسىنىڭ ئەگمە تورۇسلۇق كارىدورىنىڭ ئارقا تەرىپىدىكى قاراڭغۇ ئىشخانىدا خىزمەتچى خادىملار پۇتنى ئۇستەل ئۈستىگە قويغىنىچە كېرىلىپ ئولتۇرۇشاتتى. ئىشخانىنىڭ ئىشكى ۋە قوڭۇر رەڭلىك سىم تورلۇق دېرىزىسى ئوچۇق ئىدى. بىر خىزمەتچى خادىم ئىشداشلىرى بىلەن پاراڭلاشقاچ، پۇتىنىڭ بارماقلىرىنى قاشلاۋاتاتتى. ئەگمە تورۇسلۇق كارىدورنىڭ ئۈستى تەرىپى كونا پاسوندىكى قىزىل رەڭلىك مېتال ئۆگزە بولۇپ، بېكەت سۈپىسىدىكى كىشىلەرنى چۈشتىن كېيىنكى كۈچلۈك ئاپتاپتىن توسۇش ئۈچۈن ياسالغانىدى. كۆك كىيىملىك ھامماللار ئۇياق ـ بۇياققا ئالدىراش ئۆتۈپ تۇراتتى، ئەركىشىلەر تومپىيىپ كەتكەن سولياۋ بوغجۇملارغا يۆلىنىپ يەردە ئولتۇراتتى، ئايالار بىر يەرگە يىغىلىۋېلىپ، يەلپۈگۈچ بىلەن توختىماي يەلپۈنەتتى. بېكەت سۈپىسىغا قارىسىڭىز، ناھايىتى چوڭ بىر مىس قوڭغۇراق، كۆك رەڭلىك بىر تېلېفون بوتكىسى، بىر پىسا دۇكىنى ۋە قارا كاھىش ياتقۇزۇلغان كىچىك فونتان كۆزىڭىزگە تاشلىنىپ تۇراتتى. بېسىلىپ لاپچىيىپ كەتكەن سولياۋ خالتا ۋە قەنت ـ گېزەك ئوربما قەغەزلىرى رېلىس ئوتتۇرىسىدىكى سۇ ئازگاللىرىدا تاشلىنىپ ياتاتتى. بۆك كىيىۋالغان ئەرلەر، ئاياللار، ئۇلۇغ ـ ئۇششاقلار گۇر ـ گۇر ئاۋاز چىقىرىۋاتقان شامالدۇرغۇچلارنىڭ

ئاستىدا پويىزنىڭ بېكەتكە كىرىشىنى كۈتۈپ تۇرۇشقانىدى، قارىماققا بۆلۈپ ئىداره قىلىش مەزگىلىدىكى كۆرۈنۈشكىلا ئوخشاپ قالغانىدى.

بەزى كىشىلەر پويىزنىڭ بېكەتكە كىرىدىغانلىقىنىڭ گېپىنى قىلىۋىدى، بېكەت سۈپىسىدىكى كىشىلەر ئۆرىتۆپە بولۇشۇپ كەتتى. ئۇلار قىستىلىشىپ بىر كاللەك بولۇشتى - يۇ، يەنە چېچىلىپ كەتتى. «Tizgam» بېكەتكە كىردى. قارامتۇل رەڭلىك پاراۋۇزغا ئاچ سېرىق ۋە قىزىل رەڭلىك سىزىق سىزىلغانىدى. ئاكامنىڭ شوپۇرى ماڭا ھەمراھ بولۇپ پويىزنى ساقلاۋاتاتتى.

ــ مەيلى سىز قايىققا قارىڭ، ھەممە يەردە ئاۋام بار. نۇرغۇن كىشى ماڭا ھىندىستاننىڭ ئەھۋالى پاكىستاننىڭكىدىن ياخشى دېيىشتى، ــ دېدى.

مەن پەرققە مۇناسىۋەتلىك پاراڭ تېمىسىدىن ئۆزۈمنى قاچۇرۇش ئۈچۈن، ئۇنىڭ گېپىگە جاۋاب بەرمىدىم. ماڭا ئېنىق ئىدىكى، مەن پاكىستاننىڭ ھىندىستان بىلەن بولغان زىچ مۇناسىۋىتى، يەنە ئۇنىڭ دىن مەسىلىسىدە بىر تۇزاققا دەسسەپ قالغانلىقىنى بايقىغانىدىم. لېكىن، مەن ئۇچۇن كۆتۈلمىگەن ئىش بولدىكى، بۇ دۆلەتنى ياقتۇرۇپ قالغانىدىم.

ــ شۇنداق، بىزنىڭ بۇيىقتا يەنە نۇرغۇن نەرسىنى بەرپا قىلىشىمىزغا توغرا كېلىدۇ، ــ دېدى شوپۇر ئوردۇ تىلىدا، لېكىن «بەرپا قىلىش» دېگەن سۆزنى ئىنگلىزچە ئېيتتى.

ۋاگونلارنىڭ يان تەرىپىگە ئاق بور بىلەن يېزىلغان ۋاگون نومۇرى بويىچە ئۆزۈمنىڭ ئورنىنى تاپتىم. ۋاگوننىڭ تېمىدا بىر بەلگە بولۇپ، ئۇستىگە «ئىسلامئاباد ۋاگون زاۋۇتى ئىشلەپچىقارغان» دېگەن خەت يېزىلغانىدى. ئايرىمخانىسىدا ھاۋا تەڭشىگۈچ، مەخسۇس تازىلىق ئۈيى بار بولۇپ، مەن ئىستانبۇلدىن ئايرىلغاندىن بۇيان ئېرىشكەن ئەڭ ئازادە جاي ھېسابلىناتتى. توق يېشىل رەڭلىك كارۋىتى كەڭ ھەم

يۇمشاق، ئايرىمخانىنىڭ تېمى پەنەركىدىن ياسالغان، ژاگون دېرىزىسىنىڭ ئەينىكى قېنىق رەڭدە سىرلانغانىدى. تېگى قارا، خېتى سېرىق بىر كىچىك بەلگىگە «ئۇچىنچى ژاگون ئىككىنچى كارىۋات» دەپ يېزىلغانىدى. ئايرىمخانىدا مەنلا تۇراتتىم. ئاكامنىڭ شوپۇرى سىنىد مۇخبىرلار كۇلۇبىنىڭ بىر ئاق قۇتىسىنى ئۈستەلگە قويدى، ئىچىدە نەشرىياتچى ماڭا سوۋغا قىلغان ساندۇچ بار ئىدى. شوپۇر ژاگونغا كۆز يۇگۇرتۇپ چىقتى، ئاندىن

— ئەگەر مەن بىرەر ئىشنى جايىدا قىلالماي قالغان بولسام، ئەپۇ قىلارسىز، — دېدى ۋە ژاگوندىن چۈشۈپ، پويىز قوزغالغۇچە كۈتۈپ تۇردى.

«Tizgam» كاراچىدىن ئايرىلدى، بېكەتكە كىرىش ئاغزىدىكى يۇك - تاق ئىشخانىسىنىڭ قارىسى دېرىزە سىرتىدىن «يالت» قىلىپ ئۆتتى، ئۇنىڭ ئىچىدىكى تاغدەك دۆۋىلەنگەن يۇك - تاقلارنى كۆرگىلى بولاتتى. بىر ئەر كىشى سولياۋ پوسۇلكىغا يۆلەنگىنىچە ئۇخلاۋاتاتتى، بىر ساقچى ئۇزۇن ئورۇندۇقتا ياتاتتى. پويىز كۆيۈۋاتقان بىرنەچچە ئەخلەت مەيدانىدىن ئۆتتى، قويۇق ئىس - تۈتەك سېمونت تاملارنى بويلاپ كۆتۈرۈلمەكتە ئىدى، تاملارغا قارا خەتلەر يېزىلغانىدى. مەن باش مۇھەررىرنىڭ «ھەيدەرئابادتا ئەخلەتلەر كۆيدۈرۈش ئۇسۇلى بىلەن بىر تەرەپ قىلىنىدۇ» دېگەن سۆزىنى ئېسىمگە ئالدىم. پويىز يول بويى يۇقىرىغا يامىشىپ، شەھەرنىڭ ئەڭ ئېگىز يېرىدىن ئۆتتى، قارامتۇل قوڭۇر رەڭلىك ئەينەكنىڭ سىرتىدا ئاخىرقى كۆرۈنۈشلەر — ئالا - بۇلماچ ئاممىۋى ئاپتوبۇس، كىچىك تېپتىكى تۇرالغۇ بىناسىنىڭ ئۈستۈنكى قەۋىتى، قاڭالتىر ئۆگزىلەر، مانگو دەرەخلىرىنىڭ ئۇچى، كىچىككىنە ساتىراش دۇكىنى، مەسچىتنىڭ مەدىنە ئۇسلۇبىدىكى يېشىل ياكى ئاق رەڭلىك قۇببەسى، ئاسما كۆۋرۈك، رادىياتور دېگەنلەر كۆز ئالدىمدىن ئىتتىك ئۆتتى. يەنە زەر جىيەكلىك يېشىل بايراق

www.uygurkitap.com

كۆيۈۋاتقان ئەخلەت مەيدانىنىڭ قاپقارا ئىس ـ تۈتىكلىرى ئىچىدە لەپىلدىمەكتە ئىدى. رېلىسقا يېقىن جايدا بىر دۆۋە رەخت ۋە خىش پارچىلىرى كۆرۈندى، ئەتراپى كۆك رەڭلىك سولياق خالتىلار بىلەن قاپساپ قويۇلغانىدى. تىكەنلىك چاتقاللار پويىزغا تەگمەكچى بولغاندەك شاخلىرىنى سوزۇپ تۇراتتى. بىر ئەر ئۆگزىدە ئولتۇراتتى، سۇ كالىلىرى قىغ دۆڭسىدە قىستىلىشىپ تۇراتتى، ئىسكىلاتنىڭ تېمىدىن سۇ سارقىۋاتاتتى، كۇنىپېتىشنىڭ ئالدىدا بۇ شەھەردىكى ھەممە نەرسە كەينىمدە قالدى.

گۈگۈم ۋاقتىدا پويىز مەڭگۈ ئۆزگەرمەيدىغان سىنىدتىن ئۆتتى: قۇرۇپ قاقشال بولغان تۈز يەردە ئىككى قەۋەتلىك بىنا ئېگىزلىكىدىكى گىگانت كاكتۇسلار قەد كۆتۈرگەنىدى، ئۇلارنىڭ قېلىن يوپۇرماقلىرىنىڭ ئويمان يەرلىرىدە چوڭ ھەم شالاڭ تىكەنلىرى تىكلىنىپ تۇراتتى.

ئەتىسى ئەتىگەندە، بىز پەنجابقا يېتىپ كەلدۇق. پويىز مولتان بېكىتىدە توختىغاندا، بىر پويىز كۈتكۈچىسى بېشىنى ئايرىمخانامغا تىقىپ ماڭا قاراپ كۈلدى. مەن چاي ئەكېلىپ بېرىشنى سورىدىم.

ـــ ماقۇل، ماقۇل، ـــ دېدى ئۇ، ـــ ھەممە نەرسە بار. مەن ئەكەلدۈرۈپ بېرەي.

بىرنەچچە مىنۇتتىن كېيىن، يېشىل فورما كىيگەن بىر بوۋاي بۇيرۇتما تىزىملىكىنى كۆتۈرۈپ كېلىپ:

ـــ چايلا ئىچەمسىز؟ ـــ دەپ سورىدى ھەيرانلىق بىلەن.

ـــ باشقا نېمە بار؟

ـــ تۇخۇم، قاتلىما ۋە سېرىق ماي بار.

ـــ بولىدۇ، ھەممىسىدىن بىر كىشىلىكتىن كەلتۈرۈڭ.

ئۇ بولكا، مېۋە قىيامى، چاي، سۈت، قەنت ۋە پىشۇرۇلغان تۇخۇمنى پەتنۇسقا سېلىپ كۆتۈرۈپ كەلدى، يەنە ئاق لۆڭگىمۇ بار ئىدى. پويىز يەنە بىر بېكەتكە يېتىپ باردى، بۇ چاغدا ئايرىمخانامغا بىرەيلەن كىرىپ كەلدى. ئۇ ئۇزۇن چاچ

قويۇۋالغان، بېشىنىڭ كەينى پارقىراپ تۇرىدىغان، قۇلىقىغا كۈموش هالقا سېلىۋالغان يىگىت ئىدى. ئۇ تازىلىق قىلغىلى قىزىل چوتكىسىنى كۆتۈرۈپ كىرگەنىكەن، مەن كارىۋاتتا ياداشقان قۇرۇپ ئولتۇردۇم. بۇ كىچىك بېكەتنىڭ كۆلىمى كاراچىنىڭكىگە يەتمىسىمۇ، مۇستەملىكە دەۋرىدىكى قېلىپ قالغان ئىزنالارغا ئوخشاش ئىدى: ئۇنىڭ قىيپاش قاۋالتىر ئۆگزىسى ۋە گۈل ئويۇلغان ئىچ پەۋاز تاختا، ئاقارتىلغان بېكەت سۈپىسى، قارا دوسكا، «ئاككۇمۇلياتورخانا»نىڭ كۆك بىلەن ئاق ئارىلاش بەلگىسى؛ تامغا ئېسىقلىق «ئىتتىپاقلىق ــ ئىنتىزام ــ ئېتىقاد» دېگەن سۆزلەر يېزىلغان پىلاكات ــ بۇلار بۇ دۆلەتنىڭ قۇرغۇچىسى قالدۇرغان هېكمەتلىك سۆز ئىدى. بېكەتتە يەنە هال رەڭلىك مەرمەر مەسچىتمۇ بار ئىدى، مەسچىت سىرتىدا كىشىلەر نامراز ئوقۇش ئۈچۈن تاهارەت ئېلىۋاتاتتى.

ئۇزاق ئۆتمەي، سوزۇنچاق يۇز، چىشلىرى مايماق ـ سايماق بىر ئوغۇل بالا ئىشىكىمنى چەكتى. ئۇ يان تېلېفوننىڭ زەرەتلەش ئۈچۈن روزېتكا ئىزدەپ كىرگەنىكەن. مەن ئايرىمخانىدا روزېتكا يوقلۇقىنى، بىراق ئىزدەپ باقسا بولىدىغانلىقىنى ئېيتتىم. ئۇ چىقىپ كەتتى، بىراق يەنە قايتىپ كىرىپ ئايرىمخانىدا ئولتۇردى. ئۇنىڭ ئىسمى لىزمان ئىكەن، كاراچىدا ئېلېكتىرون قۇرۇلۇشى كەسپىدە ئوقۇيدىكەن.

ــ سىز نەدىن كەلدىڭىز؟ ــ دەپ سورىدى ئۇ.

ــ كاراچىدىن.

ــ سىز نەلىك؟

ــ لوندونلۇق.

ــ تەلەپپۇزىڭىزدىن ئۇققانىدىم.

ــ بەك روشەنمىكەن؟

ــ ئازراق. سىز مۇسۇلمانمۇ؟

ــ شۇنداق، ــ دەپ جاۋاب بەردىم مەن جەريانىنى ئىچكىرىلەپ چۈشەندۈرۈشنى خالىماي.

— ئەنگلىيە دۆلەت تەۋەلىكىدىمۇ؟

— ھەئە.

— مەن پەرق ئېتەلەيمەن، — دېدى ئۇ كۈلۈمسىرەپ، — ئەگەر راۋالپىنددا مېنىڭ ھەرقانداق ياردەمىمگە ئېھتىياجىڭىز چۈشسە، ھەرقانداق چاغدا مېنى ئىزدىسىڭىز بولىدۇ. مېھمانخانىغا ياتاق زاكاز قىلىش، پويىز بېلىتى زاكاز قىلىش بولامدۇ، ھەرقاندىقى بولمۇھىرىدۇ.

— رەھمەت.

ئۇ يەنە ئىككى يىل ئوقۇسا، ئاندىن ئېلېكتىرون قۇرۇلۇشى فاكۇلتېتىنىڭ باكالاۋۇرلۇق ئۇنۋانىنى ئالالايدىغانلىقىنى ئېيتتى.

— ئاندىن كېيىن نەگە بارماقچى؟

— ئوتتۇرا شەرققە. ئۇ يەرنىڭ ئېھتىياجى بەك چوڭ. ئەنگلىيەگە بېرىشىمۇ مۇمكىن.

— بۇ يىللاردا ۋىزا بېجىرىش بەك قىيىن، شۇنداقمۇ؟

— شۇنداق، ئىنتايىن قىيىن. لېكىن، ئاللا ماڭا ياردەم قىلىدۇ، ئېھتىمال ئۆزۈمۇ سەزمىگەن چاغدا ئىشلىرىم ئوڭغا تارتىپ قېلىشىمۇ مۇمكىن.

— سىز ئوتتۇرا شەرقىنىڭ قەيىرىگە بارماقچى؟

— دۇبەي ياكى سەئۇدىغا. بۇ ئىككى جايدا ئېھتىياج بەك چوڭ، بىراق دۇبەي بىزنىڭ دۆلىتىمىزگە بەك ئوخشايدۇ.

بۇ چاغدا كۇتكۇچى بىلەن ئاق فورما كىيگەن بىر ئەركىشى ئىشكىنى چېكىپ كىرىپ، بېلەت تەكشۈرىغانلىقىنى ئېيتتى، فورما كىيگەن كىشىنىڭ كۇموش رەڭ تۇگمىلىرى پارقىراپ تۇراتتى.

ئۇ مېنىڭ بىر كىشىلىك بېلەتنى ئۇزارتقانلىقىمنى كۆرۈپ:

— ئۇ كىم؟ — دەپ سورىدى.

— بىز پاراڭلىشىۋاتىمىز، — دېدىم مەن.

فورما كىيگەن كىشى جىددىي قىياپەتتە لىزمانغا:

— ئۆزىڭىزنىڭ ئورنىغا بېرىپ ئولتۇرۇڭ، — دېدى.
— ھېچ ئىش يوق، بىز پەقەت...
— ئۆز ئورنىڭىزغا بېرىپ ئولتۇرۇڭ ! ماڭا ئۇچراپ قالغىنىڭىز سىزنىڭ تەلىيىڭىز. باشقا بېلەت تەكشۈرگۈچى بولغان بولسا سىزگە جەرىمانە قويغان بولاتتى.

لىزمان ئورنىدىن تۇرۇپ كەتمەكچى بولغاندا، مەن يەنە بىر قېتىم ئۇنىڭ ئۇچۇن گەپ قىلدىم، بىراق بېلەت تەكشۈرگۈچى ئۆزىگە يولۇقۇپ قالغانلىقىمىز بىزنىڭ تەلىيىمىز ئىكەنلىكىنى يەنە بىر قېتىم ئەسكەرتتى. دېرىزە سىرتىدا ساری كەمزۇل كىيگەن بىرنەچچە ئوغۇل بالا ئۇيناۋاتاتتى. يەنە بىر كىشى رېلىسىنىڭ يېنىدا چوڭ تاھارەت قىلىۋاتاتتى، بىر دوستى ئۇنىڭغا دالدا بولۇپ بېرىۋاتاتتى. بىرنەچچە ئايال پاتقاقلىقتا بىر سۇ كالىسىغا يۆلەنگىنىچە ئارام ئېلىۋاتاتتى، ئۇلار تۆت تال بادرىدىن پايدىلىنىپ بىر سايىۋەن ياسىۋالغانىدى. پەنجابتىكى ئۆيلەرنىڭ كۆپىنچىسى قىزىل خىشتىن سېلىنغان، خېلى پۇختىدەك كۆرۈنەتتى. ئاق رەڭلىك يۇمىلاق ئۆگزە ۋە قىزىل دات رەڭلىك ئۇچلۇق مۇنارلار پەستىكى كىچىك بازاردا قەد كۆتۈرۈپ تۇراتتى. دالادا چوڭ يوپۇرماقلىق كاركا دەرەخلىرى ئۆسكەن، يەنە پىشىشقا ئاز قالغان كۆممىقوناقلىقمۇ بار ئىدى. بۇ يەرنىڭ سۇيىمۇ ئەلۋەك، ئېتىز، قۇدۇق، گىرەلىشىپ كەتكەن قانالىلاردا سۇ كۆپ ئىدى. ھەربىر بېكەتتە قول بىلەن ئايلاندۇرۇلىدىغان كونا پاسوندىكى چىغرىقنى باشقۇرىدىغان ئادەم، كەينىدە «چىراغخانا» دېگەن سۆز يېزىلغان بەلگە بار ئىدى.

تېخى دادامنىڭ ئىشىكى ئالدىغا يېتىپ كەلمىگەن بولساممۇ، پەنجاب مېنى تۇرلۇك - تۇمەن خىيالىلارغا سالدى. مېنىڭ ئەندىشەم يوقالدى، يول بويى ئۇمىدۋار بولدۇم. ياۋروپادىن پاكىستانغىچە بولغان سەكسىز ئايلىق سەپەرنى باشتىن ئۆتكۈزگەندىن كېيىن، تۇيۇقسىز دادامنىڭ ئىشكى ئالدىدا پەيدا بولۇش ئۇنىڭ تەۋەككۈلچىلىك روھى بىلەن ئورتاقلىق پەيدا

قىلىشى مۇمكىن دەپ ئويلىدىم. مەن يەنە، ئەگەر بىز نۆۋەتتىكى مەسىلىلەردىن ھالقىپ ئالغا قاراپ بىر قەدەم تاشلىيالمساق، ئارىمىزدىكى مۇناسىۋەت يېڭى ئاساسقا ئىگە بولۇشى مۇمكىن دەپ ئويلىدىم. بىر كىشى بىلەن توقۇنۇشۇپ قېلىشنىڭ تەسىرى قانداق بولۇشىدىن قەتئىينەزەر، ئۇ ھېچبولمىغاندا ھېسسىيات ۋە پىكىرلىشىش پوزىتسىيەسىگە ۋەكىللىك قىلىدۇ. مەن بۇ قېتىملىق سەپەر ئاتا ـ بالا ئىككىمىزنىڭ مۇناسىۋىتىنى ماھىيەتلىك ھالەتكە قايتۇرۇپ كېلىشى كېرەك، دەپ ئويلىدىم.

كۈن پېتىۋاتقاندا، پويىز لاھۇرغا يېقىنلىشىپ قالدى. ئادىل ئىسىملىك كەشمىرلىك بىر ئوغۇل بالا ئىشىكىمنى چەكتى. پويىز توختىدى، ئۇ مەن بىلەن پاراڭلاشماقچىكەن. چىرايى تاتىراڭغۇ، پارقىراپ تۇرىدىغان قوڭۇر چاچلىق بۇ بالىنىڭ كۆزلىرى كەھرىۋا رەڭلىك ، تومپىيىپ چىقىپ تۇرىدىغان چىشلىرى ھال رەڭ ئىدى. ئۇ كاراچىدا دېڭىز ـ ئوكيان بىيولوگىيەسىنى ئۆگىنىدىغان ئوقۇغۇچى ئىكەن. ئۇنىڭ ئايرىمخانامغا ئۇسۇپ كىرىپ مەن بىلەن دوستانە پاراڭلاشماقچى بولغانلىقىدىن بولسا كېرەك، سەل جىددىيلىشىپ كېتىۋاتقانلىقىنى سەزدىم. ئۇ كەشمىرگە بېرىپ تاغىسىنىڭ مۇسىبىتىگە قاتنىشىش ئۈچۈن رۇخسەت ئاپتۇ، مەن سەپەرگە چىقىشتىن نەچچە ھەپتە ئىلگىرى ئۇ يەردە يەر تەۋرەپتۇ، ئۇنىڭ تاغىسى شۇ قېتىملىق يەر تەۋرەش ئاپىتىدە قازا قىپتۇ.

ئادىلنىڭ بىر قېرىندىشى ئابۇدەبىدە تۇرىدىكەن، بىراق ئۇ چەت ئەلگە چىقىشنى خالىمايدىكەن.

ـــ چەت ئەلدە سىز ئۆزىڭىزنىڭ بىر مۇسۇلمان ئىكەنلىكىڭىزنى دېيەلىشىڭىز مۇمكىن، ـــ دېدى ئۇ، ـــ بىراق پاكىستانلىق ئىكەنلىكىڭىزنى دېسىڭىز بولمايدۇ، چۈنكى شۇ ھامان بەزى كىشىلەر: «ئۇ تېررورچى» دەيدۇ. دەپ بېقىڭا، ئۆزىنىڭ دۆلەت تەۋەلىكىنىمۇ دېگىلى بولمىسا، چەت ئەلگە قانداق چىققىلى بولىدۇ؟

— سىزنىڭچە، پاكىستاننىڭ نامى يامان بولۇپ كەتتىمۇ؟
— يامان بولۇپ كەتتىلا ئەمەس، نامى بۇلغۇۋېتىلدى.
— كىم بۇلغۇۋەتتى؟
— ھىندىستانلىقلار. ئۇلار چەت ئەللەردە بىزگە بەكلا تۆھمەت قىلىۋاتىدۇ.
سۆھبەت تېمىسى سۇب چوڭ قۇرۇقلۇقى يۆنىلىشىگە قاراپ ئىلگىرىلىگەنلىكتىن، مەن جىددىيلىشىشكە باشلىدىم.
— سىز مۇسۇلمانمۇ؟ — دەپ سورىدى ئۇ.
— ھەئە.
— ئۇنداق بولسا، نېمىشقا ئاۋۇ شوينىنى باغلىۋالدىڭىز؟
— بۇنى سىندىتىكى بىر ئىبادەتخانىدىن ئالغان، — دەپ يالغان ئېيتتىم مەن.
— ئەمىسە بوپتۇ، نېمە ئۈچۈن بۇ بىلەزۈكنى سالمىسىز؟
— بۇنى مومام بەرگەن، ئۇ شۇك.
— لېكىن، سىز؟
— مۇسۇلمان. مېنىڭ دادام مۇسۇلمان.
— ئاپىڭىزچۇ؟
— ئۇ ئىلگىرى شۇك ئىدى، — مەن يالغانىنى توقۇشنى داۋاملاشتۇردۇم، — لېكىن كېيىن مۇسۇلمان بولغان.
— دادىڭىز نېمە ئىش قىلىدۇ؟
— تىجارەت قىلىدۇ.
— قانداق تىجارەت؟
ئاخىر مەن بۇ تېمىنى ئۇزۇۋۇتمەكچى بولۇپ، ئۇنىڭدىن كاراچىنىڭ قانداق شەھەر ئىكەنلىكىنى سورىدىم.
ئۇ بۇ شەھەرنىڭ بولىدىغان شەھەر ئىكەنلىكىنى، بۇ يەردە قىزلارغا پوخۇرلۇق قىلىشنىڭ بەك قىزىقارلىق بولىدىغانلىقىنى ئېيتتى.
— ئۇلارغا قانداق پوخۇرلۇق قىلىسىلەر؟
— بىرنەچچە دوستۇم بىلەن ئۇلارغا يېقىنلىشىمىز، ئاندىن

كېيىن ئۇلارغا قاراپ ناخشا ئېيتىمىز.

ــ قانداق ناخشا؟

ئۇ قاقاھلاپ كۈلۈپ كەتتى ۋە ناخشا ئېيتىشقا باشلىدى:

ــ كېلىڭ، كېلىڭ، كىچىك مەلىكەم، بۇگۈن كېچە مەن پادىشاھ. قۇتقۇزالماس ھېچكىم سىزنى، تۇتۇلدىڭىز ماڭا بۇگۈن كەچ. تۇتۇلدىڭىز، تۇتۇلدىڭىز ماڭا بۇگۈن كەچ...

ئۇ يەنە كۈلۈپ، ئاغزى بىسىقمىغان ھالدا سۆزىنى داۋاملاشتۇردى، بۇ ھال تاكى كۈمۈش تۇغمىلىك فورما كىيگەن ھېلىقى بېلەت تەكشۈرگۈچى كېلىپ ئۇنى قوغلاپ چىقارغۇچە داۋاملاشتى. بېلەت تەكشۈرگۈچى يەنە ئاخىرقى بىكەتنى ئېلان قىلدى.

※ ※ ※

شۇنداق قىلىپ، پويىز ئاخىر بىكەتكە كىردى. مەن يېنىك تىنىپ قويدۇم. لاھۇردىكى بۇنداق تىنچىق كېچىدە، تۆت يىل ئىلگىرى دادامنى ئىزدەش سەپىرىگە ئاتلانغان چاغدىكى بىلەن ئوخشاپ كېتىدىغان ھېسسىياتقا كېلىپ قالدىم. ئىرانغا كىرىپ ـ چىقىشتىكى قىسقا سەپەردە ئايروپىلانغا ئولتۇرغاندىن باشقا، ھەممە مۇساپىنى قۇرۇقلۇق ئارقىلىق باستىم؛ ياۋروپانى باشلىنىش نۇقتىسى قىلىپ، پويىزغا ئولتۇرۇپ ۋېنېتسىيەدىن ئىستانبۇلغا، ئاندىن دەمەشقە باردىم؛ تاشيولدا مېڭىپ ئەرەب يېرىم ئارىلىنى كېسىپ ئۆتۈپ، سۇب چوڭ قۇرۇقلۇقىدىكى لاھۇرغا يېتىپ كەلدىم. ھەممىدىن قالتىس بولغىنى، ئاخىرىدا دادامنىڭ ئىشىكى ئالدىغا كەلدىم. بۇ قېتىملىق كۆرۈشۈش ئۈچۈن مەن سەككىز ئاي يول يۈردۇم، ئەمما ۋاقىت، ئارىلىق ۋە ئۇمىد گىرەلىشىپ، ماڭا بۇ ۋاقىت ئۇزارتىۋېتىلگەندەك ھېس قىلدىم.

مەن بىر ئاۋات ئۆيگە كەلگەندىم. سىگىلىم لاھۇردىكى

ئامېرىكا مەكتېپىنى ئەمدىلا پۈتكۈزۈپتۇ. ئاكا - ئۇكا، ئاچا - سىڭىللىرىم، تاغا، بوۋا - مومىلىرىمنىڭ ھەممىسى كېلىپ، خاتىرىلەشكە ئەرزىيدىغان بۇ ۋاقىتتىنى بىللە تەبرىكلىمەكچى بوپتۇ. بىردەمدىن كېيىن ئۇلار ئۆيدە يىغىلىش ئۆتكۈزمەكچى، بىرنەچچە كۈندىن كېيىن دادامنىڭ تۇغۇلغان كۈنىنى ئۆتكۈزمەكچى بوپتۇ. تەبرىكلەشنىڭ كۆلىمىنى بىر تۇي مۇراسىمىنىڭكىگە سېلىشتۇرغىلى بولاتتى. مەن ماشىنىلىق كىرىپ كەلگىنىمدە، چىملىققا چېدىرلار تىكىلىپ بولغان، تىككۈچى، مۇلازىم ۋە شەكىل چىقىرىش ئۇستىلىرى پايپېتەك بولۇشۇپ كىرىپ - چىقىپ يۈرەتتى.

مەن بىر خاتالىق سادىر قىلىپ قويدۇم، دادام بىلەن كۆرۈشكىلى بارغاندا، روھىي جەھەتتىن تولۇق تەييارلىق قىلغان، پەقەت دادامنىڭ پىسخىئت قىلماسلىقىنى ئويلاپ باقمىغانىدىم. شۇ كۈنى كەچتە ئۇلارنىڭ پېشايۇنىدا تۇرغىنىمدا، بىر يىللىق سۈكۈتتىن كېيىن بىز ئىلگىرى قىلىپ باقمىغان ئىشلارنى، يەنى بىللە غىزالىنىپ، ئازراق ھاراق ئىچىمىز، ئاندىن ئۆتكەن قېتىم يۇز كۆرۈشكەندىن كېيىن ھەرقايسىمىزدا يۇز بەرگەن ئىشلار توغرۇلۇق پاراڭلىشىمىز، دەپ ئويلىغانىدىم.

بۇ قېتىمقى سەپەر مېنى ئۆزگەرتىۋەتكەنىدى. مەن ئىسلام دىنى توغرۇلۇق ھېچنېمىنى بىلمەيدىغان ھالەتتە ئەمەس ئىدىم. سەپەرنىڭ دەسلەپىدىلا بۇ ئېتىقاد بىلەن تونۇشتۇم. كېيىن ئابدۇللادەك كىشىلەر بىلەن پاراڭلىشىش ئارقىلىق، ئۆزۈمنىڭ تاشقى كۆرۈنۈشتىكى ئېتىقاد ئەمەس، بەلكى چوڭقۇر قاتلامدىكى تارىخىي ئارقا كۆرۈنۈش ۋە سىياسىي ئېھتىياجىنى، شۇنداقلا ھۆكۈمرانلارنىڭ ئونىڭدىن قانداق پايدىلىنىپ ئىران ۋە پاكىستاندەك دۆلەتلەرنى يارىتىلىشىنى چۈشەنمەكچى ئىكەنلىكىمنى بايقىدىم. ئىسلام دىنىنىڭ بۇ قاتلىمى ماڭا ئېنىق ئەمەس ئىدى، ئۇنىڭ مەۋجۇتلۇقى تۇپەيلى، مەن ئاتا بىر، ئانا

بۆلەك ئاكام بىلەن ئوخشاش مۇسۇلمان بولمىسامۇ، بىراق «مەدەنىيەتنىڭ ئوڭۇشسىزلىقى» نى ھېس قىلغاندىم؛ پاكىستان بىلەن ئىراندا ئېتىقادنى جانلاندۇرۇش ئىسلام جۇمھۇرىيىتى ۋە دىنىي دۆلەت شەكلى بىلەن ئېلىپ بېرىلىۋاتاتتى. ھالبۇكى، شۇ تاپتا دادامنىڭ ئىشىكى ئالدىدا تۇرغىنىمدا، بۇ ئەندىشىلەر يىراقلاپ كەتكەندەك بولدى. شۇ ئەسنادا مەن بىزنىڭ مۇناسىۋىتىمىز ھەققىدىلا ئويلاندىم. مەن بۇ تۇتامى يوق سىياسىي ۋە تارىخلار قانداق قىلىپ ئىككى دۆلەت خەلقى ئوتتۇرىسىدا راستلا مەۋجۇت پەرقلەرنى پەيدا قىلالىغانلىقىنىڭ زادىلا تېگىگە يېتەلمىدىم. مەن ئەزەلدىن بۇ پەرقلەر تۈپەيلى ھەرقانداق كىشى بىلەن بولغان مۇناسىۋىتىمنى بۇزۇپ باققىنىم يوق. كۆپ يىللاردىن كېيىن دادامنى تاپقىنىمدا، ئىككىمىزنىڭ مۇناسىۋىتىنىڭ مۇشۇ پەرقلەر تۈپەيلى توسالغۇغا ئۇچرىشىغا ئىشەنگۈم كەلمەيدۇ.

نۇرغۇن جەھەتتە ئۆزۈمگە بولغان ئىشەنچىم تولۇق بولسىمۇ، بىراق پاكار، قىزىل خىشتىن سېلىنغان، ۋاراڭ-چۇرۇكىغا تولغان بۇ ئۆينىڭ ئالدىدا تۇرغىنىمدا، ھېسسىيات جەھەتتە ئۆزۈمگە بولغان ئىشەنچىمنىڭ يېتەرلىك ئەمەسلىكىنى ھېس قىلىپ قالدىم. نېمىشقىكىن، مەن تۆت يىل ئىلگىرى ئۇنىڭ تۇرمۇشىغا يۇرەكلىك ھالدا بۇسۇپ كىرگەن چاغدىكىدىنمۇ ئاجىزدەك قىلاتتىم. شۇ چاغدا مەن ئۆزۈم خالىغان ئۇسۇلدا ئۇنىڭ بىلەن بىمالال كۆرۈشەلىگەن، ئۇنىڭ بىلەن ئايرىم پاراكالاشقۇم بارلىقىنى ئېيتالىغانىدىم. شۇ تاپتا مەن دادامنىڭ بوسۇغىسىغا قەدەم باسماي تۇرۇپلا، بۇ يەردىكى قائىدە-يوسۇنلار تەرىپىدىن چۈشەپ قويۇلغاندەك ھېس قىلدىم.

مەن دادامنى تاپتىم، ئۇ ئىلگىرىكىدەكلا كارىۋاتتا ياتاتتى، ئەتراپىغا ئائىلىسىدىكىلەر ئولىشۋالغانىدى. ئۇ ئورنىدىن تۇرمىدى، ئەمما ھېشىنى لىكىشتىپ سالاملاشقانلىقى ۋە ماڭا قاراپ قىلغان تەبەسسۇمىدىن ئۇنىڭ دوستانە ئىكەنلىكىگە

هۆكۈم قىلغىلى بولاتتى. ئۇنىڭ كەيپىياتى ياماڭ ئەمەس ئىدى. دەسلەپكى بىر مىنۇتتا ئۇ تېلېفوندا سۆزلىشىۋاتقانمىكىن ياكى بىر قىزىقارلىق قىسقا ئۇچۇرنى كۆرگەنمىكىن، قاقاھلاپ كۈلدى، كېيىنكى بىر مىنۇتتا جىددىي قىياپەتتە سىگنالىسىنىڭ ئېرى بىلەن بۆلۈشكەن پايدىنىڭ مۇڭاپىق بولغان ـ بولمىغانلىقى توغرۇلۇق سۆزلىدى. ئۆگەي ئاپام كارىۋاتتا ئولتۇرۇپ دوستى ۋە پىلانلىغۇچى بىلەن پاراڭلاشقاچ، سىگنالىنىڭ تىككۈچىلىكىگە بولغان ئەندىشىسىنى تۆگىتىشكە تىرىشىۋاتاتتى. ئىككى ئۈكام چىملىقتا پۈتبول ئويناپ بولۇپ قايتىپ كەلدى. ئامېرىكا بانكىسىدا ئىشلەيدىغان يەنە بىر ئاچام كەچرەك كېلىدىكەن، ئېرىمۇ ئۇنىڭ بىلەن بىللە كېلىدىكەن. مۇشۇنداق سورۇندا تۇرغىنىڭىزدا، سىز ئۆز ئوي ـ خىياللىرىڭىزغا بېرىلىپ كەتسىڭىزمۇ، ھېچكىم بۇنى سېزىلمەيدۇ.

ئۆگەي ئاپام ئىلگىرىكىدەكلا قىزغىن بولۇپ، ئۇششاق ـ چۈششەك ئىشلارنى بىر تەرەپ قىلغاچ، يېقىنقى ئەھۋالىنى سۈرۈشتۈردى، يەنە لاھۇردا بىرەر ياردەمگە ئېھتىياجلىق ـ ئېھتىياجلىق ئەمەسلىكىنى سوردى. كېيىنكى بىرنەچچە كۈندە دادام ئىككىمىز يۈزتۇرا پاراڭلىشىشتىن پەيدا بولغان ئۇڭايسىزلىقلارنى ئۇنىڭغا تاپىنىپ يوقاتتۇق. بىزنىڭ پارىڭمىزنىڭ مەزمۇنى مۆتىدىللىشىشكە باشلىدى. ئىلگىرى پارىڭمىز تارىخ ۋە سىياسىيدىن باشلىناتتى، بىراق بۈ قېتىم بۈ تېمىلار مەنئىي قىلىندى. گەرچە مەن دادامنىڭ بەزى تۈزىتىشلەرنى بەرگۈسى كېلىپ تۇرغانلىقىنى سېزىپ تۇرغان بولساممۇ، بىراق ئىككىمىزنىڭ ئارىسىدا بىر خىل تىلسىز ئارىلىق پەيدا بولغانىدەك، مەن باشقا بىر لاگېرغا كىرىپ قالغانىدەك تۇيۇلدى. ماڭا غەلىتە بىلىنگىنى شۇكى، كېيىنكى بىرنەچچە كۈندە، ئۇ مەندىن مۇسۇلمان دۇنياسىغا قىلغان سەپىرىمنى ھەمدە پاكىستاندىكى كەچۈرمىشلىرىمنى زادىلا سورىمىدى. ئۇنىڭ بۇلارنى بىلگۈسى يوقتەكلا قىلاتتى.

ئاخىر مەن ئۆزۈم بۇ تېمىنى ئوتتۇرىغا قويمىسام بولمايدىغانلىقىنى ھېس قىلدىم. ئۇچ - تۆت كۈندىن كېيىن، مۇشۇ مەقسەتتە ئۇنىڭ ئۆيىگە قاراپ ماڭدىم. ئۇ مېنىڭ كىرگەنلىكىمنى كۆرۈپ بەك خۇش بولغاندەك قىلدى. بىر دەمدىن كېيىن ئۆيدىكىلەر چىقىپ كەتتى، مەن پاراڭلاشماقچى بولغان تېمامنى ئېيتىۋىدىم، ئۇنىڭ چىرايى تۇتۇلۇپ كەتتى.

— بۇ سېنىڭ نېمىنى يېزىشىڭغا باغلىق. ئەگەر پاكىستانغا قارىتىلغان يامان نىيەتلىك بوھتان بولمىغان بولسا، مېنىڭ بۇنىڭ بىلەن چېتىلىپ قالغۇم يوق. مەن ئىلگىرىكى بىرمۇنچە ماقالىلىرىڭنى ئوقۇدۇم، بۇلارنى توغرا دەپ قارىمايمەن.

ئۇ مېنىڭ لوندوندىكى پارتلىتىش دېلوسى توغرۇلۇق يازغان ماقالەمنى ئېلان قىلغاندا ئۆزۈمنى پاكىستانلىق دېگەنلىكىمدىن نارازى بولغانلىقىنى ئېيتتى. ئۇنىڭ دېيىشىچە، ئۇ ۋە ئۇنىڭ دادىسى ئۆمۈر بويى پاكىستاننىڭ مەشھۇر قوغدىغۇچىلىرى بولۇپ كەلگەن، شۇڭا پاكىستان ۋە ئىسلام دىنىغا ھۇجۇم قىلىدىغان ھەرقانداق نەرسە بىلەن ئالاقە قىلمايدىكەن.

ئۇ كارىۋاتتا يېتىپ سۆزلىدى، بەزىدە بېشىنى بۇراپ ماڭا قاراپ قويىاتتى، بىراق يەنىلا قىسقا ئۇچۇر يوللاپ تۇردى. قارىماقتا ئۇ قىلچە قىزىقمىغاندەك، ئەمما سەل ئاچچىقلىنىۋاتقاندەك قىلاتتى. ئۇ ئېتىقادنى بىر خىل قېرىنداشلىق ھېسسىيات، تۇغۇلۇشىدىنلا مەۋجۇت بولغان بىر خىل نەرسە سۈپىتىدە تەسۋىرلىدى. ئۇنىڭ دېيىشىچە، ئۇ بىر قېتىم ئۇدايىپۇردا بىر تامدىكى «786» دېگەن سانىنى كۆرۈپ قاپتۇ. ئۇ يول باشلىغۇچىدىن بۇنىڭ نېمە مەنىسى بارلىقىنى سورىغانىكەن، يول باشلىغۇچى بۇ دېگەن تەلەي بەلگىسى، دەپتۇ. «ياق، ئاللانىڭ نامى بىلەن شۇنداق دېيىلەيمەنكى، بۇلار ھېسداشلىق ۋە رەھىمدىللىكنى بىلدۈرىدۇ» دەپتۇ دادام شۇ چاغدا. «ھە، سىز مۇسۇلمان ئىكەنسىز» دەپتۇ يول باشلىغۇچى، ئاندىن ئۇنىڭ قولىنى تۇتۇپتۇ.

ـــ شۇڭا، مانا بۇ قېرىنداشلىق مۇھەببەت، ـــ دېدى دادام، ـــ كىشىلەر ساڭا قىزغىن مۇئامىلە قىلىدۇ، سېنى ئارىسىغا ئالىدۇ، ساڭا دوستلۇق مېھرىنى بېرىدۇ.

مەن ئۇنىڭدىن «مەدەنىي مۇسۇلمان» نىڭ نېمىدىن دېرەك بېرىدىغانلىقىنى سورىدىم.

ـــ سەن ئەتراپىڭغا قارىساڭ كۆرەلەيسەن، ـــ دەپ جاۋاب بەردى ئۇ، ـــ مەن تونۇيدىغان ھەربىر كىشى مۇسۇلمان. سەن نامازنى، روزا تۇتقانىنى كۆردۈڭ، مالايلارنىڭ ھەممىسى مۇسۇلمان، كىشىلەر ئىسلام دىنىغا چوڭقۇر ئېتىقاد قىلىدۇ. گەرچە مەن ئېتىقاد قىلمىساممۇ، بىراق ئىسلام دىنىنى تەنقىد قىلىشنى ئويلىمايمەن. مەن مۇسۇلمانچىلىقنى ئۆز ئەمەلىيىتىدە كۆرسەتمىدىغان مۇسۇلمان ئەمەس، بىراق خوتۇنۇم شۇنداق مۇسۇلمان. ئىسلام دىنىنى تەنقىد قىلىش ئۇنىڭ كۆڭلىنى غەش قىلىدۇ، ـــ ئۇ مىسال كەلتۈردى، ـــ بۇ خۇددى دوستۇڭنىڭ ئالدىدا ھاراق ئىچىسەڭ بولمىدىغان، ئەمما موماڭنىڭ ئالدىدا ھاراق ئىچىش خىيالىدا بولساڭ، ھەرگىز بولمايدىغانلىقىغا ئوخشاش بىر ئىش. بۇنداق قىلىش باشقىلارنىڭ چىشىغا تېگىش ھېسابلىنىدۇ.

ئۇنىڭ «مەدەنىي مۇسۇلمان» نى تەسۋىرلىشى بىلەن مېنىڭ بۇرۇنقى مۇلاھىزىمنىڭ پەرقى يوق بولۇپ، بايرام، مۇراسىم ۋە تىلدىن ئىبارەت ئىدى، خالاس. لېكىن، بۇ قېتىمقى سەپەر ئارقىلىق، بۇنىڭ ئىچىدىكى تېخىمۇ چوڭقۇر قاتلاملىق سەۋەبنى ھېس قىلدىم، دادامنىڭ بۇنى ئېغىزغا ئالمىغانلا يېرى بار ئىدى. مەن بايقىغان بىرىنچى يېپ ئۇچى دادامنىڭ مېنىڭ پاكىستانلىق ئەمەسلىكىمنى، مۇسۇلمانمۇ ئەمەسلىكىمنى قايتا ـ قايتا تەكىتلىگەنلىكى بولدى. ئۇ بۇ گەپنى قىلغاندا مېنىڭمۇ ئۆزۈنىڭ بالىسى ئەمەسلىكىمدىن بېشارەت بېرىۋاتقاندەك، تەلەپپۇزىدىن سەل كۆرەڭلەۋاتقاندەك بىلىندى. ئۇ مېنىڭ مۇسۇلمان ئەمەسلىكىمنى تەكىتلىگەن چاغدىكى پوزىتسىيەسى ناھايىتى

قەتئىي بولدى. بۇ ھال سەپەرگە چىقىدىغان چاغدىكى ھېلىقى سوئالنى يەنە ئېسىمگە سالدى: ئۇ ئۆزىنى ئېتىقادسىز دېگەنىكەن، يەنە قانداق بولۇپ مۇسۇلمان بولۇپ قالدۇ؟ بۇ بىر غەلىتە قاتمالليق ئىدى: ئۇ بۇنداق ئېتىقادنىڭ ئەڭ تۆپكى ئەمرىمەرۇپلىرىغا ئىشەنمەيدۇ، «قۇرئان كەرىم» گە ئىشەنمەيدۇ، بىراق مۇسۇلمانلىق سالاھىيىتى بىلەن ماڭا: «سەن مۇسۇلمان ئەمەس» دېيەلەيدۇ. ھالبۇكى، ئەمەلىيەتتە ئېتىقادنىڭ ئەمرىمەرۇپلىرىنىڭ ھەربىر ماددىسىدىن قارىغاندا، مەن مۇسۇلمان بولۇش سالاھىيىتىنى ھازىرلاپ بولغانمەن. ئۇنىڭ ھاياجانلىق كەيپىياتتا گەپ قىلىپ، مۇسۇلمانلىق سالاھىيىتىگە تېخىمۇ چوڭقۇر قاتلامدىكى مۇھىملىق خاراكتېرنى بېرىشى ماڭا ئىشىنىڭ ھەرگىز مەدەنىيەت ئامىلى بىلەنلا تۈگىمەيدىغانلىقىنى ھېس قىلدۇردى.

دادامنىڭ ئۆيىدە ئۆتكۈزگەن ئاشۇ كۈنلەردە، مەن ئۇنىڭ بىلەن بەزى ئىشلارنى قىلىپ، ھېلىقى خەت كېلىشتىن ئىلگىرى مەۋجۇت بولغان ئارىمىزدىكى يېقىنلىقنى ئەسلىگە كەلتۈرۈشنى بەكمۇ خالىدىم. لېكىن، ھازىرقى سۆھبىتىمىز ھەمدە كۆڭۈلدىكى گەپلەرنى دېمەي جىم تۇرساقمۇ يەنىلا ئەڭ دەسلەپ دادامنى تونۇغان ئاشۇ نەچچە يىلنى ئېسىمگە سالدى. يەنىلا ئوخشاش ئوڭايسىزلىنىش ئىچىدە تۇرساقمۇ، بىر خىل پەرۋاسىزلىق بىلىنىپ تۇراتتى.

كېيىن بەزى ئائىلىۋى پائالىيەتلەرنىڭ ئەۋج ئېلىشىغا ئەگىشىپ، ماڭا ياخشى پۇرسەت كەلگەندەك بولدى. مەن يۇسۇفنىڭ تېلېفونىنى ئالدىم، ئۇ دادامنىڭ نەۋرە ئوكسى، پاكىستاننىڭ شائىرى ئىقبالنىڭ نەۋرىسى ئىدى. يۇسۇفنىڭ ئۇلۇغ مومىسى بۇرۇن ۋابا مەزگىلىدە ئۇلۇغ بوۋامنى قوتقۇزۇۋالغانىكەن، ئەينى چاغدا ئۇلۇغ بوۋامنىڭ ئائىلىسىدىكىلەرنىڭ ھەممىسى ئۆلۈپ كەتكەنىكەن. ئۇلۇغ بوۋام يۇسۇفلەرنىڭ قەسىردە ياشىغانىكەن. مەن ئۇلۇغ بوۋامنىڭ

هایاتی توغرۇلۇق بەزی ئەھۋاللارنی ئىگىلىمەكچى بولغاندا يۇسۇف بىلەن ئالاقىلەشكەنىدىم. ئۇ مېنىڭ نەشرىياتچىمغا ئوخشاش، مېنى پاكىستان بىلەن پەۋقۇلئاددە مۇناسىۋەتكە ئىگە دەپ قاراپ، بوۋىلىرى بىلەن كۆرۈشۈشكە ئورۇنلاشتۇرغانىدى. بۇ بىرنەچچە مۇيىسپىت ئاخشىمى كۇۋاس ئىچىدىغان كىشىلەر بولۇپ، ئىلگىرى ئۇلۇغ بوۋام بىلەن دوست بولۇپ ئۆتكەنكەن. شۇ ئاخشىمى يۇسۇف ماڭا تېلېفون بېرىپ، پاكىستانىنىڭ ئاتاقلىق ناخشىچىسى فەرىدە خانىمنىڭ قەسىرگە كېلىپ ناخشا ئېيتىدىغانلىقىنى ئېيتتى ۋە كېلىپ ھۇزۇرلىنىشنى خالايدىغان - خالىمايدىغانلىقىمنى سورىدى. مەن شۇ ھامان تەكلىپنى قوبۇل قىلدىم، ئاندىن دادامدىن بىللە بېرىشنى خالايدىغان - خالىمايدىغانلىقىنى سورىدىم. پاكىستاندا تۇرىدىغان كىشىلەرنىڭمۇ فەرىدە خانىمنىڭ نەق مەيدانىدىكى ناخشىسىنى ئاڭلاش پۇرسىتى تولىمۇ ئاز ئىدى.

دادامنىڭ كۆزلىرى چاقناپ كەتتى:

— فەرىدە خانىم قەسىرگە بارامدىكەن؟

— ھەئە.

لېكىن، تېمىشقىدۇر ئۇنىڭ كەيپىياتى يەنە ئۆزگىرىپ، تەكلىپنى رەت قىلدى. ئىككىمىزنىڭ ئارىمىزدىكى مۇناسىۋەت دائىم شۇنداق ئىدى: ھېسسىياتنى كۇچەيتكىلى بولىدىغان نۇرغۇن ئىمكانىيەت بولۇپ تۇراتتى، ئەمما ئۆزىنى قاچۇرۇپ يۇرگەنلىكتىن يېقىنلىشىشقا ئامال بولمايتتى.

ئاخىر شۇ ئاخشىمى يۇسۇفنىڭ قەسىرىگە يالغۇز باردىم. قەسىر كونا شەھەرنىڭ دەل ئوتتۇرىسىغا جايلاشقانىدى. كۇندۇزنىڭ ئىسسىق تېخى تارقىلىپ كەتمىگەن بولسىمۇ، كونا شەھەر جانلىنىشقا باشلىغانىدى. قىستا - قىستاڭ كوچىنىڭ ياقىسىدا بىر ئېگىز دەرۋازا بار بولۇپ، قىزىل خىش يېپىتىلغان ماشىنا يولى قەسىرنىڭ ئىشكى ئالدىغىچە سوزۇلغانىدى. بېشىڭىزنى كۆتۈرۈپ قارىسىڭىز بالكون، شاخلىرى ساڭگىلاپ

تۇرغان دەرەخلەر بار ئىدى. كونا شەھەر قۇرۇلۇشلىرى تەسۋىرلەنگەن قۇراشتۇرۇپ چاپلانغان بىر پارچە رەسىم هويلىدىكى مەنزىرىگە نەزەر تاشلاپ تۇراتتى. مەن تار پەلەمپەيدىن مېڭىپ، بىر ئۆيدە فەرىدە خانىمنى كۆردۈم. سارغۇچ يېشىل ساري كىيىۋالغان فەرىدە خانىم پولدا ئولتۇرۇپ مانگو يەۋاتاتتى. ئۇنىڭ توق قىزىل لەۋلىرىگە ئازراق مېۋە ئېتى چاپلىشىپ قالغانىدى. ئۇ ياشىنىپ قالغان، قاۋۇل، چاچلىرىنى قارىغا بويىۋالغان، تېرىسى بوشاپ كەتكەن ئايال ئىدى، بىراق ئۇنىڭ ھەربىر قىياپىتى ئايالىلىق نازاكەتكە تولغان، ياشىنىپ قالغان بىر چولپاننىڭ ئويۇن كۆرسىتىۋاتقىنىغا ئوخشاپ كېتەتتى. ئاخىر ئۇ ناخشا ئېيتىشقا باشلىغاندا، ئەتراپىدىكى ھەممە نەرسە ئېرىپ كەتكەندەك بولدى. ئۇ يېڭىلا كەلگەن ئىززەت ـ ئىكرام بىلدۈرگۈچى ياشىنىڭ تەسىرلەنگىنىدىن ياش تۆكەيلا دەپ قالغانلىقىنى كۆرۈپ قالغان بولسا كېرەك، ھۇنىرىنى ئىشقا سېلىشنى قارار قىلدى. مەن ئىشىكتىن كىرگەندە، يۇسۇف ئۇنىڭغا بوۋامنىڭ نەۋرىسى ئىكەنلىكىنى ئېيتقانىدى. بۇنى بىلگەچكە، ئۇ بوۋامنىڭ بىر شېئىرىنى ناخشا قىلىپ ئېيتتى. تەرتىپلىك شېئىرىي جۈملىلەر فەرىدە خانىمنىڭ ئاغزىدىن ئېتىلىپ چىقىپ، ماڭا بوۋامنىڭ بارلىق شائىرلار ئىنتىلىدىغان ھېسسىياتقا ئىگە ئىكەنلىكىنى ھېس قىلدۇردى.

فەرىدەنىڭ ناخشىسى ئەمدىلا ئاخىرلىشىغا، يۇسۇف غىپپىدە چىقىپ كەتتى، نەچچە مىنۇتتىن كېيىن يەنە قايتىپ كەلدى ۋە ماڭا بىرنەرسىنى بەرمەكچى ئىكەنلىكىنى ئېيتتى. ئۇنىڭ ماڭا ئۇزارتقىنى بىر چىرايلىق قول سائىتى بولۇپ، سائەت يۈزى كۈل رەڭ ئىدى، كونىراپ كەتكەن قارا رەڭلىك سائەت بېغىمۇ بار ئىدى. ئۇنىڭ دېيىشىچە، بوۋام ـ مومام توي قىلغاندا، بۇ سائەتنى ئەنگلىيەدىكى ئۇلۇغ بوۋام يۇسۇف جەمەتىنىڭ جەمەت باشلىقىغا سوۋغا قىلغانىكەن. بۇ سائەت كېيىن يۇسۇفكە ئۆتكۈزۈپ بېرىلىپتۇ، گەرچە دادام بۇنى ئۆزىگە مەنسۇپ بولۇشى

كېرەك دېگەن قاراشتا چىڭ تۇرغان بولسىمۇ، يۈسۈف يەنىلا ئۇنى ماڭا بەردى، چۈنكى مەن تاسىر ئەپەندىنىڭ ئۇنى يوقلاپ كەلگەن بىردىنبىر نەۋرىسى ئىدىم. يۈسۈف بۇ سائەتتىڭ ئائىلىدە ماڭا بەزى ئاۋارىچىلىكلەرنى كەلتۈرۈشى مۇمكىنلىكىنى ئاگاھلاندۇردى، لېكىن مەندىن مەۋقەيىمنىڭ قەتئىي بولۇشىنى تەلەپ قىلدى. مەن ساراسىمگە چۈشكەن ھالدا سائەتنى قولۇمغا ئالدىم. مەن بوۋام بىلەن بولغان مەلۇم خىل ئالاقىنى سەزدىم. بۇنىڭدىكى قىسمەن سەۋەب ئۇنىڭ شائىر بولغانلىقى، ئۇنىڭدىن باشقا يەنە بىر سەۋەب، ئىسمىم ئۇنىڭ ئەڭ مۇھىم ئەسىرىدىن ئېلىنغانلىقى ئىدى.

ئەتىسى ئەتىگەندە، ئۆگەي ئاپام:

— بۇنى دادىڭىزغا ئېيتماڭ، ئۇ قاتتىق ئاچچىقلىنىشى مۇمكىن. ئۇنىڭ راستلا بۇ سائەتكە ئېرىشكۈسى بار، — دېدى.

ئۆگەي ئاپامنىڭ ئاپىسى ماڭا بۇ سائەتنى دادامغا تۇغۇلغان كۈن سوۋغىسى قىلىش تەكلىپىنى بەردى، لېكىن تۇنۇگۈن كەچ يۈسۈف بۇ سائەتنى ماڭا بەرگەن چاغدىكى ھېسسىياتىنى ئېسىمگە ئېلىپ، يەنىلا ۋاقتىنچە ئۆزۈم ساقلاش نىيىتىگە كەلدىم. ھازىرغا قەدەر، ئائىلىدىكى ھەربىر كىشى دادام بىلەن مېنىڭ مۇناسىۋىتىمنىڭ جىددىيلىشىپ كەتكەنلىكىنى ھېس قىلغاندەك قىلاتتى.

ناشتا ۋاقتىدا مەن دادامنى ئاشخانىدىن تاپتىم، گېزىتلەر ھەممە يەردە چېچىلىپ ياتاتتى، دادام پاختا رەختتىن تىكىلگەن كۆڭ كېچىلىك كىيىم كىيىۋالغان، سافادا ئولتۇرۇپ پۈتىنى قاشلىغاچ، بىردەم تېلېۋىزور قانىلىنى يۆتكەپ، بىردەم تېلېفونى بىلەن ھەپىلىشىۋاتاتتى. ئۇ دائىم دېگۈدەك ئەتىگەن ئورنىدىن تۇراتتى. مەن ئۇنىڭ يالغۇز ئولتۇرغان ۋاقتىنى قولدىن بەرمەسلىكنى ئويلىدىم، بىراق نەچچە مىنۇت ئۆتكەندىن كېيىن، ئاچام، ئۆگەي ئاپام ۋە ئۆگەي ئاپامنىڭ دادىسى يېتىپ كەلدى.

بەكلا قېرىپ كەتكەن ئۆگەي ئاپامنىڭ دادىسى چاقلىق ئورۇندۇقتا ئولتۇراتتى. كۆچىلىك پاراڭغا چۈشتى، پاراڭ نيۇيوركتىكى ئەھۋالغا قاراپ داۋالايدىغان بىر توپ دوختۇر ھەققىدە بولۇۋاتاتتى، ئاچامۇ شۇلارنىڭ بىرى ئىدى. ئۇلار بايىلا توپ تارقىتىلغان بىر ئېلخەتنى تاپشۇرۇۋاپتۇ، مەزمۇنى نىجادىنىڭ يەھۇدىيلارغا يۇرگۈزگەن قىرغىنچىلىقىنى ئىنكار قىلغانلىقىغا مۇناسىۋەتلىك ئىكەن.

ــ ئىلگىرى مەن ئېلخەتلەرگە زادىلا جاۋاب قايتۇرۇپ باقمىغانىدىم، ــ دېدى ئاچام ئۇنلۈك ئاۋازدا، ــ لېكىن بۇ قېتىم: «ئەڭ ياخشىسى، ئىلگىرى چوڭ قىرغىنچىلىق بولغانلىقىنى يەنىلا ئېتىراپ قىلىش كېرەك» دېدىم.

دادام بىر چەتتە پىسسىكىدە كۈلۈپ قويدى. ئۇ قىرغىنچىلىقتا ھاياتىدىن ئايرىلغان مۇساپىرلارنىڭ سانى زىيادە كۆپتۇرۇۋېتىلگەن، دەپ قارايدىكەن. گېرمانىيەلىكلەر پۈتكۈل ئۇرۇش جەريانىدا كېچە ـ كۈندۈز پايپېتەك بولۇپ يۈرسىمۇ، قىرغىن قىلغانلارنىڭ سانى ھازىر ئېلان قىلىنغاندەك كۆپ ئەمەس ئىكەن.

ــ بۇ قۇرۇلۇش بەكلا چوڭ. گېزى كەلگەندە دەپ قويايى، مەن بېلسېن جازا لاگېرىنى كۆرۈپ باققان، ــ دېدى ئۇ مەسخىرىلىك كۈلۈپ، ــ ئەسلىدە مەن ئۇ يەردە غايەت چوڭ ئىسكىلاتتەك بىرنېمىنى كۆرەرمەن دېگەن، ئەمما ئۇ يەرنىڭ چوڭلۇقى مۇشۇ ئۆيدىن ئانچە چوڭ ئەمەس ئىكەن. ھەر كۈنى قامىغىلى بولىدىغان ئادەم ئەڭ كۆپ بولغاندا ئۈچ يۈزچە بولار. ئۇلار يەھۇدىيلارنى پويىز بىلەن توشۇشى، يەنە كەينىگە قايتىشى كېرەك... مەن چوڭ قىرغىنچىلىقنى ئىنكار قىلمايمەن، يەھۇدىيلارغا ھەقىقەتەن زەھەرلىك گاز قويۇپ بېرىلگەن ...

ئۇنىڭ دېيىشىچە، چوڭ قىرغىنچىلىقنى مۇبالىغە قىلىش خۇددى پاكىستانلىقلارنى 1971 ـ يىلى بېنگالدا كۆپلىگەن ئادەمنى ئۆلتۈردى دەپ ئەيىبلىگەن بىلەن ئوخشاش ئىكەن. ئۇ

بېنگال مەسلىسى بىلەن ئوخشاش نۇقتىئىنەزەردىن پايدىلانماقچى، قەبرىلەرنىڭ قەيەردە ئىكەنلىكىنى سوراقچى بولدى، بىراق ناتىستلار پارتىيەسىنىڭ قەبرە بىلەن ھەرگىز كارى بولمايدىغانلىقى چوقۇم ئۇنىڭ ئېسىدە بار ئىدى.

گەپ شۇ يەرگە كەلگۈچە مەن ھېچنېمە دېمىدىم، چۈنكى دادام مېنى قەستەن غەزەپلەندۇرمەكچى بولۇۋاتىدۇ، دەپ گۇمانلىنىۋاتاتتىم...

دادام چوڭ قىرغىنچىلىق تېمىسىغا يەنە قايتىپ كېلىپ، ئۆزىنىڭ چوڭ قىرغىنچىلىقنى ئىنكار قىلمايدىغانلىقىنى، پەقەت ئاشۇ سانلارغا تازا قوشۇلۇپ كەتمەيدىغانلىقىنى يەنە بىر قېتىم تەكىتلىدى. ئاخىر مەن ئۇنىڭ سانلار قانداق بولۇشى كېرەك دەپ قارايدىغانلىقىغا قىزىقىشقا باشلىدىم.

— ئۇنداق بولسا، قانچىلىكتۇ؟ — دەپ سورىدىم مەن.

ئۇنىڭ كەھرىۋا رەڭلىك كۆزلىرىدە غەزەپ ئوتى چاقنىدى.

— بىلمەيمەن، ئەمما كىشىلەر سەككىز مىليونىڭ گېپىنى قىلىشىدۇ، پۇتۇنلەي قۇرۇق گەپ.

— ئالتە مىليونمىدۇ؟

— توغرا ئەمەس، يەنە كېلىپ، بۇ رۇمىنىيەلىكلەر ۋە سىگانلارنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

مېنىڭ شۇنداق بولسا نېمە بوپتۇ دېگۈم كەلدى.

— تۆت مىليون بەش يۈز مىڭ يەھۇدىيمۇ؟

ئۇ مۇرىسىنى قىسىپ قويدى.

— ھەر قېتىم كىشىلەرنىڭ چوڭ قىرغىنچىلىقىنىڭ گېپىنى قىلغىنىنى ئاڭلىغىنىمدا، — دېدى ئۇ، — بېشىمنى چايقايمەن، ھېچنېمە دېمەيمەن.

ئاچام چوڭ قىرغىنچىلىققا يەھۇدىيلارغا قارشى تۇرۇش بەلگىسى چاپلانغانلىقىنى، بۇنىڭدىن گۇمانلىنىدىغان ھەرقانداق كىشى ئۆزىنىڭ قارشى تەرىپىدە تۇرىدىغانلىقىنى ئېيتتى. مەن بۇنداق كۆزقاراشنى ئاڭلىغان، لېكىن بۇ ئادەتتە ئىسرائىلىيەنى

تەنقىد قىلىشقا قارشى سادالارلا بولۇپ، چوڭ قىرغىنچىلىقتىكى يەھۇدىيلارنى چەتكە قېقىشنى تەنقىد قىلىدىغان بەلگە ئەمەس ئىدى. ئاچام مەقسەتلىك ياكى مەقسەتسىز ھالدا بۇنداق مەكتەپ تىلىنى سەل بۇرمىلىۋەتتى. لېكىن، بۇ خاتالىق مېنى ئويغاتتى. مەن سانغا بولغان بۇ تالاش ـ تارتىشنىڭ ئارقىغا نېمىنىڭ يوشۇرۇنغانلىقىغا قىزىقىپ قالدىم.

ـــ نېمە ئۈچۈن بۇ سانلارنى تەڭشەش كېرەك دەپ قارايسىز؟

ـــ ئۆز كۆزۈم بىلەن كۆرگەنلىرىم ۋە ئوقۇغانلىرىمغا ئاساسەن شۇنداق قاراشقا كەلگەنمەن، ـــ دېدى دادام.

مەن دادامنىڭ چوڭ قىرغىنچىلىق توغرىسىدىكى تەلىغانلىقىنىڭ تېخىمۇ چوڭقۇر قاتلاملىق سەۋەبى چوڭ قىرغىنچىلىق ھەققىدىكى ئەسلىمىنىڭ غەربتە مۇقەددەس، دەخلى ـ تەرۇز قىلىشقا بولمايدۇ دەپ قارالغانلىقىدىن ئىكەنلىكىنى سەزدىم. ئېھتىمال ئۇ مېنىڭ ئالدىمدا بۇ مۇقەددەس تارىخقا ھۆرمەتسىزلىك قىلىش مېنى غەزەپلەندۈرىدۇ دەپ قارىغاندۇ. ھالبۇكى، ئۇ خاتالاشقانىدى، بۇنىڭ سەۋەبى ئىككى: مەن يەھۇدىي ئەمەس، غەربلىكمۇ ئەمەس، چوڭ قىرغىنچىلىقنى غەربلىكلەر غەرب دۇنياسىدا سادىر قىلغان. غەرب جەمئىيىتى چوڭ قىرغىنچىلىققا قارىتا خۇددى مۇقەددەس نەرسىدىن ھېيىققانىدەك پوزىتسىيەدە بولۇپ، ئۆزىنى ئاشۇ جىنايەتنى مەڭگۈ ئېسىدە تۇتۇشقا مەجبۇرلايدۇ. ئۇلار پۈتكۈل غەرب ئاشۇ يىللاردىكى تىل بىرىكتۈرگۈچىلەر، بۇنداق پۇشايمان قىلىش ھازىرقى جەمئىيەتنىڭ تارىخقا تۇتقان ئەڭ مۇھىم پوزىتسىيەسىنىڭ بىرى دەپ قارايدۇ. ئىزا تارتىپ تۇرالماسلىق ئىسرائىلىيەنىڭ قۇرۇلۇشى تۈپەيلى ئازىيىپ قالمايدۇ؛ پۇشايمان قىلىش مەلۇم سىياسىي مەقسەت ئۈچۈن ئەمەس؛ ئۇ زىيانكەشلىككە ئۇچرىغۇچىلارنىڭ ئالدىدا جىنايىتىنى يۇيۇش بولۇپلا قالماي، ئوخشاشلا ئۆزىنى گۇناھكار دەپ بىلگەنلىكتۇر. مەن غەربنىڭ نۇقتىئىنەزىرىدە تۇرۇۋاتقىنىم يوق، بەلكى مۇناسىۋەتسىز ئادەم

سۈپىتىدە، بۇ دۇنياداكى باشقا بىر پارچە زېمىنىڭ ئالدىغا قارىيالايدىغانلىقىنى، بۇ قورقۇنچلۇق تارىخ ئىچىدە ئۆسۈپ يېتىلەلەيدىغانلىقىنى كۆردۈم. بۇنداق گۈزەللىك تارىخنىڭ مۇستەقىللىق خاراكتېرىنى ئىسپاتلاپ بېردى. يەھۇدىيلارلا ئەمەس، ياۋروپالىقلارلا ئەمەس، سىزمۇ ئوخشاشلا بۇ باسقۇچلۇق تارىخنىڭ چىنلىقىنى قوبۇل قىلىسىز بولىدۇ.

مەن سەپەر جەريانىدا تارىخ بىلەن ئېتىقادنىڭ ئارىلىشىپ كېتىشى، ئىسلامنىڭ بۈيۈك تارىخىنىڭ يوقىلىپ كېتىشى، شۇنىڭغا ئەگىشىپ كەلگەن ئازاب ۋە ئۆچمەنلىكتىن ئىبارەت توسالغۇغا يولۇقتۇم. ئىسلام دىنىغا بولغان چولتا تونۇشۇم بىلەن بۇلارنى چۈشىنەلىشىم مۇمكىن ئەمەس ئىدى.

— چوڭ قىرغىنچىلىقنىڭ ھەقىقىي قورقۇنچلۇق يېرى، — مەن ئۆزۈمنىڭ تەلەپپۇزۇمدىن قورقۇپ كەتتىم، — زادى ئىككى مىليون، ئۈچ مىليون ياكى تۆت مىليون ئادەمنىڭ ئۆلگەنلىكىدە ئەمەس، بەلكى ئۇنىڭ ماشىنىلاشقان، سىستېمىلاشقان ھالدا بىر ئىرقنى تۈگەتمەكچى بولغانلىقىدا. ئىسرائىلىيە نۇرغۇن يىلنى بېشىدىن ئۆتكۈزۈپ ئاندىن قۇرۇلغان. چوڭ قىرغىنچىلىق ئىچىدىن ئىسرائىلىيەنىڭ قۇرۇلۇشىنىڭ سەۋەبىنى ھەقىقەتەن تاپقىلى بولۇشى مۇمكىن. لېكىن، سىلەرنىڭ ئىسرائىلىيەگە بولغان ئۆچمەنلىكىڭلار تۈپەيلى باشقىلار ئۆتكۈزگەن چوڭ قىرغىنچىلىقنى ئىنكار قىلىشىڭلارنىڭ زۆرۈرىيىتى يوق.

مەن تۈيۇقسىز ئۆيگە كۆز يۈگۈرتۈپ، كەيپىياتىنىڭ چاتاقلىقىنى سەزدىم. مەن ئۆزۈمنى بىر پەسكەشكە ئايلاندۇرۇپ قويغاندەك قىلاتتىم. ئاچام بىلەن ئۆگەي ئاپام بۇ قېتىملىق سۆھبەتنىڭ يۈزلىنىشىدىن بەكلا ئەندىشە قىلدى. ئۆگەي ئاپامنىڭ دادىسى ئاغزىنى يوغان ئاچقىنىچە، ماڭا چەكچىيىپ قاراپ قالدى.

دادام بېشىنى لىڭشىتىپ قويدى، ئاندىن ئىسرائىلىيە ھەققىدە سۆزلەشكە باشلىدى. ئۇ سابرا - شاترا چوڭ قىرغىنچى-

لىقمدىن ئېغىز ئېچىپ، ئاياللار بىلەن بالىلارغا قانداق زىيادە كەشلىك قىلىنغانلىقىنى بايان قىلدى ھەمدە بۇ قېرىنىچە لىقنىڭ يەھۇدىيلارنىڭ ئۇچرىغان چوڭ قىرغىنچىلىقى بىلەن نېمە ئۈچۈن پەرقلەندۈرۈلىدىغانلىقىنى سورىدى. مېنىڭ ھېچنېمە دېگۈم كەلمىدى، سەپەرگە ئاتلىنىشىم دادامدىن ئۇنىڭ نېمە ئۈچۈن مۇسۇلمان ھېسابلىنىدىغانلىقىنى سوراش ئۈچۈن ئىدى، بۇنىڭ جاۋابى دەل مۇشۇ يەردە ئىكەن: جەزمەلەشتۈرەلەيمەنكى، ئىسلام دىنىنىڭ ئىلگىرى كۆچلۈك ئەخلاق ـ پەزىلەت قائىدىلىرىنى دادام ھازىرلىمىغان، ئۇنىڭ مۇسۇلمانلىقى ئامېرىكا بىلەن ئىسرائىلىيەدىن نەپرەتلىنىشى، ھىندىستانلىقلارنى ئاجىز، ئىقتىدارسىز دەپ قارىغانلىقى، يەنە ئىسلامنىڭ شانلىق تارىخىنىڭ ئۇنى ھاياجانلاندۇرالايدىغانلىقىدىن بولغان.

ئېتىقاد ئۇنىڭ قەلبىدە چىرىپ كەتكەن بولۇپ، ھاياتىي كۆچى قالمىغان، ئەخلاق جەھەتتە يېتەكلىيەلمەيدىغان بولۇپ قالغان؛ ئېتىقاد مەزمۇنسىز نەرسىگە ئايلىنىپ، يەتكىلى بولمايدىغان تارىخىي، سىياسىي سالاھىيەتلا بولۇپ قالغان. مانا بۇ ئۇنىڭ ئېتىقادىدا ساقلىنىۋاتقان پۈتۈن كۈچ ـ قۇدرەتتىن ئىبارەت. بۇنداق ئۆزگىرىش ئىنتايىن مۇھىم، چۈنكى ئۇ ئاخىر مۆتىدىل مۇسۇلمانغا ئايلىنىدۇ، لېكىن بەزى خاتا ساھەلەردە ئۇنىڭ سەۋر ـ تاقىتى زىيادە چەكلىك بولىدۇ. بىر كىشىنىڭ قانداق نامايىشى، قانچە قېتىم نامايىش قانداق كىينىشى، ھاراق ئىچىش ـ ئىچمەسلىكى مۇھىم ئەمەس، مۇھىمى ئۇنىڭ يەھۇدىيلاردىن، ئامېرىكا ۋە ھىندىستاندىن نەپرەتلىنىش ـ نەپرەتلەنمەسلىكىدۇر...

كېيىن، دادام ئېتىراپ قىلىپ، لاھۇردىكى كىشىلەر «11 ـ سېنتەبىر» ۋەقەسىنى بىر قېتىملىق سۇيىقەست دەپ غۇلغۇلا قىلىشسىمۇ، ئۆزىنىڭ ئىشەنمەيدىغانلىقىنى، بىراق ئايروپىلان سوقۇلۇشتىن پەيدا بولغان بەش بۇرجەكلىك بىنادىكى تۆشۈكنىڭ چوڭ ـ كىچىكلىكىنىڭ ھازىرغىچە ئېنىق ئەمەسلىكى ھەمدە

ۋەقە يۈز بەرگەن نەق مەيداندا مۇھەممەد ئاتانىڭ پاسپورتىنىڭ بايقالغانلىقى ئۆزىدە گۇمان پەيدا قىلغانلىقىنى ئېيتتى.

— كىشىلەر بۇ ئىشلارنى تىلغا ئالغاندا نېمە دېيىشىمنى بىلەلمەي قالدىم، — دېدى ئۇ.

مەن ئورنۇمدىن تۇرۇپ ئۆيدىن ئايرىلدىم. دەريا قىرغىقىنى يار ئېلىپ كەتكەندەك ھېسسىياتتا ئىدىم. دادام ئىككىمىزنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى ئوڭايسىزلىق تۇنجى قېتىم بۇزۇۋېتىلگەنىدى.

بىردەمدىن كېيىن قايتىپ كىرىپ ئۇنىڭغا خوش دېمەكچىدىم، بىراق ئۇ بىر ئېغىزمۇ گەپ قالدۇرماي چىقىپ كېتىپتۇ. شۇ ئەسنادىكى قۇپقۇرۇق ئۆي ماڭا ئۇمىدسىزلىككە تولغان بىر خىل بوشلۇقنى قالدۇرۇپ قويغاندەك بولدى. مەن بۇرۇنقىدەك مۇكەممەل بىر نەتىجىگە ئېرىشكۈم بار ئىدى، ئەپلىشىپ قېلىشتىن ئۈمىد كۈتمەيتتىم، بۇنداق تەلەپ بەك يۇقىرى بولۇپ كېتەتتى، پەقەت كۆز ئالدىمدىكى ئىسراپ بولۇپ كېتىۋاتقان بۇنداق ئۇمىدسىزلىك تۇيغۇسىنىڭ بولۇشىنى خالىمايتتىم: دادامنى ئىزدەش سەپىرىم لاھۇردىكى بىر قۇرۇق ئۆيدە ئاخىرلاشقانىدى، پول يېڭىدىنلا سۇرتۇۋېتىلگەن، قۇياش نۇرى ئۆينى يورۇتۇپ تۇراتتى.

ئۇدۇل ئارىلىقتىن قارىغاندا، دادام ئىككىمىزنىڭ ئارىلىقى زادىلا يىراق ئەمەس ئىدى، بىراق بۇ زېمىن بۆلۈنۈش تارىخىنى كۆتۈرۈپ تۇرۇۋاتاتتى، مەن ۋارىسلىق قىلغان ئىككى تەرەپنىڭ ئەسلىمىلىرى كەمتۈك ئىدى. دادامنى ئىزدەش، ئۇنى ۋە ئۇنىڭ دۆلىتىنى چۈشىنىش سەپىرىمە ئاشۇ تارىخنى تەشەببۇسكارلىق بىلەن ياراشتۇرۇپ قويماقچىدىم، لېكىن پۈتۈن سەپىرىمە قىلچە ھاسىلاتقا ئېرىشەلمىدىم. مەن بىلەن پاكىستان دەپ ئاتىلىدىغان بۇ زېمىننىڭ يېڭى مۇناسىۋىتىمىز بار بولدى. ئىككى دۆلەتكە تەۋە بولغانلىقىم ئۈچۈن ئۆزۈمنى بەكمۇ تەلەيلىك دەپ بىلدىم. مەن ئۆزۈمنى نۇرغۇن كىشى بۆلۈپ ئىدارە قىلىشتىن مەھرۇم بولغان تالاي نەرسىگە ئېرىشكەندەك ھېس قىلدىم. مەن

ئوخشىمىغان تەربىيەنى قوبۇل قىلغان، ھىندىستان تارىخىنىڭ ئۇچ باسقۇچىنى قۇچاقلىغان، ئۆزۈمنى سانسكرىت تىلى، ئوردۇ تىلى ۋە ئىنگلىز تىلى بىلله تارتىپ كېتىۋاتقان ئوچ ئاتلىق ھارۋىغا ئولتۇرغانمەن دېسەممۇ بولىدۇ. بۇ شالغۇتلۇقنى ئارقا كۆرۈنۈشى گىرەلىشىپ كەتكەن ئۇرغۇن كىشى ھاسىل قىلغان بىراق زورلۇق كۈچىنىڭ يەككىلىكى بىلەن سېلىشتۇرغاندا، مەن بۇنداق كۆپ خىللىقنى تېخىمۇ ياخشى كۆرىمەن. شالغۇت دۇنيا تېخىمۇ مول، مەزمۇنلۇق، رەڭگارەڭ بولىدۇ.

شۇ ئەسنادا بۇ قۇرۇق ئۆيدىكى دەرمانسىزلىق تۇيغۇسى ئاستا-ئاستا يوقالماقتا ئىدى. دادامنىڭ مەۋجۇتلۇقى ئۆسۈپ يېتىلىشىمگە خۇددى قارا باسقاندەك ھەمراھ بولۇپ، ئاخىر ئازراق رېئال ۋەزىنگە ئىگە بولدى - دە، يۇنىكىدىن باشقا مەن بىرەر تەسەللى تاپالمايدىغان بولدۇم. لېكىن، مۇشۇ دەقىقە بولمىغان بولسا، مېنىڭ چىڭ چىرمىۋالغان بۇ ئىدىيە تەرىپىدىن يەنە قانچە ئۇزاق ئازابلىنىپ يۇرىدىغانلىقىمنى كىم بىلسۇن.

ب. بۇتتو قەتل قىلىنغان كېچە

بىر يىلدىن كېيىن، مەن لاھۇردىكى بىر ئاياغ دۇكىنىغا مال سېتىۋالغىلى كىردىم. دۇكان لامپۇچكا، سىنئەينەكلەر بىلەن تولغان بولۇپ، خۇرۇمنىڭ پۇرىقى تارقىلىپ تۇراتتى. دۇكان غوجايىنى مەن ئۇزارتقان پۇلنى ئالماقچى بولۇۋاتىپ، تۇيۇقسىز ئارقىغا بۇرۇلۇپلا كىچىك تېلېۋىزورنى ئۆچۈرۈۋەتتى. لېكىن، ئېكراندا نېمىلەرنىڭ بارلىقىنى كۆرۈشكە ئۇلگۈردۇم، شۇ چاغدا قېشىمدا ئۇنچە - مەرۋايىت ۋە ئالتۇن - كۈمۈش زىبۇ - زىننەتلىرى چاقناپ تۇرغان بىرنەچچە ئايال خېرىدارمۇ بار ئىدى، بىز غوجايىندىن نېمە ئىش بولغانلىقىنى سورىدۇق. غوجايىننىڭ بويالغان قويۇق ساقىلى ئاغزىنى يېپىپ تۇراتتى، ئۇ چىرايى تاتارغان ھالدا كېكەچلەپ:

— بېنازىر بۇتتو ئۆلۈپتۇ، — دېدى.

ئۇ سۇب چوڭ قۇرۇقلۇقىدىكى بىر سىياسىيونىڭ ئۆلۈمىنىڭ نېمىدىن دېرەك بېرىدىغانلىقىنى بىلمەكەن. راجىف گەندى: «چوڭ دەرەخ غۇلىغاندا، زېمىنمۇ زىلزىلىگە كېلىدۇ» دېگەنىدى. ئەينى چاغدا ئۇنىڭ ئانىسى ئىندىرا گەندى قەستكە ئۇچراپ ئۆلگەن، شۇنىڭدىن كېيىن شىكلارغا زىيانكەشلىك قىلىش ۋەقەسى يۈز بەرگەنىدى. مېنىڭ تۇنجى ئىنكاسىم مالىمانچىلىق پارتلايدىغان بولدى دېگەندىن ئىبارەت بولدى. مەن دۇكان ئىشىكىدىن چىقىۋاتقىنىمدا، يوپيورۇق چىراغ نۇرى بىلەن سىنئەينەكلەر ئارىلىقىدىن كىرگەن سوغۇق شامال نەشتەردەك سانجىلدى، ئىس - تۈتەك قاپلاپ تۇرغان ئەركىن بازارغا يېتىپ بارغاندا، مەن تېزلا سەگەكلەشتىم: بېنازىر بۇتتو ئۆلۈپتۇ.

بېنازىرنىڭ گېنېرال زىيائۇلھەق بىلەن ئوخشايدىغان

يېرى، ئۇنىڭ ئۆزىنى لىبېرالىزمچى دەپ ئاتاشنىڭ ھاجىتى يوق؛ پۇقرالار ئۇنىڭ لىبېرالىزمچى ئىكەنلىكىنى بىلەتتى. ئۇنىڭ يەنە رەقىبلىرى تەڭ كېلەلمەيدىغان بىر ئۈستۈنلۈكى بار ئىدى: بۆلۈنۈشكە دۇچ كەلگەن بۇ دۆلەتتە ئۇ تۆت ئۆلكىنىڭ قوللىشىنى قولغا كەلتۈرگەن بىردىنبىر سىياسىيون ئىدى.

ھالبۇكى ئەمدى دادىسىغا ئوخشاشلا بېنازىر بۇتتومۇ ئۆلۈپتۇ. خىيالىم دادامغا كەتتى. بۇنىڭ دادامغا قاتتىق زەربە بولىدىغانلىقىنى بىلەتتىم. پۈتكۈل 80 ـ يىللاردا ئۇ بېنازىر بۇتتو بىلەن مۇرىنى مۇرىگە تىرەپ گېنېرال زىيائۇلھەققە قارشى كۈرەش قىلغان، ئۆزلىرىنىڭ ئورتاق نىشانى ئۈچۈن تۇرمىدە ياتقان، 1988 ـ يىلى بېنازىرنىڭ غەلىبە بىلەن قايتىپ كەلگەنلىكى ۋە سايلامدا غەلىبە قىلغانلىقىنى كۆرگەن، ئۇنىڭ سىياسىي پارتىيەسىنىڭ باياناتچىسى بولغان، ئۇنىڭ بىلەن بىللە نۇرغۇن يەرگە بارغانىدى. ئۇنىڭدا يەنە بىر خىل ئالاھىدە ھەسرەتمۇ بولۇشى مۇمكىن، چۈنكى ئۇ ئىلگىرى تونۇيدىغان، ھۆرمەتلىگەن ئاشۇ كىشىلەر ئۆلۈپ كېتىدىغان چاغدا، ئۇنىڭدىن يىراقلىشىپ كەتكىنىگىمۇ كۆپ يىل بولغانىدى. دادامغا ھېسداشلىق قىلساممۇ، بىراق ئۆتكەن بىر يىلدا بىزنىڭ ئارىمىزدا پەيدا بولغان ئىشەنمەسلىك يەنىلا ماڭا ئۇنى يوقلاپ بارسام، ئۇ مېنى يامان غەرەز بىلەن كەلدى دەپ بىلىدىغاندەك بىر خىل ئويغا كەلتۈرۈپ قويدى.

مەن تىقما ـ تىقما بۇ بازاردا بىردەم يالغۇز تۇردۇم. لامپۇچكىلار يورۇشقا باشلىدى، كەچتىكى ماشىنا ئېقىنى تار كوچىنى توسۇۋالدى. ئاكام ماشىنىسىنى ئالغىلى كەتكەنىدى، دوستى ئۇنى ساقلاپ تۇراتتى، شۇنىڭ بىلەن دۇكاندا ئاڭلىغان خەۋەرنى ئۇنىڭغا ئېيتتىم. ئۇ بۇ خەۋەرنى ئىنتىزارلىق بىلەن كۈتۈۋاتقاندەك ئاڭلىدى ۋە ماشىنا يېتىپ كېلىشىگە، باشقىلارغا ئېيتتى.

بىز تېخى بازاردىن ئايرىلماي تۇرۇپلا، تېلېفون كەينى –

كەينىدىن كېلىپ، بىزنىڭ كوچىدا تۇرۇپ قالماسلىقىمىزنى ئېيتتى. بىز رادىيو دولقۇنلىرىنى توختىماي ئالماشتۇرۇپ، تېخىمۇ كۆپ خەۋەرگە ئېرىشمەكچى بولدۇق، بىراق ئۇنۇمى بولمىدى. قارىغاندا، بۇ خەۋەر بىر بولسا باستۇرۇپ قويۇلغان، بىر بولسا رادىيو ئىستانسىسى سايلامدىكى ئىشلارنى خەۋەر قىلىش بىلەن ئالدىراش بولۇپ كېتىپ، ئاڭلىتىشقا ئۇلگۇرەلمىگەن بولسا كېرەك. بۇ چاغدا يەنە نېمە سايلام رىقابىتى بولىدۇ؟ ئاكام بۇ يىل يېڭى يىللىق تانسا ئۆتكۈزۈلىدىغان - ئۆتكۈزۈلمەيدىغانلىقىدىن گۇمانلاندى. ئۇ قەستەن رەھىمسىز بولۇۋالغىنى يوق: ئۇ نۇرغۇن پۇل خەجلەپ بېلەت سېتىۋالغاندى. بىراق، شۇ تاپتا مەن بىر خىل بېكىنمە مۇھىتتا تۇراتتىم، تېلېۋىزىيە ياكى رادىيودىن كەلگەن ھېچقانداق خەۋەر يوق ئىدى، شۇڭا جاھاننى زىلزىلىگە سالىدىغان بۇ خەۋەرنىڭ بىزگە تونۇشلۇق دۇنياغا قانداق تەسىر قىلىدىغانلىقىنى پەرەز قىلىشقا تىرىشتىم.

مەن نۇسېغا — ئاپامنىڭ دوستىغا تېلېفون بەردىم. پاكىستانغا تۇنجى قېتىم كەلگىنىمده، ئۇنى پاناھ تارتىپ بارغانىدىم. تېلېفوندىن ئۇنىڭ ئېسىدەپ يىغلىغان ئاۋازى ئاڭلاندى. ئۇ قايتا - قايتا: «زادى ئىشەنگۈم كەلمەيۋاتىدۇ. ئۇلارنىڭ بېنازىر بۇتتونى ئۆلتۈرگىنىگە ئىشەنگۈم كەلمەيدۇ» دېدى. خەۋەر تەرەپ - تەرەپكە تارقىلىپ، تور ۋە يېپىق كوزۇپتا شەكىللەنگەن ئاساسسىز گەپلەر رېئاللىققا ئايلاندى. ئارقىدىنلا يان تېلېفونىنىڭ سىگنالى ئېتىۋېتىلدى، ئاشۇ دەقىقىلەردە پەرۋاسىز تۇرغان شەھەر بۇتتونىڭ ئۇ دۇنياغا كېتىپ قالغانلىقىنى ھېس قىلىشقا باشلىدى.

دادامنىڭ ئۆيىگە كېتىۋاتقان ئاشۇ كەچتە ھەممە نەرسە تېز ئۆزگەردى. يول چىراغلىرى ۋە قاتناش چىراغلىرىنىڭ ھەممىسى ئۆچتى، ئېھتىمال توك مەنبەسى ئۈزۈۋېتىلگەن بولسا كېرەك؛ قاتناش قالايمىقانلاشتى، كوچىدا يەنە ساقچىلار يول

توسۇقلىرى پەيدا بولدى.

دادامنىڭ ئۆيىگە يېتىپ بارغاندا، ئۆيگە كىرىپ ئۇنىڭ بىلەن كۆرۈشۈش - كۆرۈشمەسلىكىمنى ھېچكىم جەزم قىلالمىدى. ئاكام: «ھەرقانداق چاغ ھازىرقىدىن ياخشى ئىدى» دېگەن گەپنى توختىماي تەكرارلايتتى. ئاچام ئاۋۇال ئۆزى كىرىپ دادامنىڭ ئىنكاسىغا قاراپ بېقىپ چىققاندىن كېيىن، كىرىش - كىرمەسلىكنى قارار قىلىشمنى ئېيتتى. بۇ چاغدا ئاپامدىن تېلېفون كەلدى، ئۇ يىغلىۋېتىدىغاندەكلا قىلاتتى. ئۇ پاكىستانغا ئائىت خەۋەرلەرنى نەچچە ئون يىل يازغانىدى. 1988 - يىلى نويابىردا، ئۇ لاھۇردا ھېنازىرنىڭ قايتىپ كەلگەنلىكىنى خەۋەر قىلغانىدى.

— بەكلا قورقۇنچلۇق، — ئاپام ئېسەدىمەكتە ئىدى، — مەن تۇنجى قېتىم ئۇنى كۆرگەندە تېخى دادامنىڭ بىلەن بىللە ئىدىم. شۇ چاغدا بىز ئىسلامئابادتا ئىدۇق. دادامنىڭ: «ئۇ ھېنازىر بۇتتو» دېگەنىدى. ئۇ شۇنچە ياش، شۇنچە چىرايلىق ئىدى. ئۇ مەيلى قانداق خاتالىق ئۆتكۈزسۇن، بۇنداق ئۆلۈپ كەتمەسلىكى كېرەك ئىدى.

ئاپام ھىندىستانلىق ئىككى سىياسىيون، يەنى ئىندىرا گەندى بىلەن ئۇنىڭ ئوغلى راجىفنىڭ ئۆلۈپ كەتكەنلىكىنى كۆرگەنىدى. ئۇ سىياسىي سەپەرۋەرلىكنى ناھايىتى ياخشى چۈشىنەتتى؛ بىزنىڭ بۇنداق دۆلەتلەردە (پاكىستان تېخىمۇ تېپىك) سىياسىي ئاپپاراتلار ئاجىز، ئىقتىدارسىز بولغان، دۆلەت تەھدىتكە ئۇچرىغاندا، خەلق سايلىغان، قانۇناقا قەتئىي يېمىرىلمەس كۆرۈنىدىغان بۇ مەبۇدلەر سىياسىي مۇھىتنى مۇستەھكەملىيەلەيتتى: دۇنيانىڭ ئۇلارسىز قانداق ئايلىنىدىغانلىقىنى تەسەۋۋۇر قىلغىلى بولمايدىغانلىقىنى بىلەتتى.

دادامنىڭ كۈيۈ ئوغلى ئۆيگە كىرگەندە، مەن تېخى ئارىسالدى بولۇپ تۇراتتىم. ئۇ بايىلا دادام بىلەن بىللە ئىدى.

ـــ كىرىپ داداڭ بىلەن كۆرۈشكىن، ـــ دېدى ئۇ.

مەن مۇشۇنداق چاغدا كىرسەم مۇۋاپىق بولمىدىغان - بولمايدىغانلىقىغا بىرنېمە دېيەلمەيۋاتقانلىقىمنى ئېيتتىم.

ـــ ئۇ دېگەن سېنىڭ داداڭ، ـــ دېدى ئاپام كەسكىنلىك بىلەن.

شۇ ئەسنادا بۇرۇنقى چاغلاردىكى بىر خىل جاسارەت قەلبىمدىن ئۇرغۇپ چىقتى. مەن ئۇنىڭ ئالدىدا ھازىرقىدىنمۇ بەتتەر جىددىي ۋاقىتلارنى ئۆتكۈزگەن تۇرۇقلۇق، ئۇنىڭ بىلەن بىر ئۆيدە تۇرۇپ، يەنە نېمىشقا كۆرۈشۈش - كۆرۈشمەسلىكتە ئارىسالدى بولۇپ يۈرىمەن، دەپ ئويلىدىم.

مەن ئۇكامنى تارتىپ دادامنىڭ ئۆيىگە قاراپ ماڭدىم. ھېلىقى قېرىنداش بىلەن سىزىلغان سىيدام رەسىمدىن، ھويلىدىن، دائىم خۇش پۇراق تۇرىدىغان كارىدوردىن ئۆتۈپ، بىر يىل ئىلگىرى بىز كۆڭۈلسىز تارقىغان مېھمانخانىغا كەلدىم. دادام پاختا رەختتىن تىكىلگەن كۆڭ كېچىلىك كىيىمىنى كىيىپ سافادا پۇتنى سوزۇپ ياتاتتى. ئۇنىڭ نەزىرى ماڭا چۈشكەندە، چىرايىدا ئازراق ھەيرانلىق ئالامىتى ئەكس ئەتتى، ئەمما بىر ئېغىزمۇ گەپ قىلمىدى.

ـــ دادا، ـــ مەن بۇ سۆزنى پەس ئاۋازدا تەستە دېدىم.

ئۇنىڭ نەزىرى يەنە تېلېۋىزورغا ئاغدۇرۇلدى، بىراق سولغۇن، ساڭگىلىغان يۈزىدىن، قېتىپ قالغان كۆزىدىن چۆچۈش ۋە ھەسرەت ئالامىتى بىلىنىپ تۇراتتى. بىز توپتوغرا قىرىق مىنۇت سۈكۈتتە ئولتۇردۇق، نەزىرىمىز تەكرار كۆرسىتىلۋاتقان ئوردۇ - ئىنگلىز تىلىدىكى خەۋەردە بولدى. بىز پارتلاش يۈز بەرگەن كۆرۈنۈشلەرنى، پۇتۇن مەملىكەتكە يامرىغان پاراكەندىچىلىكنى، پاكىستان خەلق پارتىيەسىنىڭ ئاخبارات بايانىاتچىسىنىڭ پارتلاش خاراكتېرلىك بۇ خەۋەرنى ئېلان قىلغانلىقىنى، ئاندىن ئۇنىڭ نەق مەيدانىدا ئۇنسىز يىغلىغانلىقىنى كۆردۇق. دادام ئىككى كۆرۈنۈش ئارقىلىق ھەممە

ئەھۋالنى كۆردى: ئۇنىڭ بىرى، ئۇ پاكىستان خەلق پارتىيەسىنىڭ ئۆمۈرلۈك ئەزاسى بولۇپ، رەھبىرىنىڭ يىقىلىپ چۈشكەن چاغدىكى قورقۇنچتىن يۈرىكى جىغىدە قىلىپ كەتكەندى. ئۇ بېنازىر بەختسىزلىككە ئۇچرىغاندا كىمنىڭ ماشىنىسىغا ئولتۇرغانلىقىنى بىلەتتى؛ بېنازىرنىڭ ئەتراپىدىكى ھەربىي كىشىنى تونۇيتتى؛ پاكىستان خەلق پارتىيەسىنىڭ ئىلگىرىكى ئاخبارات بايانىاتچىسى بولۇش سۈپىتى بىلەن، ئۇ نۇرغۇن قېتىم ئاشۇنداق سوروندا بولغانىدى. يەنە بىر كۆرۈنۈشتە، ئۇ مۇشەررەف ھۆكۈمىتىنىڭ بىر مىنىستىرى ئىدى، شۇڭا ئۇ بۇنىڭ ھەممىسى نېمىدىن دېرەك بېرىدىغانلىقىدىن ئەنسىرەيتتى.

ئىككىمىز گەپ قىلىشماي جىم ئولتۇرغاندا، مەن ئۆزۈمنىڭ نېمە ئۈچۈن بۇ يەردە ئولتۇرۇۋاتقانلىقىم توغرۇلۇق ئويلىدىم. دادام ئىككىمىزنىڭ ئارىسىدىكى كونا ئازازلىق تېخى تۈگىمىگەن، شۇنداقلا ھېچكىم بۇ قېتىملىق كۆرۈشۈشنى پىلانلىمىغانىدى. تەقدىرنىڭ كىچىككىنە ھەرىكىتى بېنازىر بۇتتو قەستىكە ئۇچرىغان كېچىدە زادى نېمە ئۈچۈن مېنى دادامنىڭ ئالدىغا باشلاپ كەلگەندۇ؟ سوغۇق ھەم دەبدەبىلىك بۇ كېچىدە، بارغانسېرى چۆلدەرەۋاتقان، شۇنىڭ بىلەن بىللە ئاستا ـ ئاستا تېخىمۇ كۈچ زوراۋانلىقلار پەيدا بولۇۋاتقان بۇ دۆلەتتە، مەن بۇ كىشىنى قانداق چۈشىنىشىم كېرەك؟ ئۇنىڭ ئۈچۈن نېمە قىلىپ بېرەلىشىم مۇمكىن؟

دادامنىڭ ھەيران قېلىشى ئاستا ـ ئاستا بېسىقىپ، ئېغىز ئاچقۇدەك بولغاندا، تېررورچىلارنىڭ مۇددىئاسى سىياسىي سەھنىدىكى قەھرىمان شەخسلەرنى يوقىتىش ئىكەنلىكىنى ئېيتتى. ئېتىقادنىڭ غەلىبە قىلىشىنى ئۈمىد قىلىدىغان ئاشۇ كىشىلەر بۇ دۆلەتنى ئاغدۇرۇۋېتىش ئۈچۈن چوڭ كوللېكتىپنىڭ كۈچىنى ئاجىزلىتىشى كېرەكلىكىنى بىلەتتى. كاراچىدىكى ھېلىقى نەزەرىيەچى توغرا ئېيتقانىدى: ئېتىقاد ماھىيەتكە ئەھمىيەت بېرىدۇ، شەكىل مۇھىم ئەمەس. لېكىن، ئېتىقادمۇ

هازىرقى شەكىلنى پارچىلاشقا رىغبەتلەندۈرەتتى. مەنمۇ‌ى تۈرمۇش، ئوقۇغۇچىلار ئۈيۈشمىسى، كىنو ساھەسىدىن تارتىپ ئەدلىيە، ئاساسىي قانۇنغىچە ھەممىسى سۆپۈرۈۋېتىلىشى كېرەك ئىدى. پالاق توپ كوماندىسىمۇ دۇئا ـ تىلاۋەتكە ئەھمىيەت بېرىشكە باشلىغانىدى؛ سىياسىي سەھنىنىڭ قاراڭغۇلىشىشىغا ئەگىشىپ، دىنىي مەنزىرىلەر روشەنلەشمەكتە، ئېتىقادمۇ بارغانسېرى تەقەززا بولماقتا ئىدى. ھەر قېتىملىق تەكرارلىنىش جەريانىدا، ئېتىقاد ئۆزىنىڭ شەرتىنى كۈچەيتەتتى، بۇ دۇنيا بولسا ئاستا ـ ئاستا شىلىنىپ، ئاخىرىدا نەزەرىيەچى ئېيتقان ماھىيەتلا قېلىپ قالاتتى.

مەن غەيرىي پاكىستانلىق نۇقتىسىدا تۇرۇپ كۆزەتكەن تەقدىردىمۇ، دادامنىڭ كۆڭلىدىكىنى ئاز ـ تولا بولسىمۇ چۈشىنەلەيتتىم. سىياسىيونىنىڭ ئۆلۈمى ئاۋامنى قالايمىقانچىلىققا پاتۇرۇپ قويدى. لېكىن، مەملىكەت خاراكتېرلىك بىر داھىيسى يوق بىر دۆلەتتە، بىنازىرنى يوقىتىش ئىتتىپاق تۈزۈش ئۇمىدىنى تېخىمۇ خىرەلەشتۈرۈۋېتەتتى.

ــ ئەمدى سەن پاكىستان خەلق پارتىيەسىنىڭ پارچىلانغانلىقىنى كۆرەلەيسەن، ــ دېدى دادام، ــ خۇددى ئۇكىسىغا ئوخشاش، ئوق ئۇنىڭ بوينىغا تېگىپتۇ.

ئۇ مۇتازا بۇتتو 1996 ـ يىلى ئۆز ئۆيىنىڭ ئىشكى ئالدىدا ئېتىپ ئۆلتۈرۈلگەنلىكىنى، ئەينى چاغدا بېنازىرنىڭ باش مىنىستىر ئىكەنلىكىنى ئېيتتى.

ــ لېكىن، ئۇ دادىسى بىلەن بىر جايدا، ــ دەپ قوشۇمچە قىلدى يېزنەم.

ــ نېمە؟ ــ دادام شارتتىدە بۇرۇلۇپ ئۇنىڭغا قارىدى.

ــ بۇتتو راۋالپىندىدا ئۆلتۈرۈلگەن، ــ دەپ تەپسىلىي چۈشەندۈردى يېزنەم. دادام بېشىنى لىڭشىتىپ ئۇندىمەي ئولتۇرۇپ كەتتى.

كىشىلەر بۇ ئۇزۇلمە قاتلاملاردا ياشىماقچى ياكى دادام شۇنچە كۆپ هايات كەچۈرمىشلىرىگە ئىگە بولماقچى بولسا، ھەر قېتىمدا ئۆتمۈشنى يېڭىباشتىن سۈرتۈپ ئادالاشقا باشلىشى كېرەك ئىدى. پاكىستان بىلەن تارىخنىڭ ئەڭ دەسلەپ ئادالىجۇدا بولۇشى ئېتىقادنىڭ جانلىنىپ كېتىشىنى قانائەتلەندۈرۈش ئۈچۈن بولغان، شۇنداقلا بۈگۈنكى يىلتىزسىزلىقنى پەيدا قىلغانىدى. بۇنداق ئادا ـ جۇدا بولۇش يەنە بىر قېتىم تەكرارلىنىشنى بەلگىلىگەن. جاراھەتلەر ئىچىدە ئاخىرلىشۇاتقان ئەنسىز زامانغا ئوخشاش، كىشىلەر كېلەر قېتىمدا ياخشىلىنىش بولۇشىنىلا ئۈمىد قىلىدۇ. بۇ قىسقا ئۆتكۈنچى مەزگىلدە، ئۆتمۈش بىر پۈتۈنلۈككە ئىگە ئىدى. لېكىن، دادام ئازاب كۆۋرۈكىگە قەدەم تاشلاپ، ئۇزۇلگەن تارىخنى ئەسلەشنى رەت قىلىۋاتاتتى. ئۇ بۇ دۆلەتنىڭ تارىخنى يۇدۇپ، تارىخ پەيدا قىلغان ئازاب ـ ئوقۇبەتكە پېتىپ كەتمەكتە ئىدى. مەن ئىلگىرى رەھىمسىزلىك بىلەن باھا بەرگەن بۇ كىشىگە قارىغىنىمدا، ئۇنىڭغا چەكسىز ھېسداشلىقىم قوزغالدى. ئېھتىمال ئاللا ماڭا دادامنىڭ چىرايىدىكى ئازابنى كۆرسەتمەكچى بولۇپ، ئەسلا ئوخشىمايدىغان تارىخنىڭ ئىككى ناتونۇش مېھمىنىنى بىنازىر بۇتتو قەستكە ئۇچرىغان كېچىدە ئۇچراشتۇرغاندۇ.

بۇ كىتاب قانۇن نەشرىياتىنىڭ 2010 ـ يىلى 3 ـ ئاي 1 ـ نەشرى، 2010 ـ يىلى 3 ـ ئاي 1 ـ باسمىسىغا ئاساسەن تەرجىمە ۋە نەشر قىلىندى.

本书根据法律出版社2010年3月第1版，2010年3月第1次印刷本翻译出版。

بۇ كىتاب ئاتىش تاسىرىنىڭ ئىجازىتى بويىچە چىقىرىلدى

مېنىڭ مۇسۇلمان دادام

ئاپتورى: ئاتىش تاسىر (ئەنگلىيە)
تەرجىمە قىلغۇچى: قادىر ئارسلان
مەسئۇل مۇھەررىرى: ئازات ئالماس
مەسئۇل كوررېكتورى: ئادالەت مەخسۇت
مۇقاۋىسىنى لايىھەلىگۈچى: مەمەت نەۋبەت
نەشر قىلىپ تارقاتقۇچى: شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى
تېلېفون: 0991-2827472
ئادرېسى: ئۈرۈمچى شەھىرى جەنۇبىي ئازادلىق يولى 348 ـ نومۇر
پوچتا نومۇرى: 830001
باسقۇچى: شىنجاڭ ئىشلەپچىقىرىش ـ قۇرۇلۇش بىڭتۇەنى باسما زاۋۇتى
ساتقۇچى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق شىنخۇا كىتابخانىسى
فورماتى: 880×1230 مىللىمېتىر 1/32
باسما تاۋىقى: 14.5
نەشرى: 2012 ـ يىلى 12 ـ ئاي 1 ـ نەشرى
باسمىسى: 2012 ـ يىلى 12 ـ ئاي 1 ـ بېسىلىشى
تىراژى: 1 ـ 3000
كىتاب نومۇرى: ISBN 978-7-228-16436-3
باھاسى: 40.00 يۈەن